

71965

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SABÎH
HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ KİŞİLİĞİ
VE
DİVANININ TENKİDLİ METNİ

DOKTORA TEZİ
I. CİLT

DANIŞMAN
Prof. Dr. GÖNÜL AYAN

HAZIRLAYAN
VİCDAN ÖZDİNGİŞ

KONYA - 1998

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

GİRİŞ

SABİH'İN YAŞADIĞI DEVRE TOPLU BİR BAKIŞ.....	1
A- Siyasî Durum.....	1
B- Edebî Durum.....	4

I. BÖLÜM

SABİH'İN HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	8
A- Sabih'in Hayatı.....	8
B- Eseri.....	14
Divânı.....	14
C- Edebî Kişiliği.....	15

II. BÖLÜM

DİVAN İNCELEMESİ.....	23
A- ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	23
1- Nazım Şekilleri.....	23
2- Vezin.....	40
3- Kâfiye.....	43
4- Redif.....	46
B- MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	48
1- DİN.....	48
- Allah.....	48
- Kitaplar.....	50
- Sûre ve Âyetler.....	52
- Melekler.....	57
- Peygamberler.....	60
- Diğer Dinî Unsurlar (İslam, Cennet, Cehennem, Mahşer- Kıyamet, Namaz, Şeriat, Bayramlar, İmam-Mescid).....	74
2- TASAVVUF.....	89
A- Tasavvufia İlgili İstilahlar.....	89
- Şeyh-Pir.....	89
- Derviş-Abdal.....	89
- Sufi.....	91
- Dünyâ Ukbâ.....	91
- Kaza-Kader.....	92
- Rind-Zahid.....	93
- Fena-Bakâ.....	94
- Ma-sivâ.....	96
- Süveyda.....	96

B- Tarikatlar	97
- Mevlevilik.....	98
- Nakşibendilik.....	99
- Gülşeniye.....	101
- Halvetilik.....	101
3- TOPLUM VE KULTUR	102
A- Dini ve Tasavvufi Şahsiyetler	102
- Meryem.....	102
- Mansur.....	102
- Mevlanâ.....	103
- Şems.....	103
- Tokadı Muhammed Emîn.....	103
B- Sabih'in Yaşadığı Dönemin Tarihi Şahsiyetleri	
Padişah ve Vezirler	104
- Sultan Mahmud.....	104
- Sultan Mustafa.....	105
- Said Muhammed Paşa.....	105
- Damat Ragıb Mehmed Paşa.....	106
Diğer Şahıslar	107
Şairler	108
Önceki Dönemlerde Yaşayan Tarihi ve Destani Şahsiyetler	111
- Aristo.....	111
- Asaf.....	111
- İskender.....	112
- Kârun.....	112
- Eflatun.....	112
- Leclac.....	113
- İbn-i Sinâ.....	113
- Cem.....	113
- Sam.....	114
- Nerimân.....	114
- Rüstem.....	115
- Dârâ.....	116
- Bihzad.....	117
- Sinimmar.....	117
Masal ve Hikâye Kahramanları	118
- Leyla ile Mecnun.....	118
- Ferhad ile Şirin.....	119
- Züleyhâ.....	119

C- Hanedanlar, Kavimler, Ülkeler ve Şehirler.....	120
- Âl-i Osman.....	120
- Bermekiler.....	120
- Moğol.....	120
- Kırım.....	121
- Tatar.....	121
- Çin.....	121
- Hutun.....	123
- Aden.....	123
- Irak ve İsfahan.....	124
- Habeş.....	124
- Hind.....	124
- Acem.....	124
- Şam ve Haleb.....	127
- Kerbela.....	129
D- Deniz, Nehir ve Akarsular.....	129
E- Dağlar.....	130
F- Anadolu'ya Ait Yer Adları.....	131
G- İnsanlar.....	132
- Görev ve Mesleklerine Göre İnsan Tipleri.....	132
H- Eğlence Hayatı.....	140
I- Çeşitli İnanç ve Adetler.....	145
İ- Meşhur Eserler.....	148
J- Büyücülük.....	149
K- Süsleme ve Hat Sanatı.....	152
M- Mimari.....	155
N- Yiyecek ve İçecekler.....	156
O- Güzel Kokular.....	161
Ö- Güzellik Malzemeleri.....	164
P- Sevgili, Âşık ve Rakibe Ait Özellikler.....	165
R- Tabiat İle İlgili Kavramlar.....	183
4- DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ.....	203
5- EDEBİ SANATLAR.....	221
SONUÇ.....	267
KISALTMALAR.....	269
BİBLİYOGRAFYA.....	270

III. BÖLÜM

TENKİDLİ METİNLER

METİN KURULUŞUNDA TUTULAN YOL.....	272
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	
DİVAN'IN TENKİDLİ METNİ	
KASİDELER.....	273
TERCİ-İ BEND.....	331
TERKİB-İ BEND.....	334
TARİHLER.....	343
GAZELLER.....	473
LUGAZLAR.....	821
MUAMMALAR.....	830
KIT'ALAR.....	836
İNDEKS.....	838

ÖNSÖZ

XVIII. yüzyıl imparatorluğun eski güçlü ve salavetli itibarını kaybetmeye başladığı bir devirdir. Osmanlı Devleti siyasi gücünü kaybetmesine, malî ve iktisadî sıkıntılar içinde zor bir devir geçirmesine karşı, bilim ve kültür tarihi ile edebiyat, siyasi çöküntüden fazla etkilenmemiştir. Divân Edebiyatı, geçmiş asırlardan aldığı hızla yükselişine devam etmiş, yetiştirdiği şahsiyetler ve verdiği eserler bakımından kültür tarihimizde etkili olmuştur.

Üzerinde araştırma ve inceleme yapmayı amaçladığımız Sabih, bu dönemde yaşamış ve adı bilim dünyasında duyulmamış bir şairimizdir.

Şairi ve eserini tanıtmak için yurt içi, yurt dışı kataloglar ile tezkireler ve çeşitli kaynaklar taranarak divânın elyazması nüshaları tesbit edilmiş ve temini yoluna gidilmiştir. Çalışmamızda Sabih'in hayatı, eseri ve edebî kişiliği ilmî metodlar dahilinde değerlendirilerek, bilim dünyasına sunulmaya gayret edilmiştir.

Çalışmamız, girişten sonra üç bölüm halinde ele alınmıştır. Girişte Sabih'in yaşadığı dönemin, siyasi, edebî ve kültürel gelişimi değerlendirilmiştir.

Birinci bölümde, Sabih'in hayatı, eseri ve edebî kişiliği hakkında bilgiler sunulmuştur. Bu bilgiler Divân'ın tenkitli metnini hazırlarken ulaştığımız neticeler ve çeşitli kaynaklardan topladığımız bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

İkinci bölüm divân incelemesine ayrılarak şekil ve muhtevâ özellikleri esasına göre iki ana başlık altında toplanmıştır. Bu bölümde "Nazım Şekilleri, Vezin, Kâfiye ve Redif" alt başlıkları altında Şekil Özellikleri; "Din, Âyet ve Hadisler, Peygamberler ve Mucizeleri, Tasavvuf ve Tasavvufla İlgili İstilahlar, Toplum ve Kültür, Gelenek ve

Göreneklerimiz, Dil ve Uslup Özellikleri Deyimler, Terimler, Atasözleri, Edebî Sanatlar" alt başlıklar altında da Muhtevâ Özellikleri ele alınmıştır.

Bibliyografya kısmında ise çalışmanın hazırlanmasında doğrudan faydalandığımız ve zaman zaman başvurduğumuz kaynaklar belirtilmiştir.

Üçüncü bölümü çalışmamızın amacı olan "Divân'ın Tenkitli Metni" oluşturmuştur. Tenkitli Metnin kuruluşunda tutulan yol ile transkripsiyon işaretleri de bu bölümde sunulmuştur.

Tenkitli metni hazırlarken istinsah tarihi 2 Aralık 1820 olan, İstanbul Üniversitesi Ktb. No 271'de kayıtlı bulunan nüsha esas alınmıştır. İstinsah tarihleri olmayan diğer üç nüsha, adı geçen nüsha ile karşılaştırmaya tâbî tutulmuştur.

Divan tertibinde de İstanbul Üniversitesi Ktb. No 271'de kayıtlı nüshanın tertibi esas alınmıştır. Ayrıca her şiirin altında vezinleri ve nüshaların varak numaraları belirtilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde ise indeks bulunmaktadır. İndekste Divân'ın Tenkitli Metni'nde geçen özel isimler yazılmıştır.

Çalışmamızın başlangıcından itibaren engin hoşgörüsü ile değerli mesailerini harcayan destek ve teşviklerini benden esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Gönül AYAN'a ve her zaman teşviklerini benden esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Hüseyin AYAN'a minnet ve teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir görev bilirim.

VİCDAN ÖZDİNGİŞ

KONYA-1998

GİRİŞ

SABİH'İN YAŞADIĞI DEVRE TOPLU BİR BAKIŞ

A- SİYASİ DURUM:

"XVIII. yüzyıl, Osmanlı için şüphe ve zihni çözülmenin başladığı dönemdir.¹" Bu yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu için içte isyanlar, karışıklıklar ve mali sıkıntılar, dışarda ise yenilgiler ve toprak kayıpları ile sonuçlanan savaşlar içinde geçmiştir. Artık XVI. yüzyılın büyüklüğü, gücü ve zenginliği kalmamıştır. Hatta XVII. yüzyılda herşeye rağmen koruduğu haşmetli görünüşü de kaybolmuştur. Bu yüzyıl bütün kurumlarda bir gerileme devridir. 1699 yılında imzalanan Karlofça anlaşmasının ağır hükümleri ile devletin Avrupa'daki egemenliği iyice sarsılmıştır².

Yıllar boyu süregelen seferler sebebiyle ekonomik durumun iyice bozulması sonucu vergilerin arttırılması ve yeni vergiler konulması yoluna gidilmiş, bu da halkı hoşnutsuz etmiştir. Osmanlı devleti, Karlofça'nın etkisinden henüz kurtulmadan İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın topraklarına sığınması ve Rus çarı Büyük Petro'nun Osmanlı tebaası olan Ortodoksların koruyuculuğunu üstlendiğini bildirmesi üzerine Rusya seferi başlatılmış ve savaşın sonunda 1711 yılında Rus ordusu Prutu bataklığına sıkıştırılarak bozguna uğratılmıştır. Fakat zaferden gereğince yararlanılamamış, 1712'de imzalanan İstanbul anlaşması ve Şehit Ali Paşanın gayretleri sonucu Mora ve kaybedilen bazı topraklar geri alınmışsa da devlet yine rahatlayamamıştır. Avusturya ve Venedik'le yapılan savaşlar bir süre daha devam etmiş. 1716'da Petervaradin yenilgisi yaşanmıştır. 1718 yılında yapılan Pasarofça anlaşması, aslında Osmanlı Devleti için çok ağır koşulların kabulü ile bir paylaşma olduğu halde, yine de yıllarca süren uzun savaşlar,

1- Büyük Türk Klâsikleri, XVIII. Yüzyıl Divân Nazmı, Ötügen-Söğüt, İstanbul, 1987, C.6.S. 157.

2- A.g.e. s. 193.

Anadolu'daki karışıklıklar sık sık başgösteren ayaklanmalar ve geçim sıkıntısından bunalan Osmanlı halkınca sevinçle karşılanmıştır. Bu anlaşma ile ülke bir barış ve sükunet devresine girmiş bulunuyordu. Lâle Devri diye anılan ve Patrona isyanı ile son bulan bu 13 yıl, imar çalışmaları içinde bir kalkınma, edebiyat ve kültür gelişmesi ve aynı zamanda bir zevk ve eğlence devri olmuştur. Patrona isyanı ile Sultan III. Ahmed de tahtından indirilmiştir. Tahta Sultan I. Mahmud getirilmiştir. Bu sırada Osmanlı Devleti doğuda İran ve batıda Avusturya ve Rusya ile yeniden savaşa girmişti. Bir ara Sultan III. Mustafa'nın sadrazamı Koca Râgıb Paşa'nın sadaretinde (1756 - 1763) ülke oldukça rahata kavuşmuş, fakat onun ölümünden sonra Mora isyanı ile yeniden zor durumlara düşmüştür. 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca anlaşması ile Kırım'a istiklal tanındığı gibi Rusya'ya Osmanlı tebeası olan Ortodoksları koruma hakkı da verilmiştir. Ruslar bundan sonra sık sık devletin içişlerine karışma bahanesi bulmuşlardır. Başta İngiltere olmak üzere öteki Avrupa devletlerinde giderek artan ölçülerle Osmanlı siyasetine karışmaları ile savaşlar, Mısır ve Suriye'de Anadolu'nun birçok bölgelerinde çıkan ayaklanmalar, yeniçeri isyanları yüzyılın sonuna kadar sürüp gitmiştir.³

XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu çoğu aydın düşünür, sanattan anlayan, şair, musikişinas, ama sakin yaratılışlı, zayıf, savaştan kaçan sultanlar tarafından yönetilmiştir.

Yüzyılın başında Osmanlı tahtında Sultan III. Ahmed (1703-1730) bulunuyordu. Sultan Ahmed, yumuşak, paraya, zevk ve eğlenceye düşkün, güzel sanatlardan anlayan bir padişahı. Necîb mahlasıyla şiir yazardı. Lâle Devri'nin eğlenceleri, imar faaliyetleri ve kültür hareketleri onun devrinde yaşanmıştır. İlk basımevi onun zamanında

3- Büyük Türk Klâsikleri, XVIII. Yüzyıl Divân Nazmı. Ötüken-Söğüt, İstanbul, 1987, C. 6, S. 193-194.

kurulmuştur.

Sultan I. Mahmud (saltanatı 1730-1754), önce ordunun düzeltilmesi gerektiğine inanarak, bunu gerçekleştirme işini Humbaracı Ahmed Paşa'ya vermiştir. Ahmed Paşa, Avrupa ordularına benzer bir Humbaracı bölüğü kurmuştur. Sultan Mahmud da sakin yaradılışlı, şiir ve musikiyle uğraşan bir padişahı. Sebkatî mahlasıyla şiirleri ve bazı besteleri vardır.

Sultan III. Mustafa (saltanatı 1757-1774) de Cihangir mahlasıyla şiirler söylemiş, bunun yanında tıp ve nücümle de ilgilenmiştir.

Sultan I. Abdülhamid (saltanatı 1774-1789) çok dindar, saf, merhametli, halkın kerametine inandığı söylenen bir padişahıdır. Savaştan kaçındığı halde devri sürekli savaşlar içinde geçmiştir. Mühendisâne-i Berrî-i Hümayun onun zamanında açılmış, çalışmaz durumda olan İbrahim Müteferrika'nın basımevi yeniden çalışır duruma getirilmiştir. Yüzyılın sonunda Sultan III. Selim (saltanatı 1789-1808) devri Rusya ve Avusturya'nın yanında tüm Avrupa devletlerinin, özellikle İngiltere'nin Osmanlı topraklarıyla yakından ilgilendiği ve meselelerin çok arttığı karışık bir devir omuştur. Onun devrinde de orduyu düzeltme çabları sürdürülmüştür. Sultan Selim de bu yüzyılın öteki sultanları gibi iyi niyetli, devletin kötüye gittiğini farkedenden, ama sakin, duygulu, şiddetten kaçınan, güzel sanatlara düşkün, şiir ve musiki ile uğraşan zevk ehli bir padişahı. İlhamî ve Selim mahlaslarıyla şiirler söylemiştir. III. Selim, Kabakçı Mustafa'nın ayaklanmasıyla tahtından indirilmiş ve öldürülmüştür. Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılı başladığından daha güçsüz, perişan bir durumda bitirmiştir.⁴

4 - İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi (XVIII yüzyıl), Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara. 1988. c. IV. II Bölüm. s. 1-600.

B- EDEBİ DURUM:

Bu yüzyılda Osmanlı Devleti siyasi gücünü kaybetmesine, malî, iktisâdî sıkıntılar içinde zor bir devir geçirmesine karşın, bilim ve kültür hayatıyla edebiyat, siyasî çöküntüden fazla etkilenmemiştir. XVIII. yüzyıl edebiyatı genel olarak XVII. yüzyılın devamı olarak gelişmesini sürdürmüştür. özellikle şair iki padişah, yüzyılın başında Sultan III. Ahmed ve sonunda Sultan III. Selim devirlerinde sanatçı ve şairlerin korunmasıyla edebiyat ve kültür alanında büyük gelişme görülmüş, divân edebiyatının iki büyük şairi; Lâle Devrin'de Nedim, yüzyıl sona ererken de eşsiz şiir dehasıyla Şeyh Galib yetişmiştir.⁵

XVIII. yüzyılda daha önce de belirttiğimiz gibi, Divân şiiri ve nesri bir yüzyıl önceki cereyanı takib etmekle beraber, Osmanlı Türkçesi Naili-i Kadim'in açtığı yoldan yürüyerek gelişim göstermiştir. Yine bu yüzyılın ilk yarısından itibaren de Divân şiiri tamamen İran tesirinden kurtulup kendi çerçevesi içinde kemale doğru yürümeye ve hece vezni de divân edebiyatında yer almaya başlamıştır.

Bu yüzyılın başından hemen ortalarına kadar büyük bir teşvik, takdir ve himaye eseri olarak toplu bir halde Divân şairlerinin yetişmiş olduğunu görmekteyiz; bilhassa III. Ahmed ve damadı Nevşehirli İbrahim Paşa devri gerek şiir ve gerek telif ve tercüme itibariyle çeyrek asrı doldurmuştur.

XVIII. yüzyıl başlarken Türk edebiyatında Nâbî'nin şiirdeki egemenliği sürmekteydi. Onu usta bilen, düşünce ve hikmet tarzını benimseyen pek çok şair, onun şiir anlayışında birleşmişlerdi. Sâbit, Dürri, Kâmi, Selim, Sâmî, Râşid, İzzet Ali Paşa, Seyyid Vehbî, Nâbî etkisinde şiir söylemekteydiler. Bu etki sonradan Çelebizâde Âsım, Koca Râgıb Paşa, Fitnat Hamım ve Haşmet'te de kendisini gösterdi.

Nedim'in yetişip üzüntüden ve düşünceden uzak bir dünya görüşüyle ve neşeli, coşkun söyleyişiyle kendini kabul ettirince bu şairlerden çoğu onun yolunu benimsediler, ve Nedim tarzında da şiir söy-

5 . Büyük Türk Klâsikleri, XVIII. Yüzyıl Divân Nazmı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1987, C. 6, S. 195.

lemeye başladılar. Bu arada Osmanzâde Ta'ib, Nazım, Nahifi, Hâtem, Esrar Dede gibi şairler bu iki şairin etkisinin oldukça uzağında kalmışlardır. Yüzyılın sonunda Şeyh Galib apayrı, etkilerden uzak bir şiir yeteneğiyle ortaya çıkmıştır.⁶

XVIII. yüzyıl edebiyatının belli başlı özellikleri Nâbî, Nedim ve Şeyh Galib'de görülen ve bunların etkisiyle yüzyıla egemen olan özelliklerdir. Bunların en önemlisi yerlileştirme akımı ve halk edebiyatına yakınlaşmadır. Bu dönemde şairler ilk kez çevrelerini görmeye başlamışlar, artık hayali bir yeri değil, yaşadıkları şehir olan İstanbul'u anlatmışlardır; kaside, gazel, tarih ve şarkılarda güzelleri, güzellikleri, olayları, eğlenceleri, yazı, kışı, ramazanları ve bayramlarıyla yaşanan canlı bir İstanbul hayatı vardır. Bu dönemde halkın yaşayışına, âdetlerine, kullandığı atasözleri ve deyimlere çokça yer verilmiştir. Nedim ve Galib'in hece vezniyle birer türkü söylemeleri de Divân edebiyatında ilk kez görülen çok önemli bir harekettir.

XVIII. yüzyıl edebiyatının dikkat çeken bir özelliği de klasik divân şiirinin geleneksel yazım kurallarından kurtulmaya başlamasıdır. Bütün şairler tarafından tekrar edilen aynı mazmun ve benzetmelerin dışına çıkılmış, güzelin saçı, gözünün rengi değişmiş, âşığın niyazı azalmış, sevgilinin nazı hafiflemiştir. Bunların değişmesinde Lâle Devrin'de yaşanan rahat, zengin ve coşkun bir masal hayatının şiire yansması sonucu diyebiliriz.

XVII. yüzyılı etkisi altına alan Sebk-i Hindî Nâilî, Fehim, İsmetî, Şeyhulislam Yahya Efendi gibi Türk şairlerinin etkileriyle bu yüzyılda da devam etmiş; anlamda derinlik, hayallerde genişlik, dilde incelik başta Nedim olmak üzere bütün şairlerde görülmüştür. Yüzyılın ikinci yarısında Hoca Neş'et'in, Şeyh Galib'in de içlerinde bulunduğu genç şairlerce İran edebiyatını ve Hind üslûbunu yaratanlardan Sâib-i Tebrizî ve özellikle Şevket-i Buhârî'yi okutup sevdirmesiyle bu üslûbun ve genellikle İran şiirinin etkileri artmış ve özellikle Şeyh Galib'de üslû-

6- Büyük Türk Klâsikleri, XVIII. Yüzyıl Divân Nazmı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1987, C. 6, S. 196.

bun öteki ana özellikleri; anlamda giriftlik, ızdırap ve tasavvuf bütün ağırlıklarıyla ortaya çıkmıştır.

Bu yüzyılda, şarkı, manzum tarih ve nazirenin belirgin biçimde artmasıdır. Dönem içinde manzum tarihte büyük bir gelişme görülmüştür. Özellikle Lâle Devri'nde yeni binaların yapımı ve eskilerin onarılmasından, sadaret ve vezaret kutlamaları, şehzadelerin doğumları ve sünnetlerine, sultan düğünlerine kadar büyük ve küçük her olaya bütün şairlerce manzum tarihler düşürülmüştür. Nedim, Râşid, Seyyid Vehbî, Küçükçelebizâde Âsım, Es'adzâde Fâiz, Hâsib, Sâmi, Nevres-i Kadîm, Haşmet, Fitnat Hanım, Sümbülzâde Vehbi, Enderunlu Fâzıl, Şeyh Galib tarih söyleyen şairlerdendir.⁷ Bu yüzyılda nazirecilik de bir hayli gelişmiştir. Kasidede Nef'i ve gazelde Nâbî en çok tanzir edilen şairlerdir. Daha sonra Nedim yeni bir sesle ortaya çıkınca en çok tanzir edilen şair olmuştur.

XVIII. yüzyıl edebiyatının dili, genelde bir önceki yüzyılın, özellikle Sebki Hindî şairlerinin ağır ve süslü diline göre daha sadedir. Bu yüzyılda başta Nedim olmak üzere deyimleri ve atasözleriyle halkın kullandığı mahalli dili, yani İstanbul Türkçesini şiire sokma ve halkın diline yaklaşma çabalarıyla şiir dili oldukça sadeleşmiştir.

Dönemin şairleri: Bu yüzyılda hemen hemen bütün nazım biçimlerinde manzumeler yazılmıştır.

XVIII. yüzyılın ilk yarısında kaside ve gazelde tanınmış şairlerden çoğu Lâle Devri'nde yaşayan şairlerdir. Nedim (ölm. 1730) ve Şeyh Galib (ölm. 1798) yüzyılın iki büyük şairidir. Nedim'in 155; Şeyh Galib'in 331 gazeli vardır.⁸ Bunlardan başka Osmanzâde Ta'ib (ölm. 1724), Yahya Nazim (ölm. 1727), Kâmi (ölm. 1724), Mehmed Nesib Dede (ölm. 1714), Dürrî-i Yekçeşm (ölm. 1724), Selim (ölm. 1725), Râsih Bey (ölm. 1731), Vahid Mahdûmi (ölm. 1732), Arpaeminizâde Sâmi (ölm. 1733), Enis Receb Dede (ölm. 1734), İzzet Ali Paşa (ölm. 1735), Seyyid Vehbi (ölm. 1736), Nahifi Süleyman Dede

7- Büyük Türk Klâsikleri, S. 197.

8- Halûk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, Birlik, Ankara, 1985, S. 27:

(ölm. 1738), Âtîf Efendi (ölm. 1742), Hâmî (ölm. 1760), Nevres-i Kadîm (ölm. 1761-62), Koca Râgıb Paşa (ölm. 1763), Haşmet (ölm. 1768), Fitnat Hanım (ölm. 1780), İbrahim Nâşid (ölm. 1791-92), Esrar Dede (ölm. 1797), Hoca Neş'et (ölm. 1807), Sultan III. Selim (ölm. 1808), Sünbülzâde Vehbî (ölm. 1809), Enderunlu Fâzıl Bey (ölm. 1810) dönemin önemli şairleridir.

Mensur Eserler:

XVIII. yüzyıl edebiyatı mensur eserler bakımından oldukça zengindir. Bunlar çoğunlukla bilimsel eserlerdir. Biyografiler, tezkireler, tarihler gibi. Bunların yanında sefaretnameler ve başka değişik eserlerde görülür.

Bu alanda eser veren sanatçılar ise, Uşşakzâde Hasîb (ölm. 1723), Nev'izâde Atâyî, Şeyhî Mehmed (ölm. 1732), Osmanzâde Ta'ib (ölm. 1724), Bursalı İsmail Belîğ (ölm. 1729-30), Şeyhülislam Es'ad Efendi (ölm. 1753), Müstakimzâde Süleyman Sadeddin (ölm. 1788), Mucîb Efendi (ölm. 1727), Mustafa Safâyi (ölm. 1725), Mirzâzâde Sâlim (ölm. 1743), Hüseyin Râmîz (ölm. 1784-86), Esrar Dede (ölm. 1797) dir.⁹

Görülüyor ki bu dönemde başta gelen şairlerden Nedim şuhâne gazel ve şarkıları, renkli ve canlı tasvirleriyle Lâle Devri'ni yaşatmış ve bugün dahi o çılgınca alemler hakkında divânındaki parçalarıyla pek çok sanatçıyı etkilemiştir.

Bu asrın ikinci yarısındaki şiir ve nesirden birincisi eski parlak halini muhafaza edemeyerek tedrici surette sönmeğe başlamıştır. Bu devirde yetişmiş olan şairlerin divânları incelenecek olursa, yarım asır evvelki kuvvette olmamakla beraber bir çoğunun Nâbî mektebine mensub oldukları, yani hikemî şiirler nazmeyledikleri görülür.

9- Büyük Türk Klâsikleri, XVIII. Yüzyıl Divân Nazmı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1987, C. 6, S.200.

I. BÖLÜM

SABİH'İN HAYATI, ESERLERİ EDEBİ KİŞİLİĞİ

SABİH AHMED EFENDİ (D. ?/Ö. H. 1198 / M. 1783)

A- Hayatı:

Sabih, İstanbullu'dur. Asıl adı Ahmet'tir. Kumkapı'da doğmuştur. Babasının adı Hacı Hüseyin, annesinin adı ise Nefise'dir. İki kardeşi ve bir yeğeni olduğunu divânından öğreniyoruz.

Kaynaklarda iyi bir tahsil gördüğüne dair bilgiler vardır. Kardeşi Müneccim Baş Abdullâh Efendi'nin yardımlarıyla iyi bir tahsil görmüş olup, Arapça ve Farsça bilmektedir. O, Nakşibendi Şeyhi, Tokatlı Muhammed Emin Efendi'nin müridlerindedir. Galata Gümrüğü baş katibi iken H. 1198/M. 1783 yılında vefat etmiştir. Mezarı Üsküdar'dadır.

Müstakim-zâde'nin

"Ruhun âbad ide Mevlâ rahmetu'llah-i 'aleyh" mısraı onun vefat tarihidir.

Tezkireler ve diğer kaynaklarda bu hususta şu bilgiler verilmektedir. Türkçe Yazma Divânlar Kataloğu'nda: "Asıl adı Ahmed'dir. İstanbullu olup Hacı Hüseyin namında birinin oğludur. Galata Gümrüğüne baş katib ve Tokatlı Şeyh Emin Efendi'ye derviş olmuştu. Vefâtı (Muharrem H. 1198/M. 1783) tarihindedir. Üsküdar'da medfündür. Müstakim-zâde'nin

"Ruhun âbad ide Mevlâ rahmetu'llah-i aleyh" mısraı vefât tarihidir. Vefâtı tarihini Mecelletü'n nisâb'ın H. 1180/M. 1765, Silâhdâr zâde ve Şefkat tezkireleriyle Sicill-i Osmanî'nin H. 1199/M. 1784 göstermeleri, Ramiz tezkiresiyle, Sicil-i Osmanî'nin Sabih'in babasının ismini Kumkapılı Mustafa Ağa diye yazmaları yanlıştır.¹⁰

Arif Hikmet tezkiresinde: "Galata Gümrüğünde kâtib, adı

10- Türkçe Yazma Divânlar Kataloğu, İstanbul, Milli Eğt. Bas., 1947, S. 850.

Ahmed bin Hüseyin nâm bir şair-i be-nâmdur. Bin yüz toksan sekiz salinde vefât etmişdir.”

Bu gazel onundur.

“Bu gül-şen-gehde bülbül gibi feryâd itme seslenme
Hâmuş ol gonçe-veş izhâr-ı bûy itme nefeslenme

Garazın şeyh maḥabbetle vücûduñ maḥv ise şüfî
Hemişe şive-i pervânenen gayre heveslenme

Bu menzil-gehde olma kâr-bân-ı nâle-i âmâl
Asılma gerden-i cemmâze-i dehre çereslenme

Hemân pervâz olup her tuḥme-i nâ-çize meyl itme
Bu çarḥ-ı ankebutî-hânde zâhid megeslenme

Şabiḥâ kâle-i şeh-bender-i bâzâr-ı irfâna
Hemân naḫdine-i ma‘nayı şarf eyle nekeslenme”¹¹

Gazel 291

Şefkat tezkiresinde ise Sabîh hakkında,

“İstanbulu Kumkapı’da doğdu. Asıl adı Ahmed olup, Müneccim başının kardeşidir. Galata Gümrüğüne katip oldu. Vefât tarihi H. 1199/M. 1784’tir.”¹² bu bilgiler verilmiştir.

Mecelletü’n Nisâb’da: “Ahmed Şabiḥ Efendi, Hacı Hüseyin Efendi’nün oğludur. İstanbulî, Galata Gümrük baş katibi, Muharrem 1198 H./1783 M. vefâtı târihidir. Üsküdâr’da medfundur.”¹³

Sicill-i Osmâni’de: “Şabiḥ Ahmed Efendi, Kumkapılı Muşafâ Ağanın oğludur. Müneccim başı kardeşidir. Tokati Emin Efendi’ye mürid olmuş idi. Galata Gümrüğü baş kâtibi iken 1199’da fevt oldu.

11- Arif Hikmet, Tezkirat-al-Şuara, Ali Emiri Ef. (Millet Kt.) No. 41, S. 31.

12- Şefkat, Tezkire-i Şefkat, İstanbul Üniv. Ktp., Ty. 3916, S. 237.

13- Mecelletü’n Nisâb, Süleymaniye Ktp., Halet Ef. 628. s.

Elsine-i şelâsede şairdir. Dîvân'ı vardır."¹⁴

Osmanlı Müellifleri'nde ise;

"Sabîh Ahmed Efendi," Şi'r ü inşâ erbâbından Fârisi-dân bir zât olup şehridür. (Tokâdi Şeyh Emîn Efendi) müntesiblerinden idi. 1198 târihinde irtihâl eyledi. Üsküdâr'da medfündür. Müretteb Dîvân'ı vardır. Bir na'tdan

Butünüñ ma'la'-ı şubh-ı hüviyyet ya Rasûla'llah
Şu'ünüñ mihri 'âlem-tâb-ı rahmet ya Rasûla'llah"¹⁵

Kamusü'l A'lâm'da: "Sabîh, şu'arâ-i 'Oşmâniye'den olup, İstanbulludur. Galata Gümrüğü ketebesinden iken 1198'de vefât itmiştir. Gazeliyât ve kaşâid ü tevârihi câmi' Müretteb Dîvân'ı vardır."¹⁶ Ma'la' onuñdur.

"Çeksem 'aceb mi meş'ale-i âh-ı intizâr
Medd-i nigâh oldu baña râh-ı intizâr"

Gazel/130

Tuhfe-i Naili'de ise; "Ahmed Sabîh Efendi, Hâcî Hüseyin Efendinüñ oğludur. İstanbullu Galata Gümrüğü baş katibi, vefâtı muharrem 1198 H. 1783 M. Üsküdâr'da medfündür. Müstakîm-zâde Süleyman Saadeddin Efendi'nüñ "Ruhun âbâd ide mevlâ rahmmetü'llâh-i 'aleyh" mısra'ı vefâtı târihidür. Vefâtı târihini Mecelle'nüñ 1195, Sicill-i 'Oşmâniye ile Silâhdâr-zâde ve Şefkat'üñ 1199 göstermeleri yanlıştır. Yine Ramiz ve Sicill-i 'Oşmâni Sabîh'in babasınun ismini Kumkapulu Mustafâ Ağa diye kayd itmişlerdir."

Gazâl-ı nâza virmez cilve-i rem râm ile şöhet
Alınmaz şaydına düşme rem-â-rem dâm ile şöhet
Bu nâliš-gehde bülbül gibi feryâd itme seslenme

14- Mehmet Süreyya, Sicill-i Osmanî, İstanbul 1311, c. III, s. 223.

15- Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, İstanbul, 1333, c. II, s. 286.

16- Şemseddin Sami, Kamüsü'l-A'lâm, İstanbul, Mihran Matb., 1311, c. IV, s. 2938.

Hamüş ol gonçe-veş izhâr-ı büy itme nefeslenme" bu bilgiler mevcuttur. Ayrıca Üniversite Kütüphanesi'nde bulunan üç nüshaya da işaret etmektedir.¹⁷

Müstakim-zâde, Sabih için bir hal tercümesi yazmıştır. divânın başında bulunan bu mukaddime besmele kıtası ile başlamaktadır. Ayrıca 20 kadar ıstilah hakkında bilgi verilmiştir. Biz bu bilgileri çalışmamıza almadık. Sadece Sabih'in biyografisini anlatan bölümle yetinmeyi uygun gördük. Makalede Sabih hakkında şu bilgiler vardır. "Şâhib-i divân-ı, faşâhat-ı unvân, belâgat-bürhân Mevlânâ Ahmed ibn el-hac Hüseyin-ekremehü Rabbi bahremetü'l Haseneyn âlem-i şabâvetinden biri birâderi şâni 'Abdullah Efendi müzâhiritiyle tahsil-i 'ulûm u ma'ârifet gûşîş üzre imrâr-ı zamân u bî-hüde tazâyî-i evkâtdan hirâsân olup müşârün-ileyh 'Abdullah Efendi re'îsü'l müneccimin vü müşârün bil-benâm müderrisin olup ol esnâda Galağanuñ Frenk Gümriği kitâbeti maahlûl olup cennet-mekân şâlişü'l-Muştafâvi 'Oşmâniyân Sultân Muştafâ Hândan bâ-ğatt-ı hümâyün kendilere ihsan buyrulmağın kadîmden biri, beyt.

"Hâk-ı kadem-i pîrini kuhl ile Şabihe
Tıfl-ı dil-i hıvâbidesini dîde-güşüd it."

muşaddakı üzre cenâb-ı Emîn ehl-i dilân olan seccâde-i hilâfet-nişin hıvâce-gân Nakşibendan ebü'l-irşâd Tokâti Emîn Efendi nazârında ağız-ı nisbet-i tarîkat u telekkûn zıkr-i hafıyyât ile şavmaa-i dil-pezir kaşr-ı cennet nazîrleri şavb-ı kerâmet adına berg-i sebz u şâd-âb-ter olan hulus-ı tavıyyet-i dervişânesin müridâne nihâde meclis-i feyz-i bülend meşâyih-i pesendleri kılmışdı. Beyt.

"Sabih çeşm-i sebel dîdemi ider rüşen
Olursa kuhl-ı başar hâk-pây-ı hazreti şeyh"

17- Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü, s. 399.

İm'ânı üzre bu âsâyiş-i hâl u şafvet-bâl ile fırsat-ı ganimet bilüp sa'y-ı ma'nevî ile terakki-i ahvâl iradesiyle
 ومن استوى بر ماه فهو مغبون eşer-i şerifi medlülüne imtişâl u
 geniş-şurî ile daği ebkâ-yı âşar ü celb-i da'-vât-ı ahvâr için zamân zamân ve vakt vakt gülşen-geh-i derûnda bir tâze ma'nâ hırâm eyledikçe kayd-ı ceride-i hâfızâ-i şafâ vü şebt-i mecmu'a-i tab'-ı zükâ zekâ eylemekle enfâs ma'düdesin itmâm u a'mâl-i mev'üdesin reside-i hitâm eyledik.

Şahib-i divân cennet-mekân Ahmed Efendinün muharremde rihletine hâtıra sünüh iden târih ile mukaddimeye hüsn-i hitâm virildi.¹⁸

"Üsküdar'a defn olunduğda didüm târihini
 Ruhun âbâd ide mevlâ rahmetu'llah-i 'aleyh" Sene 1198
 =1198

Ramiz tezkiresinde ise;

"Nâm-ı nâmiyeleridür Haşan bin Sabih şehri bihterin İstanbul'da Kumkapıda doğmuşdur.

"Ehl-i şu'arâdan tâb-dâr olmuşdı. Dâr-ı kitâbetde izhâr-ı mehârin itmekle olan tahririmizde Galata Gümrügi kitabetiyle geniş-ger-i kanâ'at şu'arâ-yı 'aşrımızdan elsine-i şelasede güftâr. Belâgât şi'âr, kemal-i iktidârları âşikâr. Çekide kilk-i leâfet-medârları olan nevzemîn güftâr fasâhatkârları maqbûldür.

Tokati Muhammed Emîn Efendi müntesiblerinden idi. Tarikat ve sâlik-i ser-menzil-i hakikat olmuşlardur. Âşâr-ı tab'-ı iktidârlarından böyle cedîdeler nazir için irsâl-i 'abd-i fakir kulları gazel-i bîbedel lâ nazirleriyle pâdişahımız şehensâh-ı cihân-sultân târih-i ra'na vü bir kaç mu'ammaları tahrîr ü imlâ kılındı.¹⁹

18- Müstakim-zâde'nin Divân'ın Baş Kısmında Bulunan Haltercümesi.

19- Ramiz Hüseyin. Âdâb-ı Zurâfâ. Ali Emiri Ef. (Millet Kth.) No 762. s. 107-109.

Gazâl-ı nâza virmez cilve-i rem râm ile şöhet
Alınmaz şaydına düşme rem-â-rem râm ile şöhet

Meh-i nev mihr ile hem kâdr olurdu merd-i nâkış-veş
Vireydi lekke-i keyfiyet kem kâm ile şöhet

Müdâm olmazdı yâd-ı nâm-ı zevk-i bâde-veş pür-feyz
Harâbât-ı fenâda bulmasa Cem câm ile şöhet

Kılınmış kisvesi târ-ı hatından Ka'be-i hüsnüñ
Nesîm-i âh-ı serde n'ola virsem Sâm ile şöhet

Hamûş ol neyl-i maqsadla Sabihâ şân ile kaşduñ
Alınmaz olmadukça lâl ü ebkem kâm ile şöhet

Gazel/24

Tarih-i Cülüs-ı Sultân Muştafâ Hân

Şâhenşeh-i fermân-revâ şevketlü Sultân Muştafâ
Bâb-ı hümâyûnuñ sezâ şehler pey-â-pey itse bûs

Ol padişehdür zıll-ı Hakk fermân-ber-i Rabbü'l falak
Feyz iktibâs müttefik zerrât-ı pâyın şümûs

Zibende-i tâk-ı semâ encüm degüldür câ-be-câ
Düşmiş sipihre güyyâ gül-mih-i bâbında 'ukûs

Zâl-i zâmân şâdi-künân şevk-i cülüsiyle hemân
Mânende-i düşize-gân oldu müzeyyen nev-'arûs

Hükmi revân baħr u berre tâ-be-aħterden hâvere
Çarħ âsitân-ı davere döndükçe eyler câblûs

Nâhîd-i nüh-tüy-ı felek dergâh-ı şehde haşre-dek
Olsun همیشه yek-be-yek nevbet-i zamân tabl u kûs

"Nuṭṭ-ı Şabîḥ-i bi-nevâ târiḥi tām eyler edâ
Şeh-zâde Sultân Mustafâ kıldı safâ ile cülûs"

Mu'amma be-nâm-ı Sâlih
"Güşâyîş-i girih-i zülfe ḥaş olunca gönül
Kâdur mı 'ukde-i sevdâ ḥalâş olunca gönül"

Be-nâm-ı Dervîş
"Münkir olma hây u hüy-ı ehl-i hâle ey fakir
'Âid olmaḳda der-i Mevlâya pey-der-pey zamîr"

Be-nâm-ı 'Ömer
"Bî-ḳarâr-ı 'aşḳa yok ḡamdan necât
Ḡamze ḳor mı kendüde vech-ı şebât"

Be-nâm-ı Safid
"Ayda bir şubḥ-ı vişâl olur bedîd
Olsa mâhuñ ey Şabîḥ encâm-ı 'ıyd"²⁰

B- Eseri:

Yurt içi, yurt dışı kataloglar ile tezkireler ve çeşitli kaynaklarda Sabîḥ'in müretteb Divânı'ndan başka bir eserinin olmadığını tespit ettik.

1- Divânı:

Sabîḥ'in günümüze kadar gelen tek eseri, şiirlerini toplayan Divânı'dır. Müstakim-zâde Saadeddin, Arif Hikmet, Şefkat ve Ramiz gibi haltercümesi müellifleri onun müretteb Divânı olduğunu belirtirler .

20- Râmiz Hüseyin, Âdâb-ı Zurâfa, Ali Emiri Ef. (Millet Ktb.) No. 762, s. 107-109.

Araştırmamızın sonunda Sabih Divanı'nın dört yazma nüshasını tespit ettik. Divânın tenkitli metnini bu dört nüshaya göre oluşturduk. Sabih Divânı'nda müretteb bir divânda rastlanan nazım şekillerinden hemen hepsi var. 3874 beyitten meydana gelen divânda "elif-ba" sırasına göre her harften yazılmış 336 gazel (11 gazel Farsça'dır), 15 kaside, 170 tarih kıt'ası, 2 terkib-i bend, 1 terci-i bend, 9 lugaz, 18 beyit, 2 tezkere sûretiyle 3 kıt'a toplam 555 manzume mevcuttur.

Sabih Divânı'nda ilk göze çarpan özellik ise tevhit ve münâcâtın olmayışdır.

C- Edebi Kişiliği:

Sabih, bilgili ve kültürlü bir ailenin ferdidir. O, çağının önemli şairlerindendir. Şiir ve inşa erbabından Farisi-dân bir zat olup şöhretlidir. İyi bir öğrenim gören şair, Arapça ve Farsça bilmektedir. Divânında 11 tane Farsça gazeli vardır. Fasâhat ve belagat sahibi olan şair gazel, kaside, tarih ve nazireleriyle dikkat çekmiş ve başta Nâbî olmaz üzere bazı şairlere nazireler yazmıştır. Özellikle Nâbî'nin tesiriyle hikemi şiirler yazmıştır.

Sabih'in işlediği konuları şu başlıklar altında verebiliriz.

- 1- Kasidelerde övgü konusunu işlemiştir.
- 2- Tarihlerde doğum-ölüm konuları ile sakal tıraşları, sünnet düğünleri ve sosyal olaylar işlenmiştir.
- 3- Gazellerinde ise aşk, sevgi, güzellik, mecazi aşk ve ilâhi aşk ile dinî ve felsefî konular işlenmiştir.

Sabih'in Etkilendiği Şairler:

Sabih'in edebi kişiliğini etkileyen şairler vardır. Sabih, bu şairlerin gazellerine nazireler yazmış ya da herhangi bir vesileyle adlarını zikretmiştir. Divân'da adları geçen şairler şunlardır: 17. yüzyıl şairi Nâbî, 18. yüzyıl şairi Nedim, çağdaşlarından ise Defterdâr Mustafa Halimî Efendi, Damat Râgıb Paşa, Nâşid, Nakşi Efendi, Hafız, Lütfi Efendi, Nühed, Agehi, Hilâli'dir.

Nedim:

18. yüzyıl Lâle devri şairidir. O, divân şiirimizin dar sınırları, kuralları içinde büyük sayılabilecek yeniliklere teşebbüs etmiş "Nedimâne" denilen yeni bir çığır açmış en büyük şairlerimizden biridir.²¹ Şiirlerinde halkın konuşma diline doğru yaklaşan halk deyimlerini kullanan şair, bu yönüyle Sabih'i etkilemiştir.

Hayatı, zevk ve sefayı, içkiyi seven Nedim'in en büyük özelliklerinden biri de samimiyetidir. O, aşklarını şuh, açık bir dille anlatmıştır. Sabih bir beyitte Nedim'in bu yönünü ele almıştır.

Raşt-güy-ı bezm-i şadâkatda Nedim hâs olur
Bâde iç rind ol güzel sev olma mihzâr-ı dürüg

Tabaşbuşâne gerek her sözi Nedimânüñ
Nedim olanlaruñ etvârı câblüs iledür

Gazel 137/3

Nâbî:

17. yüzyıl divân şiirinde hikemi tarzın temsilcisidir. O, gerek düşünceleriyle gerekse de gazelleriyle Sabih'i etkileyen önemli şahsiyetlerdendir.

Sabih, Nâbî'nin kendisi üzerindeki etkisini iki beyitte ifade etmektedir.

"Ben selef şâ'irlerinden var mı hem tab'um diyu
Çok tetabbu' eyledüm mânend-i Nâbî naymış"

Dem ururmuş nev-bahâr-ı devr-i Cemden añladum
'Andelîb-i meclis-i şahbâ-yı Nâbî nâymış

Gazel 162/5-7

Divân'daki 277 numaralı gazel "Bu Gazelcigimüz Dağı Nâbî Merhuma Naziredür İn-şâ'Allah Lafzları 'Âdet Üzredür", Nâbî'nin in-şâ'Allah redifli gazeline naziredir.

21- Halil Erdoğan Cengiz, Divân Şiiri Antolojisi, Bilge Yayınevi, İstanbul, 1972, s. 591.

Olur âh-ı seheri nâme-ber in-şâ'-Allah
Getürür ol gül-i terden haber in-şâ'-Allah

Seng-dildür diyu gam çekme Şabiḥâ o mehe
Bir gün eyler eşer âh-ı seher İn-şâ'-Allah
Sabih 277. gazeli

"Kalmadı rāh-ı talebde ḫatır in-şâ'-Allah
İderüz küy-ı murada sefer in-şâ'-Allah"²²

Nâbi

Halimî:

Defterdâr Mustafa Halimî Efendi H. 1173, M. 1759 tarihinde Musul valisi olup, o sene içinde idam edildi.²³ Halimî, Sabih'i en çok etkileyen şairlerden biridir diyebiliriz. Çünkü Halimî, Sabih'i sadece şair olarak değil, devlet adamı olarak da etkilemiştir. Bundan dolayı Sabih, Halimî'ye 5 kaside sunmuştur. Hatta onun 3. kez defterdârlık görevine getirilişini sevinçle karşılamıştır. Şiirlerinde Halimî'ye bağlılığını ifade eden Sabih, istek ve arzularını da ona söylemekten çekinmemiştir.

Kerem-kâr-ı i'nâyet-perverâ 'iydün sa'îd
Kudüm-ı gurre-i Şevvâl-veş şevkûn mezd olsun

Nümâ-yâb-ı bahâr-ı feyz-i tevfiḫ eyleyüp Mevlâ
Riyâz-ı devletünde naḫl-i ikbâlün medid olsun

Harâret-yâb tâb-ı reşk-i ikbâlün olup dâ'im
Vücûdı ser-tâ-ser ḫussâd-ı bed-ḫ'âhuñ kadid olsun

Kaşide nazm u inşâd eyledükçe medḫ-i zâtuñla
Her ebyâtı Şabiḥâ bendenün beytül-kaşid olsun

Kaside 10

Sabih, Halimî'nin "İtsem gerek" redifli gazeline de aynı vezin ve kafiyede nazire yazmıştır. Gazeller aşağıdadır:

22 - Nâbi Divanı, s. 179.

23- Halimi Divanı, İstanbul Üniv. ktb., T. 454, s. 32.

Sabîh'in Gazeli:

Faşş-ı la'lin zîb-i engüşt be-beyân itsem gerek
Kaşdum ol mâhı müşâr-ı bil-benân itsem gerek

'Azm için yârûñ sevâd-ı çîn-i müşkin zülfine
Raşş-ı fikre târ-ı sevdâdan 'inân itsem gerek

Ol şeh-i nâzuñ olup dil-beste evc-i hüsnine
Ney gibi âteş-nevâ her dem figân itsem gerek

Dest-i sâkî-i hayâle la'l-i renginin görüp
Dîdemi câm-ı şarâb-ı ergavân itsem gerek

Medd-i âh-ı süziş-i dilden kad-i ham-geşteden
Ol gazâlî şayd için tîr ü kemân itsem gerek

Şâh-beyt-i midhat-ı zât-ı Halîmiye Sabîh
Nazmumuñ mışra'larından nerd-bân itsem gerek

Ya'ni defter-dâr efendi-i ma'ârif-perverüñ
Midhatıyla iktisâb-ı 'izz ü şân itsem gerek

Âsitân-ı dergehin ol zât-ı cevdet-pîşenüñ
Murg-ı kâm-ı bî-nevâya aşiyân itsem gerek

Mebhaş-ı vaşfinda vaşşâf-ı sūhan-perdâz olup
Şâ'irân-ı 'aşrı bir bir imtihân itsem gerek

Ebr-i luţf-ı nâmiye- başş-ı bahâr-ı feyz olup
Rûzgâr-ı rûzgâra imtinân itsem gerek

Haşr-ı vakt itmeme mahallî ister olsun olmasun
Çâker-âne 'arz-ı hâlüm her zamân itsem gerek

Halîmî'nin Gazeli:

1 Nâle vü zârûm yine ben râygân itsem gerek
Sırr-ı aşkum âleme bir bir beyân itsem gerek

Gamze-i tîr-i sitizûñ çekme ey kaşı kemân
Şerhalarla sînemi bir gülistân itsem gerek

Gül-bün-i gülzâr-ı ruhsârın görelden murg-ı dil
Gülşeninde cism-i zârûm bâgbân itsem gerek

Âşım-ı lü'lü-nişâra yek zebân otmak muhâl
Hidmet-i medhinde dâmen der-miyân itsem gerek

Saf söküp cünd-i rakîb içre dilirâne bu gün
Giv-i merd-âsâ hemân zerk-i sinân itsem gerek

Mâh-ţal'at serv-şad sîmîn-beden bir dil-beri
Alup âğuş-ı vişâle mihr-bân itsem gerek

Ey Halîmî aşk-ı dil-berle giribân-ı dili
Çâk çâk-ı tâ-be-dâmân-ı amân itsem gerek²⁴

T 32b, Ü1 32b, Ü2 107, Ü3 39a.

Nâşid İbrahim (Ölm: 1791-1792)

Mora'da doğdu. Asıl adı İbrahim olup Topal Osman Paşazâde Râtib Ahmet Paşanın oğludur. Müretteb divân sahibidir. Kaside, tarih, tahmis ve gazelleriyle tanınır.²⁵ Sabîh'i etkileyen şairlerden biri de Nâşid'dir. Sabîh, onun 3 gazeline nazire yazmıştır.

24 - Halimi *Divânı*, İstanbul Üniv. ktb., T. 454, s. 32.

25- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Nâşid mad., c. VI, s. 529.

Nâşid'e nazire:

Ne hâcet virmek o tıfl-ı cefâ mu'tâdı üstâda
K'olur tanzîr her harf-i nev-icâdı ebîcâde

Hiç olsun mı nihâyet lutf u feyz-i rahmet-i Hakkâ
Ne mümkindür gele mevc-i yemûn a'dâd-ı ta'dâde

Şabîh olsa 'aceb mi mürşidi her sâlik-i nazmuñ
K'anı ehl itdi şeyhâne gâzel inşâdı irşâde

Ne mümkindi nazire itmeseydi kendüye tab'um
Cenâb-ı Nâşidânuñ feyz-i isti'dâdı dil-dâde

Gazel 269

"Şabîh âsar-ı tab-ı Hazret-i Nâşid Efendiye
Rübûde oldıgumdan mâ'ıl oldum ben de tanzîre

Gazel 293/8

Lütfi Efendi'ye nazire:

Görindükçe Şabiha hâle-i âgûşda ol mâh
Şabâh-ı haşre-dek çarh-ı sitem-ger dâg-ber-dildür

Bu hâletden şikayet-nâme şebt itsem daği Lütfi
Dem-i tahırde kilik-i sühan-ver dâg ber-dildür

Gazel 80

Mustafa Nakşî Efendi'ye nazire

Güçdür nazire Nakşî Efendiye ey Şabîh
Nutk it hevâ-yı kevne gâzel bî-nemekse de
Gazel 299/8

Sabih'in dili, özellikle kasidelerinin dili, külfetlidir. Sabih, şiirlerinde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar kullanmıştır. Şiirleri anlam ve sanat yönünden güçlüdür. Mecaz, teşbih, telmih ve tezatlardan faydalanmıştır. Onun dil ve üslûbunda ilk bakışta bir kapalılık görülür. Bazı şiirlerinde anlam ilk anda anlaşılmaz, üzerinde biraz düşünmek lazımdır. Çünkü o felsefi konuları ele alıp değerlendirmiştir. Sabih'in divânı halk deyim ve deyişleri yönünden de zengindir. Şair tarihlerini daha sade ve anlaşılır bir dille yazmıştır. Şiirlerinde orjinal mazmun kullanmış, bunu manzumelerinde ifade etmiştir. Ayrıca mahlas beyitinde şair kendisini ve şiirlerini övmüştür.

Vâdi-i i'câz üzre mışra'ı bercestemi
Seyr iden merd-i reh-i ma'ni Şabiha pül şanur
Gazel 92/7

Seyr levha-i nazirede Lütfi Efendiye
Kilk-i Şabîh nâdire-gü nükte-pâş olur
Gazel 136/5

Haşre-dek dil-mürde-gânı h'ab-ı gafletden Şabîh
Sûr-ı İsrâfil-veş bîdâr ider âvâz-ı ney
Gazel 309/7

"Gör ne sayyâd-ı kemend-êndâz-ı i'câzum Şabîh
Sayd olur âhû-yı mazmûn deşt-i ma'nâdan baña
Gazel 3/10

Ebyât-ı pesendide Şabîh ehl-i kemâle
Etfâl-i mezâmîn ile mekteb görünür hep
Gazel 20/5

Sâkî-i kilk-i terüm şâ'irleri itdi Şabîh
Bezm-i ma'nâda mey-i mazmûn-ı renginümle mest
Gazel 25/7

Mebhaş-ı vâfında vaşşâf-ı sühân-perdâz olup
Şâ'irân-ı 'aşrı bir bir imtihân itsem gerek
Gazel 204/9

Ne haddüñdür Şabîh itmek cenâb-ı Nâside tanzîr
Ki her beyti anuñ beytü'l-gazeldür hadd-i zâtinde
Gazel 285/5

Nâsid'in gazeline yazdığı nazirede ise, Şabîh kendi şairlik gücünü mütevazi bir şekilde ortaya koymuştur.

Divân'ın Yazma Nüshaları: İST. ÜNİVER. KTB. T. 271

Bu nüshada edebî tabirlerden yirmi kadarının tarifine dair bir makale, müstakim zâde tarafından yazılmış Sabîh'in haltercümesi, 3 na'at, 1 mersiye, 15 kaside, 173 tarih, 9 Lûgaz, 18 muamma, 326 gazel ile Enfiye redifli bir gazelin gönderildiğine dair 1 tezkire sureti vardır.

Baş: Tarih, Tarîf-i vâkt ma'nâsına mu'arrebdür.

Son: Patburun-zâdeyi yâd iderek yegân yegân enfiye çeküb kuşunuñ kpağını kapamakdur ve's-selâm.

İs. th: 25 safer 1236-2 Aralık 1820 Yzn: Ahmed İzzet

Md. ta: 112 yk, 223x155 ölç. talik yz. 21 st. sarımtrak Avrupa kt. kırmızı szbb, arkası meşin, üstü siyah bez kaplı et.

Başta kütüphanenin resmi damgası basılıdır.

EMANET KTB. (Topkapı Sarayı Müzesi) 1628

Bu nüshada 1 besmele kıt'ası, edebiyat istilahlarından bazılarının tarifine dair bir makale, 3 na't, 1 mersiye, 16 kaside, 9 lügaz, 17 muamma, 139 tarih, 331 gazel vardır.

Baş: Besmele her emr-i zi-bâl üzre olur ser-nümâ
Besmele dür bâ'ış-i feth-i serverüñ ewelâ

Son: Yâd yok zâtına eşyâ birbiriyle âşinâ
Ey Şabiğ olmaz bu mihmân-ğänenüñ yegânesi

Yzn: Derviş Ömer

Md.ta: 127 yk. 237x140-189x95 ölç, talik yz. 19 st, abâdi kt. 1 ve 5'inci yaprak başlıkları nakışlı ve tezhipli, kırmızı szb, yıldız cl. vişne rengi meşin şemseli, selbekli, zencirekli, miklepli ct.

İST. ÜNİVER. KTB. T. 2837

Bu nüshada Müstakim zâde tarafından yazılmış 1 hal tercümesi, 3 na't, 1 mersiye, 15 kaside, 146 tarih, 10 lügaz, 17 muamma, 339 gazel, 2 kı'a vardır. Bu nüshada 5 gazel mükerrerdur.

Baş: Dil-i insânı efâl ü şifât u zâta kıabil bil
Göñül âyinesin her mazhar-ı Hakkâ mukıabil bil

Son: Hevâ-yı günedür güş it makâl-ı Bat-burun zâde
Şabiğâ sen dağı turma añılduğça çek enfiyye

Yzn: Osman Vasıf

İst. Kd: Osman Vasıf Enderunî

Md. ta: 110 yk, 225x150 ölç, nesih yz. 21 st, aharlı Avrupa kt. kırmızı szb., açık kahverengi meşin ct.

Başta kütüphanenin resmi mührü basılıdır.

İST. ÜNİVER. KTB. T. 312

Bu nüshada Şabiğ'in hayatiyle divân tabirlerinden yirmi kadarının izahına dair 1 makale, 2 na't, 14 kaside, 9 lügaz, 17 muamma, 146 tarih, 339 gazel vardır.

Baş: Dil-i insânı efâl-u şifât-ı zâta kıabil bil
Göñül âyinesin her mazhar-ı Hakkâ mukıabil bil

Son: Yâd yok zâtında eşyâ birbiriyle âşina
Ey Şabiğ olmaz bu mihmân-ğänenüñ bigânesi

Md. ta: 224 yk. 222x164 ölç. talik yz, iki ve üç sütun üzerine mâilen yazılı muhtelif aharlı avrupa kt, kırmızı szb: kahverengi kabartma bez kaplı ct.

Başta kütüphanenin resmi mührü basılıdır.

II. BÖLÜM

DİVÂN İNCELEMESİ

A- ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1- Nazım Şekilleri:

Sabîh, Divân edebiyatı geleneğine bağlı kalarak çağdaşlarından geri kalmayacak sayıda nazım şekillerinde manzumeler yazmıştır. Divân'da 15 kaside, 2 terkib-i bend, 1 terci-i bend, 170 tarih, 336 gazel, 9 lugaz, 18 beyit, 3 kıt'a toplam 555 manzume mevcuttur. Manzumeler ise toplam 3874 beyitten teşekkül etmiştir.

Kasideler:

Kaside, niyet etmek, yaklaşmak anlamlarında "kasada" kökünden gelen Arapça bir kelimedir. Bir kişiyi övmek ve genellikle karşılığında yardım istemek için yazılan şiirlere denir.²⁶

Kaside 9 beyitten 100 beyte kadar, aynı aruz kalıbıyla yazılmış ve gazel gibi aa ba ca da... şeklinde kafiyelenen bir nazım şeklidir.²⁷

Divân'da bu özelliği taşıyan 15 kaside vardır. Kasidelerin beyit sayıları şöyledir. Hz. Peygambere 2 na't yazmış olup bunlardan birincisi 62, diğeri 10 beyittir. Sultan Mahmûd'a yazılan kaside 77, Sultân Mustafâ Hân'a iki kaside yazılmış bunlardan biri 78, diğeri ise 17 beyittir.

Silâh-dâr şehr-yârı için yazılan kaside 21,

Sa'îd Muhammed Paşa'ya yazılan kaside 58,

Dâmad Râgıb Mehmet Paşa'ya yazılan kaside 39,

Kayseriyyeli Ali Efendi'ye yazılan kaside 21 beyittir.

Defterdâr Halimî Mustafa Efendi için 5 kaside yazılmış olup

26- Halûk İpek'ten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, Birlik, Ankara, 1985, S. 42.

27- A. g. e., S. 42.

bunların beyit sayısı ise 32, 46, 71, 41, 51'dir.

Kış mevsimini anlatan noksan kaside de ise 25 beyit vardır.

Görülüyor ki, kasidelerin en az beyit sayısı 10; en fazla ise 77'dir.

Kasideler, konuyu işleyiş bakımından dört kısma ayrılırlar. Nesib veya teşbib ile başlayan kaside medhiye ile sürer ve fahriyeden sonra du'a kısmı ile sona erer. Kasideler nesib kısımlarının konularına göre ad alırlar. Altı kasidede bu özelliği görmekteyiz. Bunlardan üçü "kaside-i 'iydiye", ikisi "kaside-i ramazaniye" ve biri ise "kaside-i şitahiyye" adını almıştır. Ayrıca redifine göre de kasideler ad alırlar. Sultân Mahmûd Hân için yazılmış olan medhiye ise "tevfik" redifli kaside diye isimlendirilmiştir.

Sabih'in kasideleri konu bakımından çeşitlilik gösterir. Konularına göre kasideleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1 ve 2. kasideler Hz. Muhammed için yazılmış birer na'ttır.
3. kaside Sultan Mahmud'a methiyedir. (Tevfik redifli kaside)
- 4 ve 5. kasideler Sultan Mustafa'ya methiyedir. (Kaside-i Peçe)
6. kaside Silah-dâr Şehri-yâr'a methiyedir. (Kaside-i Peçe)
7. kaside Sa'îd Muhammed Paşa'ye methiyedir. (Kaside-i Nevrûziyye)
8. kaside Damat Râgıb Paşa'ya methiyedir. (Kaside-i Nevrûziyye)
9. kaside Kayseriyeli Ali Efendi'ye methiyedir. (Kaside-i Peçe)
- 10, 11, 12, 13, 14. kasideler Defterdâr Halimî Efendi'ye methiyedir. (Kaside-i Ramazaniye, Kaside-i 'iydiyye)
15. kaside kış mevsimi hakkında söylenmiştir. (Kaside-i Şitahiyye)

Geleneğe uygun olarak yazılan bu şiirlerde bir kasidede bulunması gereken nesib-teşbib, girizgah, methiye, tegazzül, fahriye, taç ve dua gibi bölümler, birkaç kaside dışında genellikle mevcuttur.

Bunlardan Sultan Mahmud'a yazılan kasidenin bölümlerini şöyle sıralayabiliriz.

İlk 21 beyit teşbib bölümü (tasvir bölümüdür.)

22. beyit girizgahdır. (asıl amaca geçişi sağlayan tek beyittir.)

23-56 arası beyitler methiyedir. (asıl maksadın verildiği bölümdür.)

62-68 arası tegazüldür. (gazel bölümü)

69-70 arası beyitler taç bölümüdür.

71-77 arası dua bölümüdür.

Sabih divânındaki kasideleri teşbib bölümüne göre şöyle sıralayabiliriz:

7, 8. kasideler nevrûziyye,

10, 11, 12. kasideler 'ıydiyye,

13, 14. kasideler ramazaniyye,

15. kaside ise şitahiyyedir.

Nevrûziyye'den beyitler;

Faşlı nev-rüz olup bülbüle sermâye-i dem

Eyledi nağmesini şa'be-i nev-rüz-ı 'Acem

Tuğ-ı şâhı çıkup âlây ile şahn-ı çemene

Oldı çâder çiçegi sâha-i gül-şende hıyem

Didesin nergis açup h'âb-ı 'ademden seheri

Görse zerrîn-ķadehle 'arak-ı jâle çi-gam

Kaside 8

Methiye bölümünden,

Ebr-i nîsân himem-i hazret-i Râgıb Paşa

Cevher-i nuṭkı anuñ gevher-i deryâ-yı kerem

Nuḡk-ı i'câzına vâ-beste mezâyâ-yı 'ulûm
Dil-i dânâsına esrâr-ı me'ânî mülhem

Zîr-i rânında eger raḡsına meydân virse
Eşer-i pâyi ider gâv-i zemîn-i ser-sâm

Fahriye bölümünden;
Sad şükr ben kuluñ ol rütbeyi iḡrâz itdüm
Ser-fürû eylemesem çarḡ-ı sitem-kâre ne ġam

Ne kadar ḡizmet-i medḡûñde kuşûrum var ise
Reşk ider görse yine nazmuma Ḥassân-ı 'Acem

Dua bölümünden;
Başla da'vâtına ol şadr-ı kerimü's-şânûñ
İtme fahriyye ḡayâ eyle Şabîḡ ol mülzem

Kaside 8

Sabîḡ, kaside nazım biçiminde başarılı bir şairdir. Onun övgüleri mübalaġalı olup, teşbib, methiye ve fahriye bölümlerinde sanatlı bir anlatım ortaya koymuştur. Kasidelerinin dili aġırdır.

Terkîb-i bend:

Aynı vezinde 8-20 mısralık bendlerin birleştirilmesiyle yapılan nazım şeklidir. Bend sayısı genellikle 5-7 bend arasındadır. Divân'da iki terkîb-i bend vardır. Bunlardan birincisi 8 bent ve her bend 8 beyitten meydana gelmiştir. (Toplam 64 beyittir.) Sabîḡ, terkib-i bentleri Sadriâ'zâm Mustafa Paşa ile Defterdâr Halimî Mustafa Efendi'ye yazmıştır. İki terkib-i bentte de övgü konusu işlenmiştir. Bu arada felsefî ve dinî konular da ele alınmıştır.

Tercî-i bend:

Tercî'-i bendler de terkîb-i bendler gibi 8-20 mısraılık bendlerin birleştirilmesiyle yapılır. Bend sayıları da 5-7 arasındadır. Tercî-i bendlerde vâsita her bendin sonunda aynen tekrarlanır. Tercî-i bendin son vâsita beyti,

"Felek kaldurmuş altun şem'dâni

Gümüş pervâneler tutmuş cihâni" beş bentte tekrar edilmiştir.

Bu manzume padişahın emri üzerine kaleme alınmış ve Sabîh'in biraderi Abdullah Efendi tarafından okunmuştur. Sultan Mustafa'ya övgüdür.

Tarih Kıt'aları:

Divân'da 170 tane tarih bulunmaktadır. Bunlar nazım şekilleri ve konuları yönünden çeşitlilik gösterir. Konularına göre tarihleri şöyle guruplandırabiliriz:

- 1- Padişahların tahta çıkması,
- 2- Resmi görevlendirme ve terfiler,
- 3- Sakal tıraşları,
- 4- Doğum ve ölümler,
- 5- Yapılan tarihi kasır, camî ve diğer yapılarıdır.

Tarihler ve işlenen konular:

Sultan Mustafa Han 1 numaralı kıt'aya göre H. 1171'de tahta çıkar.

Sultan Abdülhamit Han 2 numaralı kıt'aya göre H. 1187'de tahta çıkar.

Sultan Abdülhamit Han 3 numaralı kıt'aya göre H. 1187'de sakal bırakır.

Osman Ağa 4 numaralı kıt'aya göre H. 1162'de sakal bırakır.

Halîm Efendi 5 numaralı kıt'aya göre H. 1160'ta sakal bırakır.

Mahâsin Ömer Efendi 6 numaralı kıt'aya göre H. 1161'de sakal

bırakır.

Osman Bey 7 numaralı kıt'aya göre H. 1186'da sakal bırakır.

Süleyman Efendi 8 numaralı kıt'aya göre H. 1164'te sakal bırakır.

Çevkdâr Ağa 9 numaralı kıt'aya göre H. 1162'de sakal bırakır.

Sultan Selîm 10 numaralı kıt'aya göre H. 1175'te doğar.

Sultan Selîm 11 numaralı kıt'aya göre H. 1180'de eğitim ve öğretime başlar.

Sultan Selîm 12 numaralı kıt'aya göre H. 1180'de eğitim ve öğretime başlar.

Sultan Selîm 13 numaralı kıt'aya göre H. 1180'de eğitim ve öğretime başlar.

Hibetullâh Sultan 14 numaralı kıt'aya göre H. 1182'de doğar.

Şâh Sultan 15 numaralı kıt'aya göre H. 1174'te doğar.

Şâh Sultan 16 numaralı kıt'aya göre H. 1174'te doğar.

Mihrişâh Sultan 17 numaralı kıt'aya göre H. 1176'da doğar.

Mihrimâh Sultan 18 numaralı kıt'aya göre H. 1176'da doğar.

Hatice Sultan 19 numaralı kıt'aya göre H. 1189'da doğar.

Sultan Ahmet 20 numaralı kıt'aya göre H. 1190'da doğar.

Sultan Muhammed 21 numaralı kıt'aya göre H. 1199'da doğar.

Sultan Fatma 22 numaralı kıt'aya göre H. 1183'te doğar.

Safiyye Sultan 23 numaralı kıt'aya göre H. 1192'de doğar.

Râbia Sultan 24 numaralı kıt'aya göre H. 1191'de doğar.

Sultan Muhammed 25 numaralı kıt'aya göre H. 1180'de doğar.

Hatice Sultan 26 numaralı kıt'aya göre H. 1182'de doğar.

Melikşâh Sultan 27 numaralı kıt'aya göre H. 1195'te doğar.

Hatice Sultan 28 numaralı kıt'aya göre H. 1195'te doğar.

Beyhan Sultan 29 numaralı kıt'aya göre H. 1179'da doğar.

Beyhan Sultan 30 numaralı kıt'aya göre H. 1179'da doğar.

Mâhpeyker 30 numaralı kıt'aya göre H. 1166'da doğar.

Muhammed Emin 31 numaralı kıt'aya göre H. 1176'da doğar.

Mustafa Celaleddin 32 numaralı kıt'aya göre H. 1189'da doğar.

Süleyman kızı Nesibe 33 numaralı kıt'aya göre H. 1195'te doğar.

Hüseyin Yazıcıoğlu Mustafa 34 numaralı kıt'aya göre H. 1168'de doğar.

Muhammed 35 numaralı kıt'aya göre H. 1164'te doğar.

Hâşim kızı Râbia 36 numaralı kıt'aya göre H. 1167'de doğar.

Şerife Fatıma 37 numaralı kıt'aya göre H. 1164'te doğar.

Abdülhamid 38 numaralı kıt'aya göre H. 1166'da doğar.

Hatice Sa'ide 39 numaralı kıt'aya göre H. 1164'te doğar.

Abdülhamid 40 numaralı kıt'aya göre H. 1165'te doğar.

Muhammed Emin 41 numaralı kıt'aya göre H. 1163'te doğar.

Hatice 42 numaralı kıt'aya göre H. 1166'da doğar.

Hazinedar Dedenin kerimesi 43 numaralı kıt'aya göre H. 1162'de doğar.

Feyzullah Efendi'nin mahdumu 44 numaralı kıt'aya göre H. 1161'de doğar.

Fatıma 45 numaralı kıt'aya göre H. 1160'da doğar.

Muhammed Şâkir 46 numaralı kıt'aya göre H. 1196'da doğar.

Hüseyin 47 numaralı kıt'aya göre H. 1160'da doğar.

Sunullah Efendi'nin duhteri 48 numaralı kıt'aya göre H. 1160'da doğar.

Abdülvahhab Efendi'nin oğlu Abdülrezzak 49 numaralı kıt'aya göre H. 1176'da doğar.

Yakub Efendi'nin kızı Na'ile 53 numaralı kıt'aya göre H. 1168'de doğar.

'Ömer Efendi 50 numaralı kıt'aya göre H. 1182'de sünnet olur.

Çocuklara sünnet düğünü 51 numaralı kit'aya göre H. 1166'da sünnet olur.

Yeni yıl için 52-53 numaralı kit'aya göre H. 1178-1179 zamana tarih

Eser yazımı için 55 numaralı kit'aya göre H. 1167'de

Abdullah Paşa 56 numaralı kit'aya göre H. 1160 sadrazam olur.

Ali Paşa 57'a göre H. 1168'de üçüncü defa sadrazam olur.

Derviş Efendi 58'a göre H. 1189'da vâzârat mühürdarı olur.

Râgıb Paşa 59'a göre H. 1170'de sadrazam olur.

Hamza Paşa 60'e göre H. 1182'de sadrazam olur.

İzzet Ahmed Paşa 61'ye göre H. 1195'te ikinci defa sadrazam olur.

Muhammed Emin 62'e göre H. 1189'da şeyhülislam olur.

Vahid Efendi 63'e göre H. 1196'da kedhüda olur.

Divitdâr Bey Efendi 64'e göre H. 1162'de kedhüda olur.

Halimî Efendi 65'ya göre H. 1171'de üçüncü defa defterdar olur.

İsmail Efendi 67'e göre H. 1178'de rûz-nâmçe oldu.

Tıflı Efendi 68'a göre H. 1169'da hâcegandan oldu.

Mesûd Bey 69'e göre H. 1196'da kapıcıbaşı oldu.

Yüsuf Efendi 70 ve 71'ye göre H. 1165'te kasr yapıldı.

Sultan Mahmût zamanında 72'e göre H. 1164 kışla yaptırıldı.

Sultan Osman zamanında 73'e göre H. 1179 peyk-hâne yapıldı.

Şuhî Kadın'ın yaptırdığı 74'e göre H. 1194 köprü yaptırıldı.

Sultan Mustafâ Han'ın emriyle 75'ya göre H. 1179 mescid yaptırıldı.

Soğuk Çeşme semtinde 76'ye göre H. 1183'te Zeynep Sultan Camî yapıldı.

Silahdar Ağa 77'e göre H. 1163'te camî yaptırıldı.

Zeynep Sultan 80'e göre H. 1183'te Sebil yaptırıldı.

Anber Ağa 81'e göre H. 1176'da kuyu yaptı.

Sultan Mahmud 83'e göre H. 1167'de çeşme yaptırdı.

Beşir Ağa 84'e göre H. 1162'de mektep ve çeşme yaptırdı.

Bu dönemde 12 çeşme yaptırılmış ve halkın hizmetine sunulmuştur.

Vefat Tarihleri;

Tokadi Emin Efendi 94'e göre H. 1158'de vefat eder.

Şeyh Nureddin Efendi 95'ya göre H. 1160'da vefat eder.

Kaşâni İsmail Efendi 96'ye göre H. 1162'de vefat eder.

Üçüncü Aynı Hayât Kadın 100'e göre H. 1178'de vefat eder.

divânda 85 vefat tarihi vardır.

Tarihler genellikle xa xa xa kafiye örgüsüyle yazılmıştır. Bunun dışında aa xa xa ... kafiye örgüsüyle yazılan manzumelerde mevcuttur. Tarihler bir kısmı "nazım" özelliğini taşımaktadır. Nazım, kıt'anın ilk beyti kafiyeli olan şekildir. Kafiye örgüsü aa, ba, ca... düzenindedir. Şekil ve kafiyeleniş bakımından bütünüyle gazele benzer. Yalnız mahlas beytinin bulunmayışı ve konusunun değişik olmasıyla gazelden ayrılır. Kıt'a gibi iki beyitten başlayarak 10-12 hatta daha çok beyte kadar uzayabilir.²⁸

Sözkonusu şekil özelliği ve kafiye ile yazılan tarihler şunlardır. 11 numaralı tarih (10 beyit-mahlas yok), 83 (2 beyit mahlas yok), 118 (3 beyit mahlas yok), 133 (2 beyit-mahlas yok).

Kıt'a nazım terimi olarak iki ya da daha çok 9-10 beyte kadar olan, matla ve mahlas beyti bulunmayan xa, xa, xa ... kafiye örgüsü olan nazım şeklidir.²⁹

28- Halûk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, Ank. 1985, s. 68.

29- a.g.e., s. 62.

Sözkonusu kafiye örgüsü (xa xa xa...) ve şekil özelliği ile yazılan 72 tarih mevcuttur. (34, 35, 37, 38, 39, 42, 51, 56, 87, 88, 100, 101, 102, 104, 105, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170) bu tarihlerde şair mahlasını söylememiştir.

Bunların dışında kalan bir kısım tarihlerde aynı kafiye örgüsü olmasına rağmen şair mahlasını söylemiştir. "Kıt'alarda" mahlas bulunmayışı genel bir kaide olmakla birlikte uzun kıt'alarda şairler çoğunlukla mahlaslarını söylemişlerdir. Kısa, hatta iki beyitli kıt'alarda az da olsa mahlas özelliği bulunmuştur.³⁰

Tarihler arasında yukarıda sözü edilen nazım şekillerine uymayan manzumeler de vardır. Genelde bunlar aa xa xa ... şeklinde kafiyeli olup şairin mahlası geçmektedir. 14 nolu tarih manzumesi (14 beyit-mahlas var); 29 (10 beyit-mahlas var); 52 (8 beyit-mahlas var); 54 (7 beyit-mahlas var); 57 (14 beyit mahlas var); 59 (9 beyit-mahlas var); 60 (9 beyit-mahlas var); 76 (12 beyit-mahlas var). Bu tarihler kaside ve gazel nazım biçimi şeklindedir.

Divân'da bir beyit olan ve bir mısradan meydana gelen tarihlerde mevcuttur. Bunlar 12, 13, 89, 105 numaralı tarihlerdir.

Sabîh tarih manzumelerinde başarılı bir şairdir. O tarihleri kaside ve gazel nazım biçimlerine göre daha sade bir dil ve üslupla yazmıştır. Sabîh, tarihlerini içinde bulunduğu sosyal çevreyi ve çevresindeki kişilere yazmıştır. Bu kişileri tarihleriyle ölümsüzleştirmiştir.

Özellikle önemli sayılabilecek olayların anısına ve onları ölüm-

30- Halûk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, Ank. 1985, s. 62.

süzleştirme çabasıyla söylenen tarihler birkaç gruba ayrılır. Bunlar, "tam tarih", "ta'miyeli tarih", "mücevher veya cevher tarih", "lafzen ve mânen tarih", "menkût tarih"dir.³¹

Aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi.

Hâce-gân söyletdi târihin Şabiha böyle tam
 İlme kıldı Besmeleyle ibtidâ Sultân Selîm
 Tarih 13/1

Müjdeler nâse bu târih-i mücevherle Şabiğ
 Geldi tebrik olına kevne Hadice Sultân
 Tarih 26/7

Lafzen ü mânen mücevher halka târihin didüm
 Geldi dehre biñ yüz altmış altıda 'Abdülhamid
 Tarih 38/7

Harf-i menkût ile der mısra'-ı târihi Şabiğ
 Sağ olup pîr-i civân-merd ola 'Abdülrezzak
 Tarih 49/6

Düser ta'miye ahakk fevti hakkına târiğ
 Emîne oldı hakikat hak ile Hakk E'l-Hakk
 Tarih 149/6

Gazeller:

Gazel, divân edebiyatının en yaygın nazım şekillerinden biridir. Divân şiirinin en yaygın nazım şekli olduğundan, divânların büyük bölümünü gazeller doldurur. Bu nedenle gazel, Türk edebiyatının her sınıf şa-irince en çok sevilen ve öteki nazım biçimlerinin yanında en

31- İskender Pala, Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II, Akçağ, Ank, 1989, s. 476.

çok tutulan bir nazım biçimi olmuştur.³²

Sabîh'de diğer şairler gibi en güzel manzumelerini gazel biçiminde yazmıştır. Gazel nazım şekliyle yazılan manzumeler, gazâliyât kısmında 334 tanedir.

Bir divân oluşturacak şair Arap elif-bâ'sını esas alarak her harf ile sona eren en az bir veya birkaç gazel yazmak zorundadır. Sabîh'de bu geleneğe uyarak her harf en az bir gazel söylemeğe gayret etmiştir. Divân'a baktığımız zaman bütün harflerden gazele rastlamaktayız. Bunlardan en az "sad" (ص) harfinden bir; en çok ise "ra" (ر) harfinden 80 gazel vardır.

Gazellerin beyit sayısı 5 ile 15 arasında değişir. Muallim Naci, bu sayıları en az 4 ya da 5, en çok 10 ya da 15 olarak belirtmiştir.³³

"XVI. yüzyılda gazel, tasavvuf şairlerinden Kadı Burhaneddin ve Seyyid Nesîmî ile gelişmesini sürdürmüştür. 455 gazel söyleyen Nesîmî 30-40 hatta daha çok beyitli gazelleri bu şeklin en uzun örnekleridir.³⁴ " Az sayıdaki örnekleri bir yana bırakılırsa gazeller 5-7 beyit arasında değişen kısa ve lirik şiirlerdir. Sabîh divânında beyit sayısı 5, 7 ve 9 arasında olan gazeller çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Çift rakamlı gazeller (6 ile 8) tek rakamlı gazellere göre daha azdır. Tesbitlerimize göre 5 beyitten meydana gelen (88) gazel, 6 (50); 7 (99); 8 (31); 9 (35); 10 (6); 11 (6); 12 (6) ve 13 beyitten meydana gelen gazel ise bir tanedir.

Sabîh, 5 beyitlik bir gazelinde "gazel" terimi yerine "penc beyt" sözünü kullanmıştır. Bu kullanışta güzel ve öz anlamlı, özenle işlenmiş "beş beyitlik bir gazelin" daha değerli olduğunu söylemek istediği anlaşılmaktadır.

32- Cem Dilçin, "Divân Şiirinde Gazel", Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II divân Şiiri, sayı 415-416-417 Temmuz-Ağustos Eylül 1986, s. 78.

33- Muallim Naci, İslahât-ı Edebiyye, İst., 1307, s. 166.

34- Hüseyin Ayan, Nesîmî Divânı, Ankara, 1990, s. 69-359.

"Şabîhâ pençe-i mihr-i felekden zerre yok farkı
O rütbe penc-beyt-i nev-zeminüm dil-keş olmuşdur."

Gazel 142/5

Şairin 5 ila 7 beyitten fazla beyitlerle yazılan 87 gazeli vardır. Bunlar genellikle başka bir şairin şiirine nazîre yazılmış gazeller ile dü matlalı gazellerdir.

Nazîre, bir şairin gazelini aynı vezin ve kafiyede bir başka gazel söylemeğe tanzir etme, söylenen gazele de nazîre denmiştir. Bu usul edebiyatımızda çok kullanılmıştır. Tanınmış şairlerin beğenilen gazellerine bazan yüzlerce nazire söylenmiştir. Sabîh Divânı'ndan 18 tane gazel nazîredir. Bunlardan 10. gazel Nesibi'ye, 96 ve 130. gazeller Katip-zâde Kadı Sa'îd'e, 80 ve 136. gazeller Lütfî Efendi'ye, 199., 240., 293, 285, 269. gazeller Ahmed Paşa-zâde İbrahim Bey Efendi'ye (Nâşid), 250. gazel Şeyh Sıddık'a nazîredir.

Divân'da yine birden fazla musarrâ beyitli 39 tane gazel vardır. Bu gazeller, çok az sayıda ve Sebk-i Hindî şairlerinde görülmüştür.³⁵ Divândaki 2, 3, 10, 38, 41, 48, 74, 78, 95, 97, 107, 112, 119, 144, 146, 147, 157, 161, 165, 167, 171, 173, 174, 191, 202, 203, 208, 214, 221, 244, 239, 262, 271, 272, 273, 282 numaralı gazeller iki matlalıdır. Aşağıdaki misalde görüldüğü gibi.

Kaşlarıñ olmuş iki hañçer-i bürrân saña
Karşu çıksa urulur Sâm ile Nerîmân saña

Câm-ı mey çeşme-i hürşîd-i dirahşân saña
Her habâb encüm-i seyyâre-i rahşân saña

Gazel 2/1-2

35- Halûk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, Birlik, Ank. 1995, s. 18.

Dîvân'da, şair mahlasını söyledikten sonra, bir kişi övmek için yazdığı bir ya da birkaç beyit ekli müzeyyel gazeller de vardır. Sabîh, bu gazelleri Hafız (271, 276), Nâşid (199, 240, 269), Nakşî (299), Şeyh Sıddık (250), Nüzhet (218), Halimî (204) ve Sa'îd'e (96, 130) yazmıştır.

Halimî'ye yazılan müzeyyel gazel;

Faşş-ı la'lin zîb-i engüş be-beyân itsem gerek

Kaşdum ol mâhı müşâr-ı bil-benân itsem gerek

Şâh-beyt-i midhat-ı zât-ı Halimîye Şabîh

Nazmumuñ mısra'larından nerd-bân itsem gerek

Ya'ni defter-dâr efendi-i ma'ârif perverüñ

Midhatıyla iktisâb-ı 'izz ü şân itsem gerek

Hâşr-ı vâkı't itmem mahallî ister olsun olmasun

Çâker-âne 'arz-ı hâlüm her zamân itsem gerek

Gazel 204

Sabîh, birkaç gazelinde, matla'ın birinci ya da ikinci dizesini gazelinmakta, yani son beytinde tekrarlamıştır. Buna redd-i matla denir. 67, 162, 164, 257 numaralı gazeller bu özelliği taşımaktadır. Aşağıdaki gazelde görüldüğü gibi,

Mâcerâsın gönül işrâb iderkenmiş yaş

Rahm idüp dîdeleri yârüñ o dem olmuş yaş

Böyle bir taze gazel tab'a vürüd itdi Şabîh

Mâcerâsın gönül işrâb iderkenmiş yaş

Gazel 164

Jeng-i keşretden beri bî-kinedür gönlüm şakın

Şâf bir vâhdet-nümâ âyinedür gönlüm şakın

Cevher-i zâtı cilâ-dâd-ı Hudâ olmuş Şabîh

Şâf bir vâhdet-nümâ âyinedür gönlüm şakın

Gazel 249

matlı beyitlerin birinci mısraları maktan ikinci mısralarında tekrarlanmıştır.

Şabîh, kimi zaman mahlasını kullanırken yalnız sözünü değil, mahlası olan kelimenin anlamını da kastetmiştir. Yani bir anlamda şair mahlasını tevriyeli olarak kullanmıştır.

Mahlasını aynı zamanda hem sözünü hem de anlamını ifade etmeye hüsn-i tahallus denir.³⁶ Şair, gazellerin mahlas beytinde şiirlerini de övmüştür.

Aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi;

Ebyât-ı pesendîde Şabîh ehl-i kemâle

Etfâl-i mazâmîn ile mekteb görünür hep

Gazel 20/5

Sâkî-i kîlk-i terûm şâ'irleri itdi Şabîh

Bezm-i ma'nâda mey-i mazmûn-ı renginümle mest

Gazel 25/7

36- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, c. I.II, Akçağ, Ank, 1989, s. 182.

Zerredür tab'uma nisbetle Şabîh

Kurş-ı hürşid-i cihân-tâb-ı şabâh

Gazel 47/6

Zâde-i tab'uma tanzîr ideyim dirse Şabîh

Kabiliyyetli hüner-mend sühân-ver toğrur

Gazel 68/7

İhyâ iden bu kâlbüd-i nazmuñı Şabîh

'İsi nefes yerâ'a-i mu'ciz-beyândur

Gazel 82/5

Vâid-i i'câz üzre mışra'ı bercestemi

Seyr iden merd-i reh-i ma'nî Şabîhâ pül şanur

Gazel 92/7

Hâm kalmaz nañl-i kilik-i nükte-bâruñda Şabîh

Meyve-i nazm âfitâb-ı feyz ile her bâr olur

Gazel 101/6

İder miydi cinâs-ı lafzuñ ihyâ-kerde-i i'câz

Şabîhüñ tab'ı vaşıl olmasaydı rûh-ı ma'nâya

Gazel 275/7

Gazelerde işlenen konular aşk, güzellik, mey, mecazî ve ilahî aşk, dinî ve felsefî konulardır. Bunların dışında başka konulara da tesadüf etmek mümkündür. Hatta bazı gazellerin beyitleri arasında doğrudan doğruya sıkı bir anlam bağı yoktur. Gazelin her beyti kendi içerisinde konusunu tamamlamış bir bütündür. Aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi;

Bî-gânelerle ol mehi kim görsem âşinâ

Olmaz şekibe âh-ı şiyem bir dem âşinâ

Hemçün Mesîh olmasa rûh-âşinâlığı

Ruhü'l-kudüsle olmaz idi Meryem âşinâ

Feyz olmadukça nâtika bî-gânedür Sabîh

Olmaz hayâle her sühan-ı mülhem âşinâ

Gazel 8

309 numaralı gazelini Mevlânâ için yazmış. Mevlânâ ve ney konusunu işlemiştir.

Sabîh gazel nazım biçiminde de güçlü bir şairdir.

Lugâz:

Divân'da dokuz tane lugaz vardır. Lugaz, manzum bilmedir. Konu edilen şeyin özelliklerini söyleyerek ne olduğunun bilinmesini istemek amacıyla düzenlenen şiirlerdir. Biçim olarak kıt'a ve mesnevi şeklinde dirler. Dokuz lugaz "ol nedir kim, ol nedir ki, ol nedir veya ol ne..." gibi bir soruyla başlamıştır. Kendisine has özel başlıkları vardır. Lugâz-ı Nâşenide, Lugaz-ı Şâh Bulût vs. Diğer manzumelere göre dili yalın olan lugazlar genellikle aruzun fâilâtün / fâilâtün / fâilün kalıbıyla yazılmıştır.

Ayrıca divânda lugazın bir çeşidi olan 18 tane muamma vardır. Bunlar bir ada sorulacak şekilde düzenlemiştir. Bunlardan "Be-nâm-ı

"Selim" başlıklı olan muamma Farsça'dır. Diğer beyitler sade bir dille söylenmiştir. Aşağıdaki beyitte görüldüğü gibi.

Be-nâm-ı Sa'îd
Ayda bir şubh-ı vişâl olur bedîd
Olsa her mâhuñ Şabîh encâm-ı 'iyd

2- Vezin:

Medrese kültürü ile yetişen ve bir divân şairi olan Sabîh, pek tabii olarak aruz veznini kullanacaktır. Şair, Divânı'nda 19 ayrı aruz veznini başarı ile kullanmıştır. Bunları şöyle sıralayabiliriz.

1- / / /
Me fâ'î lün Me fâ'î lün Me fâ'î lün Me fâ'î lün

131 manzume bu vezinle yazılmıştır.

2- . . . - / . . . - / . . . - / . . . -
Fe' i lâ tün Fe' i lâ tün Fe' i lâ tün Fe' i lün

59 manzume bu vezinle yazılmıştır.

3- - - . / - - . / - - . / - - .
Me f' ü lü Fâ' i lâ tü Me fâ' i lü Fâ' i lün

56 manzume bu vezinle yazılmıştır.

4- - - . / . - - . / . - - . / . - - .
Me f' ü lü Me fâ' i lü Me fâ' i lü Fe' ü lün

20 manzume bu vezinle yazılmıştır.

5- . . . - / . . . - / . . . -
Fe' i lâ tün Fe' i lâ tün Fe' i lün

9 manzume bu vezinle yazılmıştır.

6- / /
Me fâ' i lün Me fâ' i lün Fe' ü lün

21 manzume bu vezinle yazılmıştır.

7- . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

Me fâ° i lün Fe° i lâ tün Me fâ° i lün Fe° i lün

25 manzume bu vezinle yazılmıştır.

8- . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

Fâ° i lâ tün Fâ° i lâ tün Fâ° i lâ tün Fâ° i lün

169 manzume bu vezinle yazılmıştır.

9- . . . - / . . . - / . . . -

Fâ° i lâ tün Fâ° i lâ tün Fâ° i lün

40 manzume bu vezinle yazılmıştır.

10- - . . - / - . . - / - . . - / - . . -

Müs tef° i lün Müs tef° i lün Müs tef° i lün Müs tef° i lün

10 manzume bu vezinle yazılmıştır.

11- . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

Müf te° i lün Fâ° i lün Müf te° i lün Fâ° i lün

1 manzume bu vezinle yazılmıştır.

12- . . . / . . . - / . . . / . . . -

Meş° ü lü Müs tef° i lün Meş° ü lü Müs tef° i lün

1 manzume bu vezinle yazılmıştır.

13- . . . / . . . - / . . . / . . . -

Meş° ü lü Fâ° i lâ tün Meş° ü lü Fâ° i lâ tün

4 manzume bu vezinle yazılmıştır.

14- . . . / . . . - / . . . / . . . -

Fe° ü lün Fe° ü lün Fe° ü lün Fe° ü l

1 manzume bu vezinle yazılmıştır.

15- . . . - / . . . - / . . . -

Fe° i lâ tün Me fâ° i lün Fe° i lün

3 manzume bu vezinle yazılmıştır.

16- - - . - / . - - / - - . - / . - -

Müs tef^c i lün Fe^c ü lün Müs tef^c i lün Fe^c ü lün

1 manzume bu vezinle yazılmıştır.

17- - . . - / . - . - / - . . - / . - . -

Müf te^c i lün Me fâ^c i lün Müf te^c i lün Me fâ^c i lün

1 manzume bu vezinle yazılmıştır.

18- . . - - / . - . - / . . -

Fe^c i lâ tün Me fâ^c i lün Fe^c i lün

1 manzume bu vezinle yazılmıştır.

19- . - . - / . - . - / . - . - / . - -

Me fâ^c i lün Me fâ^c i lün Me fâ^c i lün Fe^c ü lün

1 manzume bu vezinle yazılmıştır.

Sabîh, şiirlerinde görüldüğü gibi 19 ayrı vezin kullanmıştır. Bir genellemeye girmeden söyleyecek olursak aruz veznini başarılı kullanmış diyebiliriz. Ancak zaman zaman zihâf ve pek çok kelimelerde imâleye başvurmuştur. Şair bazen de "âh, vâh" gibi kelimelerle nûn-ı sakınle biten kelimelerin son hecelerini bir buçuk değerinde düşünerek vezni uygulamıştır diyebiliriz. Aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi;

Dil-i insâni ef'âl ü şîfât u zâta kâbil bil
Gönül âyinesin her mazhar-ı Hakkâ mukâbil bil

Der-i feyz-i ilâhî cümleye meftûhdur sa'y it
Hudâya itme bühtân kendüni sa'yünde kâhil bil

Gül-istân-ı dü-kevne çün şemîm gonçe-i ra'na
Fürûg-ı feyz-i nûr-ı Ahmedi sârî vü şâmil bil

Kaside /1

Olmasa hândesi hem-feyz-i bahâr olmaz idi
Gonçe-i la'li şükûfte gül-i âl-i şevket

Kaside 4/31

Meyl idelden cām-ı la'î-i dil-bere minâ-yı dil
 Âb-şâr-ı feyzini gûş eyleyen kılķul şanur

Gazel 92/6

3- Kafiye:

Divân'daki şiirleri kafiye açısından incelediğimizde genel olarak devrin özellikleri görülmektedir.

Bilindiği gibi şiirde önemli şekil unsurlarından biri de kafiye-
 yedir. Şiirde ahengi artıran ögedir. Divân şiirimizde kafiye kurallara
 bağlanmıştır. Yani, sadece ses benzerliği kafiye için yeterli değildir.
 Kafiyeli kelimelerde yazılış benzerliği de aranır. Sabih, bu özelliğe
 bağlı kalmaya gayret etmiş, zengin ve tam kafiyeler kullanmıştır. Az
 da olsa yazılış özelliğine dikkat etmeden, kulağa hoş gelen
 kafiyelerden de faydalanmıştır, diyebiliriz.

Manzumelerin kafiye şematiğinde türün kafiye örgüsüne bağlı
 kalan şair, kafiyeli kelimelerin kökenlerine bakmadan Arapça, Farsça
 ve Türkçe kelimeleri bir arada kullanmıştır. Bu beyitlerde görüldüğü
 gibi.

Ol mihr ile ben zevrak-ı şahbâ çekerekden
 Göksüya çıkup bir gün uğurlandı felekden

Tiz-âb-veş eyler kızılan herkesün ibrâz
 Fark eyleyemem cām-ı meyi seng-i mihekkden

Her şeyden 'ârif olanlar mütelezziz
 Zenbûr ider kesb-i nemâ dürlü çiçekden

Kaşşâm-ı ezel muksim-i feyz itmiş o zâtı
 Ezfün hüner-i sâiresi dâniş-i şakķdan

Gazel 233

Zağar gibi rakıbsün meniş-i tavşan taşında
Yatakladurmuş ol nâzende âhüyü firâşında

Degül ol âfitâb-ı behcetün gîsü-yı şeb-güni
Terâküm eylemiş bir âfetün sevdâsı başında

Muhâl âzâde olmak miñnet-i kayd-ı ta'ayyüşden
Mukayyeddür cihân bir derd ile emr-i ma'aşında

Gazel 261

Aşağıdaki gazelde ise kafiyeli sestem çok kulağa hoş gelen kelime tekrarı ön planda düşünölmüştür.

İtme ta'accüb itse rakıbân dırıl dırıl
Eyler gül-âb-ı meslağa elbet hırıl hırıl

Sîr-âb olur sirişküm ile büstân-ı 'aşk
Akđıkça nâv-dân-ı müjemden şırıl şırıl

Gazel 207

Sabîh, bazı manzumelerinde cinaslı kafiyeyi tercih etmiştir. Bu durumla şiirin muhtevasına anlam zenginliği kazandırmıştır. Aşağıdaki gazelde göröldüğü gibi.

Dem-i şemşir-i emelden kes eli
Cevherün şaf ise def it keseli

Eyledüm ben de cününüm tahkik
Zülfîyle meylümi 'aqlum keseli

Kametın eyledi zibende hırâm
Serv-i nâzum yeşil atlas keseli

Gazel 310

Bazı manzumelerde ise kafiye kelimelerinde tekrara düştüğü görülmektedir. Mesela 244 numaralı gazelin kafiye kelimeleri şöyledir. "sîr-âbdan, şâd-âbdan, tâbdan, meh-tâbdan, hÿvâbdan, nâbdan, sim-âbdan, girdâbdan, âdâbdan ve hÿvâbdan" dır.

Aşağıdaki 10 beyitlik gazelde kafiye kelimeler "şarâb 2, tâb 3, âb 2 kez tekrarlanmıştır."

"Aceb mi 'arızuñ alsa şarâbdan pertev
Meh iktibâs ider âfitâbdan pertev

Şafâ-yı revnağ-ı 'anber-feşân hañtı degül
Görindi mevce-i cûş-ı şarâbdan pertev

Gazel 253

Bu şekildeki manzumeleri gözönünde bulundurursak, Sabîh kafiye kelimeleri bulmakta zaman zaman sıkıntı çekmiş ve tekrara düşmüştür.

Şair, bazı kafiye kelimelerde sesli harflerin aynı olmasına önem vermemiştir. Meselâ; "ider, neler, râhber, meger, yazar, meger" kelimelerinde kafiye harfi "r" olarak değerlendirilmiş "er, ar" gibi farklılıkları önemsememiştir. 278 numaralı manzumede ise kafiye kelimesi 3. beyitte bozulmuştur. Kafiye kelimeleri şöyledir: "nür, dey-cür, sammür, hvâr, mestür ve mehcür"dur.

Sabîh divânında musammat gazel ve musammat tarihler de vardır. Bu gazellerde ahenk "şân, revân, hemân" kafiye kelimelerle sağlanmış ve vezin daha rahat kullanılmıştır.

Ol şeh-süvâr-ı 'izz ü şân / şevketle oldukça revân
Semt-i reh-i 'adle hemân / tevfiğ-i Hağğ olsun delil

Tarih 20/3

Hağğâ yine hamd u senâ / şulbünden ey zıll-ı Hudâ
Bir böyle şeh-zâde saña / luğf eyledi Rabb-ı Falâğ

Ey husrev-i rüy-ı zemîn / şâhenşeh-i dîn-i mübîn
Çetrüñ olup çarğ-ı berîn / emrine dönsüñ yeknesağ

Tarih 25

4- Redif:

Kafiye harfinden sonra gelen harflerin tümüne redif denir. Redif asıl kafiye olan revî harfinden sonraki ses, kelime veya kelime grubudur. Rediflerin uzunluk ölçüsü olmaz. Şu beyitteki;

Hecr-i lebûñle lâle hem olsun hem olmasun

Meysüz olan piyâle hem olsun hem olmasun

Gazel 245/1

kafiyeli olan "lale" ve "piyâle" dışında kalan bütün kelimeler rediftir.

Redifin en önemli görevi kafiye bulmakta güçlük çekilen kelimeleri dize sonuna getirebilmekte sağladığı kolaylıktır. Redif, anlam ve görevi bir olan ekler ve kelimelerden oluşur.

Divân'da bu özellikle yazılmış manzumeler az değildir. 200'e yakın manzumede redif, ek, kelime ya da kelime grubu olarak bulunmaktadır. Redifler de kafiye kelimeleri gibi üç dilden kelimelerle sağlanmıştır. Bunlar; "bana, sana, oldu, olur, ola, gibi, görünür heç, geç, gül, lâle, kâgaz, mehtap, şöhret, tevfik, şevket, bil, kanâ'at, 'abes, jâle, bahis, mahabbet, keyy gibi bir şey vs. tekrarlanmış kelimelerdir.

Manzumeler ek halinde, ek ve kelime halinde ve sadece kelime halinde rediflidir.

Ek redif: Redif yalnızca bir ekten ibarettir.

la'lûñ bize sâki kadeh-i bint-i 'inebdür

Nuql-ı nemekin bezmimüze piste-i lebdür

Gazel 71/1

"dür" ekleri ek rediftirler.

Kelime redif: Redif bir kelimedden ibarettir.

Hümâ-yı emr-i zî-bâle olunca hem-nevâ tevfik
İdüp germ aşiyân-ı evc-i kâm-ı per-güşâ tevfik

Kaside 3/1

Beyitteki "tevfik" kelimeleri birer kelime rediftirler.

Ek ve kelime redif: Redifin hem ek, hem de kelime yani ek ile kelimenin bir arada olması durumudur.

Devrinde neşve- bahş-ı şahbâ-yı jâledür gül

Bezm-i çemende sâgar-mânend-i lâledür gül

Gazel 209/1

Beyitteki "dür gül" ek ve kelimeleri birer ek ve kelime rediftirler.

Bazı redifli kelimeler birden fazla anlamı ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Bununla şiire şekil mükemmelliği yanısıra anlam zenginliği de kazandırılmıştır.

Jeng-i keşretten beri bî-kînedür gönlüm şakin

Şaf bir vahdet-nümâ âyinedür gönlüm şakin

Hâcib-i pîr iki seyf-i bâtını olmuş raşad

Fethi müşkil bü'l-‘aceb gencinedür gönlüm şakin

Şem‘-i medd-i âhına dâ’ir döner fânüs-ı çarh

Âteşin-dem ‘aşık-ı dîrinedür gönlüm şakin

Gazel 249

B- MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

I- DIN

Din: Sabîh, divânında belli kurallar ve biçimler içinde genel bir din anlayışından bahsetmiştir. Bundan dolayı şair divânında din ile ilgili kelime ve düşüncelere geniş yer vermiştir. Çalışmamızın bu bölümündü bunlardan bazılarını aşağıda vermeyi uygun gördük.

Allah:

Divân'da Allah, İslâma uygun olarak daha çok sıfatlarıyla zikredilmiştir. Allah ezeli ve ebedidir. Alem ise hâdis ve fânidir. Allah'ın sıfatları, zâtı, kudreti, kuvveti ve bilgisi, âlemi kuşatmıştır. O birdir, eşi ve benzeri yoktur.

99 ismi vardır. Ezeli ve ebedidir.³⁷

Sabîh Divânı'nda Allah'ın birliğini anlatan tevhîd ve ona yakarışları konu edilen münâcaât yoktur. Fakat münferit beyitlerde Allah, şeriat dahilinde ve sıfatları ile anılır. Allah, Hak, Rab, Perver-digâr, Yezdân, İlâh, Hudâ, Bârî, Rahmân, Rahîm, Kibriyâ, Sübhan, Mennân, Hû, Hayy, Hudâ vs. çeşitli adlar altında doğrudan doğruya, Yed-i kudret, dest-i kudret, nakkaş-ı ezel, hakim-i mutlak, sun'-ı ezel vs. gibi adlar altında mecaz manalarla ifade edilmiştir. Ayrıca Kur'an ve hadislerden iktibaslar yoluyla da onun tecellilerinden ve sıfatlarından bahsedilmiştir.

Yaratıcılığı, hayat vericiliği, affetmesi, cömertliği, şükrünün edasında âciz kalınması, sonsuz büyüklüğü ve kudretinin âciz inşanoğlu için ne denli önemli olduğunun farkında olan şair, şiirlerinde özellikle tarihlerde Allah'ın adını dilinden düşürmemiştir.

Tılısm-ı İsm-i A'zam şebt olaldan şafha-i dilde

Firâz-ı gerden-i teslim-i insâna hamâil bil

Kaside 1/7

37 - İskender Pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yayınevi, C. I, II, 1989, s. 33,34.

Ne bâd-bân u ne bâd u ne nâ-ğudâ yüridür
 Yem-i mağabbete fülk-i dili Huda yüridür
 Gazel 112/1

Pertev-i kevkeb-i devleti efzûn olsun
 Kevkeb-i tâli'ni sa'd ide Rabb-ı Mennân
 Kaside 11/45

Be-nihân-hâne-i tevhid-i Cenâb-ı İzîd
 Be-serâ-perde-i Mi'râc-ı habîb-i Mevlâ
 Kaside 12/61

"Rabbi yessir lâ tü'assir Rabbi temmim bi'l hayr"
 Mazhar itdi nutkını bu mısra'ı Hayy u Kadîm
 Tarih 11/3

Ta'addüd añlamam eşyâda biñ Hudâ birdür
 Hezâr ise 'aded-i elf mâsivâ birdür.
 Gazel 79/1

Tig-i kazâ-yı mübrem ile dest-i kahr-ı Hakık
 Efî-i düşmenân u hasûdın ide demâr
 Kaside 6/20

Şadr-ı devletde Huda eyleye mağrûn-ı ebed
 Ola her emrine tevfiq-i İlâhî munzamm
 Kaside 8/38

Ne ma'nâ âdem-i ma'nâ ki taht-ı mülk-i 'unşurda
 Hilâfet-yâb olup her emr ü nehy-i Hakka nâ'il bil
 Kaside 1/6

Her eşyâ Hâlik-i bi-çüni dâ'im itmede tesbîh
 Cehâlet añlama anlarda zat-ı bahtı 'âkıl bil
 Kaside 1/12

Aşağıdaki beyitlerde ise, Allah'ın, cürm ehlinin sınırsız günah ve kabahatını bağışlaması belirtilmektedir.

Bî-had günâh u cürmüne gam çekme kim Şabiḥ
Âşâr-ı 'afv u luṭf-ı Hudâ ehl-i cürmedür.

Gazel 109/5

'Azm-i 'uḳbâ itdi bir bî-çâre ḥayfâ kim yine
Cürmini 'afv eyle ya Rabb itme anı rû-siyâh

Tarih 108/1

Padişahlar da, Hakk'ın gölgesidir. Aşağıdaki beyitte bu düşünce işlenmiştir;

Ol pâdişehdür zıll-ı Hakk fermân-ber-i Rabbü'l-Falak
Feyz iktibâsı müttefik zerrât-ı pâyında şemûs

Tarih 1/2

Kitaplar:

Divân'da Kur'an'ı Kerim'den başka bir dini kitabın adı geçmemektedir. Adı geçen tek ilâhi kitap Kur'an'dır. Kur'an, Allah'ın varlığı ve birliğini delilleriyle ortaya koyan, insanlığın iki dünya saadetini ve hayatını düzenleyen, onlara kurtuluş yolunu gösteren yüce kitaptır. Kur'ân-ı Kerim için divânda mushaf, kitâb vs. adlar da kullanılmaktadır.

Manzumelerde sevgilinin güzeliği, yüzü "Mushaf" kelimesiyle ifade edilmiştir. Bunlar, mushaf-ı rûy, mushaf-ı ruh, mushaf-ı gül, kitab-ı cemâl gibi tamlamalarla verilmektedir.

Kur'ân'ın okuması da manzumelerde dile getirilir. Şehzâde Selim'in Sipâre okumaya başladığı anlatılır. Şair bu konuda bir tarih manzumesi yazmıştır.

Kur'ân'ın Hz. Osman tarafından çoğaltılmasına da telmih edilmiştir.

Akrıbası şöyle tursun fevtini gûş eyleyen
Rûhına iller daği dirler anuñ El-Fatiha
Tarih 157/2

Ol şehenşeh-zâdeye bir noktadan cümle 'ulûm
Keşf ola ya Rabb husûsa sırr-ı Kur'ân-ı 'Azîm
Tarih 11/6

Bi-hakkı şa'şaa-i nûr-ı mühr-i Muştafâvî
Sahâif-i resüle oldı hatm-ı şun'ı Hakîm
Terk-i bend 1/7-2

Aşağıdaki beyitte Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın varlığı ve birliğini delileriyle ortaya koyan kitaptır, düşüncesi işlenmiştir.

Gürûh-ı enbiyâ enbâ için şer'ı şerifinden
O Lâhûti şuhuf lar añlara Hakkdan resâ'il bil
Kaside 1/24

Bi- sırr-ı 'ilm-i ledünni bi- keşf-i ilhâmı
Güşûde bürka'ı rûy-ı hasen- tırâz-ı kadîm
Terkb-i bend 1/7-7

Tâmdur olmaz bu târihe Şabîhâ kıl ü kâl
Muştaf-ı 'Oşmân elhak lihye-i pâkizesi
Tarih 7/5

Levh-i mühre hâme târih-i diger yazdı tamâm
Luft idüp Hakğ başladı si-pâreye Sultân Selîm
Tarih 12/1

Aşağıdaki beyitte tezyin sanatına işaret edilmektedir. Kur'ân'ı Kerim güzel yazının ve güzel söz söylemenin kaynağıdır.

Hûn-ı eşk âyât-ı hatt-ı rûyına dökdükçe yâr
Eyler ol hûn-âbe güyâ müşhaf-ı ‘Oşmâni surh
Gazel 49/6

Sevgilinin güzeliği, yüzü, mushafa benzetilmiştir.

Hatt kim âyât-ı ruhuñ esrârını keşşâf ola
Müşhaf-ı i‘câz-ı hüsnuñ ân-be-ân tefsir ider
Gazel 132/6

Müşhaf-ı hüsnuñ ki levh-i dilde tahrir eyledüm
Her bir âyât-ı ruhuñ yüz güne tefsir eyledüm
Gazel 222/1

Levha-i müşhaf-ı hüsünde anuñ
Sûre-i Nûra çekildi cedvel
Tarih 5/6

Gürûh-ı enbiyâ enbâ için şer‘-i şerîfinden
O lâhûti şuhuf lar añlara Hakkdan resâ’il bil
Kaside 1/24

Mezâyâ-yı ‘ulûm-ı mu‘ciz-i evşâfını hâvî
Sipihri nüh-varaklı bir kitâb-ı pür-mesâ’il bil
Kaside 1/28

Sûre ve Ayetler:

Sûre, Kur’ân-ı Kerim’in her bir bölümüne verilen ad. Sûrelerdeki tam cümlelere âyet adı verilir.

Divân’da âyetler iktibâs yoluyla, bazan tam ibare olarak, bazan âyet içinden bir iki kelime, bazan da anlam olarak sözkonusu edilmiştir. Sabîh Divânı’nda tesbit edebildiğimiz sûre ve âyetler şunlardır:

Nasrun Mina’llâh: Allahtan Yardım

“Nasrun min. Allahi ve fethun karib”. “Başka bir kazanç daha ki onu seveceksiniz (sizin olmasını istiyeceksiniz) Allah’tan (Peygam-

berin Kureyş kafirleri üzerine vukû bulacak olan) bir zaferdir ve yakın bir fetihtir. (Mekkenin fethidir). (Ey Rasûlüm) Müminleri (dünyada zaferle, ahrette cennetle) müjdele!"³⁸

Yâhûd ol haţţ-ı şeref-baĥş ile telmiĥ ider
Mû-be-Mû نصر من الله âyetin Rabb-ı Mecid
Tarih 3/2

Ahsen-i takvim: "Biz gerçekten insanı en güzel biçimde yarattık."³⁹

Aĥsen-i takvîm-i insân câmi'ü'l-aĥkâmından
Böyle takvîm olmaz istiĥrâc lâhicândan
Gazel 232/5

İnşâ'allâh: "Allah dilerse". Bu söz, Allah isterse, Allah nasip etiyse. Allah'ın emri olursa, Allah izin verirse anlamlarına gelir. Gelecekte söz edilirken çok kullanılan bir dua tabiridir. Bu tabir Kur'an'da çok sayıda âyette geçer. Bakara 2/70, Yûsuf 12/99, Kasas 28/27, Kehf 18/69, Saffât 37/102.

Yokdan âsârı 'inâyet ider in-şa'-Allah
Görürüz mu'ciz eşerden neler in-şa'-Allah
Gazel 276/1

276-277 numaralı gazeller "in-şa'-Allah" rediflidir.

Kâbe Kavseyn :

(Böylece peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar. Yahut daha az oldu.⁴⁰ Necm/9. âyet, Mirâc gecesinde Allah ile peygamberimizin arada vasıta olmaksızın görüşmelerini anlatır.

38- Saff/61-13 .

39- Tin, 95/4-6 .

40- Necm/53-9.

Anuñ nûr-ı siyâh-ı ebruvânın Kabe-Kavseyne
Miyân-ı hâcibeynün dâhi Ev-Ednâya şâmil bil
Kaside 1/36

Ev-Ednâ: (Böylece peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.⁴¹ Necm/9. âyet, Mirâc gecesinde Allah ile peygamberimizin arada vasıta olmaksızın görüşmelerini anlatır.

Miyân-ı hâcibeyni sırr-ı Ev-Ednâya imâdur
Hilâl-i ebruvânı Kabe-kavseyn'e işâretdür
Kaside 2/4

"Külle yevmin Hüve fi-şe'n": "O, her gün (her an) yeni bir işte (katta) dir.⁴²
Sûre-i Rahman: 55. sûre, 29. âyetine iktibas edilmiştir.

Zât u esmâ vü şifâta ne 'aceb mazhar ise
"Külle yevmin Hüve fi-şe'n" ile mükrem dildür
Gazel 86/3

"Külle yevmin Hüve fi-şe'n" degüldür mazhar
Olmayan şive-i telvînde ehl-i temkîn
Gazel 242/2

Mâ-şâ'-Allah: "Allah'ın istediği, Allah her ne isterse: "Ma-şa'-Allah kân.. (Allah'ın istediği olur.) ibaresiyledir. Ne güzel, Allah nazardan saklasın gibi beğenme duyguları anlatır. Hayret ve memnunluk ifadesi için de kullanılır.

Ma-şa'-Allâh-veş âşârı olunmaz inkâr
Zıkr olındıkça ider neşr eşer in-şâ'-Allâh
Gazel 276/5

Kur'ân'da çok sayıda âyette bu tabir geçer. En'am 6/128, A'râf 7/188, Yûnus 10/49, Kehf 18/39, A'lâ 87/7

41- Necm/53-9.

42 - Rahman 55/29.

Bâreke'llâh: "Allah mübarek etsin"

Bâreke'llah, beğenme, şaşakalma durumlarında kullanılan bir sözdür. Allah Allah, ne güzel, ne eşsiz, ne garip gibi ifadelerde bu söze başvurulur. Maşallah, Levhâşalah (Allah ırak etmesin, âferin) gibi duâ yerine de söylenir. Bareke'llah sözünden sonra genellikle zihî kelimesi bulunur. Kur'ân'da "tebâreke'llah" şeklinde geçer.⁴³

A'raf 7/54, Mü'minûn 23/14

Yine âyetlerin ihtiva ettikleri konularla ilgili meşhur olmuş mefhumlar anılarak o âyet metnine telmih edilmiştir. Âyât-ı Nûr: 35

Aña dall oldu bu târih-i mücevher ey Şabîh

Kıl kalemle yazdılar altun ile âyât-ı Nûr

Tarih 6/2

Âyât-ı Neml, 27. sûre 18. âyete telmihte bulunuluyor.

Târih oldu bî-bedel harf-i mücevherle Şabîh

Âyât-ı Nemli yazdılar levh-i ruh-ı zibâsına

Tarih 8/2

Bazan sûre adlarının da manzumelerde yer aldığını görürüz.

Sûre-i Feth, 48. sûre 27. âyet

Bâreke'llâh ol haş-ı muciz- nümâ-yı zill-ı Hakk

Sûre-i Feth-i şerife oldu tefsîr-i cedîd

Tarih 3/1

Sûre-i Nûr, 24. sûre, 35. âyete telmihte bulunuluyor.

Levha-i muşaf-ı hüsninde anuñ

Sûre-i Nûra çekildi cedvel

Tarih 5/6

Sûre-i Nûn vel-Kalem, 68. sûre, 1. âyete telmihte bulunuluyor.

"Nûn, Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsunki."⁴⁴

Siyeh-çeşm ü müjenle şafha-i i'câz-ı hüsnüñdÜ
Yazılmış hüsn-i hatla sûre-i Nûn vel-kalem kâgaz
Gazel 62/2

Sûre-i Neml ü keşide; 27. sûre, 30. âyete iktibas ediliyor.

"Mektup Süleyman'dandır. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla
(başlamaktadır)."⁴⁵

Sûre-i Neml ü keşide medd-i Bismillâh mı
Muşhaf-ı ruyında âyât-ı hat u ebrû mıdur.
Gazel 126/6

بلايه أرني ويلن تران حق
Bi-nûr-ı Eymen ü feyz-i tecelliyât-ı Kelim
Terkib-i Bend 1/7

Erini: "(Rabb'im), bana (kendini) göster."⁴⁶

Eymen: Edebiyatımızda Vâdi-i Eymen, Tûr-ı Eymen. Şeb-i Eymen, nûr-ı Eymen" gibi kalıplaşmış sözlerle geçmiş olan bu olay Kur'an-ı Kerim'de Meryem 19/52 ve Kasas 28/30'da geçmektedir.

Bu olay Kur'an'da şöyle anlatılır:

"Biz Mûsâ'ya Tûr Dağı'nda, sağ taraftan seslendik ve münâcât ettiği halde kendisine yüksek mertebe verdik." (Meryem, 19/52). Nihayet oraya varınca, bereketli yerdeki vadinin sağ kıyısından, ağaç tarafından şöyle çağırıldı: Ey Mûsâ, muhakkak âlemlerin Rabb'i Allah benim ben."⁴⁷ (Kasas, 28/30)

44- Sûre-i Nun 68/1.

45- Sûre-i Neml 27/30.

46- Mehmet Yılmaz. Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İst.1992, s. 43.

47- A. g. e., S. 46.

Melekler:

Divân'da, melek, sürûş, ferişte, melâ'ik gibi kelimelerle meleklerden söz edilmiştir. Ayrıca, (Cebrail, Mikâil, İsrafil, Azrail) ile Kirâmen kâtibin, Rıdvân gibi meleklerin adları geçmektedir.

Cebrâil: Allah ile Peygamberleri arasında elçilik ifâ etmesi ve Allah'ın emir ve vahiylerini tebliğe memur, mukarreb dört melekten biridir. Edebiyatta Cibril, Cibril-i Emîn, Rûhu-l-Kuds gibi isimlerle de zikredilir.⁴⁸ Aşağıdaki beyitte nefha-i kuds ismiyle geçmektedir.

Nefha-i Kuds ile Meryem-ves olânca pür-feyz

Dil-i âgâh o dem rûh-ı musavver toğrur

Gazel 68/2

İsrafil: Dört büyük melekten biridir. Kıyamet gününü, haşır ve neşri sûr'uyla o haber verecektir. Sûr'a ilk üfürüşünde bütün canlılar ölecek, ikinci üfürüşünde ise hesap için dirileceklerdir.⁴⁹ Her iki düşünceye de işaret edilmiştir.

Bang-ı kûs-ı rihleti gûş eyleyüp

Cân u dilden eyledi 'azm-i bekâ

Tarih 119/3

Şabiha gûş iden dil-mürde-gân ihyâ olur derhâl

Mişâl-i ehl-i haşr âvâzesin şûr-ı tecellinûñ

Gazel 206/5

Kirâmen Kâtibin: İnsanların işlediği amelleri yazan meleklerdir. İnsanın sağında ve solunda olmak üzere iki tane olup o insandan ayrılmazlar. Sağdaki sevapları anında yazar. Soldaki günahları belki tevbe eder diye geciktirerek yazar. Aşağıdaki beyitte bu düşünce verilmektedir;

48- Büyük Türk Klasikleri Tarihi Antoloji-Ansiklopedi, (Özel Terim ve Adlar) C. VII, Ötüken-Söğüt, İst. 1988, S. 373-409.

49- A. g. e., S. 373-409.

Tâm târihin diyüp yazdı Kirâmen Katibin
Mustafâ Paşaya mersâ-yı cinân oldı maķam

Tarih 116/4

Rıdvân: Cennetin kapıcısı olan büyük meleğin adıdır. Bir beyitte ismi geçer ve cennetin kapısını boş yere açıp kapaması düşüncesiyle ifade edilmiştir.

Çıkmiş o hûrî bâğ-ı İremde tıyılmadın
Bâb-ı behiştı boş yere Rıdvân açar kpar

Gazel 114/3

Kerrûbiyun: Allah'a en yakın olan dört büyük melek. Kerrûbiyân diye de anılan bu melekler Cebraîl, Mikâîl, İsrafil ve Azraîl'dir. Aşağıdaki beyitte ölen iyi kimselerin kerrübiyan zümresine karıştığı düşüncesi işlenmiştir;

Gidüp bâğ-ı na'ime oldu melek-hû
Karuşdı zümre-i Kerrûbiyâna

Tarih 122/2

İdünce ruķ-ı 'azizi der-i cinâne duķûl
Didi kudûmüne Kerrûbiyân mübârek-bâd

Tarih 129/3

Melekler gece-gündüz Allah'a ibadet edip onun emri ile iş görürler, ondan önce söz söylemezler. Allah'ın kendilerin emrettiği hususlarda asla asi olamazlar. Birkaç beyitte meleklerin Adem'e secde etmeleri işlenmiştir. Aşağıdaki beyitte Allah Adem'i yaratıp da bütün meleklerle secde etmelerini buyurduğunda hepsi birden secde etmiş, ancak İblis, Adem'e secde etmemiştir, konusu işlenmiştir.

Der-i rahmet-penâhı secde-gâh-ı ‘aczi Âdemdür

O dergâha cebîn-sây olmayan şahşâ ‘azâzil bil

Kaside 1/31

Olma iblis-tıynet eyle sücûd

Âdame secde iden âdemdür

Gazel 135/4

Cesed-i âdemi mescûd-ı hayâl itme Şabîh

Melekûñ secde-gehi oldığı Âdem dildür

Gazel 86/6

Divân’da, melek, insan ve cin bir arada zikredilmiştir. Aşağıdaki beyitte melekler, insan ve cinin arştan ta ferşe dek bulunması konusu ele alınmıştır.

Sürûş u ins ü cinni ‘arşdan tâ ferşe dek cümle

Nevâl-i h^vân-ı rahmet ta‘mını h^vâhân u âmil bil

Kaside 1/32

Melâ’ik-ceyş ü levlâk-efser ü ol Sidre-ewrengi

Ezelden tâ ebed hükm-i revân bir şâh-ı ‘âdil bil

Kaside 1/35

Melek kelimesi zaman zaman sevgililerin güzeliğinin unsuru, devlet ricalindekilerin ise karakterleri olmuştur. melek-hû, hûri, ferîşte-şiyem gibi sıfatlarla benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.

Çıkmış o hûri bâğ-ı İremden tıyulmadın

Bâb-ı behîşti boş yere Rıdvân açar kıpar.

Gazel 114/3

Şükr Sultân Hamîde yine lutf itdi Hudâ

Bir melek-hû yüzi gül kâküli sünbül sultân

Tarih 27/1

Şeytan:

Şeytan, İblis ve Azazil adıyla anılmıştır.⁵⁰

İblis'in cennetteki adı Azâzil'dir. Bir beyitte bu isimle zikredilir. Ayrıca birkaç beyitte de İblis'in kişilere vesvese verdiği belirtilmiştir.

Der-i rahmet penâhı secde-gâh-ı 'aczi Âdemdür

O der-gâha cebîn-sây olmayan şahsı 'azâzil bil

Kaside 1/31

Bazice-i kandil-i menâr itme tahayyül

Recm itmege İblisi nücûm-ı tayerândur

Kaside 13/11

Olma İblis-tıynet eyle sücûd

Âdeme secde iden âdemdür

Gazel 135/4

Peygamberler:

Sabih, manzumelerde peygamberlerin ismini sırası geldikçe, işlenen konuya uygun ve peygamberler kendi özellikleriyle zikredilmiştir. Divân'da, Hz. Muhammed, Âdem, Nûh, Süleyman, İdris, Musâ, Yûsuf, İbrahim, İsmail, İsa... peygamberlerin adı geçmektedir. Ayrıca peygamberliği hakkında kesin bir şey söylenemeyen Hızır'ın adı da birkaç beyitte geçmektedir.

Âdem: Semavi dinlere göre Allah'ın yarattığı ilk insan ve peygamber. Kur'an-ı Kerim'de Âdem hakkında birçok âyetler vardır.

Âdem insanlığın babası olduğu için kelime olarak "insan, adam" anlamında da kullanılmıştır.

Âdem Safiyyullah, Allah'ın temiz kulu sıfatıyla, ya da Kur'an'da anlatıldığı şekide ifade edilmiş, bazanda telmih edilmiştir.

Bi-hağ-ı Âdem-i mescûd-ı kible-i ervâh

Ki aña eyledi esmâ-yı külli Hağğ ta'lim

Terkib-i bend 1/7

50- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, c. I, II, Akçağ, Ankara, 1989, s. 469.

Du'â günü dü-destüm ref' idüp nuṭṭ eyledüm târiḥ
 Ḥudâ hem-dem kıla Âdem Şafıyyu'llaha Havvâyı
 Tarih 149/2

Süleyman: Davûd peygamberin oğlu olan peygamberdir. Hem padişah hem peygamberdir. Bazı beyitlerde mühr-i Süleyman, bir beyitte de Mescid-i Aksâ'yı inşâ etmesini hatırlatan "makam yaptı" ifadesine telmih edilmiştir.

Yaf'ni hem-nâm-ı Süleyman-ı nebî
 Bu makâmı yaptı ol şayyâd-ı feyz
 Tarih 79/2

Hevâ-yı hâtem-i la'l-i lebi serîr-i dili
 Mişâl-i taht-ı Süleymân ber-havâ yüridür
 Gazel 112/6

Aşağıdaki beyitte, Hz. Süleyman'ın "İsm-i A'zam" yazılı mührüyle birlikte veziri Asaf zikredilerek telmih edilmiştir.

Bî-pâk-i mühr-i Süleymân emîn-i Ḥayy u Vedûd
 Cenâb-ı Aşafa sâl-i cedid ola mes'ûd
 Terkib-i bent 1/8-8

Mûsâ (Kelîm): Mûsâ peygamberin birçok mucize ve kıssaları edebiyatımıza girmiş ve bir hayli yaygın biçimde kullanılmıştır. En çok sözü edilen mucizesi ise Tûr Dağı'nın tecellisidir. Divân'da Nahl-i Tûr, Şecere-i Tûr tamlamasıyla geçmektedir.

Tecellî-i ruḥındandır ḥat-ı 'ayât-ı Nûr olmak
 Be-câdur toğrusı serv-i nâzum nahl-i Tûr olmak
 Gazel 191/2

بلا به أرنى ويلن تران حق

Be-nûr-ı Eymen ü feyz-i tecelliyât-ı Kelîm
 Terkib-i-Bend 1/7

İsâ (Mesîh): İsrailoğullarının son peygamberi. Kendisine İncil indirilmiştir. İsâ peygamber bir mucize olarak Meryem'den babasız o-

larak doğdu. Bu fikri işleyen bir beyit mevcuttur. Kur'ân-ı Kerim'de Meryem sûresi 16. âyette anlatılır. İsâ, Cebraîl'in Meryem'e üflediği ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can verir, ölüleri diriltirdi.

Manzumelerde adından çokça sözedilmiştir. Meryem'in İsâ'ya gebe kalışı, peygamberlik mucizeleri, özellikle elle dokunması (mesh) ve nefesi ile hastaları iyi etmesi, kendi söküğünü kendi dikmesi, üzerinde dünyandan bir eşyanın bulunması, ölmeyip göğe çekilmesi, dördüncü kat gökte bulunması vs. yönleriyle konu olmuştur.

Nefha-i Kuds ile Meryem-veş olınca pür-feyz

Dil-i âgâh o dem rûh-ı muşavver toğurur

Gazel 68/2

İrtikâ-i rütbeye pâ-bend olur kayd-ı sivâ

Dâmen-i 'İsiye gül-mîh oldu âhen iğnesi

Gazel 332/3

Nutk-ı cân bahş dem-i feyz-i Mesîhâdür kim

Nazm-ı icâzına reşk itmeye rûh-ı Hassân

Kaside 11/21

Bi-hağ-ı Meryem ü Ruhü'l Kudüs bi-hağ-ı Mesîh

O mahz-ı ruh idi ihyâ-ger-i 'izâm-ı remîm

Terkib-i bend 1/7

Bikr-i şâh olmasa hem-nefî-i buhûr-ı Meryem

Tıfl-ı gül-gonçeyi itmezdi çü 'İsi peydâ

Kaside 7/11

'İsi-veş evc-i kudse 'uruç itmesi muhâl

Tecride mazhar olmaya sâlik mişâl-i rûh

Gazel 45/4

Sabîh'in şiirleri de Hz. İsâ'nın nefesi gibi can bağışlayıcıdır.

İhyâ iden bu kâlbüd-i nazmuñı Şabîh
 ‘İsî nefes yerâ‘a-i mu‘ciz-beyândur
 Gazel 82/5

Hâme-i ‘İsî-dem İhyâ-yı nikât eyler Şabîh
 Neffî idünce kâlib-ı nazma dem-i ma’nâ-yı ‘aşk
 Gazel 188/7

İdris: İdris peygamber, Şit peygamberden sonra gelmiştir. Kendisine 30 sahife ilahî emir gönderilmiştir. İlk defa rakam ve yazı yazan, elbise diken odur. Bu yüzden kâtip ve terzilerin piri sayılır. Diri iken Allah tarafından göklere çekilmiş ve meleklerle öğretmen olmuştur. Bir beyitte evce çıkışı anlatılmıştır.

Garaz kesb-i merâtibse kesel târ-ı ‘alâikden
 Ki İdrisûñ ‘urûc-ı evce süzensizligindendür
 Gazel 123/2

Nûh: Nûh peygamber, Hz. İdris göğe çekildikten sonra âdemoğuları doğru yoldan ayrıldılar ve putlara tapmaya başladılar. Cenâb-ı Hakk onlara Nûh (A.S.)’ı gönderdi. Hz. Nûh kavmini imana davet ettikçe onlar isyan etmişlerdir. Sonunda Nûh (A.S.) ümitsizliğe düştü ve onlara beddua etti. Duası kabul oldu. İnananlarla Nûh gemiye bindiler ve kurtuldular. Kavmi ise helâk oldu. Manzumelerde Nûh, kendi zamanında meydana gelen tufân ve yaptığı gemiyle birlikte anılmıştır. Bu anlatımlar aşk tufânı ve gönül gemisi şeklinde telmihli kullanılmıştır.

Tufân-ı ‘aşkdan bulamaz fülk-i dil necât
 Tâ nâ-‘hudâsı şıdk u hulûş olmaya çu Nûh
 Gazel 45/7

Selâmet-yâb ider tufân-ı emvâc-ı havâdişden
 Olursa Nûh-veş fülk-i vücûda nâ-‘hudâ tevfiğ
 Kaside 3/11

Hudâ i'tâ-yı 'ömr-i Nûh idüp şadr-ı vezârâtda
Hemîşe eyleye tevîk ile her emrin istikmâl

Tarih 57/12

Çekdirüp gitdi sefer-ber oldı baħr-ı Rahmete
Sâlimen çün Nûh olsun dâhil-i dâr-üs-selâm

Tarih 116/3

Ne gam deryâ-yı tufân-cûş-ı 'aşka düşse de nâgâh
Dil-i 'âşık mişâl-i Nûh olur fülk-i necât üzre

Gazel 281/4

Ismail: İbrahim Peygamberin oğludur. Babasının şeriatıyla amel eden bir peygamberdir. Bir beyitte kurban edilmesi olayı işlenmiştir.

Bi-ħağ-ı şive-i teslim-i ser-i İsmâ'îl
Bi fedâ-yı peder-i muhteremeş behr-i rızâ

Kaside 12/62

Yûsuf: Divân'da adı çok geçen peygamberdir. Kur'ân'da "Ahse-nü'l-Kasas" olarak ifade edilen Hz. Yûsufun meşhur hikayesi, edebiyatımızın en önemli konularından biridir. Hz. Yûsuf; dilere destan olan güzeliği ile çok zaman sevgili ona benzetilir, hatta sevgili Yûsuf-ı sâni (ikinci Yûsuf) olarak nitelenir. Divân'da Züleyhâ'nın aşkı ve Yûsufun gömleğini yırtması, Mısır'a aziz oluşu ele alınmıştır.

Aşağıdaki beyitte goncaların açılması, Hz. Yûsufun gömleğinin yırtılması olayına benzetilmiştir.

Açılsa gonçe-i nâfi o Yûsuf-ı ħüsnuñ
Bahâr ħaclet ile çâk-i pirehen gül olur

Gazel 128/3

Yûsuf-ı 'azabü'l-beyân-ı Mısr-ı dil olsañ daħi
Ėand-ı luĖfuñ bilmezüz şehd-i 'azâbuñdan leziz

Gazel 60/4

Bî-hüsn-i aşk-ı Züleyhâ bî-nâziş-i Yûsuf
 Ki itdi kıssaların naşş ile Hudâ tefhîm
 Terkib-i bend 1/7-4

Yukarıdaki beyit Yûsuf Sûre'sine işaret edilmektedir. Yûsuf Sûresi, 111 âyet olup sûrenin başından sonuna kadar Yûsuf Peygamber'den bahsedilmektedir.

"Züleyhâ, Yûsuf'un güzelliğine âşık olmuş ve ona karşı zaaf göstererek yalnız kaldıkları bir sırada vuslatını dilemiş, Yûsuf ise bundan hicap duyarak kaçmıştır. Bu kıssayı Hudâ açıkça anlatmıştır."⁵¹

İbrâhim (Halil): Bir beyitte oğlu İsmail'i kurban etmesi hadisesiyle konu edilmiştir. İslam dinindeki kurban farızası o günün anıdır. Bu olaya telmih edilmiştir.

Bi-hak-ı şîve-i teslim-i ser-i İsmâ'il
 Bi-fedâ-yı peder-i muhteremeş behr-i rızâ
 Kaside 12/62

Hız. Muhammed: İslam peygamberi Hız. Muhammed Mustafa. Hız. Muhammed, miladi 571 senesinde, Rumî aylarda nisan ayı içerisinde, Kamerî Rabîu'l evvel ayının on ikinci pazartesi gecesi sabaha doğru dünyaya gelmiş; o gece gün doğmadan âlem nur ile dolmuştur. İlk peygamber ve ilk insan Hız. Âdem'den itibaren evlattan evlada geçen "son peygamberlik nuru" onda sahibini bulmuştur.⁵²

Divân'da üç naat vardır. Bunlardan ikisi kaside, biri de gazel nazım biçiminde yazılmıştır. Şair, bu na'tlarında samimi olarak peygambere karşı duyduğu sevgiyi dile getirmekte ve şefaata istemektedir. Na'tlarından en dikkate değer olanı, edebiyatımızda birbirine nazîre şeklinde yazılan "Ya Resula'llâh" redifli gazeldir.

51- Sûre-i Yûsuf: 12/31-32.

52- Bünyamin Ateş, Peygamberler Tarihi, Yeni Asya Yayınları, s. 1-594.

Butünüñ matla‘-ı şubh-ı hüviyyet yâ Resûla’llâh
Şu‘ünüñ mihr-i ‘âlem-tâb-ı rahmet yâ Resûla’llâh

Medâr-ı feyz-gâh-ı devr-i imkân-ı vücûbide
Vücûduñ nokta-i pergâr-ı vahdet yâ Resûla’llâh

Yitirmesüñ hitâmü’l-mürselîn oldığına hüccet
Senüñ zâhrındaki mühr-i nübüvvet yâ Resûla’llâh

Harem-gâh-ı şerîfüñdür harîm-i kurb-ı Evvednâ
Saña maşşûsdur sırr-ı ma‘iyyet yâ Resûla’llâh

‘Înâyet kıl Şabîh-i ma‘şiyet-kârı şefâ‘atden
Meded mahrûm kılma eyle şefkat yâ Resûla’llâh

Na‘t Gazel/335

Bu na‘tlarla Hz. Muhammed’e duyulan aşk ve mahabbet veciz bir şekilde ortaya konulmuştur. Varlığın ilki odur. Cihan güzelliğinin tecellisidir. İnsanların efendisi, ezel ile ebedin tek hâkimidir. İncil onun gelişini haber vermiştir. Arş’a çıkmış, ondan daha üstün şefaatçi yoktur. Onun ümmeti olmakla övünürüz. O peygamberlerin imamıdır. Birçok mucizeler göstermiştir. Resûl-i Emin’dir. Nebidir, zatiyla âlem şeref bulmuştur.

Hz. Muhammed birçok adlar ve sıfatlarla anılmıştır. Ahmed, Ahmed-i Muhtâr, Fahr-ı Cihan, Habîbullah, Mahmûd, Mustafâ, Resûl, Resûlallah, Nebî, Şâh, Şemîm - gonçe-i ra’na, Habîb, Habîb-i Mevlâ...

Ṭufeyl-i Muştafâdur mürselîn ü enbiyâ cümle
Vücûd-ı pâkini izhâra anları vesâ’il bil

Kaside 1/21

O Şâh Hâşiminün nuḥbe-i Âl-i Kureyşinüñ
Ḳamu âbâ vü ecdâdını eşrâf-ı ḳabâ’il bil

Kaside 1/22

O Şâh, Haşimiye ve Kureyş soyundandır.

Bütün peygamberler ve ümmeti onun feyizli nûrunda ilerlemekte ve şair Hz. Peygamber'den şefaât dilemektedir.

Geçen peygamberânı ümmetiyle cümle ol şâhun
Yolında şeb-çerâğ-ı nûr-ı feyziyle kavâfil bil
Kaside 1/23

Hele ey bende-i 'âsî o şâha bu kaşideñde
Şala nakd-i şefâ'âtdür saña elbette vâsıl bil
Kaside 1/45

Dü mevç-i ebr-i rahmet ebruvân-ı kible-i kevneyn
Şufûf-ı ins ü cinne tâk-ı mihrâb-ı şefâ'atdür
Na't 2/2

Tehî destân-ı tâ'atden Şabîh-i mücrimûñ kârı
Ümid-i bahşîş-i nakd-i şefâ'atle kanâ'atdür.
Na't 2/10

Şağın çıkma yolundan ol şehûñ kim gayri râhuñ hep
Giyâh-i zehr ü be-şemm zehrini semm-i Helâlil bil
Kaside 1/50

Hız. Peygamberin yolu hak yoludur. Onun yolundan ayrılmamız gerekir.

Hidâyet-kân-ı dîn-i Aşmedün a'da-yı bi-dinin
Delâlet mâye-i Vesvâs u Hânnâs u Erâzil bil
Kaside 1/53

Mucizeler:

Divân'da peygamberimiz başta olmak üzere Mûsâ, İsâ, İbrahim, Yûsuf peygamberlerin mucizelerinden telmih yoluyla bahsedilmiştir.

Şakku'l-Kamer (Ay'ın ikiye ayrılması):

Kureyş müşrikerinden bazıları mehtaplı bir gecede Peygamberimizden mucize istediler. O'da parmağıyla aya işaret etti ve ay iki parça oldu.

Meh-i nevre iden taklîdine dîvâne eflâki
İrâ'etle kılan şakku'l-kamer mu'ciz enâmil bil

Kaside 1/38

Ne mâh-ı nev-dem-i seyf-i guzât-ı Bedr ü Huneyn
Ten-i Kûreyş zülâm-ı şebi ider iki şakq

Terkib-i bend 1/1-3

Mirâc gecesi. Peygamberimiz Recep ayınının 27. gecesi Mekte'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya gelmişti. Buna İsrâ denilir. Peygamberin Mescid-i Aksâ'dan Sidre-i Müntehâ'ya dek olan yolculuğuna da Mirâc adı verilir. Aşağıdaki beyitte bu mucizeye işaret edilmiştir.

Bi- nihân-hâne-i tevhîd-i Cenâb-ı İzid
Bi- serâ-perde-i Mi'râc-ı Habîb-i Mevlâ
Kaside 12/61

Beyitten de anlaşıldığı gibi, Peygamberimiz o sırada kalp gözüyle veya beden gözüyle Allah'ı görür. Allah'a yakınlığı bir yay aralığı kadar veya daha azdır.

Peygamberimiz ashab ile Hudeybiyye denilen yere gelmişti. Orada su yoktu. Namaz vakti de girmişti. Peygamberimiz yanındaki sudan abdest aldı ve parmaklarını öne uzatınca her parmağından çeşme gibi sular akmaya başladı. Ashabı o sudan abdest aldılar. Sabîh bu olaya telmih yaparak, kendi manzumelerinin susamışlara böyle hayat verdiğini dile getirerek teşbih etmiştir.

Kalem mîzâb-ı âb-ı rahmet-i engüşt-i Rahmânî
Kef-i mu'ciz-nümâsın levh-i mahfûza mu'âdil bil
Kaside 1/39

Teşnegâne eyledüm işrâb târihin Şabîh
Akdı engüşt-i Muhammeden gel iç âb-ı zülâl
Tarih 91/8

Aşağıdaki beyitte ise Peygamber birlik bahçesinin bülbülü olarak değerlendirilmiştir. Onun tebliğlerinin namesinden bütün dervişler ah ve vâh eylemişlerdir.

‘Andelîb-i gül-şen-i tevhîd idi güyâ o zât
Nağmesinden cümle dervîşân iderdi âh u vâh

Tarih 110/3

Peygamberimizin babası Abdullah, Abdülmuttalib b. Haşim'in en küçük oğludur. Annesi Fatıma Bint-i Amr'dır. Kureyş kabilesi içinde seçkin şahsiyeti, olgunluğu ve güzelliği ile tanınmış, çevresindeki insanların taktir ve sevgisini kazanmıştır. Abdullah, Kureyşli Amine ile evlenmiştir.⁵³ İşte peygamber temiz bir babanın sulbünden, temiz ananın rahminden gelmiştir. Beyitte de görüldüğü gibi Kureyş kabilesi ile ilgisi vardır. Onun teni ise Kureyş tenidir.

Ne mâh-ı nev dem-i seyf-i guzât-ı Bedr ü Huneyn
Ten-i Kûreyş zülâm-ı şebi ider iki şakş

Terkib-i bend 1/3

Birçok manzumede Hz. Peygamber, Nebî, hem- nâm-ı Nebî, nâm- daş-ı fahr-ı 'âlem, mühr-i nübüvvet, zıll-ı Hudâ, sıbteyn gibi sıfatlarıyla zikredilmiştir.

Butûnuñ matla'ı şubh-ı hüviyyet yâ Resûla'llah
Şu'ûnuñ mihr-i 'âlem- tâb-ı rahmet yâ Resûla'llah

Na't

Ye'ni hem-nâm-ı Nebî menzilet ü kadri celî
Şâhib-i hulk-ı halîm ahsen-i ebnâ-yı zamân

Kaside 11/19

Habîbi hürmetine şihhat u selâmet ile
Hudâ bağışlaya hünkâruma o sultânı

Tarih 28/6

53- Ahmet Efe, Siret-i Resul, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Hayatı ve Cihadı, 1997, Konya, s. 37.

Nâm- daş-1 fahr-1 'âlem şahib-i seyf ü kalem
 Aşaf-1 vâlâ-himem düstûr Dârâ ihtîşâm
 Tarih 58/4

Semiy-i Muştâfâ zıll-1 Hudâ hâkân-ı 'adl ü dâd
 Olur re'yi-i münirinden Aristolar anuñ irşâd
 Tarih 60/1

Dört Halife:

Birinin yerine geçen kimse. Peygamberimizden sonra dört büyük halife Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali'dir. Dört halifeye müstakil manzumeler olmasa da birçok mısraıda ismen zikredilmişlerdir. Bir beyitte dört halife, sıfatlarıyla anlatılmıştır.

H. Ebubekir: Dört büyük halifenin birincisidir. Lakabı Sıddik ve Atik'tir.⁵⁴ Bir beyitte Sıddik sıfatıyla anılmıştır.

H. Ömer: İslâm'ın ikinci halifesi olup doğruluk ve adaletiyle herkesi hayran bırakmıştır. Halifeliği döneminde asla adaletten ayrılmadı. Bu yüzden kendisine "Farûk (haklıyı haksızdan ayıran)" lakabı verildi.⁵⁵ Bir beyitte adl ü hilm sıfatıyla zikredilmiştir.

H. Osman: İslâm'ın üçüncü halifesidir. Peygamberimizin iki kızı (Rukiye ve Ümmü Gülsüm) ile evlendiği için "Zü'n-Nureyn" (iki nur sahibi) unvanıyla anılır.⁵⁶ İslâm tarihinde Kur'ân-ı Kerim'i çoğaltıp önemli merkezlere göndermesiyle önemli bir hamle yapmıştır. Manzumelerde mushaf-ı Osman ifadesiyle anılmıştır. Ayrıca bir beyitte, ilim ve fazlına varis olarak ifade edilir.

H. Ali: Dört büyük halifenin sonuncusudur. Hz Muhammed'in amcazadesi ve damadıdır. 8-10 yaşlarındayken İslâm'ı kabul ettiği ve yüzünü hiç puta dönmediği için "kerremallahu veche" diye tazim edilir. Künyesi Ebü'l-Hasan (Hasan'ın babası) Ebu Turâb (Toprağın baba-

54- İskender Pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, C. I-II, Akçağ, Ank, 1989, S. 146.

55- A. g. e., S. 399.

56- A. g. e., S. 396.

sı) ve Murtaza (seçilmiş, gözde) olarak bilinir. Lakabı Esedu'llâh (Allah'ın arslanı), Haydar'dır.⁵⁷

Hz. Peygamber'in kızı Fatma'dan Hasan, Hüseyin ve Zeynep adı üç çocuğu olmuştur. Peygamber soyu onda devam eder. Şâh-ı Merdan, Merd-i Hudâ, Şîr-i Yezdân ve Haydar-ı Kerrar gibi lakaplarla anılır.

Sabîh, Divânı'nda Hz. Ali'ye Hasan-Hüseyin'in babası, Şah-ı Merdan, Murtaza, Haydar gibi vasıylarla zikretmiştir. Birçok manzumelerde övülen kişi Hz. Ali'ye benzetilmiş ve atı Düldül ve çatal uçlu kılıcı Zülfekâr telmih ve teşbihlere konu olmuştur.

Dört halifenin adı zikredilen beyitler;

Kemâl-i şıdk u 'adl ü hilm ü 'ilm ü fazlına vâriş
Ebu-bekr ü 'Ömer 'Oşmân u Haydar da fazâ'il bil

Kaside 1/59

Lihye-i pâk-i semiyî-i Hazret-i Farûk kim
Vüs'at-ı 'ömriyle aġnâ eylesün Rabb-ı Gafûr
Tarih 6/1

Dem-i rezminde olsa ehl-i Hayberden kavî düşmen
İder der ceng-i evvel Haydarâne ser-be-ser mâ-pâl
Tarih 57/6

Semiyî-i Şîr-i Yezdân u müşîr-i ma' delet 'unvân
'Ali pâşâ-yı 'âlî-şân zîb-i mesned-i iclâl
Tarih 57/3

'Adüya Zülfekârın çekmeden evvel niyâmından
O Düldül-rân-ı 'adlî çend-i nuşret eyler istikbâl
Tarih 57/5

Bi- şadağ fakre-i lâ-seyfe illâ Zülfekâr olsun
Hasûd-ı cünbiş-i ebrûyî tîġinden çeriğü'l-bâl
Tarih 57/10

57- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, C. I-II, Akçağ, Ank, 1989.S. 31.

Bi-Haqq-ı lâ-fetâ illâ ‘Ali bu luğf-ı Yezdânuñ
 Degül vasî‘ cihânda Haqq şükrin eylemek ikmâl
 Tarih 57/9

“Lâ fetâ illa ‘Ali
 Lâ-seyfe illâ zü’lfikâr”

“Ali’den başka genç (yiğit er), Zülfikâr’dan keskin kılıç yoktur.”
 veya “Ali gibi kahraman kimse, onun kılıcı gibi kılıç yoktur”. deyişine
 iktibas yapılmıştır.⁵⁸

Aşağıdaki beyitte Silâh-dâr-ı şehr-yâr kahramanlık yönüyle Hz.
 Ali’ye benzetilmiş. Atı Düldül ve kılıcı Zülfekâr ile birlikte anılmıştır.

Düldül-süvâr ya‘ni Silâh-dâr-ı şehr-yâr
 Oldur semiyî-i şîr-i Hudâ seyf-i Zülfekâr
 Kaside 6/12

Dü-şâh-ı muhteremi yâd idüp didüm târih
 ‘Ali Efendiye ya Rabb şefî‘ ola Haseneyn
 Tarih 114/4

Hz. Osman:

Divân’da, Hz. Osman’ın Kur’an’ı Kerim’i çoğalttırıp İslâm diya-
 rına göndermesi olayına birçok beyitte telmih edilmiştir.

Ricâl Allâha ‘izz senâ bi-şâliş geldi tarihi
 Açınca Muşhaf-ı ‘Oşmandan haqqında ferruğ-fâl
 Tarih 57/3

Hûn-ı eşk âyât-ı hatt-ı rûyına dökdükçe yâr
 Eyler ol hûn-âbe güyâ muşhaf-ı ‘Osmânı surh
 Gazel 49/6

Hasan-Hüseyin: Hz. Ali’nin oğulları, Hz. Peygamberin torunla-
 rıdır. Divân’da Kerbela şehitleri olarak geçmektedir. Sabîh, Kerbelâ
 şehitlerine bir mersiye yazmıştır.

58- Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözcükler, (Ansiklopedik Sözlük), Enderun
 Kitabevi, İstanbul 1992, s. 100.

Dü- çeşmüm Âl-i beytün cüy-ğün mecrâlarındandır
Sirişküm Kerbelânun âteşin deryâlarındandır

Ol iki şâh- beyt ol maṭla' -i dîvân -ı Haydar kim
Mezâyâ-yı dü-âlem anlarun ma'nâlarındandır

Meşâmm -ı kâ'inâta feyz-baḡş -ı nûkhet -i rahmet
Dü-bâlâ şâh -ı Levlakun gül -i ra'nâlarındandır

N'ola çeşmânım iki meşk -i pür-ğün olsa düşünce
Dem-â-dem merdümânım Kerbelâ saḡkâlarındandır

Fürüg -ı kurretül -'aynın o sıbṭeyn -i Resûla'llâh
Dü çeşm -i Murtazanun merdüm -i binâlarındandır

Şehidân -ı fezâ-yı Kerbelânun süz -i hicriyle
Süveydâ dilde dâğ -ı âteşin sevdâlarındandır

Kemîne bende-gânından ol iki şâh 'Âlinün
Şabiḡ -i bî-nevâda bî-ser ü bî-pâlarındandır

Mersiye

Şabiḡ işrâb ider leb-teşne-gân nâse târiḡin
Bu çeşme oldı Sıbṭeyn -i Resûla'llah için câri
Tarih 86/3

Aşağıdaki beyitte şair, Kerbelâ çölü ile sinesinin fezası arasında benzerlik kurmuştur.

O girye-nâk -ı şehidân Âl -i beytüm kim
Fezâ -yı sinem ile deşt -i Kerbelâ birdür

Gazel 79/6

Diğer Dinî Unsurlar:

İslâm: Sabîh'in divânında İslâm kelimesi açık olarak geçmekte, ancak na't ve diğer manzumelerdeki dinî terimler İslâmı ve İslâmın beş şartı olan düşünceleri vermektedir.

Cennet (behişt, cinân)

Manzumelerde cennetle ilgili unsurlar, anlamına uygun, ele alınmıştır. Cennet, gölgelik bahçe anlamında olup ahrette müminlerin gideceği yerdir.⁵⁹ Kur'ân'ın muhtelif yerlerindeki "Cennet, dâru'n-nâim, cenne-tü'l mev'â, cennetü'l-firdevs" sıfat ve isimler, cennetin dereceleri gibi adlarını da gösterirler.⁶⁰ Özellikle tarih manzumelerinde cennetin bu sıfat ve isimleri çok sık tekrarlanmıştır.

Cennet kavramı ile Kevser, Tesnim, Selsebil gibi adlarla anılan ırmaklar ve Cennet hurisi, Cennet bahçesi, Tuba gibi kavramlar şiirde benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır.

Cennet, sevgilinin sarayı, bahçesi, yurdu, kısacası sevgilinin bulunduğu yerdir. Allah yolunda onların mekanıdır.

Eyleyüp çoç başın aḫir râh-ı Hakk içre fedâ
Derviş İsmâ'il Efendi kıldı ḫuldi ḫân-ḫâh
Tarih 96/12

Vâlideyni kabri üzre geldi târiḫin didi
Atdı Sa'ḫdullah Seyyid Mevlevî firdevse cân
Tarih 105/3

Vâh bi-ḫadla mücevher söyledüm târiḫini
Hakk kıla Derviş-i Ya'ḫûba cinânı tekye-gâh
Tarih 108/2

Bilünce ma'ḫden-i dehrün nemâsı olmadığın
Riyâz-ı cennete oldu temayüli müzdâd
Tarih 128/2

59- İskender Pala Divân Şiiri Sözlüğü, s. 102.

60- A.g.e., s.102.

Bî-vefâlık fehm idüp bu dehr-i fâniden hemân
Ravza-i darü's-selâma eyledi geşt ü güzer
Tarih 171/3

Cemâlüñ zir-i ebrûda görenler seyr ider cânâ
Behiştî sâye-i şemşîr-i cevher-dârun altında
Gazel 283/3

Cehennem (düzeh, ka'r, cahîm)

Birkaç beyitte görülmektedir. Genellikle aşk ateşi dolayısıyla kullanılmaktadır. Cehennem, parlamış palazlanmış ateşler, yükselen alevler, ürkütücü çığlıklar, korkunç darbeler demektir. Ahiretteki azap yurdudur.⁶¹

Aşağıdaki beyitte, Al-i Aba düşmanlarının cehennem azabı çekmeleri düşüncesi işlenmiştir.

‘Adûsın hâzret-i Âl-i ‘abânuñ ka‘r-ı düzâhda
Giriftâr-ı ‘azâb bende-yi ağılâl u selâsil bil
Kaside 1/58

Bir şerâr-ı ğazabı tâb-ı lebîb-i düzâh
Bir dem-i luţfı anuñ feyz-i riyâz-ı me'vâ
Kaside 12/32

Görselerdi bu kışî ehl-i ‘azâbuñ cânı
Isınup düzâha dirlerdi bahâr-ı me'vâ
Kaside 15/24

Ezel ka'r u ebed sâhil o deryâ-yı ledünnide
‘Ulûm-ı mürselini añdan emvâc u cedâvil bil
Kaside 1/27

Kazâ ve Kader: Allah'ın ezeli hükmü, takdîri, Levh-i mahfuzda yazılı olanların vücût bulmadan evvelki haline kader, ortaya çıkmasına da kaza denir. Kader imanın şartlarından biridir. Aşağıdaki beyitlerde kader ve kaza birlikte kullanılmıştır.

61- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II Akçağ, Ankara 1989, s. 98.

Kader zencir idüp mevc-i dem-i tiğ-i havâdişden
 Kazâ gerden-keş-i düşmanuña tavk-ı hadîd olsun
 Kaside 10/18

Ola şemşir-i kazâ vü kadere
 Sîne-i düşmen-i bed-ıvâh niyâm
 Kaside 14/38

N'ola âgâh ise esrâr-ı kazâ vü kadere
 Harem-i 'âdem-i mahviyyete mahrem dildür
 Gazel 86/5

Mahşer ve Kıyamet

Bütün insanların dirilerek mahşerde toplanacakları gün, dünya-
 nın sonu. Kıyamet, haşr ve mahşer zaman zaman bir arda anılmıştır.
 İsrail'in Sur'a üflemesiyle dünyadaki bütün canlılar ölecek ve dünya-
 nın düzeni bozulacaktır. Sonra İsrail ikinci defa Sur'a üfürecek ve
 haşr başlayacaktır. Mahşer yerinde bütün insanlar toplanıp dünyada
 yaptıklarından dolayı hesaba çekileceklerdir. Aşağıdaki beyitte bu
 olaya işaret edilmektedir;

Sabihâ gûş iden dil-mürde-gân ihyâ olur derhâl
 Mişâl-i ehl-i haşr âvâzesin sûr-ı tecellinûñ

Gazel 206/5

Şabâh-ı bezm-gâh-ı haşrede ser-mest-i feyz eyler
 Dil-i gam-dideye şunsa mey-i câm-ı şafâ tevfiğ
 Kaside 3/18

Manzumelerde "rûz-ı ceza, rûz-ı kıyâmet" gibi tamlamalar da
 bulunmaktadır.

İder âsûde-ser germiyyet-i hûrşid-i mahşerden
 'Usâta sâye şalsa zerrece rûz-ı cezâ tevfiğ
 Kaside 3/10

Haşre dek dil-mürde-gânı h'vâb-ı gafletden Şabih
 Sûr-ı İsrâfil-veş bidâr ider âvâz-ı ney

Gazel 309/7

Ka'be :

Ka'be: Mekke'de Harem-i Şerif'in içinde bulunan kutsal bina, Beytullah, Beytü'l-Harem, Kabetullah adlarıyla da bilinir. Kabe'nin astar-ı Ka'be denen kara örtüsü, Zemzem kuyusu birkaç beyitte geçmektedir. Sevgilinin yüzü ve mahallesi Ka'be'ye benzetilir. Aşık orada dolaşmakla Ka'be'yi tavaf etmiş olur.

Mekke'nin fethinden sonra Ka'be putlardan temizlenmiştir. Cahiliye devrinde burası putlarla dolu kutsal bir yer olarak kullanılmaktaydı. Ka'be hicretin ikinci yılında müslümanların kiblesi olmuştur. Aşağıdaki beyitte bu iki düşünce birlikte verilmektedir.

Bir tecelli- hâne-i tevhid kim tab'um Şabih

Kible-gâh-ı Ka'be ü beytü's-şanem bilmem nedür.

Gazel 121/7

Aşağıdaki beyitte Ka'be'nin siyah örtüsünün özellikleri belirtilmektedir.

Topkınmış rişte-i nür-ı siyehden Ka'be-i hüsne

Ser-â-ser nev- kumâş-ı kîsve-i 'âlem bahâdur hatt

Gazel 169/2

Nefha-i makşûd birdür Ka'be vü büt-hânede

Feyz-bağş-ı büy-ı vahdetdür gül-i ra'nâ-yı 'aşk

Gazel 188/5

Aşağıdaki beyitlerde, sevgilinin güzelliği ve sokağı Ka'be'ye; kaşları mihraba; aşığın gözyaşları ise Zemzem kuyusuna benzetilmiştir.

Bî-ser ü pâ Ka'be-i küyüñ tavaf itdükçe âh

Çeşm-i pür-nem oldı 'ayniyle çeh-i Zemzem gibi

Gazel 328/4

Küyüñ olmazdı harem-gâh-ı maţâf-ı 'âşıkân

Ka'be-i hüsne itnese mihrâb-ı ebrûlar seni

Gazel 311/2

Şeriat:

Şeriat din yolu ve Hz. Muhammed'in getirdikleri olarak telakki edilmiştir. Manzumelerde şer'î, şer'î-i şerîf, şer'î-i mübin tamlamaları da geçmektedir.

Nebî vü mürselinûñ naşb-ı hüküm-i şer'ini ref'e
Me'ânî-i umûr-ı şer'î-i garrâsın 'avâmil bil
Kaside 1/25

Çurup çetr-i nizâm-ı şer'î mesned-gâh-ı 'adlinde
O şâh-ı hâmi-i dîne ola râhat-resâ tevfiğ
Kaside 3/73

Sabîh, kardeşi Müneccim başı Abdullah Efendi'ye yazdığı tarihte, onun şeriat yolunda hizmet ettiğini be-lirtmiştir.

Olmış idi hâkim-i Eyyûb o pîr
Hizmet-i şer' ile irüp 'izzete
Tarih 115/2

Şehid: Allah yolunda yapılan bir savaş esnasında ölen kişi. Birçok beyitte Kerbelâ'da şehid edilen Hüseyin ve onun acısı dile getirilmiştir.

Şehidân-ı fezâ-yı Kerbelânûñ sûz-ı hicriyle
Süveydâ dilde dâğ-ı âteşin sevdâlarındandır.
Mersiye Gazel 336/6

O girye-nâk-ı şehidân Al-i beytüm kim
Fezâ-yı sinem ile deşt-i Kerbelâ birdür
Gazel 79/6

Namaz: Namaz, Müslümanların ibâdeti. Islâm'ın beş şartından biridir. Günde beş vakit namaz müslümanlara farzdır. Divân'daki manzumelerde namaz ve namazla ilgili terimler geçmektedir. Bunlar terâvih namazı, vâizân, ezan okumak, kıyâm, secdeber, hutbedir.

Yevm-i şekk niyyetine kâ'im iken
Zâhidân kıldı terâvihe kıyâm
Kaside 14/2

Müezzinin ezan okuması, bir beyitte verilmiştir.

Hayrına şanma mü'ezzin çelebi
Tuta bâlâ-yı menâr üzre maqam
Kaside 14/16

Neşr-i feyz itdi yine mâh-ı şıyâm
Oldılar secde-ber-i şükr-i enâm
Kaside 14/1

Hutbe:

Huṭbe bezm-i ezel tâ-be-ebed gûşumda
Şoḥbet-i evvel ü âḥir leb-i ḥamûşumda
Gazel 260/1

Tesbih çekme: Hakk'ı takdis ve tenzih etmek, onun her türlü kusurdan arınmış olduğunu dile getirmektir. Aşağıdaki beyitte tarikat ehlinin, belli sayıda sübhânallah demeleri, 100 tane sübhânallah demesi, ifade edilmektedir.

Vâizân sübḥa-i şad-dâne ile
Tırmayup ḥalka iderler nice râm
Kaside 14/9

Riyakâr olanlar, gösteriş, ikiyüzlülük ve sahtekârlık sıfatlarıyla bilinir. Onlar hak rızası için yapılmayan ihlâssız işler ve samimiyetsiz ibadetleriyle ellerinde tesbih, bellerinde misvakla zikrederler. Bir beyitte riyâ ehlinin bu şekilde tasvir edildiğini görüyoruz.

Bede misvâk u elinde tesbih
Virdi erbâb-ı riyâ böyle nızâm
Kaside 14/7

Bayramlar:

Kurban Bayramı: Bayramın gelişi nedeniyle bir büyüğü öven nitelikte yazılan kasidelere ‘iydiye denir. Sabih, Mustafa Halimî Efendi'ye üç ‘iydiye yazmıştır. ‘Iydiyelerde bayramın, övülen kişi için uğurlu olması temennisinde bulunmuştur.

Bu özellikleri şu beyitlerde görmekteyiz:

Kerem-kâr-ı i‘nâyet-perverâ ‘iydüñ sa‘id olsun
Kudûm-ı gurre-i şevvâl-veş şevkûñ mezîd olsun

Hemân ey defteri salţanat dest-i şerifünde
Kalem engüşt-i meh levhûñ beyaz-ı şubh-ı ‘id olsun

Nümâ-yâb-ı bahâr-ı feyz-i tevfik eyleyüp Mevlâ
Riyâz-ı devletünde nahl-i ikbâlûñ medîd olsun

Kaside 10/1-2-4

Aşağıdaki beyitlerde ise Kurban Bayramı'na kavuşmanın mutluluğunu görmekteyiz.

‘iyd-i adhâya nice olmasın âdem kurbân
Görüşür her kes ile “Laħmike Laħmî” ħûbân

Böyle bir ‘iyd-i sa‘idüñ şeref-i maķdemine
Sıdķ ile Haķķa niyâz eyleyerek ez-dil ü cân

Kaside 11/1-2

Ramazan Bayramı: Sabih'de diğeri divân şairleri gibi ramazaniye yazmıştır. Ramazaniye, Ramazan ayının gelişini tebrik için devlet büyüklerine sunulan kasidelere verilen addır. Bu kasidelerin nesib bölümünde Ramazan ayından bahsedilir. Kamerî ayların dokuzuncusudur. Bu ayda oruç tutmak farzdır. Hilâlin görünmesiyle başlar. Defterdâr Halimî Efendi'ye sunulan iki kasidede Ramazan ayının canlı tablosu tasvir edilmektedir.

Şanma görinen şekl-i hilâl-i Ramazândur.
Mihrâb-ı ‘ibâdat-ı ķadr-ı dâñ-ı zamândur
Kaside 13/1

Ramazan ayı on iki ayın sultanıdır. Bu ayda oruç tutulur. Cami-lerimiz ışıklandırılır. Aşağıdaki beyitlerde bu tabloyu görmekteyiz.

Mir'at-ı felekde görinen şanma kevâkib
Eşkâl-i kanâdîl-i menâr-ı leme'ândur

Her câmi' ü mescidde kanâdîl-i ziyâ- pâş
Çün gonçe-i işgüfe-i rahmet feyezândur
Kaside 13/8-9

Ramazan ayı, 30 gün farz kılınan orucu tutma ayıdır. Oruç, niyetlenip tan yeri ağarmaya başladığı andan akşam güneş batıncaya dek hiçbir şey yememek, içmemektir. Oruca, sıyâm ya da rûze denir. Oruç ayı bereket ve bolluk ayıdır. Bu aya kavuşmanın sevinci ve coşkusunu yaşarız. Aşağıdaki beyitlerde bu tasviri görmekteyiz.

Neşr-i feyz itdi yine mâh-ı sıyâm
Oldılar secde- ber-i şükr-i enâm

Yevm-i şekk niyyetine kâ'im iken
Zâhidân kıldı terâvihe kıyâm
Kaside 14/1-2

Miyve-i rûzeyi sehv ile yemiş
Olmamış puhte daği sūfi-i ham
Kaside 14/11

Sabîh, aşağıdaki beyitlerde Ramazan ayında oruca kalkmak için, gelenek haline gelen davul çalma ve bahşiş verme gibi konuları da işlemiştir.

Boşına şanma tavul çalmadadır
Bekçiler de giceler bî-hengâm

Bahşiş ü hem börek ü baklavayı
Beyt ile bir bir iderler ihâm
Kaside 14/20-21

Tevbe: Tövbe, işlenmiş bir günah için bir daha işlenmeyeceğine dair söz verip af dileme.

Sabîh divânında tevbe konusu birkaç beyitte geçmektedir. Bunlardan biri şarap içmeye edilen tevbe, diğeri ise tevbelerin en makbulu, Tevbe-i nasûh denilen ve bir daha bozmamak üzere edilen tevbedir. Bu özellikleri şu beyitlerde görmekteyiz;

Sâkı leb ile şunsa olur bâde-i şabûh
Nuqlum şikest-i piste-i şad- tevbe-i naşûh
Gazel 45/1

Yeter zıkr-i müdâmuñ tevbe-i şürb-i şarab olsun
Bırak elden ayağ-ı bâdeyi döndür nemek-dâne
Gazel 307/6

Şükür Secdesi: Şükür, nimetten evvel onu vereni görmektir. Nimet içinde nimeti vereni düşünmektir. Aşağıdaki beyitte bütün halk oruç ayının feyzine, onları feyizlendiren Rablarına şükür secdesi ederler düşüncesini görmekteyiz.

Neşr-i feyz itdi yine mâh-ı şıyâm
Oldılar secde-ber-i şükr-i enâm
Kaside 14/1

Dua ve beddua:

Dua: Allah'a yalvarma, niyaz. Dua bir şeyin olmasını veya olmamasını, Allah'ı medih ve senâ yollu; kulun acizliğini ve ihtiyacını ifade eden sözlerle istemektir.⁶²

Sabih, şiirlerinde, bazen övdüğüler kişi bazen de kendisi için duada bulunur. Bu özellikleri şu beyitte görmekteyiz.

Şalât-ı dâ'imi vâ-beste-i seccâde-i dildür
Kabul it nuḡk-ı ihlâsum bu sözde nâfilem yoktur.
Gazel 131/6

Şu beyitte Osman Ağanın bir kılına kötülük gelmemesi için dua edilmektedir.

“Kıldı İhyâ sünnet-i ecdâdını ‘Osmân Ağa
Gelmesün yâ Rabb hatâ kaç‘en anuñ bir müyına”
Tarih 4/1

Lihye-i pâk-i semiyî-i Hazret-i Farûk kim
Vüs‘at-ı ‘ömriyle ağnâ eylesün Rabb-ı Gafûr
Tarih 6/1

Ol şehensâh-ı kerem-perverle ol şeh-zâdenûñ
‘Ömrin efzûn ide Hakk budur du‘âmün ‘an-şamim
Tarih 10/10

Tâ sebağ-ı h‘ân-ı elif-bâ ola eţfâl-i cihân
Sâlim itsün harf-i ‘illetden anı Rabb-i Raḥim
Tarih 11/8

Taht-ı şevkede Hakk ol padişehi da‘im idüp
Eylesün böyle meserretle hermişe şâdân
Tarih 14/8

Sabih, aşağıdaki beyitte peygamberin sünnetini yerine getirenler için dua; onlara kötülük edenlerin kahrolması için de beddua ediyor.

Divân'da, dua, iyi dilek ve temenninin yanısıra çok olmasa da beddualara da rastlamak mümkündür.

Muharrem gurre si re's-i sene oldukça her demde
Bi-hakk-ı Âl-i Beyt a‘dâsı olsun meḥv u izmihlâl
Tarih 52/7

Kıldı İhyâ sünnet-i peygamberi ihlâş ile
Ol resûlün ḥürmeti için düşmeni olsun kadid
Tarih 3/4

Bir beyitte ise, dua ve amîn kelimeleri birlikte kullanılmıştır.

Halk bir rütbe du‘â eyler kim ol sultân için
Oldı pür- taş-ı felek âvâze-i âminden
Tarih 16/6

Bilindiği gibi, Hz. Peygamber kıyamet gününde ümmetinin bağışlanması için şefâatte bulunacaktır. Şair, birçok beyitte peygamberimizden şefaât dilemektedir.

Tehî destân-ı tâ'atden Şabiḥ-i mücrimûñ kârı

Ümid-i bahşîş-i naḳd-i şefâ'atle kanâ'atdür

Kaside 2/10

‘Inâyet kıl Şabiḥ-i ma‘siyet-kârı şefâ'atden

Meded maḥrûm kılma eyle şefkat ya Resûla'llah

Na't Gazel/335

Sabiḥ, Sultan Mahmut için yazdığı kasidede onun muzaffer olması, âdaleti ve şeriat nizamını koruması, dinin devamını sağlaması; tah-tının ve ömrünün uzun ömürlü olması için Allah'a dua etmektedir.

Vücûdın eyleyüp şevket-tırâz-ı kişver-i şihhat

İde ‘ömr-i ebedle mesnedin bâri Ḥudâ tevfiḳ

Kaside 3/77

Sa'id Muhammed paşa için,

Her şebi Kadr ola her bir günü ‘iyd ü nev-rûz

Da'ir oldukça meh ü mihr-i felek şayf u şitâ

Kaside 7/58

Sabiḥ, Kayseriyeli ‘Ali Efendi için yazdığı kasidenin dua bölü-münde, onun hizmetinin kesintiye uğramaması için dua etmektedir.

Her şebi Kadr ola her bir günü ‘iyd-i Ramazân

Çarḫ turdukça tura uğramaya ektâre

Kaside 9/21

Aşağıdaki beyitte ise Derviş Yakûb'un cürmünün affedilmesi için dua edilmektedir.

‘Azm-i ‘uḳbâ itdi bir bi-çâre ḥayfâ kim yine

Cürmini ‘afv eyle yâ Rabb itme anı rû-siyâh

Tarih 108/1

Zikir ve Tesbih:

Zikir (zikr): Allah'ın belli adlarının muayyen sayıda tekrarına

denir. Aşağıdaki beyitte bu özelliği görmekteyiz;

Dâne-i tesbîhi devr itdükçe zıkr-i Hakk ile
Tâir-i kudse olurdu riştesi dâm-ı kuyûd
Tarih 95/7

Tesbîh: "Sübhânallah" kelimesini söyleyerek Allah'ı anmadır. Tesbih, sözle, kalple veya inanış yönünden olabilir. Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan uzak tutmaktır. Birçok beyitte bu düşüncüyü kendi anlamında görmekteyiz.

Her eşyâ Hâlik-i bî-çûni dâ'im itmede tesbîh
Cehâlet aňlama anlarda zât-ı bahtı 'âkil bil
Kaside 1/13

Rindi gör sâgar-ı gül-güne bedel
Çevirür sübha-i mercânı müdâm
Kaside 14/5

Belde misvâk u elinde tesbîh
Virdi erbâb-ı riya böyle nizâm
Kaside 14/7

Vâizân sübha-i şad-dâne ile
Turmayup halka iderler nice râm
Kaside 14/9

Böyle bir 'iyd-i sa'idüñ şeref-i maqdemine
Şıdqla Hakkı niyâz eyleyerek ez-dil ü can
Kaside 11/2

'Andelîb-i gül-şen-i tevhid idi güyâ o zât
Nağmesinden cümle dervişân iderdi âh u vâh
Tarih 110/3

Müslüman-Kâfir:

Kâfir kelimesi, doğrudan müslüman olmayanlar, din düşmanları olarak işlenmiştir. Divân'da tersa, büt-perest, kesret, salip, büt, nakûs, kesret-hâne, perestiş gibi kelimeler beyitlerde tenasüblü kulla-

nılmıştır. Ayrıca sevgilinin saçı da küfr ve kâfir kelimesiyle ifade edilmiştir.

Kâfir-i zülfiyle her kim ol bütüñ me'nûs olur

Deyr-i sevdâda figânı nâle-i naķûs olur

Kaside 5/7

Dîdem hâyâl-ı hânde-i la'î-i bütân ile

Nevk-i müjemde şad gül-i taşvîr gösterür

Gazel 197/7

İrâ'î-kâr-ı rûy-ı şâhid-i maķşûddur dâ'im

Bu keşret-hânede âyîne-i vahdet-nûmâ tevfiķ

Kaside 3/9

Olmaz hezâr-güne perestişler eyleseñ

Bî-gâne âşinâ o büt-i gül-fem âşinâ

Gazel 8/3

Düşman kelimesi birkaç beyitte ifade edilmiştir.

Ķader zencir idüp mevc-i dem-i tûğ-i havâdişden

Ķazâ gerden-keş-i düşmanuña tavķ-ı hadid olsun

Kaside 10/18

Ola şemşir-i Ķazâ vü Ķadere

Sine-i düşmen-i bed-h^vâh niyâm

Kaside 14/38

Hûri-Peri:

Hûri ve peri sevgiliyle bağlantılı olarak kullanılmıştır. Sevgili istiâre yoluyla periye ya da hûriye benzetilmiştir. Aşağıdaki beyitte peri yanaklı sevgiliyi gören kişinin şaşkınlığı dile getirilmiştir.

Şişe-i çarķ içre mekrinden rehâ bulmaķ muhâl

Çarpulur âdem görünce ol perî ruhsâreyi

Gazel 318/5

İns ü cinn:

Cin: Gözle görülmez, latif cisimlerden ibaret bir varlıktır. Cinler ruhanî varlıklar olup ateşten yaratılmışlardır. Onlar da tıpkı insanlar gibi Allah'a kulluk ile görevlendirilmişlerdir. Divân'da birçok beyitte cin ve ins (insan) kelimesi bir arada ve kendi anlamında kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte, sürüş, ins ve cin arştan ferşe dek mevcut olduğu belirtilmiştir.

Sürüş ü ins ü cinni ‘arşdan tâ ferşe dek cümle
Nevâl-i h^vân-ı rahmet ta‘mını h^vâhân u âmil bil
Kaside 1/32

İmam-Mescid: Birkaç beyitte kendi anlamında kullanılmıştır.

Sücûd ile sâcîd bir olur mescidümüzde
Biz secde-ber-i vaḥdet olan saffda imâmuz
Gazel 151/4

Çâk-ı mihrâb idüp cismini tâb
Teşnelikten şaka Burnidür İmâm
Kaside 14/15

Ye'cüc:

Nûh peygamberin oğlu olan Yâfes zürriyetinden iki kabilenin adıdır. Me'cuc ile birlikte anılır. Kur'ân-ı Kerim'de adı geçer (Kehf 99, Enbiya 96) Dünyayı fesada vereceği, kıyamete dek bütün insanlığa şumulü bir afet oldukları ve kıyamete yakın zamanda, buldukları yerden çıkacaklardır. Kur'an'da anlatıldığına göre Zülkarneyn peygamber "(İki seddin arasına ulaştığı zaman orada dilleri anlaşmaz bir kavim buldu. Onlar "Ey Zülkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc bu yerde fesat

çıkartıyorlar. Onlara bizim aramızda bir sed yapman için sana bir vergi verelim mi?" dediler. Zülkarneyn: Bana Rabbimin verdiği nimet sizin verginizden daha hayırlıdır. Haydi, bedenî kuvvetle bana yardım edin, sizinle onlara bir sed yapayım. Bana demir parçaları getirin. Bu parçalarla iki dağın arası dolduğunda üfleyin dedi. Demirler ateş gibi olduklarında "Getirin bana, üzerine erimiş bakır dökeyim." dedi. Ye'cüc ve Me'cüc o seddin üstüne çıkmaya ve onu delmeye güç yetiremediler. Zülkarneyn: "İşte bu Rabbimin rahmetidir. Fakat Rabbimin va'di gelince O, bunu dümdüz yapar. Rabbimin va'di haktır" dedi. İşte o gün geldiğinde Ye'cüc ve Me'cüc birbirleri arasında dalga gibi dalgalanırlar ve Sûr'a üfürüldüğü zaman tamamen mahşerde toplanırız."

Rivayete göre bunlar kısa boylu, kulakları yerde sürünen çirkin yaratıklar imiş. Müfessirler bu kavimlerin Çinliler olduğunu söylemektedirler. Divan'da bu düşünceye telmih edilmiş bir beyit mevcuttur.⁶³

Menâ'at mâye-i hışn-ı ezel hıfz itmege zâtuñ

Çekülsün piş-i Ye'cüc-ı ğama sedd-i sedid olsun

Kaside 10/15

63- İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü; Akçeğ, Ankara, 1989, c. I, II, s. 522-523.

2- TASAVVUF:

Sabîh, tasavvufi düşünceyi benimseyen bir kişidir. Tarihlerde ve diğer şiirlerinde mutasavvufların ve dervişlerin adını çok sık anmış, bundan dolayı tasavvufla ilgili ıstılahlara geniş yer vermiştir. Tasavvuf ıstılahlarından bazıları, Şeyh, pir, mürid, derviş, sâlik, zahid, rind, sûfi, arif, ehl-i irfan, ehl-i riya, ehl-i marifet, tarîk-i aşk, aşk-ı mecaz, aşk-ı hakiki, nefis, vahdet, kesret, vuslat, fena-bekâ, zikr, süveydâ, kutub, çille, tekke, hankahdır.

1- Tasavvufla İlgili İstılahlar

Şeyh-Pir:

Tasavvufta bir tekke veya zaviyede reislik edip müridleri bulunan kişi, pîr, mürşid. Aşağıdaki beyitlerde şeyh, pir ve şeyh kelimelerini kendi anlamında görmekteyiz. Bir beyitte, Sabîh'in hakikat pirinden himmet alması düşüncesi işlenmektedir.

Rehberi câdde-i tahkîkde Hızr-ı tevfik
Pîr ü hazret-i Şiddîk Muhammed Paşa
Kaside 7/27

Sâlikleri iderdi bir demde vâsıl-ı Hak
Bir şeyh-i kâmil idi manend-i Taşkendi
Tarih 98/7

Mecâz olsun cüvân-ı tab'um degüldür 'aşkdan hâlî
Ki pîrân-ı hakikatden Şabîhâ himmet almışdur
Gazel 120/7

Sâlik, Derviş, Abdal:

Bir tarikata bağlı kimse. Bunlar Allah'ın sevgili kullarından kabul edilirler. Pekçok beyitte kelimeler kendi anlamlarında kullanılmıştır.

Sâlik-i râh-ı tarikat nükte-dân-ı ma'rifet
 Kâşif-i remz-i hakikat vaşıl kurb-ı Hudâ
 Tarih 99/1

Sâki 'arşı bûs ider bu tekye-i devrânda
 Kim leb-i şıdkıyla itse pây-ı dervîşânı bûs
 Gazel 156/3

Gülşeni hân-kehinde şoyunup çün abdâl
 Dûşına gül-bün-i verd aldı ridâ-yı beyza
 Kaside 15/18

Derviş Mustafa için,

Râbıta-bend-i cebin-i şâh-ı Nakşibend idi
 Seyr iderken der vaţan âh eyledi 'azm-i beķâ
 Tarih 109/3

Tâlib-i 'ilm idi ammâ sireti derviş idi
 Hâşılı ol 'ârif-i pür-dâniş-i 'ibret-nü'mâ
 Tarih 109/4

Sûfi, tasavvuf yolunda olan kişi, veli de denir. Takva sahibi, samimi dindar, dini konulara duyarlı kişi, denildiği gibi, bazan da mutas-sıp, ham ruhlu, dinin özünden habersiz, şekilci ve katı kişi, softa anlamına da gelmektedir.

Şeyh Efendi nice şûfiler ile
 Câmî'e varmağa eyler iķdâm
 Kaside 14/6

Ramazan ayı içinde dini vecibeleri yerine getiren, Ramazan ayının dışında dinin özünden habersiz, şekilci, sufiye selâm verilmesini aşağıdaki beyitte ifade edilmektedir.

Bir selâm alması üç vâv iledür
 Ramazân şûfisine virme selâm
 Kaside 14/8

Sûfi:

Ham, kaba sofû anlamıyla aşağıdaki beyitte ifade edilmiştir

Miyve-i rûzeyi sehv ile yemiş

Olmamış puşte dağı şûfi-i ĥâm
Kaside 14/11

Vaiz (Vâ'iz) Vâ'izân:

Dini öğütlerde bulunan kişi, manzumelerde kendi anlamına uygun kullanılmıştır.

Vâ'izân sübĥa-i şad-dâne ile

Ŧurmayup ĥalka iderler nice râm
Kaside 14/9

Müezzin:

Ezan okuyan kimse. Bir beyitte kendi anlamıyla geçmektedir.

Ĥayrına şanma mü'ezzin ĥelebi

Ŧuta bâlâ-yı menâr üzre maĥâm
Kaside 14/16

Dünya-ukbâ:

Dünya içinde yaşadığımız yer. Ukbâ ise öbür dünya. Tasavvufta, dünya, insanı Allah'tan uzaklaştıran ve gaflete düşüren herşey, mal ve menfaat, itibar, mevki, hırs, şan ve şöhrettir. Tarihlerde ve diğer şiirlerde dünya ve ukbâ kelimeleri kendi anlamlarında bir arada zikredilmiştir. Zaman zaman bu dünyadan kâm almadan ölmenin üzüntüsünü, bazan da dünyanın bekâsının olmadığından, faniliğinden bahsedilmektedir.

Ki bu na't-ı şerife sen bi- ĥamdi'llâh muvaffaşsın

Merâm u kâmuñı dünyâda vü 'ukbâda ĥaşıl bil

Kaside 1/44

Dünya, felek, kevn, kainat, cihan, âlem kelimeleri tarihlere bazen kendi anlamlarında bazen de mecaz anlamda kullanılmaktadır.

Zıll-ı Hakk Sultân Hamidüñ şulb-ı pâkinden yine
Gül yanaşlı kevn bir Sultâni geldi yümn ile
Tarih 24/1

Yazsa altun ile târihini şâyeste Şabiğ
‘Aleme geldi şafâlarla Melik-Şâh Sultân
Tarih 27/10

Ah bir hatûn şâhib-i ‘işmet ü ‘iffet-mizâc
Terk idüp dâr-ı fenâyı oldı ‘ukbâya revân
Tarih 155/1

‘izzet-i mülk-i cihânı bi-beğâ iz‘ân idüp
Cân u dilden eyledi ıqlîm-i ‘ukbâya sefer
Tarih 159/2

Şu beyitte dünyanın faniliği düşüncesi işlenmektedir.

Bu dehrüñ bi-beğâsın fehm idünce
Hemân ol demde itdi ‘azm-i ‘ukbâ
Tarih 168/2

Kaza-Kader:

Kaza: Olacağı evvelden takdir olunan şeylerin yani kaderin vuku bulması, ortaya çıkmasıdır. Kader ise Allah'ın ezeli hükmü, takdiri, Levh-i mahfuzda yazılı olanların vücut bulmadan evvelki haline kader, ortaya çıkmasına da kaza denir. Kadere inanmak imanın altı şartından biridir. İkisi birlikte sık sık kullanılmıştır. Kaza ve kader meselesi dini inanca uygun olarak ele alınmıştır.

Aşağıdaki beyitte kadere inanmak düşüncesi işlenmektedir.

Sa‘y ile rızkuñ ziyâde olması kâbil degül
Kısmet-i rûz-ı ezelden gayrısı hâşıl degül
Gazel 212/1

N'ola âgâh ise esrâr-ı kaza vü kadere
 Harem-i 'âdem-i maḥviyyete maḥrem birdür
 Gazel 86/5

Ebed-Ezel:

Ebed, sonu olmayan gelecek zaman. Bunun zıddı ezeldir. İkisi birden önsüzlüğü ve sonsuzluğu bildirir. Zamanın gerçekçiliği andır. Bunun için ezel ve ebed düşüncesi vehmidir. Kelimeler kendi anlamlarında, bazan da mecaz anlamda kullanılmıştır.

Ezelden nâmiye kesb itmeseydi ebr-i feyzüñden
 Ebed bu gül-şen-i imkânda bulmazdı nümâ tevfiḳ
 Kaside 3/44

Dânende-i rumûz-ı ezel tâ ebed olur
 Bî-gâne kalmaz olsa dile âdem âşinâ
 Gazel 8/3

Ayılmaz ta-ebed dil mest-i câm- maḥabbetden
 Şarâb-ı sâķi-i bezm-i ezelden lezzet almışdur.
 Gazel 120/6

Şair yukarıdaki beyitte sevgilisine Elest bezninde aşık olduğunu, aşkının o zamandan bu yana devam ettiğini belirtmektedir.

Ezel ka'r u ebed sâḫil o deryâ-yı ledünnide
 'Ulûm-ı mürselîni andan emvâc u cedâvil bil.
 Kaside 1/27

Melâ'ik-ceyş ü levlâk-efser ü ol Sidre-evrengi
 Ezelden tâ ebed ḥükm-i revân bir şâh-ı 'âdil bil.
 Kaside 1/35

Rind-Zahid:

Rind, dünya işini hoş gören kişi, Zahid ise kaba sofudur.
 Zahid, zühd kelimesiyle birlikte kendi anlamlarında kullanılmıştır.

Rindi gör saġar-ı gül-güne bedel
 Çevirür sübḫa-i mercânı müdâm
 Kaside 14/5

Zühd-i bârid gibi sermâ kaçırınca bezme.

Zâhidüñ dökdi ayağına şoguk şu minâ

Kaside 15/17

Kutub: (Kutb) Tasavvufta Allah'ın ilk taayyün ve tenezzülü olan hakikat-i Muhammedi'ye mazhar olan kişi. Her zaman içinde Peygamber'in vârisi olan birisi bulunur. Kainât o kişinin çevresinde döndüğü için ona kutb denir.⁶⁴

Herkesin bağlandığı, kendi zamanının en büyüğü olan veliye kutb denilir. Aşağıdaki beyitlerde padişahlar cihanın ya da zamanın kutbu olduğu ifade edilmektedir.

Umûr-ı bâtınide şöyle ko tavr-ı kerâmatın

Taşarruf şâhibi kûtb-ı cihândur zâhirâ tevfiķ

Kaside 3/21

Sultan Maḥmut cihanın (İslâm âleminin) kutbu olarak zikredilmiştir.

Dâ'im ol kûtb-ı zamân emrine da'ir döne çarḫ

Ola her sâ'at-ı mes'üdesi sâl-i şevket

Kaside 4/39

Kûtr-ı imkân ü vücûb olup mişâl-i da'ire

Naķşibendüñ anda ism-i kûtbına ziver olur

Tarih 55/2

Fenâ-bekâ:

Fenâ, yok olmak, ölümlülüğü ifade eder. Bekâ ise fenânın zıddıdır. Divan şiirinde daha çok maddi varlık ve hayat çerçevesinde kullanılır.⁶⁵

Sabih, bekâ, fenâ, fenâfillah ve bekâbillah kelimelerini bazen kendi anlamında bazen de mecaz anlamda kullanmıştır.

64- İskender Pala, Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II Akçağ, Ankara 1989, s. 304.

65- A.g.e., s. 166.

‘Aşk ile seyr-i fenâ-fillâh idüp
Şahv-ı maḥv itdi beḳâ-billâhda
Tarih 97/2

Bu tekye-i fenâdan döndi yüzi beḳâya
Ḥabs-i nefes idünce mânend-i Nakşbendî
Tarih 98/2

Ḥalvet-nişîn-i firdevs oldı gidüp beḳâya
Bu tekye-i fenânuñ âḫîr o çille-bendi
Tarih 103/2

Beḳa-billâhdur ser-menzil-i râh-ı tecellisi
O sâlik kim ola ehl-i fenâ’fillâh olanlardan
Gazel 243/2

Ah Dervîş Süleymân demini eyler iken
İtdi aḫbâbına Yâ Hû diyerek ‘azm-i beḳâ
Tarih 113/1

İlm-i hakikat; İlm-i ledünni: Hakk’ın katından gelen bilgi-
dir.⁶⁶ Divân’da birkaç beyitte ilahi sırları keşfetme ilmi olarak
geçmektedir.

Bilinmez eylesek de sa‘y-ı bisyâr
Ledün ‘ilmi bilinmek dâd-ı Ḥakdur
Gazel 98/2

Merâtibde nedür ‘ilm-i ḫaḳîḳat dinle ey tâlib
Heb erbâb-ı şühûdı ittifâḳân böyle nâḳil bil
Kaside 1/14

Eḫâdiş-i şaḫîḫa naḳl iden râvîlerin cümle
Bahâr-ı gül-şen-i ‘ilm-i ḫaḳîḳatde ‘anâdil bil
Kaside 1/57

Ma-sivâ:

Bir şeyden başka olan şeylerin hepsi "Allah'tan gayri sayılan şeyler" anlamında kullanılır. Gönlünde başka bir şey olan kişi masivâdan kurtumuş sayılmaz. Dervişliğin aslı ise masivâyı terk etmektir. Kelimenin "sivâ" şeklide manzumelerde kullanılmıştır.

O baħr-ı bî-bün ü nâ-sâhil-i feyz-i ĥakîkatde
Şadefdür mâ-sivâ ol gevher-i ebr-i kerâmetdür
Kaside 2/9

Ta'addüd aňlamam eşyâda bin Ĥudâ birdür
Hezâr ise 'aded-i elf mâ-sivâ birdür.

Allâh birdür ikilük eşyâda aňlamam
K'elf-i raķamda biňle de birdür sevâ sivâ
Gazel 10/3

Arif: İrfan sahibi, Allah'ı tanıyan kişidir. Arifler için "ârif-i bi'llah, ehl-i hâl, kutb, veli, ehl-i din" terimleri de kullanılır.

Şair, Şeyh Hüseyin Efendinin, Hak ârifi bir şeyh olduğunu belirtmektedir.

Merdân-ı Ĥalvetiden bir şeyĥ-i 'ârif-i Ĥaķķ
Tekmil itdi devrin ya'ni Ĥüseyin Efendi
Tarih 103/1

Vâķıf-ı esrâr-ı tevĥîd-i Cenâb-ı Kibriyâ
'Arif-i bi'llah u ehl-i hâl ü şaĥib-intibâh
Tarih 96/1

Süveydâ: Kalbin ortasında bulunan kara benektir. Buna sevdâ denildiği de olur. Rivayete göre kalbin ortasında gönül; gönlün içinde de süveydâ varmış. Dolayısıyla süveydâ en üstün anlayış noktası ve ilahi aşkın tecelli ettiği yerdir.⁶⁷

Manzumelerde süveyda sözü birçok kez zikredilmiştir. Ayrıca şair "süveydâ sevdâ" redifli bir gazel yazmıştır. Bu gazelde süveyda ve sevdâ kelimeleriyle ilahi aşkın tecelli ettiği yeri dile getirmiştir.

67- İskender Pala, Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II Akçağ, Ankara 1989, s. 453.

Şöyle âteş-fiken-i dâğ-ı süveydâ sevdâ
K'oldı berç-i giyeh-i râğ-ı süveydâ sevdâ

‘Uğde-i zülfüne hem-reng için eyler tesvîd
Noğtasın sinede şabbâğ-ı süveydâ sevdâ
Gazel 12/1-3

Aşağıdaki beyitlerde ise süveydâ kelimesinin tanımını buluyoruz.

Göñüldür lâle-i bâğ-ı maḥabbet
Süveydâ-yı derûn dâğ-ı maḥabbet
Gazel 27/1

Me'âl-i noğta-i pergâr-ı vahdet
Süveydâ-yı derûna mâ-şadağdur
Gazel 98/4

Kemîne noğtadır nisbet olınsa
Süveydâ-yı derûne mühre-i ḥâk
Gazel 200/3

2- Tarikatlar:

Tarikat: Allah'a ulaşmak için tutulan tasavvuf yolu. Sufilere göre dinin dış yüzü olan şeriattan, dinin iç yüzü olan hakikate ulaşmak için manevi bir yol vardır. Bir mürşide tabi olan yolcu, onun emriyle belli şartlara uyarak ahlakını güzelleştirir, kötülüklerden geçer, mevḥûm varlığı terkeder ve hakikate erişir. Tasavvuf ehli arasında oniki imam düşüncesine uydurabilmek için on iki tarikat olduğu söylenirse de bu sayı ve şubelerin fazlalığı dikkat çekicidir. İmâmiye düşüncesinde oniki tarikat şunlardır. Bayramî, Bedevi, Bektâşi, Celveti, Disûkî, Halvetî, Kâdiri, Mevlevî, Nakşibendi, Rufâî, Sa'di ve Şâzelî.

Bütün tarikatlarda ortak olan temel, zikirdir. Tarikatlardan her birinin kendisine mahsus âyini, erkân ve âdâb vardır.⁶⁸

Sabih, tarikatlardan bazılarının ismini zikreder. Bunlar, Mevlevîlik, Gülşeni, Nakşibendi, Halveti, Kâdiri tarikatlarıdır.

68- Ahmet Güner, Tarikatlar Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları, 1991, s. 1-427.

Mevlevilik: Mevlanâ Celaleddin-i Rumî'nin vefatından sonra oğ-
lu Sultan Veled tarafından teşkilatlandırılan bir tarikattır. Mevlevî-
likte semâ esastır. Tarikat ehli semâ ile vecde gelir. Âyin esnasında
ney, rübâb, kudûm, dâire, bendir vs. çalınır. Divân'da mevleviliğin
izleri mevcuttur. Sabîh, Mevlânâ için bir gazel yazmıştır. Ayrıca Şems
ve Mevlanâ'nın sohbeti bir beyitte işlenmiştir. Bunun dışında Mevlevî
şeyhleri, neyzenleri ve dervişleri hakkında bilgiler mevcuttur.

Şairin Mevlanâ için yazdığı gazel;

Maḥrem-i esrâr-ı Mevlâna olur hem-râz-ı ney
Olamaz her pûç-mağz-ı bî-nevâ dem-sâz-ı ney

Bu türâbuñ olalı feyz-i deminden mâye-dâr
Perde-i şavtın hüseyniye çıkardı sâz-ı ney

Nâlesi evce çıkarsa olamaz 'uşşâkdan
Şûfiyânunñ olmadukça sînesinde râz-ı ney

N'ola olsa sîr-i âheng-i maḫâmât-ı ezel
Perde-i encâm-ı kâr-ı 'aşk'dur âğâz-ı ney

Ḥaşre-dek dil-mürde-gânı ḥvâb-ı gafletden Şabîh
Sûr-ı İsrâfil-veş bîdâr ider âvâz-ı ney

Gazel 309/seçme beyitler

Dem urup âteş-nevâ evc-i maḫâm-ı 'aşk'dan
Sâz-ı ḥâmem nây-ı Mevlânâ ile dem-sâz olur

Şad ḥayf kim Beşiktaş Mevlevî-ḥânesinün
Şeyḫi olan Tokâti 'Abdûlahad Efendi

Tarih 98/1

Âyin-i mevlevîye ḫatm oldu kendisinde
Nây-ı teninde anuñ âheng-i dem dükendi.

Tarih 98/3

Ol kâmil-i mükemmel esrâr-ı Meşneviyle
İrşâd iderdi her bir dervîş-i müstemendi

Tarih 98/4

Aşağıdaki beyitte ise, Sabîh'in şiirleri âyin törenlerinde söylenmiş ve Mevleviler sema eylemişlerdir.

Mevlevî-i çarh ider âyin nazmumla Şabîh
Hem-dem âheng-i nevâ-yı nây-ı hamemden semâc
Gazel 174/7

Sabîh, yeğenine yazdığı vefat tarihinde onun Mevlevî tarikatından olduğunu belirtmektedir.

Vâlîdeyni kabri üzre geldi târih'in didi
Atdı Sa'ullah Seyyid Mevlevî firdevse cân
Tarih 105/3

Nakşibendilik: Muhammed ibn Muhammed Bahaüddinü'l Buhârî Nakşibend tarafından XIV. yy. ortlarında Buhara civârında kurulmuş bir tarikattır. Türkler arasında çok yaygın olmuştur. Hem batını hem de zâhirî sistemleri birleştiren Nakşibendilik, sufiler arasında büyük rağbet görmüştür. Müridleri daima temiz ahlak, dürüstlük ve iyi kalplilik üzerine hareket ederler. Nakşibendi tarikatının tüm usul ve kuralları şeriata uygundur. Tarikat, Kur'an-ı Kerim, sünnet ve şeriataın özüdür.

Nakşibendi tarikatının temeli, "Tevbe, uzlet, zühd, takvâ, kanaat ve teslimiyet" tir.

Bunlardan "Sefer der-vatan: Halktan ayrılıp Hakka gitmesidir" prensibi birkaç beyitte zikredilmektedir.

Sefer der vatan, salîkin kötü ahlak ve beşerî tabiatının sıfatlardan sefer etmesi; yani beşerî sıfatlardan melekî sıfatlara ve yine kötü-çirkin vasıflardan iyi ve güzel ahlaka geçmesidir. Şahsıyla kötü olan bir kimse, nereye göçerse göçsün, kötü sıfatları ondan zail olmaz; zira onların zail olması, yok olması ancak o kimsenin kötü sıfatlardan göçmesiyle mümkündür; bu şekilde onlardan kurtulur. İşte sefer bu seferdir.

Nakşî büyükleri, mürşid-i kâmilî buluncaya kadar seferi münasip görmüşler ve ondan sonra, o mürşidin hizmetinde "devamlı olarak bulunmak lazımdır" demişlerdir. Eğer onlar, kendi vatanlarında, böyle kimseler bulsalar, seferi terkedip onun hizmetinde meleke ve basiret kazanmaya ve ilahi marifetlerini tamamlamaya çalışır, sarfeder-

ler. Bu melekenin kazanılmasından sonra, ikamet ve sefer hakikatle eşit ve aynı şey olur. Salık, büyüklere nispet melekelerini elde ettikten sonra, her ne tarafa gidese gitsin, artık onun için bir mani yoktur. Sofilerin yolunda, "sefer der vatan", hakikatte beş latifeden asıllarına ve asıllarından da asılların aslına sefer etmektir."⁶⁹

Râbıta- bend-î cebîn-i şâh-ı Nakşibendi idi
Seyr iderken der vaţan âh eyledi 'azm-i bekâ
Tarih 109

Ķuţr-ı imkân u vücûb olup mişâl-i da'ire
Nakş-bendün anda ism-i kuţbına ziver olur.

Dâ'iren-mâdâr-ı eţrâfın alanlar ol şehûñ
Dört ħalifesi anuñ kim feyzine mazhar olur

Biri dâmâdı birisi der Muhammed Pârsâ
'İtr-ı feyz u biri feyz-i aĶdese rehber olur.

Biri 'Abdüħâlik ü Ya'Ķûb-ı çarĶı kim biri
Ebr-i ma'nâ biri nisân-ı güher perver olur

Ķarf-i cevher-dârdan târiĶi nuţĶ eyler ŞabîĶ
Nakş-bendiler bu ħüsn-i ħaţla vecd-âver olur
Tarih 55

Yukarıdaki beyitlerde de ifade edildiği gibi Muhammed Bahaüddin'in, Abdühalik Gücdivanî tarafından yetiştirildiği kabul edilir.

Şeyh Nakşibend'den sonra tarikatı, halifeleri Alaüdin Attar, Muhammed Parsa ve Yakub-ı ÇarĶı yürütmüş ve yaymışlardır. Özellikle bu konuda Muhammed Parsa'nın hizmeti büyüktür.

ToĶâtî Muhammed Emîn Nakşibendi, Nakşibend şeyhlerinden Hazret-i Yek-destden el almıştır.

El almış idi Ķazret-i Yekdestden idüp
Ehl-i yemine mülĶaĶ anı Fâiz-i Şimâl
Tarih 94/4

69- Ahmet Güner, Tarikatler Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları, 1991, s. 1-425.

Her  ariqun muntehâsı menzil-i evvel bize
 Nakş-bendî sîretüz encâmımız âgâz olur
 Gazel 94/5

Gülşeniye: Halvetiye tarikatının kollarındandır. İbrahim Gülşeni tarafından kurulmuştur. Sabîh, birkaç beyitte Gülşeniye tarikatinden bahsetmiştir.

 ariq-i Gülşeniye sâlik olsa kim şûfi
 Başında gülşeni her dem bahârdan gül olur
 Gazel 128/8

Tekye-i Gülşenide döndi benefşe şeyhe
 Ser-fürû-bürde olup pîr-i mürakıb âsâ
 Kaside 7/7

Gülşeni hân-kehinde şoyunup çün abdâl
 Dûşına gül-bün-i verd aldı ridâ-yı beyza
 Kaside 15/18

Halvetilik: Bir beyitte Halveti merdi Post-nişin Saçlı Hüseyin efendinin adı geçmektedir.

Merdân-ı Halvetiden bir şeyh-i  arif-i Hakk
 Tekmil itdi devrin ya'ni Hüseyin Efendi
 Tarih 103/1

3- TOPLULUK ve KÜLTÜR

A- Dini ve Tasavvufi Şahsiyetler:

Meryem:

Hız. İisâ'nın annesi. Birçok beyitte Hız. İisâ'yı doğurması, Cebrail tarafından üfürme yoluyla gebe bırakılması, buhûr-ı Meryem gibi husûsiyetleriyle ele alınmıştır. Meryem ismi zaman zaman teşbih, zaman zaman da telmih sanatı dolayısıyla zikredilmiştir.

Nefha-i Kuds ile Meryem-veş olinca pür-feyz
Dil-i âgâh o dem rûh-ı muşavver toğrur
Gazel 68/2

Bi-hak-ı Meryem ü Ruhü'l-Kudüs bi-hak-ı Mesih
O mahz-ı rûh idi ihyâ-ger-i 'izâm-ı remim
Terkib-i bend 1/7

Buhur-ı Meryem, Meryemana eli denilen çiçek. Hız. Meryem, İsa Peygamber'i doğururken zorlanmış ve bir çiçeği tutmuştur. Aşağıdaki beyitte bu olaya işaret edilmektedir.

Bikr-i şâh olmasa hem-nefî-i buhûr-ı Meryem
Tıfl-ı gül-gonçeyi itmezdi çü 'isi peydâ
Kaside 7/11

Mansur:

Sabih divânında, Mansur'un adı üç beyitte geçmektedir.

Ene'l-Hak nûk-ı Mansûrun ki hakdur
Hakikat nûk-ı Hak demek ehakdur
Gazel 98/1

Şâh Mansûrun dem-i âteş-nevâsın eyle gûş
Nagme-i sırr-ı Ene'l-Hak şa'be-i Hak gû mıdır
Gazel 126/4

Mevlânâ-Şems:

Edebiyatımızda hemen hemen bütün sanatçılar Mevlânâ için manzumeler yazmışlardır. Sabih de geleneğe uyarak "ney" redifli gazelini yazmıştır. Ney, özellikle Mevlevîler arasında çok itibar gören bir sazdır. Sesi yanık ve lâhûtidir. Sabih, neyin yanık sesini aşağıdaki beyitlerde hissettirmiştir.

Maḥrem-i esrâr-ı Mevlânâ olur hem-râz-ı ney
Olamaz her pûç-magz-ı bî-nevâ dem-sâz-ı ney

Dem urup âteş-nevâ evc-i maḫam-ı ‘aşkdan
Sâz-ı ḫâmem nây-ı Mevlânâ ile dem-sâz olur
Gazel 94/4

N’ola olsa sîr-i âheng-i maḫâmât-ı ezel
Perde-i encâm-ı kâr-ı ‘aşk dur âğâz-ı ney
Gazel 309/1

Neyzen Derviş Süleymân için yazılan tarihte Mevlânâ ile Şems'in adı geçmektedir.

Fuḫarâsından idi Ḥazret-i Mevlânânuñ
Şems idi şoḫbet-i ‘İrfânında o merd-i dâna
Tarih 113/2

Tokati Hoca Muhammed Emîn: Emîn Muhammed Tokâdi:
(Öl. 1158-1745)

Nakşibendi hocalarının büyüklerinden bir zat olup, Diyarbakır-ıdır. Tahsilini bitirdikten sonra Mekke’de Nakşibendi seyyitlerinden Hoca Ahmet Yekdest-i Cevriyanî’den sülükünü tamamlayarak İstanbul’a gelip tedris ve irşad ile meşgul olmuştur. Halifelerinin en meşhuru olan Mustakîmzâde Süleyman Saadeddin efendinin söylediği (Oldu lâhuta revân Allah deyip ruh-ı Emîn) mısraının delâlet ettiği 1158 H. de vefat edip Zeyrek civarında Soğuk Kuyu medresesine bitişik makbere defnedilmiştir.⁷⁰

70- Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, I.C., Meral Yayınevi-İstanbul, s. 89.

Sabih, Tokadi Emin efendinin müridlerindedir. Şeyhinin ölümü üzerine vefât tarihi yazmıştır. Tarihte de görüldüğü gibi 1158 H.-1745 M. ölmüş, mezarı ise Soğuk Kuyu camiindedir.

Pir-i sülûk-ı mürşid-i tesellûñ ol 'aziz
Hvâce Emin Efendi Tokâti-i zü'l-kemâl

El almış idi Hazret-i Yekdestden idüp
Ehl-i yemîne mülhak anı Fâiz-i şimâl

Kıldı Şabihe sırr ile imdâd kim budur
Sâniy-yi Nakş-bendi göçdi meded sâl-i irtihâl
Tarih 94/1-4-7

B- Sabih'in Yaşadığı Dönemin Tarihi Şahsiyetleri

Sabih'in görev yaptığı sırada temas halinde olduğu tarihi şahsiyetlerin başında padişahlar ilk sırayı almaktadır.

Padişahlar:

Sultan Mahmud:

Sabih, Sultan Mahmud'a "Tevfik" redifli bir kaside yazmıştır.

Hümâ-yı emr-i zî-bâle olunca hem-nevâ tevfiķ
Idüp germ âşiyân-ı evc-i kâmi per-güşâ tevfiķ

Hümâyûn beyza-i esbâb-ı kâr-ı zir-i bâlinden
Olur pervâz sâz peççe-i hamd ü şenâ tevfiķ

Serir ârâ-yı gerdûn-pâye-i Sultân Maḥmûduñ
Der-i vâlâsına der-bân olur şubḥ u mesâ tevfiķ

Şu'âc-i şem'î 'adl-i devlet-i encüm sipâhiyle
İder fânûs-ı minâ-yı sipihri pür-ziyâ tevfiķ

Sultan Mustafa:

Sabih, Sultan Mustafa için iki kaside, bir terhib-i bend yazmıştır. Aşağıdaki beyitte cihanı süsleyen şahlar şahı Sultan Mustafa, tahtın güzellik aynasının cevheridir ifadesiyle övülmüştür.

Muştafâ Hân şehensâh-ı cihân-ârâ kim
Zâtıdur cevher-i mir'at-ı cemâl-i şevket
Kaside 4/7

Dâ'im ol kuṭb-ı zamân da'ir döne çarḥ
Ola her sa'at-ı mes'ûdesi sâl-i şevket
Kaside 4/39

Vezirler:**Sa'id Muhammed Paşa:**

Sabih, Sa'id Muhammed Paşa için bir nevrüziyye yazmıştır. Nevruzüziyye'de Sa'id Muhammed Paşa'nın başarılarını dile getirmiştir.

Mihr-i iḳbâle şeref-dâde benân-ı 'adli
Şadr-ı iclâle sa'âdetdür o zât-ı vâlâ

Dâ'iyân-ı keremi mir ü gedâ-yı 'âlem
Âsitân-ı der-i vâlâsı medâr-ı vüzerâ

Ey 'adâlet-ger-i divân-ı şehensâh-ı zamân
Vey Hidiv-i ni'am-ı şâhib-i şâdr-ı vâlâ

Pertev-i neyyir-i 'adlûñ düşeli âfaḳa
Kalmadı zerre ḳadar zulmet-i zulm-i a'da

Hıfzuñ ol rütbe ki rûşen-ger-i tedbirüñden
Zibaḳa şu'le olur ḥoḳḳa-i zerrin ṭılâ

Mişlüñi gerdiş-i mâzide vü müstaḳbelde
Görmemişdür ne görür dide-i gerdün ḥâlâ

Şâhid-i vaşf-ı cemilüñ beni meftûn ideli
Böyle bir nev-ḡazelüñ nazmına düşdi sevdâ
Kaside 7

Damad Râgıb Mehmed Paşa:

Sabih, Damat Râgıb Mehmet Paşa için bir nevruziyye yazmıştır.

Vezir-i âzam Râgıb Mehmed Paşa fazl ve kemali, otoritesi, iyi görüşü itibariyle devrinin en mütefekkir bir hükümet revidir. III. Mustafa'nın takdirini ve tam bir itimadını kazanmıştır. III. Osman zamanında da sadaret makamını muhafaza etmiştir.

Râgıb Paşa aynı zamanda Nâbî mektebinin en mümtaz şairi olup hakîmâne şiirleriyle de tanınmıştır.

Kasidede Onun övgüsüne dair beyitler aşağıda zikredilmiştir.

Böyle pür-feyz olamazdı o dem-i neşve-nümâ
Olmasa bende-i fermân- ber-i şadr-ı a'zam

Ebr-i nîsân himem-i hâzret-i Râgıb Paşa
Gevher-i nuţkı anuñ gevher-i deryâ-yı kerem

Zâtı divân-ı şehensâhiye hüsni ma'la
Tab'ı beytû's- şeref-i devlete ma'nâ-yı etemm

Dâverâ kâm-revâ âşaf-ı vâlâ kadrâ
Ey veliyyü'n- ni'am-ı ma' delet-ârâ-yı himem

Kaside 8

Sabih, getirilmiş olduğu makamı da ifade etmiş. Paşa'ya olan minnet duygusunu şu beyitlerde zikretmiştir.

Intisâb eyler idi bâb-ı feleğ-mertebeñe
Âsitânuñda olan luţfı göreydi Hâtem

Şad şükr ben kuluñ ol rütbeyi ihrâz itdüm
Ser-fürü eylemesem çarh-ı sitem- kâre ne gam

Ne kadar hizmet-i medhüñde kuşûrum var ise
Reşk ider görse yine nazmuma Hâssan-ı 'Acem

Nazm-ı evşâfuñı âvize-i çarh itmek için
Eyledüm mışra^c-ı bercestelerümden süllem

Şu dua beytiyle kasidesini tamamlar.

Şadr-ı devletde Hudâ eyleye maqrûn-ı ebed

Ola her emrine tevfiğ-i ilâhî munzamm

Kaside 8/39

Diğer Şahıslar:

Sabih, katipler sınıfından olup Galata Gümrüğü baş katibidir. Burada görev yaptığı sırada pekçok şahsiyetlerle temas halinde bulunmuştur, diyebiliriz. Bu nedenle de divânında devrin ileri gelen şahsiyetlerine, dönemindeki bazı şairlere, şeyh ve dervişlere tarihler yazmıştır. Bunun dışında bir de divânda adı geçen fakat çok önce yaşamış tarihî şahsiyetler ve ayrıca destanî özellik taşıyan kişiler vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz.

Sultan Mustafa;

Mihr-i burc-ı saltanat hürşid-i âfâk-ı şeref

Ya'ni Sultân Mustafa Hân ol şehenşâh-ı kerim

Hakka hamd olsun 'uyûn-ı 'âlemi tenvir idüp

Pir ü bernâ oldılar bi'l-cümle handân u besim

O şehenşâh-ı kerem-perverle ol şeh-zâdenüñ

'ömrin efzûn ide Hak budur du'âmuz 'an-şamim

Bu mücevher mışra^c-ı pâkizedür târih-i tâm

Toğdı bir nûr-ı mücessemdür hemân Sultân Selim.

Tarih 10

Sultan Selim

Böyle nazm oldıysa tarih işte ez-cümle biri

Bed'an-ı Bismillah itdi müjdeler Sultân Selim

Tarih 11/10

Hıvâce-gân söyletdi tarihîn Sabihâ böyle tâm
 İlme kıldı Besmeleye ibtidâ Sultân Selim.

Tarih 13/1

Ayrıca Sabih, divânına "Hibetulah Sultan, Şah Sultan, Mihrişâh Sultan, Mihrmah Sultan, Hatice Sultan, Sultan Ahmed, Sultan Muhammed, Fatma Sultan, Safiyye ve Rabi'a Sultan, Melikşah Sultan, Beyhan Sultan" için tarihler yazmıştır.

Şairler:

Sabih, şairler zümresindedir. Bu nedenle yaşadığı devirdeki Osmanlı şairlerinin hemen hepsini tanımaktadır. Sabih, şairlerden bazılarının şiirlerine nazire yazmıştır. Divân'da adı geçen şairler şunlardır; Nedim, Nâbi, Nüzhet, Şeyh Sıddık, Enveri, Hafız, Halimî, Lütfi Efendi, Agehî, Nakşi Efendi, Kadı Sâid, Nâşid, Tıflî'dir.

Nedim: XVIII yüzyıl divân şairidir. Nedim, şühane ve rindane gazelleriyle şairler üzerinde etkili olmuştur.⁷¹ Divân'da üç beyitte adı geçmektedir.

Rast- güy-ı bezm-i şadâkatda Nedim hâs olur.

Bâde iç rind ol güzel sev olma mihzâr-ı dürûğ

Gazel 182/6

Nâbi:

XVII. yüzyıl divân şiirinde hikemi tarzın temsilcisidir.⁷² Sabih, Nâbi'nin bir gazeline nazire yazmış ayrıca birkaç beyitte Nâbi'nin adını zikretmiştir.

Dem ururmuş nev-bahâr-ı devr-i Cemden aňladum

Andelib-i meclis-i şahbâ-yı Nâbi nâymış

Gazel 162/7

Ben selef şâ'irlerinde var mı hem tab'um diyu

Çok tetabbu' eyledüm mânend-i Nâbi nâymış

Gazel 162/5

71- Büyük Türk Klasikleri, C. VI, Ötüken Neşriyat, İst., 1987, S. 198.

72- Büyük Türk Klasikleri, C. VI, Ötüken Neşriyat, İst., 1987, S. 198.

Nüzhet:

Sabih, çağdaşı Nüzhet'i de bir beyitte zikretmiştir.

Aşarına Nüzhet gibi bir mu'ize-güyuñ
Nağd-i hüneri virmede şanki nekes oldum
Gazel 218/8

Şefkat: Şu beyitte adı geçmektedir;

O şair yedine şefkat tahalluş itmiş idi
Aña müsellemler idi hoş edâ-yı nazm-ı bedî'

Tarih 102/2

Şeyh Sıddık

Şair, Şeyh Sıddık'ın bir gazeline nazire yazmıştır.

Sabih izhâr-ı 'aciz it eyleyüp âşarına tanzir
Füyuzât-ı himemle Şeyh Sıddıkün cenâbından
Gazel 250/12

Hâfız:

Sabih, Hafız'ın gazellerine nazireler yazmış ve onun adını zikretmiştir.

Şağş-ı kalem üslûb-ı hakîmâne bu nazmı
Tanzir ider Hâfız-ı hem-şab'ı lebide
Gazel 271/9

Halimî:

Sabih, çağdaşı Halimî'ye medhiye yazmış ve gazelini tanzir etmiştir.

Lütfi Efendi:

Şair, Lütfi efendinin "dâğ-ber-dildür" redifli gazeline "gazel-i müzeyyel" yazmıştır. Lütfi Efendi, Sabih'in çağdaşı ve XVIII. yüzyıl şairidir.

Ser-levha-i nazirede Lütfi Efendiye
Kilk-i Şabih nâdire-gü nükte-pâş olur
Gazel 136/5

Agehi:

(öl. 1731) Nakşi tarikatına mensup bir şairdir.⁷³

73- Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 942, Ank., S. 13.

‘Aceb mi mazhar iseñ feyz-i Agehiye Şabîh
Ki rûşenâyi-i dil subh-ı intibâhuñdur
Gazel 81/5

Mahîr:

Bî-muhâbâ ol kadar haddi degülken tanzîr
Gazel-i bî-bedel-i Mâhir-i hoş reftâre
Kaside 9/9

Nakşî Efendi: Sabîh'in nazire yazdığı şairlerden biri de Nakşî Efendi'dir.

Güçdür nazîre Nakşî Efendiye ey Şabîh
Nutk it hevâ-yı kevne gazel bî-nemekse de
Gazel 299/8

Kadı Sa‘id:

Sabîh çağdaşı Kadı Sa‘id'e de bir nazire yazmıştır. Sa‘id'in (öl. 1188 H. - 1774 M.) asıl adı Mehmet'tir. Kâtip-zâde diye tanınmıştır. Midilli muvakkıtı iken öldü. 74 Şair, Kadı Sa‘id'i övmüş ve onun âlim bir zat olduğunu ifade etmiştir.

Sa‘id Efendi-i dâna-dili sitâyîşde
Kâlem fûnûn-ı ma‘ârifde nâm-dâr yazar
Gazel 96/8

Hürşid-i baht-ı sa‘d-i Sa‘idi o hazretüñ
Pertev şalınca oldu nihân mâh-ı intizâr
Gazel 130/7

Nâşid: Divân'da adından sık bahsedilen şairdir. Sabîh, Nâşid'in gazellerine nazireler yazmış onu övmüştür.

Kârbân-ı himmeti tâ ‘âlem-i bâlâya çek
Kâle-i ‘aşk-ı mecâzı bender-i ma‘nâya çek

Piş-keş bir sübha düz bu güher-i tanzîrden
Nâşid-i pâkize- gü ol nükte-dân ağaya çek
Gazel 199

Hemân tanzîr-ıhvâh olmağdur ancak maşad-ı akşâ
Cenâb-ı Nâşid-i hoş-lehçe-i Hassân-ı şâniden
Gazel 240/6

Ne mümkindi nazîre itmeseydi kendüye tab'um
Cenâb-ı Nâşidânun feyz-i isti'dâdı dil-dâde
Gazel 269/8

Ne haddüñdür Şabîh itmek cenâb-ı Nâşide tanzîr
Ki her beyt anuñ beytü'l-gazeldür hadd-i zâtinde
Gazel 285/5

Şâhî: Bir beyitte adı geçmektedir.

Me'al-i hükmi nümüne hayâl-i şevketden
Umûr-ı şâ'ib-i divân-ı Şâhiye ihâm
Terkib-i Bend 1/3-3

Önceki Dönemlerde Yaşayan Tarihi ve Destani Şahsiyetler:

Aristo:

Bilindiği gibi ünlü Yunan filozofudur. Edebiyatta ilim, akıl, isabetli görüşe sahip olma, mantık ve hizmet sembolü olarak karşımıza çıkar. Manzumelerde övülen kişiyi Aristo'ya benzeterek veya onu vesile ederek övünmek gelenek olmuştur. Divân'da, bir beyitte Aristo ve hekimlikteki mahareti ile bilinen Calinûs nitelikleriyle (hikmet, edviye, filozof) birlikte zikredilmiştir.

Ne hikmet edviye tedbir-i derd-i 'aşka Şabîh
Ne feylosof u Aristo ne Calinûs iledür
Gazel 137/6

Semiyi-yi Muştafa zıll-ı Huda haķân-ı 'adl ü dâd
Olur re'y-i münirinden Aristolar anuñ irşâd
Tarih 60/1

Bu 'alî menķabet endişede Risto fiñnat
Bermekî cevdet ü fiñratda Felâtûn âsâ
Kaside 12/22

Yukarıdaki beyitte, Aristo, vezin gereği Risto şeklinde yazılmıştır.

Asaf:

Asıl adı Asaf b. Berhiya olup Hz. Süleyman'ın veziridir. İsrail oğulları soyundan gelmedir. Manzumelerde Hz. Süleyman ile birlikte adı geçmektedir. Asaf bir fazilet, ileri görüşlülük, idâre ve tedbir sembolüdür. Asaf denince hemen devrin veziri akla gelir. Bu nedenle beyitlerde doğrudan bu kişiye telmihlerde bulunulduğu gibi kelime "vezir" anlamda da kullanılmıştır.

Ne müşîr Âsaf-ı şâni diyu 'akl-ı evvel
Nâmına mühr-i Süleyman ile şân virse sezâ
Tarih 59/5

Bî-pâk-ı mühr-i Süleymân emîn-i Hayy u Vedûd
Cenâb-ı Aşafa sâl-i cedîd ola mes'ûd
Terkib-i bend 1/8

Dâverâ kâm-revâ âşaf-ı vâlâ kadrâ
Ey veliyyü'n-ni'am-ı ma' delet- âra-yı himem
Kaside 8/28

Geydi divân-ı bahârîde ricâl-i gül-zâr
Âşaf-ı nâmiyeden hil'at-ı sebzîn-kabâ
Kaside 7/4

İskender:

İskender cihangirliği ile tanınmış bir devlet adamıdır. İki beyitte İskender'in âb-ı hayat araması ve cihanı aksettiren aynaya sahip olması gibi niteliklerini görmekteyiz. Kasidelerde devrin devlet adamları İskender ve Dârâ ile kıyaslanmakta hatta onlardan üstün olduğu belirtilmektedir.

Seyr iden tarh-ı şafâ-bahşınıñ âb u tâbın
Olsa da Hızr u Sikender olur elbet hayrân
Tarih 80/5

İder âyine-i İskender-i gîti-nümâ-âsâ
Virürse jeng-dârı tab'a feyz-i incilâ tevfik
Kaside 3/3

Karûn:

Karun, edebiyatta zenginlik ve cimriliğin sembolü olarak anılır. Bir beyitte bu özeliği dile getirilmiştir.

Şu rütbe yağdı simin berf k'anuñ
Cihânda kârı kuru oldu Karûn
Tercî-i bend 4/3

Eflatun:

Sokrat'ın talebesi ve Aristo'nun hocası olan meşhur Yunanlı filozofdur. Divân'da akıl, hikmet ve isabetli görüşün sembolü olarak geçmektedir.

Bu 'alî menkâbet endişede Risto fitnat
Bermekî cevdet ü fitratda Felâtun-âsâ
Kaside 12

Ifâkat-yâb olur dil 'illet-i 'aşk-ı mecâziden
Felâtun-ı haqîkat pîr elinden şerbet almıştır.
Gazel 120/3

Leclâc:

Satranç oyununu icad ettiği sanılan kişi. Bir beyitte satranç terimleriyle birlikte adı geçmektedir.

Yine şatranc-ı maḥabbetde ider bend ol şâh
Gerek üftâde-i ferzânesi Leclâc olsun

Gazel 247/2

İbn-i Sina: İbni Sinâ'nın adı bir beyitte benzetme unsuru olarak geçmektedir.

Hem-zebâni olamaz öyle hikem-verdür kim
Baḫş-i 'aklıde wü naklıde de İbn-i Sina

Kaside 7/30

Cem (Cemşid):

Efsaneye göre şarabın mucidi olarak bilinen Cem, Sabîh divâ-
nında adı en çok zikredilen şahsiyetlerden biridir. Manzumelerde zevk, safa ve eğlence sembolü olarak adı ve üzerinde yedi hikmeti bildiren yazıların bulunduğu kadehi ile anılmaktadır.

Şabiḫa neş'e-i ser-şâr-ı bezm-i devlet-i Cem
Müdâm câm-ı mey-i hoş-güvârdan görünür.

Gazel 72/5

Tebhale-dâr-ı la'lini bus eyleyen müdâm
Câm-ı murassa'ı Cemi şan dem-be-dem çeker.

Gazel 133/4

Müdâm olmazdı yâd-ı nâm-ı zevk-i bâde-veş pür-feyz
Ḥarâbât-ı fenâda bulmasa Cem câm ile şöhret

Gazel 24/8

Nedür yâkuti ḫattla levḫ-i 'işret-nâmeden farkı
Yazılmış ḫatt-ı la'li hem-çü ḫatt-ı câm-ı Cem kâgaz

Gazel 61/4

Te'emmül kıl müdâm encâm-ı devr-i bezm-i iğbalî
 Hârabat-ı fenâdan geç humâr-ı câm-ı Cem çekme
 Gazel 301/6

Göreydi Cem tarab-ı devr-i câm-ı bezmümüzi
 Virürdi tâc-u serîn her habâb-ı bâdemize
 Gazel 279/3

Cemşid:

Sanarlar atılan fevâresinden havz-ı Cemşidüñ
 Görenler cüş idüp atıldığıın meyler sebûlardan
 Gazel 248/7

Sâm:

Şehnâme'de adı geçen bu kahraman Nerîman'ın oğlu ve Zâl'in babasıdır.⁷⁵ Bir beyitte babası Nerimân ile zikredilmiştir.

Kaşların olmuş iki hançer-i bürrân saña
 Karşu çıkısa urulur Sâm u Nerimân saña
 Gazel 2/1

Nerimân:

Rüstem'in dedesi olan Sâm'ın babasıdır. İran mitolojisinde adı oğlu Sam'ın yigittliği ile anılır.⁷⁶ Aşağıdaki beyitte Sabîh'in kalemi ile Neriman'ın gücü kıyaslanmıştır.

Nerimâna nice merdân-ı nazmı bu zemîn üzre
 Şabihüñ pehlevân-ı kilk âşârı çalar çarpar.
 Gazel 138/6

Rüstem:

Nerimân'ın torunu ve Zâl'in oğludur.⁷⁷ Kasidelerde padişahlar kahramanlık, kuvvet ve yenilmezlik yönüyle Rüstem'e benzetilmiştir.

75- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, C. I-II, Akçağ, 1989, S. 425.

76- a.g.e., S. 388.

77- a.g.e., S. 415.

Muğarnes tağ-ı kâhuñ olmasaydı kavş-i Rüstem hiç
Ana sürmezdi dest-i mihr ile zerrîn-tılâ tevfiğ

Kaside 3/55

Zâl:

Rüstem'in babasının adıdır. Kelime "İhtiyar ve ak sakalı" anlamına gelir. Zâl doğduğu zaman saç, kaş, kirpikleri bembeyaz olduğu için bu adla anılır.⁷⁸ Bir beyitte kar ile birlikte adı geçmektedir.

Kar toptın gürz-i girân eyleyicek Zâl-ı bahâr
Bîd-veş ditreyerek kaçdı hemân cünd-i şitâ

Kaside 7/5

Zâl-i zamân şâdi-künân şevğ-i cülûsiyle hemân
Mânende-i dûşize-gân oldı müzeyyen nev-ârûs

Tarih 1/4

Hüsrev:

Hürmüz'ün oğlu ve Nuşirevân'ın torunudur. Pervîz lakabıyla bilinir. Hüsrev u Şîrîn hikayesindeki Hüsrev-i perviz bu kişidir.⁷⁹ Divân'da Genc-i şâyegân, Gerc-i Bâdâver gibi hazinesiyile anılmış efsanevi kişiliğine işaret edilmiştir.

Hüsrev kelimesi "padişah" anlamına da gelmektedir.

Keşide-pençe-i fermânı pençe-i hürşid
Nüfuz-ı emrine dil-beste Hüsrev ü Cemşid

Terkib-i Bend 1/3-8

Şeh-i pervîz-i dehr olmuşdur el-hak ol cihân-dârı
Bulaldan genc-i bâd-âver gibi bâd-ı havâ tevfiğ

Kaside 3/27

78- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, C. I-II, Akçağ, 1989, S. 532.

79- a.g.e., S. 242.

Husrev-i dîne ehaqq oldu bu kevne el haqq
Nuṭk-ı şâ'ibden edaqq tâze-makâl-ı şevket

Kaside 4/6

Dârâ:

İran'ın Keyâniyân sülalesinin dokuzuncu hükümdarı olan Keykûbâd, Büyük İskender'le yaptığı savaşta yenilmiş ve sülalesi sona ermiştir.⁸⁰ Dârâ, manzumelerde ihtişam ve ululuk sembolü olarak ele alınmış ve devlet adamları Dârâ ile kıyaslanmıştır.

Bu kevne Cem haşem Dârâ 'alem Hâkân-i-zî-şâni
Kime gösterdi ayâ söyleyün işte şala tevfik

Kaside 3/40

Nâm-daş-ı fahr-ı 'âlem şâhib-i seyf ü kalem
Âsaf-ı vâlâ-himem düstur Dârâ ihtişam

Tarih 58/4

Görse dârât-ı derîn dâr u diyârına o dem
Vech-i rüçhânını eylerdi dirâyet Dârâ

Kaside 7/32

Hâtem:

Arap kabileleri arasında cömertliğiyle tanınmıştır. Divân'da bu niteliğiyle zikredilmiştir.

Eyâ himem-ver ü Hâtem şiyem müşîr ni'am
Veyâ kerim-i kerem- baḡş u dâver-i ekrem

Terkib-i bend 1/4-8

İntisâb eyler idi bâb-ı felek mertebeñe
Asitânuñda olan luṭfi göreydi Hâtem

Kaside 8/32

80- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, C. I-II, Akçağ, 1989, S. 120-121.

Hasan (Hassan bin Sabit):

Peygamberimiz zamanında yaşamış bir şairdir.⁸¹

Nuḫ-ı cân-baḫş dem-i feyz-i Mesîhâdûr kim

Nazm-ı i'câzına reşk itmede rûh-ı Hassan

Kaside 11/21

Bihzâd:

Büyük bir Türk minyatür ressamıdır. Divân'da birkaç beyitte adı geçmektedir.

Ser-levha-i me'aniye Bihzâd-veş Şabîh

Hamem şuver-i nigâr-ı sefid ü siyâh u surh

Gazel 48/12

Şabîh eyler sevâd-ı kilki hem-naḫş-ı Nigâristân

Virüp sâde-libâs-ı nazma Bihzâd-ı teḫayyül reng

Gazel 194/6

Sinimmâr:

Numân ibn Münzîr tarafından yaptırılan eşsiz güzellikteki Havernâk sarayını yapan mimarın adı. Bir eşini daha yapmasın diye öldürülmüştür. Sabîh, aşağıdaki beyitte kendisini Sinimmâr'a benzetmiş ve süslü beyitlerinin olduğunu belirtmiştir.

Nev-zemîn üzre Sinimmâr-ı kalem böyle Şabîh

Dil-nişîn beyt-i muşanna' yapar ekşer çat pat

Gazel 170/9

81- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, C. I-II, Akçağ, 1989, S. 216.

Masal ve Hikâye Kahramanları:

Leyla vü Mecnûn:

İslâm edebiyatlarında mesnevi konusu olan aşk hikâyesidir. Di-vân'da adlarından en çok söz edilen aşk kahramanlarıdır. Leylâ (Leyli) maşûk, Mecnûn (kays) ise âşıktır. Bu iki kahramanın bazı beyitlerde bir arada, bazı beyitlerde de isimleri tek tek zikredilmiştir.

Leylâ:

Leylâ ile Mecnûn mesnevisinin kadın kahramanı Leyli diye de bilinir. Kelime gece anlamına da gelmektedir. Bu anlamından istifade ile tevriyeli olacak şekilde kullanılmıştır.

Ṭurfe Mecnûn ferâgum ki benüm

Leyli maḥmil-keş-i ḥâmûnumdur

Gazel 113/2

Âkıl enîs-i Leyli-i dehr olmadan kaçır

Mecnûn füsûn-ı fâcîre-zen ile eglenür

Gazel 90/4

Leyli şebbûy u nehârı gül-i nev-rûz eyler

İdüp eczâ-yı zamâne sereyân kuvvet-i şemm

Kaside 8/15

Mecnûn:

Mecnûn (Kays) ise, Leylâ'nın aşkından deli divane olan çılgın bir âşıktır. Leylâ'nın cefası onun için safâdır. Eziyet ve sıkıntılara seve seve katlanır. Beyitlerde çok defa Leylâ ile birlikte kullanılmıştır. Bir beyitte ise Ferhâd ile birlikte anılmıştır.

İtse de maḥmil süvâr-ı vaşl olup 'arz-ı cemâl

Leyli-i dünyâya Mecnûn meyl ider 'akıl degül

Gazel 212/3

Mecnûn gibi bend itme beni Leylî-i dehre
 Âzâde-i ser-silsile-i nefis-i 'anûd it

Gazel 26/5

Müseleldür kuyûd-ı silsilem Ferhâd u Mecnûna
 Benim zincir-bendân içre şanma silsilem yokdur

Gazel 131/4

Ferhâd ü Şîrîn:

Şair, birkaç beyitte benzetme veya telmih amaçlı kullandığı konulardan biri de Ferhâd ile Şîrîn hikayesidir.

Özellikle hikayenin erkek kahramanı Ferhâd konuya uygun olarak bahis konusu edilmiştir.

Bir beyitte Mecnûn ile birlikte anılmıştır.

Müseleldür kuyûd-ı silsilem Ferhâd u Mecnûna
 Benim zincir-bendân içre şanma silsilem yokdur

Gazel 131/4

Züleyhâ:

Edebiyatımızda Yûsuf ile Züleyhâ hikayesi de sık sık işlenmiş konulardandır.

Züleyhâ, Yûsuf'un güzelliğine âşık olmuş ve ona karşı zaaf göstererek, ondan vuslatını dilemiştir. Yûsuf ise bundan hicap duyarak kaçmıştır. Fakat Züleyhâ onu bırakmamıştır ve gömleğini yırtmıştır. Divân'da adı Yusuf Peygamberle birlikte zikredilmiştir.

Açılsa gonçe-i nâfi o Yûsuf-ı hüsnüñ

Bahâr haclet ile çâk-i pirehen gül olur.

Gazel 128/3

Bi- hüsn-i 'aşk-ı Züleyhâ bi-nâziş-i Yûsuf

Ki itdi kışşaların naşş ile Hudâ tefhîm

Terkib-i bend 1/7-4

C- Hanedânlar, Kavimler, Ülke ve Şehirler :

Âl-i Osman:

İki beyitte geçmektedir. Osmanlı devleti ve padişahları için kullanılmıştır.

Safha-i 'âleme şebt olmamış im'ân olsa

Böyle bir defteri devlet-i Âl-i 'Oşmân

Kaside 11/20

Muştafâ Hân süvüm dâver-i sa'd-ahteri kim

Kible-gâh-ı şeref-i düde-i Âl-i 'Oşmân

Tarih 76/9

Bermekiler:

Harun Reşid zamanında vezirlik eden bir ailenin adıdır. Manzumelerde iyilik, olgunluk, büyüklük yönleriyle değerlendirilmiştir.

Bu 'âli menkabet endişede Riştö fitnat

Bermekî cevdet ü fıtratda Felâhun âsâ

Kaside 12/23

Moğol:

Moğollar; Asya'da, ortak bir dili ve göçebe gelenegini paylaşan ve bir dizi kabile topluluğunu kapsayan halk. Bir beyitte, Moğol güzellerinden bahsedilmiştir.

Müjesi nâvek ü ebrûsı kemân-dâr olalı

Gözüm ol şûh-ı cefâ-kâr-ı Moğoldan yalıcı

Gazel 317/3

Kırım:

Hân-ı iklim-i Kırım-ı 'ışvedür

Ger zen-i kâkülle ol gözle veli

Gazel 329/2

Tatar:

Türklerde bir şubedir. Edebiyatımızda akıncı, çapulcu, zalim ve postacı yerine kullanılmıştır. İki beyitte "Tatar" kelimesi gamze ve

nigehle birlikte anılmış, zalim ve akıncılık anlamıyla kullanılmıştır.

İtmezdi gâret akın idüp kişver-i dili

Tâtar gamzeñ eylemeseydi yamân yemin

Gazel 246/5

İtse mülk-i dile Tatar nigâhı ilgar

Şabr u ârâmumı bir lahzada eyler yağma

Kaside 12/54

Ermeni:

Şem' olsun evc-keniseye ey Ermeni peçe

Nüş itdigün şelâse-i gassâleden fûrûg

Gazel 176/8

Divânda pek çok ülke, şehir adları zikredilmiştir. Bunlar Çin, Hutun, Maçın, Şam, Hind, Acem, Arab, Kırım, Aden, Buhara'dır.

Çin:

Uzakdoğuda bir ülkedir. Bu ülkenin güzeleri gayet çok ve hepsi ak yüzlü, kara gözlü ve kara kaşlıdır. Çin ükesi, Mânî dininin en çok yayıldığı yerdir. Mânî Çinli bir ressamdır ve eseriyle birlikte anılır.

Manzumelerde Çin, adeta resim sanatının merkezi olarak işlenir. Çin kelimesiyle birlikte, büt, nigâr, nakş, suret vs. resimle ilgili kelimeler bir araya getirilir. Bunun nedeni Mânî'nin Çin'de yaşamış olması diyebiliriz.

Çin'in bir bölgesinde misk elde edildiği için misk ile birarada kullanılır.

Çin kelimesinin "kıvrım, büküm" mânâlarına gelmesinden dolayı saç ile birlikte kullanılmış ve tenasüb sanatı yapılmıştır.

Nigâristân-ı Çinden farkı müşkil-ter dem-i pervâz

Tezerv-i hüsne kim çin-i haţuñ bâl-i münakkaşdur

Gazel 83/2

Hata itme şebih it her hamın bir sünbül-i Çine
Ki 'anber- bûy-ı çin-i zülf ile müşg-i Hutten birdür

Gazel 84/2

Düşer tâ hitta-i Çin u Hitâya şevket ü şanı
Ser-i ikbâl-i hüsne sâye-i bâl-i hümâdur hatt

Gazel 169/6

Aşağıdaki beyitte ise Hutten âhûsu ile Çin nâfesini kıyas etmenin hata olduğunu belirtmektedir. Çünkü âhû ve misk kelimeleri Hutten ile birlikte anılır. Misk âhûlarının bu bölgede çok oluşu ve miskin diğer ülkelere buradan nakledilişi Hatâ'nın değerini artırır. Ayrıca "Hatâ" kelimesinin bilinen anlamı da ele alınmıştır. Kelime yanlışma payı olarak düşünülürse tevriyeli olarak kullanıldığı görülür.

Sevâd-ı çeşm-i âhû-yı Hutendür 'ukde-i zülfün
Şebih itmek anı 'aynı hatâdur nâfe-i Çine

Gazel 259/4

Minyatür sanatının ustalarından Bihzâd süsleme sanatıyla anılmış ve göz Bihzâd'a teşbih edilmiştir.

Reng-i zülfünde Nigâristân-ı Çini nakş için
Kıldı Bihzâd-ı dü-çeşmüm hâme-i müjgânı surh

Gazel 49/3

Huten-Hatâ:

Çin'in kuzeyi ile Türkistan topraklarına verilen ad. X. asırdan itibaren Moğoların "Hatâ" adlı kabilesi bu bölgede yaşadığından bu bölgeye Hatâ da denilmiştir. Hita şekliyle de kullanılan bu kelime özellikle âhû ve misk ile birlikte anılır. Pek çok manzumede Hutten, Hatâ ve Hitâ adları geçmektedir.

Hatâ itme şebih it her hamın bir sünbül-i Çine
Ki 'anber-bûy-ı çin-i zülf ile müşg-i Hutten birdür

Gazel 84/2

Nice müşg-i Huten bir nefhasında ola istişmâm
Meşâm-ı câna bûy-ı çin-i gisû böyle lâzımdur

Gazel 122/2

Mâçin:

Çin kelimesi ile Çin'e atıf olarak kullanılmıştır. Bir beyitte Hind malının değerini bilenler Çin ve Maçin'e gitmezler ifadesiyle ele alınmıştır.

Sevenler fülül-i hâlûn geçer çin-i cebîninden
Bilen kâdr-i meta'-ı Hindi gitmez Çin ü Maçine

Gazel 259/5

Aden:

Aden, Güney Arabistan'da Kızıldeniz'e bitişik bir sahil şehridir. Burada eskiden beri inci çıkarılırmış. Bugün hâlâ o bölgede inci üretimi yapılmaktadır. Edebiyatta inci ile birlikte kullanılır. Sevgilinin dişleri Aden incisidir. Bunun için dişler lü'lu, le'âl, dür, cevâhir ve güher kelimeleriyle kulanılır. Aden'den çıkarılan inciler de dişe teşbih olunur.

O dil-cü hoşka-i la'lin dehân-ı yârde guyâ
Güher dendân ile lü'lü-i lâlâ-yı 'Aden birdir.

Gazel 84/5

Irak ve Isfahan:

Irak, Dicle nehri ile aşağı Basra'ya kadar olan bölge olup Şat ırmağının iki tarafına denir. Divân şiirinin coğrafyası içinde adından bahsedilir.

Isfahan şehri, Safevilerin başkenti olan Isfahan bugün İran sınırları içindedir. Coğrafi bölge olarak anılmıştır.

Nuṭkı bî-ma'nidûr ammâ ol civân
Ülfeti ehl-i 'Irak u İsfahân

Lügaz 8

Habeş:

Habeş, Afrika'nın doğusunda ve Yemen'in karşı kıyısında bulunan Habeşistan ülkesi ve burada yaşayan halk. Habeşiler siyahî renkte olurlar. Divân şiirinde hem coğrafi; hem de esir ve köle oluşları nedeniyle anılmışlardır. Sevgilinin zülfü ve beni Habeş olarak nitelenir. Bir beyitte Habeşistan üyesi olarak ele alınmıştır.

Olur iklim-i fes ceş-i Habeşle ser-te-ser maşûr

Tagıldukça o müşğîn turreler taraf 'arak-çine

Gazel 259/3

Hind:

Hintli, Hint, Hindu şeklinde de kullanılan bu kelime Hindistan ahalisini anlatır. Hintlilerin siyahî ırktan olmaları nedeniyle divân şiirinde birçok güzellik unsurları Hintli'ye benzetilmiştir. Bir beyitte Hind kelimesi geçmektedir. Burada ticaret merkezi oluşu ele alınmış ve Hind malının kıymeti anlatılmıştır. Sevgilinin fülül benini sevenler Çin ve Maçine gitmez. Hind malını tercih eder düşüncesi işlenmiştir.

Sevenler fülül-i hâlûñ geçer çin-i cebininden

Bilen kadr-i meta'-ı Hindi gitmez Çin ü Maçine

Gazel 259/5

Aşağıdaki beyitte ise Hindü kelimesi ile Hintçe Berehmen kelimesi kullanılmıştır. Brahma dininin rahiplerine verilen addır.

Âteşin ruşâruñ üzre kâfir-i ferhâl ü hâl

Yâ Berehmen yâ miyân-ı nârda Hindü mıdır

Gazel 126/7

Secde-gâh itmişler ey büt hâl-i hindûlar seni

Bâbilistan eylemişler ceşm-i cadûlar seni

Gazel 311/1

Bu perestişleri Hindû gibi halkuñ târe
Bi't-tab' oldu bu hengâm-ı şitâda zirâ

Kaside 15/21

Bu hüsn-i şu'le-tâba hâl-i dil-cû böyle lâzımdur
Bu tarz âteş-kede-ruhsâre Hindû böyle lâzımdur

Gazel 122/1

Zengibâr (Zengbar):

Siyahiler memleketi, Sudan ülkesidir. Ceş-i zeng-bâr tamlama-
sıyla beyitte adı geçmektedir.

Degül müjgân şebihun kaşdına mülk-i dil-i zâr
Sipeh-salâr-ı gamzeñ cem'-i ceş-i Zeng-bâr eyler

Gazel 95/5

Hañ-ı siyeh degül o şeh-i dil-sitânda
Almış sevâd-ı hüsn-i ruhuñ ceş-i jeng-bâr

Kaside 6/6

Acem:

Coğrafi bir yeri ifade etmek için kullanılmıştır. İran mülkü kas-
dedilmiştir. Birkaç beyitte Acem şairi Hassan ile Acem arslanının
pençesi düşüncesiyle anılmıştır.

Remide-i müje-i çeşm-i merdüm âzârum
Bakılsa pençe-i şîr-i 'Acemden âzâdum

Gazel 214/2

Ne kadar hizmet-i medhüñde kuşurum var ise
Reşk ider görse yine nazmuma Hassan-ı 'Acem

Kaside 8/21

Keşmir:

İki beyitte "Keşmir" güzelleriyle birlikte zikredilmiştir.

Ol siyeh-çerde cüvânun nice beñzer görsem

Rahne-i 'arız-ı hubân-ı sevâd-ı Keşmir

Gazel 125/3

Gazel-yâb yâd olunduğça Şabiğ ol şûh-ı Keşmiri

Sevâd-ı hâmen olsun tütüyâ çeşm-i gazâl-âne

Gazel 307/7

Şirâz:

Bir beyitte Şiraz kentine işaret edilmiştir.

Siyeh-mest-i şarâb-ı nâz olaldan çeşm-i mağmûrî

O şâh-ı kişver-i 'işve mey-i Şirâzdan geçmiş

Gazel 163/7

Buhâra:

Egrikapuda hân-geh-i mîr-i Buhârayî

Kıldı makâm-ı rast-nevâ sâlikân-ı bâl

Tarih-94/1

Bâbil, Çeh-i Bâbil:

Babil, Bağdat'ın aşağı taraflarında bulunan ilkçağdan kalma bir şehir. Edebiyatta genellikle çâh-ı Babil (Babil Kuyusu) ve Hârût ile Mârût nedeniyle kullanılır. Bu şehirde eskiden bir kule ve bir kuyu varmış, Hârût ve Mârut bu kuyuda büyücülükle uğraşır ve insanlara büyü öğretirlermiş.⁸² Bu sebeple şiirimizde çeh-i Bâbil söz konusu olduğu zaman tenasüp içerisinde, sihir ve büyü ile birlikte geçmektedir.

İsterse bir demde eyler dehr-i Hâruti-sitân

Dide-i 'ayn çâh-ı Bâbil merdümân câdû midur

Gazel 126/11

82- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, C. I-II, Akçağ, 1989, S. 65.

İtmede Bâbil-zemîn-i nazmı Harûti-sitân
Nükte-i efsûs me'âl-i tab-ı sihr-âşârumuñ
Gazel 197/2

Câduvân-ı Babile hayret-fezâ-yı reşk olur
Nim-ğ Vâb-ı nâz-ı çeşmân-ı füsûn-sâzun senüñ
Gazel 198/4

Dağıstan:

Tesbitlerimize göre Dağıstan şehri bir beyitte geçmektedir.

Bursevidür şehri Dağıstândur
Dağil-i bezm-i mey-i rindândur
Lügaz 2

Frenk:

Hiç ayağ-bâde-veş itmez direng
Maskat-ı re'sidür iklim-i Fireng

Şâm ve Hâleb:

Bir beyitte iki şehrin ismi ticaret yeri olarak geçmektedir.

Sevdâ-ger-i feyz dem-i şeb-i tâ-be-şabâhuz
Zannitme ticâret-gehimüz Şâm u Halebdür
Gazel 71/3

Âdemi eylemezse âb u hevâsı ihyâ
Cennet- itlâk be-câ olmaz Şâma göre
Gazel 308/5

Mısır:

Mısır ülkesi. Dîvân şiirinin coğrafyası içinde bahsedilir. Yûsuf ile Züleyhâ'nın macerası orada geçmiştir. Bir beyitte Mısır, Yûsuf Peygamber ile birlikte gönül ülkesi olarak değerlendirilmiş. Ayrıca şeker kamışı Mısır'da çok olur. Buna da kand-ı lutfun tamlaması ile işaret edilmiştir.

Yüsuf-ı 'azabü'l-beyân-ı Mısr-ı dil olsak dañı
Kand-ı lutfuñ bilmezüz şehd-i 'azâbundan leziz

Gazel 60/4

Berber Ülkesi:

Tıraş itdükçe hat-ı hâl-i müşg-eşân-ı ruhsâruñ
Dem-â-dem âhuvân-ı deşt-i Berber dâg-ber-dildür

Gazel 80/3

Berber-zemin-i dilde olur küşte ceş-i gam
Görsem ne gün o mihr-i hat-âver tıraş olur

Gazel 136/3

Arab:

Bir beyitte yer belirtmek için "Arab" kelimesi kullanılmıştır.

Âyât-ı Beyyinât-ı kitâb-ı cemâlûññ
Hüsn-i hatunda piç ü ham Arab şivedür

Gazel 77/3

Necef:

Kûfe civârında Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu yerdir. Bir beyit-
te Divân şiirinin coğrafyası içinde Hz. Ali vesilesiyle kullanılır.

Meclâ-yı dilde 'aşk iledür kabza rû-nümâ
Şir-i Hudâdan aldı künâm-ı Necef şeref

Gazel 185/2

Kerbelâ:

Irak'ta bulunan bir bölge. Hz. Peygamberin torunu İmam Hüseyin'in şehid olduğu yer. Bu nedenle Kerbelâ'dan sık sık bahsedilmiştir.

Şehidân-ı fezâ-yı Kerbelânüñ süz-ı hicriyle
Süveydâ dilde dâg-ı âteşin sevdâlarındandır

Mersiye Gazel 336/7

O girye-nâk-ı şehidân Âl-i beytüm kim
 Fezâ-yı sînem ile deşt-i Kerbelâ birdür
 Gazel 79/6

D- Deniz, Nehir ve Akarsular:

Dîvân'da su ile ilgili unsurlar, deniz ve nehirlerin adları geçmektedir. Manzumelerde, Akdeniz, Karadeniz, Ceyhun, Fırat, Nil ve Gök-su vs. isimler göz yaşı ile birlikte zikredilmiştir.

Cihân garğ-âbe-i âb-ı dür-i eltâfuñ oldukça
 Kef-i ihsân-resuñ reşk-âver-i baħr-ı sefid olsun
 Kaside 10/12

Bilmezdi sûy-ı rahmete ehl-i günâh râh
 Baħr-ı sefide bulmasa baħr-ı siyah râh
 Gazel 282/7

Aşağıdaki beyitte, deniz miri Mustafa Paşa'nın yüzü Akdeniz gibi akdır, ifadesine teşbih edilmiştir.

Mîr-i derya Muştafâ Paşa o zat-ı yemm himem
 Ağ olup baħr-ı sefid-âsâ yüzi almışdı nâm
 Tarih 116/1

Hayâl-i ebruvânuñ her dü-çeşm-i terde 'ayniyle
 İki nâ-dîde püldür cûy-ı Ceyhûn u Fırat üzre
 Gazel 281/5

Fevtine kan ağlamakdan çeşm-i halk
 Oldı 'ayn-ı nehr-i Ceyhûn u Fırat
 Tarih 100/9

Mesire yerleri ve sahil beldelerinden, Gök-su, Bebek ve Beşiktaş semtleri de bahsedilmiştir.

Bâg-ı 'aşkuñ nem-i eşküm ile dür âb u tâbı
 Revnak-efzâ-yı nişîmen-geh-i Gökşudur şü
 Gazel 257/4

Üç çifte kayıkla idelüm 'azm-i Beşiktaş
Gel iki gözüm çekdirerek şüy-ı Bebekden
Gazel 234/3

Su kavramı, aşağıdaki beyitte ayağına soğuk su dökmek deyimiyile ifade edilmiştir.

Zühd-i bârid gibi sermâ kaçırınca bezme
Zâhidüñ dökdi ayağına soğuk şu minâ
Kaside 15/17

Nil:

Zülâl-i kâm ile şâd-âb-ı Nil olur dil-zâr
Dü-çeşm-i hasretüm oldukça çeşme-sâr-ı murâd
Gazel 54/2

Olur ne dem ki Şabiğ aksa Cey-ğûn-ı sirişk
Demide gül çemen-i dilde berg ü bâr-ı murâd
Gazel 54/8

E- Dağlar:

Divân şairlerimizin eserlerinde olduğu gibi, burada da Kaf, Tür, Arafat dağları kendi anlamlarına uygun anılmıştır.

Kûh-ı 'Arafât inledigim 'Örf-i 'azâmuñ
Yokdur diyecek ehline Lebbey gibi bir şey
Gazel 312/4

Tecelli-i ruşındandır haş-ı âyât-ı Nûr olmak
Be-câdur toğrusı ol serv-i nâzum nañl-i Tür olmak
Gazel 191/2

Ferâğ-ı bâl ile Kâf-ı kanâ'at h'vâb-gâhumdan
Şabiha bâl-i 'ankâ-yı gınâ-bâlinüm olmuştur
Gazel 74/6

F- Anadolu'ya Ait Yer Adları:

Anadolu diyarına ait yer adları Divân'da yer almaktadır. Bunlar İstanbul ve semtleri ile Tokat, Kayseriye vs. şehir adlarıdır.

Gümrükci-i İstanbul ya'ni Muhammed Emin
Gördi hesâb-ı 'ömrin oldı cinânda mekîn
Tarih 119/1

Oğmeydanı mı menzil-i cânân ki istemem
Hiç na're-i yâ-Hû gibi yâ Hayy gibi bir şey
Gazel 312/1

Üç çifte kayıkla idelüm 'azm-i Beşiktaş
Gel iki gözüm çekdirerek şüy-ı Bebekden
Gazel 234/3

Kasımpaşalı olsa idi mey gibi birşey
Ta'bir olunurdu añada şey gibi bir şey
Gazel 312/1

Sad hayf kim Beşiktaş Mevlevî-ğânesinün
Şeyhi olan Tokâti 'Abdülâhad Efendi
Tarih 98/1

Bilmez siyah mest-i tegâfûl şu rütbe kim
Semt-i Vefâya ol şehe çeşm-i siyâh râh
Gazel 282/7

Rû-nümâ olmadadır Gökşu çemen-zârında
Sû-be-sû âb-ı zümürred gibi emvâc-ı şafâ
Kaside 7/19

Âhir Eyyûbun müezzîn başısı Bû-bekr kim
Girdi 'adne eyleyünce bâb-ı vâlâsını dağk
Tarih 124/1

G- İnsanlar:

Görev ve Mesleklere Göre İnsan Tipleri:

Divân şiirinin temel malzemesi insandır. Sabîh manzumelerini insan etrafında örmüş, pek çok meslek, görev ile insan isimlerini zikretmiştir. Bu isimler ya doğrudan doğruya manzumenin ana

duygusunu oluşturmuş ya da benzetmeler, telmihlerle beyitlerde yer almıştır.

Genel olarak insan kavramının bahis konusu edildiği beyitler bulunmaktadır. Bu kavram içinde insan, âdem, merd, ins. kelimeleriyle ifade edilmiştir.

İnsan kavramı ile güzellik unsurları bir arada kullanılmıştır. Güzellik Allah'ın cemal sıfatıyla bütünleştirilmiştir. An, hüsn, melahat, sabahat kelimeleri hemen hemen divânın bütününe sosyal yaşam içinde yansıtılmıştır. Güzellik unsurlarının işlendiği beyitlerde âşık, maşûk ve agyâr üçlüsü esas alınmıştır. Maşûk sahip olduğu güzelliğinden dolayı gurur ve kibir içerisinde âşığına eziyet etmekten zevk alır. Oysa güzelliği ortaya koyan âşıktır. Güzele gönül veren odur.

İnsanı sadece âşık-maşûk ilişkisi içinde değerlendirmemiz yeterli değildir. Siyasî ve içtimai yaşamın devamını sağlayan insan, yöneten ve yönetilen grup içinde hayatını devam ettirmektedir. Devlet mekanizması içinde padişahlar, vezirler, kazasker, şeyhülislam, hekim, devriş, abdal, zabıt, imam, terzi vs. görev ve meslek grupları içinde de geniş yer almaktadır. Tarihi gelişim içinde insanın dünü ile bugünü yer yer bütünleştirilmiştir. Sabih, çevresindeki insanları ve onların mesleki durumlarını ve sosyal yaşamdaki yerlerini manzumelerine konu olarak almıştır.

Kısacası insan mahlukların en şerefliisidir. Birçok beyitte insanın yüceliği şöyle ifade edilmiştir.

Ahsen-i takvîm-i insân câmi'ü'l-ahkâmdan

Böyle takvîm olmaz istihrâc lâhicândan

Gazel 232/5

Zat-ı insân öyle bir mecmu'a-i icâz kim

Cümle te'lifâtdan ol nüşhâ-i kübrâ murâd

Gazel 55/2

İnsan bu ders-âhâmede 'ilm-i hakikatüñ

Bir nüşha-i nefise-i mu'ciz-nümâsıdur

Gazel 75/2

Bu kadar değerli olan insan "Ahsen-i takvîm" ifadesinde de be-

lirtildiği gibi (Biz insanı en güzel biçimde yarattık)⁸³ insan yaratıkların en güzeli ve en olgunudur. Bu güzeliği görünümünde değil, ruh yapısında, duygu, düşünce, mânâyı kavrama, yaratana tanıma, O'na kul olma ve O'nun ahlâkıyla ahlâklanmasında aramak gerekir.

Sabih, insanı ahlâki değerlerle ve güzel meziyetleriyle değerlendirmiş, onların eksik ve hatalarını dile getirmemiştir. O insanı yüceltmiş, onları sevmiş ve saymıştır. İnsanı sevilen ve değer verilen varlık olarak ele almıştır.

Padişâh:

Padişâh, hükümdar, şah, şehriyâr, şehenşân, sultan, husrev, hân, hakân gibi adlarla anılan padişâh, özellikle medhiyelerde gerçek kişiliğiyle ele alınmıştır. Mübâlağa ile övülen padişâh, medhiyelerin en önde gelen kahramanlardan biridir.

Tarihlerde gerçek kişiliği ve soyuyla değerlendirilen padişahlar, dinin devamını sağlayan kimlikle adaletin temsilcisidir.

Gazellerde ise padişâhın gerçek kimliğinden ziyade sevgili kastedilmiştir. Maneviyat âleminin padişahları ise dervişlerdir.

Şu beyitlerde padişâhın gerçek ve mecâzi kimliğinden bahsedilmektedir.

Serîr-ârâ-yı gerdun-pâye-i Sultân Mahmûduñ
Der-i vâlâsına der-bân olur şubh u mesâ tevfiķ
Kaside 3/23

İdüp kesb-i şeref zât-ı hümâyününden ol şâhuñ
Olur mir ü gedâyân üstine zıll-ı hümâ tevfiķ
Kaside 3/25

Şihhatle salţanatla daħi tûl-ı 'ömr ile
Şevketlü padişâhumuza pîr gösterür
Kaside 5/17

Kuṭb-ı zamân şehenşeh-i devrân âlemün
Devrinde ola mazhar-ı luṭfiyla kâm-kâr

Kaside 6/19

Şu beyitte ise padişah ile gedanın kıyasının görmekteyiz.
Der-i Hudâda gedâ ile padişeh birdür
O bârgâhda ta'ât ile güneş birdür

Gazel 73/1

Ol padişehdür zıll-ı Hakk fermân-ber-i Rabbü'l-Falak
Feyz iktibâsı mütefik zerrât-ı pâyında şemûs

Tarih 1/2

Ey hudâvend-i cihân zıll-ı cenâb-ı Yezdân
Vey güzide şeh-i ferhûnde hisâl-i şevket

Kaside 4/19

Kâfa-dek sâye-i 'adlinde cihân râhat için
Açdı 'anka-yı himâyeñ per ü bâl-i şevket

Kaside 4/20

Ya'ni şâhenşeh-i 'âlî-nesebüñ sulbünden
'Âleme virdi şeref mevlid-i pâk-i sultân

Tarih 14/3

Maneviyât âleminde ise padişah şeyhdir, derviştir. Aşağıdaki beyitte görüldüğü gibi;

Şâh Manşûrun dem-i âteş-nevâsın eyle güş
Nağme-i sırr-ı Ene'l-Hak Şa'be-i Hak gü mıdur

Gazel 126/4

Şu beyitlerde ise padişah sevgilidir.
Bir şehün sevdâsı başında terâküm eylemiş
Bilmez ol şûh-ı cefâ-kârım anı kâkül şanur

Gazel 92/2

Hatt-ı siyeh degü o şeh-i dil-sitânda
 Almış sevâd-ı hüsn-i ruhuñ ceyş-i Jeng-bâr
 Kaside 6/6

Ol şehüñ gamzesi fettânlık idüp birbirine
 Müjesi hançer ü ebrûları çekmiş şemşir
 Gazel 125/5

Sadri a'zam, Vezir:

Sadri a'zam kelimesi, pek çok beyitte geçmektedir. Devlet işle-
 rinin sorumlusudur. Kaside ve tarihlerde kendi anlamıyla kullanıl-
 mıştır.

Böyle pür-feyz olamazdı o dem-i neşve-nümâ
 Olmasa bende-i fermân-ber-i şadr-ı a'zam
 Kaside 8/18

Vezîr-i ibn-i vezîr a'ni Muştafâ Paşa
 Görindi mişli dinürse görünmedi hâşâ
 Terkib-i bend 1/2-8

Ayrıca vezir denilince aklımıza Hz. Süleyman'ın veziri Asaf
 gelmektedir. Şaire göre Asaf, bir fazilet, ileri görüşlülük, idare ve
 tedbir sembolüdür. Hatta bu kelime tenasüp ve telmih yoluyla Hz.
 Süleyman ile birlikte anılmıştır.

Bi-pâk-ı mühr-i Süleymân emîn-i Hayy u Vedûd
 Cenâb-ı Âşafa sâl-i cedîd ola mes'ûd
 Terkib-i bend 1/8-8

Dâverâ kâm-revâ âşaf-ı vâla kadrâ
 Ey veliyyü'n-ni'am-ı ma'celet-ârâ-yı himem
 Kaside 8/28

Şeyhülislam:

Şeyhülisamlık makamı, Osmanlı yönetiminde ilmiye sınıfının en yüksek rütbesi ve en büyük din makamıdır. Fetvâ makamı oluşu dolayısıyla yerine göre padişahın da üstüne çıkan yetkileriyle oldukça önemli olmuştur.

Şeyhül-islâm eyledi bir zât-ı pâkize-dili
Hoş-hişâl ile ser-efrâz oldur ehl-i aşrına
Yazdı tarihin Şabîh ehl-i şalâha haşılı
İşlah-ı mevcûd-ı Sâlih-zâde fetvâ şadrına

Tarih 62/2-3

Yukarıdaki beyit, Salih Efendinin oğlu Muhammed Emîn Efendinin şeyhülisamlık makamına getirilişini anlatmaktadır. O, bu makama, hicri 1189- miladi 1775'te, İvaz Paşazade İbrahim Bey'in yerine Şey-hülislam olmuştur.⁸⁴

Hvace-gân:

Düştî târihi be-feyz-i hvace-gân
Muştafâ Tevfîke 'adn ola makam

Tarih 101/5

Şa'ir:

O şa'ir yedine Şefkat tehalluş itmiş idi
Aña müsellemler idi hoş-edâ-yı nazm-ı bedî'

Tarih 102/2

Gümrük emîni:

Ya'ni kim gümrük emîninüñ birâder-zâdesi
Terk idüp dünyâyı bâg-ı cennete oldı revân

Tarih 105/2

84- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi 18. yüzyıl, C. 4, II. bölüm, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, S. 1-675

İmam:

Nice eyyâm olmuş o şâhib-i hüner

Çapudan-pâşâ h^Vacesi hem imâm

Tarih 107/2

Neyzen başı:

Cihândan göçdi neyzen başı Derviş Muştafâ eyvâh

İlâhî hem-dem-i 'uşşâk ola firdevs-i 'alâda

Tarih 111/1

Defteri-emîni:

Cenâb-ı defter emîni 'Alî Efendiye Hakk

Habîbini ide yâver bi-hürmet-i Hâseneyn

Tarih 114/2

Kâtib:

Kâtib Hasan Efendinün âhir kefi ecel

Ser-defter-i hayâtını çâk eyledi tamâm

Tarih 130/1

Kiler ağası:

Âh İbrâhim Ağa kilâr-ı şâhenşâhdan

Bî-naşib oldı bekâya 'âzîm ol pâk i'tikâd

Tarih 141/1

Terzi:

Gör harîr-i nîgehümden nice hayyât-ı hayâl

Biçdi endâmuñ için câme-i çespân saña

Gazel 2/9

Müneccim başı:

Mürşid-i kâmil Münecim başı âh

Bu raşad-gâh içre girdi halvete

Tarih 115/1

Mir-i deryâ:

Mir-i deryâ Muştafâ paşa o zât yemm-i himem

Ağ olup bahr-ı sefid-âsâ yüzi almışdı nâm

Tarih 116/1

Gümrükçi:

Gümrükci-i Stâmbul ya'ni Muhammed Emîn
Gördi hesâb-ı 'ömrin oldı cînânda mekin

Tarih 118/1

Sâki:

Yâd-est eger tutuşsam o sâki ile beni
Al eyle aldadur idüp ol çire-dest mest

Gazel 30/3

Ked-hüdâ:

Şabiḥ biñde bir ancak düşer bu târiḥüñ
Vahîd Efendi hele ked-ḥüdâ-yı şadr odı

Tarih 63/4

Darü's-sa'âde Ağası:

Hazret-i dârü's-sa'âde ağası mağfûr kim
'Âzim-i dârü's-selâm olan be-emr-i Zü'l-Celâl

Tarih 91/1

Zâbit:

Zâbit-i Eski sarâyuñ ya'ni
Ḥazret-i 'Anber Ağa-yı zîşân

Tarih 81/1

Kâim-makâm:

Zihî kâim-makâmuñ ked-ḥüdâsı ol Ḥüseyn Ağa
Berây-ı vâlideyni eyledi bu çeşmeyi bünyâd

Tarih 89/1

Defter-emîni:

Emîn-i defter-i divân 'Ali Efendi merḥûmuñ
Ḳarîn-i izdivaç-ı ḥâs-ı Bânû-yı ḥulûs-ârâ

Tarih 90/1

Müezzin başı:

Aḥîr Eyyûbun müezzin başısı Bu-bekr kim
Girdi 'adne eyleyünce bâb-ı vâlâsını daḳḳ

Tarih 124/1

H- Eğlence Hayatı:

Bezm (Meclis):

Bezm, içkili, eğlenceli meclis, toplantılı dernek. İlbahar mevsimlerinde çemende, kırlarda veya bir gül bahçesi vs. güzel yerlerde gezip eğlenmek, içip coşmaktır. Eskiden bu âdet daha çekiciymiş. Sevgilisi, sakisi, mutribî, gazel-hânı, yaranı, içkisi ve mezesiyle meclis, şâirlerin en rağbet ettikleri durumlardan biridir. Bu eğlenceler zamanına göre evlerde, meyhanelerde, mecaz olarak tekkelerde yapılmıştır.

Bezm meclisinin vazgeçilmez unsurları sâki ve içkidir. Bu meclisler sevgilisiz olmaz. Âşıklar sakinin elinden zehir de olsa içerler, gam ve kederden kurtulurlar, coşar ve hoşça vakit geçirirler.

Bezmdede musikî ve rask vardır. Ayrıca bir yanda mum yanar, bir yanda micmerde buhur tütsülenir, etrafa kokular yayılır ve bezm sabahlara dek sürebilir.

Padişâh bezmi daha başkadır. Bu durumda bezm ü rezm birlikte bulunur. Bazan 'ayş u işret de bezm yerine geçer.

Bezm, sevgilinin yüzü, güzellikler ve dünya yerine de kullanılır. bezm-i gülşen, bezm-hüsn, bezm-i âlem, bezm-i aşk, bezm-i emel, bezm-i bahar, meclis-i ruşen-dilân, bezm-i âteş-tâb-ı aşk, bezm-i kevn, bezm-i devlet-i Cem, bezm-i mey, bezm-i elem tamlamalarını pek çok manzumede görmekteyiz.

Çekme elem bu bezm-i emelde gelür ele

Devr iderek ayâğ-ı mey-i hoş-güvâr-ı feyz

Gazel 167/7

Bezm kelimesi ile ilgili mest, safâ, cam, mey, sakî, humâr, Cem, Cemşid vs. kelimeler gerçek ve mecaz anlamıyla, tenasüplü kullanılmakta veya telmih edilmektedir.

Ser-mest-i nâz olup beni mest-i niyâz ider

Sâki-i bezm-i 'işve ki sağar şunar döker

Gazel 139/2

Humâr u neşveden tertib olunmuş bezm-i ikbâli
Muhammerdür hamîr-i zevk u gamla mâye-i devlet

Gazel 28/2

Sabîhâ neş'e-i ser-şâr-ı bezm-i devlet-i Cem
Müdâm câm-ı mey-i hoş-güvârdan görünür

Gazel 72/5

La'lûñ bize sâkî kadeh-i bint-i 'înebdür
Nuql-ı nemekîn, bezmimûze piste-i lebdür

Gazel 71/5

Bezm-i hüsn öyle müretteb ki o sâkîde müdâm
Beñzedür anı gören meclis-i nûş-â-nûşe

Gazel 304/6

Safâsı bezm-i meyûñ gerdiş-i küûs iledür
Mütâli'î felekûñ revnak-ı şümûs iledir

Gazel 137/1

Aylmaz ta-ebed dil mesti-i câm-ı maḥabbetden
Şarâb-ı sâkî-i bezm-i ezelden lezzet almışdur

Gazel 120/6

Müdâm işrâb için bezm-i fenâ-yı sâkî-i devrân
Ser-i Cemde ḥabâb-ı câmdan dihîm göstermiş

Gazel 160/3

Müdâm-rind-i ḥarâbât-ı bâde-i ezele
Kühen-sifâl ile câm-ı cihân-nümâ birdür

Gazel 79/3

Olalı sermest-i câm-ı sâkî-i bezm-i Elest
Eyledi seng-i melâmet şişe-i 'ârum şikest

Gazel 25/1

Bir olur zevk u humâr-ı bezm-gâh-ı vahdetüñ
Bâde-i tevhîdden lebrîzdür peymânesi

Gazel 333/1

Bazı Oyunlar:

Dîvân'da birçok oyunları dile getiren, geleneklerimizin devamını gösteren cevgan oyunu, gölge oyunu, yüzük, finan, aşık ve satran oyunlarını görmekteyiz.

Gûy u Cevgân:

Dîvân edebiyatında adı en çok geçen oyunlardan biridir. Bir meydana ata binilerek eldeki sopa (cevgan) ile top (gûy) a vurma suretiyle oynanan bir oyundur. Bu oyuna cevgan oyunu da denir. Dîvân'da oyunu özelliği ile anlatan bir beyit yoktur. Ancak oyundaki gûy genellikle sevgilinin yüzü, çenesi, güzeliği; âşığın gönlü, canı veya başı yerine kullanılır. Cevgân ise sevgilinin saçı ve kakûlüdür. Bazan kaşıda cevgâna teşbih edilerek anılmıştır.

Düşüp bâzîçe-i sevdâsına ser-ḥalka-i zülfüñ
Ser-i üftâdegânuñ gûyuñ cevgânuñ olmışdur.

Gazel 110/3

Yâdest tutuşmak: (Yades)

Kuşların, tavukların çatal kemiklerini, ince bir çöpü uçlarından iki kişi çekerek kırıp bahse tutuşurlar. Diğer tarafın verdiği nesneyi "aklımda" demedikçe aslâ almazlar. Unutup da alırlarsa mağlûp sayılırlar; kararlaştırılan cezayı görürler. Bir beyitte oyunun adı geçmektedir. Birbirine olayı unutturma ve aldatma oyunudur.

Yâd-est eger tutuşsam o sâki ile beni
Âl eyler aldadur idüp ol çire-dest mest

Gazel 30/3

Satranç:

Satranç, 64 kareye ayrılmış bir satıh üzerinde taşlarla oynana bir oyundur. Satrancın eski eğlence hayatında önemli bir yeri vardır. Bu nedenle satranç terimi ve satrancın mucidi Leclâc şiirlere konu olmuştur. Şah, vezîr (ferzâne), fil, at, kale (ruh) ve piyade (beydak) adı verilen taşların çeşitli hareketleri ile oynanan oyundur.

Fikr-i şatranc-ı zamânı o ki der-piş itdi
Dil-i ferzânesi şâh-ı emele kiş itdi.

Gazel 314/1

Yine şatranc-ı maḥabbetde ider bend ol şâh
Gerek üftâde-i ferzânesi Leclâc olsun

Gazel 247/2

Dil-i ferzâne-yi şatranc-ı maḥabbetde o şâh
Bend ider olsa da Leclâc-ı hüner-ver çat pat

Gazel 170/4

Hokka-bâz:

Füsûn-ı ḥokka-bâzidür kapulma mihr-i gerdune
Degüldür va'd mükevveni kırî efsâneden ğayrı

Gazel 331/5

Oynasam yâr ile bâziçe-i şeş der çat pat
Tahta-i sinede zâr-ı dilüm eyler çat pat

Gazel 170/1

Şişe-bâz:

Fütâdesi bir ayığıyla şişe-bâza döner
Piyâlelerüni bezimde o meh-likâ yüridür

Gazel 112/9

Fincan Oyunu:

Fincan sürerek oynanan bir oyundur. Bir beyitte geçmektedir.

Bir oyunmuş dest gel itmek vezârat mührünü
Añladum bu sırrı ben bâziçe-i fincândan

Gazel 232/2

Zill-ı hayâl:

Zill-ı hayâl, gölge oyunudur. Yani Karagöz demek olan bu terim birkaç beyitte görülmektedir. Dîvân'daki 70. gazel bir perde gazelidir. Karagöz oyununda oyun başlamadan önce Hacivat tarafından okunan gazellerin özelliğindedir. Bu gazel, gölge oyununun bir ibret yeri olduğunu göstermektedir.

‘Âlem olmazdı hayâl-i zıll gibi ‘ibret-nümâ
Olmasaydı mâverâsında şuver-bâz-ı diger

Gazel 70/4

Kevne hayâl-i zıll gibi bak kim gelür gider
Eşhâs-ı bi-şümâr-ı sefid ü siyâh u surh

Gazel 48/7

Kar topu:

Kar tapu ifadesi üç beyitte geçmektedir. beyitler, kış ayında yağın karın dondurularak oynanması, olayını hatırlatacak nitelikte söylenmiştir.

Toñdırup destine girseydi bu gencine-i berf
Harç iderdi şu gibi pençe-i mihriyle sermâ

Kaside 15/11

Kar topın gürz-i girân eyleyirek Zâl-ı bahâr
Bîd-veş ditreyerek kaçdı hemân cünd-i şitâ

Kaside 7/5

Kurş-ı hürşide penâh olmasa dâmân-ı Mesih
Toñdirup qar topı mânendi iderdi sermâ

Kaside 15/19

Aşık oyunu:

Hayvanlardan koyunun aşık kemiği ile oynanan bir oyundur. Halk arasında aşık atmak şeklinde deyimleşmiştir. Bir beyitte rastlanmıştır.

Böyle yek-reng sürûr olması dehrûñ 'âlem
Bir koyun aşığı oldığın ider hep imâ'

Kaside 12/11

I- Çeşitli İnanç ve Âdetler:

Şair zaman zaman bazı inanç ve âdetlere işaret etmiştir.

Bunlardan birisi Ramazan ayında davulcuların sokak sokak dolaşarak davul çalması, halkı uyandırması ve maniler söylemesidir.

Boşına şanma tavul çalmadadır
Bekçiler de gieler bî-hengâm

Kaside 14/20

Bahşîş u hem börek ü baklavayı
Beyt ile bir bir iderler ihâm

Fi'l-mişal evc-i felek olsa dañi
Tavuluñ şıyt u şedâsına makâm

Nâs kûs diñlemiş itmezler gûş
Halkı bî-hûde iderler ser-sâm

Kaside 14/20-21-22-23

Geleneklerimizden biri de yemek davetleridir. Aşağıdaki beyitte bu konuya işaret edilmiştir.

Nice mümkün bu şikem-^h Vârânı
Toyra hânçe-i havâşş u 'avâm

Meger ol zât-ı saḥâvet-pîşe
Eyleye anlara it'âm-ı ta'âm

Kaside 14/26-27

Selamlaşma:

Selamlaşmak dinî yaşamımız ve sosyal hayatımızda insanlar arasındaki dostluğun bir işaretidir. Bir beyitte selâm verilmesi ve alınması konusuna değinilmiştir. Aşağıdaki beyitte selâmlaşmak hususunda sadece Ramazan ayını yaşamak değil, İslamî hayatı her günümüze işlememizin gereği belirtiyor.

Bir selâm alması üç vâv iledür
Ramazan şûfisine virme selâm

Kaside /14

Hediye verme:

Geleneklerimizin içinde hal hatır sorma ve hediye verme gibi güzel huylarımız vardır. Aşağıdaki beyitte, şair hediyesinin kabul edilmesi dileğinde bulunmaktadır.

Bu hedâyâmı kabûl itmesidür
O kerem-kâre olan maḥz-ı recâm

Kaside 14/47

El-öpmek:

Saygı ve sevgi göstermenin bir şekli de el öpme gelenegimizdir. Divân şiirinde bütün şairler "dest-bûs" ifadesini zaman zaman şiirlerinde dile getirmişlerdir. Divân'da el öpmek, etek öpmek, el-ayak öpmek ile ilgili ifadeler vardır.

İder rûşen-dilânun destini bûs ehl-i vâhdedür
Öper kendi lebin gör rûy-ı mir'âtı idenler bûs

Gazel 157/3

Sakî 'arşî bûs ider bu tekye-i devrânda
 Kim leb-i şıdkıyla itse pâ-yı dervîşânı bûs
 Gazel 156/5

Göze sürme çekmek:

Göze sürme çekmek geleneklerimizdendir.

'Aceb mi gâze-i reng şerm ise meşşâta-i nâza
 Ki ebrû-yı 'ârûs-ı hûsn-i yâre vesme-sâdur hatt
 Gazel 169/7

Helva Sohbeti:

Birkaç arkadaş kış geceleri hem eğlenmek, hem vakit geçirmek için aralarında para toplayarak helva yapmak Anadolu'da bugün de âdettir.

Bir beyitte keten helva benzetme unsuru olarak değerlendirilmiştir.

Berf-i hamsîne şunar hams-ı mübârek diyerek
 Zâhid-i huşk şanup anı ketâni helvâ
 Kaside 15/12

İ- Meşhur Eserler:

Dîvân'da Gülistan, Mesnevî, Aşk-nâme, Şevk-nâme, Tavassut-nâme, İşret-nâme gibi eser adları geçmektedir.

Gülistan Sadi'nin eserinin adıdır. Eserin ismi iki beyitte geçmektedir.

Hezâr ders iderek devr ider Gülistânı
 Gül oldı bülbüle güyâ ki müsteşâb kitab
 Gazel 23/3

Başladup ders-i Gülistân H^vâce-i Gülşen saña
 Şûh-ı ter dâniş- ver-i murg-ı hezâr itmiş seni
 Gazel 320/3

Aşk-nâme:

Aşk, sevgi, mahabbetten bahseden eserlerdir. Bir beyitte adı geçmektedir.

Âb-ı vuzû-yı 'âşık ebed hûn-ı dil gerek
Hep 'Aşk-namede bu yazılmış ezel vuzûh
Gazel 45/3

Tavassût-nâme:

Arayı bulmak için yazılan mektuplardır.

Kalemdür 'âşık u ma'şûka ma'nen vâsıta zirâ
Tavassu't-nâme yazsuñ vâsıtı-bihter kalem kâgaz

İşret-nâme:

Nedür yâkûti hattla levh-i 'İşret-nâmeden farkı
Yazılmış hatt-ı la'li hem-çü hatt-ı câm-ı Cem kâgaz
Gazel 61/4

Mesnevî:

Mevlânâ'nın eserinin adıdır. Bir beyitte adı geçmektedir.

Ol kâmil-i mükemmel eşrar-ı meşneviyle
İrşâd iderdi her bir dervîş-i müstemenddi
Tarih 98/4

Şikâyet-nâme:

Bu hâletden Şikâyet-nâme şebt itsem dañi Lütfi
Dem-i tahrîrde kıl-k-i sühân-ver dâg-ber-dildür
Gazel 80/12

Risale

Âşâr-ı levh-i bergi hem feyz-i gül-şen-i nâz
Âyîn-i Gülşenide rengin-risâledür gül
Gazel 209/2

J- Büyücülük:

Sabîh, sihir ve büyü ile ilgili terimleri oldukça sık kullanmıştır. sihr, efsun, adıyla da anılan büyü, olağanüstü halleri ortaya koyma halidir. Divân şiirinde sevgili bir büyücüdür.

Büyü kelimesi anıldığı zaman Hârût ile Mârût akla gelir. Sihir ile birlikte fitne, hile, aldatma, câdû, nüsha-i hüsn kelimeleri de kullanılmıştır. Sevgilinin gözü, gamzesi, saçı, kâkülü, ayva tüyleri ile şairin şiiri birer büyü kaynağıdır. Sihir yapan kimseye câdu, sehâr denir.

Dîvân'da "sıhr ile" redifiyle bir gazel yazılmış ve pek çok manzumelerde de sihir, büyü, câdû kelimeleri zikredilmiştir.

Ol kadar nezzârede çeşmüñ füsûn-kâr oldı kim

Lâl olup hayretle meşhur oldı câdülar saña

Gazel 1/3

Olalı neffâşe-i Bâbil-zemîn-i nazm-ı şûh

Ey Sabîh olmakdadur meşhur câdülar baña

Gazel 4/7

Her iki beyitte büyü yapma ve büyücülerin bu olay karşısında büyülenmesi zikredilmiştir. Bu da bize sosyal hayatta insanların büyü, sihir işiyle alaka derecesini göstermektedir.

Sevgilinin saçı câdüdur,

Eyler ‘arnûd-ı şubhı şeb- efsûn ile nedem

Câdû-yı zülf-i gerden-i hubânı bûs ider

Gazel 63/2

İden kirışmelerin sıhr ü fitne gamzelerin

O kâfirüñ müjesiyle bakılsa dîdesidür

Gazel 69/2

Fünûn-ı sıhr nıgeh-i çeşm-i yârdan görünür

Füsûn-ı fitne o câdû-şikârdan görünür

Gazel 72/1

Sabîh kalemini büyücü, sözlerinin de büyüleyici olduğunu belirtmiştir.

Feyz-i seher kalem-i câdû-fen

Mâye-i nûkte-i efsûnumdur

Gazel 113/5

İtmede Bâbîl-zemîn-i nazmı Hârûti-sitân
Nükte-i efsûn me'âl-i tab'ı sihr-âşârumuñ
Gazel 197/2

K- Müzik İlmî:

Musiki ilmiyle ilgili terimlere ve makamlara manzumelerde rastlamaktayız. Musiki ile ilgili makâm ve terimleri (Uşşâk, Sabâ, Hüseyinî, Şeh-nâz, Acem, Kârcigar, Irâkî, Kürdî, Türkî; nây, rûbab, beste, nağme, sîr, avaz, saat, dem, sâz, keman, savat, evc-i makâm vs) birçok beyitte görmekteyiz.

'Uşşâk o dem ki yârûñ elinden nedem çeker
Âteş-nevâ-yı nây gelûdan ne dem çeker
Gazel 133/1

Ser-aheng-i nây-ı kîlk-i Şabîh
Dem-be-dem nağme-i rebâb iledür
Gazel 111/7

Dem-i âteş-nevâsı kalmayınca nây-ı cisminde
Karâr itdi o dem evc-i makâm-ı bezm-i 'uqbâda
Tarih 111/2

Kal kal diyü emir itme der muṭribe gûyâ
Gûş it leb-i minâ-çe-i bintü'l-'inebümden
Gazel 228/3

Geh 'Acemdür gâh Kürdidür veli
Söylerse Türkî çalar dâ'im dili
Lügaz 8

Ney (Nây):

Kamıştan yapılmış, nefesli çalgıdır. Ney çalana neyzen veya nâyî denir. Özellikle Mevleviler arasında itibar gören bir sazdır. sesi yanık ve lâhûtidir. Manzumelerimizde Mevlâna'ya yazılan gazelde ve neyzenler için düşürülen tarihlerde neyi benzetme unsuru ve yanık

sesin icrası olarak görmekteyiz.

Divân şiirinde, özellikle Mevlevî şâirlerce neyin adı çok anılır. Mevlânâ ile neyin bir arada zikredilmesinin sebebi bundandır. Mevlevî ayinlerinde ney, rübâb, kudüm, dâire, bendir vs. musiki aletleri çalınır. Sabîh de geleneğe bağlı kalarak Mevlânâ için aşağıdaki "ney" redifli gazeli yazmıştır.

Mahrem-i esrâr-ı Mevlânâ olur hem-râz-ı ney
Olamaz her pûç-mağz-ı bî-nevâ dem-sâz-ı ney

Bu türâbuñ olalı feyz-i deminden mâye-dâr
Perde-i şavtın hüseyniye çıkardı sâz-ı ney

Nâlesi evce çıkarsa olamaz ‘uşşâkdan
Şûfiyânüñ olmadukça sînesinde râz-ı ney

Dem uruldın Şâh Mansûr iledür nâm-ı bülend
Nağme-i sırr-ı Ene'l-Hakkdan leb-i i'câz-ı ney

Böyle cünbiş-sâz olmazdı ‘aşâsı olmasa
Pîr-i çengi-i sipihrüñ şâhid-i şehnâz-ı ney

N'ola olsa sır-i aheng-i makâmât-ı ezel
Perde-i encâm-ı kâr-ı ‘aşkdan âgâz-ı ney

Haşre-dek dil-mürde-gânı h^vâb-ı gafletden Şabîh
Sûr- İsrâfil-veş bidâr ider âvâz-ı ney

Gazel 309

Ney Fası,

Fasl-ı neyde yüz bulup gör güş iden divâneyi
Âh bî-had çekdi çaldı arada bâş pâreyi

Mu‘ammâ

Evc-i makâm-ı ‘aşkıdan ursak ‘aceb mi dem
Âteş-nevâ-yı nây-ı gelü oldı sâzumuz

Gazel 147/5

L- Süsleme ve Hat Sanatı:

Çeşitli beyitlerde resim, cilt, süsleme ve hat sanatlarıyla ilgili terimler kullanılmıştır. Nakş, nakkaş terimleriyle resim, süsleme sanatı ve resim yapan kişi belirtilmiştir.

Dîvân şiirinde resim denince Çin akla gelir. Resimle ilgili beyitlerin çoğunda Çin zikredilmiştir. İki beyitte Mânî ismine rastlıyoruz. Mânî meşhur Çinli bir nakkaş ve ressamın adıdır. Nigâristân adlı resim mecmuası ünlüdür. Ayrıca çeşitli beyitlerde Türk minyatür ve ressamı olan Bihzâd’ın sanatına da işaret edilmiştir.

Süsleme sanatı içinde sevgilinin saç, ayvatüyü bir nakşa ve âşığın kendisi ise Mânî’ye ya da Bihzâd’a benzer.

Bununla beraber nakış, nakkaş, tertib, sûret-nûma, nukûş, nakş-ı ber-âb, suver, nigâr, renk, ressam-ı ezel, yek renk kelimeleri bir arada tenasüplü kullanılmıştır.

Nakş eylemiş mecelle-i hüsnünde sun’-ı Hakık
Elvân-ı gül- bahâr-ı sefid ü siyâh u surh

Gazel 48/9

Ser-levha-i me‘âniye Bihzâd-veş Sabih
Hamem şuver-nigâr sefid ü siyâh u surh

Gaze 48/12

Ne dem resm eylesem nakş-ı ruhun levh-i hayâlümde
Midâd-ı hûn-ı eşküm hâme-i müjgânı eyler surh

Gazel 50/3

Hayâl itdükçe Bihzâd-ı dü-çeşmüm la‘l-i renginün
Ser-i nevk-i müjemde gonçeler nakş u nigâr eyler

Gazel 95/3

Süsleme: Tezhîb:

Süsleme sanatı, yıldızlama. Elyazması eserlerin boya ve altın tozu ile yapılmış çiçek ve nakışlarla süslenmesidir.

Şabîh ol gonçe-i gül-gün-kabânun vâşin itdükçe
Olur dâmân-ı bikr-i nazm-ı renginüm ser-â-ser surh

Gazel 51/5

Beyitte de görüldüğü gibi kitapların bab veya fasıl başlıklarının kırmızı mürekkep ile süslenmesi ifade edilmiştir.

Hat (Hatt):

Hat, çizgi, satır, yazı. Arap alfabesiyle yazılan yazılar hat veya hüs-n-i hatla tabir olunur. İslam'ın ilk devirlerinden itibaren gelişmeye başlayan hat sanatı, İbni Mukle adlı Abbasi veziri tarafından geliştirilmiştir.⁸⁵

Hatt kelimesi özellikle güzellik unsurlarıyla birlikte zikredilmiştir. Genellikle hat kelimesi, sevgilinin yüzünde yeni çıkmaya başlayan sarı renkli tüyler anlamında kullanılmış ve manzumelerde güzellik unsuru anlamıyla ön plana çıkarılmıştır.

Hat ve süsleme sanatı ile ilgili divanların kenarına çekilen çizgilerden de bahsedilmektedir. Sim-âb, zer-efşan, cedve vs.

Aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi, "yazar", "yazmıştır", redifli manzumelerde hat sanatının önemi belirtilmiştir.

Ruhında kilk-i kader hatt-ı müşg-bâr yazar
Kitâb-ı müntahâb-ı hüsnine kenâr yazar

Gazel 96/1

Midâd-ı nûr-ı siyehle debîr-i şun'-ı ezel
Kitâbe-i ruh-ı yâre hat-ı gubâr yazar

Gazel 96/4

85- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II., Akçağ, Ankara, 1989, s. 218.

Debîr-i şun'ı levh-i dile 'aşkı teng yazmışdur
Maħabbet resmini şüretde miħnet-reng yazmışdur

Ĥumâr u neşve birdür bezm-i üns-â-üns-i vahdetde
Ki derd ü dürdi ressâm-ı ezel yek-reng yazmışdur

Gazel 106/1-2

Sabîh, dîvânında iki manzumeyi "kâğıt, ve "kalem, redifiyle yazmıştır. Bu da bize kâğıt ve kalemin başlangıçtan günümüze kadar etkisini ve insan hayatındaki önemini göstermektedir. Ayrıca hat sanatı ile ilgili, levha, hokka, hame, kilk, mürekkeb vs. araç ve gereçlerden de bahsedilmiştir.

Âyât-ı Beyinât-ı kitab-ı cemâlinûñ
Ĥüsn-i ĥatûnda piç ü ĥam A'râb şivedür

Gazel 77/3

Güher-nişâr olursa n'ola cûş-ı ĥandeden
La'lûñ ki ĥokka-i dür-i nâ-yâb şivedür

Gazel 77/6

Bu rengin nev - gazel tahrir olunca levh-i eş'âra
Şabiĥ-i nükte-pirâ cedvel-i dîvâni eyler surĥ

Gazel 50/5

Nedür yâĥuti ĥatĥla levh-i 'İşret-nâmeden farkı
Yazılmış ĥatĥ-ı la'li hem-çü ĥatĥ-ı câm-ı Cem kâgaz

Gazel 61/4

Zer-efşân lâceverdi-levh-nüh-tâĥ-ı tabâĥ olmuş
Yed-i ĥudretde berây tamgalı ceff-el-ĥalem kâgaz

Gazel 62/3

Siyeh-çesm ü müjenle şafĥa-i i'câz-ı ĥüsnüñdür
Yazılmış ĥüsn-i ĥatĥla sûre-i Nûn vel-ĥalem kâgaz

Gazel 62/2

M- Mimari:

Dîvân'da bazı mimâri yapıları görmekteyiz. Bunlar peyk-hâne, mektep, camî, sebil, çeşme, kasr gibi yapılardır.

Hamdü'lillâh oldu bu kasr-ı mu'allâ bi-kuşûr
Anda kim sâkin olursa şevkine gelmez kesel.

Terh idüp kasr-ı Havernâk nâmına resmin tamâm
Yapdı buña kâhî Sinimmâr zamâne bi-ğulel

Tarih 70/1-2

Bî-bedeldür terh-ı târih-i Sabîh

Dil-nişîn oldu bu kasr-ı Lâlezâr

Tarih 71/2

Sabîh, beşini bölük için yaptırılan kışlaya bir tarih yazmıştır.

Zihî kim himmet-i Sultân Mahmûdü'l-ğısâl ile

Bu kışlânûñ binâsı vaz'-ı evvelden güzel oldu.

Tarih 72/1

Peyk-hane:

Sabîh, Sultan Osman zamanında yaptırılmış olan peyk-hâneye için bir tarih yazmıştır.

Yapıldı peyk-ğâne himmetiyle

Nukûş u şan'atı gelmez beyâne

Tarih 73/3

Köprü Yapımı:

Bostancıbaşı semtinde Şuhî Kadı'nın yaptırdığı köprü için de bir tarih düşürülmüştür.

Hemân bu cisrî yabdurdu bu yerde

Sadâkatle ħulûşın itdi taşdik

Tarih 74/3

Tarih-i çâh:

Ki odur menba'ı hayr ez-cümle

Bu çehûn hafırını itdi ikmâl

Resm-i dil-cûsına beñzer bulamaz

Cüst ü cüitse Sinimmâr hayâl

Yazdı bu mışraf-ı târih Şabîh

Nev-eşerdür bu çeh-i 'ayn-ı zülâl

Tarih 81

N- Yiyecek ve İçecekler:

Divân şiirinde mey, bezm ve aşk üçgeni üzerinde zengin hayaller bulunmaktadır. Bunlar bugünkü anlamının dışında, zengin ifade ve teşbihlerle anlatılmıştır.

Manzumelerde en çok kullanılan içecek maddeleri şarab, bade, meydir. Bazan câm, sâgar, ayak, kadeh, piyale, peymâne gibi unsurlarla da mecâz-ı mürsel yoluyla bâdeden bahsedilmiştir.

Bâde, rengi dolayısıyla dudâğa, kana, gözyaşına ve yanağa benzetilmiştir.

Şarab, bezm ve mecliselerin vazgeçilmez unsurudur. Şaraptan söz edildiği zaman, nâb, sâfi ve hoş-güvâr kelimeleri de kullanılmıştır.

Divân'da şarap ile ilgili birçok kelime vardır. Bunlardan bazıları Âb-ı engür, arak, bintü'l ineb, duhter-i rez, dem, mey, cur'a, dürd gibi tamlama ve kelimeleridir. Bu kelimeler bazan kendi anlamlarıyla, bazan da benzetme unsuru ve telmih amaçlı ifade edilmiştir.

Bâde kelimesi tasavvufî anlamıyla da değerlendirilmiş pek çok beyitte bâde-i ezel şekliyle ifade edilmiştir.

O kim mest-i mey-i câm-ı leb-i hândânuñ olmuşdur

Aylmaz ta-ebed çeşmüñ gibi sekrânuñ olmuşdur

Gazel 110/1

Şarâb-ı bî-hûdî-i 'aşk idüp beni ser-mest
Humâr-ı câm-ı mey-i bezm-i Cem nedür bilmem

Gazel 215/3

Sabîh mey konusunda titiz davranmıştır. Gerçek anlamından ziyade mecazî anlamda konuyu ele almıştır.

İtmiş ey şûh seni mest-i gurûr-ı 'işve
Mey-i naḥvet şunalı sâki-i devrân saña

Gazel 2/2

Fıkr-i lebûñ piyâle-i dilde şarâbdur
Laḥt-ı ciger şerâr-ı gamuñla kebâbdur

Gazel 65/1

Yukardaki beyitte gönül, piyaleye benzetilmiş, dudagının rengi ise şaraba benzetilmiştir.

Sabiha neş'e-i ser-şâr-ı bezm-i devlet-i Cem
Müdâm câm-ı mey-i hoş-güvârdan görünür

Gazel 72/5

Görmedüm bir bâde sâki la'î-i nâbüñdan leziz
Tatmadum şîrîn-meze telḥ-i 'ıtabuñdan leziz

Bezm-i kevni câm-veş devr-i müdâm itse Sabîh
Neşve görmez şâkiyâ ta'm-ı şarâbuñdan leziz

Gazel 60/1-6

Eğlence meclislerinin vazgeçilmez unsuru olarak değerlendirilen câm ile sevgili herkesi kışkandırır. Aşağıdaki beyitte bu düşüncüyü görmekteyiz.

Bezm-i çemende lâle- 'arâk-riz şerm olur
Bâga ne dem ki câm ile o gonçe-fem gelür

Gazel 87/4

Ne gül-ruhsâr-ı sâkiden ne gül-şensizliğindendir
Meyüñ minâda bî-reng olması sensizliğindendir

Gazel 123/1

İder hândân olunca gül şarâb-ı neşvesin işrâb
Leb-i mey-günün ol Cem-meşrebün câm-ı şafâ gördük

Gazel 196/3

Olmadukça büse-i la'î-i nemek-rizûñ meze
Tevbeler nûş itmeyüm sâkı şarâb-ı nâbdan

Gazel 244/5

Ol âfitâbuñ elin öp görünce câm gibi
Ayagina düşe gör cur'a-i mûdâm gibi

Gazel 323/1

Şarap, tasavvufî anlamıyla "Elest bezmi, ya da "Bezm-i Elest, olarak ele alınmıştır. Elest bezmi, Allah, ruhlar" âlemini yarattığı zaman bütün ruhlara hitaben "Elesti bi-Rabbiküm (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?)"⁸⁶ buyurunca ruhlar "Kâlû Belâ" dediler. Elest bezmi bize bunu anlattığı gibi, şairler sevgililerine Elest bezminde âşık olduklarını, aşk sarhoşluğunun o zamandan bu yana devam ettiğini söylerler. Aşağıdaki beyitte görüldüğü gibi.

Olalı sermest-i câm-ı sâkı-î bezm-i Elest
Eyledi seng-i melâmet şîşe-i 'ârum şikest

Gazel 25/1

Duygusuz olanlara, aşk şarabını (ilahi aşktan) içmeleri ezelden beri yasak olduğu düşüncesi aşağıdaki beyitte işlenmektedir.

Dil-i efsürdeye câm-ı ezelden
Şarâb-ı 'aşk nûş itmek yasakdur

Gazel 98/5

Mest-i vahted olan olur bi-harf
Bezm-i ma'nâda güft-gû olmaz

Gazel 143/4

86- Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük), Enderun Kitabevi, İst. 1992, s. 39.

Şarab içmeye tövbe etme düşüncesini de birçok beyitte görmekteyiz.

Yeter zıkr-i müdâmuñ tevbe-i şûrb-i şarâb olsun
Bırak eden ayâğ-ı bâdeyi döndür nemek-dâne

Gazel 307/6

Sevgilinin dudağı, yanağı veya gülün rengi, şarabın rengine benzetilir.

Habâbın çeşm-i hûnîn eylemekden şakiyâ merdûm
Leb-i mey-gûnuni görmekdür ancak matlab-ı minâ

Gazel 7/3

Tebhâle-dâr-ı la'lini bûs eyleyen müdâm
Câm-ı muraşşâc-ı Cemi şan dem-be-dem çeker

Gazel 133/4

Sabîh, mazmûn bulmada güçlü bir sanatçıdır. Şarap-kitap kavramıyla kitabın şarab kadehine bedel olduğunu ifade etmesi onun hayal ve düşünce gücünün geniş olduğunu göstermektedir.

Görülse la'li o mâhuñ dem-i mütâla'ca
Şabîh olur bedel-i sâgar-ı şarâb kitab

Gazel 23/5

Câma 'aks itdükçe gör ruhsâre-i sâki müdâm
Her habâb-ı bâde şem'-i hûsnine fânûs olur

Gazel 129/6

Ayâğ-ı meclis-i keyfiyyet-i ferdâdan el çekdüm
Bu 'işret-hânenüñ mest-i mey-i 'irfâniyum şimdi

Gazel 330/4

Keyf Verici Maddeler:

Keyf verici maddelerden, beng, esrar, benc, afyon söz konusu edilmiştir. Keyf verici maddelerin asıl istinad noktası, âşığın sevgilisine tiryaki oluşudur. Zaman zaman sevgilinin ayasının tozu da bir çeşit beng olur. Benc ise ban otudur. Dîvân'da bunlardan başka, şair, "enfiyye" redifli ısmarlama bir gazel yazmıştır. Enfiyye, keyf için buruna çekilen çürütülmüş ve içine bazı kokulu maddeler katılmış tütün otu, burun otudur.

Zevk-i hâl-i siyeh dârc-i femûn.

Neş'et-i habbe-i afyonumdur

Gazel 113/3

Hayâl-i zill-nûmâ-yı dehre bi-hûşân ider râğbet

Ki bengiler olur keyfiyyet-i esrârdan mahfûz

Gazel 173/6

Abdâl dili gonçe gibi eyledi hâmuş

Keyfiyyet-i esrâr-bezir benc-i tevakkül

Gazel 211/3

Hayâl-i keyf-i esrâr-ı gubâr-ı hatt-ı la'lûnle

Dem-â-dem gonçe-i sırrdur giribân gibi hâmuşum

Gazel 221/3

Gonçe-veş esrârın itmez âşikâr

Neş'e-i zâtiyesi keyf-i gubâr

Afyon u berş ü 'arâk u bâde vü esrârdan

Güviyâ terkib olmış ol vücûd-ı bî-mişâl

Lügaz-9

Enfiye Gazeli:

Çekerseñ bâri i'lacuñ çekilmez alçak enfiyye
Ya merzencüş yâhud yoncadan çek ancak enfiyye

Büyütmezdi çekerken böyle burnâz-zâdeler burnın
Eger 'unvâne bâdi olmasaydı mutlak enfiyye

Şakın haddan burun çekme budur kanûn-ı minkârı
Çek ammâ günde bir çek çekme çok ey ahmak enfiyye

Gazel 334

Nargile ve mârpuç:

Lebünde medd-i âhum mârpuç-ı şişe-i dildür
Berây def-i gam-ı 'âlemde şanma nârgilem yoktur

Gazel 131/2

O- Güzel Kokular:

Divân'da koku cinsi olarak pek çok kelime bulunmaktadır. Bunlardan çok kullanılanlar, nâfe, anber, misk, müşg, kâfûrdur. Misk, müşg, Hita (Doğu Türkistan) ülkesinde yaşayan bir çeşit ceylanın göbeğindeki urdur. Buna nâfe de denir.

Misk, kokusu ve siyah rengi ile sevgilinin kokusuna, ayvatüylerine, beni ve saçlarına benzer.

Çin, Hita, Hutun kelimeleri, miskin çıktığı yerin adlarıdır ve birlikte anılır.

Nice müşg-i Hutun bir nefhasından ola istişmâm
Meşâm-ı câna bûy-ı çin-i gîsû böyle lâzımdur

Gazel 122/2

Her hamında muhtefi şad-nâfe-i müşg-i Hutun
 ‘Anber-i sârâdan ol zülf-i mu’anber mu‘teber

Gazel 108/4

Bu piç ü tâb-ı perîşân-şî‘ar-ı sevdâya
 Hevâ-yı sünbül-i miskin külâledür bâ‘iş

Gazel 37/2

Sevgilinin saçının kokusu ile Hutun müşkinin kokusunun aynı olduğunu teşbih unsuru olarak aşağıdaki beyitte görmekteyiz.

Hâta itme şebih it her hamın bir sünbül-i Çine
 Ki ‘anber- büy-ı çin-i zülf ile müşg-i Hutun birdür

Gazel 84/2

Anber:

Hint denizlerinde yaşayan bir çeşit ada balığından elde edilen yumuşak, yapışkan ve kara renkte güzel kokulu bir maddedir. Anber bir ur olup balık tarafından dışa atılır. Bunun için su üzerinde parça parça yüzer vaziyette veya sahile vurmuş olarak bulunur.⁸⁷ Dîvân’da rengi ve kokusu itibariyle bahsedilmiştir. Sevgilinin saçını daima misk veya anber kokar. Yine sevgilinin ayvatüyleri ve beni anberin ta kendisidir.

Mû-be-mü revnâk- fezâdur ‘anberin mûlar saña
 Sû-be-sû behçet-nûmâdur mevce-i gîsûlar saña

Gazel 1/1

Kıl nazar âyinede zülf-i dü-tânuñ ‘aksine
 Döndi yemmede mevce-i ‘anber-risânuñ ‘aksine

Gazel 302/1

87- İskender Pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, c. I-II, Akçağ, 1989, Ankara, s. 36.

Her dem hayâle mevce-i gîsü-yi kec gelür

Şan baħr-ı Çinden tolu ‘anberle geç gelür

Gazel 67/1

Anber kelimesi deryâ, mevç, Çin, Hind, yem kelimeleriyle tenasüplü kullanılmıştır.

Şu rütbe âb u tâb-ı ‘arızun cûşîş-nümâdur kim

Leb-i deryâ-yı hüsne mevce-i ‘anber-risâdur hatt

Gazel 169/4

Sabîh, bir gazelini “anber” redifli yazmıştır.

Nice taklîd iderek hattıña benzer ‘anber

Bu siyeh renge ‘abeş girmesi kışmer ‘anber

Sûzîş-i hâl-i ruħ-ı lâle-sitânuñla olur

Dâg-ı dil mücmere-i sînede yer yer ‘anber

Reng ile bûyı anuñ hüsni ile ân turreni dîd

Olmuş el-ħak ezeli şâhid-i esmer ‘anber

Kesb-i feyz eylemese sünbül-i gîsûsından

Ebedî olmaz idi böyle mu‘aţtar ‘anber

Gazel 141/1-2-4-8

Kâfûr:

Kâfûr da uzak doğu ülkelerinde yetişen ve tıpta kullanılan bir çeşit biktidir. Rengi beyazdır. Kâfûrun çiçeği papatya çiçeğine benzer. Manzumelerde sevgilinin bedeni ve özellikle gerdanı kâfûra benzetilir.

Kâfûr ilaç sanayide ve hekimlikte kullanılmaktadır. Bir beyitte çarhın burnu için tedbir almak ve şafak renkli ifadesini görmekteyiz. Buna göre kâfûrun kırmızı olanları da vardır. Bunların suyu uçurularak beyazlatılırdı.

Tedbir ifadesiyle kâfûru değerlendirirsek eskiden ölümlerin kokusu varsa gidersin ve kabrinde yılan vs. hayvanlar dokunmasın diye gözlerine, kulaklarına, burnuna pamukla suya karıştırılmış kâfûr koyarlarmış. çarhın burnuna kâfûr koymak bu düşünceden kaynaklanmaktadır.

Degül reng-i şafak şubh-ı sefid âfâkda her-dem
Ru'âf-ı çarh için kâfûr ile tedbir ider meh-tâb

Gazel 21/2

Gerdenünde hâl-i müşginün temâşâ eyleyen
Sevdiğüm kâfûra konmuş dâne-i fülğül şanar

Gazel 92/3

Hâl-i siyâh o gerden-i simin-i yârde
Kâfûr içinde dâne-i fülful degül midür

Gazel 140/5

Kâfûr mum yapımında da kullanılmaktadır. Bir beyitte şem'-i kâfûr benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.

Şem'-i kâfûra dönüp bâgda her serv-i sehi
Şeb-i meh-tâbda olmakda ser-i şu'le-nümâ

Kaside 15/16

Ö- Güzellik Malzemeleri:

Kadınlar için güzel olmak önemli unsurlardan biridir. Gelinin süslemek ya da sevgilinin süslenmesi için kullanılan eşya ve malzemeleri manzumelerde bulmaktayız. Bunlar lal, altın, misk, kına, sürme, dür, rastık, hâl hâl, mercân, güher gibi süs eşyalarıdır.

Bir beyitte huliyy kelimesine genel adıyla rastlıyoruz. Huliyy; altın, yakut, gümüş, zümrüt gibi ziynetlerdir.

Olur diger şey ile hüsni her şeyüñ eفزün
Huliyy makulesinüñ ziynet-i 'arûs iledür

Gazel 137/5

Sâkuña hâlâ olaldan çeşm-i ter

Merdümânüm h'âb ile itdi vedâ'

Gazel 175/4

Nigîn-i la'l-i yâri zib-i engüşt-i nigâh it kim

Bula tâ merdümân-ı çeşm-i pür-nem nâm ile şöhret

Gazel 24/2

Kuhl, (sürme, rastık):

Sürme, tütüya, göze sürülen ilaç. Siyah renkli ve toz halinde olan sürme göze çekilir, göze hem güzellik hem de görüş kuvveti verir. Ayrıca sevgilinin ayagının toprağı âşık için bir kuhl ve tütüyâdır. Hat ise sevgilinin kaşına çekilen veşme-sâdır.

Gubâr-ı hâk-ı pâyuñ olmasaydı kuhl-ı nâdide

Hiç ey nûr-ı başar olmazdı böyle ruşenâ dide

Gazel 280/1

'Aceb mi gâze-i reng şerm ise meşşâta-i nâza

Ki ebrû-yı 'arûs-ı hüsni-i yâre vesme-sâdur hatt

Gazel 169/7

N'ola medd-i nigâhum olsa mîl-i sürme her lahza

Sabiha çeşmürne 'ayn-ı gubâr-ı tütüyâdur hatt

Gazel 169/8

P- Sevgili, Aşık ve Rakib'e Ait Özellikler:

Sevgili, dîvân şiirinin baş kişisidir. Cân, cânân, cânane, yâr, ha-bîb, maşûk, hûbân, sanem, bût, şâh, şeh, hüsrev, mâh, şüh, dilber, gül-izâr, gül-endâm, melek, mehlika, sâkî, perî, vs. kelimeler, çok zaman istiare yoluyla sevgili ifadesinde kullanılır.

Sevgilinin özellikleri içinde acı ve ızdırap verici oluşu başta gelir. Sevgilinin gönlü taştır, âşıka yâr olmaz, ele geçmez, vuslatı yoktur, ağlayıp inlemek ona tesir etmez. Sebepsiz yere cevr ü cefâ eder. Zulmettiği kişiler âşıklardır. Âşığın inlemesine, ağlamasına aldırılmaz. Sevgilinin eziyetten vazgeçmesi âşıktan yüz çevirmesi gibi telakki edilir. Gerçek âşık sevgiliden şikâyetçi olmaz. Sevgili eğlence meclisinin vazgeçilmez kişisidir. O, can bağışlayıcıdır. Tasavvufta sevgili Allah'tır. Âşık ise ilahî aşkı arayandır.

Sevgili ile ilgili teşbih ve mecazlar çok kullanılmıştır. Sevgili güzelliğini Yüsus'tan alır. O, perî, melek, hurdir. O güldür, gülistandır. Meh-rû, mâh, meh, mihr, Kabe odur. Onun güzelliğinin sonu yoktur. hüsn, ân, melahat, cemâl ve hüsn sıfatlarıyla zikredilir.

Aşağıdaki beyitte sevgilinin güzelliği ele alınmış, bu güzelliği aynada seyretmesi ve onu öpme arzusu ifade edilmiştir.

Mir'âta düşse pertev-i hüsnî o meh-veşûñ

Çeşmüm lebi nezâre ile anı bûs ider

Gazel 63/3

'Aşkdan dem-besteyüm yoğsa der-âgûş itmegi

Yare eylerdüm olaydı hadd-i imkân-ı recâ

Gazel 11/5

Nâle-i 'âşık dil-i ma'şûkî gam-nâk eylemez

Zevk- bahşâ-yı digerdür âh u efgân-ı recâ

Gazel 11/6

Sevgilinin nazı,

Gör ne câdû 'işvedür bir demde ol sâki-i nâz

Gösterür şad şûle-i cevâle şahbâdan baña

Gazel 3/8

Bir nâz iderse minnet ider şâd cefâ ile

'Uşşâka lâıyık añladığum serzeniş budur

Gazel 102/3

Sevgilinin eziyeti,

Zamâne dil-beri gaddâr olur emîn olma

Tuyarsa meylüñi cevır itmeden zamân mı virür

Gazel 104/55

Menzil almağsa gönül meydân-ı 'aşk içre müdâm

Çilesin çekdükçe gözle ol kemân-ebrûda şest

Gazel 25/6

Sevgili-âşık ve rakib üçlüsünü ele alan beyite, âşığın gönlünün yüz parça olması düşüncesi işlenmiştir.

Olunca ol güle şad-çâk olur dil

Rakib-i rû-siyeh zâğ-ı mahabbet

Gazel 27/5

Sevgili, büttür. Sevgili büt olursa zülf de kâfir olur. Büt kelimesiyle birlikte, kâfir, deyr, nâkûs kelimeleri de bir arada kullanılır.

Kâfir- zülfüyle her kim ol bütüñ me'nûs olur

Deyr-i sevdâda figanı nâle-i nâkûs olur

Gazel 129/1

Aşağıdaki beyitte sevgilinin güzelliğini seyretme düşüncesi işlenmiştir.

Seyr it degül mi gül-şen-i hüsninde ol gülüñ

Ruhsâr-ı lâle-reng ü haç-ı sebze-zâr-ı feyz

Gazel 167/4

Aşağıdaki beyitte sevgilinin güzelliği, tabiatın güzelliği ile bütünleştirilmiştir.

O gül-ruhla gül-istân âb u tâb ile bahâristan
Şikenc-i sebz-i hatla mevc-i dil-cûy-ı çemen birdür
Gazel 84/3

Dehenle gonçe ruhla lâle kakül saçı sünbülle
Semenle şâf-sîne sim-tenle yâsemen birdür
Gazel 84/4

Sevgilinin acımasızlığını, zalimliğini dile getiren beyitte, onun kirpikleri çengele ve yan bakışı satıra benzetilmiştir.

Müje vü gamzelerin çengel ü sahur itmiş
Sürüsiyle olur ‘uşşâk fedâ-yı cânân
Kaside 11/14

Sevgiliye Ait Güzellik Unsurları:

Sevgilinin güzelliğini ortaya koyan unsurlar şunlardır: Saçı, gözü, kaş, kirpiği, yüzü, tüyleri, beni, yanağı, tenidir.

Saç (kakül, zülf, gisu):

Dîvân'da çok işlenen güzellik unsularından birisi de saçtır.

Sevgilinin saçı, rengi, kokusu ve şekli yönüyle ele alınmış ve benzetmelere konu olmuştur. Sevgilinin saçının kokusu, misk, anberdir.

Onun saçı şekil yönüyle perişan, dâm, dü-ta, sünböldür, kıvrım ve bükümlerle doludur, yani kıvrıktır.

Saçının rengi siyahtır. Onun için kafir, şeb, leyli olarak tasavvur edilir. Leylâ kelimesi bazan da tevriyeli olacak şekilde kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte, sevgilinin saçı girdâba benzetilmiştir.

Ham-ı gisûlarından mevce-i girdâb olur peydâ
Fürûg-ı ‘ârızından pertev-i meh-tâb olur peydâ
Gazel 13/1

Siyah kakül,

Beni bu deşt-i cünûnda müdâm iden pûyân

Hevâ-yı silsile-i kâkül-i siyâhuñdur

Gazel 81/2

Saçın kokusu,

Haţâ itme şebîh it hamın bir sünbül-i çine

Ki ‘anber-büy-ı çîn-i zülf ile müşğ-i Hutên birdür

Gazel 84/2

Göz (ayn-çeşm-dide):

Divân'da göz de çok kullanılan güzellik unsurudur. Sevgiliye ait bütün özellikleri üzerinde taşır. Zalimlik, gaddarlık, alay etme vs. âşığına karşı zıt davranış biçimleridir. Mahmur ve sarhoş olması da onun sıfatlarıdır.

Genellikle göz rengi siyahtır. Bir beyitte mavi göz rengi geçmektedir. Sevgili âşığını gözüyle etkiler. Onun bakışları âşığa birşeyler anlatır. Bu durumda göz ile birlikte kaşlar, kirpikler ve gazmede söz konusu edilir.

Göz kelimesiyle ilgili deyimlerde zaman zaman sözkonusu edilmiştir. Gözden düşmek, gözünden kıskanmak, göze gelmek vs.

Göz üzerine pek çok teşbihler yapılmıştır. Bunlardan bir kaçını şöyle sıralayabiliriz: Cadı, sehâr, bîmâr, kan dökücü, hûn-rîz, sayyâd, yağmacı, fitne, badem, nergis vs.

Sevgilinin gözü âşığını büyüler, onun gözü sürekli sarhoştur. Onun sarhoşluğu nazındandır.

Aşağıdaki beyitte büyüleyici olan göz, büyücüleri dahi lâl edip hayrete düşürmektedir.

Ol kadar nezzârede çeşmün füsûn-kâr oldı kim

Lâl olup hayretle meshûr oldı câdûlar saña

Gazel 1/3

Gör ne câdû-işvedür bir demde o sâkı-i nâz

Gösterür şad şûle-i cevvale şahbâdan baña

Gazel 3/8

Fettân göz sevgilinin işvesindendir.

‘İşve-i dîde-i fettânuña meftûn olalı
Oldı hayret-zede rem-gede gazâlân saña

Gazel 2/8

Dudak (leb):

Dudak, Divân şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biridir. Dudak, güzellik, renk, darlık, yuvarlaklık, kenarındaki ben, ayva tüylerle çevrili oluşu, konuşma, söz, ağzı oluşturuca yönleriyle dudak, şairlerin vazgeçmediği bir güzellik ögesidir. Dudak, öpmek, sormak, bûse almak fiilleriyle birlikte kullanılmıştır. Dudağın gülümsemesi âşık için önemlidir.

Dudak birçok yönden teşbih ve mecazlara konu olur. Renk ve şekil yönünden şarap, kadeh, meze olur. Tatlılık en belirgin özelliğidir. Ancak yine de acı sözler söylemesi yok değildir. Renk bakımından La'le benzer. Bazan yakut ve mercan olur. Şekil yönüyle hokka ve dürodür. İçinde inci dişler saklıdır.

Nitelik bakımından ilçtır. Dudak goncadır, güldür, ab-ı hayattır.

Bazan bir sır, râz-ı nihan, bazan da nâ-peydâdır, görünmez, bir noktadır. Âşığın hayalindedir, asla ona erişemez. Aşağıdaki beyitlerde dudak bu düşüncelerle anılmıştır.

Görmedüm la‘lûñ şafâsın neş‘e-i şahbâda hiç
Tatmadum bûseñ gibi lezzetli nuql-ı bâde hiç

Gazel 40/1

Fikr-i lebûñ piyâle-i dilde şarâbdur
Laht-ı ciger şerâr-ı gamuñla kebâbdur

Gazel 65/1

La‘l-i lebinde âb-ı letafet o gül-ruhuñ
Güya zamir-i gonçede pinhân gül-âbdur

Gazel 65/2

Yâda hayâl-i la'î-i lebûñ kim ne dem gelür
Gör câm-ı çeşm-i terden o demde ne dem gelür

Gazel 87/1

Güher-nişâr olursa n'ola cûş-ı hâdeden
La'îlün ki hokka-i dür-i nâ-yâb şivedür

Gazel 77/6

Diş (dendan):

Diş, divân edebiyatında sevgilinin güzellik unsurlarındandır. Diş daima inciye benzetilir. Bunun için de lü'û, le'ül, dürr, cevâhir ve güher kelimeleri kullanılır. Sevgilinin dişi ile âşığın gözyaşları çok zaman birlikte anılır. Beyazlığı, güzeliği ve parlaklığı nedeniyle inciyi andıran dendân, bir dizi halinde de ele alınabilir. Böylece bir inci dizisi oluşur. Sevgilinin la'l dudakları ise incilerin saklandığı bir kuttur.

Aden'de çıkarılan inciler de dişe teşbih edilmiştir.

O dil-cû hokka-i la'îlîn dehân-ı yârde guyâ
Güher dendân ile lü'lü-i lâlâ-yı 'Aden birdür

Gazel 84/5

Gerdan:

Sevgilinin gerdanı da divânda işlenen unsurlardandır. Gerdan ile sevgilinin saçı ve benleri birlikte ele alınır. Aşağıdaki beyitlerde gerdan, kafür ve beyaz sıfatlarıyla ifade edilmiştir. Bundan dolayı siyah saçlar ve kara bibere benzeyen benler sevgilinin beyaz gerdanının süsü ve güzelliğine güzellik katan unsur olmuştur.

Atup dü destümi deyr-i vişâlde o bütüñ
Beyaz gerdanına şüret-i şalib olurum

Gazel 225/2

Gerdenuñde hâl-i müşginüñ temâşâ eyleyen
Sevdigüm kâfûra konmuş dâne-i fülful şanur

Gazel 92/3

Zülfüñ içre gerden-i şâfañ gören
Zan ider âb-ı hayâtun cedveli

Gazel 329/6

Hâl-i siyâh o gerden-i simîn-i yârde
Kafûr içinde dâne-i fülful degül midür

Gazel 140/5

Kaş (ebru):

Kaş da sevgili için güzellik unsurudur. Kaş, yaya, mihrap ve hilale benzetilir. Ayrıca fitne hususunda göz ile işbirliği yapar. Kaşın, yay gibi düşünüldüğü yerlerde o devrin savaş araç gereçleriyle ilgili terimler kullanılmaktadır. Ayrıca kaş ya da ebrû kelimesi kemânla kirpik okla, göz de şûhla birlikte zikredilir.

Kaşların olmuş iki hançer-i bürrân saña
Karşu çıksa urulur Sârn u Nerimân saña

Gazel 2/1

Müjesi nâvek ü ebrûsı kemân-dâr olalı
Gözüm ol şûh-ı cefâ-kâr Mogoldan yılıcı

Gazel 317/3

Hep hilâl-i mañla'idur ma'nen ebrûlar baña
Mısrâ'-ı bercestelerdür kadd-i dil-cûlar baña

Gazel 4/1

Kaş, bazan bir mihrap, kible veya secde-gâhtır, yani mescittir. Âşık böylece sevgilinin cemaline yönelir.

Ben ol hayrân-ı ‘aşk-ı kible-gâh-ı ebruvânım kim

Nazar kılsam ne semte gûşe-i mihrâb olur peydâ

Gazel 13/3

Kaşların yaya (kemana) benzetildiği beyitte kirpikler ve yanbakış oka ve âşığın sinesi ise hedef tahtası şeklinde hayal edilmiştir. Beyitte eline ok ve yayı alan bir kişinin hedefine nişan alışı tasvir edilmiştir.

Ebrûlaruñ ki kabza-i hüsne kemândur

Her bir hadeng-i gamzeñe sinem nişândur

Gazel 82/1

Kirpik (Müje-müjgân):

Sevgilinin kirpiğinden bahsedilirken onun gamze gibi yaralayıcı ve öldürücü nitelikleri söylenir. Kirpik, oklarını âşığın üzerine salar. Kirpikler göz kapaklarına saf saf dizilirler. Âşık, kirpiğin saldığı oklara hedef olmak ister. Kirpik, ok, tir, kılıç, hançer, mızrak, peykan, leşker, süzen kelimeleriyle birlikte anılır.

Aşağıdaki beyitte âşığın sinesi, sevgilinin kirpiklerinin okuna hedef tahtasıdır, düşüncesi işlenmiştir.

Böyledür hâdişe-i hükm-i kemân-dâr-ı felek

Hedef-i sine bâña nâvek-i müjgân saña

Gazel 2/4

Aşağıdaki beyitte ise, sevgilinin yanbakışı birbirine fattanlık ettiği zaman, kirpikleri hançer, kaşı da kılıcını çeken kişiye benzetilmektedir.

O şehüñ gamzesi fettânlık idüp birbirine

Müjesi hançer ü ebrûları çekmiş şemşir

Gazel 125/5

Bel (Miyân):

Hayat, nâ-peyda (görünmeyen), mü, müy (kıl), kıl, kılca (kıl kadar ince), sır, raz (sır), nazik, rişte (iplik) ince, teng (dar) kelimeleriyle ifade edilen bel, her zaman dikkat çekmiştir. Güzellik unsuru olan bel kıl kadar incedir. Aşağıdaki beyitlerde sevgilinin belinin inceliği, mahşer köprüsünün inceliğine teşbih edilmiştir.

Tahayyül-i kemer-i yâr ile geçer ömrüm

Şıra-ı haşr ile müy-ı miyân baña birdür

Gazel 79/5

Seyreyle mümiyânın o kadd-i kıyâmetün

Mahşerde kıldan ince olan pül degül midür

Gazel 140/7

Bel üzerine yazılmış olan beyitlerin çoğunda belkim, belki edatları sevgilinin beline de işaret etmektedir.

Ey mü-şikâf yok yere hiç itme kıl ü kal

Kim mü-miyânı bel ki reg-i târ-ı cân olur

Gazel 89/2

Ayva tüyler (hatt):

Ayva tüyleri de diğer güzellik unsurlarıyla bir arada kullanılmıştır. Hatt kelimesi, ayva tüyleri dışında hat sanatıyla ilgili olarak yazı veya çizgi anlamını da taşımaktadır. Sevgilinin ayva tüyleri, hatta benzetilmiştir. Ayva tüyleri siyahtır. hatt-ı siyah, tamlaması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Ayva tüyleri âşık için önemlidir. O, hüsn-i hattı sevgilinin yüzünde bulur.

"Âyat-ı hatt, tamlamasını kullanması bundandır.

Ruğında kıl-k-i kader hatt-ı müşg-bâr yazar

Kitâb-ı müntahâb-ı hüsnine kenâr yazar

Gazel 96/1

Hatt-ı ruhsâruñ görenler sâye-bân-ı gül şanur
Gûş idenler nâlemi âvâze-i bülbül şanur

Gazel 92/1

Yanak (âriz, hadd, izâr, ruh):

Yanak, ruh, ruhsâr ve âriz şekliyle de kullanılmıştır. Sevgilinin yanağı âşık için güzellik unsurudur. Daha çok güzellik unsuru olan hat, ben ve saçla birlikte anılmıştır.

Yanak renk bakımından gül, gül yaprağı, gülistan, gonca, lâle ve şaraba benzer. Ancak çoğu zaman bunlar, sevgilinin yanağındaki rengi kıskanırlar.

Ayva tüyler ise sevgilinin yanağı üzerinde, yanak sayfalarına yazılmış yazıyı andırır.

Yanak, bahar, bağ, cennet, peri, ateş, berk, nur, mushaf, hat ve sudur.

Aşağıdaki beyitte, güneşin feyz almasına sebep yanağı kıskanması ve bundan utanarak güle utanma rengi olan kızarıklığı vermesi tasvir edilmiştir.

Feyz alup şerm-i ruhuñdan âfitâb

Virdi ol yüzden güle reng-i hicâb

Gazel 22/1

Olaydı vaşf-ı 'izâruñla feyz-yâb kitâb

İderdi şemselerin 'syn-ı âfitâb kitâb

Gazel 23/1

Yüz (rû, rûy, dîdâr, likâ, tal'at):

Aşağıdaki beyitte yüz gül bahçesine, saç da iki tarafı ağaçlık olan yola benzetilmiştir.

Rûyuñ gibi her ânda gül-istân olur mı hiç

Zülfüñ gibi cihânda hıyâbun olur mı hiç

Gazel 41/3

Bahâr-ı gül-şen-i hüsn-i ruḥun hayâl iderek
Şükûfe-zârî-i cennetde 'andelîb olurum

Gazel 225/3

Hûn-ı eşk âyât-ı ḥaṭṭ-ı rûyına dökçükçe yâr
Eyler ol hûn-âbe gûyâ muşhaf-ı 'Oşmânı surḥ

Gazel 49/6

Midâd-ı nûr-ı siyehle debîr-i şun'ı ezel
Kitâbe-i ruḥ-ı yâre ḥaṭ-ı gubâr yazar

Gazel 96/4

Bakış (basar, gamze, nazar, nigah):

Gamze; sevgilinin yan bakışıdır. Âşık için en etkili bakış budur. Sevgilinin bakması, âşığın kalbini gamze oku ile yaralaması demektir.

Gamzesinden kaçınur çeşmi ol âfet-nigehûn
Bişe-zâr-ı müje-âhûsıdur ejder toğrur

Gazel 68/6

Ol âfetûn görmez ḥaste-çeşmi rûy-ı felâḥ
Şereng-i gamzesûnûn kim her an çeşidesidür

Gazel 69/5

Fünûn-ı sihr nigeḥ-i çeşm-i yârdan görünür
Füsûn-ı fitne o câdû-şikârdan görünür

Gazel 72/1

Sevgili âşık üzerinde gözüyle çok etkilidir. Onun gözleri manalı bakışlarıyla âdeta âşiğâ birşeyler anlatır. Bu anlatış bazan ok şeklinde âşığın gönlüne girip onu yaralar. Bu durumda göz ile birlikte kaşlar, kirpikler ve gamze de sözkonusu edilir.

O şehûn gamzesi fettânlık idüp birbirine
Müjesi ḥançer ü ebrûları çekmiş şemşîr

Gazel 125/5

Beni yârûñ fitne-i gamzesine
Düşüren hep dil-i meftûnumdur

Gazel 113/4

Aşığın, sevgilinin fitnelerle dolu olan gamzesine tutulmasının sebebi meftun olan gönlüdür. Âşık bu eza ve cefâlara katlanmak zorundadır. Çünkü onu yaşatan sevgilinin cilvesi ve nazıdır.

Sevgilinin zülfü herşeyden önemlidir. Aşığın gönlü onun ucunda asılıdır. Güzellik mülkünde, güzellik unsurları arasında elbette savaş olacaktır. İşte, aşağıdaki beyitte, böyle bir savaş sahnesinin tasvirinin görmekteyiz.

Zülfüñ ki ceş-i fitne vü âşûba baş olur
Mülk-i hasende gamzelerüñle şavaş olur

Gazel 136/1

Boy (endam, kadd, kâmet):

Sevgilinin boyu daima uzun ve düzgündür. Bunun için bülend, bâ-lâ, mevzûn, râna, hırâman, revân, âzâde gibi sıfatlarla anılır. Bu sıfatların bir kısmı kendi anlamında bir kısmı ise edebi sanat yapmamıza yönelik kullanılmıştır. Bâlâ-belâ, âzâd-âzâde, rast-doğruluk, kâmet-kıyâmet gibi.

Sevgilinin salına salına yürüyüşü servinin salınışını hatırlatır. O servi boyludur. Hatta sevgilinin boyu serviden çok daha güzeldir. Bu güzelliği servi bile kıskanır. Sevgilinin boyu Tubâ olur, elif olur, nahl olur, nihâl ve şâh olur.

Aşağıdaki beyitte sevgilinin boyu alışık olmadığımız bir benzetmeyle verilmiştir. Sevgilinin boyu berceste mısradır.

Hüsn-i matla^c kaşlaruñ berceste mışra^cdur kadüñ
Görmedüm dîvân-ı hüsnüñ mişlini dünyâda hiç

Gazel 40/2

Eyn naḥl-i nâz kametüñe karşı toğrısı
Servüñ hırâm eylemesi tab'a keç gelür

Gazel 67/3

Seyr eyle mûmiyânın o kadd-i kıyâmetüñ
Maḥşerde kıldan ince olan pül degül midür

Gazel 140/7

Çin-i haṭṭ mevc-i çemen mi ayn-ı kevser mi o leb
Sidre yâ Tubâ mı kamet ḥüsn-i rû mînû midur

Gazel 126/8

Sevgilinin boyu uzundur. Bu kelime, uzun süre anlamıyla tewri-
yeli kullanılmıştır.

Uzun boylı der-âgûş itme ki ol kadd-i bâlâyı
Fütâde sâye-veş bir 'âşık-ı tab'-ı büleñ ister

Gazel 117/4

Âfitâb-ı tal'atüñ mahîyyet-i meh-tâbdur
Cilve-i reftâr-ı kaddüñ cüşiş-i seyl-âbdur

Gazel 78/2

Dü çeşmüm eşk-riz oduqça sinem âha medd ister
Leb-i cûda gönül âgûşa layık serv-kadd ister

Gazel 118/1

Ben (hâl):

Ben, çoğu yerde yüz ve yüzdeki güzellik unsurlarıyla birlikte kul-
lanılmıştır. Ben, vücutta meydana gelen nokta, rengi siyahtır. Daha
çok yanak, saç, kaş, ayva tüyleri ve dudak ile birlikte anılır. Bazan
benin dane olduğunu görmekteyiz. Bu durumda gönül bir kuş, saçlar
da tuzaktır. Yine siyah rengiyle bir fülül (kara biber) olan ben.
Hindistan'ı da beraberinde bulundurur. O, bazen bir Hindu, bazan da

Habeş olur.

Aşağıdaki beyitte ben, afyon tohumunun verdiği neşe gibidir.

Zevk-i hâl-i siyeh dürç-i femûñ
Neş'et-i habbe-i afyonumdur

Gazel 113/3

Hal, durum, keyfiyet anlamında gelir. Bu anlamıyla cinaslı kullanılır.

Hâl-i la'lûñle lebûñ keyfiyyetin görmek muhâl
Olamaz şahbâ yanında hubb-ı 'anber mu'teber

Gazel 108/5

Hâl şanma nev-bahâr-ı rûy-ı âteş-tâbda
Secde-berdür hâlet-i sûzişle Hindûlar saña

Gazel 1/5

Tâb-ı fikr-i hâlûn itmiş şan beni âteş-gede
Yanarak itse perestiş n'ola Hindûlar baña

Gazel 4/3

Sayd iden işkeste-bâl-âvâre-i murg-ı dili
Dâne-i hâlûñle çin-i dâm-ı gîsûdur baña

Gazel 5/4

Pertev-i nûr-ı siyeh sebz-i haç-ı hâlûndür
K'oldı reng-i çemen-i bâğ-ı süveydâ sevdâ

Gazel 12/4

Ağız (dehân-fem):

Ağız, gonca-dehân, gonca-fem vs. gibi ifadelerle "gonca" ya "dürç-i fem" şeklindeki kullanışlarında ise mücevher kutusuna benzetilmiştir.

Zevk-i hâl-i siyeh dürç-i femûñ
Neş'et-i habbe-i afyonumdur

Gazel 113/3

Ağız, yuvarlak hali, kenarındaki ben ve ayva tüyleri ile, temâşâyâ dayanan bir güzellik arzemesi yanısıra, konuşma özelliği dolayısıyla da üstün tutulmuştur. Ağız genellikle darlığı ve küçüklüğü ile dikkat çeker. Hatta çoğu zaman ağız, yok diye bilinir. Bu yokluk ağzın küçüklüğünü ifade ettiği gibi, onun görünmediğini, dudakların onu sakladığını ve içindeki incileri (dişleri) göstermediğini anlatmaktadır. Kapalı oluşu ve gizliliği ise goncayı andırır. Güldüğü zaman, ağız gül olur. İnciler ortaya çıkar. Ağız, ab-ı hayat, kadeh, şeker, şirin, nokta, dürç, nûn ve hokkaya benzetilir. Ayrıca dudak, la'l, yakut, mercan, ruh, can olur.

Hayâl-i nokta-i nûn-ı nihâniyle dehen birdür
Me'al-i resm-i tenvîn ile şekl-i çâk-ten birdür
Gazel 84/1

Laflûn ki nihân olalı gözden şerer-i âh
Şahbâya bedel hubb-ı müzehhep görünür heb
Gazel 20/2

Tebessüm eylese ol gonçe-leb dehen gül olur
Hezâr gonçe bu feyz-i besimden gül olur
Gazel 128/1

Sözüm yok ol dehene gonçe-veş tebessüm ide
Bahâr-ı feyz letâfetle bağıteten gül olur
Gazel 128/6

Âşık:

Sevendir. Divân edebiyatında şair daima âşıktır. Bu yüzden her şey aşk ile ilgilidir. Âşık, üftâde, uşşâk, kelimeleriyle de anılmıştır. Manzumelerde, şair, çoğu zaman kendini âşık yerine koyarak duygu ve düşüncelerini anlatmıştır.

Manzumelerde âşık, sevgili ve rakip üçlüsü esas alınmış ve diğer unsurlar bu konu etrafında örülmüştür. Sevgili, âşığa eziyet eder ve ondan uzak durur, fakat rakibe iltifatta bulunur. Bunu gören âşık sıkıntı ve eziyet çeker. Aşk derdiyle âh edip, inler.

Divân'da âşıkla ilgili duyguları dile getiren beyitler aşağıda verilmektedir.

Tutsa dest-i hvâhiş-i uşşâk dâmân-ı recâ
Pençe-i ümmid ider çâk-i giribân-ı recâ

Gazel 11/1

Aşkdan dem-besteyüm yosa der-âgûş itmegi
Yâre eylerdüm olaydı hadd-i imkân-ı recâ

Gazel 11/5

Nâle-i âşık dil-i maşûkı gam-nâk eylemez
Zevk-başâ-yı digerdür âh u efgân-ı recâ

Gazel 11/6

Beyitlerde de görüldüğü gibi nâle-i âşık, dest-i hâhiş-i uşşâk, âşık-ı zâr, âşık-ı gam-hâr, âşık-ı bîmar, üftade, âşık-ı divane vs. tamamlamalar âşık için kullanılmıştır.

Âşık, devamlı ayrılıktan şikayet eder. Tek amacı ayrılık acısından kurtulup sevgiliye kavuşmaktır. Âşık, bunun mümkün olmadığını da farkındadır. Aşağıdaki beyitte, ayrılık nâlesine sebep olan sevgili ve onun nitelikleridir. Aşığın ayrılık ızdırabını ifade eden yüksek ve alçak sesler, onun tanbura benzeyen sinesinden çıkmaktadır.

Nâle-i hicr târ-ı zülf ü mûmiyânuñla senüñ
Perde-i tanbûr-ı sinemde çıkar bâlâ vü pest

Gazel 25/3

Beyitte de gördüğümüz gibi âşığın içinde bulunduğu ruh halini ortaya koyan teşbihlere de bakmamız gerekir. Bunlardan bazıları şunlardır. Âşık-hasta, bîmar; âşık-pervane, âşık-bûlbûl, âşık-Ferhad, âşık Mecnun gibi.

Reng-i züfünde nigâristan-ı Çini nakş için
Kıldı Bihzâd-ı dü-çeşmûm hâme-i müjgâni sur

Gazel 49/3

Aşığın gözü kanlıdır. Bu kan sevgilinin kırmızı dudaklarını hayal ederek ağlamasından meydana gelir. Aşağıdaki beyitte görüldüğü gibi.

Câm-ı yakûta döner la'lün hayâliyle ne dem

Eylese hûn-âb-ı eşküm dide-i giryânı surh

Gazel 49/5

Sevgilinin, âşığına açtığı gönül yarasının ağız olduğu (yani yara) ifadesini aşağıdaki beyitte görmekteyiz.

Ben açmasam da yâre leb-i şekvemi çi-sûd

Bir yâre açsa yâr dile ol dehân olur

Gazel 89/4

Aşık-sevgili ve rakib ilişkisini anlatan beyit aşağıdadır.

Ser-mest ayâğ-ı neşve-i pâ-der-rikâb ile

Sakî-i kâm gayre tiz ü baña geç gelür

Gazel 67/4

Aşık, sevgili ve rakip yüzünden devamlı ızdırap çekmektedir. Bu yüzden hasta düşmüştür, bu yolda canını vermeye razıdır. Aşk için gözyaşı dökmektedir. Bundan dolayı da âşığın gözü kanlıdır. Aşk der-diyle perişan olan âşığın boyu eğilmiş ve bükülmüştür. Aşığın ciğeri ayrılık ateşinden kebab olmuştur.

Zamâne dil-beri gaddâr olur emîn olma

Ŧuyarsa meylüni cevri itmeden zamân mı virür

Gazel 104/5

‘Uşşâk o dem ki yârüñ elinden ne dem çeker

Âteş-nevâ-yı nây gelûden ne dem çeker

Gazel 133/1

Bir gül yanâklı gonçe-feme itmez iltifât

Her kim o nañl-i nâz-ı semen-tenle eglenür

Gazel 90/3

Ben nâle-sâz-ı hâr-ı cefâyum o gül-beden
 Güyâ nevâ-yı bülbül-i gül-şenle eglenür
 Gazel 90/2

Ne dem ki aşk ile hûn-âb-ı dil şarâba döner
 Tenûr-ı sînede laht-ı ciğer kebâba döner
 Gazel 105/2

Şıklet-i celd-i rakîb diyu sîret söyle kim
 Sâyesi hâb içre düşse üstüme kabûs olur
 Gazel 129/5

Mecâz olsun hakîkatde çekelden çille-i aşkın
 Kadüm ham-geşte-i cevri oldı ol kaş-ı kemânımdan
 Gazel 237/4

Aşağıdaki beyitte âşığın gönül kuşunu avlayan sevgilidir. Onun gözü avcı, zülfi âşığı için tuzak, benleri ise danedir.

Şayd ider murg-ı dil-i uşşâkı cânânedür
 Didesi şayyâd zülfi dâm hâli dânedür
 Gazel 97/2

Rakîb:

Rakîb, âşığın zıddı ve hatta onun hasmıdır. Divânında, rakîb, ağyâr, gayr kelimeleriyle anılmıştır. Rakîb, gayr ve ağyâr kelimelerinin geçtiği her yerde olumsuz bir tip çizilmiştir. Sevgili sürekli rakibe meyleder, onunla ilgilenir, sevgilinin bir âşığı da odur. Bu durumu gören âşık onu kıskanır ve kahrolur.

Rakîb için yapılan benzetmelerde menfi anlamlar görürüz. O da-ima kötü niyetlidir. Onun için âşık, onları bazan zağ, köpek diye nitelerken, bazan şeytan, bazan da kâfir, nâdan olarak niteler. Hatta ona diken, belâ, kara yüzlü vs. sıfatlarını da yakıştırır.

Aşağıdaki beyitlerde rakibin sıfatları belirtilmektedir.

Olunca ol güle şad-çâk olur dil

Rakib-i rû-siyeh zâg-ı maḥabbet

Gazel 27/5

Ser-mest ayâg-ı neşve-i pâ-der-rikâb ile

Sakı-i kâm gayre tiz ü baña geç gelür

Gazel 67/4

Sıklet-i celd-i rakib diyu sîret şöyle kim

Sâyesi ḥ^vâb içre düşse üstüme kabûs olur

Gazel 129/5

O tâze gül-endâma ki agyâr sarılmış

Şâḥ-ı gül-i nevresteye şan ḥâr sarılmış

Gazel 161/1

Rakib-i zâgı gördükçe çemende şâhid-i gülle

Olur her kaṭre-i eşk bülbül-i pür-nâleden gonçe

Gazel 264/4

Âh kim gönülüm düşelden ol güle şeb-nem gibi

Sürter ardunca rakib olmaz cûdâ sâyem gibi

Gazel 328/1

R- Tabiat ile ilgili kavramlar:

Sabîh, Dîvân'da tabiat unsurlarından biri olan, bağ, bahçe, gülis-tan, çemen ve çeşitli çiçek adları da kullanmıştır. Bunlar genellikle teşbih unsurları olarak ele alınmıştır.

Mesela sevgilinin yanağı, yüz güzelliği, bulunduğu yer, gülşen, gül; boyu servi, nahl gibi kelimelerle karşılık bulmuştur.

Şair, sevgili için nice gül goncasının yakasını yırttığını şu beyitte teşbih unsuruyla vermiştir.

Ben degül bülbül-i 'uryâni gibi sine-şikâf
Nice gül-gonçesi şad çâk-i giribân saña

Gazel 2/6

Aşağıdaki beyitte rakib dikene benzetilmektedir.

Ol tâze gül-endâma ki agyâr sarılmış
Şah-ı gül-i nevresteye şan hâr sarılmış

Gazel 161/1

Gül (verd):

Sabîh, Divân'ında en çok sözü edilen çiçek güldür. Sevgilinin yüzü ve yanağı güle benzetilir. Gerek koku, gerekse renk bakımından çok güzel olan gül, daima tazedir. Bu yönüyle bağın, çemenin ve baharın vazgeçilmez unsurudur. Gül-gülistan, gülşen, gülzar ifadeleriyle anılır.

Gülün açılması seher yeliyle olur, onun açılması bir neşe ve sevinç belirtisidir. Gülün handan oluşu da yine onun açılması, yakasını yırtmasıdır. Bu özelliğiyle gül teşhis edilmiştir.

Gül-bülbül mazmunu âşık ile sevgilinin sembolüdür. Buna göre gül bülbülün sevgilisidir. Gülün dikenini âşığın rakibi gibi düşünülür.

Gülün yaprağı, dalı ve fidanı da güzeldir. Tazelik, incelik, nârinlik, nazlılık gülün özelliğidir. Bunlar sevgilinin güzellik unsurudur. Onun boyu fidan, dudağı gonca, yanağı da gül olarak ifade edilir.

Ayrıca gül yaprağı kitap ve defter olarak değerlendirilmiştir.

Güle renginden dolayı utanç ve haya sahibi bir kişinin özelliği verilmiş, şarabın rengi, sevgilinin elbisesi, âşığın göz yaşı ise güle teşbih edilmiştir.

Hezâr ders iderek devr ider Gülistânı
Gül oldı bülbüle güya ki müsteşâb kitab

Gazel 23/4

Bülbül görünce berg-i güli oldı nâle-sâz
Güyâ ki derse başladı rengin-risâleden

Gazel 229/3

Gül-Gonca:

Gonca, açılmamış çiçek, tomurcuk. Şiirde gonca; sevgilinin ağzı yerine kullanılır ve açılmamışlık özelliği ile kendini gösterir. Gonca'nın gülmesi, açılmasıdır. Gonca kapalı hali içinde sır saklayan bir gülü andırır. Onun açılması sıranın açığa çıkmasıdır. Divanda, gonca genellikle küşâd it ve açıl fiilleriyle kullanılmaktadır. Gonca-i sirâb, gonca-i ter, gibi ifadeler sık kullanılmıştır.

Kırmızı rengi dolayısıyla sevgilinin ağzı ve dudakları goncaya benzetilmiştir. Gonca-leb, gonca-i leb, gonca-dehân, gonca-fem gibi. Bir benzetme unsuru olarak goncanın geçtiği yerde, dağ, bülbül, ağız, dehen, sevgili, gül-istan, çâk-ı giriban vs. kelimeler bulunur.

Ol işve bahâr eylese bir hânde çemende

Feyzinden olur gonçe ne güşâde güşâde

Gazel 288/3

Açılsa gonçe-i bî-hadd-ı gül-bün medd- nigâhumdan

Leb-i la'lüñ gibi gül-gonçe-i şâd-âb nâ-peydâ

Gazel 14/4

‘Ukde-i kâm-ı dil-i zârdan esdükçe olur

Bâd-ı âh-ı seher-i gonçe-güşâ-yı diğêr

Gazel 116/4

Bu zülf ü ‘ârız u la‘l ü haţuñdan gülşen-i hüsne

Şüküfte sünbül ü gül gonçe şebbû böyle lâzımdur

Gazel 122/4

Açılsa gonçe-i nâfi o Yûsuf-ı hüsñüñ

Bahâr haclet ile çâk-ı pirehen gül olur

Gazel 128/3

128. gazel "gül olur" rediflidir. Bu gazelde gül kelimesiyle yapılan bütün mazmunları görmekteyiz.

Tebessüm eylese o gonçe-leb dehen gül olur
 Hezâr gonçe bu feyz-i besîmden gül olur
 Gazel 128/1

Hvâbîde tıfl-ı gonçeyi bidâr-ı subh iden
 Bûlbûlerûñ çemendeki feyz-i nevâsıdur
 Gazel 75/3

Dehenle gonçe ruhla lâle kakül saçı sünbülle
 Semenle şâf-sîne sîm-tenle yâsemen birdür
 Gazel 84/4

Bir gül yanaqlı gonçe-feme itmez iltifât
 Her kim o nahl-i nâz-ı semen-tenle eglenür
 Gazel 90/3

Şebbûy:

Seyr it ezhârını ol bâğ u bahâr-ı hüsnuñ
 Zülfî sünbül ruhı gül kaküli şebbûy-ı siyeh
 Gazel 303/6

Lâle:

Rengi ve şekline uygun unsurlarla kullanılmıştır. Sevgilinin yüzü ve yanakları için benzetme unsurudur.

Gönül mest-i şafâ-yı câm-ı bezm-i gül-şen oldukça
 Der-âgûş itmeği bir dil-rübâ-yı lâle-ğadd ister
 Gazel 118/3

İklim-i gül-sitâni teşhîr için pey-â-pey
 Ceys-i bahâra tigûñ itmiş havâle lâle
 Gazel 306/5

Nergis:

Nergis daima göz için söz konusu edilmiştir. Nergis, sevgilinin gözleridir. Baygın bakış, sarhoş gözler hep nergise benzetilir.

O şûha nergis ü gül göz kulağ olmazdı gül-şende

Hırâm-ı 'işvesin gûş itmeseydi serv-i dil-cûdan

Gazel 239/6

Çeşmüm ol nergis-i cânânı ki mestâne göre

Câm-ı gül-güne döner meşreb-i rindâne göre

Gazel 298/1

Nülifer:

Büsedden reng-i kebûdisi beyaz gerdenün

Rû-nümâdur cedvel-i sîm içre nilüfer gibi

Gazel 321/3

Sünbül:

Kokusu ve şekliyle söz konusudur. Sevgilinin saçı, kokusu ve rengiyle sünbüle benzetilmiştir.

Nev-bahâr-ı sûz-ı dil dûd-ı kebûd-ı âhdan

Ham-be-ham sünbül-güşâdur kakül-i dil-ber gibi

Gazel 321/5

Eyledükçe mû-be-mû zülf-i girih-girün hayâl

Her gören dûd-ı kebûd-ı âhumı sünbül şanur

Gazel 92/4

Benefşe:

Benefşe, kokusu, koyu rengi, boyunun eğriliği ve şeki yapısıyla anılmıştır. Renk ve koku yönüyle miske benzer. Sevgilinin saçı ve benidir.

Nice şad-çâk olup dil şânesinden olmasın ma'dûd

Benefşe hatla sünbülle o zülf-i pür-şiken birdür

Gazel 84/6

Şakâyık:

Düşelden âteş-i reşk-i ruhuñ ey gül-beden bâğa
Şakâyık dâğ-dâr u lâle-i ter dâğ-ber-dildür

Gazel 80/1

Ağaç ve çeşitleri:

Divân'da ağaç, dıraht, fidan, nahl, nihâl, gülbün, servi, tubâ, bîd, üzüm fidanı vs. kelimeler kullanılmıştır.

Bunlar da genellikle benzetme unsuru olarak ele alınmıştır. Me-selâ sevgilinin boyu, nihâl-i kâmet, gülbün-i kad, serv-i kadd, kadd-i tubâdır.

Aşağıdaki beyitte sevgilinin yürüyüşüyle servinin salınışı mukayese edilmektedir.

Cünbiş-i kıddüne reftârını uydursa dañi
Toğrusı beñzeyemez serv-i hırâman saña

Gazel 2/7

Dü-çeşmüm eşk-riz oduqça sinem âha medd ister
Leb-i cûda gönül âgûşa layık serv-kadd ister

Gazel 118/1

Ruñı ol nahl-i kadün feyz-i bahâr mı eyler
Gül-i şad-berg açılır bir iki peymâne göre

Gazel 298/4

Hayvanlar:

Divân'da hayvanların adları ve özellikleri kendi nitelikleri ve benzetme unsurları olarak ele alınmıştır. Divân'da adı geçen hayvanların isimleri ahû, ejder, mâkiyan, mûr, zagar, tavşan, ankebuti, meges, kirm-i şeb-tâb, bülbül, hamâm, (güvercin), sır, eşheb, tuti, ankadır.

Ahû (gazâl):

Sevgili ve âşık için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.

Ğamzesinden kaçınur çeşmi ol âfet-nigehûñ

Bîşe-zâr-ı müje-âhûsıdur ejder toğrur

Gazel 68/6

Çeşm-i sayyâduñ k'ola dâm-efken-i mevc-i nigâh

Lahza geçmez râm olur rem-gerde âhûlar saña

Gazel 1/6

İşve-i dide-i fettânuña meftûn olalı

Oldı hayret-zede rem-gerde gazâlân sana

Gazel 2/8

Mâr (ejder):

Bir beyitte geçmektedir. Sevgiliye sarılan rakib için kullanılmıştır. Rakib yılanı benzetilmiş ve hazine bekçisi olarak değerlendirilmiştir.

Ağyâr Sabîh itmiş o cânânı der-âgûş

Pirâmen-i genc-i emele mâr şarılmış

Gazel 161/6

Köpek (seg-zağar):

Köpek bilinen anlamı yanında rakib için kullanılmıştır. Bir beyitte av köpeğinin sadık oluşu ele alınmıştır.

Zağar gibi rakıbsûñ meniş-i tavşan taşında

Yatakladurmuş ol nâzende-âhûyı firâşında

Gazel 261/1

Miş (koyun):

Deftedar Halimi Mustafa Efendi için yazılan medhiyede Kurban Bayramının tasvirini ve kurbanlık koyunların kesilişini reel bir tablo içinde görmekteyiz.

Ahû (gazâl):

Sevgili ve âşık için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.

Çamzesinden kaçınur çeşmi ol âfet-nigehûñ

Bişe-zâr-ı müje-âhûsıdur ejder toğrur

Gazel 68/6

Çeşm-i sayyâduñ k'ola dâm-efken-i mevc-i nigâh

Lağza geçmez râm olur rem-gerde âhûlar saña

Gazel 1/6

İşve-i dide-i fettânuña meftûn olalı

Oldı hayret-zede rem-gerde gazâlân sana

Gazel 2/8

Mâr (ejder):

Bir beyitte geçmektedir. Sevgiliye sarılan rakib için kullanılmıştır. Rakib yılanı benzetilmiş ve hazine bekçisi olarak değerlendirilmiştir.

Ağyâr Sabîh itmiş o cânânı der-âgûş

Pirâmen-i genc-i emele mâr şarılmış

Gazel 161/6

Köpek (seg-zağar):

Köpek bilinen anlamı yanında rakib için kullanılmıştır. Bir beyitte av köpeğinin sadık oluşu ele alınmıştır.

Zağar gibi rakibsûñ meniş-i tavşan taşında

Yatakladurmuş ol nâzende-âhûyı firâşında

Gazel 261/1

Miş (koyun):

Deftedar Halimi Mustafa Efendi için yazılan medhiyede Kurban Bayramının tasvirini ve kurbanlık koyunların kesilişini reel bir tablo içinde görmekteyiz.

Döndi Çengelli Bele küçe-i şehri ü bâzâr
 Oldı şol rütbe ki ârâyiş-i çengel mişân
 Kaside 11/7

Böyle hengâm-ı şafâyı bilürüm dirse koyun
 Bu koyun ‘aklı ile bayrâm ider çok dünyâ
 Kaside 12/15

At (esb, rahş, eşheb, harun):

Türk kültüründe atın büyük bir yeri vardır. Sabih atları esb, eşheb, edhem, harun, rahş, gibi isimlerle anmış, nal, rakib, mih, licâm gibi atla ilgili kelimeleri de çokça kullanmıştır.

Aşağıdaki beyitlerde at bazen kendi anlamında bazen de mecâz anlamda kullanılmıştır.

Fârisâne nice ey şâ‘ir-i hâyide-sühan
 Rahş-ı kilkün gele cevân-geh-i güftâre
 Kaside 9/10

Şöyle nakş olmuş ki her ‘uzvunda sevdâ-yı bütân
 Şüret-i peyker-sitânum esb-i câdûdur baña
 Gazel 5/3

Cevân-gâh-ı ‘arşa-i tevfikde hemân
 Râm olsun esb-i devlet aña başı pekse de
 Gazel 299/8

Şeb-diz: Hüsrev Perviz’in atının adıdır. Birkaç beyitte adı geçmektedir. “Şeb-diz” ve gecenin rengini de hatırlatır.

Pây-ı Şeb-diz-i felek cünbişine olsa revâ
 Mâh-ı nev mihr ile zer-mih ü ni‘âl-i şevket
 Kaside 4/16

Besdür Şabihe edhem-i âteş- 'inân-ı 'aşk
Ser-menzil-i talebde harûn-eşheb istemem

Gazel 217/5

Eşek:

Bir beyitte benzetme unsuru olarak adı geçmektedir.

Tek âsiyâb-ı devlete sa'f'it koşulmağa
Tevfik olunca döndürür âdam eşekse de

Gazel 299/5

Arslan:

Bir beyitte benzetme unsuru olarak adı geçmektedir.

Sinemüzdür gâbe-i şîrân 'aşk-ı dil-berân

Âh kim şîr-i jiyân sitân oldu bişemiz

Gazel 150/2

Ateş böceği:

Bir beyitte adı geçmektedir.

Meh ü hürşid-i ziyâ-pâş u nücûm-ı eflâk

Kirm-i şeb-tâba döner meş'al-i imâna göre

Gazel 298/6

Engerek:

Haşr itme ersün ehl-i dile şohbetün müdâm

Âdem odur ki ülfet ider engerekse de

Gazel 299/6

Semender:

Semender, ateşte yanmayan bir çeşit efsanevî hayvandır. Bu sebeple ateşle birlikte anılır. Bu ateş aşk ateşidir. Aslında semender bir masal hayvanı olarak kabul edilmesine rağmen, kurbağagiller familyasından kuyruklu bir hayvandır. Semenderin kuş olduğunu söyleyenler de vardır.⁸⁸ Aşağıdaki beyitte kuş olarak ifade edilmiştir.

88- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II, Akçağ, Ank., 1989, s. 277.

Şem'î bezm-i hüsnine her bir şikenç-i türresi
Şeh-per-i murg-ı semender hem per-i pervânedür

Gazel 97/6

Mâkiyân (tavuk):

Bir beyitte benzetme unsuru olarak adı geçmektedir.

Her bir erbâb-ı hevâyı başamaz şahne daği
Mâkiyân gibi kıyâs eyleme dem-keş başılır

Gazel 115/2

Av hayvanlarından da bahseden bir beyit mevcuttur.

Âvize-i bâzâr u sûk zer-beft ü gül-riz-i bürük
Ol ziynete itmiş lühûk sincâb u semmur u vaşâk

Tarih 25/8

Mürg: Kuş

Manzumelerde sevgiliye ve âşıkâ ait bazı özellikler kuş ile ilgili gösterilir. Âşıkın gözü, bakışı, gönlü ve canı birer kuşdur. Divân şiirinde ençok bülbül (hezâr, andelib) tütî, gurâb, zağ, bıldırcın, mâkiyân simurg, hümâ, kaknus, musikâr gibi kuş adları sözkonusu edilmiştir.

Olur rengin-ter vaşf eyledükçe gonçe-i la'lûñ
Sabîhüñ hâmesi destinde murg-ı âteşin-minķâr

Gazel 134/5

Baykuş: (Büm-veş):

Bir beyitte "büm-veş" baykuş gibi benzetmesiyle adı geçmekte.

Murg-ı dil pervâz ideken 'âlem-i ıtlakdan
Büm-veş virâne-i ten oldu şimdi lânesi

Gazel 333/4

Hümâ:

Bir beyitte adı benzetme unsuru olarak geçmektedir.

Lânesi olmasa evc-i şeref-i iķbâlûñ
Sâyesin zıll-ı sa'âdet nice eylerdi hümâ

Kaside 7/39

Kaknûs:

Gayet büyük ve efsanevî bir kuştur. Gagasındaki 360 delik nedeniyle çıkardığı sesler ile etrafında toplanan kuşları yiyerek geçinirmiş.⁸⁹

Aşağıdaki beyitte bu olaya telmih edilmiş ve benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.

Yanup maḥv-ı vücûd eylerse de nâr-ı maḥabbetle
Hayât-ı nev bulur kaḳnûs-veş murg-ı dil-i bîmâr
Gazel 134/2

Şeb-i işretde sensüz ey şeh-i nâzum nihân eyler
Serîn murg-ı terâne bâl-i musikâruñ altında
Gazel 283/2

Zağ (Zâğ):

Karga, gurâb, divân şiirinde karga ile rakîb arasında bir ilgi kurulur. Bu durumda sevgili bülbül, âşık ise hümâ olur. Karganın rengi siyah olduğu için geceye benzer.⁹⁰ Âşığın rakibidir. Bu yüzden manzumelerde olumsuz değerlendirilmiştir.

Olunca ol güle şad-çâk olur dil
Rakîb-i rû-siyeh zâg-ı maḥabbet
Gazel 27/5

Tûti:

Tûti, papağan, dudu kuşu. Papağan konuşan bir kuştur. Ona konuşmayı öğretmekte ayna kullanılır. Bir kişi, kuşu büyük bir aynanın önüne koyup kendisi aynanın arkasında gizlenir ve konuşmaya başlarmış. Aynada kendi aksini gören kuş, bu sesi kendisi gibi bir kuşun sesi sanarak taklide başlar ve konuşmayı öğrenirmiş. Tûti şekerle beslenir. Tatlı dili oluşu buna bağlıdır.⁹¹

89- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II, Akçağ, Ank., 1989, s. 277.

90- A. g. e., s. 530.

91- A. g. e., s. 435.

Câm-ı meydür iden ol yâri şeker-riz-makâl
Tûtiyi âyinedür hep götüren güftâre

Kaside 9/2

Güyâ şeker tirâşesidür zevk-i lükneti
Nutk eylese o tûti-lisânım çıtır pıtır

Gazel 66/3

Lebün hiç kanda mümkün nâtıkam vaşf itmek şîrin
Ne kanda olsa tûti-i şeker-güftâr-ı kand ister

Gazel 117/3

Şeker-şand-ı lebiyle tab'um oldı tûti-i güyâ
Virelden hüsn-i sûret işveye ol âyine-rûşâr

Gazel 134/4

Ankâ:

Kafdağında yaşadığı var sayılan adı var kendi yok bir kuştur.
Kafdağı ile birlikte anılır.

Ferâğ-ı bâl ile Kâf-ı kana'ât h'vâb-gâhundan
Sabihâ bâl-i 'ankâ-yı gînâ bâlinüm olmışdur

Gazel 74/6

Keklik:

Bir av hayvanıdır, kendisine has sekmesi ile aşağıdaki beyitte
benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.

Şâhin-i dü-çeşmi süzilüp eylemeden şayd
Keklik gibi kaç kuyuna yârûñ sekerekten

Gazel 234/6

Pervâne:

Pervane, sevgili-âşık ilgisiyle ele alınmıştır. Genellikle âşık, per-
vâne gibi düşünölmüştür. Pervane, geceleyin ışığın çevresinde görü-
len küçük kelebektir. Muma âşık olarak kabul edilir. Bundan dolayı
şair sevgilisini mum ışığına; kendisini de pervâneye benzeterek onun
uğruna can vermeye hazır olduğunu söyler. Pervane can veren sadık

bir âşıktır. Tek bir ışık etrafında döner ve kendini yakıp yok eder. Vahdet yolundaki dervişin yok oluşuda buna benzer. Yani ışık ilahi aşk, pervane ise bu aşk yolunda giden tarikat ehlidir.

Ayağ-ı mey gibi ol şem‘-i hüsne ben degül sâkı
Döner bezm-i şabâh-ı haşre-dek pervâne-i minâ
Gazel 6/2

Pervâne mürâ‘ât ider âdâbına ‘aşkuñ
Bülbülde figân zemzeme-i sû-ı edebdür
Gazel 71/2

Pervâne gibi nâr-ı maḥabbetle yanarsam
Açmam dehen-i şekve kemâl-i edebümden
Gazel 228/5

Mur-mâr-köstebek:

Karınca, yılan ve köstebek gibi hayvan adları aşağıdaki beyitte kendi nitelikleriyle anlatılmıştır.

Bir gürbe besle şöyle ki şalduqça pençesin
Şayd ide mûr u mârı degül köstebeksede
Gazel 299/4

Güvercin:

Şayd iderse yine murg-ı dilüm eyler âzâd
O şehe deşne-be kef bâl-ı hamâmın kesmez
Gazel 146/3

Balık (mahi-semek):

Birkaç beyitte adı geçmektedir.

Bîm-i şayyâd-ı cihândan bi-şümâr
Mahiyân itmiş derûnında qarâr

Lügaz 7/4

Cuş idüp olmazdı 'arız mevc aslâ üstüne
'Arz-ı didâr itse mâhi çıksa deryâ üstüne

Gazel 8

Şu rütbe mahrem-i sırr-ı harem-sarây-ı felek
Ki mahrûmiyeti reşk-âver-i simâk u semek

Terkibi bend 1/1-8

Kozmik Âlem:

Asuman (Sipihri-felek, dünya)

Sabîh Divânı'nda, asuman, felek, sipihri, çarh, gerdun ve dünya kelimelerini çokça kullanmıştır. Divân'da asuman kelimesi zemin ile tezat yapılarak kullanıldığı gibi diğer gök cisimleriyle de tenasüp yoluyla söz konusu edilmiştir. Asumanı, felek anlamıyla değerlendirdiğimiz zaman, gök, gökyüzü, semâ, talih, baht ve kader anlamlarıyla da kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca divânda nüh-felek ifadesi karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; "birinci felek ay olmak üzere sırasıyla Utarid, Zühre, Şems (Güneş), Merrih, Müşteri, Zühal gezegenleri bulunur. Sekizinci felek sabit yıldızlar ve burçlar feleğidir. Dokuzuncusu da cisimden arınmış olan ve bütün felekleri saran en büyük, en yüksek felektir. Felek-i atlasdır. (atlas feleği). Felek yirmidört saatte devrini tamamlar. Buna devir, devâr denir. Feleğin dönüşü insanlar üzerinde, iyi veya kötü, etkili olmuş, bundan dolayı kahpe felek, döneke felek deyimleri kullanılmıştır."⁹²

Kürre-i arz u semâ iki ser-i mişe döner
Ol kadar reng-pezirâ-yı dem olmuş devrân

Kaside 11/10

İrecek bu dem-i ferhündeye şükrânesine
İtse kurbân ne 'aceb gâv-i zemîn-i dünyâ

Kaside 12/3

92- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II, Akçağ, Ank., 1989.

Aşağıdaki beyitte dünyanın dönüşüne işaret edilmiştir.

Gicesin gündüze katsa arasa dönse felek
Bulamaz 'ömri olinca saña mişl ü hem-tâ

Kaside 12/39

Bi't-tab' çıkar adı nüh-evrâk-ı sipihre
Şol faşş-ı dile nakş olına nâm-ı kanâ'at

Gazel 29/3

Çekemez arz u semâvât beni hiç Şabih
Bu girân-bâr emânet olalı dūşumda

Gazel 260/7

Yıldızlar

Yıldızlar; ahter, encûm, kevkeb, necm, nücum, sabit ve seyyare adıyla anılır.

Sabih Divân'da ilm-i nücumdan bahsetmiş yıldızların hal ve hareketinden bir takım hükümler çıkarmıştır. Sık sık Ay, Güneş, Merrih, Müşteri, Utarid, Zühâl, Zühre adlı yedi yıldızın kendilerine göre bir takım hususlarını anlatmıştır. Bunlar bazı mesleklere isnad olunmuştur. Bu yıldızların insanlar üzerindeki hayırlı ve hayırsız tesirlerini ortaya koymuştur. Mesela, Merih ve Zühâl uğursuz, Müşteri ile Güneş uğurlu yıldızdır. Eski bir inanışa göre güneş feleğin ve göğün sultanıdır. Diğer gezegenler de onun çevresinde birer vazife ve hizmet görürler. Buna göre Ay vezir, Utarid katip, Merih başkomutan, Müşteri kadı, Zühâl bekçi, Zühre de çalgıcıdır.⁹³

Yıldızlar genellikle parlaklığı ve çokluğu, küçük görünüşüyle benzeme unsuru olarak kullanılmıştır.

Şufa-i şem-i 'adl-i devlet encüm-i sipâhiyle
İder fânûs-ı minâ-yı sipihri pür-ziyâ tevfiğ

Kaside 3/37

93- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II, Akçağ, Ank., 1989, s. 524.

Degül encüm felek pür-dâg-ı reşk-i âteşin olmuş
Olaldan zerre-veş sen mihr ile nûr intimâ tevfik

Kaside 3/54

Sabite-seyyâre:

Çarh-ı mînâ ola fânûs-ı çerâg-ı bezmi
Ola pervânesi her şâbite vü seyyâre

Kaside 9/18

Olaldan âh-ı âteş-nâke bâdî-i hâl-i şeb-günüñ
Nücûm-ı âsumân nûr iktibâs eyler sirâcumdan

Gazel 241/4

Aşağıdaki beyitte, sevgilinin beninin üzerindeki kıllar kuyruklu yıldıza benzetilmiştir.

Görüp ol gerden üzre müy-dâr-ı hâl-i şeb-günü
Şabihâ şubhı seyrt it Necm-i gisû-dâruñ altında

Gazel 283/6

Utarit:

Utarit, Merkûr gezegeni, feleğin katibi sayılır.

Müşteri:

Mars, bercis, jüpiter altıncı felkte bir gezegendir. Feleğin kaddısı ve katibi olarak bilinir. Övülen kişiler düşüncelerinde ve işlerindeki isabetten dolayı Müşteri yıldızına benzetilir.

Ya'ni hem-nâm-ı Nebî defteri-i devlet kim
Müşteri levh ü 'Utâridi kalem nâdire-zâ

Kaside 12/24

Pervin:

Ülker yıldızı. Süreyya. Aslında Sevr veya Hamel burcunda kümelenen bir takım yıldızdır.

Pervîn nizamını meh-i rüzedede şanma
Her dem o veliyyü'n-ni'amuñ h'vâni cinândur

Kaside 13/16

Mihre-i gehvâre-i ikbâlin eyleser sezâ
Dây-e-i Nâhîd ııkd-ı gevher-i Pervinden

Tarih 16/2

Nâhîd (Zühre, Çobanyıldızı, Venüs):

Bu yıldız aşk, şarkı, güzellik ve çalgı ile birlikte anılır.

Şikenc-i kâkûl-i Nâhîd per-çem-i tûğı
Ola kamer gül-i mencûk otağı seb'-i şidâd

Terkib-i bend 1/8-2

Şükr- Allah toğdı bir sultân-ı Nâhîd iştiyhâr
Müjde âfâka tulu' itdi yine mihr-i ümîd

Tarih 18/1

Okurlar karcıgar faslında tekrâr
Bu beyti mıtrabân-i Zühre-güftar

Terci-i bend 1/3

Evce çıksa sır-i âheng osa sâz-ı Zühreye
Ol şeh-i nâzum nevâ-yı nâlem itmez istima'

Gazel 174/5

Virmez felekde dâyesi Nâhîd olursa da
Âgûş-ı mâdere püser-i nâ-ğalef şeref

Gazel 185/4

H a m e l :

Kuzu, koyun, koç. On iki burç içinden bir tanesi olup koyun takım yıldızının dünyaya etkisinden dolayı bu adla anılır. Koç burcu olarak bildiğimiz bu burca Güneş martta girer. Bu gün, ilkbahar başlangıcı olup gece ile gündüz bu günde eşit olur.

Şad-şükr geldi dem-i 'ıyd-i sa'îd-i adhâ

Sa'd-ı zâbiğ-i Hamel ü Şevrini zebh itse revâ

Kaside 12/1

Merrih (Merih):

Feleğin başkomutanı tasavvur edilir. Elinde bir kılıç veya hançerle tasvir edilir. Kırmızı renkte merihe aittir. Beyitlerde kendi anlamında kullanılmıştır.

Degül arz üzre ganem gâv-i zemîn zebh oldı

Hamel ü Şevrde itdi gibi Merrih-kırân

Kaside 11/8

Sürüsiyle sürüyüp düşmenini vartlara

İde Merrih ile şübân-ı felek sefk-i dimâ

Kaside 12/69

Ay (Kamer, mâh, meh):

Ay bir ışık kaynağıdır. Gecelerin güzelliği ay ile kâimdir. O, nuryla güzeldir ve geceye güzellik verir. Bu nurlu yüzüyle ay sevgiliye benzetilir.

Manzumelerde ay hakkında bazı teşbihler ve mecazlar kelimeler kullanılmıştır. O, tas, micmer, lenger, kurs, kandil, bî-karardır.

Ayn dolunay hali için bedr, meh-i taban, meh-tab gibi tamlamaları kullanılmıştır. Hilal şekli ise mâh-ı nev tabiri ve sevgilinin kaşı olarak düşünülmüştür.

Hilal-i ıyd veya hilâl-i rûze tamlamaları eski hayatımızda, takvimdeki aybaşının, ayn görünmesiyle bilinmesi; dolayısıyla oruç ayının ve bayramlarını, hilalin görüldüğü zaman başlaması geleneğinden dolaydır. Bunun için sevgilinin hilal kaşlarının görünmesi âşığın bayramının başlaması demektir.⁹⁴

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Hilâl-i mâh-ı Muharrem görünmeseydi çü câm

Harâm ile anı vaşf eylemezdi ehl-i 'ukûl

Terkib-i bend 1/2-4

Ay ışığını güneşten alır. Onun için ay kamil değildir. Bu düşün-

94- İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II, Akçağ, Ank., 1989, s. 56.

ceyi aşağıdaki beyitte görmekteyiz.

Tire-dil kesb-i kemâlât itse nâkışdur yine
Bedr olur meh gerçi da'im mihr-veş kâmil degül
Gazel 212/3
Matla' beyit, ayın hilâl haline benzetilmiştir.

Hep hilâl-i matla'ıdur ma'nen ebrûlar baña
Mısra'-ı bercestelerdür kadd-i dil-cûlar baña
Gazel 4/1

Cehâlet nâkışı zu'mûnda eyler hem-dem-i kâmil
Hilâlûñ ülfeti mihriyle rûşensizliğindendür
Gazel 123/3

Ham-ı gisûlarından mevce-i girdâb olur peydâ
Fürûğ-ı 'ârızından pertev-i meh-tâb olur peydâ
Gazel 13/1

Sevgili aya benzetilmiştir. Onun güzelliğine gece renkli ayva tüy-leri engel olmuştur.

Şeb-reng-i hañt bakılsa 'izârında ol mehûñ
Mihr-i sipihr-i hüsnine ebr-i hicâbdur
Gazel 65/4

Güneş:

Güneş, âfitâb, hürşid, mihr ve şems olarak kullanılmıştır. Parlaklığı ve ışığı ile ele alınmıştır. Güneş için mihr-i cihân-tab, mihr-i âlem-ârâ, mihr-i rahşân ifadeleri kullanılmıştır.

Güneş, en çok sevgilinin güzelliğini daha iyi ifade edebilmek için kullanılmıştır. Parlaklığı ile sevgilinin yüzü arasında ilgi kurulmuştur.

Rüyuña ey mâh kılma zülf-i şeb-günûñ kınâ'
Tâb-ı hüsnüñden ide mihr-i felek kesb-i şua'
Gazel 174/2

Meh degül üstad-ı çarh itmiş suţurlâb ihtirâc
Mihr hüsn-i talaţuñdan almağ için irtifâc

Gazel 174/1

Ğubâr-ı der-gehin meyl-i ‘amûd-ı şubh ile her gün
Çeker çeşm-i ter-i hürşide ‘ayn-ı tütüyâ tevfiķ

Kaside 3/36

Pûşide-i hân-ı ni‘amı atlas-ı gerdûn
İbriķi hilâl ü lekeni mihr-i cihândur

Kaside 13/14

Câm-ı mey çeşme-i hürşid-i dirahşân saña
Her habâb encüm-i seyyâre-i rahşân saña

Gazel 2/2

Mihr-i burc-ı saltanat hürşid-i âfâķ-ı şeref
Ya‘ni sultân Muştafâ Hân ol şehenşâh-ı kerim

Tarih 10/1

Yukarıdaki beyitte Sultân Muştafâ şeref ufkunun ve saltanat burcunun güneşi ifadesiyle mübalağalı bir ifdeyle övülmüştür.

Habâbı encüm ü mevcî hilâl ü katresi hürşid
Döner devr-i sipihre gerdiş-i mestâne-î minâ

Gazel 6/4

Eyyâm-ı gam-ı mihr-i ruķuñ şeb görünür hep
Ecrâm-ı felek çeşmüme kevkeb görünür hep

Gazel 20/1

Aşağıdaki beyitte güneş rengini, sevgilinin yanğının renginden aldığı düşüncesi işlenmektedir.

Feyz alup şerm-i ruķuñdan âfitâb
Virdi ol yüzden güle reng-i hicâb

Gazel 22/1

Hâle:

Bazı geceler ayın etrafında oluşan yuvarlak beyazlığa hâle denir.

Bu durum ay ağılı şeklinde de ifade edilmiştir. Halenin ayın çevresindeki görüntüsü, onu kucaklanmış ve vuslata ermiş düşüncesiyle yorumlanmıştır. Bundan dolayı halenin geçtiği yerlerde vuslat, âgûş kelimeleride geçmektedir.

Fürûğ-ı vuslatı rûşende eyler âgûşum
Şu'â'-ı mihri meh-i hâle-dârdan gördük

Gazel 205/2

Cilve-i meh-tâb şevk eyler şeb-i vuslat be-rûz
İtse âgûşum o meh-şal'at felekde hâle-reng

Gazel 193/3

Degüldür revrak-ı hüsn ol hat-âver rûy-ı âlinde
Görindi hâle-dâr-ı mâh-ı 'âlem-tâbdan pertev

Gazel 254/3

4- Dil ve Üslup Özellikleri

Sabîh, devrin bilgin kişilerindedir. İyi bir öğrenim görmüştür. O, elsine-i selâsede bir şairdir. Türkçe'ye olduğu kadar Farsça ve Arapça'ya da vakıftır. Bu nedenle, Sabîh, fikirlerini ifadeye yarayan kelimeleri bulma ve seçmede güçlüklerle karşılaşmaz. Dil açısından güçlü olan şair, divân şiirinin kurallarını ve divân geleneğini de iyi bilmektedir. Bu hususta zengin bir birikime sahiptir. Bunları şiirlerinde başarıyla uygulamıştır.

Sabîh'in, bu ilmi üstünlüğünü daha çok kasidelerinde görmekteyiz. Kasidelerini sanatlı, ağır bir dil ve üslupla yazmıştır. Arapça ve Farsça kelimeleri ve ikili-üçlü-dörtlü tamlamaları çok kullanmıştır. Teşbih, telmih ve mecazlardan yeterince faydalanmış-

tır. Bunları şu beyitlerde görmek mümkündür.

Ȧılsım-ı İsm-i A'zam şebt olaldan safha-i dilde
Firaz-ı gerden-i teslim-i insāna hamāil bil
Kaside 1/7

Tarık-i kārwan-ı Ka'be-i kurb-ı ferā'izde
Maṭaf-ı sūnnet-i meşrūa'-i pākin merāhil bil
Kaside 1/29

Kaşlaruñ maṭla'-ı bārik-i ḥayāl-i şevket
Kāmetuñ mışra'-ı icāz-ı me'āl-i şevket
Kaside 4/29

Bikr-i şah olmasa hem-nefḥ-i buḥūr-ı Meryem
Tıfl-ı gül-gonçeyi itmezdi çü 'İsî peydā
Kaside 7/11

Olaldan cevher-i iksir-i ḥāk-i pāyna nā'ıl
Berāyāya ider ta'lim-i fenn-i kīmyā tevfiḳ

Gubār-ı der-gehin meyl-i 'amūd-ı subḥ ile her gün
Çeker çeşm-i ter-i ḥürşide 'ayn-ı tütüyā tevfiḳ

Şu'a'-ı şem'-i 'adl-i devlet encüm-i sepāhiyle
İder fānūs-ı mīnā-yı sipihri pūr-ziyā tevfiḳ
Kaside 3/37

Sabih, bazı gazellerinde ve diğeri şiirlerinde anlaşılır bir dil ve canlı bir üslup kullanmıştır. Mahalli söyleyişleri çokça kullanmış, ede-

bî dilin özelliklerini kaybetmeden konuşma diline yaklaşmıştır. Bu hususta dilde mahallileşme akımının temsilcisi olan Necati'den buyana birçok şairin ve Nedim'in etkisi görülmektedir.

Görmedüm la'lün safâsın ne'şe-i şahbâda hiç
Tatmadum büseñ gibi lezzet-i nuql-ı bâde hiç

Hüsn-i matla' kaşlaruñ berceste mısra'dur kaduñ
Görmedüm divân-ı hüsnüñ mişlini dünyâda hiç

Gazel 40/1-2

Sabih, edebi sanatları ve mazmunları kullanmada başarılıdır. Aruz vezninde zorlanmasına rağmen, ahenk sağlayan vezinleri tercih etmiştir. Ayrıca kulağa hoş gelen sesler ve kelime tekrarlarıyla da ahenk sağlamış ve şiire akıcılık kazandırmıştır.

Bu beyitler, ahenk unsurunu ortaya koyan bir örnektir.

Söylerken ol şikeste zebânım çıtır pıtır
Eyler bedende rişte-i cânım çıtır pıtır

Düzdide nerm-reviken o mâhuñ firâşına
Her tahte pâre kesdi amanum çıtır pıtır

Gazel 66

Sabih, şiirlerinde deyim, terim ve atasözlerini kullanarak zengin bir dil ve kültür anlayışını da ortaya koymuştur. Deyimler, atasözleri ve terimlerle ilgili tespitlerimiz aşağıda verilmiştir.

Divân'daki deyim ve deyişler:

Yüzü al al olmak,

"Al al olmak ruhun mey görmeğe vâ-bestedür"

Ayağını denk almak,

“Ayağın denk alarak başsa bile mey-kedeye”

Sevdaya düşmek,

“Aceb sevdâya düşmiş başına kayd-ı kemend ister”

Himmet almak,

“Ki pîrân-ı hakikatden Şabiha himmet almışdur”

Beli kıldan açar olmak,

“Belî kıldan açar çeşm-i terazü böyle lazımdur”

Yanıp yakılmak,

“Sakın yanma yakılma bülbül-âsâ sūziş-i dilden”

Yüz bulup yüze çıkmak ve yüz vermek,

“Yüz virmeseydi çıkmaz idi yüz bulup yüze”

Göğüs geçirmek,

“Bir dem göğüs geçürsem ider baña şad ‘itâb

Gamzesinin fattanlık etmesi,

“O şehün gamzesi fettânlık idüp birbirine”

Kılı kırk yarmak,

“Kılsa im‘an-ı nazar mûy-ı şikâfân saña”

Al eylemek,

“Sana ne al ile eyle göre intisâb şarâb”

İtibâr etmemek,

“Neḥvetle rüzgâra sakın itme i‘tibâr”

Elem çekmek,

“Tûl-ı emelde kalmış olan hep elem çeker”

Kapı kapı dolaşmak,

“Dökmez kapu kapu tolaşıp âb-ı rû Şabîḥ”

Ağzını yoklamak,

“Yoklar ağzın var mıdur itmiş diyü hiç anı bûs”

Kâm almak,

“Kâm almaḳsa merâmuñ ol ḥârîdâr-ı heves”

Yoktan var etmek,

“Şabîḥâ ol dehân-ı tengi yokdan var iden Mevlâ”

Yüzünü döndürmek,

“O hercâi-meh-i mihr-bân yüz döndürür benden”

Kıyamet koparmak,

“Kopardı başuma ey serv-i ḳadd kıyâmet-i ‘aşḳ”

Kadrini bilmek,

“Her-dem ol ḳadrüñ bilenle bilmeyenler bezmine”

Parmakla göstermek,

“Ḳaşdum ol mâhı müşâr-ı bil-benân itsem gerek”

Yanıp yakılmak,

“Âḫîr yanarak yakılarak şem‘ine yârüñ”

İkbâl neşvesine kapılmak,

"Kıpılma neşve-i ikbâline cihânüñ kim"

Özür dilemek,

"Pâyına düşdüm eğildüm 'özü-i takşîr eyledüm"

Bahtı kara olmak,

"Terennüm-sâz-ı âlâm oldıgum bahtı siyehdendür"

Mahabbet ateşinde yanmak,

"Pervâne gibi nâr-ı mahabbetle yanarsam"

Ağzını açmamak,

"Açmam dehen-i şekve kemâl-i edebüm"

Keklik gibi sekmek,

"Keklik gibi kaç kuyına yârüñ sekerekden"

Ağzından köpükler saçılmak,

"Şaçılmazdı köpükler kûh u sahraya leb-i cüdan"

Kapı kapı dolaşmak,

"Koyup der-gâh-ı Hakkı devr-i ebvâb eyleyüp gezme"

Ayağına düşmek,

"Düşer ayağına şahbâ-yı nâbdan pertev"

Söz açmak,

"Söz açma süz-ı dilden şîve-i pervânedür mişlûñ"

Gözü kararıp dünyası siyah olmak,

"Göz karardup baña dünyayı siyâh eyledüñ âh"

Aklı kesmek,
"Zülfine meylüm 'aqlum keseli"

Daldan dala konmak,
"Daldan dala bu gül-şende hû âhum çûn Şabîh
Kondurup her dem perişân rûzgâr itmiş seni"
Gazel 320/7

Ayağına düşmek,
"Ol afitâbuñ elin öp görünce câm gibi
Ayağına düşe gör cur'a-i müdâm gibi
Gazel 323/1

Ağzının ölçüsünü almak,
Rakîb hâr önine yem döküp şunup bir câm
Müdâm ölçüsün al ağzınuñ licâm gibi
Gazel 323/2

Göz göre göre elden bırakmak,
Piyâle cur'a gibi kalmasun ayakda müdâm
Bırakma göz göre elden yazuktur ey sâkı
Gazel 326/3

Himmet itmek - Hoşnud olmak,
Bir kulından olmaya hoşnûd Hakk
Luftî yokdur itse de himmet velî
Gazel 329/5

El ayak çekmek,
Ayağ-ı meclis-i keyfiyyet-i ferdâdan el çekdüm
Bu 'işret-hanenüñ mest-i mey-i 'irfâniyum şimdi
Gazel 330/4

Kurban olmak,
Şarılmışken muqaddim ol miyân-ı dil-keşe sevdâ
Kuzum çâr-ı müzerkeş-târınuñ kurbâniyum şimdi
Gazel 330/6

Sille yemek,

“Ağzın açmaz söylemekten kaçınır

Sille yerse cünbiş eyler açılır”

Lugaz 6/3

Feleğin çenberinden geçmek,

“Tuṭalum çenber-i çarḥ-ı kemend-endâzdan geçmiş”

Gözüne uykuyu haram etmek,

Ekl ü şürb ile gürisne-çeşmân

İtdiler gözlerine ḥVâbı haram”

Kaside 14/24

Her gecesi kadir gecesi, her günü bayram günü olmak, eksikliğini göstermemek,

Ya Rab eksikliğini gösterme

Ol mehûñ rifatini eyle tamâm

Kaside 14/36

Her şebi leyle-i Kadr ü rûzî

Ola hem kadr-ı nehâr-ı bayrâm

Kaside 14/39

Gözüne ak düşmek,

Maḳdem-i lâleye nergis nigh-i ḥasretten

Berf ile dîdesine ak düşüp oldu a‘mâ

Kaside 15/15

Hayrını görmek,

Ḥayrını görsün tıyınca Ḥazret-i Ḥallaḳdan

Lihye-i irsâli o mirûñ oldu dest-âvîzesi

Tarih 7/4

Allaha emanet olmak,
 Hemîşe tâ ki cemâl ü celâl olur tev'em
 Hüdâya olsun emânet haţâdan ola emîn
 Tarih 32/4

Kem nazardan saklamak, korumak,
 Maşûn olsun İlshî kem nazardan
 Haţalardan ola hem-vâre me'mûn
 Tarih 42/3

Meftûn olmak,
 Züleyhaya mûmâsil hûsn-i rûyî
 N'ola anı görenler olsa meftuñ
 Tarih 42/2

Mazhar olmak,
 "Dört halifesi anuñ kim feyzine mazhar olur"

Rehber olmak,
 "İtr-ı feyz ü biri feyz-i akdese rehber olur"

Ecel teri dökmeç,
 "Ecel teri dökerek itdi 'azm-i mülk-i bekâ"

Dünya zevkîni fedâ etmek,
 Bekâsı olmadığın fehm idünce dünyānuñ
 Şafâ-yı âhirete zevk-i dehri itdi fedâ
 Tarih 146/2

Atasözü niteliğinde olan söyleyişler:

Her sâde-rûda câzîbe vü ân olur mı hiç
Nev-devlet-i zamânede ‘unvân olur mı hiç
Gazel 41/1

Der-i Hudâda gedâ ile padişeh birdür
O bârgâhda ta‘ât ile güneş birdür
Gazel 73/1

En akrebünden olma emîn eyle ihtirâz
‘Akrab gibi sokan kişiyi akrabasıdır
Gazel 75/4

Bilinmez eylesek de sa‘y-ı bîsyâr
Ledün ‘ilmi bilinmek dâd-ı Hâkdur
Gazel 98/1

Beni yârûn fitne-i gamzesine
Düşüren hep dil-i meftûnumdur
Gaze 113/4

Uzun boylı der-âğuş itme ki ol kadd-i bâlâyı
Fütâde sâye-veş bir ‘âşık-ı tab‘-ı bülend ister
Gazel 117/4

İfâkat-yâb olur dil ‘illet-i ‘aşk-ı mecâziden
Felâtûn-ı haqîkat pîr elinden şerbet almışdır
Gazel 120/3

Olur mı zâlim olan pend ile nigî-siret
Hezâr terbiye görse nice diken gül olur
Gazel 128/7

Şalât-ı da'imi vâ-beste-i seccâde-i dildür
 Kabûl it nutk-ı ihlâşum bu sözde nâfilem yokdur
 Gazel 131/6

Olma iblis-tıynet eyle sücûd
 Âdeme secde iden âdemdür
 Gazel 135/4

Seyr eyle mûmiyânın o kadd-i kıyâmetün
 Mağşerde kıldan ince olan pül degül midür
 Gazel 140/7

Şanma ebrûsın o meh tiğ-i siyeh-tâb eylemez
 Açdığı zağm-ı dile şemşir zehr-âb eylemez
 Gazel 148/1

Adam olmaz yemedükçe felekün sillesini
 Bi-edebler nice günler nice aylar çat pat
 Gazel 170/3

Sırrı sırr it lebleründen mahrem eylesün saña
 Mâ şadağ kadr-i külli sırrın câvizü'l isneyn şa'e'e
 Gazel 174/4

Şâdıkü'l-ıavl ol sözi az söyle müksir olma kim
 Kıdrün anduñ mâye eyler nutk-ı bisyâr-ı dürûğ
 Gazel 182/5

Haşr itme ersün ehl-i dile şoğbetün müdâm
 Âdem odur ki ülfet ider engerekse de
 Gazel 299/6

Da'vet olinsa eyler icâbetden ictinâb
 Çarpulma göz göre o periye melekse de
 Gazel 300/1

Bilmek muhâl sözümle uşûl-i mahabbeti
Şeytân fikirliler degül ibn-i melekse de
Gazel 300/5

Ne külâh itdi baña câmla gör pîr-i muğân
Soyup abdâl idüp kenduye dervîş itdi
Gazel 314/3

Felekde şanma her meh-pârenün hayrânıym şimdi
Receb nâmında bir meh-ţala'tuñ Şa'bâniyum şimdi
Gazel 330/1

Füsûn-ı hoşka-bâzîdür kapulma mihr-i gerdüne
Degüldür va'd mükevveni kuru efsâneden gayrı
Gazel 331/5

Yâd yok zâtınd eşyâ bir biriyle âşinâ
Ey Sabîh olmaz bu mihmân hânenün bigânesi
Gazel 333/5

Ağzın açmaz söylemekden kaçınur
Sille yerse cünbiş eyler açılır
Lügaz 6/3

Kim iderse bunda hall-i müşkilât
Havz-ı kevşerden içer âb-ı hayât
Lügaz 7/7

Ağladur hem güldürür bî-ihtiyâr
Aña dil-beste olur 'uşşak-ı zâr
Lügaz 8/4

Ezelden dâd-ı Hakkdur merd-i dânáya şabûr olmak
Ebed nâdân olanlar şivesindendür cesûr olmak
Gazel 191/1

Ser-â-ser müste'âruñken kabâ-yı cism-i 'uryâni
Libâs-ı fâhr-ı devletle yakışmaz pür gurûr olmak

Gazel 191/5

Hiç 'azîz olmaz mı bu şahın-ı cihânda cândan
Ewel imân-bend olan yok gayri bâdincândan

Gazel 232/2

Geçmedükçe cândân cânân ele girme muhâl
Bir meşeldür bu makâl emşâl-i cân ben cândan

Gazel 232/3

Bir şeb kim ola tahte biti da'ire be-keff
Sazende-i dil-düz gerek sivri sinekden

Gazel 234/2

Mest it de çıkar cûrcunaya zahid-i hûşki
Lâ-fark ola ur kanburına şekl-i şebekden

Gazel 234/4

Şahin-i dü-çeşmi süzilüp eylemeden şayd
Keklik gibi kaç kûyna yârûñ sekereden

Gazel 234/6

Tayy it korı 'unvânı atup tutma hevâyı
Add olma bu âhur-ı cihân içre eşekden

Gazel 234/7

Bu gâhvâre-i tende emer yatar şeb u rûz
Kesilmdi ne 'aceb tıfl-veş o gül-memeden

Gazel 235/5

Hicr-i lebûñle lâle hem olsun hem olmasun
Meysüz olan piyâle hem olsun hem olmasun

Gazel 245/1

Yâ Rab eksikliğini gösterme
Ol mehûñ rifatini eyle tamâm

Kaside 14/36

Şu rütbe yağdı sîmîn-berf k'anuñ
Cihânda karı kuru oldu Karûn

Terkib-i bend 1/3

Dünyeden gitdi yine bir nev-civân-ı nâ-murâd
Yâ İlahi aña kaçır-ı cenneti eyle makâm

Tarih 133/1

Örneklerde de gördüğümüz gibi sade söyleyişi bazan bir beyitte
kısa bir ifade, bazan atasözü olarak bulmaktayız.

Sensüz çemende şubha-dek ey nev-bahâr-ı nâz
Bülbülde âh u nâle hem olsun hem olmasun

Gazel 245/2

Tertîb-i hüsn-i yâr sefid ü siyâh u sürh
Ârâyış-i bahâr sefid ü siyâh u sürh

Gazel 48/1

O gamzeler ki şereng-i nigâhuñ olmışdur
Hayât-ı haste-i şeng-i nigâhuñ olmışdur

Gazel 99/1

İlmi terimler:

Sabih Divânı terimler yönüyle de zengindir. Bu terimleri zaman zaman kendi anlamları içinde verirken zaman zaman da terimlerle beraber sanatının gücünü göstermede övünme aracı olarak kullanmıştır. Burada sadece edebiyat terimlerinden bazılarını ele aldık.

Olmsz nazîre bu gazel-i şuħa ey Sabih
Mânend-i hâme eylemesüñler cırıl cırıl
Gazel 207/7

Ser-levha-i nazîrede Lütfi Efendiye
Kilk-i Sabih nâdire-gü nükte-pâş olur
Gazel 136/6

Mevlevî-i çarh ider âyin nazmumla Sabih
Her-dem âheng-i nevâ-yı nây-ı hâmemden semâ'
Gazel 174/7

Şabiħa şuh-ı tâb'undan sühan-fehmân-ı 'âlem hep
Me'âl-i nükte-i nazm-ı selisün dil-pesend ister
Gazel 117/5

Sabih ihâm u mazmûn u nikât nazm-ı terün it kim
Degüldü tab'-ı 'âlem diğkat-ı eş'ârdan mahzûz
Gazel 173/8

Nedendür şâ'irâne itmemek eş'ârını iş'âr
Hoş-âyende Sabih inşâd u şi'r itmek şi'ârüñdur
Gazel 119/8

Görmedünse hoş-edâ mevzûn u bâlâ-ğad cüvân

Bak Şabîhün mışra'ı berceste-i ğarrâsına

Gazel 305/9

Güçdür nazîre Nakşî Efendiye ey Şabîh

Nutk it hevâ-yı güne gazel bî-nemeksede

Gazel 299/7

Ne haddündür Şabîh itmek Cenâb-ı Naşîde tanzîr

Ki her beyti anuñ beytü'l-ğazeldür hadd-i zâtinde

Gazel 285/5

Zâde-i tab'uma tanzîr ideyim dirse Şabîh

Kabiliyyetli hüner-mend sühan-ver toğrur

Gazel 68/7

Benüm her beytümün mışra'ları bu nev-zemîn üzre

Şabîhâ nerd-bândur tâ-be maқта 'evc-i matla'dan

Gazel 238/7

İder miydi cinâs-ı lafzuñ ihyâ-kerde-i f'câz

Şabîhün tab'ı vaşıl olmasaydı rûh-ı ma'nâya

Gazel 275/7

Dür-i nâ-süfteden kat'ı nazar nazm-ı pesendîdeñ

Şabîh oldı kavâfi vü redîfi gibi nâdide

Gazel 280/7

O çâr-ebrû ki hırz-ı cân olur bâzû-yı vuşlatda

Mü'eşşerdür yanumda nüşha-i vefk-i murabba'dan

Gazel 238/3

Her beytümü bir köhn zemîn üzre Şabîhâ

Mi'mâr-ı nev-âşâr kalem eyledi ma'mûr

Gazel 100/5

Şabîha feth olursa mışra'ı dervâze-i mazmûn

Güşâde her şikâf-ı beytden bir bâb olur peydâ

Gazel 13/7

Ebyât-ı pesendide Şabîh ehl-i kemâle

Etfâl-i mezâmîn ile mekteb görünür hep

Gazel 20/5

Sabîh, mazmûnlarının orjinalliğini ifade eden beytlere de yer vermiştir.

Gör ne şayyâd-ı kemend-êndâz-ı i'câzum Şabîh

Şayd olur âhû-yı mazmûn deşt-i ma'nâdan baña

Gazel 3/10

Hod-be-hod meşk-i sühandan tıfluñ hâmem Şabîh

Köhne mazmûnlar degül mazmûn-ı nev-peydâ murâd

Gazel 55/7

Cünbiş-i feyz-eşer-i hâme Şabîh

Cilve-i şâhid-i mazmûnumdur

Gazel 113/8

Mazmun çalmak konusunda da bir beyit mevcuttur.

Mazmûn çalmak eshel idi neyleyüm Şabîh

Turnaz kitâb-ı rûyını cânân açar kapar

Gazel 114/5

Açılmasa gül-i mazmûn şarîr-i hâme muhâl

Şabîh bülbüle hep nâle itdiren gül olur

Gazel 128/9

Sabîh, manzumelerinde edebiyat terimlerini benzetme aracı olarak da kullanmıştır.

Mısrâc-ı bercestedür mevzûn-ı kadd-i dil-keşûñ
Maṭlaṭ-ı dîvân-ı ḥüsn ü ândur ebrûlar saña

Gazel 1/2

Fikret-i şîvve-ḥırâm-ı kad-i yâr
Ma'ni-i mısraṭ-ı mevzûnumdur

Gazel 113/7

Hep hilâl-i maṭlaṭıdur ma'nen ebrûlar baña
Mısrâc-ı bercestelerdür kadd-i dil-cûlar baña

Gazel 4/1

Sabîh'in edebi sanatları kullanma başarısı, kelime hazinesinin ve hayal dünyasının geniş olması, onun bazı şiirlerinde yalın bir anlatımı bulmamıza engeldir. Beyitleri teşkil eden kelimelerin, tenasüp sanatına uygun şekilde anlam bakımından birbirleriyle elâkalı oldukları görülmektedir. Aşağıdaki beyitlerde olduğu gibi.

Şu'a-i şem-i 'adl-i devlet encüm-i sipâhiyle
İder fânûs-ı minâ-yı sipihri pür-ziyâ tevfiḳ

Kaside 3/37

Fûkatüñle çeşm-i bîmâruñ gibi dil-ḥasteyem
Ey tabîb-i cân devâ-yı vaşl ile eyle 'ilâc

Gazel 43/5

Sabîh, şiirlerinde bazı kelimeleri konuşma dilinde kullanıldığı şekliyle yazmıştır. Bunlar toğrusu, urmak, turulmaz, uruldu, urur, olaldan, görelden, yapaldan gibi kelimelerdir. Türkiye Türkçe'sinde bugün bu kelimeler vurmak, doğrusu şekliyle kullanılmaktadır.

Düşelden âteş-i reşk-i ruḥuñ ey gül-beden bâğa
Şakâyḳ dâğ-dâr u lâle-i ter dâğ-ber-dıldür

Gazel 80/5

Olaldan ol güle ben bülbüli şeb-nem-veş üftâde
Dilüm pür-hün-ı cevır ü çâk çâk-ı hârhâr eyler

Gazel 95/6

Kayd olaldan başuma sevdâ-yı çîn-i kâkülûñ
Piç ü tâbın bu dil-i dîvâneme zencîr ider

Gazel 132/5

Ol kâşî yâyuñ çekelden çille-i sahtın Şabîh
Âhdan tîr-i istühvân-ı sineden zirh-gir ider

Gazel 132/7

Manzumelerdeki -im birinci şahıs eki -um, üm; -in genitif ve ikinci şahıs ekleri ile -sin üçüncü şahıs eklerini yuvarlak vokalle okuduk. Tenkitli metnin nüshalarındaki yazılış özelliklerinde görülen önemli farklılık dışında on sekizinci yüzyıl dil ve üslup özelliğine bağlı kaldık.

Şair'in dil ve üslup özelliğini genel olarak değerlendirirsek, onun şiirlerinin dili ağırdır. Ancak 18. yüzyılda Nedim'le yerleşen İstanbul Türkçesi ve mahalileşme akımının etkisi şairde görülmektedir.

5- Edebi Sanatlar:

Divân şiirinin vazgeçilmez kurallarından olan edebi sanatları Şabîh'in manzumelerinde de görmekteyiz. Divân şiirinin geleneğine bağlı kalan sanatçı söz ve mana sanatlarını sık sık kullanmıştır. En çok kullandığı söz ve mana sanatları şunlardır: Tenasüb, mübalağa, tekrar, istare, teşbih, teşhis, iştikâk, telmih, iktibs, tecahül-i ârif, hüsn-i tâlil, leff ü neşr, tevriye, aliterasyon, cinas, irsâl-i mesel, mazmûn, mısraı bercestedir.

Aliterasyon,

Divân şiirlerin çoğunda güzel bir ahenk göze çarpar. Bu, ses tekrarları veya benzer kelimelerin aynı beyitte kullanılmasıyla sağlanır.

Sâye-i güldür haţ-ı ruhsârı hem nûr-ı siyâh
 Hem benefşe hem çemen hem sebze-i bî-gânedûr
 Gazel 97/5

Sürüsüyle sürüyüp düşmenini vartalara
 İde Merrih ile şübân-ı felek sefk-i dimâc
 Kaside 12/69

Bağış ü hem börek ü baklavayı
 Beyt ile bir bir iderler ihâm
 Kaside 14/21

Şâhenşeh-i fermân-revâ şevketlü Sultan Mustafâ
 Bâb-ı hümâyunuñ serâ şehler pey-â peyitse bûs
 Tarih 1/1

Hayfâ sipend-veş eşer-i sûz-ı aşk ile
 Yandı dil-i şerâre-feşânım çitir pıtır
 Gazel 66/2

Hem-meşreb ü hem-dem arama bezm-i fenâda
 Yok ülfete şâyeste mey ü ney gibi bir şey
 Gazel 312/2

Semâvât u zemîni şanma kim olmuş emânet-kâr
 Hemân ol hamli dûş-ı mazhar-ı hâmil bil
 Kaside 1/3

Cinas,
 Ben açmasam o yâre leb-i şekvemi çi-sûd
 Bir yâre açsa yâr dile ol dehân olur
 Gazel 89/4

Görmen o yâri düşde dahî çeşm-i tıfl-ı baht
 Hâbîde necm-i tâli'üñi eşk ile oyar
 Kaside 6/3

Ta'addüd añlamam eşyâda bin Hudâ birdür
 Hezâr ise 'aded-i elf mâsivâ birdür
 Gazel 79/1

Yâda hayâl-i la'î-i lebûñ kim ne dem gelür
 Gör câm-ı çeşm-i terden O demde ne dem gelür
 Gazel 87

Yüz virmeseydi çıkmaz idi yüz bulup yüze
 Ol şâh-ı hüsne haññ-ı gulüvv-i sipeh midür
 Gazel 124/3

‘Uşşâk o dem ki yârûñ elinde nedem çeker
 Âteş-nevâ-yı nây gelûdan ne dem çeker
 Gazel 133/1

Hüsn-i Ta'lîl (Güzel neden bulma),
 Zülfûñ hevâsı kılmasa âşüfte rûzgâr
 Olmazdı piç ü tâbuñ ile bî-karâr mevc
 Gazel 44/5

Al al olmak rûhuñ mey görmege vâ-bestedür
 Görmese olmazdı mihri lâle-i rümmâni surh
 Gazel 49/4

Eşküm hayâl-i hâl ü femüñle dökülmese
 Yanmazdı şem‘-i dâğ-ı nihânum çıtır pıtır
 Gazel 66/5

Hÿvâbide tıfl-ı gonçeyi bîdâr-şubh iden
 Bülbüllerüñ çemendeki feyz-i nevâsıdur
 Gazel 75/3

Bezm-i çemende lâle-‘arağ-rîz şerm olur
 Bâga ne dem ki câm ile ol gonçe-fem gelür
 Gazel 87/4

Atmasaydı dil eğer verd-i tere süsen-i bâğ
 Şubha-dek bülbür açar mıydı dehân-ı şekvâ
 Kaside 7/17

Hârf-i nâ-güfteyi şad merhale yerden işidür
Nâ'il olsa eşer-i nuḡkına ger gûş-ı aşem

Kaside 8/25

Lânesin başında kızdırmazdı murgan-ı hevâ
Yakmasaydı âteş-i Leylî ser-i Mecnûne dâg

Gazel 179/3

İcâz,

Kısa ve özlü sözle çok şey anlatma sanatıdır. Tüm atasözleri ve vecizler bu sanatla söylenmiştir. İcâzlı söz söylemek kolay değildir.

En akrebüñden olma emîn eyle ihtirâz
‘Akrab gibi şokan kişiyi akrabasıdır

Gazel 75/5

Ezelden dâd-ı Haḡḡdur merd-i dânáya şabûr olmak
Ebed nâdân olanlar şivesindendür cesûr olmak

Gazel 191/1

Ser-â-ser müsta‘aruñken kabâ-yı cism-i ‘uryâni
Libâs-ı faḡr-ı devletle yakışmaz pür gurûr olmak

Gazel 191/5

Hiç ‘aziz olmaz mı bu şahn-ı cihânda cândan
Evvel iman-bend olan yok gayri bâdincândan

Gazel 232/2

Geçmedükçe cândan cânân ele girmek muḡâl
Bir meşeldür bu maḡâl emşâl-i cân ben cândan

Gazel 232/3

Mest it de çıkar cürcunaya zaḡid-i ḡuşki
Lâ-farḡ ola ur kanburına şekl-i şebekden

Gazel 234/4

Ṭayyit ḳorı ‘unvânı atup ṭutma hevâyı
Add olma bu âḫûr-ı cihân içre eşekden
Gazel 234/7

Fûsûn-ı hoḳḳa-bâzîdür ḳapulma mihr-i gerdune
Degüldür va‘d mükevvenî ḳuru efsâneden ğayrı
Gazel 331/5

Yâ Rab eksikliğini gösterme
Ol mehûñ rifatini eyle tamâm
Kaside 14/36

Der-i feyz-i İlähî cümleye meftûhdur sa‘yit
Ḥudâyâ itme bühtân kendüñi sa‘yüñde kâhil bil
Kaside 1/9

O dürc-i bî-bahâ-yı ‘anberîn la‘lindeki esnân
Dür-i yektâ-yı bahr-ı vahdet-i Ḥaḳḳ müşâkil bil
Kaside 1/37

Hele ey bende-i ‘âsî o şâha bu ḳaşîdeñde
Şala naḳd-i şefâ‘atdür saña elbette vâsıl bil
Kaside 1/45

Ser-a-pâ ‘illet-i ‘ișyân ile bîmâr olursañ da
Devâ-yı nazra-i luṭfın şifâ-yı bür‘-ı ‘âcil bil
Kaside 1/46

Şaḳın ḳıkma yolından ol şehüñ kim ğayrı râhuñ hep
Giyâh-i zehr ü be-şemm zehrini semm-i Helâhil bil
Kaside 1/50

Mecâzîdür beşer ta‘biri ol nûr-ı ḫaḳîkatdür
‘Adem reng-i sevâd-ı sâyesî aña beşâretdür
Kaside 2/3

Bir selâm alması üç vâv iledür
 Ramazan şûfisine virme selâm
 Kaside 14/8

Miyve-i rûzeyi sehv ile yemiş
 Olmamış puhte daği şûfi-i hâm
 Kaside 14/11

Ekl ü şûrb ile gûrişne-çeşmân
 İtdiler gözlerine hÿâbı harâm
 Kaside 14/24

Nokşan itdimse du'âsından eger
 Kıl kabûlünle Hudâya itmâm
 Kaside 14/40

Hÿâce-gân söyletdi târihin Sabiha böyle tâm
 'ılme kıldı Besmeleyle İbtidâ Sultân Selim
 Tarih 13/1

Daği şeh-zâdelerin hem daği sultânların
 O şehensâhla dâ'im kıla Hayy u Mennân
 Tarih 26/6

Böyle eyyâm-ı şafâ-bağş-ı sürûr encâma
 Yâ Rab o pâdişehi eyle muvaffak her an
 Tarih 27/8

Refâh-ı hâl ile 'ömri füzûn-ter ola şihhatle
 Vücûdı 'illet ü bimâr ile olmaya rencide
 Tarih 35/2

Külle sırrın câvizü'l-işneyn şâ'e mâ-şadak
 Çeşm-i terde eşk ü serde fikret-i gîsû midur
 Gazel 126/3

"İki kişiyi geçen her sır sır olmaktan," çıkar sözü doğrudur.

Saña meylümi kuzum bâ'îş-i cevrüñ âyâ
Söyle kaç başuñ için cân ola kurbân saña
Kaside 12/46

Büzz-i ahfeş gibi şallar başını zâhid-i huşk
Vaşf-ı keyfiyet-i mahbûb u meyi görse revâ
Kaside 12/51

İktibas,
Yahûd o hatt-ı şeref-bağış ile telmiğ ider.
Mû-be-mû نصر من الله âyetin Rabb-i Mecîd
Tarih 3/2

Naşrun Min Allah: "Allah'tan Yardım" ⁹⁵

Ahsen-i takvim-i insân câmi'ül-ahkâmdan
Böyle takvim olmaz istihrâc lâhicândan
Gazel 232/5

Ahsen-i takvim: "Biz gerçekten insanı en güzel biçimde yarattık" ⁹⁶

Zât u esmâ vü şifâta ne 'aceb mazhar ise
"Külle yevmin Hüve fi-şe'n" ile mükrem dildür
Gazel 86/3

"Külle yevmin hüve fi-şe'n" "O her gün (her an) yeni bir işte (katta) dir." ⁹⁷

Sûre-i Neml ü keşide medd-i Bismillah mı
Muşhaf-ı ruyında âyât-ı hat u ebrû mîdur
Gazel 126/6

95- Saff/13.

96- Tin 95/4-6.

97- Rahman 55/29.

Sûre-i Neml: "Mektup Süleyman'dandır. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla (başlamaktadır)."98

İrsal-i Mesel,

En akrebünden olma emîn eyle ihtirâz
‘Akrab gibi sokan kişiyi akrabasıdır

Gazel 75/4

Üç çifte kayıkla idelüm ‘azm-i Beşiktaş
Gel iki gözüm çekdirerek sûy-ı Bebekden

Gazel 234/3

Tayy it korı ‘unvânı atup tutma hevâyı
Add olma bu âhûr-ı cihân içre eşekden

Gazel 234/7

Geçmedükçe cândan cânân ele girmek muhâl
Bir meşeldür bu mağâl emşâl-i cân ben cândan

Gazel 232/3

İstiare,

Kapalı İstiare: Benzetien ile yapılan istiareye kapalı istiare denir.

Mişlüni gerdiş-i mâzide ve müstakbelde
Görmemişdür ne görür dide-i gerdûn hâla

Kaside 7/43

Zemîne şanma kim berf oldı rizân

Çil akçe erba’inde saçdı devrân

Tercî-i Bend 1/2-2

Debistân-ı çemende ‘andelibân

Bu beyti ders iderler şimdi pinhân

Tercî-i Bend 1/2-5

Sarup kâr saçağı sūd-bendi destâr
 Giyindi sâde her serv-i çemen-zâr
 Tercî-i Bend 1/3-3

Dem-i sermâ olınca sa'de maqrûn
 Şu dibâsı ser-â-ser giydi hâmûn
 Tercî-i Bend 1/4-1

Açık İstiare: Teşbihin iki temel unsurundan kendisine benze-tilen ile yapılan istiareye açık istiare denir.

Ol kadar nezzârede çeşmüñ füsûn-kâr oldı kim
 Lâl olup hayretle meshûr oldı cādûlar saña
 Gazel 1/3

Göz-sihirbaza benzetilmiştir.

Serv-i nâzum naḥl-i dil-cû şanma mânend-i Şabîḥ
 Çekdi medd-i âh-ı ḥasret ile leb-cûlar sana
 Gazel 1/7

Naz-serviye benzetilmiştir.

Sensün ey meh-rû bu şeb-seng içre mânend-i şerâr
 Şem'î bezm odı nihân fânûs-ı minâdan baña
 Gazel 3/4

Olamaz zevrâkçe-i dil lenger-endâz-ı necât
 Mevc-i girdâb-ı ḥatardur çîn-i gisûlar baña
 Gazel 4/5

Bî-gânelerle ol mehî kim görsem âşinâ
 Olmaz şekibe âh-ı şiyem bir dem âşinâ
 Gazel 8/1

Olmaz hezâr-güne perestişler eyleseñ
 Bî-gâne âşinâ o büt-i gül-fem âşinâ
 Gazel 8/4

Düserse çeşmüme 'aks-i hayâl-i la'î rengînüñ
Ser-i şâh-ı müjemde gonçe-i sîr-âb olur peyda
Gazel 13/2

Gûyâ ki la'îüñ ey gül-i bâğ u bahâr-ı nâz
Hem-reng-i nakş-ı gonçe-i dâğ-ı nihandur
Gazel 82/2

Olaldan o güle ben bülbüli şeb-nem-veş üftâde
Dilüm pür-ğûn-ı cevri ü çâk çâk-ı harhâr eyler
Gazel 95/6

İstifham,
Yâd-ı gül-berg-i ruhiyle âteşin-feryâd-i dil
Şu'le-i âvâze-i bülbü degül de yâ nedür
Gazel 97/10

Aransa var mı bir inler deyü zamânüñda
Hemân ney bulunur inleyen ya musikâr
Terkîb-i bend 1/5

Bu ne hâlet bu ne esrâr-ı meserretdür ki hep
Mazhar-ı sûr u sürür oldı zemîn ü âsumân
Tarih 29/4

Her sâde-rûda câzibe vü ân olur mı hiç
Nev-devlet-i zamânede 'unvân olur mı hiç
Gazel 41/1

Hiç 'aziz olmaz mı bu sahn-ı cihânda cândan
Evvel imân-bend olan yok gayri bâdinândan
Gazel 232/1

Şanma câm eyler tehî la'î-i leb-i cânânı bûs
Yoklar ağzın var mıdır itmiş diyü hiç anı bûs
Gazel 156/1

İştikâk,

Aynı kökten türeyen kelimelerin bir arada bulunması sanattır.

Ben açmasam da yâre leb-i şekvemi çî-sûd

Bir yâre açsa yâr dile ol dehân olur

Gazel 89/4

Sabiñ şemsesi şems âsumânî cild içre

Mütâla‘amda felek nüh-varağ kitâba döner

Gazel 105/7

Lebüñ hiç kanda mümkün nâtıkam vaşf itmemeğ şîrîn

Ne kanda olsa tu‘î-i şeker-güftâr-ı kand ister

Gazel 117/3

Muhâl iklim-i tünde gamla âsâyış dil-i zâra

Mülûkuñ râhatı mülkinde düşmensizliğindendür

Gazel 124/3

Yüz virmeseydi çıkmas idi yüz bulup yüze

Ol şâh-ı hüsne hatt-ı gulüvv-ı sipeh midür

Gazel 124/3

Hâmem o şâh-zâdenüñ itdükçe vaşfını

Hüsn-i edâda ahsen-i ta‘bîr gösterür

Kaside 5/12

Devr-i ebvâb ile devr itmeye ben der-bederi

Pây-ı pergâr şîfat dâ‘iresinden devrân

Kaside 11/46

Olmasa bir birine lâzım u melzûm eger

Ne şîta âteş olur kalb ile âteş ne şîfâ

Kaside 15/22

Hırkasın nesc eylemişdi güyyâ nessâc-ı feyz

Rişte-i nûr-ı tecellidendi anda târ u pûd

Tarih 106/5

Turma şalât-ı dâ'imiye bi-vuzûyî 'aşk

Al çeşme-sâr-ı hûn-ı dü-çeşmündeñ âb-dest

Gazel 36/5

Kinâye,

Hezârân gonçe olsa gül-bün-i müjgân-ı çeşmümde

Yine la'lün gibi gül gonçe-i şâd-âb nâ-peydâ

Gazel 14/7

Hezarân sözü binlerce anlamındadır, aynı zamanda gül-gonçe kelimesinin bulunduğu yerde bülbül anlamını da mecazlı olarak düşündürür.

Bu piç ü tâb perişân-şî'ar-ı sevdâya

Hevâ-yı sünbül-i miskin külâledür bâ'ış

Gazel 37/3

Miskin sözü aciz anlamındadır, aynı zamanda misk kokusu anlamını da mecazlı olarak düşündürür.

O şûha nergis ü gül göz kulağ olmazdı gül-şende

Hırâm-ı 'işvesin gûş itmeseydi serv-i dil-cûdan

Gazel 239/6

Göz kulak olmak deyimiyle mecaz anlamı, göz ve kulak bilinen anlamıyla da düşünülmektedir.

Piyâle cur'â gibi kalmasun ayakda müdâm

Bırakma göz göre elden yazukdur ey sâkî

Gazel 326/3

"ayak" sözü ayakta kalmak, aynı zamanda ayaklı kadah anlamıyla mecazlı kullanılmıştır.

Leff ü Neşr,

Şekl-i mihrâbı hemân çâk-i dil-i 'aşık-ı zâr

Kad-i mevzûn-minârı kad-i gül-çehre-cüvân

Tarih 76/6

Kemâl-i şıdk u 'adl ü hilm ü 'ilm ü fazlına vâriş

Ebû-bekr ü 'Ömer 'Oşmân u Haydar da fazâ'il bil

Kaside 1/59

Bî-hûş eyledi beni mestâne gözlerün

Bu sürme-dân şarâb ile oldum siyâh-mest

Gazel 36/3

Nevâ-sâz-ı neşât ol tâ-be-key dem-bestesin sâki

Hamûş oldukça sen meclisde neyler dâg-ber-dildür

Gazel 80/4

İhyâ iden bu kâlbüd-i nazmuñı Şabih

'İsî nefes yerâ'a-ı mu'ciz-beyândur

Gazel 82/5

Midâd-ı nûr-ı siyehle debir-i sun'ı ezel

Kitâbe-i ruḥ-ı yâre ḥaṭ-ı gubâr yazar

Gazel 96/4

Meded bimâr-ı hecrüm ey tabîb-i ḥastegân-ı 'aşk

Halaş it derd-i fürkatden devâ-yı hâl-i vuşlat vir

Gazel 103/2

Ḥaṭṭ kim âyât-ı ruḥuñ esrârını keşşâf ola

Muşhaf-ı i'câz-ı ḥüsnüñ ân-be-ân tefsîr ider

Gazel 132/6

Dil-i ferzâne-yi satranc-ı maḥabbetde o şâh
 Bend ider olsa da Leclâc-ı hüner-ver çat pat
 Gazel 170/4

Düşmen-i nefis-i ‘anûdiyle küt-â-küt cengi
 Şanma küffâre tûfeng atmağa benzer çat-pat
 Gazel 170/5

Göreydi Cem şarab-ı devr-i câm-ı bezmürnüzi
 Virürdi tâc u serîn her ḥabâb-ı bâdemize
 Gazel 279/3

Düşer ayâğına her bir fütâde cur‘a gibi
 Alınca sâķi-i gül-çehre câm-ı mey eline
 Gazel 290/4

Mazmun,

Mazmun, bir sözün içinde gizli olan sanatlı anlatımdır. Sevgilinin ağzı, ab-ı hayat, gül, gonca, şarab, la’l; boy, servi, tuba; göz, nergis, badamdir.

Şabîḥ, köhne mazmuma itibar etmediğini, bîkr-i mazmunlar mey-dana getirdiğini manzumelerinde sık sık tekrar etmektedir.

Ḥod-be-ḥod meşķ-i sūḥandan tıfluñ ḥâmem Şabîḥ
 Köhne mazmûnlar degül mazmûn-ı nev-peydâ murâd
 Gazel 55/7

Şair, mazmun çalma konusunda da bir beyit söylemiştir. Görülüyor ki Şabîḥ için orjinal, duyulmamış mazmunlar kullanılırken mazmun çalmak düşünceside ele alınmıştır.

Mazmûn çalmak eshel idi neyleyüm Şabîḥ
 Turmaz kitâb-ı rûyını cânân açar kaper
 Gazel 114/5

Müjesi tîr ü kemânın kılup ebrûsından
 Urdı âmâc-ı dil-i zâruma şad-zahm-ı cefâ
 Kaside 12/49

Merdüm-i dîdeme beñzerken o hâl-i siyehûñ
Nâfe âhû-yı Hutten dirler ise ‘ayn-ı Hıta

Kaside 12/47

İtse mülk-i dile Tâtâr nigâhı ilğar
Şabr u ârâmumı bir lahzada eyler yağma

Kaside 12/54

Her rûzi bu mâh-ı Ramazânuñ ruḥ-ı ḥûbân
Târik-i şebî zülf-i siyeh-kâr-ı bütândur

Kaside 13/6

Ebrü-yı kemân-dâruña zih-rişte-i cândur
Hem vâre sihâm-ı müje ki sine-nişândur

Kaside 13/27

Çin-i haṭṭı mevç-i çemen mi ‘ayn-ı kevşer mi o leb
Sidre yâ Tübâ mı kâmet ḥüsn-i rû minû mıdur

Gazel 126/8

Berg-i güle nûkhet nice eylerse sirâyet
Ey gonçe saña ân bu güne sereyândur

Kaside 13/28

Ne mâh-ı nev dem-i seyf-i guzât-ı Bedr ü Huneyn
Ten-i Kûreyş zülâm-ı şebi ider iki şakk

Terkib-i bend 2/3

Olinca mışra‘-ı berceste ol kad-i mevzûn
Kenâre çekmek anı oldı aḥsen-i mazmuñ

Terkib-i bend 1/6-3

Tenümde şerḥa mı kıldum nümüne-i tenvîn
Görince hâl-i leb-i la‘lını çü nokta-i nûn

Terkib-i bend 1/6-3

Zill-ı Hakk Sultân Hamîdüñ şulb-ı pâkinden yine
Gül yanaklı keвне bir sultâni geldi yümñ ile

Tarih 24/1

Şükr Sultân Hamide yine luţf itdi Hudâ
Bir melek-hu yüzi gül kâküli sünbül sultan

Tarih 27/1

Gonçe-i ‘ömrüñ perişân eyledi bâd-ı ecel
Yâ Rab eyle kabrini şahñ-ı gülistân-ı cinân

Tarih 155/2

Mir’atı şekl-i büt-kede-i Çin ider hayâl
Gördükçe ‘aks-i kâfir-i zülfüñ o hod-perest

Gazel 36/4

Hüsn-i maţla‘ kaşlaruñ berceste mısra‘dur kadüñ
Görmedüm divân-ı hüsnüñ mişlini dünyada hiç

Gazel 40/2

Bülbül şerâre-pâş-ı figân olsa da hezâr
Pervâne gibi ‘âşık-ı süzân olur mı hiç

Gazel 41/4

Ne dem resm eylesem nakş-ı ruhuñ levh-i hayâlümde
Midâd-ı hûn-ı eşküm hâme-i müjgânı eyler surh

Gazel 50/3

Sabih ol gonçe-i gül-gün-kaşanuñ vaşfin itdükçe
Olur dâmân-ı bikr-i nazm-ı renginüm ser-â-ser surh

Gazel 51/5

Gül-berg-i rüyü mevc-zen-i âb u tâb olur
Gelse ne dem o gonçe-dehânım çitir pıtır

Gazel 66/8

Femûñ o gonçe ki bâg-ı ‘adem resîdesidür
Kadûñ o şâh ki medd-i nigh keşîdesidür

Gazel 69/1

Bahâr-ı gül-şen-i hüsn-i ruhuñ hayâl iderek
Şükûfe-zârî-i cennetde ‘andelîb olurum

Gazel 225/3

Ol âfitâbuñ elin öp görünce câm gibi
Ayağına düşe göre cur‘a-i müdâm gibi

Gazel 323/1

Ol yem-i hüsnî gînâ gelmez temâşâdan baña
Çeşm-i zerka‘ olsa her bir mevc-i deryâdan baña

Gazel 3/1

Ta‘tîr ider cihânı sabâ olsa kıl kadar
O müşk-bâr-ı zülf-i perişâne âşinâ

Gazel 9/4

Fürûg-ı tal‘atuñdan çeşmüm olmazsa letâfet-yâb
Yem-i giryemde mevc-i cilve-i meh-tâb nâ-peydâ

Gazel 14/3

Firâk-ı câm-ı lebûñle çeküp ‘azâb şarâb
Müdâm çeşm-i habâbın ider pür-âb şarâb

Gazel 18/2

Bâzî-geh-i sevdâda kılup zülfüñi çevgân
Kûy-ı dili ey dil-ber-i gül-gün-kaâ kabâ kabâ

Gazel 19/4

Âteşin-ruhsârun ey büt eylemezdi secde-gâh
Hâl-i Hindû-yı siyâhuñ olmasa âteş-perest

Gazel 25/2

Düşmez kafes-i tende gam-ı dâne vü âbe

Murg-ı dili şayd eyleydi dâm-ı kanâ'at

Gazel 29/4

Mecaz,

Hümâr u neşveden tertîb olunmuş bezm-i ikbâli

Muhammerdür hamîr-i zevk u gamla maye-i devlet

Gazel 28/2

Dil-i efsürdeye câm-ı ezelden

Şarâb-ı 'aşk nûş itmek yasaktadır

Gazel 98/5

Mestüz mey-i peymâne-i bezm-i ezelden

Bu bâğ-ı fenâda ebedî yog iken engûr

Gazel 100/3

Ifâkat-yâb olur dil illet-i 'aşk-ı mecâziden

Felâtûn-ı hakikat pîr elinden şerbet almışdur

Gazel 120/3

Nesîm-i lutfuñı bülbül çemende eylerse yâd

Gül-i murâd açılır bâğ-ı sinesinde hezâr

Terkib-i Bend 1/5-2

Halvet-nişîn-i firdevs oldu gidüp beğâyâ

Bu tekye-i fenânuñ âhir o çille-bendi

Tarih 103/2

Şarşar-ı båd-ı ecel-efsûs ol bi-çârenüñ

Eyledi şîrâze-i mecmu'a-i 'ömrün hebâ

Tarih 109/2

Dem-i âteş-nevâsı kalmayınca nây-ı cisminde

Karâr itdi o dem evc-i maķâm-ı bezm-i 'uķbâda

Tarih 111/2

Cân atup gitdi riyâz-ı cennete

Kaldı evlâd u ‘ıyâli bi-nevâ

Tarih 127/2

Bang-ı kûs-ı rihleti gûş eyleyüp

Cân u dilden eyledi ‘azm-i beğâ

Tarih 119/3

Hüdhüd-i rûh-ı Süleymân Ağanuñ

Âşiyân-gâh-ı teninden uçdı âh

Tarih 137/1

Ten kafesdi pençe-i ‘ikâb-ı merg idüp şikest

Uçdı murg-ı rûhı huldı lâne itdi gûyiyâ

Tarih 139/3

Şarâb-ı kâm ile pür olmadan peymâne-i ‘ömri

Tehî işkeste kıldı dest-i mihr-i sâkî-i devrân

Tarih 142/2

Olalı sermest-i câm-ı sâkî-i bezm-i Elest

Eyledi seng-i melâmet şîşe-i ‘ârum şikest

Gazel 25/1

Aylmaz tâ-ebed dil mesti-i câm-ı mağabbetden

Şarâb-ı sâkî-i bezm-i ezelden lezzet almışdur

Gazel 120/6

Mecâz-i mürsel,

Her sâde-rûda câzibe vü ân olur mı hiç

Nev-devlet-i zamânede ‘unvân olur mı hiç

Gazel 41/1

Cihânda bir ahd olmazdı kâmdan me'yûs
Çıkaydı hârice 'âlemde her hesâb-ı ferah

Gazel 46/3

Hayfâ sipend-veş eşer-i sûz-ı 'aşk ile
Yandı dil-i şerâre-feşânun çitir pıtır

Gazel 66/2

İtdi evşâf-ı hümâyûna sezâ tab'a sünûh
Nazm-ı rengin-i le'âlî-i me'âl-i şevket

Kaside 4/5

Mişlüni gerdiş-i mâzide vü müstakbelde
Görmemişdür ne görür dide-i gerdun hâlâ

Kaside 7/43

Tuğ-ı şâhı çıkup âlây ile şahn-ı çemene
Oldı çâder-i çiçegi sâha-i gül-şende hıyem

Kaside 8/2

İtmeseydi gam-ı dünyâ beni âşûfte-dimâğ
Böyle mi eyler idüm midhatuñı nazm u beyân

Kaside 11/38

Mısra-ı Berceste,

Mısrâc-ı bercestedür mevzûn-ı kıdd-i dil-keşûñ
Matlaç-ı divân-ı hüsn ü ândur ebrûlar saña

Gazel 1/2

Matlaç-ı divân-ı dil zıkr-i dü-ebrûdur baña
Mısrâc-ı berceste fikr-i kıdd-i dil-cûdur baña

Gazel 5/1

Nazm-ı evşâfuñı âvize-i çarh itmek için
Eyledüm mısraç-ı bercestelerümden süllem

Kaside 8/35

Mübalâğa,

Şu'â'-ı şem'î-i 'adl-i devlet encüm-i sipahiyle
İder fânûs-ı minâ-yı sipihri pür-ziyâ tevfiķ

Kaside 3/37

Mişli yok şevketinün âyine-i çarķ iķre
Var ise pertevîdür aña mişâl-i şevket

Kaside 4/13

Cevlâne gelse bâriķa-i reftâr-ı eşhebi
Gâv-i zemini inledür ol demde zâr zâr

Kaside 6/15

Zerredir meh-çe-i iclâli yanında hûrşid
Kaķredür lücce-i ihsânına nisbet deryâ

Kaside 7/31

Pertev-i neyyir-i 'adlün düşeli âfâķa
Kalmadı zerre kadar zulmet-i zulm-i a'dâ

Kaside 7/36

Sihr-i halâl,

Ey naķl-i nâz ķametüne ķarşı toĝrısı
Servün hırâm eylemesi tab'â kec gelür

Gazel 67/3

Şabiķ aĝlamadan mâder-i zamâneye hiķ
Bu tıfl-ı baķtuña pistân-ı 'izz ü şân mı virür

Gazel 104/6

Leâli-i nûket-i nazm-ı medhüni ben de
Huzûr-ı devletüne neşr yokdur isti'dâd

Terkib-i bend 1/8-5

Sîne-çâk öyle bir abdâl ki söyler kalemüm

Bir ayâğ üzre nice zümre-i 'irfâne gazel

Gazel 208/4

Redd-i mısra,

30. gazelde matlaun ilk mısraı maktan ikinci mısraından tekrar edilmektedir.

Rüsvâ-yı 'aşk olur olan elbet Elest mest

K'eyler müdâm şîşe-i 'ârın şikest mest

Oldum harâb-ı bâde-i feyz-i ezel Şabîh

Rüsvâ-yı 'aşk olur olan elbet Elest mest

Gazel 30/1-5

Reddü'l-'aciz,

Her dem hayâle mevce-i gîsû-yı keç gelür

San baħr-ı Çinden tolu 'anberle geç gelür

Yâda şikenc-i turreci geldükçe ey Şabîh

San baħr-ı Çinden tolu 'anberle geç gelür

Gazel 67/1-7

Tecahül-i Ârif,

Bir sanatçının, bildiği bir şeyi, bilmiyormuş ya da başka türlü biliyormuş gibi açığa vurması sanatıdır.

Olmaz gönülde cünbiş-i 'aşk olmadukça şâf

Her bir şadefde güher-i gâltân olur mı hiç

Gazel 41/3

O büt-i 'işve-pereste hiç urılmaz mı gören

Müjesi dest-i fireng-i nighinden mec olur

Gazel 88/2

Ne virse bâd-ı hevâ şanma rûzgâr ey dil
O yâd-gâr sebepsüz hiç armağan mı virür

Gazel 104/4

Şevket-ârâ-yı şeh-i evreng-i mülk-i ma'niyüm
Lîk şûretde haşem ta'bl u 'alem bilmem nedür

Gazel 121/3

Nev-devlet-i zamâne-i nâ-fehme ey Şabiḥ
Abdâl-veş gazel okumak zul degül midür

Gazel 140/9

Tekrir,

Tertîb-i hüsn-i yâr sefid ü siyâh u surḥ
Ârâyîş-i bahâr sefid ü siyâh u surḥ

Gazel 48/1

Söylerken ol şikeste-zebânım çıtır pıtır
Eyler bedende rişte-i cânım çıtır pıtır

Gazel 66/1

Erganûn-ı vahdetüm deyr ü harem bilmem nedür
Şîr-i âheng-i maḳâmum zir ü bâm bilmem nedür

Gazel 121/1

Kimisi eşribe-i gûnâ-gûn
Kimisi kand u şekerli bâdâm

Kaside 14/42

Duçâr olursa o çâr-ebruya dil-i nâ-çâr
Behişt-çâr-'anâşırda olamaz meskûn

Terkib-i bend 1/6-6

Kasımpaşalı olsa idi mey gibi bir şey

Ta'bir olunurdu añada şey gibi bir şey

Gazel 312/1

Telmih,

Melâ'ik-ceyş ü Levlâk-efser ü ol sidre-ewrengi

Ezelden tâ ebed hükm-i revân bir şâh-ı 'âdil bil

Kaside 1/35

Anuñ nûr-ı siyâh-ı ebruvânın Kabe-Kavseyne

Miyân-ı hacibeynüñ dâhi Ev-ednâyı şâmil bil

Kaside 1/36

Sûre-i Necm; 53. sûre, 9. âyete "sonra ona yaklaştı ve sarktı. İki yay kadar daha yakın oldu." telmihte bulunuluyor.

Sun'ı ezel hutûd-ı şu'a-i cebînini

Âyat-ı Nûr hüsnine tefsîr gösterir

Kaside 5/14

Nur sûresinin 35. âyetine telmihte bulunuluyor.

Yâhûd ol hatt-ı şeref-bağış ile telmih ider

Mû-be-mû نصر من الله âyetin Rabb-ı Mecîd

Tarih 3/2

Saff sûresi; 61. sûre 13. âyete telmihte bulunuluyor.

"Allah'tan yardım ve yakın bir fetih"

İrci'î emri risân oldukça nâ-geh gûşına

Bî-tevakkuf itdi der-gâh-ı Hudâya istinâd

Tarih 141/2

İrci'î: Fecr sûresi; 89. sûre; 27-30. âyetlere telmihte bulunuluyor.

"Ey güvenceye kavuşmuş ruh! Hoşnut etmiş ve hoşnut edilmiş olarak Rabbine dön..."

Akrıbası şöyle tursun fevtini gûş eyleyen

Rûhına iller daği dirler añun El-Fâtiha

Tarih 157/2

Fâtiha sûresi, 1. sûre'ye telmihte bulunuluyor.

Âyât-ı Beyyinât-ı kitâb-ı cemâlünün

Hüsn-i haţuında piç ü ham A'rab şivedür

Gazel 77/3

Beyyine sûresi; 98 sûresine, telmihte bulunuluyor.

Sûre-i Neml ü keşide medd-i Bismillâh mı

Muşhaf-ı rûyında âyât-ı haţ u ebrû mıdır.

Gazel 126/6

Sûre-i Neml; 27. sûre 30. âyete "Mektup Süleyman'dadır. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla (başlamakta)dır" telmihte bulunuluyor.

Hÿâce-gân söyletdi târihin Şabiha böyle tâm

'İlme kıldı Besmeleyle ibtidâ Sultân Selim

Tarih 13/1

Ol haţ-ı sebz ile şerif Halim

Sünnet-i Aħmedi kıldı ekmel

Tarih 5/1

Hız. Peygamber'in sünnetlerine telmihte bulunuluyor.

Rabbi yesir lâ tu'assir rabb-i temmim bil-ḥayr
 Mazhar itdi nuṭkını bu mışra'ı Ḥayy u Qadım
 Tarıh 11/3

"Ey Rabbim kolaylaştır, zorlaştırma ve Rabbim hayırla tamamla"
 duasına telmihte bulunuluyor.

Bıkr-i şâḥ olmasa hem-nefḥ-i buḥûr-ı Meryem
 Tıfl-ı gül-gonçeyi itmezdi çü 'îsî peydâ
 Kaside 7/11

"Buhûr-ı Meryem ifadesiyle Meryemana eli denilen çiçeğe ve Hz.
 Meryem'in durumuna telmihte bulunuluyor.

Acem şairi Hassan'a telmih ediyor. Hassan, Peygamber Efendi-
 mize övgü şiir yazan ünlü bir şairdir.

Her şebi Kâdr ola her bir günü 'ıyd-i Ramazân
 Çarḥ turdukça tura uğramaya eḳdâre
 Kaside 9/21

Kadir gecesi ve Ramazan bayramına telmihte bulunuluyor.

'ıyd-i adḥâya nice olmasın âdem kurbân
 Görüşür herkes ile "Lahmike Lahmî" ḥubân
 Kaside 11/1

"Lahmike Lahmi": Etin etimdir. Hadis-i şerifine telmihte bu-
 lunuluyor.

Ne mâh-ı nev-dem-i seyf-i guzât-ı Bedr-i Huneyn
 Ten-i Kureyş zülâm-ı şebi ider iki şakk
 Terkîb-i bend 1/1-3

Hz. Peygamberin Bedr ve Huneyn savaşları ile ayı ikiye bölmesi

mucizesine telmihte bulunuluyor.

Qalem-mizâb-ı âb-ı rahmet-i engüşt-i Rahmânî
Kef-i mu'ciz-nümâsın levh-i mahfuza mu'âdil bil

Kaside 1/39

Bu beyitte levh-i mahfuza ve Hz. Peygamber'in parmaklarından su akması mucizesine telmihte bulunuluyor.

Hidâyet-kân-ı dîn-i Ahmedüñ a'dâ-yı bî-dînin
Delâlet mâye-i Vesvâs u Hannâs u erâzil bil

Kaside 1/52

Sûre-i Nâs: 114. sûre, 3. âyete telmihte bulunuluyor.

"Min şerri vesvâsil-hannâs." O sinsi şeytanın şerrinden

Fürûğ-ı kurretü'l-'aynın o sıbteyn-i Resûla'llah
Dü çeşm-i Murtezânuñ merdüm-i binâlarındandır

Mersiye

Hz. Peygamber'in torunları ve Hz. Ali'nin oğulları Hasan ile Hüseyin'in Kerbelâ'da şehid edilmesine telmihte bulunuluyor.

İder âsûde-ser-germiyyet-i hûrşid-i mahşerden
'Uşâta sâye şalsa zerrece rûz-ı cezâ tevfik

Kaside 3/10

Hesap günü, kıyametten sonra insanların hesaba çekilecekleri gün olan mahşer gününe telmihte bulunuluyor.

Düldül-süvâr ya'ni Silâh-dâr şeh-r-yâr
Oldur semiy-i şîr-i Hudâ seyf-i Zülfekâr

Hz. Ali, atı Düldül ve kılıcı Zülfekâr'a telmihte bulunuluyor.

Bi-hüsni ‘aşk-ı Züleyhâ be-nâziş-i Yûsuf

Ki itdi kıssaların naşş ile Hudâ tefhîm

Terkib-i Bend 1/7-4

Yûsuf ile Züleyhâ kıssasına telmihte bulunuluyor.

Bi-hağ-ı Âdem-i mescûd-ı Kible-i ervâh

Ki aña eyledi esmâ-yı külli-i Hakk ta’lim

Terkib-i Bend 1/7-3

Bakara Suresi; 2. sûre; 31. âyete telmihte "Allah, Âdem'e bütün isimleri eşyanın adlarını ve ne işe yaradıklarını öğretti" bulunuluyor.

Sanma görinen şekl-i hilâl-i Ramazandır

Mihrâb-ı ‘ibâdat-ı kadr-dân-ı zamândur

Kaside 13/2

Ramazan ayının başlamasına telmihte bulunuluyor.

Biri ‘Abdülhâlik ü Ya’kub-ı çarhı kim biri

Ebr-i ma’nâ biri nisân-ı güher perver olur

Tarih 55/4

Fuqarâsından idi Hazret-i Mevlânânun

Şems idi şohbet-i ‘irfânında o merd-i dâna

Tarih 113/2

Mevlâna ve Şems-i Tebrizi'ye telmihte bulunuluyor.

Görse ibn-i Mukle reşkin-sâz olurdu hattına

Öyle bir pâkize hattat idi ol nazik nihâd

Tarih 141/3

İbn-i Mukle'ye telmihte bulunuluyor.

Bu ‘ali menkabet endişede Risto fitnat
Bermeki cevdet u fıtratda Felâtun âsâ

Kaside 12/23

Aristo, Bermeki ve Felâtûn’a telmihte bulunuluyor.

Füsûn-ı mu‘cizâtın ‘azv ider eşhâş-ı bî-dîne
Sipihri-i sîm-yâb-âbâdı ‘ayn-ı çâh-ı Bâbil bil

Kaside 1/54

Babil kuyusuna telmihte bulunuluyor.

İder âyîne-i İskender-i gîti-nümâ-âsâ

Virürse jeng-dâr-ı tab‘a feyz-i incilâ tevfiğ

Kaside 3/3

Cihanı gösteren ayna olarak bilinen İskender’in aynasına telmihte bulunuluyor.

Selâmet-yâb ider tufân-ı emvâc-ı havâdişden
Olursa Nûh-veş fûlk-i vücûda nâ-ğudâ tevfiğ

Kaside 3/11

Nûh Tufanı’na telmihte bulunuluyor.

Şeh-i Pervîz-i dehr olmışdur el-ğak ol cihân-dâri
Bulaldan genc-i bâd-âver gibi bâd-ı hevâ tevfiğ

Kaside 3/27

İran şahlarından Hüsrev’in lakabı Pervîz’dir ve hazinesi ile anılmıştır. Bu konuya telmihte bulunuluyor.

Eger döndürmese Şeb-diz-i çarhı zir-i-rânında
Hilâl ü mihri itmezdi rikâb u zîn aña tevfiğ

Kaside 3/28

Pervîz’in atına (Şeb-diz) telmihte bulunuluyor.

Bi-pâk-ı mühr-i Süleymân emîn-i Hayy u Vedûd
Cenâb-ı Âşafa sâl-i cedid ola mes'ûd

Terkib-i Bend 1/8-8

Hız. Süleyman'ın mührü ve veziri Âsaf'a telmihte bulunuluyor.

Sezâ o Hazret-i Kibriyâ semiyî-i sultânûn
Olursa tâc-ı Feridûn meh-i dirahşânı

Tarih 28/2

Pişdâdiyân sülalesinden altıncı hükümdar olan İranlı padişâh Feridun'a telmihte bulunuluyor.

Bu kevine Cem haşem Dârâ 'alem Hâkân-i zî-şânı
Kime gösterdi ayâ söyleyün işte şala tevfik

Kaside 3/41

Dâra, Hâkân ve Cem'e telmihte bulunuluyor.

Mukarnes tâk-ı kâhûn olmasaydı kavş-i Rüstem hiç
Aña sürmezdi dest-i mihr ile zerrîn-tilâ tevfik

Kaside 3/55

İran kahramanı Rüstem'e telmihte bulunuluyor.

Yahûd ki mışra'ı dîvân-çe-i Hilâlîdür
Me'âli maţla'ı garrâ-yı Enveriden edak

Terkib-i Bend 1/5

Şair Hilâli ve Enveri'ye telmihte bulunuluyor.

Resm-i dil-cûsına beñzer bulamaz
Cüst u cû itse Sinimmâr hayâl

Tarih 81/3

Havernâk sarayını yapan mimar Sinimmâr'a telmihte bulunuluyor.

Ene'l-Hakk-nutk-ı Mansûruñ ki Hakkdur

Hakikat nutk-ı Hakk demek ehakkdur

Gazel 98/1

Halacı Mansûr'a telmihte bulunuluyor.

Müselseldür kuyûd-ı silsilem Ferhâd u Mecnûna

Benüm zencir-bendân içre şanma silsilem yokdur

Gazel 131/4

Leyla ile Mecnu ve Ferhat ile Sirin hikayesinin erkek kahramanlarına telmihte bulunuluyor.

Mecnûn gibi bend itme beni Leylî-i dehre

Âzâde-i ser-silsile-i nefis-i 'anûd it

Gazel 26/5

Leyla ve Mecnûn mesnevisinin kahramanlarına telmihte bulunuluyor.

Hem-zebâni olamaz öyle hikem-verdür kim

Bahş-ı 'aklîde vü naklîde de İbn-i Sinâ

Kaside 7/30

İbn-i Sinâ'ya telmihte bulunuluyor.

Ol şûha nergis ü gül göz kulağ olmazdı gül-şende

Hırâm-ı 'işvesin gûş itmeseydi serv-i dil-cûdan

Gazel 239/6

Nergis göze, gülde kulağa işaret etmektedir.

Tenasüb,

Anlam bakımından aralarında ilgi bulunan iki veya daha fazla kelimenin bir arada kullanılması sanatıdır.

Vücûd-ı âdemi fehmi eyle kalb-ı kalıb-ı imkân
O kalıpta müdebbir ma'ni-i insân-ı kâmil bil

Kaside 1/5

Kâse-i meh daği bir kûze-i iftâr olsun
Kurş-ı hürşid ola süfresine nân pâre

Kaside 9/17

Sîm-i sînisi ola hâle-i mâh-ı tâbân
Döne her ahter aña bir tabak-ı iftâre

Kaside 9/16

Nesr-i feyz itdi yine mâh-ı şiyâm
Oldılar secde-ber-i şükr-i enâm

Kaside 14/1

Fi'l-meşel evc-i felek olsa daği
Tavuluñ sıyt u şadâsına mağâm

Kaside 14/22

Ya açıldı gül-bün-i bâğ-ı ümîd
Bir dü-bâlâ gül virüp şâh-ı na'im

Tarih 64/6

Ol âfitâbuñ elin öp görünce câm gibi
Ayığına düşe gör cur'a-i müdâm gibi

Gazel 323/1

Düſer ayağına her bir fütade cur'ca gibi
 Alınca sâki-i gül-çehre câm-ı mey eline
 Gazel 290/4

Şarâb-ı kâmla pür olmadan peymâne-i 'ömri
 Tehi işkeste kıldı dest-i mihr-i sâki-i devrân
 Tarih 142/2

Mısrâf-ı bercestedür mevzûn-ı kadd-i dil-keşûñ
 Matla'ı dîvân-ı hüsn ü ândur ebrûlar saña
 Gazel 1/2

Her bir habâb-ı câm-ı meyi efser eyleyüp
 Olmuş serîr-i Cemde şeh-i tâç-dâr mevc
 Gazel 44/6

Tegâfûlûñ per ü peykân olalı gamzelerûñ
 Gönül nişân-ı hadeng-i nigâhuñ olmuşdur
 Gazel 99/3

O şûha nergis ü gül göz kulağ olmazdı gül-şende
 Hırâm-ı işvesin gûş itmeseydi serv-i dil-cûdan
 Gazel 239/6

Çarha dâğ-ı reşk iderdüm şâbit ü seyyâreyi
 Hâle-veş bir şeb koç idim âh ol meh-pâreyi
 Gazel 318/1

Şâh-bâz-ı çeşm-i şayyâdı süzülse ol şehûñ
 Şayd ider yek-lahzada murg-ı dil-i âvâreyi
 Gazel 318/6

Bî-ser ü pâ Ka'be-i küyuñ tavâf itdükçe âh
 Çeşm-i pûr-nem odı 'aynıyle çeh-i zemzem gibi
 Gazel 328/4

İrtikâ'-i rütbeğe pâ-bend olur kayd-ı sivâ
 Dâmen-i 'İsiye gül-miñ oldı âhen ignesi
 Gazel 332/3

Piyâle cur'a gibi kalmasun ayakda müdâm
 Bırakma göz göre elden yazukdur ey Sâkı
 Gazel 326/3

Teşbih,
 Gerdenünde hâl-i müşginün temâşâ eyleyen
 Sevdigüm kâfûra konmuş dâne-i fülful şanur
 Gazel 92/3

Ol yem-i hüsni gınâ gelmez temâşâdan baña
 Çeşm-i zerka olsa her bir mevc-i deryâdan baña
 Gazel 3/1

Hep hilâl-i ma'la'idur ma'nen ebrûlar baña
 Mışra'-ı bercestelerdür kadd-i dil-cûlar baña
 Gazel 4/1

Hezâr ders iderek devr ider Gülistânı
 Gül oldı bülbüle güyâ ki müstetâb kitâb
 Gazel 23/3

Hüsni ma'la' kaşlaruñ berceste mışra'dur kadûñ
 Görmedüm divân-ı hüsün mişlini dünyâda hiç
 Gazel 40/1

Şol yâri ki sevdüñ büyüdüp ta kücücekden
Yorgan gibi şar sineye çek çıkma döşekden
Gazel 234/1

Rûyün gibi her ânda gülistân olur mı hiç
Zülfüñ gibi cihânda hıyâbân olur mı hiç
Gazel 41/2

O gül-i hürşid ile lâzımsa hüsni-î imtizâc
Ola göre şeb-nem gibi meczûb-î rûhânî-mizâc
Gazel 43/1

Düşünce denize benzetiliyor.

Cüş eyledükçe kuzüm-î endişem ey Şabîh
Eyler nişâr nice dür-î şâh-vâr mevc
Gazel 44/12

Ṭufân-î aşkıdan bulamaz fülk-î dil necât
Tâ nâ-ḥudâsı şıdk u ḥulûş olmaya çü Nûh
Gazel 45/7

Yârün beline kavsi-î kuzâh gibi mevc olur
Her târ u pûd-câr sefid ü siyâh surḥ
Gazel 48/11

Ser-leḥa-î me'âniye Bihzâd-veş Şabîh
Ḥâmem şuver-nigâr sefid ü siyâh u surḥ
Gazel 48/12

Olup berçide-dâmen hizmet-î medḥ-î celilüñde
Cemî'-î şafîr-î mu'ciz benim gibi 'abîd olsun
Kaside 10/28

Şeb-reng-i haţţ bakılsa ʿızarında ol mehûñ
Mihr-i sipihr-i hüsnine ebr-i hicâbdur

Gazel 65/4

Şeb-nem gibi fütâde-i gül-zâr-ı ʿaşk iden
Murg-ı dilüm Şabiḥ o gül-i âfitâbdur

Gazel 65/5

Can ipliğe benzetilmiştir.

Söylerken ol şikeste-zebânum çıtır pıtır
Eyler bedende rişte-i cânım çıtır pıtır

Gazel 66/1

Gül-berg-i rûyı mevc-zen-i âb u tâb olur
Gelse ne dem o gonçe-dehânum çıtır pıtır

Gazel 66/8

Merd-i maʿnî veled-i kalb-i sanevber toğrur
Böyle ḥayrül-ḥalefi kim aña benzer toğrur

Gazel 68/1

Tev'emândur keder ü şevḫ-i zen-i gerdûnuñ
Muttaşıl mâder-i kevn iki birâder toğrur

Gazel 68/3

Femuñ o gonçe ki bâğ-ı ʿadem residesidür
Kadûñ o şâḫ ki medd-i nigeḥ keşidesidür

Gazel 69/1

Bu bahr-ı pür-ḥaţarda ne gam cûş-ı fitneden
ʿAşḫ-ı Hudâda fülk-i dilüñ nâ-ḥudâsidur

Gazel 75/5

La'luñ bize sâkî kadeh-i bint-i 'inebdür
 Nuql-ı nemekin bezmimüze piste-i lebdür
 Gazel 71/1

Peyvete ise çarha n'ola âh-ı dil-i zâr
 Hatt-ı siyeh ol mâha serâ-perde-i şebdür
 Gazel 71/4

Lâle-gün oldukça ruhsâruñ bahâr-ı şerm ile
 Şiše-i dil içre dâgum gonçe-i sir-âbdur
 Gazel 78/4

Tahayyül-i kemer-i yâr ile geçer 'ömrüm
 Sıra't-ı haşr ile müy-i miyân baña birdür
 Gazel 79/5

Ebrûlaruñ ki kabza-i hüsne kemândur
 Her bir hadeng-i gamzeñe sinem nişândur
 Gazel 82/1

Dehenle gonçe ruhla lâle kakül saçı sünbülle
 Semenle şâf-sine sim-tenle yâsemen birdür
 Gazel 84/4

O dil-cu hokka-i la'lin-dehân-ı yârde guyâ
 Güher dendân ile lü'lü-i lâlâ-yı 'Aden birdür
 Gazel 84/5

Ne dem resm eylesem nakş-ı ruhuñ levh-i hayâlümde
 Midâd-ı hûn-ı eşküm hâme-i müjgânı eyler surh
 Gazel 50/3

Hayal, levha; kanlı gözyaşı, mürekkep ve müjgân ise hâmeye benzetilmiştir.

Şabih ol gonçe-i gül-gün-ķabânũñ vaşfin itdükçe
Olur dâmân-ı bikr-i nazm-ı renginüm ser-â-ser surh
Gazel 51/5

Sevgili güle benzetilmiştir.

İşrâb ider olan şeker-âbı o şüh ile
Akdukça çeşme-sâr-ı dü-çeşmümden âb-ı telh
Gazel 52/5

Göz çeşmeye benzetilmiştir.

Sanma şüfi hây u hûdan lâ ile illâ murâd
Ħan-ķâh-ı dilde ol maĦbûb-ı müsteşnâ murâd
Gazel 55/1

Gönül-hankâha benzetilmiştir.

Medâr-ı lâ-mekân seyr-i sipihr-i âlem-i dilde
Tırâz-ı devre-i bedir amâdur hâle-i tevĦid
Gazel 59/4

Gönül âleme benzetilmiştir.

Sevâd-ı nâmesinden baña dikerdi tesellisi
Vireydi bir beyaz olsun ger ol kaşı kalem kâgaz
Gazel 61/6

Kaş kaleme benzetilmiştir.

Dehân-ı yâri Bihzâd-ı Ħayâlüm nakş için eyler
Beyaz-ı çeşm ü bârik-i müjemden kıl kalem kâgaz
Gazel 62/7

Sevgilinin güzelliği mushafa benzetilmiştir.

Dem-i tahrîr okurken muşhaf-ı hüsnüñ degül hâmem
Yanar te'sir idüp muhriķ sadâ-yı kalkalem kâgaz

Gazel 62/9

Dil-i şeydâ o kâtib şûhına bir meşķ-i dîvânî
Şunup her dem niyâz eyler o merfû'ü'l-kalem kağaz

Gazel 62/10

Sevgili katibe benzetilmiştir.

Eyler 'amûd-ı şubhı şeb-efsûn ile ne dem
Câdû-yı zülf-i gerden-i hubânı bûs ider

Gazel 63/2

Zülf câdûya benzetilmiştir.

Ebr-i bahâr-ı hüsn-i ruhı jâle-rîz olur
Ol gonçe-fem ki câm-ı dıraşşânı bûs ider

Gazel 63/4

Dudak goncaya benzetilmiştir.

Fikr-i lebûñ piyâle-i dilde şerâbdur
Laht-ı ciger şerâr-ı gamuñla kebâbdur

Gazel 65/1

Eyledükçe mû-be-mû zülf-i girih-girûñ hayâl
Her gören dûd-ı kebûd-ı âhumı sünbül şanur

Gazel 92/4

Şayd iden murg-ı dil-i 'uşşâķı o cânânedür
Didesi sayyâd zülfî dâm hâlî dânedür

Gazel 97/1

Dil-i hûbâna elmâs-ı sirişküm eylemiş te'sir
 'Aceb kim hâme-i müjgân-ı çeşmüm seng yazmışdur
 Gazel 106/4

Tâ-be-şubh-ı haşr o hûrşidüñ çerâg-ı hüsnine
 Yâd-ı çeşmiyle sirişküm revgan-ı badâm olur
 Gazel 127/3

Açısa gonçe-i nâfi o Yûsuf-ı hüsniñ
 Bahâr haclet ile çâk-ı pirehen gül olur
 Gazel 128/3

Olsa da pervâne-veş cismüñ fitil-i nâr-ı 'aşk
 Şem'-i fânûs-ı dil olmaz âteş-i sevdâ gibi
 Gazel 315/1

Teşhis ve intak,
 Pîr-i çengi-i zemistânsa n'ola bâdi-i şevk
 Kârcigâzdur negâm-ı zemzeme-i bâd-ı şitâ
 Kaside 15/8

Toñdırup destine girseydi bu gencine-i berf
 Hârc iderdi şu gibi pençe-i mihriyle semâ
 Kaside 15/11

Mağdem-i lâleye nergis-i nigeş-ı hasretten
 Berf ile didesine ak düşüp oldu a'mâ
 Kaside 15/15

Der-i çarh âsitânı üzre der-bân olmasa hürşid
 ‘Amûd-ı şubhı itmezdi aña zerrin ‘aşâ tevfik

Kaside 3/39

Ser-i mihr ü meh-i gerdûra geydürmezdi zerrin tâç
 Rikâbuñda saña peyk itmese şubh u mesa tevfik

Kaside 3/57

Didesin nergis açup h^Vâb-ı ‘ademden seheri
 Görse zerin-kađeñle ‘arağ-ı jâle çî-gam

Kaside 8/6

Pençe-i mihr olup şâne-zen-i zülf-i ‘arûs
 Açdı her bir girihinden nice şebbûy-ı İrem

Kaside 8/7

Neşve-i feyz pey-â-pey res-i ‘adlûñden olur
 Dil-i ‘âlemde şafâ-şâd u meserret müdgam

Kaside 8/31

Peyâm-ı tesliyet-bahş-ı şemîm-i gonçe-i câma
 Şabâ gül-şen-sarây-ı âsitânıñda berid olsun

Kaside 10/11

Aransa var mı bir inler deyü zamanıñda
 Hemân ney bulunur inleyen ya musikâr

Terkib-i Bend 1/5-6

Kar topın gürz-i girân eyleyecek zâl-ı bahâr
Bîd-veş ditreyerek kaçdı hemân çünd-i şitâ

Kaside 7/5

Tekyâ-i Gülşenide döndi benefşe şeyhe
Ser-fürû-bürde olup pîr-i merâkıb âsâ

Kaside 7/8

Bu kadar sefk-i dimâ'ı göricek rahmından
Dökdi hûn-âbesini dîde-i çarh-ı gerdân

Kaside 11/13

Kış kış oldı yürüyüp mevkib-i ceş-i sermâ
Geldi izhâr-ı vakâr eyleyerek şâh-ı şitâ

Kaside 15/1

Taht-ı yah üzre o şeh kâr olup alkışladılar
Nice serheng tegereg ü deme-i demdeme-zâ

Kaside 15/2

Berf zann eyleme etfâl-i bahâra darılup
Geldi divâne-i dey ağzı köpürmüş gûya

Kaside 15/7

Hilâle mekteb-i gerdûnda h^vâce-i hûrşid
Şebân-geh âyet-i Nûrî virür hemîşe sebak

Terkib-i Bend 1/7

Öyle bir çeşm-i füsûn-kâruñ gönül meftûnı kim
Gamzesi ta'lim-i fenn-i sihr ider câdulara

Terkib-i Bend 2/4-4

Ayağuñ öp elin tut pîr-i câmuñ
Ki zâhîd itsün ifrâğ-ı maḥabbet .

Gazel 27/3

Olaydı bir şeref-baḥşende şey hem-çün kalem kâğaz
Debîr-i çarḫ iderdi anı bir başka kalem kâğaz

Gazel 62/1

Harf atsa n'ola âyine tab'âne ey Sabîḫ
Tûṭî-i ḥâme dest-i süḫandâni bûs ider

Gazel 63/5

Şu rûtbe maḥrem-i sırr-ı ḥarem-sarây-ı felek
Ki maḥrûmiyyeti reşk-âver-i simâk u semek

Terkib-i Bend 1/8

Tevriye,

Görmez o yâri düşde daḫi çeşm-i tıfl-ı baḫt

Ḥvâbide necm-i tâli'üñi eşk ile oyar

Kaside 6/3

"Oyar" oymak ve o yar anlamında tevriyelidir.

Ol mu'ârif perverüñ hayfâ ki dest-i rûzgâr

Eyledi şirâze-i mecmu'a-i 'ömrin hebâ

Tarih 99/3

Naḥvetle rûzgâra şakın itme i'tibâr

Kâşâne-i ḥabâbı ider târ-mâr mevc

Gazel 44/8

"rûzgâr" zaman ve yel anlamında tevriyelidir.

Fuḫarâsından idi Hazret-i Mevlânânun

Şems idi şohbet-i 'irfânında o merd-i dânâ

Tarih 113/2

"Şems" güneş ve Şems-i Tebrizî anlamında kullanılmıştır.

Ey mû-şikâf yok yere hiç itme kil ü ḳal

Kim mû-miyânı bel ki reg-i târ-ı cân olur

Gazel 89/2

"beki" belki ve bel anlamında tevriyelidir.

Nikâb-ı zülfün al 'arz it ruḫun bir lahza ruḫşat vir

Dü-çeşm-i ḫasrete âyine-i ḫüsnüñle ḫayret vir

Gazel 103/1

"al" kırmızı renk, al etmek ve al eylemi anlamında tevriyelidir.

'Uşşâḳ-ı mest ḫayret ider bezm-gâhda

Döndükçe bir ayâḡ ile sâḳi firıl firıl

Gazel 207/5

"ayâḡ" ayak ve ayaklı kadeh anlamında tevriyelidir.

Leyli-i zülf-i tecelli eylese ‘arz-ı cemâl
 Ser-be-ser Mecnûn olur dehrûñ dil-i ferzânesi
 Gazel 333/2

“Leyli” gece ve Leyla vü Mecnun hikayesinin kadın kahramanı anlamında tevriyelidir.

Tezat,
 Bir rütbede kıl cebhemi mâlişde esrâr
 Kim deyr ü haremde beni yek-renk-sücûd it
 Gazel 26/2

Hürsend olanuñ her günü bir emn-i digerdür
 Âşûbdan âsüdedür eyyâm-ı kanâ’at
 Gazel 29/5

Olsa im‘ân nazar-ı çeşm-i hakâyık-bîn ile
 Birbirine âşinâ bî-gâne yok eşyâda hiç
 Gazel 40/7

Bırak keç-revligi ol rast-rev râh-ı hakikatde
 Çep-endâz-ı reh-i ‘aşk-ı mecâz-ı dil-rübâdan geç
 Gazel 42/4

Ser-mest ayağ-ı neşve-i pâ-der-rikâb ile
 Sâki-i kâm gayre tiz ü baña geç gelür
 Gazel 67/4

Evvêl me'âl soñra gelür beyt-i dil-nişin
Şanma hayâle seng ü gil ü hışt u gec gelür

Gazel 67/5

Der-i Hudâda gedâ ile padişeh birdür
O bârgâhda ta'ât ile güneş birdür

Gazel 73/1

Dideden ma'dümdür keyfiyyet-i evc ü haziz
Öyle lebriz-i mey-i şevk ü neşât arz u semâ

Terkib-i Bend 2/1-4

Derdüm efvün olmadukça derdüme olmaz devâ
İtmesün bi-hûdedür tedbir Aristolar baña

Gazel 4/6

Eyle ey pâlûde-ten çin-i cebinün bi-dirig
Türş-rü olmañ baña şirin cevâbuñdan leziz

Gazel 60/2

SONUÇ

Sabîh, tezkirecilerin bazı hususlarda birleştikleri güçlü şairlerden biridir. Bu araştırmamızda Sabîh'in elimizde mevcut olan tek eseri, divânını ele alarak ihtivâ ettiği unsurları şekil ve muhtevâ, din ve tasavvuf, toplum ve kültür, tarihi ve destânî şahsiyetler, masal ve hikâye unsurları, insanlar, tabiat ile ilgili kavramlar, dil ve üslup özellikleri ve edebî sanatlar şeklinde maddelere ayırarak inceledik. İncelememiz sonucunda Sabîh'in Divân Edebiyatının belli başlı kültür kaynaklarına bağlı kaldığını gördük. Yukarıda adlarını bahsettiğimiz konuların incelenmesinde ulaştığımız sonuçları şöyle sıralayabiliriz.

Sabîh, gazel, kaside ve tarihleriyle başarılı ve güçlü şairlerdendir. Ayrıca kaynaklarda da belirtildiği gibi çağdaşlarına yazdığı nazireleriyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Sabîh divânında kaside, terkîb-i bend, tercî-i bend, tarih kıt'aları, gazel ve lugaz nazım şekilleri vardır. Divân Edebiyatı nazım şekillerini kullanan şair, divân şiirinin şekil ve muhtevâ özelliklerine bağlı kalır.

Şair şiirde ahenk unsuru olan aruz vezni, kafiye ve redifi kullanmak konusunda genellikle başarılıdır. Tam ve zengin kafiyelerle ve ses tekrarlarıyla şiirleri akıcılık kazanmıştır. O, bütün şiirlerini aruzla yazmış ve on dokuz çeşit vezin kullanmıştır. Ancak diğer şairlerde de görüldüğü gibi imâleler Sabîh'te de görülmektedir. Sabîh'in şiirleri ağır ve sanatlı dil ve üslup özelliği göstermektedir. Arapça ve Farsça bilen şairin 11 gazeli Farsça'dır. Genellikle kaside, terkîb-i bend, tercî-i bend ve bazı gazellerinde ağır bir dil ve üslup özelliği görülür. Gazellerinin bazıları, tarihleri ve lugazları daha sadedir. Sabîh şiirlerinde halk deyiş ve deyimlerinden de faydalanır.

Şair toplum ve kültür konusunu da şiirlerine yansıtmıştır. Toplum ve kültür konusunun başında insanlar gelmektedir. Bunları tarihi ve efsanevi şahsiyetler diye ayırdığımızda tarihi şahsiyetler genellikle şairin şu veya bu şekilde münasebet kurduğu hepsi de devrinin ileri gelen kişileri ya

da onun ilgi alanı çevresinde bulunan kişilerdir. Kalabalık bir şahıs tablosu görülen divânda dönemin padişahları, vezirleri, meslek erbabı kişiler, şeyhler, dervişler, neyzenler ve aşık-sevgili-rakipleriyle dikkati çekmektedir. Şair bu kişilere yazdığı kaside, gazel ve tarihlerde onları gerek inanışlar gerekse gelenek ve görenekleriyle tahlil etmektedir. Efsanevî ve hikâye kahramanlarını da anan şair bunları sanat amaçlı ve benzetme unsuru olarak ele almakta, methedilen kişilerin yanında değersiz kaldığını ifade etmekte ya da kendi şahıs özellikleriyle değerlendirmektedir.

Sabîh, Tokadi Emîn Efendi'nin mürididir. Tasavvuf ehli olan şair bunu şiirlerine yansıtır. Bu etki na'lar, gazeller ve münferid beyitlerde kendisini göstermektedir. Tarih kıt'alarında ise şeyhlerin, dervişlerin bağlı bulunduğu tarikatlar, tarikat adabları ve bu zatların vefatları hususunda etraflıca bilgi verilmektedir. Ayrıca dini konulardan ve peygamberlerin mucizelerinden faydalandığı görülmektedir. Bu yönüyle Sabîh, divânını din ve tasavvuf konuları etrafında örmüştür diyebiliriz. Şair gerek din gerekse tasavvufi terimleri ve kelimeleri kendi manalarında kullanmıştır.

Sabîh, edebî sanatlardan telmih, mecaz, teşbih, tenasüb sanatlarını yaygın kullanır. Onun edebî söyleyiş ve belâgat sanatına ilgisini genellikle şiirlerinin övgü bölümlerinde bulmaktayız. O etkilendiği şairlerin söz söyleme ustalığını belirtirken kendi sanatını övmekten geri kalmamıştır. Mazmun konusunda ise klasik şiir geleneğine bağlı kalan şair, sevgilinin boyunu selvi, tubâ ve elife; yanağını gül ve goncaya; dişlerini inciye benzetmiştir. Âşığı bülbül, rakibi ise karga ve diken gibi benzetmelerle ifade etmiştir.

Şiirlerini, sosyal yaşam, güzellik, övgü, mecazi ve ilâhi aşk, ölüm, doğum, tasavvufi ve felsefi konular üzerine kuran şair, hîkemi tarzdan faydalanır. Sabîh'in müretteb divânında bu konuları ihtivâ eden 15 kaside, 1 terci-i bend, 2 terki-i bend, 170 tarih, 336 gazel, 9 lugaz, 18 muamma, 3 kıt'a, toplam 555 manzume mevcuttur.

Bütün bu niteliklerden sonra kısaca diyebiliriz ki Sabîh divân şiirinin dilini, gelenek-göreneklerini ve teknik özelliklerini bütün imkanlarıyla kullanan güçlü bir şairdir.

KISALTMALAR

a.g.e.	:	adı geçen eser
Ank.	:	Ankara
Ansk.	:	Ansiklopedi
A.S.	:	Aleyhi's-selâm
bk.	:	bak
c.	:	cild
çev.	:	çeviren
Ef.	:	Efendi
Hz.	:	Hazret
İst.	:	İstanbul
Kas.	:	Kaside
Ktb.	:	Kütüphanesi
No	:	Numara
s.	:	Sayfa
SO.	:	Sicill-i Osmaniye
TTK.	:	Türk Tarih Kurumu
Üniver.	:	Üniversite
vs.	:	ve saire
yy.	:	yüzyıl

BİBLİYOGRAFYA

- * Arif Hikmet, Tezkirat-el-Şu'arâ, Ai Emîri Ef (Millet Ktb.) No. 41.
- * Ateş, Bünyamin, Peygamberler Tarihi, 10. Baskı, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1987.
- * Ayan, Hüseyin, Cevri, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divânının Tenkidli Metni, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1981.
- * Ayan, Hüseyin, Doç. Dr., Tezkireler, Erzurum, Atatürk Üniv., Fen-Edebiyat Fakültesi (Edebiyat Bölümleri Ders Notları), 1984.
- * Ayan, Hüseyin, Nesîmi Dîvânı, Akçağ, Ankara 1990.
- * Banarlı, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c. II, İstanbul, Milli Eğitim Bas., 1976.
- * Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, c. II., İstanbul, 1333.
- * Büyük Türk Klasikleri, (XVIII. yüzyıl, Dîvân Nazmı ve Nesri), c. 6 ve 7, Ötüken-Söğüt, İstanbul 1987.
- * Cengiz, Halil Erdoğan, Dîvân Şiiri Antolojisi, 3. baskı, Olgaç Basımevi, Ankara 1972.
- * Develioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Doğuş Matbaası, Ankara 1978.
- * Dilçin, Cem, Doç. Dr., "Divân Şiirinde Gazel", Türk Dili [Türk Şiiri Özel Sayısı(Divân Şiiri)], c. II, sayı 415-417, Ankara 1986.
- * Ergin, Muharrem, Prof. Dr., Türk Dil Bilgisi, Boğaziçi Yay., 10. baskı, İstanbul 1983.
- * Gariboğlu, Kemal, Edebiyat Bilgileri, Gariboğlu Yay., Ank. 1973.
- * Güner, Ahmet, Tarikatlar Ansiklopedisi, Milliyet Yay., 1991.
- * Halîmî, Divân-ı Halîmî, İstanbul Üniv., Ktb., T. 454.
- * İpekten, Haluk, Doç. Dr., Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, Ankara, Birlik Yay., 1985.
- * İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, c. 4, İst. 1979, Gazel Mad., s. 730-733, (c. 4-5-7-9).
- * İstanbul Kütüphaneleri, Türkçe Yazma Divânlar Kataloğu, İstanbul, Milli Eğitim, Bas. 1947
- * Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1973.

- * Kırkılıç, Ahmed, Şeref Hanım Divânı ve İncelemesi, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 769, Erzurum 1993.
- * Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Suudi Arabistan Krallığı, Medine-i Münevvere, 1407-1987.
- * Levend, Agah Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, c. I, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1984.
- * Levend, Agâh Sırrı, Divân Edebiyatı; Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- * Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî, c. III, Matbaa-i Amîre, İstanbul 1311.
- * Muallim Naci, Lugat-i Naci, Çağrı Yayınevi, İstanbul 1978.
- * Müstakim-zâde, Mecelletü'n Nisâb, Süleymaniyye Ktp. Halet Ef. 628.
- * Nâbî, Divân-ı Nâbî, İstanbul 1292.
- * Onay, Ahmet Talât, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları (Hz. Doç. Dr. Cemâl Kurnaz), Ankara 1992.
- * Pala, İskender, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, c. I-II, Akçağ, Ankara 1989.
- * Ramiz Hüseyin, Adâb-ı Zurafâ, Al Emiri Ef, (Millet Ktb.) No. 762.
- * Şefkat, Tezkire-i Şefkat, İstanbul Üniv. Ktp, Ty. 3916.
- * Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türki, 2. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 1987.
- * Şemseddin Sami, Kâmûsü'l-A'lâm, İstanbul, Mihran Matb., 1311, c. IV
- * Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları 942, Ankara.
- * Tuman Nâil, Tuhfe-i Nâilî, Milli Kütüphane, Yazmalar Bölümü, No: 611/c. I.
- * Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İstanbul, Milli Eğt. Bas., 1947.
- * Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimler Sözlüğü, Marifet Yay., İstanbul 1991.
- * Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Osmanlı Tarihi, c. 4, 2. kısım, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988.
- * Yılmaz, Mehmet, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözcükler, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

III. BÖLÜM

METİN KURULUŞUNDA TUTULAN YOL

Sabîh Divânı'nın metnini kurabilmek için, aşağıda belirttiğimiz dört nüshadan faydalanık;

- 1- İst. Üniversitesi Ktb. T. 271,
- 2- İst. Üniversitesi Ktb. T. 2837,
- 3- İst. Üniversitesi Ktb. T. 312,
- 4- Emanet Ktb. (Topkapı Sarayı Müzesi) 1628.

Divân'ın tenkidli metnini hazırlarken, ortaya çıkan nüsha farklarını belirtmede birinci nüshayı "İA", ikinci nüshayı "İO", üçüncü nüshayı "İ", dördüncü nüshayı da "E" harfleriyle gösterdik.

Çalışmamızda hiçbir nüsha esas alınmamakla birlikte fonetik ve imla hususiyetleri açısından en eski nüsha olarak değerlendirdiğimiz İst. Üniver. Ktb. , T. 271'de kayıtlı bulunan nüshaya bağlı kaldık. Bu nüshaya bağlı kalmamızın nedeni 2 Aralık 1820 tarihinde yazılmış olmasıdır. Karşılaştırmaya dahil ettiğimiz diğer nüshaların yazılış tarihi yoktur.

Her ne kadar "İA" nüshasını esas almışsak da XVIII. yüzyılın dil özelliğine uymayan, müstensih hatası olarak kabul edebileceğimiz söyleyiş ve kelimeleri diğer nüshalara başvurup en uygun olan şekli yazmaya çalıştık.

Sabîh'in yaşadığı dönemin, dil özelliklerini göz önünde bulundurarak ortaya koymağa çalıştığımız bu metnin eksiksiz olduğu kanaatinde değiliz. Amacımız, bütün imkanları kullanarak en doğruyu ortaya koymaya çalışmaktır.

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

ˀ : Kalın uzatma (ق'ın elifle çekilmesinde)

e, E: | , í (başta)

a, â-A, Â: î

' : ء (ortada ve sonda)

b-B	: ب
p-P	: پ
t-T	: ت
ṣ-Ṣ	: ث
c-C	: ج
ḥ - Ḥ	: ح
ḫ-Ḫ	: خ
d-D	: د
ẓ-Z	: ذ
r-R	: ر
z-Z	: ز
J-j	: ر
s-S	: س
ṣ-Ṣ	: ش
ṣ-Ṣ	: ص
ḍ-D/ẓ-Z	: ض
ṭ-T	: ط
ẓ-Z	: ظ
ʿ	: ع
ġ-Ġ	: غ
f-F	: ف
ḵ-Ḷ	: ق
k-K	: ك
g-G	: ك
ñ-Ñ	: گ
l-L	: ل
m-M	: م
n-N	: ن
h-H	: ه / هـ
v-V, o, ö, u, ü, û	: و
y-Y, i, î, î	: ی

DİVÂN

- * KASİDELER
- * TERCİ-İ BEND
- * TERKİB-İ BEND
- * TARİHLER
- * GAZELLER
- * LUGAZLAR
- * MUAMMALAR
- * KIT'ALAR

NA‘T-İ ŞERİF-İ SULTÂN-İ HER DÜ SERÂ
CENÂB-İ MUHAMMED MUŞTAFÂ ‘ALEYHİ‘T-TEHÂYÂ

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Dil-i insânı ef‘âl ü şifât u zâta kâbil bil
Göñül âyinesin her mazhar-ı Hakkı mukâbil bil

Degül bir zerre hâlî pertev-i mihr-i hüviyyetden
Vücüd-ı hesti-i mevhûmeyi ol nûra hâ‘il bil

Semâvât u zemîni şanma kim olmuş emânet-kâr
Hemân ol hamli düş-ı mazhar-ı insânı hâmil bil

Dü kevni muhtevî bir nüsha-i kübrâdur insân kim
Hurûf-ı ‘âliyâta her bir esrârın mümâşil bil

- 5 Vücüd-ı âdemi fehm eyle kalb-i kalıb-ı imkân
O kalılda müdebbir ma‘ni-i insân-ı kâmil bil

Ne ma‘nâ âdem-i ma‘nâ ki taht-ı mülk-i ‘unşurda
Hilâfet-yâb olup her emr ü nehy-i Hakkı nâ‘il bil

‘Tılısm-ı İsm-i A‘zam şebt olaldan şafha-i dilde
Firâz-ı gerden-i teslîm-i insâna hamâil bil

‘Kö da‘vâ-yı mukaddem neydigin fehm it neticeñden
Vücüd-ı Hakkı işbata şu‘ünât-ı delâ‘il bil

Der-i feyz-i İlâhî cümleye meftûhdur sa‘y it
Hudâya itme bühtân kendüni sa‘yünde kâhil bil

- 10 Merâyâ-yı mezâhîrden şuhûd-ı ‘ayn-ı evrâkuñ
Tecellî-i cemâl-i Hâlikî ‘âlî vü sâfil bil

Cihân ser-mest-i câm-ı bâde-i bezm-i maḥabbetdür
Müdâm ol neşveden her ḥayr u şerr-i dehri ḥâşıl bil

Her eşyâ Hâlikî-i bî-çünü dâ’im itmede tesbîḥ
Cehâlet añlama anlarda zât-ı baḥtî ‘âkil bil

Meşâmm-ı kâ’inâta büy-ı hestî girmemiş aşlâ
Hemân zât-ı Hudâdan mâ-‘adâsın cümle zâ’il bil

Merâtîbde nedür ‘ilm-i ḥaḳîkat diñle ey tâlib
Heb erbâb-ı şuhûdî ittifâkâ böyle nâkil bil

- 15 Cemâl-i Hâḳ tutuḳ-ı püşide-ıtlâḳ iken bi’z-zât
Ta‘ayyün- lâ-ta‘ayyün anda a‘yân cümle ‘âtıl bil

Şuhûd-ı zât u esmâyı şîfâtından ‘ale’l-icmâl
Nümû-dâr olmasın Hâḳḳ veche tafşîl üzre mâ’il bil

Eḥaddan vâhidîyyet oldı meclâ-yı ta‘ayyünde
Cemî‘-i mümkinâtı anda bi’l- kuvve heyâkil bil

Anı nür-ı meh-i tâbân-ı rahmet añlayup evvel
Cibâh-ı mürselîni soñra ol nûra menâzil bil

Şu‘â‘-ı şeb- çerâḡ-ı mu‘cizât-ı cümle peygamber
O nûruñ pertev-i ‘unvân-ı lâhûtiyle ḥâşıl bil

- 20 Gülistân-ı dü- kevne çün şemîm-i gonçe-i ra‘nâ
Fürûḡ-ı feyz-i nür-ı Ahmedi sârî vü şâmil bil

Tufeyl-i Muştafâdur mürselîn ü enbiyâ cümle
Vücûd-ı pâkini izhâra anları vesâ’il bil

O şâh-ı Hâşimînüñ nuḥbe-i âl-i Kureyşinüñ
Kamu âbâ vü ecdâdını eşrâf-ı kabâ’il bil

Geçen peygamberânı ümmetiyle cümle ol şahuñ
Yolında şeb-çerâğ-ı nür-ı feyziyle kavâfil bil

Gürüh-ı enbiyâ enbâ için şer'ı şerifinden
O lâhütî Şuğulflar aňlara Hağdan resâ'il bil

- 25 Nebî vü mürselînüñ naşb-ı hükm-ı şer'ini refe
Me'ânî-ı umûr-ı şer'ı garrâsın 'avâmil bil

Fünûn-ı felsefinüñ nefy ü cürme fi'l ü ma'nâsın
Belî 'ilm-ı ledünnisinden anuñ harf-ı 'âmil bil

Ezel ka'r u ebed sâhil o deryâ-yı ledünnide
'Ulûm-ı mürselîni andan emvâc u cedâvil bil

Mezâyâ-yı 'ulûm-ı mu'ciz-ı evşâfını hâvî
Sipihri nüh-varaklı bir kitâb-ı pür-mesâ'il bil

Tarîk-ı kârvân-ı Ka'be-ı kurb-ı ferâ'izde
Maţâf-ı sünnet-ı meşrûa'ı pâkin merâhil bil

- 30 Vuşûl-ı Hağ der-ı vâlâsına vâ-bestedür muţlak
O bâb-ı rahmeti ancak der-ı kurb-ı nevâfil bil

Der-ı rahmet- penâhı secde-gâh-ı 'aciz-ı Âdemdür
O dergâha cebîn-sây olmayan şahşı 'azâzil bil

Sürüş ü ins ü cinni 'arşdan tâ ferşe dek cümle
Nevâl-ı h'ân-ı rahmet ta'mını h'âhân u 'âmil bil

Selâtin u şehensâh-ı serîr-ı mülk-ı dünyâyı
Anuñ şevkat-esâs-ı bâb-ı elţâfında sâ'il bil

Cihân güm-kerde-ı deşt-ı 'ademî olmasa zâtı
Vücûdın bâdi-ı mağz evâhir ile evâ'il bil

30b) maţâf : maşâf İA, İO.

33a) mülk-ı dibâ: mülk-ı zibâ İA., İO., E.

35 Melârik-ceyş ü Levlak-efser ü ol Sidre-ewrengi
Ezelden tâ ebed hüküm-i revân bir şâh-ı ‘âdil bil

Anuñ nür-ı siyâh-ı ebruvânın kavseyn’e
Miyân-ı hâcibeynüñ dâhi ü, ü, ü, ü şâmil bil

O dürc-i bî-bahâ-yı ‘anberin la‘indeki esnân
Dür-i yektâ-yı bahr-ı vahdet-i Hakkâ müşâkil bil

Meh-i nevle iden taklîdine dîvâne eflâki
İrâ’etle kılan şakku’l-ķamer mu‘ciz enâmil bil

ķalem mîzâb-ı âb-ı rahmet-i engüşt-i Rahmânî
Kef-i mu‘ciz-nümâsın levh-ı maḥfûza mu‘âdil bil

40 Etemm-i mazhar-ı envâr-ı zât-ı gayb-ı mutlakdur
Vücûd-ı zillî andan ol cihetle maḥv u zâ’il bil

Vücûd-ı pâki bir deryâ-yı bî-pâyân-ı rahmet kim
Dü kevnî ol yem-i mâ- sâhil-i Rahmâna nâhil bil

Bu güne güş-ı câna müjde-res kim hâtif-i gaybı
Şabihâ ba‘d-ezin âlâm u ḥüzni didi zâ’il bil

Ki bu na‘t-ı şerîfe sen bi-ḥamdi’llâh muvaffaksın
Merâm u kâmuñı dünyâda vü ‘uḳbâda ḥâşıl bil

Şenâ-yı bâ-kemâl-i vaşfını eyler iken Sübhân
Didüm medḥinde ‘âciz ben degül sübhân-ı vâ’il bil

45 Hele ey bende-i ‘âsî o şâha bu kaşîdeñde
Sala naḳd-i şefâ‘atdur saña elbette vâşıl bil

Ser-â-pâ ‘illet-i ‘isyân ile bîmâr olursañ da
Devâ-yı nazra-i luḫfın şifâ-yı büri ‘âcil bil

36ab) Sûre-i Necm: 53. sûre; 9. âyet, meali: Sonra ona yaklaştı
ve sarktı. İki yay kadar daha yakın oldu.

44b) didüm: dem İO., İ., E.

O bahr-ı rahmetüñ şevkat-vezân bād-ı hüdâsiyle
Hemân zevrakçe-i cismüñ selâmet-yâb-ı sâhil bil

Ğarîk-i bî-bün-i gird-âb-ı bahr-ı cürm iseñ elbet
Kef-i 'afv ile kendüñ vâsıl-ı süy-ı sevâhil bil

Dür-i nîsân-ı rahmet katre-i ebr-i hüdâsından
Kemîne reşhayı seyl-âb-ı çirk-âb-ı gavâ'il bil

50 Şaķın çıkma yolından ol şehüñ kim ğayri râhuñ hep
Giyâh-i zehr ü şemm-i zehrini semm-i Helâhil bil

Merâhil feyz eşerinden kim eylerse 'udül elbet
O şaşş-ı güm-rehi menzil-geh-i nîrâne râhil bil

Hidâyet-kân-ı dîn-i Ahmedüñ a'da-yı bî-dînin
Dalâlet mâye-i "Vesvâs u Hânnâs u erâzil" bil

Şolar kim 'âlim ü dâne degüldür fazl-ı zâtından
Kamusın dîn ü mezhebden berî nâdân u câhil bil

Füsün-ı mu'cizâtın 'azv iden eşhâş-ı bî-dine
Sipihr-i sîm-yâb-âbâdı 'ayn-ı çâh-ı Bâbil bil

55 Leb-â-leb vahy olan ma'nâ ile elfâz-ı i'câzın
Kü'üs-ı feyz-baḡşâ-yı leb-i ehl-i fazâ'il bil

Zülâl-i şoḡbet-i nâdî-i kerrübî-sitânından
Kemîne bendesin şâd-âb-ı eltâf u şemâ'il bil

Eḡâdiş-i şaḡiha nakl iden râvilerin cümle
Bahâr-ı gülşen-i 'ilm-i ḡaķîkatde 'anâdil bil

48b) kefi 'avf: küfv-i 'avf İA., İO.

50) şehüñ: şerik İA., İO.

54b) sîm-yâb: sîmiyâ İO., İ., E.

58b) 'azâb bende: 'azâb debîr İ., E.

‘Adûsin hazret-i Al-i ‘abânunî ka‘r-ı dūzaḥda
Giriftâr-ı ‘azâb- bend-yi aḡlâl ü selâsil bil

Kemâl-i şıdk u ‘adl ü ḥilm ü ‘ilm ü fazlına vâriş
Ebû-bekr ü ‘Ömer ‘Oşmân u Ḥaydar da fazâ’il bil

60 Şerâfet-mâye-i âl-i kirâm u ḥayr-ı aşḥâbın
Zülâl-i feyz-baḥş-ı rahmet-i Ḥaḡḡa menâhil bil

Ḥuşûşâ kurretü’l-‘ayneyn ü bi’l-cümle imâmânı
Vuşûl-i piş-gâh-ı kurb-ı Mevlâya delâ’il bil

Şalât ile selâm olsun ki Ḥaḡḡdan tuḡfe-i nûrın
O şâha âl ü aşḥâba şürûşân ile nâzil bil

IA. 4b-5b.; IO. 2b-4a.; E. 5b; I. 1b-46.

DİĞER NA'AT-I ŞERİF-İ NEBEVİ
'ALEYHİ'S-SELÂM VE 'ÂLÂ- ÂLİHİ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Hâbîb-i Kibriyâ kim 'ayn-ı hürşîd-i hidâyetdür
Cemâl-i bâ-kemâli ma'la'-ı şubh-ı şabâhtdür
- Dü mevc-i ebr-i rahmet ebruvân-ı kıble-i kevneyn
Şufûf-ı ins ü cinne tāk-ı mihrâb-ı şefâ'atdür
- Mecâzîdür beşer ta'bîri ol nûr-ı hakîkatdür
'Adem reng-i sevâd-ı sâyesi âna beşâretdür
- Miyân-ı hâcibeyni sırr-ı ^{سِرِّ} 'ulâ'î ya imâdur
Hilâl-i ebruvân-ı ^{نَابِ قَوْسِي} 'e işâretdür
- 5 O mihr-i reşk mühr-i genc-i sübhâni ki zâhrında
O şâhuñ ünmetine hüccet-i hatm-ı risâletdür
- Şudûr-ı fıtratı deryâ-ya bî-pâyân-ı vahdetdür
O bahrûñ enbiyâ' emvâc-ı pâkinden 'ibâretdür
- Revândur hıttâ-i nâsütan lâhûta-dek hükmi
Haç-ı mu'ciz-nümâsı haçç-ı menşûr-ı sa'âdetdür
- O bahr-ı bî-bün ü nâ-sâhil-i feyz-i hakîkatde
Şadefdür mâ-sivâ ol gevher-i ebr-i kerâmetdür
- 10 Tehî destân-ı tã'atden Şabîh-i mücrimûñ kârı
Ümîd-i bahşîş-i naçd-î şefâ'atle kanâ'atdür

IA. 6a; IO. 4a; E. 7a; I. 5a.

1b) şabâhtdür: sa'âdetdür IO.

4ab) Necm sûresi: 53. sûre 9. âyet. Meali: Sonra ona yaklaştı ve sarktı. İki yay kadar yahut daha yakın oldu.

8b) şadefdür: şadr-ı mâ-sivâ IO.

KAŞİDE BERÂYI MEDİHA-İ HUDÂVENDİGÂR-I SÂBIK
SULTÂN MAHMÛD HÂN Bİ'T-TEVFİK REDİF (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

1 Hümâ-yı emr-i zî-bâle olunca hem-nevâ tevfik
İdüp germ âşiyân-ı evc-i kâmi per-güşâ tevfik

Hümâyün beyza-i esbâb-ı kâr-ı zir-i bälinden
Olur pervâz sâz peççe-i hamd ü şenâ tevfik

İder âyine-i İskender-i giti-nümâ-âsâ
Virürse jeng-dâr-ı tab'a feyz-i incilâ tevfik

İder ziştî-i tedbiri muvâfik hüsn-i takdire
Tevâfuk- bend-i feyz olsa ne dem himmet-resâ tevfik

5 Görelden 'ayne-i kevneyni binî-i hüdâsında
Olur râmî-i emr-i müşkil-i her dü-serâ tevfik

İder zulmet-sivâ-yı beyt-i 'ulyâ-yı dili rüşen
Tecellî-bağş olursa hem-çü nûr-ı kibriyâ tevfik

Muğaylân-zâr-ı pehnâ-yı fezâ-yı Ka'be-i dilde
Olur güm-kerde râh-ı sâlikâne reh-nümâ tevfik

Rumûz-ı ser-be-mihr-i nüsha-i kübrâ-yı insâna
Hemîşe olmada dâniş-ver-i müşkil-güşâ tevfik

İrâ'et-kâr rûy-ı şâhid-i maşûddur dâ'im
Bu keşret-hâmede âyine-i vahdet-nümâ tevfik

- 10 İder âsüde-ser germiyyet-i hürşid-i mahşerden
‘Uşâta sâye şalsa zerrece rûz-ı cezâ tevfiķ

Selâmet-yâb ider tûfân-ı emvâc-ı havâdişden
Olursa Nûh-veş fülk-i vücûda nâ-ḥudâ tevfiķ

Kemîne kudret-i dest-i hüdâsı ol kadardur kim
Olur ân geçmeden bâzû-şikest-i her kazâ tevfiķ

Kef-i bād-ı ḥazân pejmürde endâm-ı bahâr itmez
Olursa gonçe-veş ceyb-i güle bend-i kabâ tevfiķ

Hemân vefķ-i merâm üzre olur her emr-i düşvârı
Kemîne bende-i nâ-kâmına virse Ḥudâ tevfiķ

- 15 Degül tevfiķsüz pergârı görmek hadd-ı imkânda
Virürse bir kula virsün cenâb-ı Kibriyâ tevfiķ

Sühûletse bir işde intihâ-yı kâre-dek maķşad
Hemân işte Ḥudâ-yı lem-yezelden ibtidâ tevfiķ

Vifâķ-ı mâzî vü müstaķbel ü hâle olur bâdî
Olaldan maşdar-ı ḥüsn-i fi ‘âle nûkte-zâ tevfiķ

Sabâḥ-ı bezm-gâh-ı ḥaşredek ser-mest-i feyz eyler
Dil-i gam-dîdeye şunsa mey-i câm-ı şafâ tevfiķ

Gelür dil-ḥastegân-ı hicre ber’üs-sâ‘at-i vuşlat
Virürse nabz-gîr-i dest-i feyz ile devâ tevfiķ

- 20 Cemî‘-i kâr-ı düşvâr-ı dü-‘âlem zir-i destinde
Müselleḡ tavrıdur bilmez nedür çün ü çirâ tevfiķ

Umûr-ı bâtınide şöyle ķo tavr-ı kerâmâtın
Taşarruf şâhibi kuṡb-ı cihândur zâhirâ tevfiķ

Bu rûtbe kâr-sâz-ı kâ’inât olmazdı hem-vâre
Derüni olmasaydı bende-i zıll-ı Ḥudâ tevfiķ

Serir-ârâ-yı gerdün-pâye-i Sultân Maḥmüduñ
Der-i vâlâsına der-bân olur şubḥ u mesâ tevfiķ

- Şebân - rûz âfitâb u mâhı eyler bî-karâr-ı reşk
Olaldan peyk-i şahenşâh-ı İskender -vegâ tevfiķ
- 25 İdüp kesb-i şeref zât-ı hümâyûnından ol şahuñ
Olur mîr ü gedâyân üstine zıll-ı hümâ tevfiķ
- Cüyüş-i şaf-der-i nusret-şi'âr-ı 'adl ü dâdında
Olur a'dâsını tedmîr için şahib-livâ tevfiķ
- Şeh-i Pervîz-i dehr olmışdur el-ħaķ ol cihân-dârî
Bulaldan genc-i bād-âver gibi bād-ı hevâ tevfiķ
- Eger döndürmese Şeb-dîz-i çarhı zir-i-rânında
Hilâl ü mihri itmezdi rikâb u zîn aña tevfiķ
- Vakâr-ı zât-ı iclâlî sipihr-i ma'deletdür kim
Hemîşe olmuş anda ebr-i dâd-ı ihtidâ tevfiķ
- 30 Zihî baht-ı hümâyûn-vâye kim devrân-ı 'adlinde
Sipihrüñ 'aksine devr itmesin görmez revâ tevfiķ
- Bir ednâ- bende-i nâ-çizini görse hilâfette
O dem çin-i cebîn izhâr ider virmez rızâ tevfiķ
- Kemîne- bendesinde kem-terin bir müy-ı nâ-çize
Hezârân düşmen-i bed-ħvâhını eyler fidâ tevfiķ
- Virüldükçe haber fermân-ı 'âlî-şân-ı 'adlinde
Olur taħşîş-i şân için mu'ahhar mübtedâ tevfiķ
- Hemîşe sūdde-i maḡlab-res-i bâb-ı hümâyûnın
İder taķbîl-gâh-ı mîr-i mîrân u gedâ tevfiķ
- 35 Olaldan cevher-i iksir-i ħâk-i pâyına nâ'il
Berâyâya ider ta'lim-i fenn-i kîmyâ tevfiķ
- Gubâr-ı der-gehin meyl-i 'amüd-ı şubḡ ile her gün
Çeker çeşm-i ter-i ħürşide 'ayn-ı tûtüyâ tevfiķ

Şuâ'-ı şem'-i 'adl-i devlet encüm-i sipâhiyle
İder fânüs-ı minâ-yı sipihri pür-ziyâ tevfik

Sipihre mihri dâg eyler şerâr-ı tîg-i 'adliyle
Ser-â-pâ eyledükçe şark u garbı rüşenâ tevfik

Der-i çarh âsitânı üzre der-bân olmasa hürşid
'Amüd-ı şubhı itmezdi aña zerrîn 'aşâ tevfik

- 40 O mihr-efser iderse her kimi mesned- nişîn-i câh
Biçüp dûşında eyler atlas-ı çarhı kabâ tevfik

Bu güne Cem haşem Dârâ 'alem Hâkân-i zi-şânı
Kime gösterdi âyâ söyleyün işte şala tevfik

Âyâ hürşid tıynet vey sipihri-i ma'delet- himmet
Fürüg-i re'yüne nisbet sühâ-yı zerre- sâ tevfik

Hezârân 'ukde-i dâg-ı dili eyler gül-i maşşûd
Bahâr-istân-ı lutfuñdan eserse çün şabâ tevfik

Ezelden nâmiye kesb itmeseydi ebr-i feyzüñden
Ebed bu gül-şen-i imkânda bulmazdı nümâ tevfik

- 45 Senüñ râhuñda mebzûl olmayan naqdine-i 'ömrin
Şayar bî-câ giden sîm ü zer-âsâ hep hebâ tevfik

Olurdu bî-basiret-i rü'yet-kâr-ı berâyâda
Gözinde hâk-i pâyüñ itnese kuhl-ı cilâ tevfik

Eger bir kez çıkarsa kabza-i kavş-i irâdeñden
İşâbetden kalur hem-vâre çün tîr-i hevâ tevfik

Dirâyet eylesün kader der-i şevket- meâbuñ kim
Bulamaz cây-ı râhat dergehüñde mâ-'adâ tevfik

Senüñ bahş-ı hümâyunuñ degül güncide-i a'dâd
Hesâb-ı cüd yek-laḫzañda 'âcizdür şehâ tevfik

39a) der-bân: dermân İO, E.

49a) a'dâd: i'dâd İ.

- 50 İdüp ser-keşlerinüñ Zühresin tıguñla kendüm çäk
Serinde döndürür çarhı çü seng-i äsiyâ tevfiķ
- Geçer tiğ-i kazâdan cümle a'dâ rezm-gâhuñda
‘Alem-rân-ı zaferdür ol kadar senden yaña tevfiķ
- Halâ tevfiķ ile memlû olup nâmı melâ oldı
Zamânuñda degül güncide-i arz u semâ tevfiķ
- Ne semte esb-i rân-ı şevket olsuñ ey şeh-i dâver
Yürür piş ü pesüñde säye-veş olmaz cüdâ tevfiķ
- Degül encüm felek pür-dâg-ı reşk-i âteşin olmış
Olaldan zerre-veş sen mihr ile nür intimâ tevfiķ
- 55 Muķarnes tak-ı kâhuñ olmasaydı kavş-i Rüstern hiç
Aña sürmezdi dest-i mihr ile zerrin-tilâ tevfiķ
- Ne emre hat-keşide olsuñ ey mihr-i semâ-mesned
İder kürsisin ol hatt-ı şerifin ‘arş-sâ tevfiķ
- Ser-i mihr ü meh-i gerdüna geydürmezdi zerrin tâç
Rikâbuñda saña peyk itnese şubh u mesâ tevfiķ
- Tutup takbîl idüp dâmân-ı nazm-ı midhat-ı şânuñ
Kaşidem ola maķbûluñ deyü eyler recâ tevfiķ
- Muvaffakdur kaşide-senci-i vaşfuñda hâmem kim
Redif-i nazmını ser-tâ-ser itdi dâverâ tevfiķ
- 60 Tefe‘ül eyleyüp dîvân-i evşâf-ı beligüñden
Bu çend-ebiyât-ı fâl -ı hayrı virdük de baña tevfiķ
- Nedim-i bezm-i ikbâlüñ olup mânende-i abdâl
Gazel-hvân oldı nazm-ı dil-pesendümle saña tevfiķ
- Ruñuñda şebt idelden kilik-i şun‘-ı nükte-zâ tevfiķ
Olur mazmün-ı biker-i hüsn-i hatt-ı müşg-sâ tevfiķ

60a) beligüñden: beligüñde E.

61) abdâl: ikbâl İO., E.

Bahâr-ı feyzinüñ farḡ-ı nemâsı derk olinmazdı
 Haḡ-ı julîdesinden olmasa sünbül-güşâ tevfiḡ

Cebîre bend olmaz mümyânın köçdurup dilber
 Dil-i işkesteme tâ olmayınca mümyâ tevfiḡ

65 Güzâr itdürmese şâh-ı hayâl-i yâri çeşmümden
 İder mi mevce-i nezzâremi çün nakş-ı pâ tevfiḡ

Külâh-ı devlet-i sevdâ-yı zülf oldukça başumda
 İder piçide-i destârımı mevç-i hevâ tevfiḡ

Hayâl itdürmese nakş-ı nigîn-i la'î-i cânânı
 Ser-i engüşt müjemde böyle urmazdı hınâ tevfiḡ

İderdüm şekve hvâb-âlûde-gî-i çeşm-i bahtumdan
 Gülü-gîr-i teşekkîm olmasaydı sürme-sâ tevfiḡ

Şabiḡ olmazdı kudret-yâb leb- cünbâni-i yek-ḡarf
 Himem- baḡş olmasa medḡ-i şehenşehde aña tevfiḡ

70 Bi-Hakk-ı zât-ı nuḡḡ- ârâ-yı naşş-ı aḡsen-i taḡvîm
 Nüfûz-ı emr-i sultânîde olsun piş-vâ tevfiḡ

Ser-â-pâ lafza-i âmîni ma'nen müstezâd itsün
 Ne dem manzûme-i da'vâtın eylerse edâ tevfiḡ

O müşḡîn zülfe-i tuḡrâ-yı 'âli-şân-ı emrinde
 Yazılsun kilc-i kudretle muzaffer dâ'imâ tevfiḡ

Ḳurup çetr-ı nîzâm-ı şer'î mesned-gâh-ı 'adlînde
 O şâh-ı ḡâmi-i dîne ola râḡat-resâ tevfiḡ

Hemân zıll-ı hümâyûnın ser-i nazm-âverân üzre
Düşürsün da'imâ çün sâye-i bâl-i hümâ tevfiķ

75 Felek mirrih ile cünbiş-nümâ oldukça şemşirin
Ser-i a'câ-yı dînden itmesün kaṭ'a cüdâ tevfiķ

Şeb-i deycûrı mahv itdükçe tâ kim şubḥ-ı nûrânî
İde ḥürşîd-i baḥtın gün-be-gün pertev-fezâ tevfiķ

Vücûdın eyleyüp şevket- tırâz-ı kişver-i sıḥhat
İde 'ömr-i ebedle mesnedin bârî Hudâ tevfiķ

İA. 6a- 8b; İO. 4b-6b; E. 8a-9b; İ. 11b.

KASİDE-İ MEDİHA-İ SULTÂN-İ SÂBIK
MUSTAFA HÂN

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(.)

- 1 Şubh- dem mülk-i dile peyk-i hayâl-i şevket
Geldi neşr eyleyerek feyz-i nevâl-i şevket

Düşdi ol dem baña bir şevk-ı tefe'ül kim ola
Meknet-i tab'-ı güher-sencüme dal-ı şevket

Şevket-i mülhem-i gaybuñ ele divânın alup
Geldi feth eyleyicek bahtuma fâl-i şevket

Medh-i şâhenşehe ol fâl-i şerif oldı redif
Emr-i sehl olmağ için vaşf-ı muhâl-ı şevket

- 5 İtdi evşâf-ı hümâyûna sezâ tab'a sünûh
Nazm-ı rengin-i le'âlî-i me'âl-i şevket

Hüsrev-i dine ehaqq oldı bu kevne elhaqq
Nuḡk-ı şâibden edaqq tâze-maḡâl-ı şevket

Muḡtafâ Hân şehenşâh-ı cihân-ârâ kim
Zâtıdur cevher-i mir'at-ı cemâl-i şevket

Feyz-i ebr-i kerem-i nuḡk dürer-i Bâri olur
Sü-be-sü teşne- dil-i kevne zülâl-i şevket

Bedr ider istese bir zerre-i kem-miḡdârı
Evc-i âfâka o hürşid-i kemâl-i şevket

- 10 Pâye-i taht-ı şeref-bahtın o gerdün temkîn
Eyledi şân-ı şükûhiyle cibâl-i şevket

2'inci beyitten 8'inci beyte kadar İO., E'de yok

9, 10'uncu beyitler İO., E'de yok

3b) eyleyicek: eyleyerek İA., İO.

Subh anuñ gırre-i pişâni-i iclâlidür
Şeb ruḥ-ı şâhid-i ‘ünvânına ḥâl-i şevket

Der-i vâlâsına ol gāvş-ı kerâmet eşerüñ
Oldı evtâd ile aḫtâb-ı ricâl-i şevket

Mişli yok şevketinüñ âyine-i çarḥ içre
Var ise pertevdür aña mişâl-i şevket

Nefḥa-i feyz-i bahâr eşer-i fermâni
Gül-şen-i salṭanata bād-ı şimâl-i şevket

- 15 Meh-i nev eşheb-i iclâline simîn-rikâb
Turrezin zühre n’ola kılsa düvâl-i şevket

Zir-i-rânında ki gülgün-ı şabâ reftârüñ
Oldı her na’l-i dirahşendesı dâll-i şevket

Pây-ı Şeb-diz-i felek cünbişine olsa revâ
Mâh-ı nev mihr ile zer-mih ü ni‘âl-ı şevket

Mihr-i iclâl-i semend nerre-kuṭâs-ı zerrîn
Zeyn-i raḫşende-i simîn hilâl-i şevket

Ey ḥudâvend-i cihân zıll-ı cenâb-ı Yezdân
Vey güzide şeh-i ferḥünde ḫışâl-i şevket

- 20 Kâfa-dek sâye-i ‘adlinde cihân râhat için
Açdı ‘anḫa-yı ḫimâyeñ per ü bâl-i şevket

Luṭfuñ ol rütbe füzündür ki eyâ mihr-i kerem
Çarḫa güncide degül perr ü nevâl-i şevket

Berg ü bâr-âver olup gül-çemen-i cüduñda
Sâye-baḫş oldı ser-i kevne nihâl-i şevket

Re’y-i müstahsen-i ‘adlünle şeref-yâb olalı
Hüsn-i tevfiḫ ile der cümle fi‘âl-i şevket

21) güncide: günçide İO.

11’inci beyit İO., E’de yok

Cevher-i hâk-ı derûnle felek eyler şeb ü rûz
Kırş-ı devlet mehini mührini kâl-i şevket

- 25 Mihre bu kevkebe olmazdı felekde rûzi
İtmese bâb-ı refi'ında su'âl-i şevket

Nüşa-i müntehib-i zâtuña mensûb olalı
Münhaşır midhatuña kıl ile kâl-i şevket

İtdi garkâbe-i envâr-ı füyûz-âfâkı
Zât-ı pâküünde olan mühr-i kemâl-i şevket

Der- kemend itdi bu âhû-peçe-i nev-gazeli
Kalemüm eyler iken şayd-ı gazâl-ı şevket

Kaşlaruñ matla'ı bârik-i hayâl-i şevket
Kâmetüñ mışra'ı i'câz-ı me'âl-i şevket

- 30 Eylemiş çünbiş-i ebrûların ol husrev-i nâz
Şâhid-i naḥvetine gunc u delâl-i şevket

Olmasa ḥandesi hem-feyz-i bahâr olmaz idi
Gonçe-i la'li şükûfte gül-i âl-i şevket

Hâr iken çeşmine ol âfet-i cādû- nighüñ
Şive-i ḥüsn-i ḥaṭı sihr-i hilâl-i şevket

Ol gül-i mihr ider üftâde-i firḫat-zedesin
Hem- çü şebnem be-hem âgûş-ı vişâl-i şevket

Şevketâne gazelüñ çünki tamâm oldu Şabîḥ
Eyle da'vâtını tazmîn-i maḫâl-ı şevket

- 35 Zıkr olındukça selâtin-i cihân-ârâda
Şân-ı elkâb-ı hümâyûn gibi hâl-i şevket

Sâye-i bâl-i hümâ-yı himem-'adlini Hâḫḫ
İde dünyâya ferah-beḫş-ı zalâl-ı şevket

Toğa şeh-zâdeleri mihr-veş in-şâ'-Allah
Ola âfâka şafâ-bağş cemâl-i şevket

O şehenşâha zevâyâ-yı sarây-ı ikbâl
Olsun esbâb-ı meserret ile haccâl-i şevket

Dâ'im ol kûtb-ı zamân emrine da'ir döne çarh
Ola her sâ'at-ı mes'üdesi sâl-i şevket

İA. 8b- 9b; İO. 6b; E. 10a-10b; İ. 15b-17a.

KAŞİDE-İ PEÇE DER-HAĞĞ-I SULTÂN
MUSTAFA HÂN MÜŞARÜ'N-İLEYH

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Gamzeñ ne dem ki cevher-i şemşir gösterür
Tig-i kazâya şive-i te'sir gösterür

Hüsn-i edâyı şanma ki tedbir gösterür
Ol cevher-i secencel-i takdîr gösterür

Düşse hayâl-i gül- ruhu minâ-çeh-i dile
İnbik-i dide şan'at-ı takdîr gösterür

Hatt-ı siyâh şanma leb-i la'li hufyeten
Şâhenşeh-i melâhata takrîr gösterür

- 5 Câdü-yı çeşmi gamzeyi sihr-ı mübîn ile
Güyâ ki bişe-i müjede şir gösterür

Olsa 'aceb mi silsile- bend-i cünün o mâh
Tarf-ı ruhunda zülf-i girih-gîr gösterür

Didem hayâl-i hande-i la'l-i bütân ile
Nevk-i müjemde şad gül-i taşvir gösterür

Müjgân-ı didesinde gazâl-ı nigâhı yâr
Güyâ ki çeng-i şirde naħcîr gösterür

Bî-ihtiyâr olup felekün kadd-i ham Şabîh
Şeh-zâdeyi tabi'ata tevkîr gösterür

10 Şad hayf kim bu itdigim isnâd nâ-şavâb
Şân-ı sipihre hâlet-i tahkîr gösterür

Şeh-zâde-i tabi'ata göstermez iltifât
Bir pâdişâh-zâdeye tevkîr gösterür

Hâmem o şâh-zâdenün itdükçe vaşfını
Hüsn-i edâda ahsen-i ta'bir gösterür

Toğduk da in-şa- Allah o şâh-zâde mihr-veş
Dehre tülû'ı cilve-i tebşîr gösterür

Şun'ı ezel hutû'ı şu'â'ı cebinini
Âyât-ı Nûr hüsnine tefsîr gösterür

15 Leyl ü nehâr hazret-i Hakkdan ümîdümüz
Milâd-i şâh-zâdeye teysîr gösterür

Ol şâh-zâdenün şeref-i hayr-ı maqdemo
Hâkân-ı bahr u berri cihân -gîr gösterür

Şihhatle saltanatla dahi tül-ı 'ömr ile
Şevketlü pâdişâhumuza pîr gösterür

IA. 9b; IO. 7b; E. 13b; İ. 22b-23a.

10) itdigim: itdigüm İ., E.

17b) şevketlü: şevketle IA., IO.

KAŞİDE-İ PEÇE-İ MEDİHA-İ SİLAH-DÂR
ŞEHR-YÂRİ

Mef'ulü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Ol hürriye olunca gözi âdemüñ düçâr
Cârîdür eşki kevşer-i heşt-i behişt var
- Kaç'en ayâğın almamuzı 'aklı kesmiyor
Sâkî rakîb-i bed-menîşüñ 'aklını şavar
- Görmez o yâri düşde daği çeşm-i tıf-ı baht
H'âbide necm-i tâli'üñi eşk ile oyâr
- Âgûş içün mahalli ile eyle 'arzuhâl
İstersüñ ol cüvânı murâd üzre der-kenâr
- 5 Şad-nâle-sâz-ı gül-şen-i reşk olmayam mı kim
Ben bülbülü gibi o gülüñ 'aşığı hezâr
- Hatt-ı siyeh degül o şeh-i dil-sitânda
Almış sevâd-ı hüsn-i ruhuñ ceş-i jeng-bâr
- Sîr-âb ider şüküfte-gül-i dâğ-ı sinemi
Ebr-i bahâr şeb-nem-i eşk-i şerâre-bâr
- Gird-i ruhında nev-hat-ı şeb-gün degül Şabiğ
Bedr olmuş âsumân-ı şabâhatde hâle-dâr
- Ey tûti-i yerâ'a-ı şîrîn-sühan yiter
Bunca medihe âyine-rü yâr-ı 'işve-kâr
- 10 Ol kâdr-dân ma'rifetüñ vaşfin eyle kim
Eyler mediha-sencine nakd-i himem nişâr

4b) der-kenâr: der-kâr İ.

10b) zencîre: zencîr İO.

Mazmûn-ı zât-ı 'âliye vü nâm-ı nâmını
Eyle yegâne matla'ı garrâda âşikâr

Düldül-süvâr ya'ni Silah-dâr şeh-r-yâr
Oldur semiyî-i şîr-i Hudâ seyf-i Zülfekâr

Oldur hümâ-yı evc-i semâya şeref viren
Kılsun hemân maķâm-ı hümâyûnda karâr

Beñzer duķûli bezm-i felek pây-e-i şehe
Mihre muķâbil olmasına mâh-ı tâb-dâr

15 Cevlâne gelse bariķa-i reftâr-ı eşhebi
Gâv-i zemîni inledür ol demde zâr zâr

Nisbet olınsa keşti-i deryâ - nevâline
Sandâl degül bu zevraķ-ı gerdün-ı bî-ķarâr

Bî -şübhe atlas-ı felegi bād-bân ider
Olsa ne dem ki fülkesine yümn ile süvâr

Gelmez kıyâsa baķş-ı kef-i cüd-güsteri
Mümkün midür şümâr olına mevce-i bihâr

Kuţb-ı zamân şehenşeh-i devrân 'âlemüñ
Devrinde ola maķhar-ı luţfiyla kâm-kâr

20 Tiğ-i kazâ-yı mübrem ile dest-i ķahr-ı Hakk
Efî-i düşmenân u hasâdın ide demâr

Kılsun reside maţlab 'alîyâya 'izz ile
Tevfikini refik iderek ani Kird-gâr

İA. 10a- 10b; İO. 8a; E. 22a-22b; İ. 35a-35b.

KAŞİDE-İ NEVRÜZİYYE MEDİHA-İ ŞADR-I ESBAK
SA'İD MUHAMMED PAŞA

Fesilâtün Fesilâtün Fesilâtün Fesilün
(.)

- 1 Şâh-ı nev-rüz gelince hidem-i feyz nümâ
Kırdı evreng-i zümürüd çemen-i terden aña

Yine çâder çiçeginden o şehe çetr ü hıyâm
Küh u şahrâda çiçek gibi donandı hâkkâ

Tüg-ı şâhî çıkup ârâyış olunca bâğa
Tutdı âfâkı borulardaki gül-bâng-ı şadâ

Geydi dîvân-i bahârîde ricâl-i gül-zâr
Âsaf-ı nâmiyeden hil'at-ı sebzîn kabâ

- 5 Kâr topın gürz-i girân eyleyicek Zâl-ı bahâr
Bîd-veş ditreyerek kaçdı hemân cünd-i şitâ

Çıkarup hâkden işgûfe-i günâ-güni
Haşr-ı ecsâduñ ider nâmiye remzîn imâ

Pür kef olmazdı leb-i şâhlar ezharından
Nev-bahârı bu havâ eylemeseydi şeydâ

Tekye-i Gülşenîde döndi benefşe şeyhe
Ser-fürü-bürde olup pîr-i mürâkib âsâ

Bülbülün dūd-ı kebūd-ı dil-i per-tâbından
Sünbül-i şişe-i çarhuñ görünür reng-i hevâ

4a) gül-zâr: gül şabâ İ., E.

10 Mevc-der-mevc-i leb -i cüy degül gül-şende
Bîd-i şeydaları zencire çeker dest-i şabâ

Bikr-i şâh olmasa hem-neff-i buhûr-ı Meryem
Tıfl-ı gül-gonçeyi itmezdi çü 'İsî peydâ

Bâgda lâle vü zerrini mey-i şebnemle
Toldurup sâki-i ebr itdi dü - câm-ı şahbâ

Cüy-bâr-ı çemen-istânda nîlûfer ider
Her habâbı eşer-i nâmiye-i feyz-i hevâ

Gül-i rengin degül engüşt-i 'arûs-ı şâha
Urdı ser-pençe-i meşşâta-i hürşîd hınnâ

15 Süzişinden gül-i şem' oldı fitil-i lâle
Bülbülü dâg-be-dil itdi çerâgân güyâ

Kuvvet-i nâmiyeden her girih-i zülf-i 'arûs
Târ-ı sünbül açılıp gül-şeni kıldı büyâ

Atmasaydı dil eger verd-i tere süsen-i bâg
Şubha-dek bülbül açar mıydı dehân-ı şekvâ

Tıfl-ı gül-gonçe şeker-şand-ı letâ'if olarak
Söyledür tütî-i zünbûrı çü bülbül güyâ

Rû-nümâ olmadadur Gökşu çemen-zârında
Sû-be-sû âb-ı zümürüd gibi emvâc-ı şafâ

20 Bâg-ı dehre o kadar feyz-nümâ sârî kim
Oldı şebbüü u semen leyl ü nehâr-ı dünyâ

Çeşm-i nergis göremezdi bu demi eylemese
O veliyyü'n-nia'muñ gerd-i rehin kuhl-ı cilâ

Ne veliyy'ün-nia'm ol feyz-i bahâr-ı luftî
Gonçe-i 'ukde-i 'âlemden olur verd- güşâ

Ol kerem-ver ki olur reşha-i ebr-i cüdü
Mâye-i nâmiye-i gül-şen-i tab'ı germâ

Mihr-i ikbâle şeref- dâde benân-ı 'adli
Şadr-ı iclâle sa'âdetdür o zât-ı vâlâ

25 Cüşiş-i cüd-ı kefi mücizin âb-ı güher
Cünbiş-i kilik-i teri cezr ü med-i baħr-ı seħâ

Pençesi pençe-i mihr-i ufuk-ı şubh-ı sa'îd
Şahh-ı garrâsı meh ü riği Şüreyyâ vü Sühâ

Rehberi câdde-i tahkîkde Hızr-ı tevfiķ
Pir ü hâzret-i Şiddîķ Muhammed Paşa

Dâ'iyân-ı keremi mîr ü gedâ-yı 'âlem
Âsitân-ı der-i vâlâsı medâr-ı vüzerâ

Ma'ni-i nuṭkı me'âli emel-i ehl-i 'ulüm
Nükte-i luṭfi güşâyiş-dihi tab'ı şu'arâ

30 Hem - zebâni olamaz öyle hikem-verdür kim
Baḫş-ı 'aklıde vü naklıde de İbn-i Sînâ

Zerredir meh-çe-i iclâli yanında hürşid
Kaṭredür lücce-i iḫsânına nisbet deryâ

Görse dârât-ı derin dâr u diyârına o dem
Vech-i rüçhânını eylerdi dirâyet Dârâ

Bende-i halka be-güş itdi cihâni olalı
Hükmi-i tevfiķ-i Hudâ dâd ile fermân- fermâ

Kuvvet-i feyz-i nem-i ebr-i bahâr-ı hikemî
Dil-i sengin-i 'adûdan bitürür mihr giyâh

35 Ey 'adâlet-ger-i divân-ı şehenşâh-ı zamân
Vey Hıdîv-i ni'am-ı şâhib-i şâdr-â vâlâ

Pertev-i neyyir-i 'adlûñ düşeli âfâka
Kalmadı zerre kadar zulmet-i zulm-i a'dâ

Cünbiş-i tîguña düş olsa menâmında 'adû
Yatagında teni şad-pâre olur ser-tâ-pâ

Hıfzuñ ol rûtbe ki rüşen-ger-i tedbîrûñden
Zîbaka şu'le olur hoşka-i zerrîn-tilâ

Lânesi olmasa evc-i şeref-i ikbâlûñ
Sâyesin zıll-ı sa'âdet nice eylerdi hümâ

40 Vüs'at-ı dâ'ire-i devletûñ ol mertebe kim
Atlas-ı çarç otağ olsa olur teng saña

Zîr-i rânında o Şeb-dîz-i semâ seyrûñ olur
Arz-ı tayy-gerde-i yek-hatvesi tül-ı dünyâ

Şermle halka-i gird-âb-veş açmazdı dehen
Kef-i dürr-pâşuñı görse şadef-i gevher-zâ

Mişlûñi gerdiş-i mâzîde vü müstakbelde
Görmemişdür ne görür dîde-i gerdun hâlâ

Şâhid-i vaşf-ı cemîlûñ beni meftûn ideli
Böyle bir nev-gazelûñ nazmına düşdi sevdâ

45 Şiken-i kâkülûñe şâne-zen oldukça şabâ
Saçlu sünbül açılır her girih-i mevc-i hevâ

41b) tayy-gerde-: tab-gerde- İA.

42a) dehen: dinen İ., E.

43a) mişlûñi: mişlini İO., İ., E.

45a) kakülûñe: kaküline İ., E.

45b) saçlu: saçlı İ., E.

Yâd-ı la'liyle döküldükçe sirişk-i minâ
Câm-ı yâkûta döner çeşm-i habâb-ı şahbâ

İtmesün rengini mey büynü feyz-i neşve
Olamaz çatlasa gonçe- deheninden ra'nâ

Şeb-nem-i bergi gül-âb-ı gül-i mihr olsa daği
Beñzemez ol ruğ-ı hüy-gerdeye verd-i zibâ

Merdüm-i çeşmini bîmâr ideli çünbiş-i nâz
Âbñus-ı müjedür dest-i nigâhında 'aşâ

50 Dür-bîn oldı temâşâ-yı cemâl-i yâre
Râhe-i merdüme-i medd-i nigh hayret -zâ

Çeşm-i şühındaki ol bâr-ı tegâfüdür iden
Kad-ı müjgân-ı siyeh-kârını her lahza dü-tâ

Nükte-perdâz-ı hüner olduğıñ añlandı Şabîh
Ol Hıdıve ide gör 'arz-ı mezâyâ-yı şenâ

Vaz' idüp dirhem-i sıfr-ı hameli mizâna
Pençe-i mihr ile 'Attâr-ı sipihr-i vâlâ

'Anber-i leyl ile kâfûr-ı nehârı her sâl
Tâ ki hem- vezn ide bâ- emr-i Hâkîm-i dâñâ

55 Şem' -i ikbâline fânûs ola hıfz-ı Bârî
Döne pervâne gibi üstine ecrâm-ı semâ

Devha-i 'ömri şala sâye fezâ-yı ebede
Ravza-i şihhatini Hâkğ ide ser-sebz-i şafâ

Gevher-i nutkın idüp fess-ı nigîn-i tevfiğ
Gevher-i zâtın ide zib-ı şadâret Mevlâ

Her şebi Kâdr ola her bir günü 'iyd u nev-rüz
Da'ir oldukça meh ü mihr-i felek şayf u şitâ

İA. 10b- 12a; İO. 8b; E. 10b-12a; İ. 17b-20a.

52b) hıdîv: hıdîv İO.

NEVRÜZİYYE MEDİHA-İ ŞADR-I ESBAK
DÂMÂD RÂĞİB MEHMMED PAŞA

Fesilâtün Fesilâtün Fesilâtün Fesilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Faşl-ı nev-rüz olup bülbüle sermâye-i dem
Eyledi nağmesini şa'be-i nev-rüz-ı 'Acem

Tuğ-ı şâhı çıkup âlây ile şahn-ı çemene
Oldı çâder çiçeği sâha-i gül-şende hıyem

Eşheb-i sâkini şeş-perle sürüp meydâna
Çıkdı zerrîn sipâhi gibi ber- düş -ı 'alem

Olarak hayl-i şitâ pâ-zede-i ceş-i bahâr
Oldı güm-kerde sürâg-ı reh-i şahrâ-yı 'adem

- 5 Eşer-i feyz-nümâdan görünür reng ile bü
Sâye-i berg-i gül-i bâgda piçide-i behem

Didesin nergis açup hıvâb-ı 'ademden seheri
Görse zerrîn-kadehle 'arak-ı jâle-çi-gam

Pençe-i mihr olup şâne-zen-i zülf-i 'arûs
Açdı her bir girihinden nice şebbüy-ı İrem

Rûhdur kâlbüd-i gül-şene mânend-i Mesîh
Tıfl-ı nev-gonçe-i cân-bahş buhûr-ı Meryem

Medh-i gül-zârda etfâl-i bahârufî femine
Dâye-i ebr-i seher virmede şîr-i şeb-nem

- 10 Dökülüp berg-i semen dâg-ı şakâyık üzre
Oldı kâfür gibi hikmet-i Hağ ile merhem

Bülbüli cüş-nümâ garğa be-ğün-ı gül ider
Eylese bir reg-i şâh üzre bu dem vaz'-ı kadem

Feverân eyleyüp ağısânına rizân olarak
Bîd-i ber-geşteyi fevâreye döndürmede nem

Her kefin berg-i şadef itme degül bu demi feyz
Her habâbın ider incü çiçeği cüş-i yemm

Eyce-dek sâriyedür nâmiye kim mevc-i hevâ
Saçlı sünbül ya civân perçemidür ham-der-ham

- 15 Leyli şebbüy u nehârı gül-i nev-rüz eyler
İdüp eczâ-yı zamâne sereyân kuvvet-i şemm

Künbed-i çarh-ı kebûdi eşer-i feyzinden
Döndürür gonçe-i nilûfere bu neşve-i dem

Öyle pür-neşvedür ol dem ki çü şubh-ı nev-rüz
Gül-i hürşide virür feyz-i bahâr-ı hurrem

Böyle pür-feyz olamazdı o dem-i neşve-nümâ
Olmasa bende-i fermân-ber-i şadr-ı a'zam

Ebr-i nîsân himem-i hazret-i Râgıb Paşa
Cevher-i nuḡkı anuñ gevher-i deryâ-yı kerem

- 20 Zâtı dîvân-ı shehşâhiye hüsn-i matla'
Tab'ı beytü's-şeref-i devlete ma'ânâ-yı etemm

Ser-i mü şive-i lâ eylememiş ebrüsü
Dehen-i pâkine harf almamış illâ ki ne'am

Nuḡk-ı i'câzına vâ-beste mezâyâ-yı 'ulüm
Dil-i dânâsına esrâr-ı me'ânî mülhem

14a) sâriye: sâziye E.

17a) pür: bir İA.

20b) tab'ı: tab' İ., E.

21b) dehen: dihen İ., E.

Şahid-i re'y-i emel-bağsına meclâ tevfik
Hüsn-i tedbîrine mevkûf nizâm-ı 'âlem

Pençe-i mihr degül âyine-i gerdüne
'Aks ider pençe-keş oldukça o bir ceş-i kalem

- 25 Harf-i nâ-güfteyi şad merhale yerden işidür
Nâ'il olsa eşer-i nutkına ger güş-i aşem

Rûz u şeb kevkeb-i mihr ü mehe bağsende olur
Pertev-i kevkebe-i câhın o gerdün-ı haşem

Zir-i rânında eger rahşına meydân virse
Eşer-i pâyi ider gâv-i zemîni ser-sâm

Dâverâ kâm-revâ âşaf-ı vâlâ-ğadrâ
Ey veliyyü'n-ni 'am-ı ma'delet-ârâ-yı himem

Sen o yektâ-yı güher-senc-i me'ârifsin kim
Nutk-ı pākūnden olur neşr-i leâlî-i hikem

- 30 Şifatin hifzuña bir mür-ı za'if olsa daği
Kurtulur kayd-ı elemden çü gazâlân-ı harem

Neşve-i feyz pey-â-pey-res-i 'adlünden olur
Dil-i 'âlemde şafâ-şâd u meserret müdgam

İntisâb eyler idi bâb-ı felek-mertebeñe
Âsitânuñda olan luñfi göreydi Hâtem

Şad şükr ben kuluñ ol rütbeyi ihrâz itdüm
Ser-fürü eylemesem çarğ-ı sitem-kâre ne gam

Ne kadar hizmet-i medhünde kuşûrum var ise
Reşk ider görse yine nazmuma Hassân-ı 'Acem

- 35 Nazm-ı evşafuñı âvize-i çarğ itmek için
Eyledüm mışraf-ı bercestelerümden süllem

29a) güher-senc: hüner-senc İA., İO.

29b) pākūnden: pākinden İA., İO.

Başla da'vâtına ol şadr-ı kerîmü'ş-şânuñ
İtme faḥriyye ḥayâ eyle Şabîḥ ol mülzem

Keffe-i mihr-i terâzû-yı felekle her sâl
Tâ ki hem-vezn olur eczâ-yı şeb ü rûz be-hem

Ravza-i 'ömrini şâd-âb ide Bârî her bâr
Devḥa-i 'âfiyeti ola berû-mend-i ni'am

Şadr-ı devletde Hudâ eyleye makrûn-ı ebed
Ola her emrine tevfiḳ-i İlâhî munzamm

İA. 12a- 13a; İO. 10a; E. 12b-13b; İ. 20b-22a.

KASİDE-İ PEÇE-İ BERÂYI MEDİHA-İ
KAYSERİYYELİ 'ALİ EFENDİ

Fesilâtün Fesilâtün Fesilâtün Fesilün
(.)

1 Yüz virelden hat-ı şeb-günuñe ey meh-päre
Çıkdı başdan ser-i zülfün gibi ol mekkäre

Câm-ı meydür iden ol yâri şeker-riz- maqâl
Tütiyi âyinedür hep götüren güftäre

Nokta-i hâlün idelden beni ser-geşte vü zâr
Döndi kaddüm ham olup da'ire-i pergäre

Mü-be-mü mevce-i 'anberdür o çin-i ebrü
Sünbülîstân-ı Hutendür o hat-ı ruhsäre

5 Düşdi dâm-ı şiken-i zülfüne murg-ı dil-i zâr
Dâne-i hâl-i ruhuñ kılmış iken âväre

Ser-fürü bürde-i zillet olur elbet ser-keş
Kesb-i rifat daği eyler ise çün feväre

Nice bîdâr olur dîde-i tıfl-ı bahtum
Bunca çarhuñ var iken cünbişi çün gehväre

Sübha-bend olmada dest-i kalemüm şimdi Şabîh
Rişte-i nazma çeküp bunca dür-i şehväre

Bî-muhâbâ o kadar haddi degülken tanzîr
Gazel-i bî-bedel-i Mâhir-i hoş-reftäre

10 Fârisâne nice ey şâ'ir-i hâyide-sühan
Raşş-ı kilkün gele cevân-geh-i güftäre

2a) şeker-riz: şeker-rize E.

7a) nice: niçe İA., İO.

7b) bunca: bunça İA.

Yoğ idi anda bu rütbe bilürüm isti'dād
Lâkin olduñ mütereddid o himem âşâra

Ne himem-perver o kim dâniş ü fazl u hünerin
Hâk bu kim kimse dehen-bâz olamaz inkâre

Ya'ni hem-nâm-ı 'Ali kân-ı ma'ârif kim o dur
Bu kadar gevher-i ma'nâyı sebep işâre

Hâzret-i Hâk ide şehr-i Ramazânı mes'ûd
O 'Utârid - meniş ü kâmil-i hûş etvâre

15 Piş-gir eyleye destârını şubh-ı şâdik
Atlas-ı çarh aña süfre ola hem-vâre

Sîm-i şinisi ola hâle-i mâh-ı tâbân
Döne her ahter aña bir tabak-ı iftâre

Kâse-i meh daği bir küze-i iftâr olsun
Kurs-ı hürşid ola süfresine nân-pâre

Çarh-ı minâ ola fânûs-ı çerâğ-ı bezmi
Ola pervânesi her şâbite vü seyyâre

Tâk-ı câhında ki gül - miñ olup bedr-i münîr
Lem'a-i nûrı döne bir tutuğ-i zer-târe

20 Evc-i rifatde ziyâ- pâş ola necm-i bahtı
Nûr virdükçe meh-i rûze hemân iktâre

Her şebi Kâdr ola her bir günü 'ıyd-i Ramazân
Çarh turdukça tura uğramaya ekdâre

IA. 13a- 13b; IO. 11a; E. 21a-21b; İ. 34a-34b.

12a) fazlu hünerin: fazl-hüner IA., IO.

21b) turdukça: turdukca İ., E.

‘İYDİYYE DER- HAĞĞ-I DEFTER-DÂR
HALİMÎ MUŞTAFÂ EFENDİ RAHMET’ULLAHİ (X)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
(.)

- 1 Kerem-kâr-ı i‘nâyet-perverâ ‘ıydüñ sa‘id olsun
Kudüm-ı gurre-i Şevvâl-veş şevküñ mezid olsun

Hemân ey defteri-i saltanat dest-i şerîfüñde
Kalem engüşt-i meh levhüñ beyaz-ı şubh-ı ‘id olsun

Libâs-ı nür-ı şihhat hâle-i meh gibi hem-vâre
Ser-â-ser zîb-i düş-ı zâtuña lebs-i cedîd olsun

Nümâ-yâb-ı bahâr-ı feyz-i tevfik eyleyüp Mevâ
Riyâz-ı devletünde nahl-i ikbâlüñ medîd olsun

- 5 Olup tâc-ı ser-i iclâle zîver gevher-i zâtuñ
Hemişe silk-i ebnâ-yı zamânuñda ferid olsun

Der-i vâlâ-yı iclâlünde der-bânuñ ola hürşid
Müzerkeş-kaş-ı câhuñ perdesi şubh-ı sefid olsun

Müdâm encüm-i şumâr rîze cünbân-ı nevâlüñ çün
Felekde kurş-ı meh şah-ı simâtuñda şerid olsun

‘İnân-ı ‘azmüne virdükçe meydân fâris-i gerdün
Meh-i nev nakş-ı süm-m-i pây-ı rahşuñdan bedid olsun

Rikâbuñ hâle-i bedr-i münevverden olup maşnû‘
Hilâl-i gurre ber- bend-i semendünde şerid olsun

(X) Der-Hağğ-ı Defter-Dâr Halimî Müşârü’n- ileyh Muştafa
Efendi.,E.

8b) süm-m: süm İA., İO., İ., E.

10 Meges-rân-ı huyülün ola müşgîn-zülf-i dil-berden
‘Alef-i mihr giyâdan tüde-ber-tüde havîd olsun

Peyâm-ı tesliyet-bağş-ı şemîm-i gönçe-i kâma
Şabâ gül-şen -sarây-ı âsitânunda berîd olsun

Cihân garğ-âbe-i âb-ı dür-i eltâfuñ oldukça
Kef-i ihsân-resün reşk-âver-i bahr-ı sefid olsun

Penâh itdükçe hâcet-mend olanlar bâb-ı vâlâni
Nuğûd-ı kâm u mağsûd âsitânunda ‘adîd olsun

Çekide âb-ı nisân-ı sehab-ı luţfuñ oldukça
Şadef-zâr-ı kef-i deryâ-yı cûduñda harîd olsun

15 Menâ‘at mâye-i hışn-ı ezel hıfz itmege zâtuñ
Çekülsün piş-i Ye‘cûc-ı gama sedd-i sedîd olsun

Harâret-yâb tâb-ı reşk-i iğbâlün olup dâ‘im
Vücûdı ser-te-ser hussâd-ı bed-ğâhuñ kadîd olsun

‘Adû-yı bed-gümânun tünd-i bâd-ı bîm-i kahrûñla
Ser-â-pâ nağl-i cismi lerze-nâk hem - çü bîd olsun

Qader zencîr idüp mevc-i dem -i tîğ-i havâdişden
Kazâ gerden-keş-i düşmânuna tavğ-ı hadîd olsun

Medâr-ı kâm u ümidünde gerdün da‘ir oldukça
Sa‘âdet-mend olup bahtuñ hasûduñ nâ-ürnid olsun

20 Derün-ı defter-i kayd-ı hayâtından ‘ale-l-ittlak
Cemî‘-i düşmen-i bed-ğâhınun ismi reşîd olsun

Hirâs-ı satvæt-i ceşş-i neşât u inbisâtuñla
‘Adû-yı hüzn ü gam şad-merhalesinden ba‘îd olsun

18b) düşmânuna: düşmânına İO.

Firâz-ı süllem-i kâh-ı merâm üzre selâmetle
‘Urücuñ da’imâ Hakkdan baña mañz-ı ümid olsun

Hemân imâ-yı ebrüyi ser- engüşt-i murâduñla
Siyeh- rû-rind nafir-i cām-ı bed-bahtum tarid olsun

Rakam-senc-i beyân-ı metni vaşf-ı zât-ı vâlâña
Me‘ânî-i bedî‘-i nüşâ-i cüduñ müfid olsun

- 25 Ne kevne yekke-tâz-ı deşt-i medh-i zātuñ olursa
Kemiyet hâme- reftârında hem- vâre vahid olsun

Der-i vâlâ me‘âl-i beyt-i divân-ı medihüñde
Be-hem piçide mazmûn-ı beligürnden kilid olsun

Sılâdur şâ‘irâne olalı şi‘rüm pesendideñ
Hep anlar şerm-sâr-ı bende-i hem-çün lebid olsun

Olup berçide-dâmen hizmet-i medh-i celilüñde
Cemî‘-i şâ‘ir-i mu‘ciz benüm gibi ‘abid olsun

Lüzümen müstezâd âmîn olup nazm-ı tehayyâña
Ricâl-i bezm-gâh-ı ‘âleme güft ü şinid olsun

- 30 Kaşide nazm u inşâd eyledükçe medh-i zātuñla
Her ebyatı Şabiḥâ bendenüñ beytü’l-kaşid olsun

Niyâz-ı imtidâd-ı ‘ömr ü mecd ü sa‘d-ı bahtuñla
Kef-i dest-i du‘â ref‘-i seviyy Rabbü’l-Mecid olsun

Seni itdükçe Hakk hil‘at-ı be-düş ‘âfiyet da’im
Dem-i iḳbâl ü câhuñ ‘ıyd -ber-bâlâ-yı ‘id olsun

İA. 13b; İO. 11b; E. 17b-18b; İ. 29a-30b.

23a) murâduñla: merâmuñla İO.

23b) siyeh-rû: sipihr İA., İO.

30a) eyledükçe: eyledükce İ., E.

32a) itdükçe: itdükce İO., İ., E.

‘İDYİYE MEDİHA-İ MÜŞARÜ’N-İLEYH
DEFTER-DÂR HALİMİ-İ MUŞTAFÂ EFENDİ (X)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 ‘İyd-i adhâye nice olmasun âdem kurbân
Görüſür her kes ile lahmike lahmî hûbân

Böyle bir ‘İyd-i sa‘idüñ şeref-i maqdemine
Sıdk ile Hakka niyâz eyleyerek ez-dil ü cân

Gâh Çobân Dedeye gâh Koyun Babaya
Nice karn ü nice dem kurban iderlerdi kesân

Hamdü’li llah gelicek ol dem-i ‘İyd-i mes’ül
Kesdi şükrânesine pîr-i felek sad - kurbân

- 5 Nice bu mevsime bismil-geh-i hurrem dimeyem
Oldı Bismi’llah-ı kaşşâb-şıfat hün-efşân

Et Yimez tekyesinüñ olmaz iken abdâlı
Zâhid-i gürsine oldı aña keçkül keşân

Döndi Çengelli Bele küçe-i şehr ü bâzâr
Oldı şol rûtbe ki ârâyış-i çengel- mişân

Degül arz üzre ganem gâv-i zemîn zebh oldı
Hamel ü Şevrde itdi gibi Merrih- kırân

Ser-i gül-mih-i hilâl olmaz idi ham-geşte
Sa‘d-ı zâbih meger âvihte itmiş kurbân

- 10 Kürre-i arz u semâ iki ser-i mişe döner
Ol kadar reng- pezirâ-yı dem olmuş devrân

(X) ‘İydiye Mediha-i Halim-i Defteri Sellemhü’llah İ., E.

1b) lahmike lahmî: "Etin etimdir". Ente minnî ve ene minke

Her dirâht oldı numüne şecer-i Vakvâkdan
Öyle âvîze-i kurbânla müzeyyen ağşân

Hamel ü Şevrini kaşşab-ı felek narh üzre
İtdi ser-pençe-i hürşid ile vâz'-ı mîzân

Bu kadar sefk-i dimârî göricek rahmından
Dökdi hün-âbesini dîde-i çarh-ı gerdân

Müje vü gamzelerin çengel ü satır itmiş
Sürüsiyle olur 'uşşâk fedâ-yı cânân

15 'ıyd tebriki diyü havfum odur çengel atar
Şimdi her körpe kuzı tâzeye ağıyar-ı zamân

Âh olursa reme-i âhü-yı hubâne ağıl
Nic'olur hâl 'aceb halka-i bezm-i dunân

Yâr-i sengin-dilin eylerse fesân müşkil olur
Rukabâ diş bilemek rağmuma ister çü sekân

Nedür ağıyar elemi sende Şabiḥâ var iken
Ferah-ı büse-i dâmân-ı kerem-kâr-ı cihân

Ya'ni hem-nâm-ı Nebî menzilet ü kadri celî
Sâhib-i hulk-ı halim aḥsen-i ebnâ-yı zamân

20 Şafha-i 'âleme şebt olmamış im'ân olsa
Böyle bir defteri-î devlet-i Âl-i 'Oşmân

Nutq-ı cân-baḥş dem-i feyz-i Mesîhâdür kim
Nazm-ı i'câzına reşk itmede rûh-ı Hassân

Bulsa meşk-i sühan eylerdi zamânında eger
Dâ'im ol nâdire- sencân-ı güherden sahbân

Ḳarn-ı mâzisini müstakbele döndürse felek
Bulamaz tâ- be -ebed böyle 'adîmü'l-akrân

Vezn olup evce biri ağdı hadıda birisi
Cevher-i zâtî ile gevher-i mihr-i raḥşân

- 25 Göremez neş'e-i diğer arasa dönse müdâm
Neş'e-i zâtı gibi sâkî-i bezm-i devrân

Tâb-ı reşk-i kef-i dürr-pâşî düşelden bahra
Dûd-ı âhından olur mâye-ı ebr-i nîsân

Düşse bir zerre-i nâçize fûrûg-ı nigeḥi
Şeb-nem-âsâ olur üftâdesi mihr-i raḥşân

Nice dönmez ni'am-ı luḫfına gerdün şeb ü rûz
Kurş-ı mihr ü meh iken süfre-i iḥsânına nân

Gül-i ḫürşîde rûbûde-nem-i üftâde-sıfat
Müncezibdür der-i vâlâsına ehl-i 'irfân

- 30 'Urefâdan biri de sensin ayâ ṭab'ı ḫazîn
Sür yüzüñ bâb-ı felek - pâyesine durma hemân

Ey hudâvend-i teraḥḫum nigeḥ-i şefkat ile
'Arz-ı ḫâl-i elem-âşûbuma eyle im'ân

Bir bir aḫvâl-i perişânımı takrîr ideyüm
Luḫf idüp diñle ayâ mecmua'ı-ı ḫâcet-mendân

Eylemişdi kuluñı ḫüsn-i nigâḥ-i himemüñ
Ḥizmet-i midḫatûñe sıdk ile dâmen-be-meyân

Nice tahmîş ü kaşâyid nice tanzîr ü gazel
'Arz iderdüm der-i 'irfân-gehüñe her dem ü ân

- 35 Ba'îş-ı faḫrum olan ḫizmet-i evşâfuñdan
Beni ṭard eyledi zür-âver-i eşgal-i cihân

27a) nâçize: nâçiz İA.

28a) nice: niçe İA.

28b) mihr ü meh: mihr meh İO.

31b) âşûbuma eyle: âşûbuma - İO., E.

34b) her dem ü an: her devrân İA., İO.

Bî-şu'ûr itmede şad gûne felâketle beni
Dâd u feryâd elinden felekûñ rûz u şebân

Çekmesem çille-i bâr-ı gam-ı dehri her- bâr
Tâkatum tâk olup olmazdı kadûm şekl-i kemân

İtmeseydi gam-ı dünyâ beni âşûfte - dimâğ
Böyle mi eyler idûm midhatuñı nazm u beyân

Yoğsa ol şâ'ir-i sihr -âver-i nazmum ki olur
Şafha - efsûn-ı mezâyâmla Hârûtistân

- 40 Süy-ı bälâyâ ider âb-ı hayât-ı ma'ni
Hem çü fevâre sevâd-ı kalemümden feverân

Maṭla'ından görünür çâki-i reşk-i şu'arâ
Ma'ni-i mışra'ı bercestemi yâd itse hemân

Yeter ey ṭab'ı sūḥan-ver bu kadar faḫriyye
Eyleme râh-i edebde revîş-i bî-edebân

Bîm-i taşdı' ile kıl ḫatm-ı kelâm eyle du'â
Budur âdâb-ı edîbâne-i ehl-i 'irfân

Tâ ki mâh-ı nev-i zi'l-ḫicceyi şübân-ı felek
Gösterür çün ḫam-ı şâḫ-ı ser-i kebş-i kurbân

- 45 Pertev-i kevkebe-i devleti efzûn olsun
Kevkeb-i tâli'ni sa'd ide Rabb-ı Mennân

Devr-i ebvâb ile devr itmeye ben der- bederi
Pây-ı pergâr şîfat dâ'iresinden devrân

İA. 14b; İO. 12b; E.22b-23b; İ. 36a-38b.

37a) bâr: yâr İA.

‘İYDİYYE DER- MEDH-İ MÜŞARÜN- İLEYH
DEFTER-DÂR HALİMİ EFENDİ (X)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(.)

- 1 Sad şükür geldi dem-i ‘ıyd-i safid-i adhâ
Sa‘d zâbîh Hamel ü Sevrini zebh itse revâ

Hayli kurbân adamışdı şeref-i muqdemine
‘Âlem-i kevine budur feyz-dih-i zevk-i sâfâ

İricek bu dem-i ferhundeğe şükrânesine
İtse kurbân ne ‘aceb gâv-i zemîn-i dünyâ

Dem-i sâturun olur cünbiş-i ser-tizinden
Şive-i mışra‘-ı divânçe-i Kaşşab icrâ

- 5 Ân-ı zebh olmasa sermâye-i kurb-ı Yezdân
Lafz-ı kurbân ile terkib olamazdı kat‘iâ

Öyle bir dilber-i hün-riz-i cihândur ki bu dem
Nice bîn kân ider ammâ yine maqbûl-ı Hudâ

Şimdi gül-güne kabâlarla ser-â-ser görünür
Nev- ‘arûs oldu bu düşize-i mevsim güyâ

Olmasaydı garaz-ı âl ile ‘âşık şaydı
Zen-i dünyâ urunur mıydı hînâ ser-tâ-pâ

Hâl-i rengin-i cihân şöyle ki ‘aksinden anuñ
La‘l-i cânâne döner encüm-i çarh-ı minâ

(X) ‘İydiyye Mediha-i Defter-dâr Halimi Muşafâ Efendi İ., E.

2a) hayli: hayli İA.

6b) nice: niçe İA., İ., E.

6b) biñ: bir İO., E.

10 Öyle hem-reng meserret ki bu eczâ-yı zamân
Çeşm-i ahvel-nigehe bir görünür arz u semâ

Böyle yek-reng sürür olması dehrün 'âlem
Bir koyun aşığı olduğın ider hep imâ'

Her ser-i miş olup gonçe be-güsiste gibi
N'ola bismil-gehi 'ıyd olsa gülistân-âsâ

Sanma mir'ât-ı felekde görinen reng-i şafak
Surhî-i rûy-ı zemîndür ki olur 'aks-i nümâ

Bâğ-ı dilde kuzular tohum-ı şafâ-lâle- şıfat
Ol kadar nâmiye- bahşâ bu dem-i feyz-i hevâ

15 Böyle hengâm-ı şafâyı bilürüm dirse koyun
Bu koyun 'aklı ile bayram ider çok dünyâ

Böyle devrân-ı şafâda n'ola yâd olmasa hiç
Câm-ı müstakbel ü mâzideki neşve hâlâ

Be-meded bir şadedüm var ki akar kânı henüz
Söyleyem güş iden ahbâb ola pür-zevk ü şafâ

Mevsim-i büse-i dâmânını bu 'ıyd-i sa'id
Kan dere garık olarak geldi olup müjde - resâ

Nice dâmen ki olup büsişine leb-teşne
Halk kurbân olarak eylemede cân fedâ

20 Nice dâmen ki olan sâyesine ruḥ-süde
Tâ ebed olmadadur gıpta dih-i zıll-ı hümâ

Nice dâmen ki nümâ-bahş-ı nesim-i feyzi
'Ukde-i şüre-i dillerden olur gonçe-güşâ

12b) n'ola: nür - İA., İO.

12a) be-güsiste: be-güsüste İ., E.

17b) pür-zevk ü şafâ: pür-şevk ü şafâ İ., E.

19b) nice: niçe İA.

Dâmen-i devletini şöyle ko gerd-i rehne
 Ham olup çarh-ı berîn olmadadur nâşıye-sâ

Bu 'alî menkabet endîşede Risto fitnat
 Bermekî cevdet ü fitratda Felâtûn âsâ

Ya'ni hem-nâm-ı Nebî defteri-i devlet kim
 Müşteri levh ü 'Utâridi kalem-nâdire - zâ

25 Pişesi hüsni nevâziş o firîşte şiyemün
 Nefha-i hulq-ı Hâlimî çü şemîm-i me'vâ

Tab'ı bir âyine-i şâhid-i ma'nâdur kim
 Hüsni ta'bîrine hayrân fuşahâ' vü bülegâ'

Zîb-i ma'nâ ile zibende-i lafz oldukça
 Hâme destinde çü- tâvus-ı Kudûs cilve-nümâ

Kârbân-ı dür-i mazmûn u metâ'-i nazma
 Şıyt-ı cemmâze-i kîlk-i teridür bang-ı derâ

Levhi ser-şafha-i ruhsâre-i hûbândur kim
 Şive-i hüsni haţı revnaç-ı haţı-ı kübrâ

30 Nokta-i hâl ü haţından garaż-ı cânânuñ
 Raqam u şıfrına taklîd ise mağz-ı sevdâ

Pertev- endâz ola bir zerreye nûr-ı nigehi
 Cezb olur jâle-şifat aña gül-i mihr-i semâ

Bir şerâr-ı gazabı tâb-ı lehib-i düzah
 Bir dem-i luţfi anuñ feyz-i riyâz-ı me'vâ

Haşre-dek sâha-i zerrîn-sitân eyler eger
 Râhesi olsa ne şûre yere zer-pâş 'atâ

22b) olmadadur: olma der İO., E.

27a) oldukça: oldukca İO., İ., E.

28a) Mazmun u metâ'-i nazma: mazmun-ı metâ'-i nazma İA., İO.

30a) hâl: hâl İA.

33b) şûre: şürîde E.

Tolanur küyünü gerdün ki gubâr-ı kademin
Eyleye dîde-i mihr ü mehine kuhl-ı cilâ

- 35 Olamaz lü'lü-yı şehvâr kef -i cûdı şumâr
Hem çü emvâç-ı pey-â-pey res-i rüy-ı deryâ

Der-i vâlâsına şad şevk ile yüz sürmek için
Felekün kaddi dü-tâ olmadadır şubh u mesâ

Ey sütüde-şiyem ü zübde-i erbâb-ı himem
Vey veliyyü'n-ni'am u gıbta- resâ-yı küremâ

Öyle mecmu'a-i ahlâk-ı hasen kim zâtuñ
Bi't-tab'ı midhatuña ma'il olurlar şu'arâ

Gicesin gündüze kıtsa arasa dönse felek
Bulamaz 'ömri olinca saña mişl ü hem-tâ

- 40 Sen o yektâ güher-i kân-ı ma'arifsin kim
Var ise cevher-i zâtuñ gibisi işte şilâ

Zerre-perver o kadar pertev-i iclâlün kim
Saña mânend olamaz mihr-i sipihr-i vâlâ

Kalem-i hayf ile sensiz geçen eyyâmını hep
Naqd-i 'ömrinden aşığı varur el- hakık dünyâ

Baş-ı yek-rüzeñi her gice debîr-i gerdün
Raşam-ı encüm ile defter ider icmâlâ

Bağr-ı ihsân-ı firâvanuña müstağrak olup
İtmede vird-i zebân medhûñi pîr ü bernâ

- 45 Nükte-i vaşfuñı ârâyış-i nazm eyler iken
İtdi nev-tarh-ı gazel kilik-i hoş-âyende- edâ

Saña meylümi kuzum bâ'ış-i cevruñ âyâ
Söyle koç başuñ için cân ola kurbân saña

36a) yüz: nür İO., E.

39a) gicesin: giçesin İA.

Merdüm-i dideme beñzerken o hâl-i siyehüñ
Nâfe âhû-yı Huten dirler ise ‘ayn-ı Hıta

O levend-âne hırâm-ı kadine uyduramaz
Düşse de sâye-şifat ardına serv-i bâlâ

Müjesin tîr ü kemânın kılup ebrüsından
Urdı âmâc-ı dil-i zâruma şad- zahm-ı cefâ

- 50 Dil-i kurbân-şüdemüñ üstüne nâr indi şanur
Mihr-i hüsn-i ruhı nûr-efken-i ân olsa baña

Büz-z-i ahfeş gibi şallar başını zâhid-i huşk
Vaş-ı keyfiyyet-i mañbûb u meyi görse revâ

‘Aks-i şem‘-i ruh-ı âlüñle şeb-i ‘işretde
Reng-i fânûsa döner câm-ı habâb-ı şahbâ

Tâk-ı mihrâb-ı dü-ebrüsını gördükçe olur
Çeşm-i hayret-nigehüm ‘aynı ile kıble-nümâ

İtse mülk-i dile Tâtâr nigâhı ilgar
Sabr u ârâmumı bir lahzada eyler yağma

- 55 Yetişür hatm-ı kelâm eyle Şabihâ kim ola
Ber güzide kalemüñ bedreka-i râh-ı du‘â

Gâh elinden feleküñ geh siteminden yârüñ
Eşk-i rizân olarak şekve iderdüm ammâ

O veliyyü’n-ni ‘amuñ mihr-i nigâh-ı himemi
Komadı zerre kadar şekveye bir yer aslâ

Ne nigâh-ı himemi zıll-ı hümâyûn eşeri
Üstüme sâye-i şeh-bâl ü per-i murg-ı hümâ

47’inci beyit İO., E’de yok

47a) benzerken: benzer kef İA’da hatalı

51a) ahfeş: ahfeş İA.

53a) gördükçe: gördükce İO., İ., E.

56b) iderdüm ammâ: iderdüm - İO.

‘Ayn-ı iksir-i nazar böyle efendüm var iken
Ne revâdur ki idem şekve ile çün ü çerâ

- 60 Biñde bir şükriñ edâ eyleyemem himmetinüñ
Her ser-i müy-ı tenüm olsa dehen-bâz-ı senâ

بنیہان، توحید جناب ایزد
بسرا پرد، مراج حبیب مولا

بحق شیوہ، تسلیم سر اسماعیل
بفدای پدر محترم مش بہرررضا

به نه بیردن ساطور کف دست خلیل
بحق سنت جد نبی فخر وری

Be hun-âlûde-gi-i gerden-i kebş-i mezbûh
Be-ħağ-ı sünnet-i cedd-i Nebi-i faħr-ı verâ

- 65 Devlet ü ‘ömrini ser-tâç ide ikbâl-i ebed
Rifât u câhı ola hem-ser-i ‘arş-ı a‘lâ

Sâha-i gül-şen-i âmâlini sır-âb itsün
Ebr-i feyyâze-i tevfiğ-i Cenâb-ı Mevlâ

Âfitâb u meh olup pertev-i nüh-pervâne
Şem‘-i iclâline fânûs ola çarğ-ı minâ

Düşürüp şastına hem-vâre kemân-dâr-ı kader
Dil-i huşşâdını itsün hedef-i tîr-i kazâ

Sürüsiyle sürüyüp düşmenini varçalara
İde Merriğ ile şübân-ı felek sefk-i dimâ’

- 70 Bûse-gâh-ı leb-i kârn eyleyeler ez-dil ü cân
Südde-i ‘âliye-i devletini mîr ü gedâ

‘İyd-ber-‘İyd ola her bir dem-i firûzi müdâm
Sâ‘de mağrûn ide eyyâmını hem-vâre Ĥudâ

İA. 15b; İO. 13b; E.23b-25b; İ. 38a-41a.

67a) afitâb u meh: afitâb meh İA., İO.

KASİDE-İ RAMAZÂNİYYE BERÂYİ DEFTER-DÂR-İ
MUMÂİLEYH HALİMÎ MUŞTAFÂ EFENDİ

Mef'ulü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
(- - . . - - . . - - . . - -)

- 1 Şanma görinen şekl-i hilâl-i Ramazândur
Mihrâb-ı 'ibâdat-ı kâdr-dân-ı zamândur

Şanma meh-i nev dest-i kemân-dâr-ı felekde
Zühhâd-ı kirâma hedef-i tîr-i benândur

Yâ mışra'ı Dîvân-ı Hilâliye mu'âdil
Yâ hüd ham-ı ebrû-yı dil-ârâ-yı cüvândur

Görsem bu hilâlî diyü minkârına gerdün
Mihr ü mehi 'aynuñ ideli hayli zamândur

- 5 Mihrâb idinüp secde-i şükr itdi görince
Zann itme sipihrüñ kadini şekl-i kemândur

Her rûzi bu mâh-ı Ramazânuñ ruḥ-ı hûbân
Târik-i şebi zülf-i siyeh-kâr-ı bütândur

Tedkik-i nazar olsa bu dem şişe-i çarḥa
Her sâ'ati mîkât-ı şafâ-yı dil ü cândur

Mir'at-ı felekde görinen şanma kevâkib
Eşkâl-i kanâdil-i menâr-ı leme'ândur

Her câmi' ü mescidde kanâdil-i ziyâ-pâş
Çün gonçe-i işgüfe-i rahmet feyezândur

1b) vezin bozuk

4b) hayli: hayli İA.

5a) itdi: itti İO.

8a) mir'at-ı felekde : mîk'at-ı felekde İA., İO.

9a) Her câmi'ü mescidde kanâdî-ziyâ-pâş; her câmi'ü
mesciddeki kândil ziyâ-pâş İ.

10 Fevvâre-i nûra ne 'aceb dönse menâre
Andan eşer-i nûr-ı İlähi feverândur

Bâzice-i kandil-i menâr itme taḥayyül
Recm itmege iblîsi nücüm-ı ṭayerândur

Dönse n'ola yek-küzeye nüh-kâse-i gerdün
Kurş-ı meh anuñ süfresine pâre-i nândur

Encüm ṭabaḫ u hâle-i meh sîni-i simîn
Etrâfına piş-giri anuñ Kâh-keşândur

Püşide-i ḫvân-ı ni'amı atlas-ı gerdün
İbrîki hilâl ü lekeni mihr-i cihândur

15 Bir rütbede mebzül simât-ı keremi kim
İhsân-i ni'am- ḫvânına 'âlem nigerândur

Pervîn nizâmını meh-i rüzedede şanma
Her dem o veliyyü'n-ni 'amuñ ḫvânı cinândur

Hem-nâm-ı Nebî defteri-i devlet-i 'aliyâ
Bercis meniş mihr-reviş nâdire-dândur

Hürşid devâtı meh-i nev ḫâmesi güyâ
Her levḫ-i zer-ëndüdü anuñ rüz u şebândur

Kilk-i teri mizâb-ı gül-istân-ı faşâḫat
Her nuṭḫ-ı belâgat eşer-i feyz- resândur

20 Bir nokṭa-i nâçiz kosa la'l ile güyâ
Yâḫût- nümün-ı dehen-i mâh-veşândur

Şol rütbe tırâzende-i maзмün-ı hüner kim
Her bir sözi ḫayret-figen-i nükte-verândur

16b) cenân- : çenân- İA., İO., İ., E.

17b) bercis: berciş İA.

18b) levḫ: nüh E.

20b) nâçiz: nâciz İO.

Keff-i keremi kulzüm-i cüş-âver-i âmâl
Ednâ himemi lü'lü-i şehvâre-i cândur

Bir kûha nazar eylese feyz-i nigehinden
Her rîze-i sengîni anuñ gevher-i kândur

Rağşı gele cevâne rükûb eylediği ân
Yek-ğatvesi menzîl-gehinüñ kevn ü mekândur

- 25 Zâtında var ol rütbede kim hüsn-i şemâ'il
Efvâh-ı cihân medhi ile rağb-ı lisândur

Evsâfını cüyende iken kilik-i bedi'üm
Bu nev-ğazelüñ nazmı ile mu'cize hâvândur

Ebrû-yı kemân-dâruña zîh-rişte-i cândur
Hem vâre sihâm-ı müje ki sine-nişândur

Berg-i güle nükhet nice eyleser sirâyet
Ey gonçe saña ân bu güne sereyândur

Görsem lebüñi âl ile câm itdigini bûs
Pey-der-pey o dem çeşm-i terüm cür'â -feşândur

- 30 Cevr eyleyen ağıyar degüldür baña belki
Âğuş-ı hayâlümdeki ol müy - miyândur

Pür feyz ideli sînemi fikr-i leb-i cânân
Her bir sühân-ı nükte-verüm râz-ı nihândur

Bülbüldeki sâmân-ı mağabbet şu kadar kim
İtdükçe figân güller aña hânde- künândur

Medd itdi çemen âhını şad-reşk-i kadûñle
Şanma leb-i cûda görinen serv-i çemândur

27a) kemân-dâruña: kemân-dârına İA.

28a) nice: niçe İA.

29b) pey-der-pey: bey-der-pey E.

32b) itdükçe: itdükce İO., İ., E.

Nisbet olunursa dehenüñ cevher-i ferde
Vüs'at-dih-i ecrâm-ı nüh-eflâk-ı cihândur

- 35 İtnâb-ı kelâm itme tegazzülde Şabîhâ
Tasdî'â cesâret revîş-i bî - edebândur

Medh ise garâz başla hulus üzre şenâya
Kim hayr-ı du'â zâtına şad-'izzet ü şândur

Hakk devlet ü ikbâl ile 'ömrin ide ezfün
Tâ kim meh ü hürşîd ile gerdün deverândur

Şemşîr-i hased düşmen-i bed-hvâhını kırsun
Merrih- kırân itmesi mâ-dâm 'ayândur

Matla' ide burc-ı şerefi ahter-i bahtı
Kim tâli'i pertev-res-i aqtâr-ı cihândur

- 40 Evlâd-ı kirâmın dahi Mevlâ ide mahfûz
Hayrül-halef oldukları bî-reyb ü gümândur

Her bir günü 'iyd ü gicesi Kâdr ola yâ Rabb
Ol kân-ı şehânuñ ki zer-i cûdı revândur

İA. 17b; İO. 15b; E.18b-19b; İ. 30b-32a.

KAŞİDE-İ RAMAZÂNİYYE DER -HAĞ-I
SÂLİFÜZ-ZİKR HALİMİ MUŞTAFÂ EFENDİ (X)

Fesilâtün Fesilâtün Fesilün
(. . . - - . . . - - . . . -)

1 Neşr-i feyz itdi yine mâh-ı şıyâm
Oldılar secde-ber-i şükr-i enâm

Yevm-i şekk niyyetine kâ'im iken
Zâhidân kıldı terâvihe kıyâm

Şimdi Şa'ban Ramazân nâmında
Bir meh-i gurreye ihvân-ı kirâm

Kahve fincânını el-hağk zurafâ
Kıldı ni'amü'l-bedel sâgar u câm

5 Rindi gör sâgar-ı gül-güne bedel
Çevirür sübha-i mercânı müdâm

Şeyh Efendi nice şüfiler ile
Câmi'e varmağa eyler ikdâm

Belde misvâk ü elinde tesbih
Virdi erbâb-ı riyâ böyle nizâm

Bir selâm alması üç vâv iledür
Ramazân şüfisine virme selâm

Vâizân sübha-i şad-dâne ile
Turmayup halka iderler nice râm

(X) Kaşide-i Ramazâniyye Der-Hağk-ı Defter-dâr Halimî
Muştafa Efendi Sabıküz-zıkr İ., E.

6a) nice: niçe İ., İA., E.

11a) 'illet-i cû'ından: 'illet-i cû'dan İ., E

11b) nice: niçe İA., İ., E.

- 10 Virmez ârâm-ı maḥalle muḗzisi
Mescide varmaḡa eyler ibrâm
- Mive-i rûzeyi sehv ile yemiş
Olmamış puḡte daḡı şûfi-i ḡam
- Tâze- gânuñ yine mâh-ı rûze
Elif-i kâmetini eyledi lâm
- ‘İllet-i cû‘ıdan aḡzın açamaz
Ehl-i keyf esnemeden ḡayri müdâm
- Rûz-ı teb-dâre dü-şeb istiska’
Mâ-şadak her kese bu mısra-ı‘ tâm
- 15 Çäk-ı mihrâb idüp cismini tâb
Teşnelikden şaka Burnidür imâm
- ḡayrına şanma mü‘ezzin çelebi
Tuta bâlä-yı menâr üzre maḡâm
- Bî-muḡâbâ o yere ‘âzim olur
Nereden görse çıkar düd-ı ta‘âm
- Ḳayyumân aldı fitili yoḡsa
Tiz yanmazdı kanâdil aḡşâm
- Böyle pür-cûş-ı yem-i cû‘ide
Mülhid-i bî-mezenüñdür eyyâm
- 20 Boşına şanma tavul çalmadadır
Bekçiler de giceler bî-hengâm
- Baḡşış ü hem börek ü baklavayı
Beyt ile bir bir iderler îhâm
- Fi’l-meşel evc-i felek olsa daḡı
Tavuluñ şıyt u şadâsına maḡâm
- Nâs kûs diñlemiş itmezler ḡuş
Ḳalkı bî-hüde iderler ser-sâm

Ekl ü şürb ile gürisne-çeşmân
İtdiler gözlerine h̄Vâbı harâm

- 25 Za'fi var zâhidüñ ol rütbede kim
Süfreden kalkmağa yok kudret-i tām

Nice mümkün bu şikem-h̄Vârânı
Toyra h̄ançe-i h̄aşş u 'avām

Meger ol zât-ı saḥâvet- pişe
Eyleye anlara it'âm-ı ta'âm

Hazret-i faḥr-ı Resûl hem-nâmı
Ya'ni dâna-yı Ḥalimî-i kirām

Aḥter-i sa'dına olsun yâ Rabb
Eşref-i burc-ı felek istiḥdām

- 30 Naḥl-i iḳbâli ola şâm u seher
Ebr-i tevfiḳ ile ser- sebz-i merām

Üstüvâr-i resen-i deymümet
Eşheb-i devletine ola licām

Şem'ı iḳbâline olsun fânüs
Da'imâ nüh-felek-i mînâ-fām

Devḫa-i cisminüñ olsun her bâr
Ḥâşılı meyve-i nev-bâde-i kām

'Ömri sıḫhatle füzün-ter olsun
Ola ser-mest-i mey-i şevḳ ü garām

- 35 Dest-i tevfiḳ-i Cenâb-ı İzid
Vire her bir işine ḫüsn-i ḫitām

24b) ḫarâm: ḫırâm İA., İO.

26b) nice: niçe İA.

26b) h̄aşş u 'avām: ḫavaşş ü 'avām İA., İO.

32a) iḳbâl: iclâl İO., İ., E.

Yâ Rab eksikliğini gösterme
Ol mehûñ rifatini eyle tamâm

Yâ İlâhî tu-be haqq-ı Ramazân
Devr- kün ez-şeb ü rüziş âlâm

Ola şemşir-i kazâ vü kadere
Sîne-i düşmen-i bed-ıhvâh niyâm

Her şebi leyle-i Kıadr ü rüzi
Ola hem kıadr-ı nehâr -ı bayrâm

40 Nokşan itdimse du'âsından eger
Kıl kabûlünle Hudâyâ itmâm

Çün kabîl-i Ramazân ayında
Kimi 'ud u kimisi 'anber hâm

Kimisi eşribe-i günâ-gün
Kimisi kand u şekerli bādâm

Ba'zısı lüle duhân ile çubuk
Ba'zı da kâk u kimi peste-i Şâm

'Arz iderler ki efendilerine
İde her biri hulusın ifhâm

45 Bu kaşideñle Şabiḥâ sen de
Kıl efendüñe hulusuñ a'lâm

Ne kaşide dūr-i şehvâre ile
Muntazam sübḥa-i pervîn- nizâm

Bu hedâyâmı kabûl itmesidür
O kerem-kâre olan maḥz-ı recâm

Zevk ü şevk ile sa'âdetler ile
Geçüre her demini Rabb-ı enâm

48b) geçüre: gecüre İ.

Göstere gurre-i şevvâli daği
İde vuşlat-res-i şubh-ı bayrâm

50 Nice 'iyd u meh ü sâl ü şeb ü rûz
Defter-i 'ömrine olsun erkâm

Yeter ey hâme yeter nutk itdüñ
Eyle gayri yetişür hatm-i kelâm

İA. 18b; İO. 16b; E.20a- 21a; İ. 32a-33b.

49a) şevvâli: şevvâle İA., İO.

50a) nice 'id ü meh ü: niçe 'id ü mehe İA.

ŞİTÂİYYE-İ NOKŞÂN

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Kış kış oldu yürüyüp mevkib-i ceşş-i sermâ
Geldi izhâr-ı vakâr eyleyerek şâh-ı şitâ
- Taht-ı yah üzere o şeh kâr olup alkışladılar
Nice serheng tegerg ü deme-i demdeme-zâ
- Sü-be-sü şanki şu dibâsı döşendi buzdan
Berf ile yazdı beyaz üstine fermân sermâ
- Öyle çil akçe- nişâr eyledi kim hâzin berf
Erba'inde fukarâ-yı çemene geldi gînâ
- 5 Yel ü bād oldu kafâ-dârı çüyüş-ı berfüñ
Şâgınaç eyleyerek esdi şavurdi haçça
- Var ise tabla-i 'attâr-ı felek devrildi
Kand u kâfûrı zemîn üzere döküldi zirâ
- Berf zann eyleme etfâl-i bahâra darılup
Geldi divâne-i dey ağzı köpürmiş güyâ
- Pîr-i çengî-i zemistânsa n'ola bâdi-i şevk
Kârcigâzdur negâm-ı zemzeme-i bād-ı şitâ
- Öyle yah-beste cihân şiddet-i sermâdan kim
İki kâr topına döndi küre-i arz u semâ
- 10 Buzlı cevher gibi elmâsuñ olur kadri şikest
Var iken şimdi bu güne cemed-i şâf-nümâ

2b) nice: niçe İA.

4a) akça: akca İ., E.

5a) yel ü bād: yel bād İO., İ., E.

9b) küre-i arz u semâ: küre-i arz semâ İA., İO.

Toñdırup destine girseydi bu gencine-i berf
Harc iderdi şu gibi pençe-i mihriyle semâ

Berf-i hamsine şunar hams-ı mübârek diyerek
Zâhid-i huşk şanup anı ketâni helvâ

Bülbül-i haste- dilüñ âteşi bulmazdı sükûn
Âb-ı yağ-pâre aña olmasa şelc-i hükme

Hâl-i serdî- i bahârı göricek gül-şende
Cû degil toñdı nem-i çeşm-i hezârüñ güyâ

- 15 Mağdem-i lâleye nergis nigeh-i hasretten
Berf ile dîdesine ak düşüp oldu a'âmâ

Şem'î-kâfûra dönüp bâgda her serv-i sehi
Şeb-i meh-tâbda olmağda ser-i şu'le-nümâ

Zühd-i bârid gibi sermâ kaçırınca bezme
Zâhidüñ dökdi ayâğına soğuk şu mînâ

Gülşenî hân-kehinde soyunup çün abdâl
Düşına gül-bün-i verd aldı ridâ-yı beyza

Kurş-ı hürşide penâh olmasa dâmân-ı Mesîh
Toñdurup qar topı mânendi iderdi sermâ

- 20 Sünbülü verd-i güli aḡker ü lâle 'alevi
Minkâl-i suhte der-i bâğ-u bahâra hem-tâ

Bu perestişleri Hindü gibi halkuñ târe
Bi't-tab' oldu bu hengâm-ı şitâda zirâ

Olmasa bir birine lâzım u melzûm eger
Ne şitâ âteş olur kalb ile âteş ne şitâ

Pister-i germ-i remâd içre yine toñdurdu
Beden-i 'unşur-ı nârı bu telâzımla şitâ

13b) bülbül-i haste dilüñ: bülbül-i hastelik E.

14b) toñdı: toğdı İA., İO., E.

11a) hân-keh: hân-kaḡ İA., İO., İ., E.

Görselerdi bu kışı ehl-i 'azābuñ cānı
Isınup dūzağa dirlerdi bahār-ı me'vā

25 Bir kerem ıssı bu sermāda bulunmaz dir idüm
Olmasaydı o veliyyü'n- ni'am-ı mihr-i 'atā

İA. 19b; İO. 17b; E.25b-26b; İ. 41a-43b.

1

ŞEVKETLÜ SULTÂN MUŞTAFÂ HÂN MERHÛM
BEYT-İ ÂTİYİ ÂHIRÛŃ OLARAK BİRÂDERİMÛZ
‘ABDULLAH EFENDİYE
KİRÂ‘AT BUYURUP EMR-İ HÛMÂYÛNLARIYLA
TERCİ‘-İ BEND OLMİŞDUR

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ülün
(. - - - . - - - . - -)

1 Mülûkuñ âb-ı rüy-ı mecd ü şanı
Cihânuñ pâdişâh-ı nükte-dâni

Zamânun hüsrev-i mu‘ciz- beyanı
Müşahhardur aña genc-i me‘âni

Şehâb-ı feyz-i tab‘i dürr-feşanı
N’ola reşk- âver itse bahr u kâni

Vücûdı Ka‘be-i emn ü emâni
Kalem destinde altun nâvedâni

5 O şâhenşâh-ı mülhem nâgehâni
Ki nuţk itdi bu beyt-i dilsitâni

Felek kaldurmuş altun şem‘dâni
Gümüş pervâneler tutmuş cihâni

2

1 Bi-Ĥamdi’llâh yine geldi zemistân
Beyâzlar giydi naĥl ü serv-i büstân

Zemîne şanma kim berf oldı rizân
Çil akçe erba‘inde şaçdı devrân

2a) zamânuñ: zamânın İA.

Degül yah-beste her cüy-ı gül-istân
Gümüş âyineler oldı nümâyân

Şebistân-ı hevâda mihr-i rahşân
İdüp sad-şem'î-kâfirî fûrûzân

5 Debistân-ı çemende 'andelîbân
Bu beyti ders iderler şimdi pinhân

Felek kaldurmuş altun şem'dâni
Gümüş pervâneler tutmuş cihâni

3

1 Vakâr ile Ayâz Paşayı gül-zâr
Gelünce kış kış oldı tıfl-ı ezhâr

Olup kış nev-bahâr-ı feyz-i-âşâr
Açar hep kar topı ağsân-ı eşcâr

Şarup kar saçığı sūd-bendi destâr
Giyindi sâde her serv-i çemen-zâr

Zemîne pençe-i mihr eyler işâr
Tegerg ü yah-çelerden dürr-i şehvâr

5 Okurlar karcıgar faslında tekrâr
Bu beyti muṭribân-ı Zühre-güftâr

Felek kaldurmuş altun şem'dâni
Gümüş pervâneler tutmuş cihâni

4

1 Dem-i sermâ olinca sa'de maṭrûn
Şu dibâsı ser-â-ser giydi hâmûn

Elüñ hamsinde kar halvâsına şun
Aña hams-ı mübârek oldı kanûn

Şu rütbe yağdı simîn berf ki anuñ
Cihânda kârı kuru oldu Kârûn

İdüp berdiyle nûr-ı mihrı ma'cûn
Meges-veş berf üşürdi bâğa gerdûn

- 5 Zihî ilhâm ile tab^c-ı hümâyûn
Kış evşâfuñ bu beyte kıldı mazmûn

Felek kaldurmuş altun şem'dâni
Gümüş pervâneler tutmuş cihâni

5

- 1 Ola ol husrev-i fermân-fermâ
Serîr-i saltanatda 'âlem - ârâ

İdüp dâ'im muzaffer Hakk- teâlî
Çekülsün emrine tevfiğ-i tuğrâ

İde ol padişâh-ı dünye Mevlâ
Nice şeh-zâde ü sultân i'tâ'

Hak itdi bendesin medhinde güyâ
Nice itsem edâ-yı şükrin âyâ

- 5 Güzel terci-i bend itdün Şabiha
Bu şeh-beyt-i şeref-pîrâyı hakka

Felek kaldurmuş altun şem'dâni
Gümüş pervâneler tutmuş cihâni

İA. 20b; İO. 18b; E.14a-15a; İ. 23a-24a.

3/2b) ağşân: nokşân İO.

4/5b) evşâfuñ: evşâfın İ., E.

3/4b) nice: niçe İA.

1

TERKİB-İ BEND

BÂ-TÂRİH-İ KAŞİDE-İ MUHARREMIYYE-İ BERÂYI ŞADR-I
A'ZÂM MUSTAFÂ PAŞA DER DEF'A-İ EVVELİ

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

1

- 1 Hezâr şükr ki mâh-ı nev-i Muharremi Hakk
İbâdına nice sa'd u şerefle gördi ehakk

Ne mâh-ı nev hat-ı elfâz-ı ây-ı envârı
Şu'â'ı ma'ni-i ve'l-leylü yâ kamer el-hakk

Ne mâh-ı nev-dem-i seyfi-guzât-ı Bedr ü Huneyn
Ten-i Küreyş zülâm-ı şebi ider iki şakk

Yahûd ki şureti hem şekl-i medd-i Bismillâh
Fer-i fûrûg-ı heyûlâsı ma'ni-i elyak

- 5 Yahûd ki mısra'-ı dîvânçe-i Hilâlidür
Me'âli matla'-ı garrâ-yı Enveriden adakk

Yahûd ki ham-şüde-ebrü-yı yâr meh-i taflat
Nigâh-ı âşık ile 'ayn-ı nûra müstagrak

Hilâle mekteb-i gerdûnda hâce-i hürşid
Şebân-geh âyet-i Nûrı virür hemîşe sebak

Şu rûtbe mahrem-i sırr-ı harem-sarây-ı felek
Ki mahrûmiyyeti reşk-âver-i simâk u semek

1a) mâh-ı nev-i muharremi: mâh-ı muharremi yine

2a) Şu'â'ı ma'ni: Şu'â'ı ma'ni İA.

7a) Hilâle: hilâl İA., İO.

2

- 1 Benân-ı râhe-i abdâl çarhda keç-kül
Bu hân-ķâha ider nezr-i nür anuñla nüzül
- Simât-ı hâlesini şahñ-ı âsümâne kurup
Cihâna at'ime-i nürini ider mebzül
- Takaddümi şerefinden ehille-i diğer
‘Aceb mi re’s-i sene ‘ad iderse anı fuhül
- Hilâl-i mâh-ı Muħarrem görünmeseydi çü câm
Harâm ile anı vaşf eylemezdi ehl-i ‘ukül
- 5 İder mi baħş-ı kalender şua‘-ı muktebesin
Fürüg-ı mihr-i ruħ-ı ‘adlin itmese me’mül
- Siyâhi-i kelef-i çeşm-i meh degül gerdün
Çeküp gubâr-ı derin kuħl-veş ider mekhül
- Döner mi kâse-i deryüzeye felekde hilâl
‘Atâ-i dâver-i zî-şanı itmese mes’ül
- Vezîr-i ibn-i vezîr a‘ni Muştafâ Paşa
Görindi mişli dinürse görünmedi hâşâ

3

- 1 Nigîn-i mühr-i vezâret yedinde oldı benâm
‘Aceb mi olsa meh-i nev gibi müşâr-ı enâm
- Sipihri-i salţanata mihr ise şeh-i devrân
Müşîr-i şadr-ı kirâm ol sipihre bedr-i tamâm
- Me‘âl-i hükmi nümüne hayâl-i şevketden
Umür-ı şâ'ib-i dîvân-ı Şâhiye ihâm
- Zihî güzide cevâd-ı kerem-nümûde cihân
Zihî hamide fû'ad-ı murâd havâss u ‘avâm

3/2b) bedr: mâh İO.

3/4a) havâss: hâs İA., İO.

- 5 Şu'â'-ı re'yine pervânedür meh ü hürşid
 Çerâğ-ı 'adline fânûs-ı çarh-ı mînâ-fâm
- Vücûd-ı düşmeni düzah karinini her dem
 İder yedindeki tîğ-i mücevherine niyâm
- Eger semend-i semâ peykerine olsa süvâr
 Olur kıtası Süreyyâ hilâl elinde licâm
- Keşide- pençe-i fermânı pençe-i hürşid
 Nüfûz-ı emrine dil-beste Hüsrev ü Cemşid

4

- 1 Fürûğ-ı neyyir-i re'yi sipihr-i devlete yüh
 Meh-i zemîn ü zamân pertev ile oldı lemûh
- Şu rütbe feyz-i nesim-i 'adâlet-i hükmi
 Ki merde ye's-i cihâne ider ifâza-i rûh
- Hurûf-ı 'âliye-i cevher-i hüsâmı degül
 Nüvişte-i ma'nî-i ây zafer-şî'âr-ı fütûh
- Olurdu ser-zede tâ ka'ır-ı âbdan şu'le
 Şu'â'-i âteş-i cân - süz-i mihri olsa vuzûh
- 5 Gül-i hazân-ı muşavver terâvet-âver olur
 İderse gül-şen-i şâd-âb-ı hâtırına sünûh
- Hezâr- bülbül-i nevmid olur terâne- tırâz
 Piyâle-i himeminden görülse feyz-i şabûh
- Edâ-yı nüsha-i icâz-ı vaşfin eyleyemez
 Bediha-gü şu'arâ midhatinde yazsa şürûh

5a) muktebisin: muktebis E

20a) kerem- nümûde: kerem-nümüd İO., İ., E.

20b) havâss: hâs İA., İO., İ., E.

24b) hüsrev ü cemşid: hüsrev-i cemşid İO.

Eyâ himem-ver ü Hâtem-şiyem müşîr-ni'am
Veyâ kerîm-i kerem - baḡş u dâver-i ekrem

5

1 Sehâb-ı râhe-i cüduñ olursa nîsân-bâr
Olur gubâr-ı şadef- reng-i dil dür-i şeh-yâr

Nesîm-i luḡfuñı bülbül çemende eylese yâd
Gül-i murâd açılır bâḡ-ı sînesinde hezâr

Bu nazm-ı devlete maḡla' şadâret-i kiberi
Vücüd-ı münḡabuñ aña lafz-ı ma'nîdâr

Düşerse kaldurur anıda mihr-i 'âḡîfetüñ
Nice fütâdeyi zerre mişâli şebnem var

5 İşâbet itmeden eyler dü-pâre düşmenüñi
Gelürse cünbişe destüñde tîḡ-i cevher-dâr

Aransa var mı bir inler deyü zamânuñda
Hemân ney bulunur inleyen ya musikâr

Tamâm-ı devrin idüp dönse 'aksine nice sâl
Nazîrini bulamaz nüh-sipîhr-i kec-reftâr

Zamân-ı tûḡi-i şîrîn edâ-yı kîlk-i maḡâl
Bu nev- gazelle ider midḡatuñda kesb-i kemâl

6

1 Felekde her meh-i nâ-mihr-bâne olma zebûn
Muḡarrem adlı o ḡurre- cebîne ol meftûn

Olinca mîşra'-ı berceste ol ḡad-i mevzûn
Kenâra çekmek anı oldı aḡsen-i maẓmûn

Tenüñde şerḡa mı kıldum nümüne-i tenvîn
Görince ḡâl-i leb-i la'lini çü nokḡa-i nûn

4/8a) himem-ver ü: himem-ver- İA., İO.

5/4a) anıda: ayende İ., E.

Nigâhum eyledi ol bezm-i hüsn-i ğark-ı 'arâk
Mey-i piyâle-i çeşmüm görindi neşve-nümün

- 5 'Aceb mi silsile-bend olsa mevc-i sevdâdan
Göñül ki leyli-i zülf ile kıldı kesb-i cünün

Düçâr olursa o çâr-ebruya dil-i nâ-çâr
Behişt çâr- 'anâsırda olamaz meskûn

Güher-feşân-ı mezâmîn iken bu rütbe Şabîh
Dür-i hünerle yine günc-i sînesi meşhûn

Ko lâfi eyle edeb ey tabi'at-ı derrâk
Vezîr- a'zama lâyıķ du'âyı kıl idrâk

7

- 1 Bi- hâķ-ı zât-ı muķaddes bi- hâķķ-ı ism-i kerîm
Ki mümkinâta olur feyz-i cûd-ı luṭfi 'amîm

Bi-hâķ-ı şa'şaa-i nûr-ı mühr-i Mustafâvi
Şahâif-i rûsüle oldu ḥatm-ı şun'-ı Hakîm

Bi-hâķ-ı Âdem-i mescûd-ı kible-i ervâh
Ki aña eyledi esmâ-yi küll-i Hâķķ ta'lim

Bi-hüsn-i 'aşķ-ı Züleyhâ bi-nâziş-i Yûsuf
Ki itdi kışşaların naşş ile Hudâ tefhîm

- 5 بلا به أرني ويلن تران حق
ü feyz-i tecelliyât-ı Kelîm

Bi-hâķ-ı Meryem ü Ruhü'l-Kudûs bi-hâķķ-ı Mesîh
O maḥz-ı rûḥ idi ihyâ-ger-i 'izâm-ı remîm

Bi-sırr-ı 'ilm-i ledünni bi-keşf-i ilhâmı
Güşüde bürķa'-i rûy-ı ḥasen-tırâz-ı kadîm

Bi-hâķķ-ı ḥâtem-i fâḥr-ı Resûl Muhammed Emîn
Muķadderât-ı dehirden ola hemîşe emîn

1 Cenâb-ı hazret-i destür-ı ma'adelet mu'tâd
Kemâl-i 'âfiyet ü 'ömr ile ola dil-şâd

Şikenc-i kâkül-i Nâhid per-çem-i tûğı
Ola kamer gül-i mencûk otağı seb'-i-şidâd

Muķim-i mesned-i tevfik idüp şadâretde
Muvaffik eyleye hayrû'l-umûra Rabb-ı 'ibâd

Müşir-i münteħabâ muhsinâ kerem şiyemâ
Eyâ Hıdîv güher-senc-i mülk-i nazm-âbâd

5 Leâli-i nüket-i nazm-ı medhûñi bende
Huzûr-ı devletüñe neşre yokdur isti'dâd

Velik şâhid-i zibâ-yı fikret-i vâsfuñ
Kemâl-i 'aczümi fehminden eyleyüp imdâd

Hulûş-kâr-ı Şabiḥ-i kemîne nev-sâle
Bu beyt-i bend ile târiḥ-i tâm ider inşâd

Bi-pâk-ı mühr-i Süleymân emîn-i Hayy u Vedüd
Cenâb-ı Âşafa sâl-i cedîd ola mes'ûd

Sene : 1168

İA. 21a; İO. 19a; E.15a-16b; İ. 24b-27a.

8/2b) otağı: otağ İ., E.

TERKİB-i BEND DER- HAĞĞ-I DEFTER-DÂR
HALİMİ MUSTAFÂ EFENDİ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Habbezâ câm-ı hilâl-i 'ıyd olunca rû-nümâ
Rûze-dârân oldılar ser-mest-i şahbâ-yı şafâ
- Sâki-i devrânüñ oldı nuql-ı şirin bezmine
Bûs-ı sîb-i gâbgab u gül-nâr-ı la'l-i dil-rübâ
- Bûselik âgâzesin ta'lîm ider 'uşşâkına
Şimdi her bir şâh-nâz-ı dil-ber-i dil-keş-edâ
- Dîdeden ma'dümdür keyfiyyet-i evc ü haziz
Öyle lebriz-i mey-i şevk ü neşât arz u semâ
- 5 Şevk-bahş olmazdı bezm-i 'ıyd ol Cem-meşrebüñ
İtmese tebrik için takbîl ayağın cür'a- sâ
- Müşteri kâdr-i asûmân-mesned 'Utârid-itti-sâm
Nâm-dâş-ı Muştafâ ya'ni Halîmi-i kirâm

- 1 Hağğ- te'âli 'ıyd-i fitrın eylesün sa'd u sa'îd
Her şebîn kılsun şeb-i Kâdr ü nehârın rûz-ı 'îd
- Yâd ola lafz-ı mükerremle meh-i Şevvâl-veş
Subh-ı 'ıyd oldukça mihr-i devletinde rû-sefid
- Maţla'-ı 'ulyâdan itsün ahter-i bahtı tulu'
Pertev-i iclâl-i şubh-ı haşre dek olsun medîd

Cevher-i zâtı olup faşş-ı nîgîn 'afiyet
Ola zîb-ârâ-yı engüşt-i kefi 'ömr-i mezîd

- 5 Her umûrında ser-â-ser ola düş-ı zâtına
Nev-perend-i feyz-i tevfiğ-i Hudâ lebs-i cedîd

Ey hudâvend-i himem vâlâ-kerem Hâtem şiyem
Vey veliyy-i mekremet- kâr-ı mûkerrem zû'l-kerem

3

- 1 Görmez aşlâ sen gibi rûşen-dil-i pür intibâh
'Aynuñ olsa bîni-i pîr-i sipihre mihr ü mâh

Hâk-ı râhuñ 'âleme kuhl-ül-başardur kim olur
Nakş-ı pâyûñ dîde-i dünyâya çün mevc-i nigâh

Düşmenüñ çün her gice kaşdi şebihün olmasa
Başına encümen itmezdi felek cem'-i sipâh

Sâye-bağş olsa hümâ-yı himmetüñ mümkün midür
Gün göre 'âlemde hem-çün şeb-pere baht-ı siyâh

- 5 Toğrulaldan nev-civân-tab'ûñla kadd-i pîr-i çarğ
Sensüz imrâr itdiği eyyâmı 'add eyler tebâh

Bezm-i evşâfuñda ey vâlâ-cenâb-ı nüktedân

Oldı abdâl-ı gazel-h^vân kîlk-i Hassân-ı zamân

4

- 1 'İyd iken her bir demüm hâcetümi 'İyd-i diger
Düşdi dil Bayrâm nâmında bir âfet dilbere

Feyz alup çeşm-i kebûdi tâb-ı mihr-i bâdeden
'Alem-i âb içre döndi gonçe-i nilüfere

Gam degül bezm-i şeb-i vuslat zihâm-ı şevk ise
Hale-i âğuşumı cây itdüm ol meh-peykere

Öyle bir çeşm-i füsûn-kârûñ gönül meftünü kim
Gamzesi ta'lîm-i fenn-i sihr ider câdülara

Târ-ı nazmum fikret-i hüy-gerde la'inden Şabîh
Döndi bir tesbîh-i mürvârid-i mazmûn-ı tere

Besdür itnâb-ı kelâm ey hâme-i mu'ciz şi'âr
Ol himem-kârûñ du'âyı hayrın eyle ihtiyâr

5

1 Zât-ı behbûdin idüp âfât-ı dünyâdan emîn
Bir günüñ biñ eylesün şihhatle Rabbü'l-Âlemîn

Devleti câvid rûz-ı 'ömri oldukça mezîd
Düşmen-i bed- h'âhına olsun maḥall zir-i zemîn

Cevher-i mazmûn-ı vâşfin nükte-sencân-ı süḥan
Nev-'arûs-ı nuḥkına ârâyiş itsünler hemîn

'Âfiyetle mesned-i rifatda oldukça muḳîm
Kurs-ı hürşid ola bâlîn-ferşi çarḥ-ı çârümîn

5 Bahr-ı tab' oldukça cüş-â-cüş-i şevk-i midḥatı
Sâhil-i nazma pey-â-pey neşr ola dürr-i şemîn

Nazm-ı evşâfin bu güne eyleyüp terkîb-i bend
Ol-kerem-kâre ḥulûşın 'arz ider tab'-ı bülend

İA. 23a; İO. 12a; E.17a-17b; İ. 27a-28b.

71945

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SABÎH
HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ KİŞİLİĞİ
VE
DİVANININ TENKİDLİ METNİ

DOKTORA TEZİ
II. CİLT

DANIŞMAN
Prof. Dr. GÖNÜL AYAN

HAZIRLAYAN
VİCDAN ÖZDİNGİŞ

771945
Cilt 2

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

KONYA - 1998

TARİHLER

İBTİDÂ-Yİ TEVÂRİH-İ CÜLÛS-İ SULTÂN
MUŞTAFÂ HÂN RAHMETÜ'LLAHİ-'ALEYH (X)

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün
(- - - - -)

- 1 Şâhenseh-i fermân-revâ şevketlü Sultân Muştafâ
Bâb-ı hümâyünuñ sezâ şehler pey-â- pey itse bûs

Ol pâdişehdür zıll-ı Hakk fermân-ber-i Rabbü'l- falak
Feyz iktibâsı müttefik zerrât-ı pâyında şümûs

Zîbende-i tāk-ı semâ encüm degüldür câ-be-câ
Düşmiş sipihre güyiyâ gül-mîh-i bâbından 'ukûs

Zâl-ı zamân şadî-künân şevk-i cülüsiyle hemân
Mânende-i düşîze-gân oldu müzeyyen nev-'arûs

- 5 Hükmi revân bahr u berre tâ-be- ahterden hâvêre
Çarh âsitân-ı davere döndükçe eyler câblûs

Nâhid ü nüh-tüy-ı felek dergâh-ı şehde haşre-dek
Olsun hemîşe yek-be-yek nevbet-i zamân tabl u kûs

Nutq-ı Şabîh-i bî-nevâ târihi tam eyler edâ
Şeh-zâde Sultân Muştafâ kıldı şafâ ile cülûs

Sene: 1171

İA. 24b; İO. 22b; E.32b; İ. 55b.

(X) Tarih-i Berâyı Cülûs-ı Sultân Muştafâ Hân

Rahmetü'llahi-'aleyh İ., E.

1a) hümâyünuñ: hümâyünün İ., E.

5b) döndükçe: döndükce İO., İ., E.

6b) nâhid ü nüh-tüy: nâhid -i nüh-tüy, İA., İO.

TĀRĪH-İ CÜLÜS-İ SULTĀN
‘ABDŪ’LĤAMĪD ĤĀN RAĤĪM-ALLĀH

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
(- . - - - . - - - . - - - - . - -)

- 1 Hāzret-i ŧevket- me‘āb u ŧāh-ı dĪn AbdŪlĤamĪd
Pādiŧehler der-gehin ŧāyestedŪr eylerse bŪs

Zill-ı Hakk gerdŪn haŧem bir pādiŧehdŪr kim anuñ
Kaŧrına bām āsumāndur ŧemse-i zerrĪn ŧŪmŪs

Tahta ikbāl-i hŪmāyŪnla gelünce ‘ālemi
Kıldı tezyĪn-i ŧafā mānende-i beytŪ’l-‘arŪs

İtdigi gŪçtŪr gŪstāh-ānesinden ‘afv içŪn
ÇarĤ ider bāb-ı hŪmāyŪnında ŧimdi cāblŪs

- 5 EncŪm-i tābān degŪl āyine-i gerdŪnda
RŪ- nŪmādur cevher-i zerrĪn- tācından ‘ukŪs

Feth-i nuŧretlerle bāb-ı ŧevketinde ol ŧehŪñ
ZŪhre-i zehrā ola nevbet-i zamān ŧabl u kŪs

Geldi bā-tevfĪk-i tārĪĤ-ı hŪmāyŪnı ŧabĪh
ĤamdŪ li’llah kim ŧeh-i ‘AbdŪlĤamĪd itdi cŪlŪs

Sene : 1187

İA. 24b; İO. 22b; E.33a; İ. 55b.

(X) TārĪĤ-ı berāyĪ cŪlŪs-ı Sultān AbdŪlĤamĪd

6a) feth-i nuŧret: feth Ū nuŧret İ.

6b) ŧabl u kŪs: ŧabl kŪs İA., İO.

6b) ŧabl: ŧal E.

TÂRİH-İ LIHYE-İ 'ABDÜLHAMİD HÂN (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . . - - . . - - . . - - . .)

- 1 Bâreke'llâh ol hat-ı mu'ciz-nümâ-yı zıll-ı Hakık
Sûre-i Feth-i şerife oldu tefsîr-i cedîd

Yâhüd ol hatt-ı şeref-bağış ile telmîh ider
Mü-be-mü نصر من الله âyetin Rabb-ı Mecîd

Hatt degüldür yâhüd ol levh-i ruḥ-ı pākizeden
Resm-i 'Oşmânide müşafdur kim olmuşdur bedîd

Kıldı ihyâ sünnet-i peygamberi ihlâş ile
Ol Resülün hürmeti çün düşmeni olsun kadîd

- 5 Şâne-i şeb-reng- hattı pençe-i hürşid olup
Ol şehe gerdün cenâbuñ şevketi olsun mezîd

Şeş cihetden güş-ı tab'a geldi târiḥi Şabîh
Lihye-i şâhenşeh-i 'Abdülhamîd olsun sa'îd

Sene : 1187

İA. 25a; İO. 23a; E.33a; İ. 56a.

(X) Şevketlü Sultân'Abdülhamîd Hazretlerinün Târiḥ-i Lihye-
sidür İ,E

- 1b) Sûre-i Feth: 48. sûre; 27. âyet; Meali: Allah dilerse size güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltılmış' olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.

2a) telmîh: telmîh İA., İO.

- 2b) Sûre-i Saff: 61. sûre; 13. âyet; Meali: Seveceğiniz başka bir şey daha var. Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Mü'minleri bunlarla müjdele.

4b) olsun: kılsun İ., E.

TĀRİH-İ LIHYE

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - -)

- 1 Kıldı ihyâ sünnet-i ecdâdını 'Oşman Ağa
 Gelmesün yâ Rabb hatâ kat'en anuñ bir müyina

Kilk-i kudretle mücevher lihye târihi Şabiñ
 Ketb olındı resm-i 'Oşmânide muşaf rüyna

Sene: 1162

İA. 25b; İO. 23a; E.33b; İ. 56a.

TĀRİH-İ BERĀY-İ LIHYE-İ SEYYİD
 HALİM EFENDİ (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (. . - - . . - - . . -)

- 1 Ol hat-ı sebz ile şerif Halim
 Sünnet-i Ahmedi kıldı ekmele

Levh-i mir'ât-ı cemâlinde anuñ
 Cevher-i hatı görindi ekmele

Lihye-i pâk u refâhiyyet ile
 Eyleye pîrân-ı Hakk-ı 'izz ü cell

Şâne-i pençe-i mihr ile felek
 Hat-ı şeb-günini kılsun münhall

TĀRİH-İ LİHYE-İ ‘ABDŪLHAMİD HĀN (X)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
 (- . - - - . - - - . - . - -)

- 1 Bāreke’llāh ol ḥaṭṭ-ı mu‘ciz-nümā-yı zıll-ı Hakk
 Sûre-i Feth-i şerife oldı tefsir-i cedid

Yâhüd ol ḥaṭṭ-ı şeref-baḥş ile telmih ider
 Mü-be-mü نصر من الله âyetin Rabb-ı Mecid

Ḥaṭṭ degüldür yâhüd ol levḥ-i ruḥ-i pākizeden
 Resm-i ‘Oşmânide muşafdur kim olmışdur bedid

Kıldı ihyâ sünnet-i peygamberi ihlâş ile
 Ol Resûlün hürmeti çün düşmeni olsun kadid

- 5 Şâne-i şeb-reng- ḥaṭṭı pençe-i hürşid olup
 Ol şehe gerdün cenâbuñ şevketi olsun mezid

Şeş cihetden güş-ı tab‘a geldi târihi Şabiḥ
 Lihye-i şâhenşeh-i ‘Abdülhamid olsun safid

Sene : 1187

İA. 25a; İO. 23a; E.33a; İ. 56a.

(X) Şevketlü Sultân ‘Abdü’lhamid Hazretlerinün Târiḥ-i Lihye-
 sidür İ,E

- 1b) Sûre-i Feth: 48. sûre; 27. âyet: Meali: Allah dilerse size güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltılmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram’a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.

2a) telmih: telmih İA., İO.

- 2b) Sûre-i Saff: 61. sûre; 13. âyet: Meali: Seveceğiniz başka bir şey daha var. Allah’tan yardım ve yakın bir fetih. Mü’minleri bunlarla müjdele.

4b) olsun: kılsun İ., E.

TĀRİH-İ LIHYE

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 (.)

- 1 Kıldı ihyā sūnnet-i ecdādını 'Oşman Ağa
 Gelmesün yâ Rabb haṭâ kaṭ'en anuñ bir müyına

Kilk-i kudretle mücevher lihye târihi Sabîh
 Ketb olındı resm-i 'Oşmânîde muşhaf rüyına

Sene: 1162

IA. 25b; IO. 23a; E.33b; İ. 56a.

TĀRİH-İ BERĀY-İ LIHYE-İ SEYYİD
 HALİM EFENDİ (X)

Fē'ilātün Fē'ilātün Fē'ilün
 (.)

- 1 Ol haṭ-ı sebz ile şerîf Halîm
 Sūnnet-i Aḥmedi kıldı ekmel

Levh-i mir'ât-ı cemâlinde anuñ
 Cevher-i haṭṭı görindi ecmel

Lihye-i pāk u refâhiyyet ile
 Eyleye pîrân-ı Hakk-ı 'izz ü cell

Şâne-i pençe-i mihr ile felek
 Haṭṭ-ı şeb-günini kılsun münhall

5 Sebze-i hattını görünce Şabih
Kıldı bir beyt ile târihini hall

Levha-i muşaf-ı hüsninde anuñ
Sûre-i Nûra çekildi cedvel

Sene : 1160

İA. 25a; İO. 23a; E.33b; İ. 56a.

(X) Târih-i Lihye-i Seyyid Selim Efendi İA., İO.

3a) pâk u refâhiyyet: pâk-ı refâhiyyet İA., İO.

6b) Sûre-i Nûr: 24. sûre; 35. âyet.

"Meali: Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nurunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir." 35. âyette, Allah'ın gökleri ve yerleri aydınlatan nûrundan bahsettiği için sûre "Nûr sûresi" adını almıştır.

TĀRĪḤ-İ LİḤYE-İ MAḤĀSİN-İ ‘ÖMER EFENDİ(X)

Fāsilātün Fāsilātün Fāsilātün Fāsilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Liḥye-i pāk-ı semiyî-i Ḥazret-i Farûḫ kim
 Vüs‘at-ı ‘ömriyle aḡnâ eylesün Rabb-ı Ğafûr

Aña dâll oldu bu târiḥ-i mücevher ey Şabiḥ
 Kıl kalemle yazdılar altun ile ayât-ı Nûr

Sene : 1161

İA. 25b; İO. 23b; E.33b; İ. 56b.

(X) Târiḥ-i maḥâsin-i ‘Ömer Efendi: Tarih-i maḥâsin-i Ahmed Efendi E.

2b) Sûre-i Nûr: 24. sûre; 35. âyet.

Meali: Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. O lamba bir billur içindedir; O billur da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübârek bir ağaçtan, yani o ağaçtan çıkan yağdan tutuşturulur. (Bu, öyle bir ağaç ki) yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu ışık) nûr üstüne nûrdur. Allah insanlara (işte böyle) temsil verir; Allah her şeyi bilir.

ENDERÜN-İ HÜMÂYÜNDAN MÜDERRİSLİK İLE
 ÇERÂĞ OLAN KESRELİ AHMED PAŞA-ZÂDE
 'OŞMÂN BEĞİN TÂRİH-İ LIHYESİNE TÂRİHDÜR (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Mîr-i tahrîr ü semiyî-i câmi'ül-Kur'an kim
 Nükte-rîz oldukça neşr eyler le'âlî rîzesi

Her sözi bürhân kaçı olmasa idi haşmına
 Şafha olmazdı siper destinde hâme nîzesi

Oldı ihyâ eyleyünce sünnet-i peygamberi
 Hüsn-i haç-ı lâle-reng-i rüynuñ âvîzesi

Hayrını görsün tıyınca Hazret-i Hallakdan
 Lihye - irsâli o mîrûñ oldı dest- âvîzesi

- 5 Tâmdur olmaz bu târihe Şabîhâ kıl ü kâl
 Muşhaf-ı 'Oşmân elhak lihye -i pâkîzesi

Sene : 1186

İA. 25b; İO. 23b; E.33b; İ. 56b.

(X) Tarih-i Lihyesidür İA., İO.

1b) oldukça: oldukça İO., İ., E.

BERĀY-I LİHYE-İ SÜLEYMĀN EFENDİ

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün
 (- - - - -)

1 Ehl-i fezâ'ilden Süleymân-ı ma'ârif pişe kim
 İhyâ-yı sünnet eyledi tahsîn haţ-ı ra'nâsına

Târîh oldı bî-bedel harf-i mücevherle Şabîh
 Âyât-ı Nemli yazdılar levh-i ruḡ-ı zibâsına

Sene : 1164

İA. 25b; İO. 23b; E.34a; İ. 56b.

2b) Âyât-ı Neml: 27. sûre; 18. âyet.

Meali: ... Nihayet karınca vâdisine geldikleri zaman bir karınca,
 "Ey Karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu
 farkına varmadan sizi ezmesin!.." dedi.

LİHYE

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - - - - . -)

- 1 Çevk-dâr Ağayı şahensâh-ı 'adl endişenüñ
Şöhreti âfâka neşr olmuşdı hüsniyyât ile

Ya'ni erbâb-ı himemden Ahmed Ağa zi'l-kerem
'Âcizem vaşfinda takrîr eylesem kerrât ile

İdemez bir nükte-i evşâf-ı vâlâsın edâ
Hâme-i mu'ciz- beyânım nice yüz ebyât ile

Eyleyünce luţf u tevfiķ-i Hudâyı iltimâs
Manşıb-ı'âlî vü hattı için anuñ da'vât ile

- 5 Düşdi bir mısra'da târiķ-i mücevher ey Sabih
Sünnet-i Ahmedî icrâ kıldı mevķûfât ile

Sene : 1162

İA. 25b; İO. 23b; E.34a; İ. 56b.

2b) eylesem: olmayam İ.

3b) nice: niçe İO., İ., E.

4a) luţf u tevfiķ-i ħudâ: luţf-ı tevfiķ-i ħudâ İ.

TÂRİH-İ VELÂDET-İ SULTÂN SELİM

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - .)

- 1 Mihr-i burc-ı saltanat hürşid-i âfâk-ı şeref
 Ya'ni Sultân Mustafâ Hân ol şehensâh-ı kerim
- Mazhar-ı eltâf-ı Haqq ser-tâc-ı şâhân-ı müttefik
 Sâye-i Rabb-ı Falâk zıll-ı hudâvend-i Râhîm
- Müstefiz olmakda dâ'im mebde'-i feyyâzdan
 Eylemiş zâtın Hudâ şâyeste-i feyz-i 'amîm
- İşte ez-cümle bu hengâm-ı server-i encâmda
 Eyleyüp hallâk-ı'âlem nâ'il-i luğf-ı 'azîm
- 5 Matla'-ı şulb-ı hümâyûnından ol şâhenşehûn
 Oldı tâli' mihr-i enver gibi bir nûr-i cesîm
- Kıldı ya'ni zîver-i mehd-i şükûh u saltanat
 Mâh-ı tâbân gibi bir şeh-zâde ammâ kim fehîm
- Bâreke'llah ol şehensh-zâde-i meh- tal'atuñ
 Dâd-ı Haqq bî- şüphe zât-ı pâkiñe tab'-ı selim
- Mağdem-i pâk-ı hümâyûn-ı cihânı kıldı şâd
 Şöyle kim hasret çekerdi bende-gân-ı ez -kadîm
- Haqqa hamd olsun 'uyûn-ı 'âlemi tenvir idüp
 Pîr ü bernâ oldılar bi'l- cümle handân u besîm
- 10 Ol şehensâh-ı kerem- perverle ol şeh-zâdenûn
 'Ömrin efzûn ide Haqq budur du'amuz 'an- şamîm

(X) Târih-i berâyı Velâdet-i Sultân Selim İ., E.

1a) afâk-ı: afâka İA.

3a) olmakda: olduğ da İA.

Şevk ile târih-i milâdın iderken cüst cü
Böyle inşâd eyledi şâb'-ı Şabiḥ-i müstakim

Bu mücevher mışraḥ-ı pâkizedür târih-i tâm
Toğdı bir nûr-ı mücessemdür hemân Sultân Selim

Sene : 1175= 1761

İA. 26b; İO. 24a; E.38a; İ. 59b.

TÂRİH-İ BERÂYI BED'AN-İ BESMELE-İ ŞEH-ZÂDE
SULTÂN SELİM TAVVELE'LLÂHU 'ÖMRUHÜ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - - - - . - -)

- 1 Nam-dâş-ı hıvâce-ı 'âlem şehenşâh-ı kerîm
Ya'ni Sultân Muştafâ zıll-ı hudâvend-i 'Alîm

Ol şeh-i dînüñ merâmı üzre bâ-tevfîk-i Hakık
Kıldı bed'an Besmele şeh-zâdesi Sultân Selim

رب يسر لا تعسر رب تم بالخير

Mazhar itdi nuţkıñı bu mısra'ı Hayy u Kadîm

Hâle-i ruhla meh-i sî-pâre eylerse be-câ
Piş-i kadrinde o gerdün - menzilet nûr-ı cesîm

- 5 Tıfl-ı ebced - hıvân olurdu piş-gâhında anuñ
'Ahd-i mes'ûdında gelseydi Aristo-yı hakîm

Ol şehenşeh-zâdeye bir noktadan cümle 'ulûm
Keşf ola yâ Rabb husûsâ sırr-ı Kur'an-ı 'Azîm

Vâlid-i zî-şanı hünkârumla ol şeh-zâdeyi
Hakık bu mekteb- hâne-i dünyâda kılsun müstedîm
Tâ sebak- hıvân-ı elif-bâ ola etfâl-i cihân
Sâlim itsün harf-i illetden anı Rabb-ı Raḥîm

Fıkr-i târihe düşünce tab'ıma itdi vürüd
Çend târiḥ öyle kim mânende-i dürr-i nazîm

- 10 Böyle nazm oldıysa târiḥ işte ez-cümle biri
Bed'an-ı Bismillah itdi müjdeler Sultân Selîm

12

Levh-i mühre hâme târih-i diger yazdı tamâm
Luţf idüp Hakk başladı si-pâreye Sultân Selim

Sene : 1180

13

Hvâce-gân söyletdi târihin Şabiha böyle tam
‘ilme kıldı Besmeleyle ibtidâ Sultân Selim

Sene : 1180

İA. 26a- 26b; İO. 24a; E.34b- 35a; İ. 57a.

3a) Du‘a: "Ey Rabbim, kolaylaştır, zorlaştırma ve Rabbim hayırla tamamla."

9b) dürr-i nazım: dürr-i ‘azim İA.

TÂRİH-İ VELÂDET-İ HİBETU'LLÂH SULTÂN (X)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (.)

- 1 Hamdü li'llah ki tırâzende-i şun'ı Yezdân
 Virdi gehvâre-i ikbâl-i şehre revnak u şân

Süy-ı gül-zâr-ı meşîyyetden esüp bâd-ı murâd
 Naḥl-i şevketde açıldı yine verd-i ḥandân

Ya'ni şâhenşeh-i 'âli-nesebüñ şulbünden
 'Âleme virdi şeref mevlid-i pâk-ı sultân

Her taraf yümn-i kudüm ile müzeyyen oldu
 Kâle-i şevk olup ârâyiş-i bâzâr-ı cihân

- 5 'Âlem-i enva'ı meserretle idüp şehri-âyîn
 Oldı gül-rîz-i şafâ- ziver-i rüy-ı dükkân

Feyz-i ihsân ile dünyâyı ferâḥ-nâk itdi
 Muştafâ Ḥân-ı kerem-perver ü Dârâ 'unvân

Taḥt-ı şevketde Hakk ol padişehi da'im idüp
 Eylesün böyle meserretle hemişe şadân

Daḥi nev-bâve-i gül-bâgçe-i ikbâlin
 Tûl-ı 'ömriyle mu'ammer ide Ḥayy u Mennân

Vaḳt-ı milâd-ı ferâḥ-dâdı için târiḥin
 Mebde'i feyz-i İlâhiden olurken cû-yân

- 10 Mevhibe oldu tamâm işte bu târiḥ-i Şabiḥ
 Şeh-i dîne hibe Hakkdan Hibetullâh Sultân

Sene : 1182

İA. 26b; İO. 24b; E.36b; İ. 58b.

(X) Târiḥ-i berâyi velâdet-i Hibetu'llâh Sultân İ.

TÂRİH-İ VELÂDET-İ ŞÂH SULTÂN (X)

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Hamdü li'llah şulb-ı Sultân Muştafâdan 'âleme
 Geldi bir sultân dürr-i kevkeb-i zâtü's-su'ûd

Zühre-i zehrâ felekde dâyesi olsa sezâ
 Mehd-i 'ulyasında mehdür mihre-i pertev-nemûd

'ıyd-ber-bâlâ-yı 'ıyde mazhar oldı kâ'inât
 Böyle şehr-âyini bir dem görmedi çeşm-i şuhûd

Öyle şehr-âyin kim âvize-i gül-rizine
 Rişte-i envâr-ı mihr ü mâhdandur târ u pûd

- 5 Nev-bahâr-ı mevlidinden iktisâb-ı feyz idüp
 Döndi reng-i gönçe-i nilüfere çarh-ı kebûd

Şevkten hengâme zây oldı cihân ol rûtbe kim
 Mıtrâbân-ı hoş-nevâden tutdı âfâkı sürûd

Müstedâm olsuñ serîr-i şevket ü iqbâlde
 Duhter-i sa'd-ahteriyle pâdişâh-ı mülk-i cûd

Ol şehûñ evlâd u emcâd-ı kirâmıyla hemân
 Devlet ü dârâtın efzûn eylesün Rabb-ı Vedûd

Âfitâbuñ tâcıdur ser-levha târihe Şabîh
 Şâh Sultâna mübârek olsun evreng ü cûd

Sene : 1174 M 1761
 İA. 27a; İO. 25a; E.37a; İ. 58b.

(X) Tarih-i berâyı velâdet-i Şâh Sultân İ., E.
 6b) mıtrâbân- : mızrâbân İA.

TÂRİH-İ DİĞER VELÂDET-İ ŞÂH SULTÂN
MÜŞÂRÜN- İLEYH (X)

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(.)

- 1 Bâreke-llâh toğdı bir sultân-ı sa'd- ahter yine
Bürc-ı iclâl-i şehenşâh-ı felek temkînden

Mihre-i gehvâre-i ikbâlin eyleser sezâ
Dâye-i Nâhîd 'ıkd-ı gevher-i Pervînden

Ol dür-i şehvâr dürr-i kevkeb ü 'âlî-nejâd
Geldi lutf-ı Hakkla şulb-ı pâdişâh-ı dînden

Ya'ni Sultân Muştafâ kim Ka'b-ı 'âlidür anuñ
Şehr-yârân-ı mu'allâ pâye-i pişînden

- 5 Hamdü li'llah kim bu milâd-ı sa'âdetle cihân
Oldı ser-şâr-ı meserret şevk-ı şehr-âyînden

'Âlem-i envâ' şafâdan ol kadar lebrîz kim
Vasf-ı biründür anuñ endâze-i tebyînden

Halk bir rûtbe du'â eyler kim ol sultân için
Oldı pür tās-ı felek âvâze-i âmînden

'Ömrin ezfün eyleyüp evlâd u emcâdıyla Hakk
Şâd-mân olsun niçe şeh-zâde vü nevînden

Nâse tebşîr eyledüm târih-i milâdin Şabîh
Şâh Sultân geldi şulb-ı şâh-ı 'adl-âyînden

Sene : 1174

İA. 27a; İO. 25a; E.37a; İ. 59a.

(X) Târih-i berâyı Şâh Sultân velâdetine târih İ., E.
8. beyit İO'da yok

TÂRİH-İ BERÂY-İ VELÂDET-İ MİHRİ ŞÂH SULTÂN

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Bareke'llah şulb-ı şâhenşâh-ı 'âlemden yine
 Toğdı bir hürşid-i tal'at duğter-i sa'd iktirân

Zerrece tâb-âver-i hüsni degüldür âfitâb
 Böyle sultân-ı cemîle görmedi çeşm-i cihân

Mehd-i 'ulyası Hilâl ü dâyesi Nâhid iken
 Mihre-i gehvâresi olsa 'aceb mi farkdan

Vâlid-i deryâ-nevâli ol dür-i şehvârenüñ
 Ya'ni Sultân Mustafâ şahib-şüküh-ı 'izz ü şân

- 5 Böyle eyyâm-ı şafâ encâm içün ol hüsrevüñ
 Atlas-ı çarç ola fülk-i devletinde bād-bân

Hakka şükr olsun ki pey-der-pey sarây-ı 'âlemi
 Eyledi şeh-zâde vü sultânları mişl-i cinân

Şâh Sultân u Selim ü Mihrmâh u Mihrşâh
 Fark-ı ikbâle mürebbi' vefk-i şevketdür hemân

Müstedâm itsün sürür-ı devlet ü iclâlde
 Ol şehi evlâd u emcâdıyla Rabb-ı müste'ân

Tâmdur târih-i milâd-ı hümâyunı Şabîh
 Rüy-ı Mihri Şâh Sultân meh gibi oldı 'ayân

Sene : 1176 M 1763

IA. 27b; IO. 25b; E.37b; İ. 59a.

TĀRĪḤ-i BERĀYI VELĀDET-i
MĪHR-MĀH SULTĀN

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
(- . - - - . - - - . - - - - . - -)

- 1 Şükr-Allāh toġdı bir sultān-ı Nāhīd iştihār
Müjde āfāka tulu' itdi yine mihr-i ümīd

Şulb-ı Sultān Mustafādan ya'ni ol sultān kim
Rūhdur geldi vücūda Hakk ide 'ömrin mezīd

N'ola zerrin tār-ı mihr olsa kımāt-ı ziveri
Mehd aña mehdür lihāf-ı perde-i şubh-ı sefid

Hamd-ı bī-hād Hakkā kim pīr-i cihān-ı köhne-sāl
Buldi teşrif-i kudūminden yine şevk-i cedīd

- 5 Devr-pāş-ı tābl u kūs-ı şevk şehri-āyın ile
Oldı eşhāş-ı kudūrāt-ı cihān tār u ba'īd

Taht-gāh-ı saltanatda yā-Rab ol şāhenşehūn
Cümle evlād-ı kirāmıyla ola 'ömrü medīd

Müddet-i ikbāl-i iclāl u şükūh u şevketi
Böyle eyyām server-i encāmdan olsun 'adīd

Fāzil u nihrir olan daḡī vezir-i a'zamın
Mesned-i tevfiqde da'im ide Rabb-ı Mecīd

Devlet ü dārāt u 'ömrin eyleyüp Mevlā füzün
Ol şehenşehle ola her vakti şubh-ı rüz-ı 'ıyd

- 10 Bedr ider tārīḡine ser-levḡa tācin ey Şabih
Mihr-māh Sultān nūr-ı şubh-veş oldı bedīd

Sene : 1176

İA. 27b; İO. 25b; E.37b; İ. 59b.

5a) devr- pāş- : devr- bāş- İ., E.

TÂRİH-İ VELÂDET-İ HÜMAYÜN-İ
HÂDİCE SULTÂN (X)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Hüdâya hamd ola Sultân Hamîd şulbünden
Cihâna gül gibi sultânı geldi virdi şafâ

Vücûdı kevne gelünce o rûh-ı sultânı
Hemân başladı şevkıyle cünbişe dünyâ

Tonandı şöyle cihânuñ ki sûk u bâzârı
Sipihrüñ atlas-ı âvîze kıldılar güyâ

Kerimesiyle cenâb-ı şeh-i cihân-giri
Serir-i saltanatında muķim ide Mevlâ

- 5 İlâhi bir biri arduñca şâh-zâdeleri
Togup münevver ide dehri nûr-ı mihr-âsâ

Devâm-ı şevket ü şad-âfiyetle tahtında
Mu'ammer eyleye hünkârımı Cenâb-ı Hudâ

Sabîh yazdı be-câ mevlidinde târihin
Ola şafâda semiy-y-i Hâdîce-i Kübrâ

Sene : 1189

İA. 28a; İO. 26b; E.38b; İ. 60a.

(X) Târih-i Velâdet-i Hâdîce Sultân İA., İO.
6b) hünkâr: hünkâr İA.

TĀRİH-İ VELĀDET-İ SULTĀN AĦMED

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün
 (- - - - -)

- 1 Şāhenşeh-i vālā-tebār memdūh-ı nesl-i tād-dār
 Hākān-ı Dārā-ıktidār zıll-ı Hudāvend-i Celil

Ol ĥusrev-i baħr u berūñ Sultān Ħamīd-i dāverūñ
 Şubünden ol dīn-perverūñ şeh-zādesi geldi cemil

Ol şeh-süvār-ı ʿizz ü şān şevketle olduĥça revān
 Semt-i reh-i ʿadle hemān tevfiĥ-i Ħaĥĥ olsun delil

Murg-ı hümā-yı şevketi tutduĥça evc-i rifʿati
 Şeh-bāl-i mecd ü devleti dehre ola zıll-ı zelil

- 5 Tebşir ider milādinūñ tārīhini nāse Şabih
 Şeh-zāde Sultān Aĥmede Mevlā vire ʿömr-i tavil

Sene : 1190

İA. 28a; İO. 26; E.38a; İ. 60a.

TÂRİH-İ VELÂDET-İ SULTÂN MUHAMMED

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Hamdü li'llâh kim şeh-i 'Abdülhamîd-i dâvere
Bir güzel şeh-zâde ihsân eyledi Rabb-ı Falâk
- Ya'ni hem-nâm-ı Muhammed ol şehenşeh-zâde kim
'Ayn-ı zâtı merdüm-i çeşm-i cihân dinse ehağ
- Öyle bir şeh-zâde kim Dârâ vü İskender aña
Telli pullu bir beşik eylese tâcın müstahak
- Öyle bir şeh-zâde-i pür-feyz ü dâ'nâ dil kim ol
Feylesofân-ı cihâna virse lâyıkdur sebâk
- 5 Yazmağa itmez vefâ vaşf-ı hümâyûnuñ anuñ
Hâme-i eşcâr-zemîn nüh tûy-ı çarh olsa varâk
- 'Âlem ol rûtbe tonandı şevk-ı teşrifîyle kim
Her taraf oldu nigâristân-ı Çine mâ-şadağ
- Hakk hemân bağışlasun hünkâruma şeh-zâdesin
Rûz u şeb mehd-i felek itdükçe cünbîş yeknesak
- Vâlideyniyle Hudâ ol nev-cüvân şeh-zâdenüñ
Bir günin biñ eylesün budur du'âmuz müttefik
- Tâmdur târih-i cevher-dâr-ı milâdı Şabîh
Şâh-ı dîne bir gül-i ter şâh-zâde virdi Hağ

Sene : 1190

İA. 28a- 28b; İO. 26a- 26b; E.39a; İ. 60a.

- 2a) Şehenşeh-zâde-: şehe şeh-zâde- E.
3b) beşik eylese-: benek eylese E.
4a) pür feyz ü dâ'nâ -dil: pür feyz-i dâ'nâdur
5a) hümâyûnuñ: hümâyûnın İ., E.
6a) tonandı: donandı İA., İO.
7b) rûz u şeb: rûz u şeb E.

TÂRİH-İ VELÂDET-İ FÂTMA SULTÂN

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (.)

- 1 Hamdü li'llah kim yine bir duḡter-i sa'f-d-aḡteri
 Toḡdı Hân 'Abdülhamîdüñ Haḡk ide 'ömrin ziyâd

Vaşf-ı hüsn-i zât-ı pâkin yazmaḡa itmez vefâ
 Hâme eşcâr olsa levḡ evrâk u deryâlar midâd

Öyle bir sultân-ı vâlâ-şân ki lâyıkdur aña
 Efser-i zerrînini gehvâre itse Keyḡubâd

Vâlid-i şâhenşeh-i 'âli-tebâr eyle anı
 Tûl-ı 'ömriyle mu'ammer eylesün Rabb-ı 'İbâd

Böyle bir târiḡ nuḡk itdi Şabiḡâ bendesi
 Fâtma Sultân kıldı muḡaddem iyile dehri şâd

Sene : 1183

İA. 28b; İO. 26b; E.39a; İ. 60b.

TÂRİH-İ VELÂDET-İ ŞAFİYYE SULTÂN

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (.)

- 1 Bir düşer böyle güzel mışra'ı târiḡ-i Şabiḡ
 Fethi müjde iderek geldi Şafiyye Sultân

Sene : 1192

İA. 28b; İO. 26b; E.39a; İ. 60b.

1b) Hân 'Abdülhamîdüñ: Sultân Muştafânuñ İO., İ., E.

TĀRĪH-İ VELĀDET-İ RĀBİʿA SULTĀN

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün
(- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Zill-ı Hakk Sultān Hamidūn şulb-ı pākinden yine
Gül yanaqlı kevine bir sultāni geldi yūmn ile
- 2 Tāmdur tārīh-i cevher-dār-ı milādı Şabīh
Rābīʿa Sultān rebīʿ ayında tođdı yūmn ile

Sene: 1191

İA. 28b; İO. 26b; E.39b; İ. 60b.

TĀRĪH BERĀYI VELĀDET-İ
SULTĀN MUHAMMED (X)

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün
(- - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Hakkā yine hāmd u senā şulbünden ey zill-ı Hudā
Bir böyle şeh-zāde saña luţf eyledi Rabb-ı Falak

Toğduk da kevine kıldı şād Allāh ide ʿömrin ziyād
Zerrin-i tāk-ı Keykubād gehvāresi olsa aḥak

Peyk-i şabā-yı feyz eşer bu şevk ile tūrmaz yeler
Düşmiş yola tā çin seher şeb-nem gibi gark-ı ʿarak

Taʿzīm ü şad tevķir ile şükrānesin tezkir ile
Bu mevlidi tebşir ile itmekde her bir bâbı dak
- 5 Ol zübde-i ḥayrū'l-ḥalef ol zāde-i mihr-i şeref
İşte tevārīh-i selef toğmuş mı beñzer aña bak

Bir anda rüy-ı zemîn oldı Nigâristân-ı Çîn
Hiç böyle ziynet-pîşe zeyn olmuş degüldür müttefak

Hep halk-ı 'âlem def-zenân rakş eylemekde dil-berân
Sad şevk ile oldı cihân dârü's-sürûra mâ-şadağ

Âvîze-i bâzâr u sük zer-beft u gül-rîz-i bürük
Ol ziynete itmiş lühûk sincâb u semmür u vaşak

Âgûşa almış hâş u 'âm hep dil-ber-i 'işve hırâm
Zevk u şafâlarla temâm sohbet iderler dak u lak

- 10 Ey husrev-i rüy-ı zemîn şahenşen-i dîn-i mübîn
Çetruñ olup çarh-ı berîn emrine dönsün yeknesak

Şeh-zâdegânun dâ'imâ şihhatde kılsun Kibriyâ
Taht-ı hümâyünun saña tâ rûz-ı haşr itsün turak

Târih-i milâdî temâm intâk-ı bârîdür Sabîh
Sultân Muhammed gibi bir şeh-zâde ihsân kıldı Hak

Sene : 1180

İA. 29a; İO. 27a; E.40a- 40b; İ. 61a.

(X) Berâyı Târih-i Velâdet-i Sultân Muhammed E.

4a) ta'zim ü şad- : ta'zim şad- İ., E.

7b) mâ-şadağ: mâ-şebağ E.

TÂRİH BERÂYI VELÂDET-İ HADİCE SULTÂN

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Bâreke'llâh yine şulb-ı şehenşâhiden
 Geldi bir kâm ile sultân sa'âdet 'unvân

Telli pullu aña gehvâre iken hâle-i mâh
 Dâyesi Zühre-i zehrâdan olinsa şâyân

Makdem-i şevki donanmaya olunca bâdî
 Kıldı deryâda şeh-i yemm-himem ol dem fermân

Şöyle bahr oldu ki pür-ziynet âhenk fişeng
 Sandal olmaz aña nisbetle bu fülk-i devrân

- 5 Böyle eyyâm-ı şafâ bahşa muvaffak ide Hak
 O şeh-i dîni sa'âdetle serîrinde hemân

Daği şeh-zâdelerin hem daği sultânların
 O şehenşâhla dâ'im kıla Hayy u Mennân

Müjdeler nâse bu târih-i mücevherle Şabîh
 Geldi tebrik olına kevne Hadîce Sultân

Sene : 1182

İA. 29a; İO. 27a; E.40b; İ. 61a.

(X) Berâyı Târih-i Velâdet-i Hadîce Sultân E.
 6b) dâ'im kıla: dâ'im Hayy İ., E.

TÂRİH-İ VELÂDET-İ MELİK-ŞÂH SULTÂN (X)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Şükr Sultân Hamîde yine luţf itdi Hüdâ
 Bir melek-hû yüzi gül kâküli sünbül sultân
- Öyle sa'd-ahter o sultân kamer-tal'at kim
 Kâinâtı şeref-i maqdemo kıldı şadân
- Toldı envâr-ı sürûriyle ser-â-ser 'âlem
 Toğıcağ 'izz ile mânende-i mihr-i rahşân
- Dâye-i 'âliyesi Zühre-i zehrâ-yı felek
 Ol zer-endüd-ı mücevher beşigi tâc-ı şehân
- 5 Zill-ı Hakk vâlid ü hem vâlide-i muhteremün
 Tûl-ı 'ömr ile mu'ammer ide Hayy u Mennân
- Cümle şeh-zâdelerin hem dahi sultânların
 Ol şeh-i dîne bağışlaya Cenâb-ı Sübhân
- Taht-ı şihhatde pey-â pey o şehe Hazret-i Hakk
 Nice şeh-zâde vü sultân ide luţf ü ihsân
- Böyle eyyâm-ı şafâ-bağş-ı sürür-encâma
 Yâ Rab ol pâdişehi eyle muvaffağ her ân
- O veliyyü'n- ni'am-ı 'âlem o şahenşahuñ
 Şevket ü saltanat u 'ömri füzûn ola hemân
- 10 Yazsa altun ile târihini şâyeste Şabiğ
 'Âleme geldi şafâlarla Melik-Şah Sultân

Sene : 1195

İA. 29b; İO. 27b; E.40b-41a; İ. 61b.

(X) Berâyı Târiğ-i Velâdet-i Melik-Şah Sultân İ., E.

3a) ser-â-ser 'âlem: sarây-ı 'âlem İ., E.

5a) vâlid ü hem vâlide- : vâlid ü vâlide- İO., E.

7a) Taht-ı şihhatde: şahn-ı şihhatde İA.

TĀRİH-İ VELĀDET-İ HADİCE SULTĀN (X)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün
(. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 Toğınca hamd ola Sultān Hamīd-i zī-şānuñ
Cihāna virdi şafā gül yanaklı sultānı

Sezā o Hāzret-i Kibriyā semiy-i sultānuñ
Olursa tāt-ı Ferīdün meh-i dirāşşānı

Tonandı şevk-i kudūmiyle şöyle kim 'ālem
Kemine zīnet-i hayret-fezā-yı insanı

Gürüh-ı zühreviān hey hey ü terāne ile
Pür itdi kāse-i şānbūr-ı çarç-ı gerdānı

- 5 Muvaffak oldu cihān böyle bir dem süre
Hulūş ile idelüm biz de şükr-i Yezdānı

Habībi hürmetine şihhat ü selāmet ile
Hudā bağışlaya hünkāruma o sultānı

Şafā-yı hātır ile taht-gāh-ı şevketde
Ebed muķim ide Hakk ol şeh-i cihān-bānı

Ümidimüz budur İlāhiden bu pādişehūñ
Tevellüd eyleye şeh-zādegān-ı zī-şānı

İlāhi bir günü biñ ola o şeh-i dīnūñ
Odur güzide hudāvend-i Āl-i 'Oşmānı

- 10 Aña Şabih kulu yazdı bir güzel tārīh
Cihāna kıldı 'atā Hakk Hadice Sultānı

Sene : 1195

İA. 29b; İO. 27b; E.41a; İ. 61b.

(X) Berāyā Tārīh-ı Velādet-i Hadice Sultān İ., E.
8a) bu: o İ.

TÂRİH-İ VELÂDET-İ BEYHAN SULTÂN (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Hamdü li'llah pâdişâh-ı ma'celet-ünvândan
 Geldi bir sultân kevne 'âlem oldu şâd-mân
- Ya'ni Sultân Muştafânuñ şâh-ı şulbünden yine
 Kıldı ihsân bir gül-i nev-bâve Rabb-ı müste'an
- Hakğ inayet eyleyünce ol dür-i şehvâreyi
 Hacle-i şevk ü şafâya kıldı ârâyış cihân
- Bu ne hâlet bu ne esrâr-ı meserretdür ki hep
 Mazhar-ı sūr u sūrūr oldu zemîn ü âsumân
- 5 Her günü bir subh-ı 'ıyd ü her şebi bir şâm-ı 'ıyd
 Görmemişdür böyle şeh-âyini çeşm-i ins ü cân
- Şimdi sultâni 'ırâkûñ şâh-nâzuñ faşlıdur
 Başlasun hey hey diyüp ağâzeye hânendegân
- Pâdişâhum taht-gâh-ı şevket ü iclâlde
 Müstedâm ol tâ-be dîvân-ı ebed bâ 'izz ü şân
- Kurretü'l- 'ayn-ı cihân Sultân Selimüñ sağ olup
 Da'im olsun 'âfiyetle tül-ı 'ömriyle hemân
- Ol müşelleş vefğ-i 'izz ü şân olan sultânlaruñ
 Nüşâ-i bazü-yı şihhat olalar her vâkt ü ân
- 10 Levh-ı mühre yaz bu cevher-dâr târihin Şabiğ
 Mağdem-i Beyhân Sultân ile şâd oldu zamân

Sene: 1179

İA. 30; İO. 28a; E. 43a- 43b; İ. 63b.

(X) Velâdet-i Beyhân Sultân İ., E.

4b) sūr u sūrūr: sūr-ı sūrūr E.

9a) sultânlaruñ: sultânların İA., İO.

1 Şevke geldi mevlid-i Beyhân Sultânla zamân

Sene: 1179

İA. 30a

HÜVE

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(. - - - . - - - . - -)

1 Bi-Ĥamdi li'llâh ki geldi mehd-i dehre
Yine bir tıfl-ı pāk-i mäh-peyker

N'ola nücüm-ı sa'adet olsa zâtı
Şerefde Müşteriye oldu hem-ser

Şabihâ yazsa târihin sezâdur
Ĥalili eyleye Mevlâ mu'ammer

Sene : 1166

İA: 30a - - İ. 62a.

29/1) son mısra İO., E'de yok, İ'de yok
30) İO'da yok

TÂRİH-İ VELÂDET

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Vezîr-i a'zam-ı zî-şân Râgıb-ı fazluñ
Devât - dâr-ı sûtüde- hışâl-i zât-ı güzîn
- 2 Ki ya'ni Hâzret-i 'Abdullah Ağa şulbünden
Cihâne müjde yine toğdı necl-i mâh-cebîn
- 3 Hemîşe mazhar-ı ikbâl ü devlet olup ola
Kemâl-i 'ilm ile 'âlemde zîver-i taḥsîn
- 4 Cihânda şihhat ile vâlideyni da'im olup
Vikâyesinde cenâb-ı Hudânun ola hemîn
- 5 Sabîḥ yazsa sezâdur bu kevne târiḥin
İlâhi pîr ü şeref-mend ola Muḥammed Emîn

Sene : 1176

IA. 30; IO. 28a- 28b; E.39b- 43b; İ. 60b.

‘ĀTIF- ZĀDE ‘ÖMER EFENDİNÜŖ OĞLI
CELĀL EFENDİNÜŖ OĞLINUŖ TĀRĪHĪDÜR

Mefā’ilün Fe’ilātün Mefā’ilün Fe’ilün
(.)

- 1 Hezār hamd u şenâ kim Celâl Efendiye Hakk
‘Inâyet eyledi bir gül yanaqlı necl-i bihîn

Felekde olsun aña dâye Zühre-i Zehrâ
Hemâre mihre-i gehvâresi ola Pervîn

Pederle vâlidesiyle o tıfl-ı muhteremi
Mu’ammer eyleye Hakk sıhhat u şafâda hemîn

Hemişe tâ ki cemâl ü celâl olur tev’em
Hudâya olsun emânet hatâdan ola emîn

- 5 Şabiḥ yazdı toḡınca tamâm târiḥin
Tulû’-ı şevk-i derûn Muştafâ Celâleddîn

Sene : 1189

İA: 30b D.K. – ; E: 43b; İ: 63b.

32) İO’da bu tarih yok.

1a) kim İA’da yok

3b) Hakk: Hayy İA.

GİDENLER KÂTİBİ SÜLEYMÂN EFENDİ DUŞTERİ
VELÂDETİNE TÂRİHDÜR

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 Yine Süleymân Efendiye vâhibü'l-âmâl
Cemîle bir gül-i ter duşter itdi luţf u kerem

Gelünce yâdına târih aña didi pederi
Kızım Nesîbe şükür mehd-i keвне başdı qadem

Sene : 1195

İA: 30b; İO: 28b; E: 39b; İ: 60b.

TÂRİH-i VELÂDET

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . . - . . - . . - . . -)

- 1 Sad şükür pâkize tıynet böyle tıfl-ı ahseni
Eyledi ihsân Hüseyñ Yazıcıya Rabb-ı 'İbâd

Devlet ü şıhhatle ikbâl-i refâh-ı hâl ile
Ola şahş-ı zât-ı bihbüdi hemîşe ber- murâd

Dâldür milâdınıñ târihine nuţk-ı Şabîh
Mustafânuñ Hakk kıla naqdîne-i 'ömrin ziyâd

Sene : 1168

İA: 30b; İO: 28b; E: 39b; İ: 60b.

TÂRİH-İ VELÂDET

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

1 Yine geldi vücûd iklimine bir tıfl-ı sa'd-ahter
Mezîd-i 'ömr olup 'âlemde ola merd-i sencide

Refâh-ı hâl ile 'ömri füzûn-ter ola sıhhatle
Vücûd-ı illet ü bîmâr ile olmaya rencide

Hemân mevlîdini gûş itdigüm birle didüm târih
Muhammed mehd-i cism-i müste'âre oldu güncide

Sene : 1164

İA: 30b; İO: 28b; E: 41b; İ: 62a.

HÜVE

Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün
(- . . . - . . . - . . . - . . .)

1 Seyyide bu duhteri Hâzret-i Rabb-ı Kerîm
Eyledi Hâşim Efendiye 'atâ vü kerem

'Ömr-i tabî'isine eyle Hudâya resân
Sıhhat ü iqbâl ile da'im ola meftûnum

Geldi bu târih anuñ mevlidîne ey Şabîh
Râbî'a-i şâniye başdı cihâne kadem

Sene : 1167

İA: 30b —; E: 39b; İ: 60b.

36) İO'da yok

TÂRİH-İ VELÂDET

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Yine bir zât-ı Mâhmüdül-ıhşâlün şulb-ı pâkinden
 Bi- Hamdi'llah ki böyle duhter-i nigû-güher oldu

Hudâ necl-i vücûd-ı vâlideynin eyleye mahfûz
 Ki anlardan bu kevne bir gül-i şad-berg-i ter oldu

Felek âgûşını gehvâresi itsün ki çeşminde
 Degüldür duhter-i sa'd - ahter ol nûr-ı başar oldu

Bi-Hakk-ı hürmet-i cedd-i kirâmı tûl-ı 'ömr olsun
 Ki zâtı zül-haseb şâhib- neseb 'âli-nazar oldu

- 5 Kalemî şebt itdi ilhâm-ı zamîrûnle aña târih
 Şerife Fâtıma mehd-i vücûda zib ü fer oldu

Sene : 1164

İA: 30b İO 28b; E: 41b; 62a.

DÂRÜ'S-SA'ÂDE YAZICISI HÂLİFESİNÜŦ
MAHDÜMUNUŦ TÂRİH-İ VELÂDETİDÜR

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Şulb-ı pāk-i nām-dâş-ı Muşafâden yümn ile
Hamdü li'llah geldi mehd-i kevne bir tıfl-ı reşid

Şükr-i bi-hadd kim kudüm-ı meymenet-me'nūsına
Oldı ol ma'sûm-ı pāküŦ maqđemi 'ıyd-i sa'ıd

Pençe-i mihriyle olsun cünbiş-i gehvâresi
Dâyesi süllem-i iqbâl eylesün Rabb-ı Mecid

Müddet-i 'ömrinde Ye'cüc-ı gam u endühına
Hıfz-ı Bâri ola tâ rüz-ı ebed sedd-i sedid

- 5 Pertevi pey-der-pey olsun mâh-ı nev gibi füzün
Vâlideyniyle ola iqbâl-i gerdünda vahid

Kise-i cism-i laţifinde cenâb-ı Kird-gâr
Eylesün naqđine-i zevk ü şafâsın ber-mezid

Lafzen ü ma'nen mücevher halka târihin didüm
Geldi dehre biŦ yüz altmış altıda 'Abdülhamid

Sene : 1166

İA: 31a; İO: 29a ; E: 42a; İ: 62b.

HAREMEYN KİSE-DÂRİ NÜZHET 'ÖMER EFENDİÜN
 HADİCE SA'İDE NÂMINDA DUĞTERİNÜN
 TÂRİH-i VELÂDETİDÜR

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
 (. - - - . - - - . - -)

1 Semiyy Hazret-i Fârûkuñ ahsent
 Yine bir duğteri toğdı hamide

Nesim-i imtidâd ile kemâle
 Ola bâkûre-i cismi reside

Nümâ-yâb-ı murâd it kılma yâ Rabb
 Nihâl-i bâğ-ı 'ömrini büride

Lebi pistân-i şîr-i mâderinden
 Hayât-ı câvidân ola mekide

5 'Ademde râbi'a maşsûdı olsun
 Bu rütbe ola zühd ile güzide

Bu nüzhet-gâh-ı 'âlemde Hudâyâ
 Kerem kıl olmaya miñnet-keşide

Bu târihüm düşer mevlidüne dâl
 Hadice 'ömr ile ola sa'ide

Sene : 1164

İA: 31a; - ; E: 41b- 42a; 62a.

39) ahsent

1a) ahsent: hasenet İO.

TĀRĪḤ-i VELĀDET

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 (- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Baht-ı mes'ūd-ı Emîn Ağaya şad- tahsîn kim
 Virdi bir sa'd-ahter-i tıfluñ aña Rabb-ı Kerîm

Devlet-i şihhatle iqbâl-i refâh-ı hâl ile
 Mesned-i 'izz ü sa'âdetde ola yâ Rabb mukîm

Bî-bedel târiḥ-i mevlidin Şabiḥâ söyledüm
 Mehd-i dehre oldı ârâyış-nümün 'Abdülhamîd

Sene : 1165

İA: 31a İO: 29a; E: 42a; İ: 62b.

TĀRĪḤ-i VELĀDET

Mefülü Müstefilün Mefülü Müstefilün
 (- - . - - - - - . - - - -)

- 1 Maḥdüm-ı Yüsuf Ağayı Haqq ide mu'ammer
 Mehd-i cihân kudümiyle oldı 'izzet-ķarîn

'Ömr-i tabî'yesine devletle olup resân
 Ola refâh u şafâ-yı hâl ile bihterîn

Târiḥ-i mevlididür menķüti birle Şabiḥ
 Hıfzuñda yâ Rabb emîn olsun Muḥammed Emîn

Sene : 1163

İA: 31a İO: 29a; E: 42b; İ: 62b.

HÖVE

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(. - - - . - - - . - -)

- 1 Kerem kıldı yine Yüsuf Ağaya
Zihî pākize duḡter zāt-ı bî-çün

Züleyhâya mûmâşil ḡsn-i rûy
N'ola anı görenler olsa meftuñ

Maşün olsun İlâhi kem nazardan
Haḡâlardan ola hem-vâre me'mün

Mezîd-i 'ömr ile şad 'âfiyetle
ḡdâya vâlideynüñ ile memnün

- 5 Bu târiḡüm olur milâdına dâl
Dem-i 'ömr-i ḡdîce ola efrün

Sene : 1166

İA: 31a; -, E: 42a; İ: 62b.

TOPHÄNEDE HAZINE-DÄR DEDEDENÜN
KERİMESİNÜN VELÄDET TÄRİHİDÜR(X)

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . .)

- 1 Hâzin-i sırr-ı Hudâ ya'ni Efendi Dedenün
Nürdur duşteri kim virdi ziyâ ma'bedeye

Hacle-i tekye-i 'âlemde İlâhi da'im
Ola hem-feyz-i nefes Râbi'a-i mürşideye

Oldı târih aña ilhâm-ı zamîrümle Şabîh
Ol kerîme Hibetü'-llâhdur el-hak Dede

Sene : 1162

İA: 31b; İO: 29b; E: 42b; İ: 62b.

ÇİÇEKÇİ ŞALİH EFENDİ-ZÂDE FEYZULLÂH
EFENDİ MAHDÜMİNA TÄRİHDÜR

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . . - - . . . - - . . . - - . . .)

Habbezâ mahdüm-ı Feyzullah Efendi ekmeleñ
Şarîla 'ömri nihâl-i dâ'imâ mânend-i tāk

İsmidür gerçi Muhammed ni'metullah anı Hak
Şanki bir ni'metdür enzâl eyledi gökden bi-hak

Gonçe-i cismi ola perverde-i âb-ı hayât
İtmeye pejmürde-berg aslâ anı bād-ı helāk

Güş idüp mevlidini beyt-i mücevherle tamâm
Eyledi tahrîr-i târihini kilik-i feyz- nāk

- 5 Nev - bahâr-ı luğf ile mehd-i cihâna ey Şabîh
Geldi Feyzullâhdan bir lüle-rü ma'şüm-ı pāk

Sene : 1161

İA. 31b; İO. 29b; E. 42b; İ. 63a.

TĀRĪḤ-İ VELĀDET

Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlün
(.)

- 1 Ya İlähi Hazret-i Bü- bekr Ağanuñ duhterin
Hacle-i dünyâda kıl 'ömr-i ebedle kâime

Däye-i luftuñla olsun perveriş-yâb-ı kemâl
Eyle ağuş-ı 'inâyâtüñde anuñ dâ'ima

Düşdi bir târiḥ anuñ mevlidine el-ḥaḫ Şabiḥ
İtdi mehd-i dehre rahm-ı 'Äyişeden Fâtıma

Sene : 1160

İA. 31b; İO. 29b; E. 43; İ. 63a.

TĀRĪḤ-İ VELĀDET

Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlün
(.)

- 1 Bäreke'llâh Muhammed Çelebi oğlımuza
Virdi bu tıfl-ı gül-endâmı Cenâb-ı Kâdir

Nice ḫayr'l-ḫalef evlâd-ı mükerrem yâ Rabb
Şulb-i pâkinden ola mecd ü şerefle şadır

Vâlid ü vâlidesin mesned-i şihhatde kılup
Ḥaḫḫ vire her birine zevḫ ü şafâ-yı ḫâtır

Nâse 'arz eyledi târiḥini toğduḫ da Şabiḥ
Zînet-i mehd-i vücüd oldı Muhammed Şâkir

Sene : 1196

İA. 31b; İO. 29b; E. 46b; İ. 67a.

45/1a) ağanuñ: ağanın İA.

45/2b) anuñ: anı İ., E.

HÜVE

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - . - . - . - - - . - -)

- 1 Bir tıfl-ı pâk toğdı yine mâh-ı nev gibi
Mehd-i felekde kevkeb-i bahtı ola sa'îd
- Ol nev-reside-gonçe-i tıfl-ı huçesteden
Yâ Rabb nigâh-ı çeşm-i hasûdân ola ba'îd
- Fânüs-ı çarhda kamer-i hâle-dâr-veş
Nûr-ı çerâğ-ı rifatı yâ Rabb ola bedîd
- ‘İzz ü şerefle şihhat u ikbâl ile hemân
Hakk ide anı ‘ömr-i tabi‘isine resîd
- 5 Târihin eyle harf-i mücevherle ey Şabîh
Toğdı Hüseyñ ‘ömrini Mevlâ ide medîd

Sene : 1160

İA. 31b DK —; E. 42b; 63a.

47) İO'da yok

2b) çeşm- : cism- İ., E.

2b) hasûdân: hasûd İ., E.

HÜVE

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Hezâr ahsente Şun'ullah Efendiye 'atâ kıldı
 Şerîf hem semiyî-i 'Âyişe bu duğteri Yezdân

Felek gehvâre-veş cünbiş-nümâ oldukça hem-vâre
 Anı âğuş-ı hıfzında maşûn eylesün Sübhân

Sabihâdan işit harf-i mücevher birle târihin
 Zihî şun'-i İlâhi eyledi bu duğteri ihsân

Sene : 1160

İA. 31b DK —; E. 43a; İ. 63a.

48) İO'da yok

ETİBBÂDAN SEYYİD ‘ABDÜ’L-VAHHÂB EFENDİNÜN
NECL-İ NECİBİNE TÂRİH-İ VELÂDETİDÜR (X)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Bende-i Âl-i ‘abâ seyyîd-i sâdât-ı kirâm
Ya‘ni Vahhâb Efendi-i kerimü’l-ahlâk

Eylemez vaşf-ı kemâlâtını tahrîre vefâ
Hâme eşcâr u zemîn olsa semavât evrâk

Eylemiş zâtını bahşende-i ber’üs-sâ‘â
Bu şifâ-ğâne-i hikmetde hekim-i Hallak

Toğdı bir necl-i şeref-mâye ki şulbünden anuñ
Mukdem-i pâkidür ârayış-i mehd-i âfâk

- 5 Vâlid-i muhteremin vâlide-i müşfikasın
‘Âfiyetde ide ol tıfl ile Rabb-ı Rezzâk

Harf-i menkût ile der mısra‘-ı târîhi Şabîh
Şağ olup pîr-i civân-merd ola ‘Abdülrezzak

Sene : 1176

İA. 32a İO. 30a; E. 49b; İ. 70b.

(X) Târih-i velâdetidür: Velâdet Târihidür İO.

2b) hâme eşcâr u zemîn: hâre eşcâru zemîn İO., E.

2b) hâme eşcâr u zemîn: hâre eşcâr-ı zemîn İ.

TĀRİH-İ SÜNNET

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Arabacı başı Yahya Ağa birâderimüz
 İdünce necl-i necibini sünnete niyyet

Şabiḥ kanı akar bî-bedel didüm târiḥ
 'Ömer Efendi zihî oldı yümñ ile sünnet

Sene : 1182

İA. 32a; İO. 30a; E. 43b; İ. 64b.

TĀRĪḤ-İ SÜNNET

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(. . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Hamdü li'llah ki cenâb-i İzîd
Kıldı bu mecmu'â lebrîz-i tarab

Hâzret-i Hakkâ senâ olsun kim
Güdegân çekmedi hiç renc ü ta'ab

Düşdi bâdih ne güzel târiḥi
Sûr-ı sünnet ola meymün yâ Rabb

Sene : 1166

İA. 32a; İO. 30a; E. 44a; İ. 64b.

TĀRĪḤ-İ SĀL-İ CEDİD (X)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . - -)

- 1 Yine nev-sâl-i ferḥünde cenâb-ı vâhibü'l-âmâl
'İnâyet eyleyüp kevni tarabla itdi mâl-â-mâl

Ne nev-sâl-i hüceste feyz- baḥş oldukça peyveste
Gül-i nev-rüz u şebbûya ider rüz u şebîn abdâl

Bu nev-sâli n'ola sâ'ir sinîne itseler terciḥ
Şeh-i dîn-i selîmü't-tab'a zirâ geldi ferruḥ-fâl

Ne şeh kim şarf-ı himmet itse tedbîr-i kerâmetle
Sinîn-i mâziyi der-hâl ider nev-sâl istikbâl

5 Mürûr itdükçe günler hefteler aylar nice yıllar
Şafâlarla serîr-i saltanatla bulsun istiklâl

İdüp ʿıyd-i dü-bâlâ her günin ol şeh-r-yârûñ Hakk
İde reşk-âver-i şevk-i şabâh-ı gurre-i Şevvâl

Muharrem gurre-i re's-i sene oldukça her demde
Bi-hakk-ı Âl-i Beyt a'dâsı olsun mahv u izmihlâl

Yazılsun tām târihüñ Şabiâ şafâ-i mûhre
İlâhî sa'd-ı ikbâl ola şâhenşâha bu nev-sâl

Sene : 1178

İA. 32a; İO. 30a- 30b; E. 36b; İ. 58a.

(X) Berâyı târih-i sâl-i cedid İ., E.

2a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

3) sinîne: seneye İA.

5a) itdükçe: itdükce İO., İ., E.

TÂRİH-İ VELÂDET

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilân
(- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Duğter-i Ya'kub Efendinüñ ola 'ömri füzün
Hacle-i Yüsusitân-ı dehre oldı mä'ile

Söyledüm târih-i milâdin du'â güne Şabîh
İde şihhat ile cünbiş mehd-i cism-i Nâ'ile

Sene : 1168

İA. 32a DK. — — E. 52a.

53) İO'da yok; (İ'de yok)

TÂRİH-İ SÂL-İ CEDİD (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Hamdü li'llah kim bu nev-sâlün yine Rabb-ı mecîd
Eyledi dünyâyı yümn-i muğdemiyle müstefîd

Öyle bir nev-sâl-i ferhünde eşerdür kim anuñ
Her şeb-i Kâdre şebîh ü her günü bir şubh-ı 'id

İtmese ol şehr-yâr-ı 'adle bu sâl-i intisâb
Çün şeb-i yeldâ şafâ-yı rûzı olmazdı bedîd

Ya'ni Sultân Mustafânun düşmeseydi 'ahdine
Sâl-i ferruğden bu sâl-i sa'd olınmazdı 'adid

5 Mazhar-ı tevfiğ idüp taht-ı hümâyünında Hakk
Eylesün şeh-zâdesiyle müddet-i 'ömrin mezid

Oldı bu ferhünde sâlün tām târihi Şabiğ
Mihir-veş bu matla'ün menkûṭ-ı harfinden bedid

Bâdi-î sa'd u şerefdür dehre bu sal-i cedid
Ol selimüṭ-ṭab' olan hünkâruma olsun sa'îd

Sene : 1179

IA. 32b; IO. 30b; E. 36b; I. 58a.

(X) Berây-ı Târiğ-i Sâl-i Cedid İ., E.

3b) bedid: medid İ., E.

6a) oldı bu ferhünde: oldı ferhünde bu IO.

MEŞAİH-I NAKŞ-BENDİYYEDEN RİZÂ EFENDİ
 HALİFESİ YAZICI BAŞI OĞLI MUHAMMED AĞA BİR
 TAHTA-İ KEBİRE YAZDURUB NÂMIK EFENDİ EŞER-İ
 KALEMİYLE NECCÂRÂYE TEBERRÜKEN İRSÂL
 BUYRULDUKLARI EŞER-İ CELİLÜN
 TÂRİHİDÜR

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - - . -)

- 1 Nâmîk İbrâhim Efendi himmet-i pirân ile
 Hâce-ganuñ nâmını bu resme nakş-âver olur

Kuṭr-ı imkân u vücûb olup mişâl-i da'ire
 Nakş-bendüñ anda ism-i kuṭbına ziver olur

Dâ'iren-mâdâr-ı etrâfin alanlar ol şehüñ
 Dört ḫalifesi anuñ kim feyzine mazhar olur

Biri dâmâdı birisi der Muhammed Pârsâ
 'İtr-ı feyz ü biri feyz-i aḫdese rehber olur

- 5 Biri 'Abdülḫâlik ü Ya'ḫûb-ı çarḫı kim biri
 Ebr-i ma'nâ biri nisân-ı güher perver olur

Sâlikân-ı râh-ı Ḥaḫḫuñ cismine güyâ bulur
 Çâr-'unsûr rûḫ-ı sultânisi ol server olur

Ya murabba' vefḫdür kim kuṭbına gelmiş o şâh
 Gerden-i cân u dile ḫırz-ı şafâ-güster olur

Çâr güldür ya bulur nüh-kâse-i gerdüne kim
 Her biri pür-zîb ü revnaḫ-baḫş her kişver olur

Çâr-erkândur bu ḫaşr-ı 'ârifân-ı dehre kim
 Rub'-i mesküne bulur her biri zîb ü fer olur

10 Hâledür pirâmeninde bunlaruñ nuṭḡ-ı Rızâ
Kırş-ı mehden ol ḡaṭ-ı nür-ı siyeh enver olur

Ḥvâcegânuñ sırrına mazhar Muḡammed Ağa kim
Böyle aşâra sebeb ol maḡmidet me'şer olur

Mesned-i irşâda Haḡḡ feyzini müzedâd ide
Tâ ki keḡkûl-ı felek mir ü gedâ perver olur

Ḥarf-i cevher-dârdan târiḡi nuṭḡ eyler Şabiḡ
Naḡş-bendiler bu ḡüsn-i ḡaṭla vecd-âver olur

Sene : 1167

İA. 32b İO. 30b- 31a; E. 47a-47b; İ. 68b.

56

TÂRİḤ-İ ŞADÂRET-İ 'ABDULLAH PAŞA

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - - - - . - -)

1 Ḥabbezâ ol âşaf-ı zî-şân mekârim perveruñ
Baḡr-ı eltâf u 'aṭâ da zâti yek-tâ-yı ḡüher

Mesned-ârâ-yı vezârât ol Aristo menḡabet
Tâ ebed şadrında dâ'im ola yâ Rab bî-keder

Ḥazret-i düstûre bu târiḡ-i nev düşdi be-câ
Buldı 'Abdullah Pâşânuñ yedinde mihr - fer

Sene : 1160

İA. 33a; İO. 31a; E. 44b; İ. 64b.

TĀRĪH-İ ŞADĀRET-İ ŞĀLİŞE-İ HEKİM BAŞI NÜH
EFENDİ ZĀDE ‘ALİ PAŞA (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Zihî re'y-i münîr-i zıll-ı Hakk vâhibü'l-âmâl
Sadâretde bu güne bir vezîre virdi istiklâl

Felâṭun hikmet ü Risto ṭabi'at bu 'Ali fîṭnat
Vegâda bu Tûrâb eşca' seḥâda Bermekî timşâl

Semiyy-i Şîr-i Yezdân u müşîr-i ma'delet 'unvân
'Alî Paşa-yı 'âlî-şân zîb-i mesned-i iclâl

Şu rûtbe gâvş-ı 'âlî menziletdür kim verâsında
Çeker keç-kül-i şânın zümre-i aḳṭâbla abdâl

- 5 'Adüya Zülfekârın çekmeden evvel niyâmından
O Düldül-rân-ı 'adli çend-i nuşret eyler istikbâl

Dem-i rezminde olsa ehl-i Hayberden kavî düşmen
İder der ceng-i evvel Haydârâne ser-be-ser mâ-pâl

Kef-i deryâ nevâli mevc-ḥiz-i cüy-ı feyz olsa
İder dâmân-ı çarḫı gevher-i luṭf ile mâl-â-mâl

1a) zıll-ı Hakk: zıll-ı Mevlâ İA.

1a) zıll-ı Hakk: zıll-ı vâhib-ül-âmâl İO., E.

7a) cüy-ı feyz: cuş-feyz İ., E.

(X) Tarih-i berâyâ Sadâret-i şalîşe-i hekimbaşî Nüh Efendi-
zâde 'Alî Paşa İ., E.

Şüküh-ı maḳdem-i ŧevḳ-âver-i sa'ed iḳtirânından
Cünüd-ı dūŧmen-i endüh-ı 'âlem buldı izmihlâl

Bi- Hâḳḳ-ı lâ-fetâ illâ 'Âlî bu luḳf-ı Yezdânuñ
Degül vasi' cihânda Hâḳḳ ŧükrin eylemek ikmâl

- 10 Bi-şadak fakre-i lâ-seyfe illâ Zülfekâr olsun
Hasüd-ı cünbiş-i ebrüyü tiğinden çerihü'l-bâl

Bi-feyz-i sebze-i Âl-i 'abâ bâd-ı 'atâsiyla
Gül-i rengin açulsun 'uḳde-i 'âlemden 'âlü'l-'âl

Hudâ i'tâ-yı 'ömr-i Nuḳ idüp şadr-ı vezârâtda
Hemîŧe eyleye tevfiḳ ile her emrin istikmâl

Ricâl Allaha 'izz senâ be-şâliş geldi târiḳi
Açunca Muşhaf-ı 'Oşmandan ḳaḳḳında ferruḳ-fâl

'Alî vechü'l-Etemm sen de Şabiḳâ söyle târiḳin
'Alî Pâşâ ḳakındı mühri üç defa zihî iḳbâl

Sene : 1168

İA. 33a; İO. 31a- 31b; E. 44b; İ. 65a.

TĀRĪḤ-İ MÜHR-İ VEZĀRATÜ'L-DERVİŞ EFENDİ

Fāsilātün Fāsilātün Fāsilātün Fāsilün
(- . - - - . - - - . - - - - . -)

- 1 Bāreke'llāh ḥazret-i şahenşeh-i 'Abdülhamid
Kıldı bir 'adl-āveri mühr-i vezāratla benām
- Şöyle 'adl-āver ki teşrifinde şadr-ı devleti
Kām-i 'ālem oldu ḥāşıl cümle ber-vefķ-i merām
- Şöyle 'adl-āver ki āyende bir ednā himmeti
Bī-nizām-aḥvāl-i dehre virdi ḥüsn-i intizām
- Nām-dāş-ı faḥr-ı 'ālem şahib-i seyf ü kalem
Āsaf-ı vālā-himem düstür Dārā ihtişām
- 5 Māh-ı nevdür şahḥ-ı garrāsı o gerdün mesnedün
Her keşide pençesi bir pençe-i ḥürşid-fām
- Ol vezir-i bī-nażirün olalı fermān-beri
Şahn-ı divān-ḥāne-i 'ālemde yā Rabb ḥāş u ām
- Devlet ü 'ömri şafā-yı ḥātırı efzün olup
Şadr-ı iclālinde olsun 'āfiyetle müstedām
- Mesnedinde her umūra mazhar-ı tevfiķ ola
Vāhibü'l-āmālden budur du'āmuz şubḥ u şām
- Bir mübeşşir geldi tebşir itdi tāriḥin Şabih
Mühr alup Derviş Efendi yümñ ile oldu be-kām

Sene : 1189

İA. 33b; İO. 31b; E. 45a; İ. 65a.

4a) o: vü İO., E.

6a) olalı: olalar İ., E.

TÂRİH BERÂYI ŞADÂRET-İ RÂĞİB PAŞA (X)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Şad şükür mühre gelüp mihr-i cihân-tâb-âsâ
 Şadra pertev- dih-i 'adl oldı Muhammed Paşa

Şâhib-i mühr-i nübüvvetle semiy ü hem-nâm
 Ma'la'ı ma'delete mihr-i şabâhat-simâ

Müşteri rif'at u nâm-âver-i mühr-i devlet
 Mihr-i evc-i 'azimet Hazret-i Râğıb Paşa

Cevher-i zâtı anuñ faş-ı nigîn-i iclâl
 Hakk budur girmez ele böyle müşîr-i yek-tâ

- 5 Ne müşîr Âşaf-ı şânî diyu 'aql-ı evvel
 Nâmına mühr-i Süleymân ile şân virse sezâ

Gülşen-i şadra tarâvet- dih-i feyz oldukça
 Mühre zîb-âver ola gül gibi her şubh u meşâ

Tâ ki zer mühre olur nüh-varağ-ı çarha mihr
 Mühre-i hâk ola mühr-i dehân-ı a'dâ

Cevher-i mışra'ı târihini engüşt-i kalem
 Eyledi zîver-i manzûme-i silk-i imlâ

Bedri mahcüb idüp pertev-i ikbâl-i Şabîh
 Nâm ala mihr gibi mühr ile Râğıb Pâşâ

Sene : 1170 M. 1757

İA. 33b- 34a; İO. 32a; E. 45; İ. 65b.

(X) Tarih Berayı Hazret-i Râğıb Paşa Yessera'llah Mâ-şâ'î., E.

TÂRİH-İ ŞADÂRET-İ HAMZA PAŞA

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Semiyî-i Muştafâ zıll-ı Hudâ hâkân-ı 'adl ü dâd
Olur re'y-i münîrinden Aristolar anuñ irşâd

O şeh bir kuṭb-ı devrân gavs eşer şâhib zamândur kim
Vezîrân u ricâl-i devleti aḳṭâb ile evtâd

Cenâb-ı Hamza Paşa gibi bir destûrin ez-cümle
Vezîr-i a'zam itdükde cihânı eyledi dil-şâd

Şehenşâh ibn-i şehenşâh olan şevketlü hünkârıñ
Vezîri böyle lâzumdur ki ola zübde-i efrâd

- 5 Virünce destine bûs eyleyüp mühr-i hümâyûnı
'Adâlet zîb-i şadr oldı o şâhib âşaf isti'dâd

Hudâ evlâd u emcâdıyla o şâh-ı cihân-girüñ
Şüküh ü şevket ü şâñın ide günden güne müzdâd

Serîr-i saltanatda da'im oldukça o şâhenşâh
Ola mi'mâr-ı 'adliyle sarây-ı 'âlem enm-âbâd

Hemân Hâḳḳ ol şeh-i dîni idüp tevfiḳine mazhar
Umûrında vezîr-i a'zâmın itsün zafer mu'tâd

Mübeşşirsin Sabihâ nâse tebşîr eyle târihin
Taḳındı Hamza Paşa 'izz ile mühr-i mübârek-bâd

Sene : 1182 – 1768
İA. 34a; İO. 32a; E. 45b; İ. 65b.

3a) Hamza: Hamza İA.

6a) evlâd u emcâdıyla : evlâd-ı emcâdıyla İ., E.

TÂRİH-İ ŞADR-I A'ZAM ŞÜDEN-İ 'İZZET
MUHAMMED PAŞA DER-DEF'A-İ ŞÂNIYE (X)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(.)

- 1 Şeh-i dîn säye-i Hakk Hazret-i Sultân Hamîd
Güher-i zâtı anuñ zîver-i tâc-ı şevket

Husrev-i rüy-ı zemîn pâdişeh-i 'adl-i âyîn
Hâmî-i şer'î mübîn-ğâris-i dîn ü devlet

Tab'ı mevlâ-yı şuver-bend-i heyülâ-î cihân
Bir cilâ-dâde ki rüşen-ger-i şun'ı Kudret

Keremi mâye-i iksir-i kerâmet kim ider
Cevher-i luğf ile bî-kesleri şâhib servet

- 5 N'ola âgâh ise esrâr-ı umûr-ı dehre
Mülhem ol pâdişeh-i kuğb-ı medâr-ı himmet

O Süleymân-ı zamân Âşaf-ı nâm-âverine
Şeref-i mühr-i hümâyün ile virdi rif'at

Öyle âşaf ki sa'adette geçünce şadra
Yer yer alkışlasa şâyeste ricâl-i devlet

Öyle âşaf ki şeref-bağş kudûminden anuñ
İtdiler bây u gedâ kesb-i sürûr u behcet

Öyle âşaf ki nigeh-bâni-i tedbîrinden
Şîr-i nerle ider âhû-bere hüsn-i ülfet

- 10 Ya'ni hem-nâm-ı Muhammed 'Arabî-i Muğtâr
Oldı tevfiğ-i ilâhiyle şâhib-i devlet

(X) Tarih-i Şadr-ı A'zam Şüden-i 'İzzet Muhammed Paşa Der-
Def'a-i Şâniye İA., IO.

Mesnedin vâhibü'l-âmâl ide da'im mes'ûd
Tâb-i dîvân-ı ebed vîrsün aña deymümet

Gün-be-gün pençe-keş oldukça sa'âdetler ile
Urula pençe-i hürşide hınâ-yı haclet

Bâd-ı feyz-i çemen-i cûdı kim oldukça vezân
'Ukde-i dilden ola gonçe-güşâ-yı nûzhet

Çetr-i iclâli olup atlas-ı çarh-ı minâ
Şadr-ı ikbâli ola maṭla'ı mihr-i haşmet

15 Tûl-ı 'ömriyle şafâlarla Hudâ da'im idüp
Zât-ı pâkin ide pîrâye-i şadr-ı şihhat

Bir güher-baḥş mücevher didi târiḥ Şabîh
Yine Mevlâya şükûr buldı vezârât 'İzzet

Sene : 1195 – 1781

İA. 33b; İO. 32b; E. 45b - 46a; İ. 86b.

TĀRĪḤ-İ FETVĀ-Yİ ŞĀLĪḤ EFENDĪ-ZĀDE
MUḤAMMED EMĪN EFENDĪ

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
(.)

- 1 Hakkı ide tahtında şah-ı 'ālemi te'bid kim
Eyledi el-hakk ri'āyet ehl-i Hakkuñ kadrine

Şeyhü'l-islām eyledi bir zāt-ı pākize-dili
Hoş-ıñıl ile ser-efrāz oldür ehl-i aşırına

Yazdı tārīḥin Şabīḥ ehl-i şalāḥa hāsılı
İşlah-ı mevcüd-ı Şālīḥ-zāde fetvā şadrına

Sene : 1189 – 1775
İA. 34b; İO. 32b; E. 43b; İ. 63b.

TĀRĪḤ-İ KED-ḤÜDĀ-Yİ ŞADR-İ 'ĀṬIF-ZĀDE
VAḤĪD EFENDĪ (X)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Vaḥīd-i dehr ü sipihr iktidār efendimüzüñ
Şükür ki neyyir-i iqbāl- feyz eşer oldı

Gelünce mecd ü şerefle bu cāḥ-ı vālāya
Şafası bāy u gedānuñ füzün-ter oldı

Mezīd 'ömr ile şıḥhatde dā'im olsun kim
Nigāḥ-ı 'āṭifeti keвне kām-ver oldı

Şabīḥ biñde bir ancak düşer bu tārīḥüñ
Vaḥīd Efendi hele ked-ḥüdā-yı şadr oldı

Sene : 1196
İA. 35a; İO. 33a; E. 43b; İ. 63b.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TÂRİH-İ KED-ĤÜDÂ-YI ŞADR-İ A'ZAM
DİVİT-DÂR BEY EFENDİ (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - - . -)

- 1 Hamdü li'llah bir 'atâ fermâ-yı cüd
Ehl-i dâniş şâhib-i halk-ı kerim

Virdi âfâka meserret mesnedi
Bağş ide tevfiķ aña Rabb-ı Rahim

Rûh gildi şanki çism-i 'äleme
Neşr-i feyz itdi sa'âdetle nesim

Zeyn olup envâ'-ı ezhâr-ı kerem
Açdı bæg-ı luĤfını feyz-i 'amim

- 5 'iyd dih-i teccid-i câhiyle anuñ
'iyd- ber bälâ-yı 'iyd oldı 'azim

Ya açıldı gül-bün-i bæg-ı ümid
Bir dü- bälâ gül virüp şâh-ı na'im

Cem' olup ta'yir ile tebrik-i câh
Tev'em oldı sa'd ile 'izz-i şamim

Nev-bahâr itsün gül-i iķbâlini
Da'imâ feyz-i Ĥudâvend-i 'alim

Nazra-i şimşir Ĥiddetle ola
Sinesi Ĥussâdınuñ her-dem dü-nim

- 10 Oldı mülhem ey ŞabiĤ nâ-tüvân
Cevherin Ĥarfiyle bu tab-ı selim

Mışra'-ı târiĤdür itsün kabül
Ked-Ĥüdâ Beg ola şadrında muķim

Sene : 1162 — 1749
İA. 35a; İO. 33a; E. 46b- 47a; İ. 68a.

(X) Berâyi Ked-Ĥüdâ-yı Şadr-ı A'zam-ı Divid-dâr Bey Efendi

TÂRİH BERÂYI DEFTERİ-İ HALİMİ EFENDİ(X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Bi- Hamdi'llah Halîmî-i ma'ârif şeyh-i dâ-nâ-dil
 Sa'âdetle yine mesned-nişîn-i defteri oldu

Kudüm-i mecdine şâyeste-pây-endâz için el-hak
 Kalem destürde nessâc-ı perend-i şeş-teri oldu

Nukûd-ı necm ile devr eyleyüp şeh-râh-ı âfâkı
 Metâ'-ı kadrine anuñ 'Utârid Müşteri oldu

Hudâya hamd u bî-hamd kim yine ol zât-ı vâlânuñ
 Sitâyiş-kâr-ı evşâfi bu 'abd-i kem-teri oldu

- 5 Efendüñdür Şabihâ böyle tahrir eyle târihin
 Zihî ikbâl üç def'a Halîmî defteri oldu

Sene : 1171

İA. 35b; İO. 33b; E. 45b; İ. 65b.

(X) Hüve

HÜVE

Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlün
 (- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Şükr-i Hakka kim Cenâb-ı Hâkime
 Müşmir oldu dildeki ihlâşlar

'İyd-i ekberdür husûl-ı kâim kim
 Gûş idenler oldılar rakkaşlar

Lü'lü-yi şehvâre-yi âşârına
 Hiç tanzîr idemez gavvâşlar

Neşve-i 'irfân me'âl-i nüktesi
 Feyz- bahş-ı bezm-i hâşû'l-hâşlar

- 5 Tam târihin Sabîh inşâd ider
 Oldı hâkim Hamdü li'llâh hâşlar

Sene : 1168

İA. 35b -; E. 47a; İ. 68a.

TÂRİH BERÂYI RÛZ-NAMÇE-İ ŞAĞİR
İSMA'İL EFENDİ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

1 Bi-Hamdi-llâh bu tevcihâtta manşib ile kâm aldı
Gürüh-ı h^vâce-gānuñ ol ki merd-i dil-pesendidür

Zihî şâhib hüner kim gevher-i kân-ı me'ârifdür
Kemâl-i şî'r ü inşâda kemâlât-ı hucendidür

'Aceb mi nâfe-i Çîn kâm olursa tab'-ı şayyadı
Gazâl-ı deşt-i pehnâ-yı emel şayd-ı kemendidür

Me'al-i sohbet-i hâsı mezâyâ-yı hakâyıkdur
Nikât-ı nuḡ-ı 'irfânı rumûz-ı Taşkendidür

5 Olursa rütbe-i şanı be-câ cevânûña rifat
Ki esb-i devlet anuñ zîr-i rânında semendidür

Du'â güyendesı haddan füzündür ol himem-kāruñ
Senâ h^vânından ednâsı bu 'abd-ı müstemendidür

Efendüñdür Şabiḡâ şübhe sez târiḡin it tebşîr
Küçük Rûz-nâmçe luḡ-ı Ḥakla İsmâ'il Efendidür

Sene : 1178

İA. 35b; İO. 33b; E. 46b; İ. 68b.

TIPLİ EFENDİNÜN HVACE-GÂNDAN
OLMASINA TÂRİHDÜR

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(. - . - . - . - . - . -)

- 1 Müşir-i dîn-i Muhammed Sa'îd Paşayı
Muvaffak eyleye her kâre Hazret-i Mevlâ

Nigâh-ı luftını ol dâver-i 'atâ-pîşe
Hazîne kâtibi zât-ı şerîfe gördi sezâ

Şükr Hudâya büyük kal'â pâyesiyle bu şeb
Emîn Efendi Şabîh oldu hvâce müjde saña

Sene : 1169

İA. 35b; İO. 33b; E. 47b; İ. 68b.

TÂRİH-İ SA'İD PAŞA-ZÂDE MES'ÛD BEG (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Bi-Hamdi-llâh olunca beg efendi kâm-yâb el-hâk
Meserret-yâb oldu tende cânım reg-be-reg şimdi

Şabîhâ söylese târihini şayestedür 'âlem
Kapucı Başı oldu yümn ile Mes'ûd Beg şimdi

Sene : 1196

İA. 36a —; E. 47b; İ. 68b.

TÂRİH BERÂYI KAŞR-I YÜSUF EFENDİ
KÂTİB-İ AYŞOFYA DER- HİŞÂR (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Hamdü li'llah oldu bu kaşr-ı mu'allâ bî-kuşûr
Anda kim sâkin olursa şevkine gelmez kesel

Tarh idüp kaşr-ı Havernâk nâmına resmin tamâm
Yapdı buña kâhi Sinimmâr zamâne bî-ğulel

Şeşdür fikrümde târihi dü-şeş geldi Şabiḥ
Kaşr-ı Yüsufdan bu cây-ı dil-nişin oldu bedel

Sene : 1165
İA. 36a; İO. 34a; E. 44a; İ. 64b.

TÂRİH-İ KAŞR-I DİĞER

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Bâreke'llâh kim bu kâḥ-ı bî-kuşûr
Nev-şüküfte gonçe-i feyz-i bahâr

Bî-bedeldür tarh-ı târiḥ-i Şabiḥ
Dil-nişin oldu bu kaşr-ı Lâlezâr

Sene : 1165
İA. 36a; İO. 34a; E. 44a; İ. 64a.

70- (X) Berâyi Kaşr-ı Yüsuf Efendi Kâtib-i Ayşofya Der-
Hişâr İ., E.

70/2a) ḥavernâk: ḥavernâk İO., İ., E.

70/2b) Bî-ğulel: bî-ğulel İ., E.

TĀRĪḤ-İ MEŞTĀ-Yİ BEŞİNCİ BÖLÜK

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün
(.)

- 1 Zihî kim himmet-i Sultân Maḥmûd'î-ḥıṣâl ile
Bu kışlânuñ binâsı vaz'ı evvelden güzel oldı

Şabiḥâ söyledi bir er gelüp târiḥ-i menkûtn
Beşinci bölügi Bektâşiyânuñ bî-bedel oldı

Sene : 1164

İA. 36a; İO. 34a; E. 44a; İ. 64a.

TĀRĪḤ-İ PEYK-ḤĀNE

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün
(.)

- 1 Şeh-i vâlâ-himem Sultân 'Oşmân
Odur el-ḥaḳ şehensâh-ı zamâne

O ḥâkân-ı kerimüñ devletinde
Gelüp ârâyiş ü zinet cihâna

Yapıldı peyk-ḥâne himmetiyle
Nukûş u şan'atı gelmez beyâna

Yegâne oldı târiḥi Şabiḥâ
Ne şâhâne binâ-yı peyk-ḥâne

Sene : 1179

İA. 36a; İO. 34a; E. 44a; İ. 64b.

BOSTANCI BAŞI KÖPRÜSİ SEMTİNDE
BAŞI BÜYÜK KARIYYESİ
KURBÜNDE KED-ĤÜDĀ ŞÜĤİ KADIN BINĀ
EYLEDİĞİ CİSRÜN TĀRİĤİDÜR

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün
(. - - - . - - - . - -)

- 1 Şeh-i 'Abdülhamîd-i taç-dâruñ
Budur piş ü pesende peyk-i tevfiķ

O şāhuñ ked-ĥüdâsı Şüĥi Kadın
Olnduk da binâ-yı cisre teşvik

Hemân bu cisri yabdurdı bu yerde
Sadâķatle ĥulûşın itdi taşdik

Bu cisr-i nevden âmed-şüd idenler
Gider süy-ı reh-i maķşuda taĥķik

- 5 Şabîhâ düşdi bir târiĥ-i menķut
Bu ra'ñâ cisr-i nev-âşâr-ı tevfiķ

Sene : 1194

İA. 36a- 36b; İO. 34a- 34b; E. 44a- 44b; İ. 66b.

ŞAHİBÜ'L-ĦAYRÂT ŞEVKETLÜ SULTÂN
 MUŞTAFÂ MERĦUMUŃ
 SARÂY-I HÜMÂYUNDA BAĞCILAR OCAĞINDA
 MÜCEDDEDEN BİNÂ
 BUYURDUKLARI MESCİDE TÂRİHDÜR

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün
 (- - - - -)

1 Ol Kible şâhib-i zamân şehenşeh-i kutb-ı cihân
 Zill-ı Ħudâya müste'ân ya'ni semiy-i Muştafâ

Güş it o vâlâ mesnedi envâ'-ı Ħayrât eyledi
 Ez- cümle bu nev-ma'bedi yabdurdı böyle dil-güşâ

Ol pâdişâha şubh u şâm budur du'â-yı Ħâs u âm
 Tahtında kılsun ber-devâm Kayyüm olan Bâri-Ħudâ

Ol dâver-i pür-intibâh bu mescidi bi-îştibâh
 Yabdurdı bâ- 'Avnü'li-llâh mânend-i beyt-i kibriyâ

5 Oldı bi-tevfik-i Ħudâ târihi el-Ħağ ey Şabih
 Devletlü Sultân Muştafâ bu mescidi kıldı binâ

Sene : 1179

İA. 36b; İO. 34b; E. 35a- 35b; İ. 57a.

2b) bu nev-ma'bedi: nev-ma'bedi İO.

2b) yabdurdı: yapdurdı İA.

İSTANBULDA SOĞUK ÇEŞMEDE
MÜCEDEDEDEN BİNÂ OLUNAN
ZEYNEB SULTÂN CÂMİ'İ TÂRİHİDÜR

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Habbezâ câmi'a-i ahsen-i ahlâk-ı Hasan
Şânuhâ- Allâh zihî zübde-i efrâd-ı cihân

Duğteri zill-ı Hudâ Ahmed-i şâliş ya'ni
Tâc-ı 'iffet menişân Hazret-i Zeyneb Sultân

Eyleyüp mazhar-ı tevfiğ anı kayyüm Allâh
Yapdı bir câmi' -i nev şöyle ki mânend-i cinân

Öyle bir ma'bed-i müstahsen ü 'âlidür kim
Ka'be-i şâniye ta'bir olunursa şâyân

- 5 Kûbbe-i 'âliyesi kûnbed-i gerdüne şebih
Şân kanâdîl-i fûruzânî nücûm-ı raşşân

Şekl-i mihrâbı hemân çâk-i dil -i 'âşık-ı zâr
Kad-i mevzûn - minârı kad-i gül-çehre cüvân

Yapdı bir mekteb-i ra'nâ ki harîminde anuñ
Resm-i zib-âveri güyâ kafes-i Hakq Kur'an

Be kıyâm u be rükû' vü be sucûd u be ku'ûd
Be haq-ı şaff-ı melâik be haq-ı secde-berân

Muştafa Hân süvüm dâver-i sa'd- aḫteri kim
Kible-gâh-ı şeref-i düde-i Âl-i 'Oşmân

10 Nev-be-nev böyle nice vâkf-ı şerif aşâra
Her birin mazhar-ı tevfiq ide Hayy u Mennân

Daḫı maksûre-i şihhatde şafâlar sûreler
Nice sâl ü nice mâh u nice eyyâm hemân

Tâm târiḫüñ imâmân ile nuṭk itdi Sabîh
Mişli yok Ka'be-i nev-câmi'-i Zeyneb Sultân

Sene : 1183

İA. 36b- 37a; İO. 34b- 35a; E. 35b; İ. 57b.

9a) süvüm: şehe İO.

10a) nice: niçe İA., E.

11b) nice: niçe İA., İ., E.

12a) târiḫüñ: târiḫin İ., E.

ANATOLIDA BOLU-NÂM KAŞABADA BİNÂ
OLUNAN CAMİ'-İ ŞERİF TÂRİHİDÜR

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - . - - - . -)

- 1 Hazret-i aġa-yı zî-şân-ı silâh-dârân kim
Ya'ni Hâcî Muştafâ Aġa o zât-ı bihterîn

Eyledi bu câmi'-i vâlâyı bu yerde binâ
Nice ġayrâta muvaffak ide Hakk anı hemîn

Şol kadar ma'tbû' vu müsteşnâ yapuldı kim anuñ
Oldı her bir ġüşesi reşk-âver-i ġuld-ı berîn

Kubbesidür âsumân-pâye kanâdil aġterân
Her ruġâm-ı şâfi ġüyâ zîver-i rüy-ı zemîn

- 5 Şâhibü'l-ġayrâtı rûz u şeb kılındukça namâz
Eyleye dâreynde me'cür Rabbü'l-'âlemîn

Nâse târiġin zebân-ı ġâme nuġk itdi Şabiġ
Oldı bu nev-câmi'ün şekl-i binâsı dil-nişîn

Sene : 1163

İA. 37b; İO. 35a; E. 36a; İ. 57b.

2b) nice: niçe İA., İ., E.

5a) kılındukça: kılındukça İO., İ., E.

EBÜ - ZÂDE MUŞTAFÂ EFENDİ MÜCEDDEDEN.
İHYÂ EYLEDİĞİ CÂMİ'NÜN TÂRİHİDÜR (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Semiyî-i Muştafâ bir şâhibü'l-ḥayrât efendi kim
Odur bu câmi'i Hâcî Küçük ihyâsına Bârî

Şabiḥ ihlâs-ı niyyetle didüm târiḥ-i itmâmen
Yapan bu câmi'-i nev oldı el-ḥak vâkıf-ı şânî

Sene : 1189

İA. 37a -; E. 36a; İ. 87b.

(X) Târiḥ-i Ebü Zâde Muştafâ Efendi Müceddeden İhyâ eylediği
Câmi'i İ., E

TÂRİḤ BERÂY MA'BED-ḤÂNE Lİ-YAZICI-ZÂDE
MUḤAMMED EFENDİ NÂZİM-I
MUḤAMMEDİYE DER GELİBOLİ (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Yazıcı-zâde efendinün yine
Ma'bedi oldı 'aceb âbâd-ı feyz

Ya'ni hem-nâm-ı Süleyman-ı nebî
Bu makâmı yaptı ol şayyâd-ı feyz

Didi târiḥin yedilerle Şabiḥ
Bu maḥal oldı yine bünyâd-ı feyz

Sene : 1166

İA. 37a; İO. 35a; E. 49a; İ. 70a.

(X) Berâyî ta'mîr-i ma'bed-ḥâne lî-Yazıcı-zâde Muḥammediye der Gelibolî İ., E

79) İO'da yok

SARĀY-I HÜMĀYUNUŃ SOĞUKÇEŞME NĀM
MAHALLENÜŃ KARŞUSINDA ZEYNEB SULTĀN
HAZRETLERİNÜŃ İHYĀ BUYURDUKLARI
SEBİLÜŃ TĀRİHİDÜR

Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Zıll-ı Hakk husrev-i dîn Ahmed-i şâlis kim anuñ
Menba'ı 'işmet olan duhteri Zeyneb Sultân

Yapdı ebnâ-yı sebile bu sebîl-i nevi kim
Haseneynüñ ola ervâh-ı şerifi şâdân

Dil-nişîn öyle ki yok mişli cihân içre anuñ
Her ruhâmi ruh-ı âyine-i şafvet-'unvân

Tâs-ı raşendeleri kâse-i mâh-ı nev anuñ
Resm-i 'ayniyle hemân çeşme-i mihr-i raşşân

- 5 Seyr iden tarh-ı şafâ-bağşınıñ âb u tâbın
Olsa da Hızr u Sikender olur elbet hayrân

Vaz'-ı nâ-dîdesi şol mertebe müstaşsen kim
Görmemişdür bu şuda çeşm-i Sinimmâr-ı cihân

Nice böyle eşere şâhibetü'l-ğayrâtı
Eylesün mazhar-ı tevfiq-i Cenâb-ı Sübhân

Zıll-ı Hakk şâh-ı cihân Muştafa şâlişle aña
Tul-ı 'ömriyle şafâlar ide Allâh ihsân

İki mısra' ile târihin idünce işrâb
Sü-be-sü oldı ferâh-nâk Şabiha 'atşân

- 10 Âb-ı nâb-ı tâs-ı dil-cûsınıñ âb-ı hayvân
Mâ-şa- Allâh bu sebîl-i nev-i Zeyneb Sultân

Sene : 1183

İA. 37b; İO. 35b; E. 31b- 32a; İ. 55a.

10a) âb-ı nâb: âb-ı tâb İA.

TĀRĪḤ-İ ÇĀH

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(. . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Zâbit-i Eski- sarâyũñ ya'ni
Hâzret-i 'Anber Ağa-yı zî-şân

Ki odur menba'ı hayr ez-cümle
Bu çehũñ hafrını itdi ikmâl

Resm-i dil-cūsına beñzer bulamaz
Cüst u cü itse Sinimmâr hayâl

Hablidür târ-ı fûrûg-ı hürşid
Çarhıdur 'ayn-ı felek delvi hilâl

- 5 Tâ ki şâd-âb ola ebnâ-yı sebîl
İde Hakk şâhib-i hayrı hoş-hâl

Niyet itdükçe bu kevne hayra
'Ömrin eفزün ide Rabb-ı müte'âl

Yazdı bir mısra'ı târiḥ Şabîh
Nev-eşerdür bu çeh-i 'ayn-ı zülâl

Sene : 1176

İA. 37b; İO. 35b; E. 32a; 55a.

1b) zî-şân: zî - bâl İ., E.

2b) cüst u cü: cüst cü İA.

4a) târ: tâ E.

6a) itdükçe: itdükce İO., İ., E.

TÂRİH BERÂYI ÇEŞMEHÂ-YI HÂN-I CEDİD-I
ŞEHR-YÂR DER- KURB-I SULTÂN BÂYEZİD

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- - - - -)

- 1 Hamdü li'llah teşnelikden sũ-be-sũ buldı necât
Çeşme-sâr-ı Hân-ı Mahmudü's-şiyemle kâ'inât

Mışraf-ı vâhidle târihin Şabiha söyledüm
Ma'i Zemzem bi'ri güyâ kim biri âb-ı hayât

Sene : 1160

İA. 38a; İO. 36a; E. 30b; İ. 54b.

TÂRİH-İ ÇEŞME-İ SULTÂN MAHMUD

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- - - - -)

- 1 Pâdişâh-ı baħr-ı feyzün âb-ı cüd-ı mülhemi
Kıldı irvâ sũ-be-sũ leb-teşne-gân-ı 'âlemi

Dâldür târihüm ihyâ-yı hümâyün -meşrebe
Hân Mahmud eyledi icrâ bu ma'i Zemzemi

Sene : 1167

İA. 38a; İO. 36a; E. 30b; 55a.

TEVÂRİH-İ HAYRİYYE SULİ MANAŞTIRDAKİ
ÇEŞME VÜ MEKTEB TÂRİHİDÜR

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(. - - - . - - - . - -)

- 1 Ağa-yı hazret-i dârü's- sa'âde
Beşir Ağa-yı zî-şân u hüner-ver

Binâ kılmışdı bir nev-çeşme-i pāk
Mukaddem bu maḥalde ol kerem-ver

‘Utāşuñ keşretin gördi bu yerde
Olup deryâ-yı luḫi cūşiş-âver

O ‘aynuñ kıldı tecdîdüñ irâde
Yerin tevsi' idüp ol bende-perver

- 5 Yapup bir mekteb-i zîbende iyle
Bu dil-cü çeşme-i şâfi mükerrer

Ne zibâ çeşme-i nev tarḫ-ı vâlâ
Fezâ-yı dehre virdi zîb ü ziver

Du'â-ı ḫayr ile raḫbü'l-lisândur
Bu ḫayrâtı gören leb-teşne yekser

Şabiḫâ bi-nuḫaḫ târiḫin anuñ
Yazar bir beyt ile kilik-i sūḫan-ver

Bu ra'ná çeşmeden 'aḫşâna cümle
Beşir Ağa içerdi mâ'i kevşer

Sene : 1162

İA. 38a; İO. 36a; E. 31a; İ. 54..

3a) 'aḫşuñ: 'aḫşın İA., İO., E.

(X) Sulı Manaştırdaki çeşme vü mekteb tarihîdür İA., İO.

ÜSKÜDÂRDA ESKİ MENZİL-ĦÂNEDE ŐEYĦ
FEYZİNÜN TEKYESİNDEKİ ÇEŞME TÂRİĦDÜR

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 ĦaĦib-zâde çavuş-başı-ı esbâķ Ahmed Ağa kim
Bu feyz-âbâda virdi mâi vakfindan görüp elzem

SabîĦ ol ķurretü'l- 'aynın ider itmâm-ı târiĦin
Aķar el- Ħaķķ bu dil-cü çeşmede sıbteyn için Zemzem

Sene : 1190

İA. 38b; İO. 36b; İ. 54b.

RE'İS 'OŞMÂN EFENDİNÜN BOĞAZIÇINDEKİ
ÇEŐMESİNE TÂRİĦDÜR

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Şeref-baĦş-ı riyâset Ħazret-i 'Oşman Efendi kim
Bu dil-cü çeşmeye anı muvaffaķ eyledi Bâri

Mezîd 'ömr eyleyüp 'âlemde sıĦhatle selâmetle
Nice Ħayrâta mazĦar eylesün Ħaķķ ol himem-kârı

SabîĦ işrâb ider leb-teşne-gân nâse târiĦin
Bu çeşme oldu sıbteyn-i Resûla'llah için câri

Sene : 1181

İA. 38a - 38b; İO. 36a- 36b; E. 30b; İ. 54b.

85) E'de yok

TÂRİH-İ ÇEŞME-İ İSMÂ'İL EFENDİ

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(. . - - . . - - . . -)

- 1 Sa'y-ı İsmâ'il Efendiyi görüñ
Kıldı bu çeşmeyi ihyâ-yı cemil

Söyledüm mâsi gelünce târih
'Ayn-ı Zemzem eşer-i İsmâ'il

Sene : 1167

İA. 38b; İO. 36b; E. 31a; İ. 84b.

TÂRİH-İ ÇEŞME-İ ŞUNU'LLAH EFENDİ(X)

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün
(- - . - - - . - - - . - - -)

Târih-i dil-cûsı Şabiha çeşme-i şun'î Hudâ

Sene : 1164

İA. 38b; İO. 36b; E. 31a; İ. 84b.

KĀİM-MAKĀM KED-ĤÜDĀSİ EL-ĤAC
HÜSEYN AĞA İZMİRDE MUVAFFAK OLDUĞLARI
ÇEŞMENÜŖ TĀRİĖİDÜR (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Zihî kâim-makâmüñ ked-ĥüdâsı ol Ĥüseyn AĞa
Berây-ı vâlideyni eyledi bu çeşmeyi bünyâd

Şu rütbe âb-ı şâfisi lezîz ü cân-fezâdur kim
İçenler daĥi mâ'î'ül-hayâtı eylemezler yâd

Cihânda bu şuda bir çeşme-i nev olmadı ihyâ
Ĥudâ ol menba'ı cüduñ ide ĥayrâtını müzdâd

Şabiĥâ ter-zebân-ı lülesinden çıkdı bir târiĥ
Bu dil-cü çeşmeden rûĥ-ı Ĥüseyn ola ilâhî şâd

Sene : 1187

İA. 38b; İO. 36b; E. 32a; İ. 55b.

(X) Kâim-makâm Ked-Ĥüdâsı Ĥacı Ĥüseyn AĞa İzmirde Muvaffak oldukları Çeşmenüñ Târiĥidür İ., E.

ḤVACE-GĀN-I DĪVĀN-I HÜMĀYÜNDAN SĀBIKĀN
 HAREMEYN MUHASEBECİSİ ḤVACEGĀNDAN
 DEFTER EMİNİ ‘ALİ EFENDİ
 MERḤUMUŃ ZEVCESİ RÜSTEM KADIN
 MÜEDDEDEN BİNĀ EYLEDİĞİ ÇEŞME TĀRİHİDÜR

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün
 (.)

- 1 Emin-i defter-i divān ‘Ali Efendi merḥumuŃ
 Karīn-i izdivāç-ı ḥaş-ı Bānū-yı ḥulūş-ārā

Cenāb-ı menba’ül-ḥayrāt-ı Rüstem Kadın el-ḥaşıl
 İdüp mālile bu nev çeşmeden māl’l-ḥayāt icrā

Daḫi bir mekteb inşā itdi kim māl-fevkine el-ḥak
 Muallā ḫubbesine reşk ider bu künbed-i mīnā

Bu mekteble bu dil-cū ‘aynı ol merḥum u mağfūra
 Hediyye eyleyüp rüh-ı revānın eyledi ihyā

- 5 Ne bālā mekteb oldı ḫakḫ bu kim etfāl-i İslām
 Ne dil-cū çeşme-i pākizedür bu ‘ayn-ı rüh-efzā

Bināsı her birinüŃ şöyle maḫbu‘ ü muşanna‘ kim
 Nazīrin görmemiş çeşm-i Sinimmār-ı cihān aşlā

Şabiḫā mübde’a feyyāz-ı mutlakdan vürüd itdi
 ‘Ale’l-vechi’l-etem ḫab’a iki tāriḫ-i müsteşnā

Bu aḫsen mekteb-i zibende ḫarḫ-ı ḫārem-i vālā
 Bu dil-cū çeşme-i cūd-ı ‘āliden nüş kıl şihḫā

Sene 1172

İA. 38b; —; E. 31b; İ. 55a.

90) İO’da yok

1a) bānu: bu nev İ., E.

TÂRİH BERÂYI ÇEŞME-İ DARÜ'S-SA'ÂDE
AĞASI BEŞİR AĞANUŃ BAŞ YEDEKÇİSİ(X)

Fâsilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- - - - -)

- 1 Hazret-i dârü's-sa'âde ağası mağfûr kim
'Âzim-i dârü's-selâm olan be-emr-i Zü'l-Celâl

Menbâ'-ı Cevdet Beşir Ağadur ol merhûm anuŃ
Bendegânından Yedekci başısı şâhib-nevâl

Fâris-i deşt-i himem ya'ni Muhammed Ağa kim
Ol silâh-şör-i cenâb-ı Hân-ı Mahmûd'ül-âişâl

Şâd idüp maşşûş efendisinüŃ el-âk rûhını
Yapdı bu nev-çeşmeyi şarf eyleyüp mâl u menâl

- 5 Öyle maţbu' ü muşanna'dur ki resm-i dil-keşi
Böyle nev-ţarh itmemiş 'ömrüŃ Sinimmâr hayâl

Bir hayât-efzâdur âbı kim bu dil-cû menba'uß
Âb-ı hayvânuß bu şuda olması emr-i muhâl

Feyz-bağş-ı âb u tâb-ı çeşme-i hürşiddür
Sâfvet-i mâ'î mu'ayyen çeşme-sâr-ı bî-mişâl

Teşnegâne eyledüm işrâb târihin Şabih
Akdı engüşt-i Muhammeden gel iç âb-ı zülâl

Sene : 1167

İA. 38b- 39a İO. 36b- 37a; E. 34a; İ. 56b.

(X) hüve: İ., E

ÜSKÜDÂRDA VÂLİDE CAMİ'İ KURBİNDA
MÜCEDDEDEN İKİNCİ KADIN BİNÂ EYLEDİĞİ
ÇEŞME TÂRİHİDÜR (X)

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün
(- - - - -)

- 1 Şâhenşeh-i 'âlem -penâh Sultân Hamîd-i dâd-ı Vâh
Şeh-zâdesinden biri âh dünyâdan itdi irtihâl

Allah o necl-i emcedüñ nevyîn mînû-mesnedüñ
Şeh-zâde Sultân Ahmedün kabrin ide cennet-mişâl

Rûhı içün gör himmeti kim mâder-i pür-şefkati
İkinci Kadın hazreti üç çeşme yaptı bî-mişâl

Kim birine olmaz nazîr ser-çeşme-i mihr-i münîr
Bu tarz-ı tarh-ı dil-pezîr görmiş degül çeşm-i hayâl

- 5 Hakk sine-perver kadını şâh-ı şeref 'unvânını
Şeh-zâde vü sultânını sıhhatde kılsun pür-kemâl

Olsun o şâh-ı mülk-i dîn oldukça tahtında mekîn
Şeh-zâdegânıyla hemîn mahfûz-ı Hayy-ı lâ-yezâl

'Atşâne işrâb eyledüñ târih-i itmâmın Şabîh
Merhûm Sultân Ahmedüñ nev-çeşmesinden mâ-zülâl

Sene : 1194

İA. 39a; İO. 37a; E. 34b; İ. 56b.

(X) Üsküdar'da Vâlide Cedîd Cami'î Kurbında Müceddeden
İkinci Kadın Binâ Eylediği Çeşme Tarihîdür İ., E.

HÜVE

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Magfîret-cûy-ı Hudâ ya'ni Şafiyye Hatuna
Âb-ı şâfiyle bu nev-çeşmeyi itdi icrâ

Şâd idüp rûhını sıbteyn-i Resûla'llâhuñ
'Ayn-ı kevşer akıdup kıldı 'utâşî irvâ

Geldi târih-i yegâne dil-i 'atşâne Şabiñ
Çeşme-i Şâfiyyeden mâ'-i hayât iç sıhhâ

Sene : 1164

İA: 39a DK.; -; E. 32a- 32b; İ. 55b.

TÂRİH-İ İNTİKÂL-İ 'AZİZİ MÂ- TOKÂTİ HÛVÂCE
MUHAMMED EMİN NAKŞ-BENDİ
İSTANBULDA SOĞUK KAPU CÂMİ'İNDEDÜR

Mef'ulü Fâsilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Pîr-i sülûk-ı mürşid-i tesellûñ ol 'aziz
HÛâce Emîn Efendi Tokâti-i zü'l-kemâl

Egrikapuda hân-geh-i mîr-i Buğâriyi
Kıldı maşâm-ı râst - nevâ sâlikân-ı bâl

Hakk da'vetiyle târuñ nâsût oldı çün
Lâhûta rûhın itdi revâne bulup vişâl

El almış idi Hâzret-i Yekdestden idüp
Ehl-i yemîne mülhak anı Fâiz-i şimâl

Giryân-dil eyledi bizi çün fırkatiyle Hakk
Hândân terbiye ide rûhından ire hâl

5 Yâ Rabb feyz-i sırrı ile eyle müstenîr
Me'yus kılma bizleri kıl mazhar-ı cemâl

Kıldı Şabîhe sırr ile imdâd kim budur
Sânîy-yi Nakş-bendi göçdi meded sâl-i irtihâl

Sene : 1158

İA. 39a; İO. 37a; E. 47b-48b; İ. 77a.

KOCA MUŞTAFÂ PAŞA ÂSTÂNESİNÜN ŞEYHİ
NUREDDİN EFENDİ MERHÛMUÑ
TÂRİH-İ VEFÂTIDUR

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(.)

1 Hâzret-i şeyhü'l-meşâyih kutb-ı pergâr-ı zamân
Ya'ni Nüreddin Efendi mazhar-ı sırr-ı vedûd

Hân-kâh-ı 'âlem-i nâsütdan vahşet idüp
Girdi halvet-gâh-ı lâhûta olup âhir nebûd

Maşriq-ı şubh-ı tecellî idi ol zât-ı şerîf
Cisminüñ her zerresi bir kuruş-ı hürşid-i şuhûd

Şoĥbet-i bîdâri-i 'irfan-medârından anuñ
Ref' olurdu sâlikinden perde-i çeşm-i rekûd

- 5 Perniyân-ı kâr-gâh-ı 'aşk idi peşmînesi
K'anda olmuş rişte-i nûr-ı tecellî târ u pûd

Zann iderdi çille-bend oldukça ol zâtı gören
Mâh-ı çarĥ-ı feyz olmuş hâleden pertev- nümûd

Dâne-i tesbîhi devr itdükçe zıkr-i Hakk ile
Tâir-i kudse olurdu riştesi dâm-ı kuyûd

Ka'be-i vahdet idi şahn-ı harîm-i tekyesi
Büriyâsı ser-te-ser yek-rengi-i nakş-ı sücûd

Merķadinde ol kadar meşhûd olur kim feyz-i Hakk
Kubbesi olsa sezâdur künbed-i çarĥ-ı kebûd

- 10 Çehre-sây-ı 'aciz olanlar dergeh-i vâlâsına
Bir daĥi olmaz esîr-i pençe-i nefis-i 'anûd

- 11 Sen de ol ey dil kemâl-i 'aşk ile rû-mâl kim
Eylesün her-dem saña âşâr-ı esrâr-ı vürûd

Himmet-i pîrân ile nuţk eyle târiĥin Şabîĥ
Kıldı Nûreddin 'aşk-ı Allah ile maĥv-ı vücûd

Sene : 1160

İA. 39b; İO. 37b; E. 48a; İ. 69b.

TÂRİH-i VEFÂT BERÂYI KÂŞÂNÎ
İSMA'İL EFENDİ (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(.)

- 1 Vâkıf-ı esrâr-ı tevhid-i cenâb-ı Kibriyâ
‘Arif-i bi’llâh u ehl-i hâl u şâhib-intibâh

Kâmil ü dânende-i sırr-ı rumûz-ı evliyâ
Fâzil-ı müşkil-güşâ dâne-dil-i ‘irfân- penâh

Ya'ni İsmâ'il Efendi kim kemâl-i ‘aşk ile
Maḥva vardı şâhıden güyâ ki ol merd-i ilâh

Şöyle maḥbûb’ül-ḳulûbı aḥsenü'l-ḥulḳ idi kim
Dide-i ‘uşşâḳda olmuşdı çün nûr-ı nigâh

- 5 Öyle şevḳ-âverdi kim ‘irfân-me’âl-i şoḫbeti
Meclisi olmuşdı erbâb-ı derûne cilve-gâh

Hâşılı olmazdı tekmil-i seyâhat eylemek
Hücre sin tâ kim abdâl itmeyince tekye-gâh

Künbed-i çarḫı tanîn- endâz kıldı ser-te-ser
Rihlet için şeyḫ ü şâbuñ itdigi feryâd u âh

Hâḳka-i ‘ism-i laṭifinde gıdâ-ı ‘ömrini
Eyledi ser-pençe-i bazû-yı merk âḫir-tebâh

Çille-i ḳayd-ı ‘anâsırdan çıkub şad şevḳ ile
Girdi ḫalvet-ḫâne-i firdevse ol bî-iştibâh

- 10 Terk idüp kâşâne-i cism-i nizârın ‘âkıbet
Oldı dergâh-ı cenâb-ı Kibriyâya rû- be- râh

- 11 Bî-nukat beytümle nuḡk itdüm anuñ târihini
İrtihâlin güş idüp oldum Şabiḡâ ‘özü-ḡvâḡ

Eyleyüp koç başın âḡir râḡ-ı ḡaḡḡ içre fedâ
Derviş İsmâ‘il Efendi kıldı ḡuldı ḡân-ḡâḡ

Sene : 1162

İA. 39b- 40a; İO. 37b- 38a; E. 48b; İ. 69b.

97

TOPḡÂNEDE TEKYE-İ KÂDİRİ-ḡÂNEDE MEDFÜN
ḡAZİNE-DÂR DEDEDÜÑ TÂRİḡ-İ FEVTİDÜR (XX)

Fâsîlâtün Fâsîlâtün Fâsîlün
(.)

- 1 ḡâzin-i gencîne-i sırr-ı ḡudâ
Nâm-dâḡ-ı Muḡtafâ ya‘ni Dede

‘Aḡḡ ile seyr-i fenâ-fillâḡ idüp
Şaḡv-i maḡv itdi bekâ-billâḡda

Düşdi bir târiḡ-ı ḡaḡḡâni Şabiḡ
Kenz-i maḡfi mahremi oldu Dede

Sene : 1168

İA. 40a; İO. 38a; E. 49a.

96/(X) Târiḡ-ı Merḡiye Berâyı Kâḡâni İsmâ‘il Efendi
Raḡmetu’llâḡi ‘Aleyḡ İ., E.

97/(XX) Topḡânedeki Tekye-i Kâdiri-ḡânedeki Medfün ḡazi-
nedâr Dedenün Târiḡ-ı İrtihâlidür İ., E.

BEŞİKTÂŞ MEVLEVÎ-HÂNESİNÜN ŞEYHİ
TOKÂTİ ‘ABDÜLAHAD EFENDİNÜN
TÂRİH-İ MERSİYESİDÜR (X)

Mef’ulü Fâ’ilâtün Mef’ulü Fâ’ilâtün
(.)

- 1 Sad hayf kim Beşiktaş Mevlevî-hânesinün
Şeyhi olan Tokâtî ‘Abdülâhad Efendi

Bu tekye-i fenâdan döndi yüzi bekâyâ
Habs-i nefes idünce mânend-i Nakşbendî

Âyîn-i mevlevîye hatm oldı kendisinde
Nây-ı teninde anuñ âheng-i dem dükendi

Ol kâmil-i mükemmel esrâr-i meşneviyle
İrşâd iderdi her bir dervîş müstemenddi

- 5 ‘Uşşâk-i bî-nevâ-yı lebrîz-i feyz iderdi
Cân şohbeti iderken âşâr-ı nûş-ıhandi

Hem ‘aşr olup kemâlin bir kerre güş ideydi
Şâkird olurdu aña ez-cân u dil Hücendî

Sâliklerin iderdi bir demde vâsıl-ı Hakk
Bir şeyh-i kâmil idi mânend-i Taşkendî

Olmışdı zâtı anuñ bir gevher-i yegâne
Devrân zâyi’ itdi ol merd-i dil-pesendi

Nâmı gibi Şabîhâ târihi oldı yek-tâ
Tekmîl kıldı devrin ‘Abdülâhad Efendi

Sene : 1180

İA. 40a; İO. 38a; E. 49b; İ. 70b.

(X) Beşiktaş Mevlevî- Hânesinün Şeyhi Tokâtî ‘Abdülâhad
Efendinün Târihidür İA., İO.

2a) yüzi: yüzün İ.

6a) ideydi: iderdi İO.

TÂRİH-İ DİĞER DERVİŞ İSMÂİL EFENDİ (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Sâlik-i râh-ı tarîkat nükte-dân-ı ma'rifet
 Kâşif-i remz-i haqîkat vaşıl-ı kurb-ı Hudâ

Ya'ni kim Kâşâni İsmâ'il Efendi 'âkıbet
 Kıldı cism-i müste'ârın 'aşk ile ma'v u fenâ

Ol ma'arif-pervêrûn hayfâ ki dest-i rûzgâr
 Eyledi şîrâze-i mecmu'a-i 'ömrin hebâ

Fülk-i tab'ı lenger-endâz-ı yem-i vahdet idi
 Hiç olmazdı garîk-i keşret-i mevc-i sivâ

- 5 Kendüye güyâ ki hâl-i insilâh oldu makâm
 Zâtın ifnâ eyleyünce kıldı işbât-ı bekâ

Kendi târihin Sabihâ didi kable'l- irtihâl
 Dervîş İsmâ'il Hakkâ kıldı öz cânı fedâ

Sene : 1162

İA. 40a; —; E. 48b- 49a; İ. 70a.

(X) Tarih-i Diger İ.,E.

99) İO'da yok

5a) hâl-: hâl- İA., İO.

TĀRĪḤ-İ MERŞİYE BERĀYİ MİHR-MĀH
SULTĀN VĀLİDESİ ÜÇÜNCÜ ‘AYN-İ ḤAYĀT KADIN
RAḤMETU’LLAHİ ‘ALEYHĀ

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
(- . - - - . - - - . - . -)

1 Cāmi‘ ül-ḥayr u semiyi-yi Muştafā
Kıble-gāh-ı mü‘minin ü mü‘mināt

Kuṭb-ı devrān şāhibü’l-ḥayrāt kim
Nuṭḡ-ı feyz-āşarı cümle vāridāt

Ya‘ni şāhenşāh-ı dīn-i zıll-ı Ḥakk
‘Ömr ile bulsun seririnde şebāt

Ol şeh-i ‘ālī-cenāba tā- ebed
Ola dār-ı saltanat bu ka’ināt

5 Zevce-i ‘iffet-şi‘arı ‘ākıbet
İrci‘i emrine kıldı iltifāt

Eylemişdi kendüye ‘akd-i nikāh
Anı şāh-ı dīn-i memdühü’s-şifāt

Mihr-Māh Sultānuñ ümm-i ekremi
Āh kim ‘Ayn-ı Ḥayāt-ı hoş- simāt

Rūhı ol sultāna vuşlat-yāb olup
Buldı ālām-ı firākından necāt

Fevtine kan ağlamakdan çeşm-i ḥalk
Oldı ‘ayn-ı nehr-i Ceyḡūn u Firāt

10 Duğter-i ḡurī-nejād ile ola
Cennet içre mazhar-ı envār-ı zāt

Düşdi bir tārīḡi ṡab-ı ‘āleme
Cennete ‘azm eyledi ‘Ayn-ı Ḥayāt

Sene : 1178

İA. 40b; —; E. 49a; İ. 70a.

100) İO., E’de yok

5a) şi‘ār: şümār İA.

8b) firākından: firākında İA.

KÂDÎ-ZÂDE DERVÎŞ ZA'İM MUŞTAFÂ AĞA
RİHLETİNE TÂRİHDÜR

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . - - - . - - - . -)

- 1 Şeyh Tokâdî Emin-i 'Ârifün
Bir mürîdi eyledi 'ömrin tamâm

Eyleyünce zıkr ile habs-ı nefes
Oldı vuslat-yâb-ı ma'bud-ı enâm

'Ârif-i bi'llâh idi ol rütbe kim
Şohbeti her nâkışı eylerdi tām

Evc-i me'vâyı makâm itmek için
Âhır emr-i irci'îye oldı rām

- 5 Düşdi târihi be-feyz-i hvâcegân
Muştafâ Tevfîke 'adn ola makâm

Sene : 1170

İA. 40b; İO. 38b; E. 50a; İ. 71a.

3b) eylerdi tām: eyler tamâm İA.

MİDİLLİLİ ŞEYH ʿOŞMÂN EFENDİNÜN OĞLI
ʿALİ EFENDİNÜN TÂRİH-İ İRTİHÂLİDÜR

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 ʿAli Efendi o tahrîr ü nev-civân-ı kûtbın
Vefât idünce melûl oldılar şerîf ü vazîʿ

O şâ'ir yedine Şefkat tehalluş itmiş idi
Aña müsellemler idi hoş-edâ-yı nazm-ı bedîʿ

Göçüp fenâ-yı cihândan bekâya ʿazm itdi
Muzîk merkâdi yâ Rabb ola riyâz-ı vasîʿ

İki elin pederi kaldırup didi târih
ʿAli Efendiye olsun peyam-berân şeffîʿ

Sene : 1186

İA. 40b; İO. 38b; E: 50a- 50b; İ. 71a.

ÜSKÜDÂRDA POST-NİŞİN SAÇLI HÜSEYN
EFENDİNİN TÂRİH-İ İRTİHÂLİDÜR

Mefûlü Fâ'ilâtün Mefûlü Fâ'ilâtün
(.)

- 1 Merdân-ı Hâlvetiden bir şeyh-i 'ârif-i Hakk
Tekmîl itdi devrin ya'ni Hüseyn Efendi

Hâlvet-nişin-i firdevs oldı gidüp bekâya
Bu tekye-i fenânuñ âhir o çille-bendi

İrşâd iderdi her dem pür nuḡ-ı feyz-eşerle
Şıḡ ile sâlik olan dervîş-i derd-mendi

Şürî vü ma'nevî hep pür feyz-i kâ'm olurlar
Pâkîze türbesinde züvâr-ı müstemendi

- 5 Düşdi Şabîh yek-tâ târiḡ-i nokḡa-dârı
Şeyh oldı dâr-ı 'adne Saçlı Hüseyn Efendi

Sene : 1182

İA. 40b - 41; İO. 38b- 39a; E. 50b; İ. 71b.

TÂRİH-İ DİĞER

Şeyh Hüseyn Efendi

Sene : 1182

İA. 41a; İO. 39a; E. 50b; İ. 71b.

TĀRĪḤ-İ DERVİŞ SA'DULLAH MEVLEVİ

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Seyyid-i sādāt-ı Sa'du'llah Efendi kim anuñ
 Murg-ı rûhı tekye-i me'vâda tutdı âşiyân

Ya'ni kim Gümruk emîninüñ birâder-zâdesi
 Terk idüp dünyâyı bâğ-ı cennete oldı revân

Vâlideyni kabri üzre geldi târihin didi
 Atdı Sa'dullah Seyyid Mevlevî firdevse cân

Sene : 1192

İA. 41a; İO. 39a; E. 51a; 71b.

KĀSİMPAŞADA HÜSAMEDDİN ŞEYH
 HÜSEYN 'UŞŞĀKUŃ ASİTĀNESİNDE
 ŞEYH AHMED İRTİHĀLINE TĀRİHDÜR

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Hâzret-i pîr-i Hüsâmeddin 'uşşâkuñ âh
 Âsitâne şeyhi Şeyh Ahmed o zât-ı bî-vücüd

İnsilâh el virdi güyâ zıkr iderken kendüye
 Kıldı âhir tekye-i 'aşk içre ifnâ-yı vücüd

Kâtre-i cismi şu rütbe feyz-i cüş-â-cüş idi
 Mevc ururdu hücre-i hâşşında envâr-ı şuhüd

Elde kalmışdı 'amüd-ı şubh-ı nurânî-'aşâ
Sübha-i şâd-dânesiydi 'uqde-i Pervîn - nümüd

- 5 Hırkasın nesc eylemişdi güyyâ nessâc-i feyz
Rişte-i nür-ı tecellidendi anda târ u püd

Merkad-ı pür-nûrına züvâr sürdükçe yüzün
İtmeye bî-behre feyzinden anuñ Rabb-ı vedüd

Yazdı târihin yed-i feyz-i Hüsâmeddîn Şabîh
Derviş Ahmed kıldı derd-i Hakk ile mahv-ı vücüd

Sene : 1168

İA. 41a; İO. 39a; E. 51b; İ. 72a.

4b) sübha- : secde- E.

4a) elde: aldı İO.

107

TÂRİH-İ ŞEYH-İ NAKŞ-BEND
MUHAMMED EFENDİ

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül
(. - - . - - . - - . -)

- 1 Yine mürşid-i h^vâcegândan bir er
Kılup bâz-geşt itdi 'adni makâm

Nice eyyâm olmuş o şâhib-i hüner
Kapudân-paşa h^vâcesi hem imâm

Yaşı altmış üçte iken dünyeden
Gidünce buña itdi cümle enâm

İdüp habs-ı nefes ile nefy-i sūd
Bekâyı o dem şâbit itdi tamâm

5 Şu rütbe kim olmuşdı ehl-i kemâl
Nice fenni kılmışdı kendüye râm

Sürüşân sebak-ı Vâni olsa n'ola
İdinmişdi üstâd anı hâş u âm

Aña düşdi bir beyt-i târihi kim
Mücevher hurûfiyle buldı nizâm

Muhammed Efendi sefer der vaţan
İdüp kendüye kıldı huldi maķâm

Sene : 1162

İA. 41a- 41b; İO. 39a - 39b; E. 54a - 54b; İ. 72b.

108

TÂRİH-İ DERVİŞ YA'KÛB

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- - - - -)

1 'Azm-i 'uqbâ itdi bir bi-çâre hayfâ kim yine
Cürmini 'afv eyle yâ Rabb itme anı rû-siyâh

Vâh bi-hadla mücevher söyledüm târihini
Haķķ kıla Derviş-i Ya'ķûba cinânı tekye-gâh

Sene : 1162

İA. 41b; İO. 39b; E. 55a; İ. 73a.

107/4a) sūd: sivâ İA.

107/4a) sūd: süy İ., E

107/8b) kendüye: kendü İ., E.

TĀRİH-İ DERVİŞ MUŞTAFĀ SIRREDDİN

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

1 Āh bir dervîş-i pāk-i nām-dâş-ı Muştafâ
 Oldı zîr-i hırka-i 'aşk-ı Hudâda ihtifâ

Sarşar-ı bād-ı ecel efsûs ol bî-çârenüñ
 Eyledi şîrâze-i mecmû'a-i 'ömrüñ hebâ

Râbîta-bend-i cebîn-i şâh-ı Nakşibend idi
 Seyr iderken der vaţan âh eyledi 'azm-i bekâ

Tâlib-i 'ilm idi ammâ sîreti dervîş idi
 Hâşılı ol 'ârif-i pür- dâniş-i 'ibret-nümâ

5 Düşdi bir târih-i ra'ná fevtine anuñ Şabîh
 Ola Sirreddine yâ Rabbi müderris Muştafâ

Sene : 1161

İA. 41b; İO. 39b; E. 56b; İ. 74b.

TOPHÄNEDE KADIRİ-HÄNEDE ZAKİR
MAHMÜD EFENDİYE TÂRİH

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - - . - - - - . - - -)

- 1 Hân-kâh-ı 'âlemün bir Zâkir-i hoş-nağmesin
Eyledi bād-ı ecel mecmû'a-i 'ömrin tebâh

Halka-i zıkr içre 'uşşâkı iderdi beste-leb
Eylese âgâze-i şavt-ı segâh u çâr-gâh

'Andelîb-i gül-şen-i tevhîd idi güyâ o zât
Nağmesinden cümle dervîşân iderdi âh u vâh

Feyze mazhardı şu rûtbe kim kudüm-ı şevk ile
Şeyh ü şâbuñ tab'ını eylerdi ol pür-intibâh

- 5 Düşdi hâl-i fevti târihi mücevher - harf ile
Huld ola Mahmüd Efendiye İlâhî tekve-gâh

Sene : 1161

İA. 41b; İO 39b; E. 57a; İ. 75a.

KASIMPAŞA MEVLEVİ-HĀNESİ
NEYZEN-BAŞISI
DERVİŞ MUŞTAFANUŃ FEVTİNE TĀRİH (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Cihândan göçdi Neyzen-başı Derviş Muştafâ eyvâh
İlahî hem-dem-i 'uşşâk ola firdevs-i a'fâda

Dem-i âteş-nevâsı kalmayınca nây-ı cisminde
Karâr itdi o dem evc-i makâm-ı bezm-i 'ukbâda

Bu târih-i güher âyîn dür intâk-ı Mevlânâ
Süre Neyzen-başı dem hân-kâh-ı dâr-ı me'vâda

Sene : 1195

İA. 42a; İO. 4a; E. 56a; İ. 71a.

(X) Kasımpaşa Mevlevî-hânesi Neyzen -başısı Derviş Muştafâ-
nuŃ Târihidür İA., İO.

ĞALATA MEVLEVİ-HÄNESİ NEYZEN BAŞISI
DERVİŞ AHMEDÜN TÄRİHİDÜR (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(. - - - . - - - . - -)

- 1 Yüzün neyzen başı Derviş Ahmed
Bu tekye-gâhdan şad hayf döndi

Ururdu dem-i makâmât ezelden
Ki şeyhi Hazret-i Gavşi Efendi

Bed-âyîn-i felek dem-beste kıldı
Kudüm-ı merg ile ol derd-mendi

Maqâm-ı râhatül-ervâh iken âh
Nühüft oldu nevâ-yı dil-pesendi

- 5 Didüm râmiş-ger-i Nâhid târih
Dem âhîr nây-ı cisminde dükendi

Sene : 1162

İA. 42a; İO. 4a; E: 55a- 55b; İ. 73a.

(X) Galata Mevlevî Hânede Neyzen Başî İrtihaline Târih İ., E.

1a) yüzün: yüzün İ., E

5a) didüm: didi İA., İO., İ.

TÂRİH-i NEYZEN DERVİŞ SÜLEYMÂN

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(.)

- 1 Âh Dervîş Süleymân demini eyler iken
İtdi ahbâbına Yâ-Hû diyerek 'azm-i beğâ

Fukarâsından idi Hâzret-i Mevlânânûñ
Şems idi şohbet-i 'irfânında o merd-i dâñâ

Veh düşülse bu olur göçmesinüñ târihi
Eşer-i dem ney-i cisminde güm oldı hayfâ

Sene : 1167

İA. 42a; İO. 40a; E. 52b; İ. 72b.

MUHÂSEBECİ DİMEKLE MA'RÛF DEFTER EMİNİ
'ALİ EFENDİNÛN TÂRİHİDÜR (X)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Cenâb-ı defter-emîni 'Ali Efendiye Hakk
Habîbini ide yâver bi-hürmet-i Haseneyn

Livâ-i hamd-ı Resûlinde haşr ide Mevlâ
Bi-cünd-i âl ü şahâbe bi-hağ-ı Bedr ü Huneyn

İlâhî piş-geh-i rahmetinden itmeye dür
O şâh-ı sidre-serîr-i kalem-rev-i kevneyn

Dü-şâh-ı muhteremi yâd idüp didüm târih
'Ali Efendiye yâ Rabb şefî' ola Haseneyn

Sene : 1165

İA. 42b; İO. 40a; E. 49a; İ. 70a.

(X) Muhâsebeci Dimekle Ma'rûf Defter Emîni 'Ali Efendi ye
Raḥmetu'llahi 'aleyh İ., E.
114/2b) âlü sahâbe; âl-i sahâbe İA.

BU TĀRİH BİRĀDERLERİNE DÜR (X)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 (.)

1 Mürşid-i kâmil Müneccim başı âh
 Bu raşad-gâh içre girdi hâlvete

Olmuş idi hâkim-i Eyyüb o pîr
 Hizmet-i şer' ile irüp 'izzete

İrci'î emri gelünce güşına
 Vardı hâl-i şahvden mahviyyete

Cezmen ehl-ullâh târihin didi
 Gitdi 'Abdullâh Efendi cennete

Sene : 1194

İA. 42b; İO. 40b; E. 49a - 49b; İ. 70a.

(X) Târih-i Merşiye-i Birâder mâ İ., E.

2b) hizmet: hizmet E.

TĀRĪḤ-İ FEVT

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - . -)

1 Mîr-i deryâ Muştafâ Paşa o zât-ı yemm-himem
 Âğ olup baħr-ı sefid-âsâ yüzi almışdı nâm

İtdi emvâc-ı ecel çekirme-i cismin şikest
 Âh esüp bād-ı muħâlif 'âkıbet mânend-i sâm

Çekdirüp gitdi sefer-ber oldı baħr-ı Raħmete
 Sâlimen çün Nüh olsun dâhil-i darü's-selâm

Tâm târiħin diyüp yazdı Kirâmen katibîn
 Muştafâ Paşaya mersâ-yı cinân oldı makâm

Sene : 1182

İA. 42b; İO. 40b; E. 50a; İ. 71a.

4b) oldı: ola İO., İ., E.

YENİ CÂMİ'-İ ŞERİF KATİBİ ŞAFÂYİ-ZÂDE
HACI MUHAMMED SA'İD EFENDİ MERHUMUŃ
TÂRİH-İ FEVTİDÜR (X)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Şafâyi-zâde Muhammed Sa'îd Efendi dirîğ
Cân atdı âhirete bezm-i 'adne dâhil ola

Hisâb-ı defter-i 'ömrüŃ görüp muhâsebesin
Bekâya gitdi hemân kurb-ı Hakkâ vaşıl ola

Du'aya iki elüm kaldırup didüm târih
Şafâ-yı hulde Muhammed Efendi nâ'il ola

Sene : 1189

İA. 42b; İO. 40b; E. 50b; İ. 71a.

(X) İstanbulda Bağçe Kapısı Kurbunda Vâlide Câmî'i Dimekle
Ma'rûf Yeni Câmî'-i Şerif Kâtibi Şafâyi-Zâde Hacı
Muhammed Sa'îd Efendi MerhumuŃ Târih-i Vefâtıdur İ., E.
2a) 'ömrüŃ: 'ömrin İA., İO.

TÂRİH-İ GÜMRÜKÇİ MUHAMMED EMİN EFENDİ

Mef'ülü Fâ'ilâtün Mef'ülü Fâ'ilâtün
(.)

- 1 Gümrükci-i Stânbul ya'ni Muhammed Emin
Gördi hesâb-ı 'ömrin oldı cinânda mekîn

İtdükçe murg-ı rûhı bæg-ı İremde pervâz
Oğlı kıızı cihânda olsun elemden emîn

Hakkında didi hâtif bir böyle aña târih
Gül-zâr-ı 'adni mesken itdi Muhammed Emin

Sene : 1181

İA. 43a; İO. 41a; E. 50b; İ. 71b.

TÂRİH DER-FEVT-İ RÂKİM PAŞA (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- - - - -)

- 1 Göçdi 'ukbâya cihândan 'azl olup
Manşib-ı firdevs ile Râkım Paşa

İrci'î emrin idünce istima'
Oldı âhir ser-be- teslim-i rızâ

Bang-ı kûs-ı rihleti gûş eyleyüp
Cân u dilden eyledi 'azm-i bekâ

Kabrini gül-şen-sarây-ı huld ide
Feyz-i rahmetle cenâb-ı Kibriyâ

- 5 Nutk olındı fevtine târih-i tâm
Vâli-i cennet ola Râkım Paşa

Sene : 1183

İA. 43a; İO. 41a; E. 50b- 51a; İ. 71b.

TÂRİH-İ FEVT

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Kitâb-hâne-i Maḥmūd Ḥân-ı maḡfuruñ
Fiḡân ki kâtibine teng olup bu dâr-ı cihân

Bırakdı defter-i cism-i nizârın âhir-ı kâr
Görüp muḡasebe-i 'ömrin itdi 'azm-i cinân

Düşürdi fevtine aḡbâbı böyle bir târih
Behişt olındı Muhammed Efendiye iḡsân

Sene : 1179

İA. 43a; İO. 41a; E. 51a; İ. 71b.

119/(X) Râkım Paşa İrtihaline Târih-i Merşiyeye İ., E.

121

TÄRİH-i FEVT

Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlün
(.)

- 1 'Âkıbet pâkîze bir tıfl-ı şerifün rûzgâr
Eyledi genc-i vücûdın âh medfün-ı zemîn

Yazdılar bâlâ-yı 'arşa fevtinün târihîni
'Andelîb-i cennet oldı hâk bu kim rûh-ı Emîn

Sene : 1169

İA. 43a; İO. 41a; E. 52a; İ. 72a.

122

TÄRİH-i FEVT

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(.)

- 1 Yine bir tâze tıfluñ murğ-ı rûhı
Uçup gül-zâr-ı 'adne tutdı lâne

Gidüp bâğ-ı na'îme ol melek-ğû
Karışdı zümre-i Kerrübiyâna

Şu rûtbe vâlideynün itdi mahzûn
Figân u nâlesi gelmez beyâna

Bu târih-i vefâtı bî-bedeldür
Muhammed Rüşdi Beg gitdi cinâna

Sene : 1169

İA. 43b; İO. 41b; E. 52a; İ. 72b.

123

TĀRĪḤ-İ FEVT

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 'Ömer Efendinün efsûs on iki yaşında
Bir oğlu 'ömr-i 'azizini eyledi tetmîm

Gül-i murâdı açılmaqsızuñ bu gül-şende
Derüni eyledi 'azm-i riyâz-ı dâr-ı na'îm

Pederle mâderinüñ sînesini eyledi hün
Vire teselli-i tām anlara Hudâ-yı Kerîm

Vefâtına yedimi ref' idüp didüm târiḥ
Hudâ cinânda Muḥammed Sa'îdi ide muḫîm

Sene : 1167

İA 43b; İO. 41b; E. 52a; İ. 72b.

124

TĀRĪḤ-İ FEVT

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(.)

- 1 Âḫir Eyyûbun müezzîn başısı Bû-bekr kim
Girdi 'adne eyleyünce bâb-ı vâlâsını daḫk

Güş idünce geldi yâda fevti târiḫi anuñ
Evc-gâh-ı maḫfil-i ḫuldi maḫâmı ide Ḥaḫk

Sene : 1167

İA. 43b; İO. 41b; E. 52a; İ. 72b.

125

TĀRĪḤ-i VEFĀT

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Tıfl-ı hem-nām-ı 'Alî semt-i cināna âhir
 Olayum sâkî-i kevşer diyu cân atdı hemân

Hakk mu'ammer ide hemşire vü dâderlerini
 Kad-i tûbâ gibi olduğça hırâmân-ı cinân

Vâlid ü vâlidesin dâhi ide 'ömr-efzün
 Devlet ü şıhhat ile Hazret-i Rabb-ı Mennân

Geldi bu nuḡkum anuñ fevtine târiḥ olarak
 Seyr-i gül-zâr-ı na'im eyledi 'Abdurrahmân

Sene : 1167

İA. 43b; İO. 41b; E. 52b; İ. 72b.

126

TĀRĪḤ-i FEVT

Fä'ilātün Fä'ilātün Fä'ilün
 (- . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Āh bir nevreste tıfluñ cismine
 Biçdi ḥayyât-ı ecel libs-i kefen

Fevtine târiḥ düşdi bâ-nuḡat
 Bülbül-i bāğ-ı cinân oldu Hüseyn

Sene : 1167

İA. 44a; İO. 42a; E. 52b; İ. 72b.

1a) Ah bir nevreste: Ah nevreste E.

2b) ḥayyât : ḥayyât İA., İO.

127

TÂRİH-İ FEVT

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . - - - . - - - . - . -)

1 Âh Mollâ Muştafâ encâm-ı kâr
Kıldı fânî dünyeden ‘azm-i bekâ

Cân atup gitdi riyâz-ı cennete
Kaldı evlâd u ‘iyâli bî-nevâ

Âh-ı bî-hadle didüm târihini
‘Ayn-ı cennet oldı kabr-i Muştafâ

Sene : 1167

İA. 44a; İO 42a; E 52b; İ. 72b.

128

TÂRİH-İ VEFÂT

Mefâsilün Fâsilâtün Mefâsilün Fâsilün
(. . - . - . . - - . - . - . . -)

1 Düşünce âteş-i merge ‘Ömer Efendi dirîğ
Hemân defter-i ‘ömr-i ‘azizin itdi remâd

Bilünce ma‘den-i dehrün nemâsı olmadığın
Riyâz-ı cennete oldı temayüli müzdâd

İdünce rûh-ı ‘azizi der-i cinâne duşul
Didi kudümüne Kerrûbiyân mübârek-bâd

Zamîre düşdi du‘â güne fevti târihi
‘Ömer Efendi İremde cemâl ile ola şâd

Sene : 1167

İA. 44a; İO. 42a; E. 53a; İ. 73.

128) İA., İO’da mükerrer

129

TĀRĪḤ-İ VEFĀT

Fāsilātün Fāsilātün Fāsilātün Fāsilün
(- - - - -)

- 1 On iki yaşında bir taze-civānuñ āh kim
Āhirü'l-emr eyledi şir-i ecel kārın tamām

Fevtini güş eyleyünce nāse tārīhin didüm
Şahn-ı cennet ola Seyyid Ahmede yâ Rabb maqām

Sene : 1166

İA. 44a; İO. 42a; E. 53b; İ. 73a.

130

TĀRĪḤ-İ VEFĀT

Mefülü Fāsilātün Mefāsilü Fāsilün
(- - - - -)

- 1 Kätib Hasan Efendinün āhir kefi ecel
Ser-defter-i hayätını çäk eyledi tamām

Dâr-ı fenâdan eyledi 'ukbâya irtihâl
Fermân-ı irci'îye idüp imtişâl-i tām

Tārīhi harf-i cevheri birle olur tamām
Kätib Hasan Efendi ide cenneti maqām

Sene : 1164/1166

İA. 44a; İO. 42a; E. 53b; İ. 73a.

130/3a) tamām: anuñ İ., E.

131

TĀRĪḤ

Fāsilātün Fāsilātün Fāsilātün Fāsilün
 (.)

- 1 Hayf bir zāt-ı şerîfün eyledi dest-i ecel
 Naqd-i 'ömr-i müsteâ'ın ceyb-i cisminden hebâ

Harf-i cevher-dârı bir târiḥ düşdi fevtine
 Dâhil-i cennet ola yâ Rabb Seyyid Mustafâ

Sene : 1164

İA. 44b; İO. 42b; E. 53b; İ. 72b.

132

TĀRĪḤ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'sülün
 (.)

- 1 Ecel dervîş 'Abdînün dirîgâ
 Yetişmiş oğlın âhir itdi ifnâ

Dü-beyt ile bu mısra' oldı târiḥ
 Halîlî ehl-i firdevs ide Mevlâ

Sene : 1164

İA. 44b; İO. 42b; E. 54a; İ. 72b.

133

TÂRİH

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Dünyeden gitdi yine bir nev-civân-ı nâ- murâd
Ya İlahî aña kaşr-ı cenneti eyle maqâm

Söyledüm târihini harf-i mücevherle anuñ
Câ ola Nu'mân Ağaya mesken-i dârü's-selâm

Sene : 1163

İA. 44b; İO. 42b; E. 54b; İ. 74a.

134

ÇEKDİRME BEĞİ 'ABDÜLKÂDIR
PAŞANUN TÂRİHİDÜR (X)

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün
(- - - - - - - - - - - - -)

- 1 Bir zât-ı baħr-ı himmetüñ fülk-i vücûdın 'âkıbet
Ugratdı girdâb-ı fenâya şarşar-ı merg-i 'aziz

Olinca âlât-ı kuvâ-yı keşti-i cism-i şikest
Deryâ-yı emn-i Bâriye lenger-figen oldı o mîr

Güş eyledükde rihletin harf-i mücevherle anuñ
Fevtine târih ey Sabih oldı bu beyt-i bî-nazir

Paşa-yı 'Abdülkâdire hem-vâre bâ-Nüh-ı neciyy
Kabri ola mersâ-yı baħr-ı rahmet-i Rabb-ı Qadir

Sene : 1163

İA. 44b; İO. 42b; E. 54b; İ. 72b.

134/(X) Çekdirme Begi 'Abdülkâdir Paşa Fevtine Târih-i İrtihal
İ., E.

135

TÂRİH

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün
(- - . - - - . - - - . - - - . - - - .)

- 1 Olsun hezâr âh u figân kim 'âkıbet zîr-i zemîn
Bir tıfl ândak sâlenüñ oldu yine ser-menziî

Düşdi zebân-ı hâmeden fevtine bu târih anuñ
Yâ Rabb ola kaşr-ı cinân gehvâre-i Seyyid 'Alî

Sene : 1163

İA. 44b; İO. 42b; E. 54b; İ. 73a.

136

KAPUDÂN HACI HÜSEYN FEVTİNE

Mefülü Fâsilâtü Mefa'ilü Fâ'ilün
(- - . - - - . - - - . - - - .)

- 1 Bâd-ı ecel esüp yine limân-ı dünyeden
Yelkenledi sefine-i cismin beri-figân

Yazdum vefâtı târihin anuñ bir âh idüp
Hâcî Hüseyin oldu yem-i rahmete revân

Sene : 1162

İA. 44b; İO. 42b; E. 55a; İ. 73a.

EYYÜBİ MECZÛB SÜLEYMÂN AĞA

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- - - - -)

- 1 Hüdhd-i rûh-ı Süleymân Ağanuñ
Âşiyân-gâh-ı teninden uçdı âh

Dünyeden pergâr-veş çizdi kenâr
Hazret-i kutb-ı mecâzib şimdi vâh

Söyledüm nâ-çâr târihin Şabiñ
Rûh-ı cismi oldı meczûb-ı İlâh

Sene : 1161

İA. 45a; İO. 43a; E. 55a; İ. 73a.

TÂRİH

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- - - - -)

- 1 El- amân ser-pençe-i şîr-i ecelden el-amân
Kim yine itdi telef bir nev-civân-ı ecmeli

‘Azm-i ‘uqbâ eyledi nûş itmeden bir katre şîr
Mâ'-i kevşerle ide şâd-âb anı dest eceli

Fevtinüñ târihini harf-i mücevherle didüm
Yâ ilâhî bâğ-ı ‘adni eyleye mesken ‘Alî

Sene : 1162

İA. 45a; İO. 43a; E. 55a; İ. 43a.

138/1b) nev-civân: nev-fezâdan İA.

138/1b) nev-civân İO'da yok

138/2a) bir katre şîr: âb-ı hayât İ., E.

138/2a) bir katre şîr İO'da yok

138/2b) dest-i ecel: dest-i ‘alî İA.

139

TÂRİH

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Hıyf kim bir tıfl-ı pâki dâye-veş dest-i ecel
Eyledi gehvâre-i zir-i zeminde ihtifâ
- Rûzgâruñ dest-i kahrı itdi ol bî-çârenüñ
Kise-i cismindeki nakdîne-i ‘ömrin hebâ
- Ten kafesde pençe-i ‘ikâb-ı merg idüp şikest
Uçdı murğ-i rûhı huldı lâne itdi güyyâ
- Oldılar te’sîr-i nâr-ı firkatinden rûz u şeb
Valideyni kâr-bend-i nâliş ü âh u bükâ
- 5 Fevtinüñ târihini hâtifden itdüm istimâc
Göçdi ‘Ârif Mustafâ firdevs-i a’lâdan yana

Sene : 1160

İA. 45a; İO. 43a; E. 56a; İ. 74b.

140

TÂRİH

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Âh kim göçdi yine bir nev-civân
Eylesün rahmet aña Bârî hüdây
- Düşdi bir târih-i re’nâ fevtine
Kaşr-ı cennet ola İbrâhime cây

Sene : 1162

İA. 45a; İO. 43a; E. 56a; İ. 74b.

139/3a) ‘ikâb: ‘ikkâb İA., İO., İ., E.

140/3a) hüdây: hüdây İ., E.

TÂRİH

Fâsilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(.)

- 1 Âh İbrâhim Ağa kilâr-ı şâhensâhdan
Bî-naşib oldı bekâya 'âzîm ol pâk i'tikâd
- İrci'î emri resân oldukda nâ-geh güşına
Bî-tevakkûf itdi der-gâh-ı Hudâya istinâd
- Görse ibn-i Mukle reşkîn-sâz olurdu hattına
Öyle bir pâkîze hattat idi ol nazik-nihâd
- Nâ-murâd otuz sekiz yaşında gitdi dünyeden
Cennetünle eyle yâ Rabbi çerâg u ber-murâd
- 5 Fevtinüñ târihini nâ-çâr yazdum ey Sabih
Hayf kim çıkdı sarây-ı dehr-i dünden nâ-murâd

Sene : 1161

İA. 45a; İO. 43a; E. 56b; İ. 75a.

2a) İrci'î: İrci'î ilâ rabbik râzîyeten merzîyyeh

Fecr sûresi: 89. sûre; 27-30 âyet.

Meali: "Ey güvenceye kavuşmuş ruh! Hoşnut etmiş ve hoşnut edilmiş olarak Rabbine dön."

HAREMEYN MUHASEBESİ KALEMİNÜN
BAŞ HALİFESİ HÂCİ İBRÂHİM EFENDİNÜN ZÂDESİ
MUHAMMED RÂİK MERHUMUN TÂRİHİDÜR

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Hâlife- zâde-i Râik Efendinün dirigâ kim
Kıpandı defter-i 'ömri bi-emr-i Hazret-i Sübhân

Şarâb-ı kâm ile pür olmadan peymâne-i 'ömri
Tehî işkeste kıldı dest-i mihr-i sâkî-i devrân

Bu çarh-ı hokka-i pîrûze-i reng-i sifle-perverden
Dirig olmadı ma'cûn-ı merâm u kâm ile neşvân

İdüp bu dehr-i fâniden ayâ 'azm-i bekâ itdi
Âña firdevs-i a'lâyı 'inâyet eylesün Yezdân

- 5 Şabiâ fevtine oldı sezâ el-hak bu târihüm
Muhammed Râike dârü's-selâmı Hak kıla ihsân

Sene : 1171

İA. 45b; İO. 43b; E. 56b; İ. 75a.

TÂRİH

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(-)

- 1 Hâce-i dehr-i denî kıldı telef
Âh kim bir zât-ı 'âlî ekmeli

Yazdum iki beyt ile târihini
Dâhil-i firdevs ola Hâcî 'Ali

Sene : 1161

İA. 45b; İO. 43b; E. 57a; İ. 75a.

TĀRĪḤ

Mefā'ilün Fe'ilâtün Mefā'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Muḥadderât-ı zamândan veliyye bir ḥâtün
 Ḥaṭâb-ı erci'-i nassından aldı âh-ı sebak

Anı müridesi itmişdi Şeyh 'Abdullah
 O pîre râbîta-bend-i ḥulûş idi el-hak

Sülûkı olmuş idi hûş-ı derdüm tevhîd
 Dinilse Râbi'a-i şâniye aña elyak

Şehe şuhûd-ı ilâh eylemek için teşrîf
 Der-i dilin veled-i kalbe itdirür idi dakḳ

- 5 Görüp muḥâsebe-i nefsinî tamâm ol dem
 Dirig defter-i 'ömr-i 'azizin eyledi şakḳ

Düşer ta'miye aḥakḳ fevti ḥakḳına târiḥ
 Emîne oldu ḥakîkat ḥak ile Ḥakḳ El- Ḥakḳ

Sene : 1167

İA. 45b; İO. 43b; E. 51b- 52a; İ. 72a.

6a) ta'miye: bu nutḳ İA., İO.

TÂRİH DER HAK-I DEFTER-İ RÂĞIB PAŞA

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(.)

- 1 Âh kim duhter-i pâkîze-i Râğib Paşa
‘Âkıbet fâriğa oldu bu cihân mülkini heb

İrci'î emrini güş eyleyicek ez-dil ü cân
‘Azm-i ‘ukbâyı hemân eyledi hâsr-ı matlab

Hacle-i dehrûn iken ‘iffet ü ‘işmet revîşi
Zîkr-i hâk oldu o meh-pâreye çâh-ı Nahşeb

Cân atunca peder-i muhteremi cânibine
Vâlidî türbesine defni görüldi enseb

- 5 Târn târih-i mücevher didi rûh-ı Râğib
Cilve-i cennet ide Nâile Hânım yâ Rabb

Sene : 1188

İA. 45a; İO. 44a; E. 51a; İ. 71b.

TÂRİH

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Yine bu dâr-ı fenâdan şerîfe bir hatûn
Ecel teri dökerek itdi ‘azm-i mülk-i beğâ

Bekâsı olmadığın fehm idünce dünyânun
Safâ-yı âhirete zevk-i dehri itdi fedâ

Bu güne söyledi mağdûmı nâse târihin
Nefise Hânuma cây-ı na'im ola me'vâ

Sene : 1181

İA. 46a; İO. 44a; E. 51a - 51b; 72a.

147

TĀRİH

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Yine şad hayf 'iffet-mâye bir mestûre hâtunuñ
Zemîn oldı libâs-ı cismine şanduka-i 'işmet

Hemân ol râbi'a pişe bu dâr-ı çâr-'anâsırdan
Çıkunca kaşr-ı 'adni kıldı halvet-hâne-i 'uzlet

Duâ-güne vefâtın güş idünce düşdi bir târih
Habibe kadınuñ kabrini Mevlâ eyleye cennet

Sene : 1169

İA. 46a; İO. 44a; E. 51b; İ. 72a.

148

TĀRİH

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Yine dünyâ-yı fâniden veliyye pâk bir hatun
Bekâya gitdi me'vâ eyledi firdevs-i a'lâyı

Duâ günü dü-destüm ref' idüp nuṭk eyledüm târih
Hudâ hem-dem kıla Âdem Şafıyyu'llaha Havvâyı

Sene : 1168

İA. 46a; İO. 44a; E. 53a; İ. 73a.

149

TÂRİH

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Züleyhâ-yı zamâne duğter-i Ya'küb Efendi kim
Uçurdu murg-ı rûhın âşiyân-ı evc-i me'vâya

Hatır-nâk-ı cihâne 'işmetinden itmeyüp ragbet
Cân atdı cennet-i 'ulyâdaki kaşr-ı mu'allâya

Mücevher harf ile târih-i fetvin söyledi hâtif
Muhaldür Yüsuf-istân-ı İrem rûh-ı Züleyhâya

Sene : 1167

İA. 46a; İO. 44a; E. 53a; İ. 73a.

150

HÜVE

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(-)

- 1 Bir şerife pâk hâtûn-ı kirâm
Şahn-ı bâğ-ı cennete başdı kadem

Yazdı târihin kirâmen kâtibîn
Ümmü Gülsümün yeri oldı İrem

Sene : 1169

İA. 46a DK. — İ. 72a.

150/İO'da yok. E'de yok

151

HÜVE

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(. - - - . - - - . - -)

- 1 Yine bir duh̄terün nakd-i hayâtı
Virüldi 'akıbet dest-i fenâya

Cihânı terk idünce vâlideynin
Emânet eyledi Bâri Hudâya

Yazıldı âh-ı bî-ħadde bu târih
Hanife cân atup gitdi bekâya

Sene : 1169
İA. 46a. —; E. 53a; İ. 73a.

151) İO'da yok

152

TÂRİH

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(. . - - . . - - . . - - . . -)

- 1 Âh kim dest-i ecelden yine bir ma'sûmı
Zir-i gehvâre-i kabr içre uyutdı hayfâ

Tam târih-i vefâtını du'â- gûne didüm
Emetullâha ola cennet-i a'lâ me'vâ

Sene : 1166
İA. 46b; İO. 44b; E. 54a; İ. 73b.

153

TÂRİH

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - . -)

1 İtdi bir hâatun yine 'azm-i bekâ
Güş idenler hayf iderlerse n'ola

Düşdi yâde fevti târihi anuñ
Mesken-i Hâtem Kadın firdevs ola

Sene : 1164

İA. 46b; İO. 44b; E. 54a; İ. 73b.

154

TÂRİH

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - . -)

1 Cânib-i firdevse bir duhter yine
Meyl idüp hayf oldı dehr-i târike

Âh-ı bî-haddla didüm târihini
Hacle-i 'uqbâya gitdi 'Atike

Sene : 1166

İA. 46b; İO. 44b; E. 54a; İ. 73b.

155

TÂRİH

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(.)

- 1 Âh bir hâtün şahib-i 'işmet ü 'iffet-mizâc
Terk idüp dâr-ı fenâyı oldı 'uqbâya revân

Gonçe-i 'ömrüñ perişân eyledi bād-ı ecel
Yâ Rab eyle kabrini şahn-ı gülistân-ı cihân

Düşdi hâtifden bu târihi du'â- güne aña
Kaşr-ı 'adni Fâtıma Kadın ide yâ Rabb mekân

Sene : 1162

İA. 46b; İO. 44b; E. 54a; İ. 73b.

156

TÂRİH

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Diriga seyyide bir duğteri dest-i ecel âhir
Ayırdı vâlideyninden vücûdın eyleyüp ifnâ

Atuñ çekdi bu çirk-âb-ı cihâne düşmeden evvel
Makâm-ı hacle-i 'adni aña ihsân ide Mevlâ

Kirâmen kâtibin şebt eylediler fevtine târih
Şerife Fâtıma yâ Rabb cinânı eyleye me'vâ

Sene : 1161

İA. 46b; İO. 44b; E. 54b-55a; İ. 73b.

156/3b) eyleye : eyle İA., İO.

157

TĀRĪḤ

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
(- - - - -)

- 1 'Azm-i 'uqbā kıldı bir hātün nāmı Sāliha
Hem müsemmâsı ide mænend-i ismi şāliha

Akrıbası şöyle tursun fevtini güş eyleyen
Rühına iller dağı dirler anuñ El-Fātiha

İltimās itdi dü- destüm ref' idüp tārîhini
Eyle yâ Rabb cennet-i 'adni makâm-ı Sāliha

Sene : 1159

İA. 46b; İO. 44b; E. 55b; İ. 74a.

158

TĀRĪḤ

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
(- - - - -)

- 1 Hayf kim bir duhter-i pākize-i 'iffet-mizâç
'Ākıbet ser-püş hâk-ı kabri aldı farkına

Dest-i sâkî-i ecelden cām-ı mergi nüş idüp
Ārzü- mend oldı gitdi bezm-i 'uqbâ zevkine

Düşdi bir tārîḥ-i nev harf-i mücevherle Sabîḥ
'Āyişe şādân ola her an Muhammed 'aşkına

Sene : 1159

İA. 47a; İO. 45a; E. 55b; İ. 74a.

158/3a) tārîḥ-i nev : tārîḥ bu İA.

159

TĀRĪḤ

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
(- - - - -)

1 'Ākıbet bir nev-reside-düḥter-i pākize āh
Hacle-gāh-ı dār-ı ḥulde eyledi geşt ü güzār

'İzzet-i mülk-i cihānı bī-bekā iz'ān idüp
Cān u dilden eyledi ıqlım-i 'uqbāya sefer

Bī-bedel tārīḥini ḥarf-i mücevherle didüm
Ravza-i 'adni 'Afife eyleye yâ Rabb maḥarr

Sene : 1170

İA. 47a; İO. 45a; E. 56a; İ. 74b.

160

TĀRĪḤ

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün
(. - - - -)

1 Yine bir nev-reside-duḥter-i pāk
Zemini eyledi gehvāre-i ten

Didüm bir āh ile tārīḥin anuñ
Ḥadice ide yâ Rabb 'adni mesken

Sene : 1170

İA. 47a; İO. 45a; E. 56a; İ. 74b.

159/3a) bī-bedel tārīḥini ḥarf-i mücevherle didüm: bī-
bedel tārīḥ-i cevher-dārını nuḥḥ eyledüm İA., İO.

161

TÂRİH

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

(- - - - -)

- 1 Âh kim fevt oldı bir pāk i'tikād
 'İffeti gelmezdi aslâ sağışa

Oldı târihini dü-beytümle tamâm
 Cây ide 'adni Şerife 'Ayışe

Sene : 1161

İA. 47a; İO. 45a; E. 56b; İ. 75a.

162

TÂRİH

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

(. - - - - . - - - - . - - - - . - - - -)

- 1 Yine çāk eyledi pākize bir hatunuñ âhir-ı kâr
 Giribân-ı kabâ-yı müste'âr-ı cismini devrân

Güzâr itdi hemişe derd-i günâ-gün ile 'ömrin
 Cenâb-ı Hakk aña şahn-ı behişt eylesün ihsân

Didüm güş eyleyünce fevtini bir âh ile târih
 Rukiyye Kadını firdevse işâl eyleye Sübhân

Sene : 1161

İA. 47a; İO. 45a; E. 57a; İ. 76b.

163

TĀRİH-İ KÜRBE-İ MÜRDE-İ NĀ-MURĀD

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - - -)

- 1 Bir ciger-dār u bahādur kürbe-yi şîr-i ecel
 Eyledi şad- hayf anuñ cismini yüz biñ pāreden

İntizār eyler iken aḥbāb-ı vāz'-ı ḥamline
 Oldı pey-der-pey seḳat efsūs ol bi-çāreden

Altı yāveriyle düşünce ḥāke tārîhin didüm
 Kız kedi cân virdi ḥayfā derd-i şayd-ı fareden

Sene : 1170

İA. 47a; İO. 45a; E. 55b- 56a; İ. 74b.

164

HÜVE

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün
 (. - - - - . - - - - . - - - - . - - -)

- 1 Yine bir duḫter-i pākizenüñ dest-i ecel āḫir
 Düşürdi mehd-i zîr-i ḥāk-i ḳabre cismini ḥayfā

Dü- beytümle anuñ tārîḫ-i fevti oldı bu mışraç
 Şerîfe Fâtıma dār-ı cinānı eyledi me'vâ

Sene : 1164

- - E. 53b; İ. 73a.

164) İA., İO'da yok

165

HÜVE

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Hayf bir tâze yigid eyledi 'azm-i 'uqbâ
 Bâg-ı firdevsi aña bahş ide yâ Rabb zül'men

Harf-i menkûtle târih-i vefâtın didiler
 Nüh 'Abbas kıla gül-şen-i huldı mesken

Sene : 1162

— — E: 55b; İ. 74a.

166

HÜVE

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün
 (- - - - - - - - - - - - -)

- 1 Âh âhir tıfl-ı İsmâ'îl Ağa
 Oldı pinhân-kerde-i mehd-i zemîn

Oldı târih-i mücevher fevtine
 Murg-i firdevs ola yâ Rabb âmin

Sene : 1164

— — E. 53b; İ. 73b.

165) İA., İO'da yok

166) İA., İO'da yok

167

HÜVE

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Âh kim seyyide bir duhter-i pākize yine
 Hacle-i dehri koyup eyledi 'azm-i 'uqbâ

Düşdi birden bire târih-i vefâtı yâde
 Emetullâha ola cennet-i a'lâ me'vâ

Sene : 1165

— — E. 53b; 73a.

168

HÜVE

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
 (. . . - - - . . . - - - . . . - -)

- 1 İki yaşında bir pākize duhter
 Yine mehd-i zemini kıldı me'vâ

Bu dehrüñ bî-bekâsın fehm idünce
 Hemân ol demde itdi 'azm-i 'uqbâ

Bu târihi n'ola tarh itse hâmem
 Züleyhâya ola yâ Rabb İrem câ

Sene : 1160

E: 55b; İ. 74a.

167) İA'da yok

168) İA., İO'da yok.

1672b) Emetullâha ola cennet-i a'lâ me'vâ: Emetullâh
 ola cennet-i a'lâ ola me'vâ İO.

1682b) 'azm-i 'uqbâ: 'azm-i bekâ İO.

169

HÜVE

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(. - - - . - - - . - -)

- 1 Yine pākize bir hatun şad hayf
Vücüd-ı müste'arın kıldı ifnâ

Hıtab-ı "irci'i"ye imtişâlen
Fenâ mülkinden itdi 'azm-i 'uqbâ

Dü beytümle bu mısra' oldı târih
Amîne dâr-ı huldi kıldı me'vâ

Sene : 1168
E. 53a.; İ. 72b.

169) İA., İO'da yok

170

HÜVE

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - - . - - -)

- 1 Bir yetim-i pâki zâyî' eyledi âhir ecel
Şöyle kim cisminden aslâ kalmadı şad hayf eşer

Almadan bir kâm u cefâ kim 'arûs-ı dünyeden
On sekiz yaşında kıldı dâr-ı 'uqbâya sefer

Bî-vefâlık fehm idüp bu dehr-i fâniden hemân
Ravza-i darû's-selâma eyledi geşt ü güzer

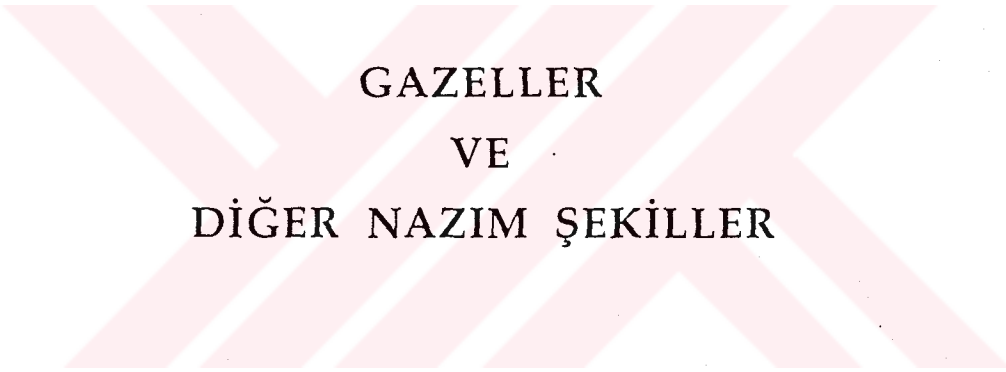
İki destüm ref' idüp nuḡk eyledüm târihini
Ya Rabb eyle 'adni 'Abdurrahmana cây u maḡarr

Sene : 1161
E. 57a.; İ. 76b.

170) İA., İO'da yok

1a) pâki: bâki E.

4b) maḡarr — kafiyesi bozuk.

GAZELLER
VE
DİĞER NAZİM ŞEKİLLER

İBTİDÂ-İ GAZELİYYÂT FÎ-HARFİ'L-ELF (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - - . -)

- 1 Mü-be-mü revnâk-fezâdur 'anberîn mûlar saña
 Sû-be-sû behcet-nümâdur mevc-i gîsûlar saña

Mısrâ'-ı bercestedür mevzûn-ı kadd-i dil-keşûñ
 Maṭla'-ı dîvân-ı ḥüsn ü ândur ebrûlar saña

Ol kadar nezzârede çeşmüñ füsün-kâr oldı kim
 Lâl olup hayretle meshûr oldı câdülar saña

'Ukde-i sünbül-nümâ-yı ḥatt-ı sebzüñden açar
 Bâd-ı âhum bâg-ı ruḥsârũnda şebbûlar saña

- 5 Hâl şanma nev-bahâr-ı rüy-ı âteş-tâbda
 Secde-berdür hâlet-i süzişle Hindûlar saña

Çeşm-i şayyâduñ k'ola dâm-efken-i mevc-i nigâh
 Lahza geçmez râm olur rem-gerde âhûlar saña

Serv-i nâzum naḥl-i dil-cû şanma mânend-i Şabîh
 Çekdi medd-i âh-ı ḥasret ile leb-cûlar saña

İA. 51b; İO. 49b; E. 57b; İ. 79b.

(X) Harfî'l-Elf İ., E.

4a) sebzüñden : seyrüñden İA., İ., E.

2

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Kaşlaruñ olmış iki hañçer-i bürrân saña
Karşu çıksa urulur Sâ'm u Nerîmân saña

Câm-ı mey çeşme-i hürşîd-i dirahşân saña
Her habâb encüm-i seyyâre-i rahşân saña

Mü degül belki miyânuñdan eşer nâ-peydâ
Kılsa îm'ân-ı nazar müy-şikâfân saña

Böyledür hâdişe-i hükm-i kemân-dâr-ı felek
Hedef-i sine baña nâvek-i müjgân saña

- 5 İtmiş ey şüh seni mest-i gurûr-ı işve
Mey-i nañvet şunalı sâkı-i devrân saña

Ben degül bülbül-ı uryâni gibi sine-şikâf
Nice gül-gonçesi şad çâk-i giribân saña

Cünbiş-i kaddüñe refârını uydursa dañi
Toğrusı beñzeyemez serv-i hırâmân saña

İşve-i dîde-i fettânuña meftûn olalı
Oldı hayret-zede rem-gede gazâlân saña

Gör harîr-i nîgehümden nice hayyât-ı hayâl
Biçdi endâmuñ içün câme-i çespân saña

- 10 Sevdigüm görse bu i'câz-ı letâfetle 'aceb
Nice tavşîf ider hüsnüñi Hassân saña

Ey gazâl-ı Huten-i işve Şabihüñ olamaz
Şahs-ı kilki gibi âbdâl-ı gazel-ıhvân saña

IA. 51b; IO. 49b; E. 57b; İ. 79b.

- 1a) kaşlaruñ: kaşların İ.
8) İ'de yok.
9) İ'de yok.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - - . -)

- 1 Ol yem-i hüsni ğinâ gelmez temâşâdan baña
 Çeşm-i zerka olsa her bir mevc-i deryâdan baña
- ‘Arz-ı hüsni itdükçe zîr-i hatt-ı kübrâdan baña
 Gül şunar güyâ benefşe-zâr-ı me'vâdan baña
- Biçdi hayyât-ı hayâl-i âteşin hâl-i ruhuñ
 Câme-i çespân-ı harîr târ-ı sevdâdan baña
- Sensüz ey meh-rû bu şeb seng içre mânend-i şerâr
 Şem'î-bezm oldu nihân fânûs-ı minâdan baña
- 5 Ol büt-ı âhvel- kirişme deyr-i nâz u 'işvede
 Vaz-ı keç reftâr mu'avveç- hatt-ı tersâdan baña
- Yâre oldukça merâyâ bu dil-i işkeleden
 Nice biñ şüret-nümâdur bir heyülâdan baña
- Sîm-endâmin nice vaşf eyleyem gördükçe âh
 Yüz virür şad-hayret ol âyine-sîmâdan baña
- Gör ne cādū-'işvedür bir demde ol sâkî-i nâz
 Gösterür şad-şü'le-i cevvale şahbâdan baña
- ‘Ayn-ı nûr-ı ‘aşk iden pervâne-i ser-geşteyi
 Rüşen oldu şü'le-i şem'î-şeb-ârâdan baña
- 10 Gör ne şayyâd-ı kemend-endâz-ı i'câzum Şabîh
 Şayd olur âhû-yı mazmûn deşt-i ma'nâdan baña

IA. 52a; IO. 50a; E. 59a; İ. 82a.

3/2) IA., IO'da yok

3a) hayâl: hayâl IA.

3b) çespân: cesbân IA., IO.

5b) reftâr: reftârı IA.

6a) merâyâ: mezâyâ IA.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Hep hilâl-i ma'la'idur ma'nen ebrûlar baña
 Mısrâ'-ı bercestelerdür kadd-i dil-cûlar baña

Ser-keş oldukça o serv-i hoş-ıırâmuñ meylini
 Eyler işrâb atılan fevâreden şular baña

Tâb-ı fikr-i hâlûñ itmiş şan beni âteş-gede
 Yanarak itse perestiş n'ola Hindûlar baña

Ân-be-ân gül-berg-i rüy u ha'ı-ı sebzîn mü-be-mü
 Añdırur şahn-ı çemende verd-i şebbûlar baña

- 5 Olamaz zevrâkçe-i dil lenger-endâz-ı necât
 Mevc-i girdâb-ı ha'ıardur çin-i gisûlar baña

Derdüm eözün olmadukça derdüme olmaz devâ
 İtmesün bî-hüdedür tedbîr Aristolar baña

Olalı neffâse-i Bâbîl-zemîn-i nazm-ı şüh
 Ey Şabiğ olmağdadur meşhûr câdülar baña

IA. 52a; IO. 50a; E. 60a- 60b; I. 80a.

7b) meşhûr: meşhûr IA., IO.

7b) baña: saña IO.

Fâsilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Ma'la'ı dîvân-ı dil zıkr-i dü-ebrüdur baña
 Mısrâ'ı berceste fikr-i kadd-i dil-cüdur baña

Bezm-i rüşen-dil ki bî-ḥarf olsa da pür feyz olur
 Mevce-i cüy-ı çemen çeşm-i sühân-güdur baña

Şöyle nakş olmuş ki her 'uzvunda sevdâ-yı bütân
 Şüret-i peyker-sitânüm esb-i cādüdur baña

Şayd iden işkeste-bâl-âvâre-i murğ-ı dili
 Dâne-i ḥâlünle çin-i dâm-ı gîsüdur baña

- 5 Her dür-i nazmuñ Şabiḥâ bender-i i'câzda
 Yek-be-yek sencide-i çeşm-i terâzüdur baña

İA. 52a- 52b; IO. 50a- 50b; E. 60b; İ. 80a.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Münevver olsa 'aks-i tal'atından hâne-i minâ
Gül-i hürşid ile hem-reng olur peymâne-i minâ

Ayâğ-ı mey gibi ol şem'î hüsne ben degül sâkî
Döner bezm-i şabâh-ı haşre-dek pervâne-i minâ

'Amüd-ı şubh olur her medd-i âh-ı rind-i mahmûruñ
Göründükçe beyâz-ı gerden-i cânâne-i minâ

Habâbı encüm ü mevci hilâl ü katresi hürşid
Döner devr-i sipihre gerdiş-i mestâne-i minâ

- 5 İder keyfiyyet-i mâ-fi 'z-zamirîn herkesün işrâb
Harâbâti velî hâli degül divâne-i minâ

Gelince güşına mengüş olup âbdâl olur zâhid
Dür-i şehvâr-bend-i kulkul-ı şeyhâne-i minâ

Nem-i eşk-i şabûhiden gül-i câmı ider sır-âb
Şabiha bülbül-i âteş-nevâ-yı lâne-i minâ

İA. 52b; İO. 50b; E. 58a; İ. 81a.

3b) göründükçe: göründükce İ., E.

6b) bend: pend İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Kaçan meyl itse süy-i câma-gül-gün eşheb-i minâ
 Licâmın Hüsrev-âne taldurur Cem-meşreb-i minâ

Şafası zevk-i minû gibi olsa kulkul-ı pür-feyz
 Uyardı la'î-i gevher-bârına yârûñ leb-i minâ

Habâbın çeşm-i hünin eylemekden şâkiyâ merdûrn
 Leb-i mey-günuñi görmekdür ancak maṭlab-ı minâ

Kadeh yârânı rind çağılan ister ola seng-ındâz
 Bize meşreb gerek zâhid gerekmez mezheb-i minâ

- 5 Şu rütbe mâye bahş-ı rûh kim güyâ dökülmişdür
 Şabîh âb-ı hayâtuñ cevherinden kâlib-ı minâ

İA. 52b; IO. 50b; E. 58a; İ. 81a.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Bî-gânelerle ol mehi kim görsem âşinâ
Olmaz şekîbe âh-ı şiyem bir dem âşinâ

Hemçün Mesîh olmasa rûh-âşinâlığı
Rûhü'l-Kudüsle olmaz idi Meryem âşinâ

Dânende-i rumûz-ı ezel tâ ebed olur
Bî-gâne kalmaz olsa dile âdem âşinâ

Olmaz hezâr-güne perestîşler eylesen
Bî-gâne âşinâ o bût-i gül-fem âşinâ

- 5 Mahrem degülse dil harem-i küyına n'ola
Olmaz harîm-i vaşlîna nâ-mâhrem âşinâ

Hengâm-ı cûş-ı girye güher-bağş-ı feyz olur
Oldukça merdümân-ı dü-dîdem yem âşinâ

Mânend-i nergis olmasa çeşm-âşinâ-yı bæg
Ezhâra böyle düşmez idi şeb-nem âşinâ

Feyz olmadukça nâtîka bî-gânedür Şabîh
Olmaz hayâle her sühân-ı mülhem âşinâ

IA. 52b- 53a; IO. 50b- 51a; E. 58b; İ. 81b.

5a) vaşlîna nâ-mâhrem: vuşlatına mahrem IO., İ., E.

5b) oldukça: oldukca IO., İ., E.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Ol meh degül piyâle-i raḥşâne âşinâ
Olmuş fûrûg-ı mihr-i dıraḥşâne âşinâ

Levh-i dile nizârüm olur çâk çâk reşk
Gîsü-yı yâre olsa ne dem şâne âşinâ

Bî-gânedür kalender-i ser-mest-i bezm-i 'aşk
Olmaz müdâm zahîd fûrûşâne âşinâ

Ta'tîr ider cihânı şabâ olsa kıl kader
Ol müşk-bâr-ı zülf-i perişâne âşinâ

- 5 Reng-i şü'ûn-ı vahdetüñ olmuş müzâhiri
Bî-gâne bilme bil Hakkı her şâne âşinâ

Rûh-âşinâ olan ezeli şâh-ı 'aşk ile
Olmaz ebed mezâhib ü kişâne âşinâ

N'ola Şabiḥ olursa güher-baḥş-ı feyz-i Hakk
Gavvâş-ı tâb-ı baḥr-ı dür-efşâne âşinâ

İA. 53a; İO. 51a; E. 58b; İ. 81b.

2a) yâre: pâre E.

5b) hakkı: ḥakkı İA, İO.

7b) tab': tab'-ı İA., İO., İ., E.

NAZİRE-İ NESİBÂ (X)

Mefûlü Fâsilatü Mefâ'ilü Fâsilün
(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 İtmezdi gülde görmese bülbül nedâ nidâ
Yelmezdi bâğa itse de peyk-i şabâ şibâ

Bir noktadan ne hâle girer gör besâ nisâ
Mânende-i maḥabbet ü miḥnet 'anâ 'inâ

Allâh birdür ikilük eşyâda añlamam
K'elf-i raḳamda biñle de birdür sevâ sivâ

Râh-ı bekâya bi-ser ü pâ şöyle sa'yi kim
Bilmez bu dâr-ı ten degül ehl-i fenâ finâ

- 5 Setr-i 'uyûb mazḥaridür bezl-i naḳd-i cûd
Zirâ ki kul bu fi'l-i şeni'a gaṭâ gıṭâ

Maḥv ol rizâda olma ḫilâfında öyle kim
Pür-zehr idüp şunarsa da nûş it anâ inâ

Fülk-i vücûdı şal yürisin baḫr-ı devlete
Olsun güşâde lengerüñ eyle levâ livâ

Söyler bahâr-ı ṭab'-ı Nesibi görüp Sabîḫ
İtmezdi gülde görmese bülbül nedâ nidâ

Bir hüsni var ki şahid-i tab'ı bülendiniñ
Yokdur gören anuñ gibi hoş muṭlakâ liḳâ

10 Beyt-i şerefde kevkeb-i ikbâli müstedâm
Olsun be-feyz-i şubḥ u mesâ vü 'aşâ 'iṣâ

İA. 53a; İO. 51a; E. 58b- 59a; İ. 82a.

(X) Nazîre-i Nesibâ be reddü'l-'aciz. İ.,E.

1a) gülde: bülbül İO.

1a) bülbül: gülde İO.

7a) yürisin: yürüsün İO., İ., E.

7b) lengerüñ eyle: lengeri eyle İA.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Tutsa dest-i h'vâhiş-i 'uşşâk dâmân-ı recâ
Pençe-i ümmîd ider çâk-i girîbân-ı recâ

Vahşet eyler şâhid-i âmâlden ehl-i cünün
Kayd olur âzâdeye zülf-i perişân-ı recâ

Reh-nümâ-yı Ka'be-i makşûddur süz-ı niyâz
Meş'al-i râh-ı talebdür şem'-i süzân-ı recâ

Kâm-yâb olmaz gönül bezl itmedükçe nakd-i cân
Rüşvete vâ-bestedür hep feyz-i cüyân-ı recâ

- 5 'Aşkdan dem-besteyüm yohsa der- âgüş itmegi
Yâre eylerdüm olaydı hadd-ı imkân-ı recâ

Nâle-i 'âşık dil-i ma'sûkı gam-nâk eylemez
Zevk-bahşâ-yı digerdür âh u efgân-ı recâ

Hîç âmâc-ı huşûle kâr-ger olmaz Şabîh
Nevk-i tîr-i kâmda olmazsa peykân-ı recâ

İA. 53b; İO. 51b; E. 59b; İ. 94b.

3a) süz-ı niyâz: süz u niyâz İO., İA.

4a) itmedükçe: itmedükce İO., İ., E.

12

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Şöyle âteş-fiken-i dâğ-ı süveydâ sevdâ
 K'oldı berk-i giyeh-i râğ-ı süveydâ sevdâ

Meyl-i âh-ı dil-i hasret-keş-i hâlûñle olur
 Sürme-i dîde-i mâ-zâğ-ı süveydâ sevdâ

Ukde-i zülfüñe hem-reng için eyler tesvîd
 Noktasın sînede şabbâğ-ı süveydâ sevdâ

Pertev-i nûr-ı siyeh sebz-i haş-ı hâlûñdür
 K'oldı reng-i çemen-i bâğ-ı süveydâ sevdâ

- 5 Görinür her şereri nokta-i eş'âr-ı Şabîh
 Şöyle âteş-fiken-i dâğ-ı süveydâ sevdâ

İA. 53b; İO. 51b; E. 60a; İ. 84b.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Ham-i gisûlarından mevce-i girdâb olur peydâ
Fürûg-ı 'arızından pertev-i meh-tâb olur peydâ

Düşerse çeşmüme 'aks-i hayâl-i la'li renginün
Ser-i şâh-ı müjemde gonçe-i sir-âb olur peydâ

Ben ol hayrân-ı 'aşk-ı kible-gâh-ı ebruvânım kim
Nazar kılsam ne semte gûşe-i mihrâb olur peydâ

İdünce âb u tâb-ı hande-i la'li o şûhuñ cüş
Girân-mâye dür-i şeh-vâre-i nâ-yâb olur peydâ

- 5 Görünse reng-i neşve 'aks-i mir'ât-ı cemâlünden
Habâb-ı câm-ı meyden dide-i hün-âb olur peydâ

Düşersem bahr-ı fikr-i 'arız-ı hün-riz-i cânâna
Kef-i gavvâş-ı tab'umda dür-i şâd-âb olur peydâ

Şabiha feth olursa mışra'ı dervâze-i mazmün
Güşâde her şikâf-ı beytden bir bâb olur peydâ

2a) hayâl-i la'li: hayâl-i rüy İ.

2a) hayâl-i la'li renginün: Hayâl-i renginün İO., E.

3a) hayrân-ı 'aşk: hayr-ı 'aşk İO.

6a) Hün-riz: hüy-riz İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Hâyâl-i kakülûñle çeşm-i terde h̄vâb nâ-peydâ
Girân-bâr-ı gam-ı 'aşkuñla tende tâb nâ-peydâ

Letâfet mevc-ñiz oldukça cûş-ı h̄andeden güyâ
Güherde reşk-i dendâniyle âb u tâb nâ-peydâ

Fürûğ-ı tal'atuñdan çeşmüm olmazsa letâfet-yâb
Yem-i giryemde mevc-i cilve-i meh-tâb nâ-peydâ

Açılsa gonçe-i bî-hadd-ı gül-bün medd-nigâhumda
Leb-i la'lûñ gibi gül-gonçe-i şâd-âb nâ-peydâ

- 5 Hemîşe devr-i ebvâb eyleyüp ey der-beder gezme
Ki Bâbü'llâhdan gayri güşâde bâb nâ-peydâ

Dür-i nazm-ı girân-mâyeñ gibi bañr-ı belâgatda
Şabîhâ gevher-i şeh-vâre-i nâ-yâb nâ-peydâ

Hezârân gonçe olsa gül-bün-i müjgân-ı çeşmümde
Yine la'lün gibi gül-gonçe-i şâd-âb nâ-peydâ

İA. 53b- 54a; İO. 52a; E. 60b; İ. 80b.

1b) girân-bâr: girân-yâr E.

2a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

2b) dendân: rindân İA.

3a) tal'atuñdan: tal'atından İA.

غزل فارسی

تاشدم شه کشور بخت سیاه خویشرا
چین زلف یار دائم تحتکاه خویشرا

میشود صید سحرکاهم غزال آفتاب
قالیم تاکشت ترکش تیراه خویشرا

چشم امشب بسکه ازتاب رخس دارد ضیا
هاله بینم کردش موج نگاه خویشرا

از حریر آتش عشق است بردوشم روا
کردم از بال سمندر ها کلاه خویشرا

سجده عجز آورم درکاه ایزد را صبیح
حمل کردم طاعت خودرا کناه خویشرا

۱۶

از نسیم نو بهار عشق فیض آثار ما
بر سمن سنبل کشاید کاکل دلدار ما

ابروان مطلع بدوان جمال اش هم جنان
مصرع برجسته شود موزون قد یار ما

خرقه فقر از پر پروانه ویلیل کنیم
کز کل شمع فناشد زیو دستار ما

پنجه مژگان ماجز پنجه ساقی نبود
جام کلکون داشتیم از دیده خونبار ما

بسکه از نور تجلی دردلم پرتو فزود
شعله باشد بر جهان از برق ایمن زار ما

باشد احکام جهان مستخرج از نجم حباب
طاس کردونش کویا ساغر سرشار ما

کلك نظم ما صبیحا بر لب حساد را
مهر خاموشی نهد از نقطه اشعار ما

پر تو عشق و هوا از شیشه ناموسها
مینماید چو درونك شعله فانوسها

ناله بیروح زیر خرقة سالوسها
مرده آواز یست کویا ازدل ناقوسها

نیست احلش دردم خنده کل اشکفته است
از نسیم نو بهار آرزوی بوسها

از شبیخون غم است آگاهی خوابیده دل
فیض بیداری رساند ثقلت کابوسها

زاشیان اوج وصل افتد بدام هجریار
مرغ دلرا بال وپر باشد کف افسوسها

بسکه طبع من جلای فیض میدارد صبیح
کشته درمرات دل معقولها محسوسها

Fİ-HARFİ'L-BÂ'

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Bulursa zerrece şevk-i ruhuñla tâb şarâb
Kemîne katrelerin eyler âfitâb şarâb

Firâk-ı câm-ı lebûñle çeküp 'azâb şarâb
Müdâm çeşm-i habâbın ider pür-âb şarâb

Khılar nukûş-ı hat-ı la'l-i nükte-sencûñden
Piyâlesin hat-ı yakût ile kitâb şarâb

Olursa hacle-i bezm-i neşât-ı meşşâta
Çeker 'arûs-ı keder rûyına nikâb şarâb

- 5 Garîk-i bañr-ı humâra dönerdi zevrak-ı câm
Sen olmasayduñ olup lücce-i serâb şarâb

Düşer ayaguña döndükçe bûs için lebûñi
Saña ne âl ile eyler gör intisâb şarâb

Şabîh şem'î-i şeb-efrûz-ı bezm olursa o mâh
Be-câdur eylese fânûsuñı habâb şarâb

İA. 54a; İO. 52b; E. 61a; İ. 86b.

6a) döndükçe: döndükce İO., İ., E.

7b) İA., İO., E'de yok.

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
(- - . . - - . . - - . . - -)

1 Câm-ı hevâsi itse mey-i kâm leb-â-leb
Âlâyiş-i bezm-i emel olmazdı hebâ heb

Şeb-nem gibi düşdükçe yoluñ süy-ı bahâra
Ol gonçe-femüñ küyna ey peyk-i şabâ şab

Her çarpulan âdem o peri hüsni Sebâdan
İhzâra sebebdür okusun aña Sebâ seb

Bâzi-geh-i sevlâda kılup zülfüñi çevgân
Küy-ı dili ey dil-ber-i gül-gün-kabâ kab

5 Cem'i ise 'arz- dâne-i âmâli Şabiâ
Çeng-i müjeñi hirmen-i eşküñde yebâ yeb

İA. 55a; İO. 52b; E. 61a; İ. 86b.

2a) düşdükçe: düşdükce İO., İ., E.

2b) gonçe: gonca İO.

5a) cem'i: cem' İA., İO., İ., E.

5b) çeng: jeng İA.

5b) eşküñde: eşkürnle İA., İO.

Mefülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
 (- - . . - - . - - . - -)

- 1 Eyyâm-ı gam-ı mihr-i ruhuñ şeb görünür hep
 Ecrâm-ı felek çeşmüme kevkeb görünür hep

La'lüñ ki nihân olalı gözden şerer-i âh
 Şahbâya bedel hubb-ı müzehheb görünür hep

Abdâl-ı gınâ-pişeye envâ'-ı ni'amlâ
 Keçkül-ı nüh-eflâk leb-â-leb görünür hep

Bî-dâniş olan zümre-i küttâbe bakılsa
 Mânend-i kalem cehl-i mürekkeb görünür hep

- 5 Ebyât-ı pesendide Şabiğ ehl-i kemâle
 Etfâl-i mazâmîn ile mekteb görünür hep

İA. 55a; İO. 53a; E. 61b; İ. 87a.

21.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Harîr hâleyi tenevvüre şemsi pîr ider meh-tâb
 Semâ' ile fezâ-yı 'âlemi tenvîr ider meh-tâb

Degül reng-i şafağ şubh-ı sefid âfâkda her dem
 Ru'âf-ı çarh için kâfur ile tedbîr ider meh-tâb

Açınça gonçe-i hvâbide-i şebbü-yı deycürü
 Gül-i mihr-i bahâra kûşını tanzîr ider meh-tâb

Külefdür dūd u aḡker kûş u hâle micmer-i sîmîn
 Meşâm-ı 'âlemi şeb-tâ-seher ta'tîr ider meh-tâb

- 5 Degül taraf-ı sevâd-ı şebde fecrûñ mevc-i envârı
 Şabîh âb-ı hayât-ı zulmeti tefcîr ider meh-tâb

IA. 55a; IO. 53a; E. 61b; İ. 87a.

3a) açınça: açınca IO., İ., E.

4a) micmer: maḡcer IO.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . -)

- 1 Feyz alup şerm-i ruhuñdan âfitâb
Virdi ol yüzden güle reng-i hicâb

Zülfüñi nezzâre-i germüm kılar
Müy-i âteş-dide-veş pür-piç ü tâb

‘Âlem-i âb içre sensüz sâkiyâ
Halka-i girdâb olur mevc-i şarâb

Şerm âb u tâb-ı la'lüñden olur
Jâle-pinhân gonçede hem çün gül-âb

- 5 Gırra olma hüsnüñe sâki k'olur
Neşve-i şahbâ gibi pâ-der-rikâb

Kıldı fikr-i hüsn-i hatt tab'um Şabîh
Güyyâ mecmu'a-i pür-intihâb

İA. 55a- 55b; İO. 53a- 53b; E. 61b; İ. 87a.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Olaydı vaşf-ı'izâruñla feyz-yâb kitâb
 İderdi şemselerin 'ayn-i âfitâb kitâb

Ne kııl ü kâl dükendi ne faşl olundı cedel
 Yazıldı mebhâş-ı haţtuñda bî-hisâb kitâb

Hezâr ders iderek devr ider Gülistânı
 Gül oldı bülbüle güyâ ki müsteţâb kitâb

Olinca gerden-i hûbân mektebe ta'lik
 Ne nâzik-âne olur mâlik-i rikâb kitâb

- 5 Görülse la'li o mâhuñ dem-i müţâla'da
 Sabih olur bedel-i sāgar-ı şarâb kitâb

İA. 55b; İO. 53b; E. 62a; İ. 87b.

Fİ-HARFİ'T-TÂ' (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Gazâl-ı nâza virmez cilve-i rem râm ile şöhret
Alınmaz şaydına düşme dem-â-dem dâm ile şöhret
- Nigîn-i la'l-i yâri zib-i engüşt-i nigâh it kim
Bula tâ merdümân-ı çeşm-i pür-nem nâm ile şöhret
- Fitil-efrüz şem'î medd-i âh olsam n'ola her şeb
O mâha hattı vermiş kılımdan şem şâm ile şöhret
- Galât- mızrâb-ı nâhid-i evc-i râst añlardum
Eger zir-i felekde bulmasa bem bâm ile şöhret
- 5 Ne âfet oldığın gösterdi ol şeh mülk-i hüsninde
Virüp mevc-i nigâha cevher-i şâmsâm ile şöhret
- Meh-i nev mihr ile hem-şadr olurdu merd-i nâkış-veş
Vireydi lekke-i keyfiyyet-i kem kâm ile şöhret
- Kılınmış kîsvesi târ-ı hatından Ka'be-i hüsnüñ
Nesim-i âh-ı serde n'ola virsem Sâm ile şöhret
- Müdâm olmazdı yâd-ı nâm-ı zevk-i bâde-veş pür-feyz
Harâbât-ı fenâda bulmasa Cem câm ile şöhret
- Hamûş ol neyl-i maksâdla Şabîhâ şân ile kaçduñ
Alınmaz olmadukça lâl ü ebkem kâm ile şöhret

İA. 55b; İO. 53b; E. 62a; İ. 86b.

(X) Harfî't-tâ' İ., E.

1a) nâza: tâze İ., E.

3a) fitil-efrüz: fitil-efrüz: İA., İO.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . -)

- 1 Olalı sermest-i cām-ı sâki-i bezm-i Elest
 Eyledi seng-i melâmet şîşe-i 'arum şikest

Âteşin ruhsâruñ ey büt eylemezdi secde-gâh
 Hâl-i Hindü-yı siyâhuñ olmasa âteş-perest

Nâle-i hicr târ-ı zülf ü mü-miyânuñla senüñ
 Perde-i tanbür-ı sinemde çıkar bâlâ vü pest

Hîç kâbil mi namâz-ı 'aşk ola hüsn-i kabül
 Almadukça çeşme-i hün-ı cigerden âb-dest

- 5 La'l-i mey-günuñ hayâl-i merdümân-ı didemi
 Gösterür pür-nevşe iki sâki-i sâgar be-dest

Menzil almaksa gönül meydân-ı 'aşk içre müdâm
 Çillesin çekdükçe gözle ol kemân-ebürda şest

Sâki-i kilik-i terüm şâ'irleri itdi Şabiñ
 Bezm-i ma'nâda mey-i mazmün-ı renginümle mest

IA. 56a; IO. 54a; E. 62a; İ. 86

2a) büt: put E.

2b) hâl-i hindu-yı siyâhuñ: hindu-siyâhuñ, İ., E.

4b) almadukça: almadukca IO., İ., E.

6a) müdâm: merâm İ.

6b) çekdükçe: çekdükce IO., İ., E.

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
 (- - . . - - . - - . - -)

- 1 Yâ Rab dilümi ma'la'-ı hürşid şühüd it
 Her zerremi ol ma'la'a âyine-nümüd it

Bir rütbede kıl cebhemi mâlişde esrâr
 Kim deyr ü haremde beni yek-reng-i sücüd it

Vir câm-ı ma'habbetle başa neşve-i 'irfân
 Ser-mest-i mey-i bî-hudî-i ma'v-ı vücüd it

Bir cezbe-i ta'kîke beni eyle figende
 Mâhiyyetümi vâle-i teşhîr-i vedüd it

- 5 Mecnûn gibi bend itme beni Leylî-i dehre
 Âzâde-i ser-sisile-i nefis-i 'anüd it

Hâk-ı kadem-i pîrini kuhl eyle Şabihe
 Tıfl-ı dil-i h'vâbidesini dide-güşüd it

İA. 56a; İO. 54a; E. 62b; İ. 89a.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(.)

- 1 Göñüldür läle-i bâg-ı maḥabbet
Süveydâ-yı derün dâg-ı maḥabbet
- Ğubâr-ı maḥdem-i şâh-ı ḥayâlün
Gözümde kühl-ı mâ-zâg-ı maḥabbet
- Ayağün öp elin tut pîr-i câmuñ
Ki zâhîd itsün ifrâg-ı maḥabbet
- Olur sevdâ-yı çîn-i kâkülünle
Dil âhû-peççe-i râg-ı maḥabbet
- 5 Olunca ol güle şad-çâk olur dil
Raķib-i rû-siyeh zâg-ı maḥabbet
- Şabiḥ eyler o verd-i ḥüsne her ân
Nesim-i âhum iblâg-ı maḥabbet

İA. 56a; İO. 54a; E. 62b; İ. 89a.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Bu mihmân-hânede her kim ola hem-sâye-i devlet
Aña deşt-i emelde sâye-bândur sâye-i devlet

Humâr u neşveden tertîb olunmuş bezm-i ikbâli
Muhammerdür hamîr-i zevk u gamla mâye-i devlet

‘Urûca süllem-i tevfiğden gayri tarîk olmaz
Yorulma kaç’ olur rûtbe degüldür pâye-i devlet

Sevâd-ı kâmda sevdâ-ger-i kâlâ-yı şervetdür
Serinde nuğre-i hüşin iden sermâye-i devlet

- 5 Döner bir lâciverd endüh mehd-i sa‘dına gerdün
Zen-i ikbâl olursa tıfl-ı bahta dâye-i devlet

Kerem erbâb-ı câh-ı vâye-dâr-ı ‘izz ü şân eyler
‘Atâdur ba‘iş-i ârâyiş ü pîrâye-i devlet

Bu ikbâl-i hünerde olmasaydı behre-yâb-ı feyz
Sabîh elbet olurdu hisse-mend-i vâye-i devlet

İA. 56b; İO. 54b; E. 63a; İ. 89a.

7b) hisse-mend : hisse-yâb İA., İO.

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
 (- - . . - - . - - - . - - -)

- 1 Zâhîd ola gör bâde-keş-i câm-ı kanâ'at
 Çekmez gam-ı ferdâyı mey-aşâm-ı kanâ'at

Noksân-pezîr olmaz ebed mâye-i feyzi
 Vaz'-ı ezeli kenz-i pür-ahkâm-ı kanâ'at

Bi't-tab' çıkar adı nüh-evrâk-ı sipihre
 Şol faşş-ı dile nakş olına nâm-ı kanâ'at

Düşmez kafes-i tende gam-ı dâne vü âbe
 Murg-ı dili şayd eyleyli dâm-ı kanâ'at

- 5 Hursend olanuñ her günü bir emn-i digerdür
 Âşûbdan âsûdedür eyyâm-ı kanâ'at

Dil mülki Şabîh oldu emîn düşmen-i gamdan
 Tab'urn olalı husrev-i hengâm-ı kanâ'at

İA. 56b; İO. 54b; E. 63a; İ. 90a.

Mef'ülü Fâsilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
 (.)

- 1 Rûsvâ-yı 'aşk olur olan elbet Elest mest
 K'eyler müdâm şîşe-i 'ârın şikest mest

Âhîr uruldum ol meh-i nâ-mihribâna âh
 Geldükçe bezme nâz ile hançer be-dest mest

Yâd-est eger tutuşsam o sâkî ile beni
 Âl eyler aldudur idüp ol çire-dest mest

Ol mihre çarh-ı çârûm olur şanki cilve-gâh
 Oldukça şadr-ı bezme murabba' nişest mest

- 5 Oldum harâb-ı bâde-i feyz-i ezel Sabîh
 Rûsvâ-yı 'aşk olur olan elbet Elest mest.

İA. 56b; İO. 54b; E. 54b; İ. 90b.

1a) rûsvây-ı 'aşk: sivâ-yı 'aşk E.

3b) âl eyler: âl ile İA.

4b) oldukça: oldukça İO., İ., E.

کیسوی الم سنبل باغ خرو ماست
رخساره حسرت کل روی سپید ماست

چون طور تجلی کلیمیم بمعنی
آئینه انوار حکم در غد ماست

وحشت زده چشم اشارات نهانیم
بش مژگان سیه دست درماست تاجن

دام افکن هر قمری آواره کلش
موج نکه دیده آن سروقد ماست

هر ناوک آهی که گذر کردون افلاک
از ترکش صد ناله کش کالبد ماست

غلطیده بیا بان مجازست سر ما
چوکان تواری پیر حقیقت مدوماست

دردست صبیحا قلم از بسکه جوان شد
دوشیزه اعجاز سخن نامزد ماست

دام از موج نکه آن دیده صیّاد داشت
 آهوی دلرا بدست غمزه جلّاد داشت

صد کل شمع از فتیل لا لها افروخته
 بسکه بلبل درکلستان آتشین فریاد داشت

مردم برکشته سامان و پریشان کواب کشت
 هرکه آن سرینچه مژگان شوخش یاد داشت

در چمن از بس چمان عشوه شد آن سروناز
 دیده حیرت ز طوق قمریان شمشاد داشت

بی لب میگون ساقی از حباب آتشین
 جام رنگینم چو لا له داغ مادر زاد داشت

رشته صد عقده کوشش بدست دل صبیح
 درکشاکش سبجه تزویر چون زهاد داشت

مدام این نشئه عرفان مرا از ساغر درد ست
دست ندارد کرکسی زین فیض صهبا نشئه نامر

فغان وآه آهندل بنا شد آتشین تأثیر
بطینت ناله دیوانه زنجیر چون سردست

عجز نبود تجزی ناپذیر و چون بچشم من
خیال آن دهان تنك تویك جوهر فردست

تهی نبود ز نقش قبض و بسط این ششدر عالم
کشاد وبست کردون مهره بازیچه نردست

صبیحا کی کند افشای بوی راز معنی را
بخاموشی کسی همرنك نقش غنچه وردست

هر آن مردی که نی مست از می پیمانۀ عهدست
مدام او سرکران بادۀ شور افکن جهدست

مقارن شو بنزد مردم شیرین زبان هر دم
که زنبور از کل خوشبوی کیش فایق شهدست

نبا شد شیر طبعان در کنار عالم آسوده
نهاد کنه بنیاد و فلک همچون دل شهدست

کجا از کروش کردون شود دل ساد کان بیدار
که خواب راحت طفلان همان از جنبش مهدست

صبیح از جام صهبای ازل آن کس که شد بفیض
مدام او سرکران بادۀ شور افکن جهدست

35

وصفی زرك هيچ ميانست و ميان نيست
حرفی زعدم تنك دهانست و دهان نيست

خط حسن ترا کرچه ریا نست و زیان نست
آن کلشن پرفیض خزانست و خزان نيست

چون چشم سخنکوی معانی بدیعه
کویا بلب خامه بیانست و بیان نيست

هنکام تغافل اثر میل نماید
آهوی نگاه تو رمانست و رمان نيست

تصویر هیو لا می خیال لب لعلش
درچشم ترم نقش عیانست و عیا نيست

لغزیده بپایم بره مذلقه عشق
کیرم مدد از دست جوانست و جوان نيست

بیتابی من کشت زبی رحمی آن شوخ
این درد مرا چاره امانست و امان نيست

خاموشی من دم زند از عشق صبیحا
افشای محبت بزبانست و زبان نيست

36

اول آفتاب جلوه کورنسه قدح بدست
نه کاسه سپهرک اولور رونقی شیکست

کوش ایت نوای نای کلوسن دکلمیدر
عشاق ایتدیکی نغم عالم الست

بیپوش ایلدی بنی مستانه کوزلرک
بو سرمه دان شرابیلله اولدم سیاه مست

مرآتی شکل پتکده چین ایدر خیال
کوردکچه عکس کافر زلفنک اوخود پرست

طورمه صلوة دائمی یه بوضوی عشق
آل چشمه سار خون دو چشمکدن آبدست

آهوی کامه ایتمز اصابت حدنک آه
ناقوسه دوغمدکچه قدک دوشمدکچه شست

IA. 57b, IO. 55b, I. 89a, E. 64a.

36

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Ol âfitâb-ı cilve görünse kadeh be-dest
Nüh-kâse-i sipihruñ olur revnaķı Şikest

Güş it nevâ-yı nây-ı gülüsın degül midür
‘Uşşakuñ itdiği nağam-ı ‘âlem-i Elest

Bî-hüş eyledi beni mestâne gözlerün
Bu sürme-dân şarâb ile oldum siyâh-mest

Mir'âtı Şekl-i büt-kede-i Çîn ider hayâl
Gördükçe ‘aks-i kâfir-i zülfün o hod-perest

- 5 Turma şalât-ı dâ'imiye bî-vuzûyî ‘aşķ
Al çeşme-sâr-ı hün-ı dü-çeşmünden âb-dest

Ahü-yı kâma itmez işâbet hedeng-i âh
Ta kavse dönmedükçe kadün düşmedükçe Şest

Bu hüsn-i tab‘a gırra olup olma hod-pesend
Nazm-ı bülendün olmaya tâ kim Şabîh pest

IA. 57b; IO. 55b; E. 64a; I. 90b.

2b) ‘uşşakuñ: ‘uşşak IA., IO.

2b) itdiği: ittiği IO., I., E.

3b) bu: bir I., E.

4a) büt-kede: put-kede IA., IO.

Fİ- HARFİ'S-ŞA' (X)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Ne devr-i lâle ne şahbâ-yı jâledür bâ'is
 Şafâ-yı bezm-i bahâra piyâledür bâ'is

Bu piç ü tâb perişân şî'ar-ı sevdlâya
 Hevâ-yı sünbül-i miskîn külâledür bâ'is

Açılmağa gül-i ra'nâ gibi ruḥ-ı âlûn
 Bahâr-ı feyz-i şarâb-ı dü- sâledür bâ'is

Müdâm def'-i ḥumâr-ı gamûm nev-be -neve
 Şafâ-yı neşve-i köhne-sifâledür bâ'is

- 5 Münevver olmağa zulmet-geh-i şeb-i ḥasret
 Fürûḡ-ı şem'-i fûrûzân-ı nâledür bâ'is

Şabîḥ dönmege bezm-i bahâr devr-i Ceme
 Şabûḥ-ı şeb-neme de câm-ı lâledür bâ'is

IA. 58a; IO. 56a; E. 64b; İ. 94b.

(X) Harfû's-Şa' İ., E.

4b) sifâledür: sifâdür IO.

6b) şeb-neme de: şeb-nem ile İ., E.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Ruḥuñda 'arıza-ı ḥaṭṭa âh u vâh 'abeş
 Siyâhi-i külef-i mâha medd-i âh 'abeş

Felekde ṭala't-ı yâre şebîh-i mâh 'abeş
 Ki rûz-ı rûşene şibh-i şeb-i siyâh 'abeş

Tamâm-ı neşveye sâkı-i gül-'izâr gerek
 Bu bezm-gâhda bî-zevk olan günâh 'abeş

Hasen kemîne daḥi mazhar-ı tecellidür
 Degül fezâ-yı ḥaḳîkatde bir giyâh 'abeş

- 5 Umûr-dîde vü kâr-âzmûde olmayana
 Bakılsa 'ayn-ı başiretle mâl ü câh 'abeş

Mütün-ı keşret-i ḥayret-me'âl olur yek-reng
 Nikât-ı nüşâ-i vahdetde iştibâh 'abeş

Şabîh çeşm-i ḥaḳîkatle bak her eşyâya
 Derîçe-i müjeden eyleme nigâh 'abeş

Fİ-HARFİ'L-CİM (X)

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
 (- - . . - - . . - - . . - -)

- 1 Yüz baħr-ı taħammülde kuyüd-ı keleden geç
 Deryâ-dil olup cısr-i gam-ı ga'ileden geç

Rabṭ-ı dil idüp sâbıkâ-i 'ahd-i Eleste
 Ey merd-i melâmet-zede kayd-ı çileden geç

Şeh-râh-ı hakikatde yûri gitme mecâze
 Bâlâ-rev olup kaṅara-i sâfileden geç

Gisû-yı girih-gîr-i 'alâyıkden ol âzâd
 Ser-ḥalkâ-i kayd-ı hevesi silsileden geç

- 5 Maḳşüduñ eger nokṭa-i vahdetse Şabiḥâ
 Per-gâr - nümâ lâde olan fâşıladan geç

İA. 58b; İO. 56b; E. 65a; İ. 96b.

(X) HARFÜ'L- CİM İ., E.

1b) cısr: cezr İA., İO. E.

Fâsîlâtün Fâsîlâtün Fâsîlâtün Fâsîlün
(- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Görmedüm la'îlün şafâsın neş'e-i şahbâda hiç
Tatmadum büseñ gibi lezzetli nuql-ı bâde hiç

Hüsn-i ma'la' kaşlaruñ berceste mışra'fur kaduñ
Görmedüm dîvân-ı hüsnüñ mişlini dünyâda hiç

Reng ü büy-ı verd-i terden de vücûduñ nerm iken
Saña çespân mı degül berg-i semenden sâde hiç

Neşve-i keyfiyyet-i 'aşk olamaz dilde nihân
Reng-i mey mestür olur mı zâhidâ minâda hiç

- 5 Hubb-ı dünyâ âdemi şifrü'l-yed eyler hâsılı
Sıfr-ı zâ'id-veş me'âl-i dehrdür ma'nâda hiç

Cünbiş-i kec tavrđan bulmaz rehâ haţţ-ı bütân
Toğruluk olsun mı reftâr-ı haţţ-ı tersâda hiç

Olsa im'ân nazar-ı çeşm-i hakâyık-bîn ile
Bir birine âşinâ bî-gâne yok eşyâda hiç

Olmayan âşâr-ı tâb'ı şafha-i ekvânda
Eylemez bir dilde câ gelmez Şabîhâ yâda hiç

İA. 58b; İO. 56b; E. 65a; İ. 96a.

3b) çespân : cesbân İA., İO.

5b) dehrdür : dehr ü İA., İO.

7b) İO'da yok.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 Her sâde-rûda câzibe vü ân olur mı hiç
Nev-devlet-i zamâned e 'unvân olur mı hiç

Rüyün gibi her ânda gülistân olur mı hiç
Zülfün gibi cihânda hıyâbân olur mı hiç

Olmaz gönülde cünbiş-i 'aşk olmadukça şâf
Her bir şadefde güher-i gâltân olur mı hiç

Bülbül şerâre-pâş-ı figân olsa da hezâr
Pervâne gibi 'âşık-ı süzân olur mı hiç

- 5 Yârûñ çerâg-ı hüsn-i gülü-süzına şebih
Bezm-i cihânda şem'î-fürüzân olur mı hiç

Nağl-i hayâta hüsn-i nizâm-i fenâ viren
Âmed şüd-i nefes gibi sühân olur mı hiç

Zulmet-serâyı sinede minâ-yı dil gibi
Fanüs-ı şem'î 'aşk-ı cüvânân olur mı hiç

Keçkül idüp devâtını 'âlemde çün Şabih
Abdâl-ı nükte-dân gazel-h'vân olur mı hiç

İA. 58b; İO. 56b; E. 65b; İ. 96b.

2b) hıyâbân: hıyâbân İA.

7b) fanüs: me'nüs İA., İO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Reh-i ihlâşa sa'ý it zâhidâ sûy-ı riyâdan geç
Tarîk-i şıdka git piçide râh-ı müdde'âdan geç

Dem-â-dem ser-be-zânü-yı edeb ol piş-i kâmilde .
Unut her dâniş-i nokşân me'alün iddi'âdan geç

Kapulma rüzgâre olma pür-cüş-ı yem-i naḥvet
Habâbindan o bahruñ olma 'add kayd-ı hevâdan geç

Bırak keç-revligi ol rast-rev râh-ı ḥakikatde
Çep-endâz-ı reh-i 'aşk-ı mecâz-ı dil-rübâdan geç

- 5 Çalış sâhil-res-i mülk-i beka it fülk-i vicdânuñ
Sabihâ gel felâket-cüş olan baḥr-ı fenâdan geç

İA. 59a; İO. 57a; E. 65b; İ. 96b.

2b) me'alün: malik İA., İO., E.

4b) çep-endâz: çeb-endâz İA., İO., İ., E.

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 O gül-i hürşid ile lâzımsa hüsni-ı imtizâc
 Ola gör şeb-nem gibi meczûb-ı rûhânî mizâc

Tâb-ı rüyandan olur germiyyet-i bâzâr-ı ‘aşk
 Kâle-i şeh-bender-i hüsne bu yüzdendür revâc

Gel o şüret uğrısı âyineye yüz virme kim
 Ân-be-ân nakşun alur ânide ey mihr- ibtihâc

İktisâb-ı nûr-ı hüsni için o mihr-i tala‘ta
 Mâh- rüyân-ı cihân itmekde ‘arz-ı ihtiyâc

- 5 Fırkatûnle çeşm-i bîmâruñ gibi dil-hesteyem
 Ey tabîb-i cân devâ-yı vaşl ile eyle ‘ilâc

Kalmasaydı tāk-ı ebrûsında ol mâhuñ Şabîh
 Çeşm-i ter olmazdı böyle şubha dek rûşen-sirâc

İA. 59a; İO. 57a; E. 65b; İ. 96b.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 Sebz-i haţuñda âhum ider âşikâr mevc
Cüş itdürür çemende nesim-i bahâr mevc

Tûfân-nümâ-yı haclet olup itmedükçe cüş
Olmaz güher-feşân-ı yem-i hüsn-i yâr mevc

Rüşen- zamîr olan olur elbet kenâra gir
Ser-menzil-i sevâhile eyler güzâr mevc

Birdür dür-i yegânesi deryâ-yı vahdetüñ
Gösterse cüy-i keşreti de bî-şümâr mevc

- 5 Zülfüñ hevâsı kılmasa âşüfte rûzgâr
Olmazdı piç ü tâbuñ ile bî-karâr mevc

Her bir habâb-ı câm-ı meyi efser eyleyüp
Olmuş serîr-i Cemde şeh-i tâç-dâr mevc

Nağş anla âb üzre cihânuñ sebâtını
Mihmân-serây-ı yemde degül pâydar mevc

1a) âhum: âh İA., İO.

1b) itdürür: itdirür İA.

2a) haclet: haclet İA., İO.

3b) güzâr: güdâz İA.

Neḥvetle rûzgâra şakın itme i'tibâr
Kâşâne-i ḥabâbı ider târ-mâr mevc

Garķ-âbe-i taḥayyir olur keşti-i nigâh
İzhâr idünce nev-ḥaṭ-ı sebz-i 'ızâr mevc

10 Nâ-müsta'iddi kâbil-i feyz eylemek muḥâl
Baḥr-ı nazımda gösteremez rûzgâr mevc

Deryâ himemle ülfet iden feyz-baḥş olur
Baḥr âşinâdur elbet olan dürr-nişâr mevc

Cüş eyledükçe kulzüm-i endişem ey Şabîh
Eyler nişâr nice dür-i şâh-vâr mevc

İA. 59a; İO. 57a; E. 66a; İ. 95b.

8a) i'tibar: i'timad İ.

12a) eyledükçe: eyledükce İO., İ., E.

FÎ-HARFİ'L-HÂ (X)

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 Sâkî leb ile şunsa olur bâde-i şabûh
Nuqlum şikest-i piste-i şad-tevbe-i naşûh
- Miftâh-ı kabz (u) başt-ı dili feyz iden bulur
Dâreyn içünde fâtiḥ-i gencîne-i fütûh
- Âb-ı vuzû-yı 'âşık ebed ḥûn-ı dil gerek
Hep 'Aşk-nâmede bu yazılmış ezel vuzûh
- 'İsî-veş evc-i kudse 'uruç itmesi muḥâl
Tecrîde mazhar olmaya sâlik mişâl-i rûh
- 5 Bir dil kim olsa maṭla'ı nûr-ı tecelliyât
Âyîne-dâr-ı vahdet olur 'âleme çü yûh
- Kaç'eylemekse menzil-i maḫsûdı maḫsaduñ
Sa'y eyle sâlikâ ola gör mazhar-ı bedûh
- Tufân-ı 'aşkdan bulamaz fûlk-i dil necât
Tâ nâ-ḥudâsı şıdk u ḥulûs olmaya çü Nûh
- Yazmış kitâb-ı dilde degül şerḥalar ezel
Ta'kid-i inşirâhını teşriḥ için şürûh
- Hep muktezâ-yı sâniḥa-i feyz-i şubḥ olur
Tab'-ı Şabiḥden bu gâzel itmesi sünûh

İA. 59a; İO. 57b; E. 66a; İ. 97b.

(X) Harfî'l-Hâ' İ., E.

2a) kabz u başt-ı dili feyz : feyz-i başt-ı dili kabz İ., E.

4a) itmesi : eylemek İA., İO.

8b) teşriḥ : neşr İA., İO.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Olaydı mücib-i devlet eger hesâb-ı ferah
Dü-kevní eyler idi kâm-ver- hesâb-ı ferâh
- Degül mi boş kiseden şarf-ı mâ-melek gibi hiç
Senüñ bu itdigüñ ey bî-haber hesâb-ı ferah
- Cihânda bir ahad olmazdı kâmdan me'yüs
Çıkaydı hârice 'âlemde her hesâb-ı ferah
- 5 Yekün cevâb-ı 'abeş 'add iderdüm efkârın
Hayâl-i şevke sebepmiş meger hesâb-ı ferah
- Kıyâsa gelmeyecek akça ister evvelce
Soñunda virmeye tâ kim keder hesâb-ı ferah
- Seni bu gam-kedede seferiyyed idüp ahır
Yekün heyce-reside kıler hesâb-ı ferah
- Hemân muhâsebe-i nefse şarf-ı evkât it
'Abeşdür eyleme ey dil yeter hesâb-ı ferah
- Nukûd-ı 'ömri şakın virme mâlihulyâya
Seni fütâde-i iflâs ider hesâb-ı ferah
- Rakam-nüvis-i gam olma Şabiñ levh-i dile
Beyâza bir gün olur kim çıkar hesâb-ı ferah

IA. 59a- 60a; IO. 57b- 58a; E. 66b; İ. 97b.

3b) çıkaydı: çıkdı IA.

5a) gelmeyecek: gelicek IA.

6b) heyce: heyçe İ.

7b) ey: iy IO.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(. . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Deşt-i ma'nâda ider havf-ervâh
Şeh-levendüm müjesin kılsa rimâh

Nev-hat-ı püşt-i leb-i mey-güni
Mevc-i âyine-i minâ-çe-i râh

Cevher-i cür'et-i dilden gayri
Ehl-i harbe olamaz zîb-i silâh

Olmayan mest-i diyânet olmaz
Dâhil-i meclis-i erbâb-ı şalâh

- 5 N'ola olsa dağı bâlâ-pervâz
Murg-ı hüsne hat-ı nev oldı cenâh

Zerredür tab'uma nisbetle Şabîh
Kırş-ı hürşid-i cihân tâb-ı şabâh

İA. 60a; İO. 58; E. 67a; İ. 98a.

Fİ-HARFİ'L- HÂ' (X)

Mefûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 Tertîb-i hüsn-i yâr sefid ü siyâh u surh
Ârâyîş-i bahâr sefid ü siyâh u surh

‘Âlem tecellî-zâr sefid ü siyâh u surh
Şüret-nümâ-bahâr sefid ü siyâh u surh

Dönmeğe çeşm-i bülbüle nüh-kâse-i felek
‘Aks eyleyüp hezâr sefid ü siyâh u surh

Gör simiyâ şebâtını dehrün nukûşını
Nakş-ı ber-âb var sefid ü siyâh u surh

- 5 Seyr it felekde şekl-i hayâl-i fenâ-reviş
Eşkal-i bî-karâr sefid ü siyâh u surh

Bâg-ı cihândan âyine-ıtab‘âne ‘aks olur
Manend-i cüy-bâr sefid ü siyâh u surh

Kevne hayâl-ı zıll gibi bak kim gelür gider
Eşhâs-ı bî-şümâr sefid ü siyâh u surh

(X) Harfî'l-Hâ' İ., E.

6a) âyine: âyine E.

Her renge girse 'äleme kışmer ider seni
Zâhîd-i şeb u nehâr sefid ü siyâh u surh

Naķş eylemiş mecelle-i hüsnüñde şun^c-ı Haķķ
Elvân-ı gül-bahâr sefid ü siyâh u surh

10 Feyz-i hayâl-i gerden ü zülf ü ruħuñ ider
Çeşmüm şüküfe-zâr sefid ü siyâh u surh

Yârûn beline kavş-i kuzâh gibi mevc olur
Her târ u pûd câr sefid ü siyâh u surh

Ser-levha-i me'âniye Bihzâd-veş Sabîh
Hâmem şuver- nigâr sefid ü siyâh u surh

İA. 60a; İO. 58a- 58b; E. 67a; İ. 98b.

8a) her renge: her ne renge İA.

8a) 'äleme kışmer: 'âlem-i kışmer İO.

10b) çeşmüm: çeşm İA.

11b) târ u pûd: târ u pû İO.

Fâsilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

(- . - - - . - - - . - - - - . -)

- 1 Şanma tâb-ı bâdeden ruhsâre-i cânânı surh
Âfitâb-ı nev-bahâr itmüş gül-i handâni surh

Böyle rengin neşveler sâkî görölmezdi müdâm
‘Aks-i la‘lün itmeyeydi sağar-ı rahşânı surh

Reng-i zülfünde nigâristân-ı Çinî nakş için
Kıldı Bihzâd-ı dü-çeşmüm hâme-i müjgâni surh

Al al olmak ruhuñ mey görmege vâ- bestedür
Görmese olmazdı mihri lâle-i rümmâni surh

- 5 Câm-ı yakûta döner lâ‘lün hayâliyle ne dem
Eylese hûn-âb-ı eşküm dîde-i giryânı surh

Hûn-ı eşk âyât-ı hatt-ı rüyına dökdükçe yâr
Eyler ol hûn-âbe güyâ muşhaf-ı ‘Oşmâni surh

Rüyına ol mâh-ı hüsnüñ zerrece düşse nigâh
Tâbiş-i mihr-i sipihr-i haclet eyler anı surh

Bezm-i ma‘nâda mey-i rengin hayâlümle Şabîh
Sâkî-i sâde-libâs-ı nazmumuñ dâmâni surh

IA. 60b; IO. 58b; E. 67b; İ. 98b.

6) IA., IO'da yok

7) IA., IO'da yok

8a) hayâlümle: hayâlümle IA., IO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Hâyâl-i la'î-i nâbuñ dîde-i giryânı eyler surh
 Şarâb-ı erguvânî sâgar-ı raşşanı eyler surh

Gül-i gül-zâre şeb-nem-âteşin dâg oldı reşkinden
 Görünce tâb-ı mey ruhsâre-i cânânı eyler surh

Ne dem resm eylesem nakş-ı ruhuñ levh-i hayâlümde
 Midâd-ı hûn-ı eşküm hâme-i müjgânı eyler surh

Olur reng-i şafaq peydâ sipihr-i mihr-i rüyında
 Ne dem germiyyet-i mey ol meh-i tâbânı eyler surh

- 5 Bu rengin nev-gazel tahrîr olunca levh-i eş'âra
 Sabîh-i nükte-pirâ cedvel-i dîvânı eyler surh

İA. 60b; İO. 58b; E. 67b; İ. 98b.

3a) resm eylesem : nakş eylesem İ.

3a) nakş-ı ruhuñ : resm-i ruhuñ İ.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Degüldür âteş-i seyyâleden ruhsâr-ı dil-ber surh
 O bir güldür kim itmiş añı tâb-ı mihr-i enver surh

Göreliden jâle-dâg oldı hâsedle lâle-i terde
 Bahâr-ı şerm ile gül-ruhlarıñ ey mihr-i hâver surh

Şafâ-bağş-ı digerdür âb u tâb-ı reng-i dil-cûsı
 Görüldükçe lebün 'aks eyleyüp meclisde sagâr surh

Figân-ı süz-ı 'âşık zîver-i ma'sûk imiş bildün
 Olnca şu'le-i âvâz-ı bülbüldeñ gül-i ter surh

- 5 Şabîh ol gonçe-i gül-gün-kaşânıñ vaşfın itdükçe
 Olur dâmân-ı bikr-i nazm-ı renginüm ser-â-ser surh

İA. 61a; İO. 59a; E. 67b; İ. 99a.

3b) görüldükçe: göründükçe İA., İ., E.

5a) itdükçe: itdükce İ., E.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - . - . - . - - . - - -)

- 1 Düşnâm -ı la'î-i nâbı şarâb -ı 'itâb -ı telh
Olsam n'ola müdâm harâb -ı şarâb -ı telh

Şirîn 'itâbı şöyle k'o pâlûde-ten beni
Çin-i cebinle itmededür zevk-yâb -ı telh

Çüb -ı nebâte döndi reg-i gûş -ı cân u dil
Gûş eyledükçe kand-i lebünden cevâb -ı telh

Her dem şeker 'alev gözedür ehl-i keyf olan
Hvâb -ı girânla kendüye virmez 'azâb -ı telh

- 5 İsrâb ider olan şeker-âbı o şüh ile
Akdukça çeşme-sâr -ı dü-çeşmümden âb -ı telh

Sanma Şabihe çin-i cebin eyledi o şâh
Çekdi berât -ı hüsnine hatt -ı hitâb -ı telh

İA. 61b; İO. 59b; E. 68a; İ. 99a.

2b) cebinle: cebin ile İO.

3b) eyledükçe: eyledükce İ., E.

3b) lebünden: lebinden E.

4b) hvâb -ı girânla: hvâb -ı kerrâtla İA.

5b) akdukça: akdukca İO., İ., E.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 'Amüd-i şubḥ-ı şabâḥat 'aşâ-yı ḥazret-i şeyḥ
 Harîr-i mihr-i kerâmet ridâ-yı ḥazret-i şeyḥ

Şühüd-i baḥş-ı ruḥ-ı şâhid-i tecelli-i zât
 Secencel-i dil-i vahdet nümâ-yı ḥazret-i şeyḥ

Güher-feşân-ı şadef-zâr-ı râz-ı jerf-i ḥüküm
 Muhîr-i sine-i feyz âşinâ-yı ḥazret-i şeyḥ

Hemîşe tâ-be gülü-sîr-i feyz-i himmet olur
 Olan nemek-çeş-i ḥ^Vân-ı rızâ-yı ḥazret-i şeyḥ

- 5 Sabîḥ çeşm-i sebel didemi ider rûşen
 Olursa kuḥl-ı başar ḥâk-pây-ı ḥazret-i şeyḥ

İA. 61a; İO. 59a; E. 68a; İ. 99a.

FÎ-HARFÎ'D-DÂL (X)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

1. Vezân olursa olur bād-ı nev-bahâr-ı murâd
Zemîn-i şûre-i ye'süm şükûfe-zâr-ı murâd
- Zülâl-i kâim ile şad-âb-ı Nîl olur dil-zâr
Dü-çeşm-i hasretüm oldukça çeşme-sâr-ı murâd
- Göñül hesâb-i ferahla kalur mı sıfrü'l-yed
Çıkarırsa hârice hulyâ-yı bî-şümâr-ı murâd
- Meşâmm-ı ehl-i cünûni zükâm-ı şûr eyler
Şemîm-i silsile-i zülf-i müşg-bâr-ı murâd
5. Tarâvet-i çemen-i şevküme olur bâdî
Süy-i fezâ-yı dile aksa cüy-bâr-ı murâd
- Sevâhil-i dili bender-geh-i ma'ârif ider
Güher-feşân-ı kefi bahr-ı bî-kenâr-ı murâd
- Bakılsa devre-i pergâr-ı intizârunda
Sevâd-ı didem olur nokta-i medâr-ı murâd
- Olur ne dem ki Şabîh aksa cey-hûn-ı sirişk
Demîde gül-çemen-i dilde berg ü bâr-ı murâd

İA. 61a- 61b; İO. 59a- 59b; E. 68a; İ. 104b.

(X) HARFÜ'D-DÂL İ., E.

2a) şûre: sûre İO., E.

2b) oldukça: oldukça İ., E.

8b) demîde: remîde İA.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
(- . - - - . - - - - . - - - - . -)

- 1 Şanma şüfî hây u hûdan lâ ile illâ murâd
Hân-ķâh-ı dilde ol maħbûb-ı müsteşnâ murâd

Zât-ı insân öyle bir mecmu'a-i i'câz kim
Cümle te'lifâtdan ol nüşha-i kübrâ murâd

Bıkr-i mazmûna dil-i dânelar âbisten olur
Hacle-i elfâzdan düşize-i ma'neâ murâd

Bulmadukça tâ dür-i maksûduñ ârâm itme kim
Talmadan deryâ-yı aşka ol dür-i yek-tâ murâd

- 5 Ebruvânuñ kadd-i mevzûnuñ hayâlünden senün
Hüsn-i maṭla' mısra'ı berceste-i garrâ murâd

Meclis-i rüşen-dilândur neşve-baḥş-ı feyz-i aşk
Gerdiş-i peymânenen keyfiyyet-i şahbâ murâd

Hod-be-hod meşķ-ı sühândan tıfluñ hâmem Şabîh
Köhne mazmûnlar degül mazmûn-ı nev-peydâ murâd

İA. 61b; İO. 59b; E. 68a; İ. 105a.

1a) hây u hûdan: hây- hûdan İA.

4a) bulmadukça: bulmadukca İO., İ., E.

ساقی عشق دلم مینا کرد
اشک خوناب مرا صہبا کرد

معنی باغ ده عالم را عشق
نکھت برک کل رعنا کرد

برتو نور تجلی شہود
موسی طرو دلم کویا کرد

نامیہ از سر تعظیم قدت
سرورا درلب جو بر پاکرد

روجخش دم عیسی لبش
مردہ چشم مرا احیا کرد

آن سیہ چشم با بروز ستم
شاد باشم کہ مین ایما کرد

فکرت سلسلہ کیسوش
سرمن پرفتن سودا کرد

طوطی طبع مرا آن مہرو
صفحہ آینہ از سیما کرد

سجہ نظم مرا دست هر
صبیح از کھر یکتا کردای

اشك من در باغ عشق کلرخان دومیشود
مد آه آتشینم نخل دلجو میشود

تلخی دشنام شیرین ازلب اومیشود
بامرادت دار چین در طعم نیکو میشود

هرکه باروشندلان الفت کند مردم شود
از نظر آینه را طوطی سخنکو میشود

ازنهار حسن در اغوش من بخشد صفا
جامه رابا کل نکه دارند خوشبو میشود

طلعت ماه مرا باشد بهر جا جلوة
پرتو مهتابرا دیدن بهرسو میشود

غمزه زاید ازدهاز آبستن نظاره اش
در قضای عشوه ها آن چشم آهو میشود

کوی آن بت شد مرا دیر پرستشگاه عشق
تابروی آتشین اش خال هندو میشود

بادر کاشف برابر کی شود در صبیح
کر بهم سنجیده در چشم ترازو میشود

منصور دل بدار انا الحق نمیرسد
فتویٰ عشق تابوی الحق نمیرسد

این گفتگوی نیک و بد خلق متصل
کوش مرا بحز سخن حق نمیرسد

بلبل هزار ناله کشد در چمن بکی
باکوش هوش ورد مطبّق نمیرسد

نازک چنانکه بینی سیمینش آنرا
بوی شیبه غنچه زنبق نمیرسد

اعجاز یت طبع سنّار من صبیح
در رتبه که قصر خورنق نمیرسد

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Nümâ-yâb-ı füyûzat-ı Hudâdur lâle-i tevhid
 Nem-i ebr-i bahâr-ı kibriyâdur jâle-i tevhid

Tokunmuş târ u pûd-ı rişte-i nûr-ı ilâhiden
 Kumâş-ı bender-i her-dü-serâdur kâle-i tevhid

Ser-â-pâ gül gibi gûş olmadukça istimâ'olmaz
 Nevâ-yı bülbül-i rûh-âşinâdur nâle-i tevhid

Medâr-ı lâ-mekân seyr-i sipihr-i 'âlem-i dilde
 Tîrâz-ı devre-i bedir 'amâdur hâle-i tevhid

- 5 'Aceb mi şûret-i rahmân görünse hilkat-ı zâtı
 Sabîh âyine-i vahdet-nümâdur vâle-i tevhid

İA. 62a- 62b; İO. 60a- 60b; E. 69b; İ. 105b.

1b) jâle-i tevhid: lâle-i tevhid İA., İO.

3a) olmadukça: olmadukca İO., İ., E.

4a) 'âlem-i dilde: 'âlemde dilde İA.

5a) şûret-i rahmân: hilkat-i rahmân İA.

Fİ-HARFİ'Z-ZÂL (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Görmedüm bir bâde sâkî la'î-i nâbüñdan leziz
 Tatmadum şîrîn-meze telh-i 'ıtabuñdan leziz

Eyle ey pâlûde-ten çîn-i cebinüñ bî-dirig
 Türş-rû olmañ baña şîrîn cevâbuñdan leziz

Böyle olmazdı tegâfülden nigâhuñ şüh-ı ter
 Niş-i gamzeñ olmasa nüşîn hıvâbuñdan leziz

Yüsuf-ı 'azabü'l-beyân-ı Mısr-ı dil olsañ dañı
 Kand-ı luţfuñ bilmezüz şehd-i 'azâbuñdan leziz

- 5 Bezm-i âteş-tâb 'aşkuñda gönül pür-yân iken
 Şahn-ı 'âlemde muhâl olmañ kebâbuñdan leziz

Bezm-i kevni câm-veş-devr-i müdâm itse Şabîh
 Neşve görmez sâkiyâ ta'm-ı şarâbuñdan leziz

İA. 62b; IO. 60b; E. 69b; İ.106b.

(X) Harfü'z-Zâl İ., E.

2b) tuşr-rû olmañ: türüş olmañ İA.

3b) hıvâbuñdan: cevâbuñdan İA.,

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Siyeh-baht olduğındandır çün erbâb-ı rakam kâğaz
Gehi çâk olduğu hem çün giribân-ı kalem-kâğaz

Degüldür zaḥm-ı ḥürde sâde-dil cehl-i mürekkeḳ var
Kesilmez kaṭ' u şakḳ olmaz kalem-veş bî-rakam kâğaz

Rutûbet-yâb olan nâ-pûḥte-gân-ı pest- ṭiynetdür
Olan nâ-pûḥte elbette olur neşşâf u nem kâğaz

Nedür yâḳuti ḥaṭṭla levḥ-i 'İşret-nâmeden farkı
Yazılmış ḥaṭṭ-ı la'li hem-çü ḥaṭṭ-ı câm-ı Cem kâğaz

- 5 'Alem-dâr olmasaydı ceş-i zengî-i ḥurûfâta
Ser-i düşinde neylerdi 'alâmât-ı 'alem kâğaz

Sevâd-ı nâmesinden baña dikerdi tesellîsi
Vireydi bir beyâz olsun ger ol kaşî kalem kâğaz

Olur dil-sâde-i 'irfân sitemden elbet âsüde
Ki çekmez nâ-nüvişte olsa kayd-ı piç ü ḥam kâğaz

Me'al-i ser-nüviştemden degilsem ğam degül âĝâh
Tesellî-i emeldür baña mektûb-ı elem kâğaz

Nazar-ĝâḥum Şabîḥ olduğça meḥülüm olur ma'lûm
Be-câdur levḥ-i maḥfûza mu'âdildür disem kâğaz

İA. 62b; İO. 60b; E. 69b-70a; İ.106b.

2a) sâde-dil: sâdeden İA., İO.

2b) kaṭ'u şakḳ: kaṭ' şevḳ İA., İO.

3b) nâ-pûḥte: nâ-baḥta İO., İ.

9a) olduğça: olduğca İO., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Olaydı bir şeref-bağşende şey hem-çün kalem kâğaz
Debîr-i çarh iderdi anı bir başka kalem kâğaz

Siyeh çeşm ü müjenle şafha-i icâz-ı hüsnüdüdür
Yazılmış hüsn-i hattla Süre-i Nün vel-kalem-kâğaz

Zer-efşân lâceverdi-levh- nüh-tâk-ı tabâk olmuş
Yed-i kudretde berây temgali ceff-el-kalem kâğaz

Neden virmeñ vücüd a'yâna şebt olmuş aşılmışken
Ser-i gül-mih-i nüh-kaşr-ı mukarnes-tâka lem kâğaz

- 5 Biri cehl-i mükerreb birisi hod-sâde- dil-meşreb
Ne hikmet bir birinden kaç'en ayrılmaz kalem kâğaz

Kalem levh olmasaydı bir birine lazum u melzüm
İder miydi lüzümen iltizâm ehl-i kalem kâğaz

Dehân-ı yâri Bihzâd-ı hayâlüm nakş için eyler
Beyâz-ı çeşm ü bârik-i müjemden kıl kalem kâğaz

Kalemdür 'âşık u ma'sûka ma'nen vâsıta zîrâ
Tavassuť- nâme yazsuñ vâsıtı-bihter kalem kâğaz

Dem-i tahrîr okurken muşhaf-ı hüsnüñ degül hâmem
Yanar te'sir idüp muhriķ sadâ-yı kalkalem kâğaz

1a) bağşende şey: bağşendesesi İA.

2b) Kalem sûresi: 68. sûre; 1-2. âyet.

Meali: Nün, kalemin ve yazdıklarına andolsun ki (Resül'üm),

Sen Rabbinin nimeti sayesinde- memnun değilsin.

9b) yanar: yana İA.

10 Dil-i şeydâ o kâtib şühna bir meşk-i divânî
Şunup her dem niyâz eyler o merfû'ül- kalem kâğaz

Nigû-ter olmasaydı tâze şarmak vakt-i pîride
Yazılmazdı berây-ı mevsim-i vâsf-ı kalem kâğaz

Qalem kim matla'ı garrâ-yı nazm-ı âferinişdür
Redif ü kâfiyem oldu bu ma'nâya kalem kâğız

Senûñ çün Şevk-nâme yazsa nâr-ı iştiyâkından
Şabihûñ tutuşur destinde ey kaşı kalem kâğaz

İA. 63a; İO. 61a; E. 70a; İ.107a.

Fİ-HARFİ'R-RÂ'

336

MERSİYE-İ HÜSEYİNİYYE-İ MURTAZAVİYYE (X)
'ALEYHİ'R-RİDVÂN

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Dü- çeşmüm Âl-i beytün cüy-ğün mecrâlarındandır
Sirîşküm Kerbelânun âteşin deryâlarındandır

Ol iki şâh- beyt ol matla'-ı dîvân-ı Haydar kim
Mezâyâ-yı dü 'âlem anlarun ma'nâlarındandır

Meşâmm-ı kâ'inâta feyz-bağş-ı nûkhet-i rahmet
Dü-bâlâ şâh-ı Levlakun gül-i ra'nâlarındandır

N'ola çeşmânım iki meşk-i pür-ğün olsa düşünce
Dem-â-dem merdümânım Kerbelâ sakâlarındandır

- 5 Fûrûğ-ı kurretül-'aynın o sıbteyn-i Resûla'llâh
Dü-çeşm-i Murtazanun merdüm-i binâlarındandır

Şehidân-ı fezâ-yı Kerbelânun süz-i hicriyle
Süveydâ dilde dâğ-ı âteşin sevdâlarındandır

Kemîne bende-gânından ol iki şâh 'Âlinun
Sabîh-i bî-nevâda bî-ser ü bî-pâlarındandır

İA. 6b; İO. 4b; E. 7b; İ. 5b.

(X) mersîye: mersîyye İ., E.

2a) haydâr kim: haydârdur İO., E.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Ol dem ki câ'm-ı mey leb-i cânânı bûs ider
Sâkî-i eşk pençe-i müjgâni bûs ider

Eyler 'amûd-ı şubhı şeb-efsûn ile nedem
Câdü-yı zülf-i gerden-i ħubânı bûs ider

Mir'âta düşse pertev-i ħüsni o meh-veşûñ
Çeşmüm leb-i nezâre ile anı bûs ider

Ebr-i bahâr-i ħüsn-i ruĥı jâle-rîz olur
Ol gonçe-fem ki câ'm-ı dirâĥşâni bûs ider

- 5 Ħarf atsa n'ola âyine tab'âne ey Şabîĥ
Tûtî-i ħâme dest-i sühândâni bûs ider

İA. 63a; İO. 61a; E. 70b; İ.111b.

2a) şubhı: şubĥ İO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(. - - - . - - - . - -)

- 1 Gönül âyine-i vahdet-nümâdur
Ki anda 'aks iden sırr-ı Hudâdur

Merâyâdur müzâhir zât-ı bahta
Bakılsa şuretâ 'ayn-ı sivâdur

Bu vahşet-gâhdan oldukça mehcür
Dil-i virân şude feyz âşinâdür

Kanâ'at eylemek bûd u nebûde
Bu kânun-ı felekde kimyâdur

- 5 Şabihâ mışra'ı rengin me'âlüm
Ser-â-ser şahid-i gül-gün-ķabâdur

İA. 63b; İO. 61a; E. 70b; İ.111b.

2a) merâyâ: mezâyâ İA.

3a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

3b) feyz- âşinâdür: feyz- âşinâ nedür İA.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

(- - . - . - . - - . - -)

- 1 Fikr-i lebün piyâle-i dilde şarâbdur
Laht-ı ciger şerâr-ı gamuñla kebâbdur

La'l-i lebinde âb-ı leţafet o gül-ruhuñ
Güyâ zamîr-i gonçede pinhân gül-âbdur

Keştî-i ebruvânı anuñ bād-ı âh ile
Ber-geşte-i ħurûş-ı yem-i âb u tâbdur

Şeb-reng-i ħaţţ bakılsa 'izârında ol mehüñ
Mihr-i sipihr-i ħüsnine ebr-i ħicâbdur

- 5 Şeb-nem gibi fütâde-i gül-zâr-ı 'aşk iden
Murg-ı dilüm Şabiĥ o gül-i âfitâbdur

İA. 63b; İO. 61b; E. 70b; İ.111b.

2b) gonçede: goncede İO., İ., E.

4b) mihr-i: mehd-i İO., E.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 Söylerken ol şikeste-zebânüm çitir pıtır
Eyler bedende rişte-i cânüm çitir pıtır

Hayfâ sipend-veş eşer-i süz-i 'aşk ile
Yandı dil-i şerâre-feşânüm çitir pıtır

Güyâ şeker tirâşesidür zevk-i lükneti
Nuşk eylese o tûti-lisânüm çitir pıtır

Dâmân sâyesinde şiken- mevc-i nâz olur
Reftâre gelse serv-i revânüm çitir pıtır

- 5 Eşküm hayâl-i hâl ü femûñle dökülmese
Yanmazdı şem'î-dâg-ı nihânüm çitir pıtır

Bezm-i bahâr-neşve ider feyz-i 'işveden
Gül gonçe-veş açulsa cüvânüm çitir pıtır

Düzdide nerm-rev iken o mâhuñ firâşına
Her tahta pâre kesdi amânüm çitir pıtır

Gül-berg-i rüyâ mevc-zen-i âb u tâb olur
Gelse ne dem o gonçe-dehânüm çitir pıtır

Ser-şafha-i ma'âniye şebt eyler ey Şabih
Nazm-ı bedi'î kilik-i beyânüm çitir pıtır

İA. 63b; İO. 61a; E. 71a; İ.112a.

5b) şem'î-dâg: şem'î-râg İA.

6b) açulsa: açılma İA. İO.

7b) tahta: laht İA.

9a) ma'âniye: ma'ânî İA., İO.

BĀ-REDDÜ'L 'ACZ (X)

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - . - . - . - . - . -)

- 1 Her dem hayâle mevce-i gîsü-yı kec gelür
San baħr-ı Çinden tolu 'anberle gec gelür

Bir güne gec ki tälî'-i dil-bend-i zülfinüñ
Erkâm-ı şekl-i zâyîçesi cümle gec gelür

Ey naħl-i nâz kâmetüñe karşu toğrısı
Servüñ ħırâm eylemesi tab'a kec gelür

Ser-mest ayag-ı neşve-i pâ-der-rikâb ile
Sâkî-i kâm gayre tiz ü baña gec gelür

- 5 Evvel me'al soñra gelür beyt-i dil-nişin
Şanma hayâle seng ü gil ü ħışt ü gec gelür

Oldukça vakfe-gîr-i mürür-ı pül-i mecâz
Cândan şımâħ nefse emir turma gec gelür

Yâda şikenc-i turreşi geldükçe ey Şabiħ
San baħr-ı Çinden tolu 'anberle gec gelür

İA. 64a; İO. 62a; E. 71a; İ.112a.

(X) BĀ-REDDÜ'L 'ACZ İA., İO.'da yok

2b) zâyçe: râiçe İO., E.

3a) naħl-i nâz: naħl-i nâr İO.

6a) pül: yel İA.

6b) şımâħ: şımâħ İA., İO.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Merd-i ma'ni valed-i kalb-i sanevber togrur
Böyle hayrü'l-ḥalefi kim aña benzer togrur

Nefḥa-i Kuds ile Meryem-veş olinca pür-feyz
Dil-i ağah o dem rûḥ-ı muşavver togrur

Tev'emândur keder ü şevḳ-i zen-i gerdünüñ
Muttasıl mâder-i kevn iki birâder togrur

Meyl iden bint-i 'ineble nice olmaz der-kâr
Neşve nâmında aña cilveli duḡter togrur

- 5 Sifle perver dimeyim mi zen-i âbisten-i çarḡ
Nice mâder bi-ḡatâ nâ-ḡalef erler togrur

Ġamzesinden kaçınur çeşmi ol âfet-nigehüñ
Bişe-zâr-ı müje-âhûsıdur ejder togrur

Zâde-i tab'uma tanzîr ideyim dirse Şabîḡ
Ġabiliyyetli hûner-mend sūḡan-ver togrur

İA. 64a; İO. 62a; E. 71b; İ.112a.

4a) nice: niçe İA.

5b) nice: niçe İA.

6b) bişe-zâr: pişe-zâr İA.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Femûñ o gonçe ki bâğ-ı 'adem resîdesidür
 Kadûñ o şâh ki medd-i nîgeh keşîdesidür

İden kırışmelerin sıhr ü fitne gamzelerin
 O kâfirûñ müjesiyle bakılsa dîdesidür

Perî- ruhânûñ uçaldan hayâl-i çeşmümde
 Bu âşiyân-ı tenûñ murg-ı dil perîdesidür

Çekelden ey kaşı yâ çille-i tegâfûl-i nâz
 Müjeñ nişân-i dilûñ nâvek-i halîdesidür

- 5 Ol âfetûñ görmez haste-çeşmi rûy-ı felâh
 Şereng-i gamzesûnûñ kim her an çeşîdesidür

Külâle şanma dökülmüş o hatt-ı sebze Şabiğ
 Benefşe-zâr-ı ruhuñ sünbül-i demîdesidür

İA. 64a-64b; İO. 62a; E. 71b; İ.112b.

6b) demîdesidür : remîdesidür İO., İ., E.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . -)

- 1 'Âlem-i bî-reng'e ol kim eylese seyr ü sefer
 Perde-i çeşm-i terinden mahv olur nakş-ı şüver

Pençe-i şerden rehâ-yâb olamaz nev'-i beşer
 Faş olunmaz ism-i cinsinden netice lafz-ı şer

Rûy-ı vahdetdür iden meclâ-yı keşretden zühür
 Zât-ı bahta kıl merâyâ-yı müzâhirden nâzer

'Âlem olmazdı hayâl-i zıll gibi 'ibret-nümâ
 Olmasaydı mâverâsında şüver-bâz-ı diger

- 5 'Aşk olaldan bâdi-i şad-cüşiş-i feyz-i kıdem
 Neşr ider deryâ-yı rahmet sâhil-i kevne güher

Ref olunmaz çeşm-i dilden perde-i gaflet Şabih
 İtmeyince hâk-i pây-ı mürşidi kuşû'l-başar

İA. 64b; İO. 62b; E. 71b; İ.112b.

1b) terinden: terümden İA., İO.

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
 (- - . . - - . - - - . - - -)

- 1 La'lüñ bize sâkı kadeh-i bint-i 'inebdür
 Nuql-ı nemekin bezmimüze piste-i lebdür

Pervâne mürâ'ât ider âdâbına 'aşkuñ
 Bülbülde figân zemzeme-i sū-ı edebdür

Sevdâ-ger-i feyz dem-i şeb-i tâ-be -şabâhuz
 Zannitme ticâret-gehimüz Şâm u Halebdür

Peyveste ise çarha n'ola âh-ı dil-i zâr
 Hañ-ı siyeh ol mâha serâ perde-i şebdür

- 5 Feyz-i ezeli tâ-be-ebed dilde Şabiha
 Âşâr-ı tecelli-i mazâmîne sebebdür

İA. 64b; İO. 62b; E. 72a; İ.113a.

3b) gehimüz : gehimiz İ.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Fünûn-ı sihr nigeḥ-i çeşm-i yârdan görünür
 Füsûn-ı fitne o câdû-şikârdan görünür

Fürûg-ı mihr-i ruḥ-ı şâhid-i şühûd âle
 Göñülde revzene-i inkisârdan görünür

Ruḥuñda sebz-i ḥaṭuñdur pür-âb u tâb-ı hicâb
 Tarâvet-i çemen ebr-i bahârdan görünür

Cemâl-i şâhid-i feyz-i Hudâ her âyîne
 Şikest olan dil-i âyîne-dârdan görünür

- 5 Şabiḥa neş'e-i ser-şâr-ı bezm-i devlet-i Cem
 Müdâm câm-ı mey-i hoş-güvârdan görünür

İA. 64b; İO. 62b; E. 72a; İ.113a.

4b) şikest olan dil : şikest olan İA.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (. . . - . . . - . . . - . . . -)

- 1 Der-i Hudâda gedâ ile padişeh birdür
 O bârgâhda ta'ât ile güneş birdür

Zalâm u nûr-i tecellîdür eyleyen yek-reng
 Sipihr-i 'âlem-i vahdetde mihr ü meh birdür

Şeh-i kalem-rev-i tecrîd olan bürehne serûñ
 Yanında tâç-ı zer-endüd ile küleh birdür

Garîb-i vâdi-i germ-ülfet-i mahabbet kim
 Şerâr-ı hîrmen ile şeb-nem-i giyeh birdür

- 5 O rütbe mazhar-ı hayrânı-ı şühûdum ki
 Bakılsa rişte-i müjgân ile nigeş birdür

Sabîh vâdi-i nâ-refte-i mezâyâya
 Dü-râh-ı mışra'ı beytümde şâh-reh birdür

İA. 65a; İO. 63a; E. 72a; İ.113a.

2a) zalâm u nûr: zalâm-ı nur İA., İO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Hâyâl-i la'î-i nâbuñ bâde-i renginüm olmışdur
Kadeh dest-i nigejde çeşm-i hayret-binüm olmışdur

Vişâl-i kâmdan meh-cür iden telvînüm olmışdur
Sebeb nîl-i merâma şive-i temkinüm olmışdur

Kadûñ fikriyle medd-i âh-ı hasret şâm-ı hecrüñde
Fıtıl-i şem'î-i süzân-ı dil-i gam-ginüm olmışdur

Olup zünnâr-bend-i turre-i küfr-i hakikatden
Perestiş şahid-i 'aşk-i Hudâya dinüm olmışdur

- 5 Ne türfe şah-ı sevdâyum ki her âh-ı şerâr-ændüd
Gam-ı zülfünle serde efser-i zerrinüm olmışdur

Ferağ-ı bâl ile Kâf-ı kana'ât h'vâb-gâhumdan
Şabiha bâl-i 'ankâ-yı gınâ- bâlinüm olmışdur

IA. 65a; IO. 63a; E. 72b; I.113b.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

(- - . - . - . . - - - . - . -)

- 1 Ağâz-ı feyz-i bezmimüzüñ intihâsıdur
Encâm-ı devr-i câmımızuñ ibtidâsıdur

İnsan bu ders-ğâned e'ilm-i haqıkatüñ
Bir nüsha-i nefise-i mu'ciz-nümâsıdur

Hvâbide tıfl-ı gonçeyi bidâr-ı şubh iden
Bülbüllerüñ çemendeki feyz-i nevâsıdur

En akrebüñden olma emîn eyle ihtirâz
'Akrab gibi şokan kişiyi akrabasıdur

- 5 Bu baħr-ı pür-ğatırda ne ğam cüş-i fitneden
'Aşk-ı Ħudâda fülk-i dilüñ nâ-ğudâsıdur

Bu bıkır-i fikre bâ'ış-i tahsîn olan Şabîh
Ben bildigümse şive-i ħüsn ü edâsıdur

İA. 65a; İO. 63a; E. 72b; İ.113b.

5a) baħr-ı pür - ħatırda: baħr-ı ber-ğatırda

6) şive-i ħüsnü edâsıdır: şive-i ħüsn-i edâsıdur İ.E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Nümâ-yı gonçe-i fıtrat-ı bahâr-ı tâbişümdendür
 Gül-i sîr-âb sîret-i feyz-i ebr-i dânişümdendür

Olur her kâma bâ'îş şîve-i temkîn-i istignâ
 Ki vahşet şahid-i âmâle farı-ı hıvâhişümdendür

Fitil-efzûz-ı dâğ-ı lâle - gün olsam n'ola her şeb
 Çerâğân-ı mahabbet sînede ârâyişümdendür

Ridâ-yı sîretüm peşmîne-i terk-i sivâ ammâ
 Kâlender-veş libâs-ı şüretüm âlâyişümdendür

- 5 Şeb-i zülmet- serâ-yı hasretün şem'-ı fûrûzânî
 Fitil-i dâğ-ı sînemden şerâr-ı nâlişümdendür

Beni bîdâr iderse ıztırâb-ı 'aşk ider yoğsa
 Medâr-ı hıvâb-ı gaflet hâlet-i âsâyişümdendür

Dil-i pür-jeng meclâ-yı mücellâ gibi şâf olmak
 Remâd-ı âteş-i 'aşkı Şabiḥâ mâlişümdendür

İA. 65b; İO. 63b; E. 72b-73a; İ.114a.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - - . - . - . - - - . - . -)

- 1 La'î-i lebûñ ki gonçe-i sir-âb şivedür
Reng-i tebessümün gül-i şâd-âb şivedür

Tufân-nümâ-yı fitnedür ol çeşm-i kîne-cü
Mevc-i nigâhı halka-i girdâb şivedür

Âyât-ı Beyyinât-ı kitâb-ı cemâlinün
Hüsn-i haţuñda piç ü ham A'râb şivedür

Fersüdedür ketân-ı şekîb-i dil-i nizâr
Tâb-ı ruhuñ pertev-i meh-tâb şivedür

- 5 Her lahza sâye-i müjede hıvâb-ı nâz ider
Çeşmün siyâh-mest-i mey-i nâb şivedür

Güher-nişâr olursa n'ola cüş-ı handeden
La'lün ki hokka-i dür-i nâ-yâb şivedür

Tahrîr-i vaşf-ı âyine-rüyân ile Sabîh
Reftâr-ı hâme cünbiş-i sîm-âb şivedür

İA. 65b; İO. 63b; E. 73a; İ.114a.

3a) Beyyine sûresi; 98. sûre; 1,2,3. âyetler.

Meali: "Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkârcılar küfürden ayrılacak değillerdir.

İşte o apaçık delil. Allah tarafından gönderilen, içinde doğru yazılmış hükümler bulunan tertemiz sahifeleri okuyan Resül'dür."

3b) haţuñda: haţında İ., E.

4a) kettân: ketân İA. İO. İE.

DÜ- MATLA' (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - - . -)

- 1 Baħr-ı aşkuñda gönül cânâ dūr-i nâ-yâbdur
 Mevc-i eşk-i çeşm-ter ser-ħalka-i girdâbdur

Âfitâb-ı tal'atun mahiyyet-i meh-tâbdur
 Cilve-i reftâr-ı kaddün cüşiş-i seyl-âbdur

Keyf-i meyle ħande-rîz oldukça la'lün güyiyâ
 Gonçe-veş ħûr ile açılmış gül-i şâd-âbdur

Lâle-gün oldukça ruhsârun bahâr-ı şerm ile
 Şişe-i dil içre dâgum gonçe-i sîr-âbdur

- 5 Tûti-i tab'a ħayâl-i ruħlarun âyine-dâr
 Zevk-i leb çüb-ı duħânuñla nebât-ı nâbdur

Çarħ-ı minâ şem'ı ħüsn-i yâra fanûs-ı ħayâl
 Süzişinden mihr ü meh pervâne-i pür-tâbdur

Bikr-i fikre cilve-geh mir'ât-ı tab'umdur Şabiħ
 Şive-i reftâr-ı ħâmem cünbiş-i sîm-âbdur

İA. 65b-66a; İO. 63b; E. 73a; İ.114a.

(X) Dü-Matla' İA., İO'da yok

3a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

3b) ħûr ile: mihr ile İ., E.

5b) nâbdur: tâbdur İ., E.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 Ta'addüd añlamam eşyâda bin Hudâ birdür
Hezâr ise 'aded-i elf mâsivâ birdür

O rütbe çille-keş-i tekye-i fenâyum kim
Bekâ-yı cismüm ile mewce-i hevâ birdür

Müdâm-rind-i ħarâbât-ı bâde-i ezele
Kühen-sifâl ile câm-ı cihân-nümâ birdür

Libâs-ı terk ile dâmen-keş ol 'alâyıkdan
Mişâl-i serv-i ser-âzâdeye kabâ birdür

- 5 Taĥayyül-i kemer-i yâr ile geĥer 'ömrüm
Şırať-ı ĥaşr ile müy-ı miyân baña birdür

O giryê-nâk-ı şehîdân Âl-i beytüm kim
Fezâ-yı sînem ile dešť-i Kerbelâ birdür

Semend-i maĥv ile ol sâlik-i reh-i vaĥdet
Bu yolda menzil-i evvelle intihâ birdür

Sabiĥ rind-i ĥinâ-pîşe-i ridâ-püşe
Libâs-ı şâh ile peşmine-i gedâ birdür

İA. 66a; İO. 64a; E. 73b; İ.114b.

2b) cismüm: cism İA.

3a) ĥarâbât: ĥarâbâta İA; İO.

6b) dešť-i Kerbelâ: dest-i Kerbelâ İA.

GAZEL-İ MÜZEYYEL NAZİRE-İ
LUTFİ EFENDİ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Dem-i âgûşda evvel mâh-peyker dâg-ber-dildür
Derûn-ı hâlede bedr-i münevver dâg-ber-dildür

Piyâle âl ile la'îlûn nihânî eyledükçe bûs
Müdâm ey mest-i işve dide-i ter dâg-ber-dildür

Tıraş itdükçe haş-ı hâl-i müşg-efşân-ı ruhsârûn
Dem-â-dem âhuvân-ı deşt-i Berber dâg-ber-dildür

Nevâ-sâz-ı neşât ol tâ-be-key dem-bestesin sâkî
Hamûş oldukça sen meclisde neyler dâg-ber-dildür

- 5 Düşelden âteş-i reşk-i ruhuñ ey gül-beden bâga
Şakâyık dâg-dâr u lâle-i ter dâg-ber-dildür

Beni kor nâr-ı hicre yâr olup agyâr ile her-dem
Bu âteşle derûn-ı derd - perver dâg-ber-dildür

2a) eyledükçe: eyledükce İ., E.

2b) dide-i ter: dide-i nez' E.

3b) Berber: yer yer İA.,

6a) her-dem: dâ'im İA. İO.

Degül ol şeh-levendün deşne-i ebrūsına Behrām
Miyânında mücevher-tig-i hançer dâg-ber-dildür

Şafâ-yâb olsa da 'aks-i leb-i gül-nâr-ı sâkîden
Yine sensüz dem-i 'işretde sâgar dâg-bed-dildür

Görindükçe Sabihâ hâle-i âgüşda ol mâh
Sabâh-ı haşre-dek çarç-ı sitem-ger dâg-ber-dildür

10 Ne gam cevri felekden tâli'-i nâ-mihr-bânumdan
Baña ahbâbum a'câdan füzün-ter dâg-ber-dildür

Bu hâletden Şikâyet-nâme şebt itsem dahî Lütfî
Dem-i tahrîrde kilik-i sühan-ver dâg-ber-dildür

Me'al-i nükte-i bi-câya zeyl-i nazm-ı şühuında
Redifün gibi tanzîrüm ser-â-ser dâg-ber-dildür

İA. 66a; İO. 64a; E. 73b-74a; İ.114b.

7a) deşne-i ebrūsına: rişte-i ebrūsına İA.,

7b) hancer: hançer İO. İA.

8b) 'işretde: 'işerette İO.

9a) görindükçe: görindükce İO., İ., E.

10b) şabah: şabağ İA.

11a) hâletden: haletden İ., E.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Gül-i hadîka-i nâz âteşin-nigâhuñdur
 Bahâr-ı gonçe-güşâ hânde-i şifâhuñdur

Beni bu deşt-i cünûnda müdâm iden püyân
 Hevâ-yı silsile-i kâkül-i siyâhuñdur

Yoluñda hâr-ı müjem eylesem n'ola çârüb
 Ki kuhl-ı bîniş-i çeşmüm gubâr-ı râhuñdur

Cihânı çeşmüme sünbül-sitân iden ey dil
 Hayâl-i zülf ile dūd-ı kebūd-ı âhuñdur

- 5 'Aceb mi mazhar iseñ feyz-i Āgehiye Şabîh
 Ki rüşenâyi-i dil şubh-ı intibâhuñdur

İA. 66b; İO. 64b; E. 74a; İ.115a.

2a) deşt : dest İA.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

(- - . - . - . - - . - -)

- 1 Ebrûlaruñ ki kabza-i hüsne kemândur
Her bir hadeng-i gamzeñe sinem nişândur

Güyâ ki la'lüñ ey gül-i bâg u bahâr-ı nâz
Hem-reng-i nakş-ı gonçe-i dâg-ı nihândur

Devr-i sipihr-i hüsn ü cemâlinde ol mehüñ
Gül-berg-i rüyi maţla'ı hürşid-i ândur

La'lüñ hayâli 'aks ideli câm-ı çeşmüme
Hün-âb-ı eşküm anda mey-i ergavândur

- 5 İhyâ iden bu kâlbüd-i nazmuñı Sabih
'İsi nefes yerâ'a-i mu'ciz - beyândur

İA. 66b; İO. 64b; E. 74a; İ.115a.

1b) hadeng: hadeng İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Sihâm-ı medd-i âha sîne-i pür-nâle terkeşdür
 Kemîne çille-i saht ol kaşı yâdan keş-â-keşdür

Nigâristân-ı Çinden farkı müşkil-ter dem-i pervâz
 Tezerv-i hüsne kim çin-i haţuñ bâl-i münakkaşdur

Müdâm endişe-i yâkût-reng-i câm-ı la'lüñle
 Beni ser-mest iden şahbâ-yı feyz-i 'aşk-ı bî-gışşdur

Olurken lâ-mekân-pervâz-ı evc-i 'âlem-i itlâk
 'Aceb kim murg-ı dil şeh-bâz-ı hüsni-yâr ile eşdür

- 5 Harîr-i hâleden el-hağ sezâ zerrîn-nitâk olmak
 Ser-â-ser câme-i elyak o meh-rûya müzerkeşdür

Nişîmen-gâh-ı âgûşumda dâmen-keş olan benden
 Hevâ-dâr-ı hîrâmı olduğum ol serv-i ser-keşdür

İden fersûde âh ey dil kettân-ı şabrımı her-gâh
 Fürûğ-ı hüsni-rûz-efzûn ile ol yâr-i meh-veşdür

O mâh-ı nerm-ten-i simîn-bedende âteş-i atlas
 Temâşâdur ki germ-ülfet iden penbeyle âteşdür

Şabiḥ itse 'aceb mi Zühreyi dem- beste-i i'câz
 Nevâsî nây-ı kilik-i nazmınıñ zirâ ki dil-keşdür

İA. 66b-67a; İO. 64b-65a; E. 74b; İ.115b.

8a) mâh-ı nerm-ten: mâh-ı nev ten İA., İO.

8b) penbeyle: penbemle İA., İO., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Hayâl-i nokta-i nün-ı nihâniyle dehen birdür
 Me'al-i resm-i tenvîn ile şekl-i çâk-ten birdür

Haâ itme sebîh it her hamın bir sünbül-i Çine
 Ki 'anber-büy-ı çin-i zülf ile müşg-i Huten birdür

O gül-ruhla gül-istân âb u tâb ile bahâristân
 Şikenc-i sebz-i haâla mevc-i dil-cüy-ı çemen birdür

Dehenle gonçe ruhla lâle kakül saçı sünbülle
 Semenle şâf-sîne sim-tenle yâsemen birdür

- 5 O dil-cü hokka-i la'lin dehân-ı yârde guyâ
 Güher dendân ile lü'lü-i lâlâ-yı 'Aden birdür

Nice şad-çâk olup dil şânesinden olmasın ma'dûd
 Benefşe haâlla sünbülle o zülf-i pür-şiken birdür

Bürehne bî-ser ü pâ sa'y idelden râh-ı tecrîde
 Sabîh-i zâre 'uryânî kabâ ü pîrehen birdür

İA. 67a; İO. 65a; E. 74b; İ.115b.

2b) hotan: hotan İO.

4a) kakül saçı: kakül saçlı E.İ.

4a) saçı: sacı İA.

6a) nice: niçe İA., İO.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Zülf i'câz-ı sūhan-şâhid-i ma'nâdandur
 Hüsn-i ta'bir-i lüns rüy-ı mezâyâdandur

Terbiyet-gerde-i rüşen-dil olur tîre dilân
 Seyli-i mevc-i sevâhil kefi deryâdandur

Her şeyüñ maẓharına 'ârif olan vâkıf olur
 Derk-i mâhiyyet-i eşyâ dil-i dâñâdandur

Süziş-i zülfüñ olur bâdi-i germiyyet-i 'aşk
 Şerer-i âh-ı derün âteş-i sevdâdandur

- 5 Her kesüñ neş'e-i zâtiyyesinüñ temyîzi
 Feyz-i keyfiyyet-i peymâne-i şahbâdandur

Piç ü tâbumdan olur meclis-i mest-âne şarab
 Bezm-i rindâne şafâ-gerdiş-i minâdandur

Nûr-ı idrâk yeter çeşm-i şuhûdumda Şabiḥ
 Tütiyâ merdûmek-i dîde-i binâdandur

Fe'ilitün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Mürşid-i feyz eşer-i ma'ni-i mübhem dildür
Râz-ı i'câz küş-i vefât ile mülhem dildür

Şekl-i zâtında anuñ merdüm-i nûrânidür
Heykel-i âdem-i hâkî ile tev'em dildür

Zât u esmâ vü şifâta ne 'aceb mazhar ise
كل يوم هو في شأن ile mükrem dildür

Eyler izâh süveydâsı nikât-ı vahdet
Mücmel-i mâ'ni-i tafsil-i dü-'âlem dildür

- 5 N'ola âgâh ise esrâr-ı kazâ vü kadere
Harem-i 'âlem-i maḥviyyete maḥrem dildür

Cesed-i âdemi mescûd-ı hayâl itme Sabih
Meleküñ secde-gehi oldığı Âdem dildür

İA. 67a; İO. 65b; E. 75a; İ.116a.

6a) cesed: şayd İA.

Rahman sûresi: 55, âyet: 29

Meâli: Göklerde ve yerde kim varsa O'ndan ister. O her an yaratma halindedir.

"Yerallahu men fi's-semavati vel-ard- külle yevmin hüve fi şe'nin."

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Yâda hayâl-i la'î-i lebûñ kim ne dem gelür
Gör câm-ı çeşm-i terden o demde ne dem gelür

Mıtrab-ı terâne-sâz tarab olsa da müdâm
Sensüz şimâh-ı cânâ nağam-şıyt-ı gam gelür

Düşme hevâ-yı câha kim encâmı âhdur
Fikr-i emel derûne me'âl-i elem gelür

Bezm-i çemende lâle-şarak-riz şerm olur
Bâğa ne dem ki câm ile ol gonçe-fem gelür

- 5 Dil ârzu-yı şebt-i gazel kılsa ey Şabih
Evvel benân-ı fikre o kâşî kalem gelür

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Râst gelmez işi çevgâne dönüp mü'vec olur
 Re'î-yi şemşîr-i 'Acem gibi habesüñ kec olur

O büt-i 'işve- pereste hiç urılmaz mı gören
 Müjesi dest-i fireng-i nighinde mec olur

Nüşa-i hüsnine olmazsa haç-ı şîrâze
 Varaq-ı mihr ü vefâsı o mehûñ muhrec olur

Kaşlaruñ merdüm-i çeşm itse hayâl ol mâhuñ
 Yemm-i giryemde çü mâhî atılır yüzgec olur

- 5 Hiç yorulmasuñ o bâlâ-rev-i da'vâ geçemez
 Bu zemîn üzre kalem gerçi Şabîh a'rec olur

İA. 67b; İO. 65b; E. 75b; İ.116b.

1a) çevgân: cevgân E.

1a) mü'vec: mü'vecc İA., İO., İ., E.

3b) mihr ü vefâ: mihr vefâ İA.

4a) kaşlaruñ: kaşların İ.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Sırr-ı 'adem ki ol dehen-i nükte-dân olur
Her nuṭṭ-ı nâ-şinidesi râz-i nihân olur

Ey mü-şikâf yok yere hiç itme kıl ü ḳal
Kim mü-miyânı bel ki reg-i târ-ı cân olur

La'lüñ şafâsı yâda gele câm-i didede
Ḥün-âb-ı eşk o demde mey-i ergavân olur

Ben açmasam da yâre leb-i şekvemi çî-sûd
Bir yâre açsa yâr dile ol dehân olur

- 5 Görse Şabîh ol âyine-rüyü her âyine
Ṭütî-i kıl-k-i nükte-verê hem-zebân olur

İA. 68a; İO. 66a; E. 75b; İ.117a.

1a) ol: olur İA., İO., E.

2a) kıl ü ḳal: ḳal ü kıl İ., E.

4a) açmasam da: açmasam da İ.E.

4b) açsa: açsa İO., İ.E.

5b) nükte-verê: nükte-ver İA., İO.

Mefûlû Fâsilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
 (- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Göñlüm ne çeng ü defle ne dir tenle eglenür
 Nây-ı gülûda nağme-i şivenle eglenür

Ben nâle-sâz-ı hâr-ı cefâyum o gül-beden
 Güyâ nevâ-yı bülbül-i gül-şenle eglenür

Bir gül yanâklı gonçe-feme itmez iltifât
 Her kim o nahl-i nâz-ı semen- tenle eglenür

‘Âkıl enîs-i Leyli-i dehr olmadan kaçâr
 Mecnûn füsûn-ı fâcîre- zen ile eglenür

- 5 Bir gevher-i yegâne bulaydum diyü Şabîh
 Bu nev-zemînde kâviş-i ma‘denle eglenür

İA. 68a; İO. 66a; E. 75b; İ.117a.

1b) nây-ı gülû: nâm-ı gülû: İA., İO. E.

Meʃulü Meʃaʃilü Meʃaʃilü Feʃülün
(.)

- 1 Şüretde dehānuñ ki heyülâ-yı ʻademdür
Mahiyet-i laʻlün şuver-ârâ-yı ʻademdür

Sad- ʻişve-nihân hüsni edâ-yı sühanuñda
Sırr-ı dehenün râz-ı mezâyâ-yı ʻademdür

Ey şüh miyānuñ reg-i mevhüme-i cāndur
Yok bel ki hemân rişte-i maʻnâ-yı ʻademdür

Yâkütü şadef laʻl-i terüñde dür-i dendân
Güyâ dür-i şeh-vâre-i deryâ-yı ʻademdür

- 5 Yokdan ider icâd-ı hezârân gül-i hāndân
Laʻlün ki senün gönçe-i raʻnâ-yı ʻademdür

Ser-sebz-i haţuñ püşt-i şafâ-bağş-ı lebüñde
Şan mihr-i giyâ-yı tarab-efzâ-yı ʻademdür

Laʻlünle nihānice Şabih olalı hem-râz
Her nükte-i rengin-teri fehva-ı ʻademdür

İA. 68a; İO. 66a; E. 75a; İ.117b.

1a) şüretde: şürette İO.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - - . -)

- 1 Hatt-ı ruhsârûñ görenler sâye-bân-ı gül şanur
 Güş idenler nâlemi âvâze-i bülbül şanur

Bir şehûñ sevdâsı başında terâküm eylemiş
 Bilmez ol şûh-ı cefâ-kârüm anı kâkül şanur

Gerdenüñde hâl-i müşgînüñ temâşâ eyleyen
 Sevdigüm kâfûra konmuş dâne-i fülful şanur

Eyledükçe mü-be-mü zülf-i girih-girüñ hayâl
 Her gören dûd-ı kebûd-ı âhumı sünbül şanur

- 5 Bezm-i nûş-â-nûş-ı meyde sâki-i gül-çehrenüñ
 Hânde-i la'lüñ gören hem-reng-i mevc-i mül şanur

Meyl idelden câm-ı la'l-i dil-bere minâ-yı dil
 Âb-şâr-ı feyzini güş eyleyen kulkul şanur

Vâdi-i i'câz üzre mışra'ı bercestemi
 Seyr iden merd-i reh-i ma'ni Şabiḥâ pül şanur

IA. 68b; IO. 66b; E. 75a; I.117b.

3b) sevdigüm: sevdigim İ.

4a) eyledükçe: eyledükce IO., I., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Şanevber şekl-i dil-minâ-yı sevdâ-yı süveydâdur
Şarâb-ı bî-ḥudî şahbâyı sevdâ-yı süveydâdur

Siyeh-eksâ-yı kisve beyte cây-ı i'tirâz olmaz
Matâf-ı kudsiyân me'vâ-yı sevdâ-yı süveydâdur

Her ân mihr-i sipihr-i 'âlem-i lâhütdan çün mâh
Ziyâ-dâr-ı hüdü meclâyı sevdâ-yı süveydâdur

Gönül bender-gehinde kâle-i feyz-i tecellînüñ
Olan sevdâ-geri dâná-yı sevdâ-yı süveydâdur

- 5 Cemî'i 'ilm-i-ḥâvî ol sevâd-ı nokta-i vahdet
Me'al-i câmi'ü'l-mâ'nâ-yı sevdâ-yı süveydâdur

Cününüm şanma sevdâ-yı su'âd-ı mâsivâdandur
Dilüm Mecnuñ ider Leylâyı sevdâ-yı süveydâdur

Fer-i nür-ı siyâhuñ pertev-endâz-ı tesellîsi
Fürüg-ı mâh-ı feyz-efzâ-yı sevdâ-yı süveydâdur

Şebîh-i ḥâl-i rüyuñ merdüm-i çeşm olmadan başka
Sevâd-ı dîde-i bînâyı sevdâ-yı süveydâdur

Şabiḥâ merkez-i pergâr-ı imkân ü vucübînüñ
Medâr-ı nokta-i yek-tâyı sevdâ-yı süveydâdur

İA. 68b; İO. 66b; E. 75a- 77b; İ.118a.

2b) me'vâ: mâverâ İA.

9a) imkân u vucübînüñ: imkân vucübînüñ İA.

9b) yek-tây: yek-pây İA., İO., E.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 (- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Nazm-ı mu'ciz ma'ni-i bisyâr ile icâz olur
 'Acz-i idrâk-ı mezâyâ rûtbe-i i'câz olur

Hüsn-i matla' behcet-i ebrûdan olmaz hûbb-ter
 Kadd-i mevzûn mışra'ı bercestden mümtâz olur

Mahrem-i feyz-i zebânuñ itse her bergin şabâ
 Gonçe-i la'lûñle şanma gonçe-gül hem-râz olur

Dem urup âteş-nevâ evc-i makâm-ı 'aşkdan
 Sâz-ı hâmem nây-ı Mevlânâ ile dem-sâz olur

- 5 Her tarîkuñ müntehâsı menzil-i evvel bize
 Nakş-bendî sîretüz encâmımız âgâz olur

Nokta-i tesvîd-i şi'rüm görse hussâd-ı zamân
 Mühr-i hâmuşî-i leb yâ sermed-i âvâz olur

Murg-ı nazm ebyâtumuñ mışra'larında bâl açup
 Ey Şabiḥ evc-i belâgatde hümâ-pervâz olur

IA. 68b- 69a; IO. 66b; E. 76b; İ.118a.

6a) görse: gör IA., IO.

7b) belâgatde: belâgatte IO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 O mâh-i lüle-ħadduñ fikri kim dilden güzâr eyler
Şerâr-endâz olur âhum sipihri dâg-dâr eyler
- Ne dem murg-ı dili şeh-bâz-ı çeşmüñ kim şikâr eyler
Salar ser-pençe-i müjgân-ı ħün-rizüñ figâr eyler
- Ĥayâl itdüķçe Bihzâd-ı dü-çeşmüm la'ı-i renginüñ
Ser-i nevk-i müjemde gonçeler naķş u nigâr eyler
- Bakılsa zülf-i pür -çinüñ döküp ol bâg-bân-ı nâz
Ĥıyâbân-zâr gül-zâr-ı 'izâr-ı tâb-dâr eyler
- 5 Degül müjgân şebihün kaşdına mülk-i dil-i zârı
Sipeh-salâr-ı gamzeñ cem'ı ceyş-i Zeng-bâr eyler
- Olaldan ol güle ben bülbülü şeb-nem-veş üftâde
Dilüm pür-ħün-ı cevır ü çâk çâk-ı ĥârĥâr eyler
- Ĥaridâr-ı vişâl oldukça ol şeh-bender-i ĥüsne
Nuķüd-ı eşkümi dest-i müjem bir bir şümâr eyler
- Gör ol âyine- simâ ĥayret-efzâ sim-endâmı
Her âyine beni sim-âb-âsâ bî-ķarâr eyler
- Gelünce nev'arüs-ı bikr-i fikrüm ĥacle-i lafza
Cüvân- tab'um Şabiĥâ nukre-i ma'nâ nişâr eyler

İA. 69a; İO. 67a; E. 76b- 777a; İ.118b.

1b) olur: olup İ.E.

3a) itdüķçe: itdüķce İO., İ., E.

4b) ĥıyâbân: ĥıyâbân İA.

7a) oldukça: oldukca İO., İ., E.

7b) bir bir: yer yer İO.

9a) fikrüm: fikr İA., İO.

NAZİRE-İ KÂTİB-ZÂDE KAÇI SA'İD (X)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Ruğında kıl-k-i kader hatt-ı müşg-bâr yazar
Kitâb-ı müntahâb-ı hüsnine kenâr yazar

Degül şufûf-ı müje şâh-ı merdüm-i çeşmi
Gulüvv-i mülk-i dile ceyš-i Zeng-bâr yazar

Nişâb-ı neşveye dâ'ir o sâki-i devrân
Hat-ı piyâle-i şahbâ-yı hoş-güvâr yazar

Midâd-ı nür-ı siyehle debîr-i şun'ı ezel
Kitâbe-i ruğ-ı yâre hatt-ı gubâr yazar

- 5 Gelünce mâni-i çeşm-i tere hayâl-i lebûn
Müjemde gonçe-i taşvîr-i şad hezâr yazar

Yazarsa tezkiresi hâmişinde va'd-ı vişâl
Me'âl-i şive-i incâz-ı i'tizâr yazar

Yerâ'a-i hüner ârâ-yı çire - dest Şabîh
Beyân-ı şî'r-i bedî'in hikem - şî'âr yazar

Sa'id Efendi-i dâ'nâ-dili sitâyîşde
Kalem fûnûn-ı ma'ârifde nâm-dâr yazar

O kân-ı cevher-i fazluñ kitâb-ı midhatına
Ferîd-i 'aşr u güher - senc rûzgâr yazar

İA. 69a; İO. 67a; E. 77a; İ.118b.

(X) Nazire-i Kâtib-zâde Kaçı Sa'id İA'da yok

1a) ruğında: ruğında İA.

6a) tezkiresi: tezkire İA., E

8) İA., İO'da yok

9) İA., İO'da yok

Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlün
(- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Tekye-gâh-ı tende dil bir çille-keş divânedür
Hem kalender-rind ü hem şeyhâne hem ferzânedür

Şayd iden murg-ı dil-i ‘uşşâkı ol cânânedür
Didesi şayyâd zülfi dâm hâli dânedür

Haft-ı püşt-i la‘li güyâ câm-ı bezm-i hüsnine
Mevc-i âteş-reng-i şahbâ hem haft-ı peymânedür

Sîmiyâ-âbâd-ı çarhuñ devlet-i bî-mekneti
Hem hayâl-i zıll-nümâ hem hıvâb hem efsânedür

- 5 Sâye-i güldür haft-ı ruhsârı hem nür-ı siyâh
Hem benefşe hem çemen hem sebze-i bî-gânedür

Şem‘-i bezm -i hüsnine her bir şikenc-i tûrresi
Şeh-per-i murg-ı semender hem per-i pervânedür

Himmet it gerd-i havâtır defaten sa‘y eyle kim
Dil sarây-ı şah-ı bî-çün hem tecellî-hânedür

Sîne-i şad- çâk hem târ-ı nigâh-ı intizâr
Şâhid-i ‘aşka bakılsa kâkül ü hem şânedür

Pîçiş-i ser- sebz-i haftı cûşiş-i mevc-i çemen
Rüy-ı gül bu hüsn-i çeşm-i nergis-i mestânedür

- 10 Yâd-ı gül-berg-i ruhiyle âteşin-feryâd-ı dil
Şu‘le-i âvâze-i bülbül degül de yâ nedür

Nev-zemîn erkân-ı beyt-i dil-nişînüm ey Şabîh
Hem be-câ lafz-âşinâ hem ma‘ni-i bî-gânedür

İA. 69b; İO. 67b; E. 77a-77b; İ.118a.

1a) tekye-gâh: tekye İA., İO.

2b) şayyâd zülfi: şayyâd u zülfi İ.

7a) himmet it: himmet gerd İA., İO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(. - - - . - - - . - -)

- 1 Ene'l-Hakk nuṭk-ı Mansûrun ki Hakkur
Hakikat nuṭk-ı Hakk demek eḥakkur

Bilinmez eylesek de sa'y-ı bîsâr
Ledün 'ilmi bilinmek dâd-ı Hakkur

Olan sî-pâre-i tenden sebak-ıvân
Aña 'ilm-i feña evvel sebakdur

Me'al-i nokta-i pergâr-ı vahdet
Süveydâ-yı derûna mâ-şadakdur

- 5 Dil-i efsürdeye câm-ı ezelden
Şarâb-ı 'aşk nüş itmek yasakdur

Felaket - metn olan eflâke baksuñ
Müdevven bir kitâb-ı nüh- varakdur

Şabiḥâ nüşa-i kübrâdur insân
Cemî'î nüşadan fehmi adakdur

İA. 69a; İO. 67b; E. 77b; İ.119a.

1b) demek: dinmek İ.

6) İA., İO., İ'de yok

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(. - . - . - . - . - . -)

- 1 O gamzeler ki şereng-i nigâhuñ olmışdur
Hayât-ı haste-i şeng-i nigâhuñ olmışdur

İden ser-i müjeñe nakş-ı şûret-i fiteni
O çire-dest fireng-i nigâhuñ olmışdur

Tegâfülün per ü peykân olalı gamzelerün
Göñül nişân-ı hadeng-i nigâhuñ olmışdur

Dü şah-ı ahû-yı ahvel kirişme-i çeşmün
Bakılsa medd-i dü-reng-i nigâhuñ olmışdur

- 5 Yoluñda la'l-i der-âteş iden dil-i zârı
O germ tâz-ı küreng-i nigâhuñ olmışdur

Şabihe merdüm-i çeşm-i gazâl-ı baht-ı siyâh
Sevâd-ı dâğ-ı peleng-i nigâhuñ olmışdur

İA. 70a; İO. 68a; E. 77b- 78a; İ.119a.

5a) la'l: na'l la'l İA., İO. İ.

5b) tâz: nâz İA., İO.

Mefûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

(- - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Çeşmümdе zühür eyleyeli ol ruḥ-ı pür-nür
Her medd-i nigâhum görünür bir şecer-i Tûr

Şirin-dehen-i tengi ne mümkün ola taşvîr
Bağlansa kalem müy-be-mû ger müje-i mûr

Mestüz mey-i peymâne-i bezm-i ezelden
Bu bâğ-ı fenâda ebedî yoğ iken engür

Şirin-dehenuñ eşer-i niş-i cefası
Bu şeş- ciheti itdi baña ḥâne-i zenbûr

- 5 Her beytümü bir köhne zemîn üzre Şabîḥâ
Mi'mâr-ı nev-âşâr kalem eyledi ma'mûr

İA. 70a; İO. 68a; E. 78a; İ.119b.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

(- . - - - . - - - . - - - . -)

- 1 Yâd-ı gül-rüyuñla dil kim 'andelib-i zâr olur
Gonçe eşkümden müjemden dide gül-bün-zâr olur

İntizaruñ şöyledür kim gerdiş-i nezzârede
Merdüm-i çeşmüm bakılsa nokta-i pergâr olur

Eyledükçe hâle-i âgüş-ı tengüm cilve-gâh
Ol mehüñ endâmı mevzün-ter kadi hem-vâr olur

Geçse ol gül-gün- kabâ yârüñ hayâli dideden
Korkarum dâmânına târ-ı nigâhum hâr olur

- 5 Nev-kumâş-ı hüsn ü ânın teng- dilde şakla kim
Mümiyân-ı yâre bil kim câme-i bel dar olur

Hâm kalmaz nañl-i kilik-i nükte-bâruñda Şabiñ
Meyve-i nazm âfitâb-ı feyz ile her bâr olur

İA. 70a; İO. 68a; E. 78a; İ.119b.

3a) eyledükçe: eyledükce İO., İ., E.

4a) geçse: gecse İO., İ., E.

5b) bil kim: bil ki İ., E.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 Râh-ı talebde bî-ser ü pâ git revîş budur
Çün peyk-i âh-ı küyuña yerüñ gidiş budur

Âyine-i ruhuñda haş oldukça rû-nümâ
Her âyine vefâ görünür gösteriş budur

Bir nâz iderse minnet ider şad cefâ ile
Uşşâka lâyk añladığum serzeniş budur

Tıfl-ı hayâl-i ruhlaruñ ağuş-ı dîdede
Hün-ı cigerle besleye gör perveriş budur

- 5 Tebşîr ider Şabihe me'ânî-i vâridât
Geldükçe peyk-i feyz-i seher egleniş budur

İA. 70a-70b; İO. 68a-68b; E. 78b; İ.119b.

2a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

2b) âyine: âyine İA., İO.

2b) görünür: görülür İO., İ., E.

5b) geldükçe: geldükce İO., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Niķâb-ı zülfüñ al 'arz it ruķuñ bir lahza ruķsat vir
 Dü- çeşm-i ĥasrete âyine-i ĥüsnüñle ĥayret vir

Meded bîmâr-ı hecrüm ey tabîb-i ĥastegân-ı 'aşk
 Ĥalaş it derd-i fûrkatden devâ-yı ĥâl-i vuslat vir

'İtâb-âmîz nuķuñ zevk-i digerdür 'inâyet kıl
 O dil-cü la'lüñe düşnâm ile gâhî 'uzûbet vir

Dil-i sengîn gibi seng-i fesânuñ var iken zâlîm
 Dem-i zehr-âb-ı tig-i gamze-i gaddâre ĥiddet vir

- 5 Olup meşşâta-i mu'ciz-nümâsı ĥacle-i nazmuñ
 'Arûs-ı bîkr-i ma'nâya Şabîĥâ ĥüsn-i şüret vir

İA. 70b; İO. 68b; E. 78b; İ.120a.

1b/2b/5b) vir: virür E.

2b) devâ-yı ĥâl-i vuslat: devâ-yı vuslat İA., İO.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 Virürse tîr-i işâbet felek gümân mı virür
 Düşerse şestine şayd-ı emel nişân mı virür

‘Aceb bu h^vâce-i dehrün ne dür bu hisseti kim
 Metâ‘-ı kâm-ı dilüm virse naqd-i cân mı virür

Semend-i bahtuña meydân virürse de gerdün
 Kef-i irâdeñe ser-rişte-i ‘inân mı virür

Ne virse bād-ı hevâ şanma rûzgâr ey dil
 O yād-gâr sebebsüz hiç armağân mı virür

- 5 Zamâne dil-beri gaddâr olur emîn olma
 Tıyarsa meylüñi cevır itmeden zamân mı virür

Şabîh ağlamadan mâder-i zamâneye hiç
 Bu tîfl-ı bahtuña pistân-ı ‘izz ü şân mı virür

İA. 70b; İO. 68b; E. 78b; İ.120a.

2a) hisseti: hisseti İA.

GAZEL-İ DÜ-MATLA' (X)

Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün
(.)

- 1 Felek sirişküm ile çarh-ı âsiyâba döner
Nücüm u mihr ü mehi habbe-i habâba döner

Ne dem ki 'aşk ile hün-âb-ı dil şarâba döner
Tenür-ı sinede laht-ı ciger kebâba döner

Görülmesek şeb-i 'işret eyâ meh-i naḥvet
Habâb-ı meyle kadeh dide-i pür-âba döner

Ne gam o mâh-likânun fezâ-yı hüsninde
Şikenc-i sebz-i haḫı mevce-i serâba döner

- 5 Ol âfetün eşer-i teff ü tâb şevkından
Dil-i şanevberî-i râzum âfitâba döner

Ḥayâl-i zıll-ı cihânun nüküş-ı bü'l-'acebi
Bu gördüğün şuver-i bî-karâr ḫvâba döner

Şabîḫ şemsesi şems âsumâni cild içre
Mütâla'anda felek nüh-varaḫ kitâba döner

İA. 70b; İO. 68b; E. 79a; İ.120a.

(X) Gazel-i dü- Matla' İA., İO'da yok

1b) nücüm u mihr: nücüm mihr İA., İO.

2b) sinede: sine İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Debîr-i şun'ı levh-i dile 'aşkı teng yazmışdur
 Maḥabbet resmini şüretde miḥnet reng yazmışdur

Ḥumâr u neşve birdür bezm-i üns-â- üns-i vahdetde
 Ki derd ü dürdi ressâm-ı ezel yek-reng yazmışdur

Hümûm-ı dehre bakmaz şâf dil-i rüşen-ger-i takdîr
 Sipihrûn şafha-i âyinesin pür-jeng yazmışdur

Dil-i ḥubâna elmâs-ı sirişküm eylemiş te'sîr
 'Aceb kim ḥâme-i müjgân-ı çeşmüm seng yazmışdur

- 5 Hünerde sebkat eyler yok Şabiḥâ bu zemîn üzre
 Egerçi raḥş-ı kilküm dest-i kudret leng yazmışdur

İA. 71a; İO. 69a; E. 79b; İ.120b.

GAZEL-İ DÜ- MATLA' (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Perend-i pertev-i çeşmüm saña pîrâhen olmuşdur
Müjem hayyât-ı nezzârem elinde süzen olmuşdur
- Bahâr-ı mihr-i ruhsâruñla göñlüm gül-şen olmuşdur
Şerâr-ı hicr-i la'lûñle derûnum külhen olmuşdur
- Fünûn-ı sihr ü efsûn gösterelden çeşm-i sehğâruñ
Dil-i 'uşşâkı teşhîre müjeñ cādû-fen olmuşdur
- N'ola şemşîr-i âhumdan yüzün döndürnese kaç'en
Ki mevc-i hüsn-i rüyından o şâha cevşeñ olmuşdur
- 5 Nigâhum şu'le- pâş-ı âteşin ruhsâr-ı dil-berdür
Bakılsa cünbiş-i çeşmüm aña dâmen-zen olmuşdur
- O deşt-i hüsnüñ âhû-yı nigânından hâzer kıl kim
Dem-â-dem ejdehâ-yı fitneye âbîsten olmuşdur
- 'Amûd-ı şubha her gün medd-i âhum eyleyen hem-ser
O mihr-i 'âlem-ârâda beyâz-ı gerden olmuşdur
- Şabiğâ bâdi-i seyr-i cemâl-i bîkr-i mazmûnı
Bakılsa şafha-i mir'ât-ı tab'-ı rûşen olmuşdur

İA. 71a; İO. 69a; E. 79a; İ.121a.

(X) Gazel-i dü - Matla' İA., İO'da yok

3a) sihr ü efsûn: sihr efsûn İA., İO.

8b) bakılsa: bakılsa İ.,E.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

(- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Sâye-i gülden haţ-ı ruhsâr-ı dil-ber mu'teber
Her şikenci berg-i şebbûdan füzün-ter mu'teber

Verd-i nâzum gül-şen-i hayret-fezâ-yı 'işvede
Çeşm-i mestûnden degüldür nergis-i ter mu'teber

Çıkmaz engüşt-i hayâlünden nigîn-i la'l-i yâr
Âsaf-ı tab'um n'ola olsa muvakkar mu'teber

Her hamında muhtefî şad nâfe-i müşg-i Hutun
'Anber-i sârâdan ol zülf-i mu'anber mu'teber

- 5 Hâl-i la'lüñle lebüñ keyfiyyetin görmek muhâl
Olamaz şahbâ yanında hubb-ı 'anber mu'teber

Haţ-ı şeb-günüñ gören rüyuñda itmez kıl ü kâl
Oldı zirâ hâlede mâh-ı münevver mu'teber

Kand-i rizân-ı maqâl olmak hünerdür ey Şabiḥ
Tüti-i bî-ḥarfdan kıl-k-i sūḥan-ver mu'teber

İA. 71a-71b; İO. 69a-69b; E. 79b; İ.121a.

4a) şad nâfe: şad nâme E.

5a) la'lüñde: la'linde İA.

6a) kıl ü kâl: kâl u kıl İ., E.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
 (- - - . - . - . - - - . - . -)

- 1 Şanma beni o seng- dilüñ kaşdı sürmedür
 Dest-i cefâ ile serümi taşâ sürmedür

Bintü'l- 'ineb didükleri mekkâre-yi murâd
 Âyine-i piyâleden al ile görmedür

Çeksem çü meyl-i sürme hemân n'ola medd-i âh
 Dil sürme-dân- gubâr-ı hümmüm anda sürmedür

Şayyâd-ı çeşmi yem dökerek murg-ı tab'umı
 Dâm-ı girişmesine merâmı düşürmedür

- 5 Bî-had günâh u cürmüñe gam çekme kim Şabiḥ
 Âşâr-ı 'afv u luṭf-ı Hudâ ehl-i cürmedür

İA. 71b; İO. 69b; E. 79b; İ.121b.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 O kim mest-i mey-i cām-ı leb-i ḥandānuñ olmışdur
 Ayılmaz tā-ebed çeşmüñ gibi sekrānuñ olmışdur

Ḥabâb-ı cüy-bâr-ı şîr-veş çünbiş-nümâlıkda
 Hemân ey serv-i sîm-endām o gül pistānuñ olmışdur

Düşüp bâzîçe-i sevdāsına ser-ḥalka-i zülfüñ
 Ser-i üftâdgānuñ güyuñ cevğānuñ olmışdur

N'ola âhû-yı vahşet dîde-veş şahrâ-güzîn olsam
 Dil-i zâre nigâh-ı güşe-i çeşmānuñ olmışdur

- 5 Kemân-ebruñ olaldan çille-keş çîn-i cebînüñden
 Sabîḥ âmâc nevk-i nâvek-i müjgānuñ olmışdur

İA. 71b; İO. 69b; E. 80a; İ.121b.

4b) dil-i zâre: dil- dâre İ.

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(. . . - - . - . - . . . -)

- 1 Tâbiş-i 'arızuñ şarâb iledür
Pertev-i mâh âfitâb iledür

Gurre-i nev-bahâr-ı hüsni olma
Güzeri ân-be-ân şitâb iledür

Eyleyüp seng-i sürmesini fesân
Gamze tigin o fitne-zâ biledür

Şüst ü şü-rû siyâhî-i küheni
Merdüm-i dide-i pür-âb iledür

- 5 Şanma bintü'l-'inebde habb-ı habâb
Gerdişinden ayâğ-ı âbiledür

Her şeb agyâr-ı rû-siyâh ile âh
Baña rağmen o meh-liqâ biledür

Ser-âheng-i nây-ı kilk-i Şabiğ
Dem-be-dem nağme-i rebâb iledür

İA. 71b; İO. 69b; E. 80a; İ.122a.

3a) gamze tigin: gamze-i tigin İO.

4b) merdüm: merdüme İ., E.

5a) bintü'l-'inebde: bintü'l-'ineb İA., İO., E.

5b) ayâğ-ı âbiledür: ayâğ-ı âb iledür İ. E.

7a) ser-aheng: sîr-aheng İO., İ., E.

112

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 Ne bād-bân u ne bād u ne nâ-ḥudâ yüridür
Yem-i maḥabbete fülk-i dili Ḥudâ yüridür

Ne dem ki tîr-i nigâhın o kaşı yâ yüridür
Gürüh-i çille-keşânî bürehne - pâ yüridür

Yüzün geh âyineden döndire o serv-i revân
Çü sâye şüret-i 'aksini der-kaḫâ yüridür

O nev-nihâl virür şeyḫe cünbiş-i diger
Fütâde-pîr-i kühen-sâleyi 'aşâ yüridür

- 5 Kemîne câzibe-i ḥüsn-i rüy-ı zerd-i bütân
Bu gâh cism-i nizârı çü kehrübâ yüridür

Hevâ-yı ḫâtem-i la'l-i lebi serîr-i dili
Mişâl-i taht-ı Süleymân ber-havâ yüridür

Felek virürse de bir nîm cev kadar sâmân
Başında soñra senûñ seng-i âsiyâ yüridür

Sakın firîfte olma o şeyḫ-i ḫallâşa
Ki rind-i hîle-meniş zîr-i kehde mâ yüridür

Fütâdesi bir ayağıyla şişe-bâza döner
Piyâlelerüñi bezmde o meh-likâ yüridür

- 10 Serîr-i kişver-i nazm üzre ḫusrev-i taḫ'um
Sabîḫ sikke-i mazmûnını becâ yüridür

İA. 72a; İO. 70a; E. 80a; İ.122a.

2a) kaşı yâ: kaşı İO.

6a) la'l-i leb: la'l gibi E.

7a) bir nîm: bu nîm İA.

7a) virürse: virse İA.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(. . . - - . . . - - . . . -)

- 1 La'î-i nâbuñ mey-i gül-günumdur
Câm-ı rengîn dil-i pür- hûnumdur

Ṭurfe Mecnûn-ferâgum ki benüm
Leylî maḥmil-keş-i hâmûnumdur

Zevk-i hâl-i siyeh-e dürc-i femûñ
Neş'et-i ḥabbe-i afyonumdur

Beni yârûñ fiten-i ğamzesine
Düşüren hep dil-i meftûnumdur

- 5 Feyz-i seher kalem-i cādû-fen
Mâye-i nûkte-i efsûnumdur

O mehi benden iden rû-gerdân
Eşer-i ṭâlî'î vârunumdur

Fikret-i 'işve - ḥırâm-ı kad-i yâr
Ma'ni-i mışra'î mevzûnumdur

Cünbiş-i feyz eşer-i ḥâme Şabîh
Cilve-i şâhid-i mazmûnumdur

İA. 72a; İO. 70a; E. 80b; İ.122b.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
 (- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Şad rinde gögsün ol şeh-i devrân açar kâpar
 Şubh-ı sefidi mihr-i dirahşân açar kâpar

Ol kârbân-ı hüsne haridâr olunca ben
 Teng-i meta'-i vuşlatın ol ân açar kâpar

Çıkmış o hûri bâğ-ı İremden tıyulmadın
 Bâb-ı behiştî boş yere Rıdvân açar kâpar

Gözler ta'ayyünât-ı şü'ün u bütünü hep
 Bihûde şanma gözlerin insân açar kâpar

- 5 Mazmûn çalmağ eshel idi neyleyüm Şabiḥ
 Turmaz kitâb-ı rüyını cânân açar kâpar

İA. 72b; İO. 70b; E. 80b; İ.122b.

4a) bütünü : butüli İA.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Meyle tâb -ı gazab-ı âfet-i ser-keş başılır
 Âb gördükçe zebâne-keş-i âteş başılır

Her bir erbâb-ı hevâyı başamaz şahne daği
 Mâkiyân gibi kıyas eyleme dem-keş başılır

Sâhte beñ ile müzeyyen o bütüñ levh-i ruhı
 Kâfirüñ nüşhası hem-vâre münakkaş başılır

Ayağın denk alarak başsa bile mey-kedeye
 Korkarum duğter-i rezle o perî-veş başılır

- 5 Bi't-tab'ı nev-ğat-ı la'li yer ider dilde Şabih
 Ğat-ı fersüde- nigîn levha müşevveş başılır

IA. 72b; IO. 70b; E. 81a; İ.123a.

1b) gördükçe: gördükce IO., İ., E.

2a) şahne: sahta IA.

5a) Ğat-ı la'li: Ğat-ı la'li IA.

5b) başılır: görünür IO.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Olmasa 'aks-i lebûñ neşve-resâ-yı dîger
 Şakiyâ meyde görölmezdi şafâ-yı dîger

Cüş ider faşl-ı hazânında bile feyz-i bahâr
 Gül-şen-i 'aşkdadur nevş ü nemâ-yı dîger

Oldı dil râh- revân-ı harem-i 'aşka delîl
 İstemez kâfilemüz râh-nümâ-yı dîger

'Uğde-i kârn-ı dil-i zârdan esdükçe olur
 Bâd-ı âh-ı seher-i gonçe-güşâ-yı dîger

- 5 Başka vâdî görünür şâhid-i nazmuñda Şabiñ
 Saña maşşûş meger hüsn-i edâ-yı dîger

İA. 72b; İO. 70b; E. 81a; İ.123a.

3b) râh-nümâ: râh- semâ İA.

4a) esdükçe: esdükce İO., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Dil-i divânemüz zencîr-i zülf-i yâre bend ister
 'Aceb sevdâya düşmiş başına kayd-ı kemend ister

Gözi nakd-i dil-i 'âşıkda ol şeh-bender-i hüsnüñ
 Harîdâr-ı meta'-ı vuslatın hep derd- mend ister

Lebüñ hiç kanda mümkün nâtikam vaşf itmek şîrîn
 Ne kanda olsa tütî-i şeker-güftâr-ı kand ister

Uzun boylı der-âgûş itme ki ol kadd-i bälâyı
 Fütâde säye-veş bir 'âşık-ı tab'-ı bülend ister

- 5 Şabiḥâ şüh-ı tâb'undan süḥan - fehman-ı 'âlem hep
 Me'âl-i nükte-i nazm-ı selisün dil-pesend ister

İA. 73a; İO. 71a; E. 81a; İ.123a.

3b) tütî-i şeker-güftâr: tütî-i güftâr İA.

5b) me'âl: mişâl İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Dü-çeşmüm eşk-rîz oldukça sinem âha medd ister
Leb-i cûda gönül âgûşa layk serv- kıadd ister

Havâtir fitnesinden 'âlem-i dil olmak âsûde
Şafâdan piş-i Ye'cûc-ı gam u âlâma sedd ister

Gönül mest-i şafâ-yı câm-ı bezm-i gül-şen oldukça
Der-âgûş itmegi bir dil-rübâ-yı lâle-ıadd ister

Mugaylân-zâr-ı miñnetdür fezâ-yı 'aşk ser-tâ-ser
Bu yolda kaç'-ı menzîl itme ki haylice kedd ister

- 5 Hasûduñ dañl-i nâ-bercâsına ebyât-ı nazmında
Şabîhûñ mısra'-ı bercestesinden dest-i redd ister

İA. 73a; İO. 71a; E. 81b; İ.123b.

1a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

4b) haylice: haylice İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 O büstânlar ki verd-i yâsemen zâr-ı bahâruñdur
Yetişmiş bæg-ı hüsnünde turunc-ı âb-dârüñdur

Füsün-ı çeşm-i fettânuñ rüsüm-ı kâr-zâruñdur
Müjeñ ey şâh-ı mülk-i işve ceş-i Zengi-bâruñdur

Baña râ'î vü mer'î bir bakılsa 'ayn-ı vahdetdür
Ki 'aks-i merdüm-i çeşm-i terüm hâl-i 'izâruñdur

Değüldür necm-i tâbân 'aks iden mir'ât-ı gerdüne
Şerâr-ı âh-ı şeb-gîr-i dil-i 'uşşâk-ı zâruñdur

- 5 Beni çeşm-i siyeh- mestüñ gibi ser-mest iden sâkî
Mey-i düşnâm-ı telh-i câm-ı la'l-i bî-ğumâruñdur

Döken ebr-i sipihr-i çeşm-i terden şeb-nem-i eşküm
Hevâ-yı sünbül-i zülf-i siyâh-ı müşg-bâruñdur

Şakın âlüde-dâmen olma pâk ol çirk-i 'işyânden
Bu 'uryânî kabâ-yı ten ser-â-ser müste'âruñdur

Nedendür şâ'irâne itmemek eş'ârını iş'âr
Hoş-âyende Şabiñ inşâd u şi'r itmek şi'âruñdur

IA. 73a; IO. 71a; E. 81b; İ.124b.

1a) bustânlar: pistânlar İ.E.

8a) eş'ârını: eş'ârı İ.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Hayâl-i zıll-ı 'âlemde nigâhum 'ibret almışdur
 Beni bu sîmiyâ-âbâd içinde hayret almışdur

Olur âfet-zede kâlâ-yı nakd-i vâkt-i sâmnî
 O kim şehri mahabbetde metâ'-ı şöhret almışdur

İfâkat-yâb olur dil 'illet-i 'aşk-ı mecâziden
 Felâtün-ı hakikat pîr elinden şerbet almışdur

Nice olmaz hâzer peykân-ı tîr-i gâmzesinden kim
 Kazâ şad-ı havf idüp ol kaşı yâden mühlet almışdur

- 5 Degül hatt levh-ı rüyuında debîr-i şun'-ı kudretten
 O şeh mülk-i serîr-i hüsn ü âna hüccet almışdur

Aylmaz tâ- ebed dil mesti-i câm-ı mahabbetden
 Şarâb-ı sâki-î bezm-i ezelden lezzet almışdur

Mecâz olsun cüvân-ı tab'um degüldür 'aşkdan hâli
 Ki pîrân-ı hakikatden Şabiha himmet almışdur

IA. 73b; IO. 71b; E. 81b; I.124a.

4a) nice: niçe IA.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - -)

- 1 Ergânün-ı vahdetüm deyr ü harem bilmem nedür
 Sîr-i âheng-i maķâmum zîr ü bam bilmem nedür

Bî-ser ü pâ berk-veş râh-ı fezâ-yı 'aşkda
 Germ-i refârüm 'aceb nakş-ı kâdem bilmem nedür

Şevket-ârâ-yı şeh-i evreng-i mülk-i ma'niyüm
 Lik şüretde haşem tabl u 'alem bilmem nedür

Piş-ez-in harf ü hurûf-ı 'âliyât olmışken âh
 Levh-i dilde turfe ketb oldum kalem bilmem nedür

- 5 Feyz ana öyle müstağrak ki tab'ı âgehüm
 Vâridât-ı feyz - baķş-ı şubh-dem bilmem nedür

Şöyle ser-mest-i mey-i telh -âbe-i 'aşkum ki ben
 Bâde-i şîrin - güvâr-ı câm-ı Cem bilmem nedür

Bir tecellî-hâne-i tevhid kim tab'um Şabih
 Kible-gâh-ı Ka'be ü beytü's-şanem bilmem nedür

IA. 73b; IO. 71b; E. 82a; İ.124b.

1a) vahdetüm: hayretüm IA.

1b) maķâmum: maķâm IA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Bu hüsn-i şu'le-tâba hâl-i dil-cü böyle lâzımdur
Bu tarz âteş-kede-ruhsâre Hindü böyle lâzımdur

Nice müşg-i Huten bir nefhasından ola istişmâm
Meşâm-ı câna büy-ı çin-i gisü böyle lâzımdur

İde yek-lağzada yüz biñ fiten nakkâşesin meftün
Füsün-sâzî-i şür-ı çeşm-i cädü böyle lâzımdur

Bu zülf ü 'arız u la'l ü haşuñdan gülşen-i hüsne
Şüküfte sünbül ü gül gonçe şebbü böyle lâzımdur

- 5 Girañdur keffe-i im 'ânına haññ-ı müşikâfânuñ
Belî kıldan ağâr çeşm-i terazü böyle lâzımdur

Gerek vahşet-fezâ dilden gazâl-i deşt-i sevdânuñ
Cünün şahrâsına rem-gerde âhü böyle lâzımdur

İder her bir nigâh-ı nâzı imâ nice biñ 'işve
Şabîh ol âfete çeşm-i sühan-gü böyle lâzımdur

İA. 73b; İO. 71b; E. 82a; İ.124b.

2a) nice: niçe İA.

2a) nefhasından: nefhasından İ., E.

5a) mü-şikâfânuñ: mü-şikâfuñ İA.

6a) deşt: dest İA.

7a) nice: niçe İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Ne gül- ruhsâr-ı sâkiden ne gül-şensizligindendür
 Meyüñ mînâda bî-reng olması sensizligindendür

Garaz kesb-i merâtibse kesel târ-ı 'alâikden
 Ki İdrisüñ 'urüc-ı evce süzensizligindendür

Cehâlet nâkış-ı zu'funda eyler hem-dem-i kâmil
 Hilâlün ülfeti mihriyle rüşensizligindendür

Muhâl iklim-i tünde gamla âsâyış dil-i zâra
 Mülûkuñ râhatı mülkinde düşmensizligindendür

- 5 Şakin yanma yakılma bülbül-âsâ süziş-i dilden
 Ki maqbüliyyet-i pervâne şivensizligindendür

Dü-nim ister gönül kim rüşen olsun mihr-i vahdetden
 Şabiḥâ tîregi-i ḥâne revzensizligindendür

İA. 74a; İO. 72a; E. 83b; İ.125a.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
 DOKÜMANTASYON MERKEZİ

2a) garaz: 'arz İA.

3b) rüşensizligindendür: rü sensizligindendür İA.

Mef'ülü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün
 (- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Meh-çala'tuñ mı hüsñ aña vech-i şebeh midür
 Revnağ-çatıñda pertev-i nür-i siyeh midür

Dest-i hayâl-i çeşm-i tere sîb-i gabgabıñ
 Âyâ turunc-ı mihr mi nârenc-i meh midür

Yüz virmeseydi çıkmaz idi yüz bulup yüze
 Ol şâh-ı hüsne hatt-ı gulüvv-i sipeh midür

Her lahza dür-bîni 'aceb merdümânımuñ
 Seyre o mülk-i behceti medd-i nigeş midür

- 5 Başumdan âh-ı zülfi gibi 'aql u hüş mı
 Hem-vâre târ u mâr iden ol keç-küleş midür

Bir dem göğüs geçürsem ider baña şad 'itâb
 Yâre şudür-ı âh-ı nihânum güneş midür

Bilmem şikâf-ı beyt-i hoş-âyende-i Şabîh
 Süy-ı me'al-i nazma çıkar şâh-reh midür

İA. 74a; İO. 72a; E. 83b; İ.125a.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Tâ ki neşr itmeye feyz - ebr-i bahâr-ı taqdîr
 Nice bâr-âver olur bâg-ı merâm-ı tedbîr

Dîde vü gamze degül sevdiğüm itmiş naḥçîr
 Bişe-zâr-ı müjede şanki bir âhû-yı şîr

Ol siyeh-çerde cüvânuñ nice beñzer görsem
 Raḥne-i 'arîz-ı ḥûbân sevâd-ı Keşmîr

'Aşkdan söyle za'îfüm ki ser-â- ser görünür
 Üstühvânüm ten-i bî-tâbuma piçide ḥarîr

- 5 O şehûñ gemzesi fettânlık idüp birbirine
 Müjesi ḥançer ü ebrûları çekmiş şemşîr

Zâhid-i ḥûşkûñ elinde olamaz sübḥa gibi
 Halkı şayd eylemege halka-i dâm-ı tezvîr

Kârbân-ı dür-i bender-geh-i nazmumda Şabîḥ
 Nâkd-i ḥâmeye âvâz-ı derâ oldı şarîr

IA. 74a-74b; IO. 72a-72b; E. 83b-84a; İ.125a.

1b) nice: niçe IA.

2b) bişe-zâr: pişe-zâr IA. Vezin bozuktur.

2a) naḥçîr: naḥçir: IA., IO., İ., E.

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Pertev-i nûr-ı siyâh ol haţţ-ı ‘anber- bü mıdur
 Yâ sevâde’l-vech-i fi’ d-dâreyne mazhar bu mıdur

Dürr-i vahdet la’l-i dil-cûsında key encümidür
 Cûş-ı keşret-mevc mevc-i âb u tâb-ı rû mıdur

كل سر جاوز الإثنين شاعه ما صدق

Çeşm-i terde eşk ü serde fikret-i gîsü mıdur

Şâh Mansûruñ dem-i âteş-nevâsın eyle gûş
 Nağme-i sırr-ı Ene’l-Hak şa‘be-i Hak gû mıdur

- 5 Zât-ı baht-ı hak zamîr-i ‘âşıkânüñ merci’i
 Aña bürhân hây u hû yâ nâre-i Yâ Hû mıdur

Sûre-i Neml ü keşide medd-i Bismillâh mı
 Muşhaf-ı rüyında âyât-ı haţ u ebrû mıdur

Âteşin ruşsârüñ üzre kâfir-i ferhâl ü hâl
 Yâ Berehmen yâ miyân-ı nârda Hîndü mıdur

5b) yâ hû : âhû İA., İO.

6a) Neml sûresi/27 sûre: 30. âyet meali: Mektup Süleyman’ dandır.Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla (başlamakta)dır.

Çîn-i haţţ mevc-i çemen mi ‘ayn-ı kevşer mi o leb
Sidre yâ Tûbâ mı kâmet hûsn-i rû minû mıdur

Şayd-ı bî-ârâmdur râm olmaz ol çeşm-i gazâl
İltifât-ı dîdesi ‘ayn-ı rem-i âhû mıdur

10 Haţţ-ı sebz ü turre vü zülf ol bahâr-ı ‘işvenûñ
Bâg-ı hûsninde benefşe sünbül ü şebbü mıdur

İstese bir demde eyler dehr-i Hârûtî sitân
Dîde-i ‘ayn çâh-ı Bâbil merdümân câdü mıdur

Yâ ‘amûd-ı şubh yâ hüd cedvel-i âb-ı hayât
Yâ yed-i beyzâ Şabiḥâ sâ‘id-i bî-mû mıdur

İA. 74a; İO. 72a; E. 83b; İ.125a.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - , - - - - , - - - -)

- 1 Çeşm-i fettânuñ 'aceb sayyâd-ı bî-ârâm olur
 Âhû-yı rem-gerdeye mevc-i nigâhuñ dâm olur

Hâtem-i la'lüñ idenler zîb-i engüşt-i hayâl
 Tâ-be maşşer şafha-i 'âlemde şâhib-nâm olur

Tâ-be-şubh-ı haşr o hürşidüñ çerâg-ı hüsnine
 Yâd-ı çeşmiyle sirişküm revğan-ı badâm olur

Hatt-ı sebz-i la'lüñ ey mâh olsa 'aks-ëndâz-ı feyz
 Cevher-i âyîne-i gerdün zümürrüd - fâm olur

- 5 Olalı dâm-efken-i deşt-i mezâyâ ey Şabiḥ
 Hep gazâl-ı ma'ni-i vahş-i gazelde râm olur

İA. 74b-75a; İO. 72b; E. 84b; İ.125b.

2b) şâhib-nâm: şâhib-tâm İ., E.

5b) râm olur: dâm olur İA.

Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün
(.)

- 1 Tebessüm eylese ol gonçe- leb dehen gül olur
Hezâr gonçe bu feyz-i besîmden gül olur

‘Îzâr-ı âl iledür revnak-ı haţ-ı sebzûñ
Dem-i bahârda ârâyîş-i çemen gül olur

Açılsa gonçe-i nâfi o Yûsuf-ı hüsñüñ
Bahâr haclet ile çâk-i pirehen gül olur

Serenini süre bir naḥl-i gülsitâne o şûḥ
Hezâr şâḥ-ı terinde yediviren gül olur

- 5 O gül ne gül-şene sâgar be-kef güle ḥandân
Hezâr-gonçe-i ter feyz-i ḥandeden gül olur

Şözüm yok ol dehene gonçe-veş tebessüm ide
Bahâr-ı feyz letâfetle baġteten gül olur

Olur mı zâlim olan pend ile nigû- sîret
Hezâr terbiye görse nice diken gül olur

Ṭarîḫ-i Gülşeniye sâlik olsa kim şüfi
Başında gülşeni her-dem bahârdan gül olur

Açılmasa gül-i mazmûn şarîr-i ḥâme muḥâl
Şabiḥ bülbüle hep nâle itdiren gül olur

IA. 75a; IO. 73a; E. 84b; I.126a.

3b) haclet: haclet IA., I., E.

7b) nice: niçe IA.

9b) itdiren: ittiren IO.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Kâfir-i zülfiyle her kim ol bütüñ me'nûs olur
 Deyr-i sevdâda figânı nâle-i nâkûs olur

İztirâbı ye's olur şad-cünbiş-i nîl-i merâm
 Dil ne dem kâm-ı vişâl-i yârdan me'yûs olur

Bahtı gör seng-i melâmet yağdırur sağâr baña
 Zâhid-i hûşkuñ elinde şîşe-i na'mus olur

Seyr idüñ sâ mânını râh-ı firâk-ı yârde
 Berg-i 'ayşi elde 'uşşakuñ kef-i efsûs olur

- 5 Sıklet-i celd-i rakîb diyu sîret şöyle kim
 Sâyesi hûvâb içre düşse üstüme kabûs olur

Câma 'aks itdükçe gör ruhsâre-i sâkî müdâm
 Her habâb-ı bâde şem'î-i hûsnine fânûs olur

Şafha-i mir'ât-ı feyz âşâr-ı tab'umda Şabîh
 Hûsn-i ebkâr-ı mezâmîn ân-be-ân maşsûs olur

İA. 75a; İO. 73a; E. 84b; İ.126a.

4a) idüñ: idin İA., İO., E.

6a) itdükçe: ittikce İO. - itdükce İ., E.

Meʼûlü Fâʼilâtü Mefâʼilü Fâʼilün
(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Çeksem ʼaceb mi meşʼale-i âh-ı intizâr
Medd-i nigâh oldı baña râh-ı intizâr

Her lahza âhuvân hayâl-i dü- çeşmine
Müjgân-ı dîdem oldı çerâ-gâh-ı intizâr

Deşt-i emelde bârika-reftâr-ı âh ile
Peyk-i hayâlüm olmada hem-râh-ı intizâr

Çeşmümde hecr-i nokta-i hâl ile ol mehûñ
Per-gâre döndi gerdiş-i cân-gâh-ı intizâr

- 5 Şîr-i künâm-ı dâmen-i küh-ı ferâgatım
Olmam firîb- hürde-i rübâh-ı intizâr

ʼAklum keser ki rişte-i tûl-ı emel Şabîh
Olmaz güsiste çün reğ-i kütâh-ı intizâr

Hürşîd-i baht-ı saʼd-ı Saʼidî o hazretüñ
Pertev şalınca oldı nihân mâh-ı intizâr

Çıksun firâz-ı süllem-i câha kademi
Her pâyesinde sedd ola dergâh-ı intizâr

Bâg-ı merâmı üstine esdükce rûzgâr
Ber-geşte ola hayme vü hâr-gâh-ı intizâr

İA. 75b; İO. 73b; E. 85a; İ.126b.

6a) keserse: keser ki İ., E.

7) İA., İO'da yok

8/9) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Sebük-reftâr-ı 'aşkum râh-ı miñnetden gelem yokdur
Bürehne pây-ı şevküm berķ-mânend âbilem yokdur

Lebümde medd-i âhum mârpüç-i şîşe-i dildür
Berây def-i gam-ı 'âlemde şanma nârgilem yokdur

Müdâm âbîsten-i şad-feyz olan bânü-yı tab'umda
Toğar hep hoş-be- hoş ebkâr-ı ma'ni kâbilem yokdur

Müselseldür kuyüd-ı silsilem Ferhâd u Mecnûna
Benüm zencir - bendân içre şanma silsilem yokdur

- 5 Sevâd-ı çin-i zülfün olalı sevda-girânından
Şemim-i fitneden gayri meta'ci kâfilem yokdur

Salât-ı dâ'imi vâ-beste-i seccâde-i dildür
Kabül it nuḡ-ı ihlâşum bu sözde nâfilem yokdur

Her eṡrafum selâsil-beste-i eşgâl-i dehr ammâ
Dil-i divâneme vahşet virür bir gâilem yokdur

Bu hüsn-i tab' ile fâhr eylesem ki şâ'iriyette
Benüm naḡdine-i tahsinden gayri şilem yokdur

'Aceb mışra' gibi fikr-i ḡad-ı mevzün-ı dil-berden
Sabihâ şüret ü ma'nâda kaṡ'en faşılam yokdur

IA. 75b; IO. 73b; E. 85a; İ.126b.

3a) bânü-yı tab'umda: ya nevi tab'umda IO., İ., E.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - -)

- 1 'Aks idüp Cem - meşreb ol şeh câmı kim tenvîr ider
 Mey habâbın rüyına çetr eyleyüp tevkîr ider

Yâre hâcet mi dil-i sengin ola seng-i fesân
 Zâg virse vesmeden ebrûların şemşîr ider

Fıkr-i la'lûñle ne dem çeşmüm k'ola hün - âbe riz
 Nevk-i müjgân-ı terümde gonçeler taşvîr ider

Şunmadan mey bezm-i ser-mest-i şafâ eyler temâm
 Sâki-i gül-çehre kim bazûların teşmîr ider

- 5 Kayd olaldan başuma sevdâ-yi çin-i kâkülün
 Piç ü tâbın bu dil-i dîvâneme zencîr ider

Hatt kim âyât-ı ruhuñ esrârını keşşâf ola
 Muşhaf-ı icâz-ı hüsnüñ ân-be-ân tefsîr ider

Ol kâşî yâyuñ çekelden çille-i sahtın Şabiğ
 Âhdan tîr istühvân-ı sîneden zîrh-gîr ider

İA. 75b-76a; İO. 73b-74a; E. 85b; İ.127a.

3a) ne dem: ne dü İA., İO., E.

4a) temâm: müdâm İ.

5/6) İA., İO'da yok

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 'Uşşâk o dem ki yârüñ elinde nedem çeker
Âteş-nevâ-yı nây gelüdan ne dem çeker

Haţtuñ gelünce âh-ı şerer-pâş-ı dil degül
Şâhâ o ceşş-i fitneye zerrîn - 'alem çeker

Sevdâ-girân-ı zülfüñ olur kârı cümle gam
Tül-ı emelde kalmış olan hep elem çeker

Tebhâle-dâr-ı la'lini bûs eyleyen müdâm
Câm-ı murâşşâ'-ı Cemi şan dem-be-dem çeker

- 5 Her dem niyâm-ı dîdeden ol ben fütâdeye
Gaddâre gamze nâmlı tîg-i hõdem çeker

Teşhîr iderse şâhid-i nazmı n'ola Sabîh
Hem-vâre sübha-i güher-i muntazam çeker

İA. 76a; İO. 74a; E. 85b; İ.127a.

4a) tebhâle-dâr: tebhâl - dâr İA., İO., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Kafâ-dâr-ı sipâh-ı gamzeñ olmış ey şeh-i hûn-hvâr
 Şebîhün kaşdına mülk-i dile ol turre-i tarrâr

Yanup mahv-ı vücûd eylerse de nâr-ı maḥabbetle
 Hayât-ı nev bulur kaḥnûs-veş murg-ı dil-i bîmâr

Hiç olsun mı dil-i divânede cem'iyet-i ḥatır
 Başumda kayd iken sevdâ-yı gîsû-yı perişân-târ

Şeker-ḥand-ı lebiyle tab'um oldu tûti-i güyâ
 Virelden hüsn-i sûret işveye ol âyine-rûḥsâr

- 5 Olur rengin-ter vasf eyledükçe gonçe-i la'lûñ
 Şabîhün ḥâmesi destinde murg-ı âteşin- minkâr

İA. 76a; İO. 74a; E. 85a; İ.127a.

2b) ḥayât-ı nev. ḥayât bu İO., E.

5a) eyledükçe: eyledükce İO., İ., E.

Fâsilâtün Mefâ'ilün Fâ'lün
 (- . - - . - . - - -)
 . . . - . . .

- 1 Dil garîk-i bihâr-ı giryemdür
 'Ayn-ı girdâb-ı çeşm-i pür-nemdür

Kaṭresi mâye-i ḥayât ise de
 Yârsüz nûş-ı câm-ı mey semmdür

Rûy-ı âlûñde kaṭre kaṭre 'arak
 Berg-i gülde mişâl-i şeb-nemdür

Olma iblis tıynet eyle sücûd
 Âdeme secde iden âdemdür

- 5 Keç küleh rîndi gör ki câmında
 Her ḥabâb-ı mey efser-i Cemdür

Çekme câm-ı ümîd-i devrânı
 Anda zevk ü ḥumâr tev'emdür

Dest-i kudretle naḳş olan ezeli
 Hâtem-i dilde İsm-i a'zamdur

Öyle bir nûşâ kim dil-i 'arif
 Metn-i pür-nükte-i dü '-âlemdür

Ṭab'uma vâridât-ı rabbâni
 Hâḳ budur kim Şabîḥ mülhemdür

İA. 76a-76b; İO. 74a; E. 86a; İ.127b.

4a) Bakara sûresi: 2. sûre; 34. âyet.

Meali: Bir zamanlar biz, meleklere (ve cinlere) "Âdem'e secde ediniz" dedik. İblis hâriç hepsi secde ettiler. O, yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kafirlerden oldu."

Secde sûresi: 32. sûre; 15. âyet.

Meali: Bizim ayetlerimize ancak o kimseler inanırlar ki, bu ayetlerle kendilerine öğüt verildiğinde, büyüklük taslamadan secdeye kapanırlar ve Rabblerini hamd ile tesbih ederler.

Mef'ülü Fâsîlâtü Mefâ'ilü Fâsîlün
 (.)

- 1 Zülfün ki ceşş-i fitne vü âşüba baş olur
 Mülk-i hasende gamzelerünle şavâş olur

Kim görse hasta çeşm-i siyeh mest-i naḥvetün
 Ey nür-ı dîde her dem esîr-i firâş olur

Berber-zemin-i dilde olur küşte ceşş-i gam
 Görsem ne gün o mihr-i ḥat-âver tırâş olur

İmân-bend kısmet-i rûz-ı ezel degül
 Ol nâ-ḥalef ki tâbî'i 'aql-ı ma'âş olur

- 5 Ser - levḥa-i nazîrede Lütî Efendiye
 Kilk-i Şabîḥ nâdire-gü nükte-pâş olur

İA. 76b; İO. 74b; E. 86b; İ.127b.

1b) hasende gamzelerünle: hasendelerünle İA.,

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Şafâsı bezm-i meyûñ gerdiş-i küüs iledür
 Mü'tâli-'i felekûñ revnağ-ı şümüs iledür

Münâşib ehli ħurûslansa manşibında n'ola
 Ki 'aks-i bül' 'acebi ħüsrevüñ ħurûs iledür

Tabaşbuşâne gerek her sözi Nedimânüñ
 Nedim olanlaruñ etvârı câblûs iledür

Dühül vüzâratuñ âvâze-gîr-i ħaşmetidür
 Vezîr-i muhteşemüñ ihtişâmı kûs iledür

- 5 Olur diger şey ile ħüsni her şeyüñ efvün
 ħuliyy maħulesinüñ ziyne-i 'arûs iledür

Ne ħikmet edviye tedbîr-i derd-i 'aşka Şabiħ
 Ne feylosof ü Arişto ne Câlinûs iledür

İA. 76b; İO. 74b; E. 86b; İ.127b.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 O düzd-i gamze kim genc-i dil-i zârı çalar çarpar
 Derünından nihâde naqd-i esrârı çalar çarpar

Degüldür çâr-pâre bir birine şad-dil-i zârı
 O rakkaşûñ dü-dest-i nâzuñ etvârı çalar çarpar

Kaçındukça urulmaktan gönül ol şâh-ı gaddâra
 Dem-i tig-i nigele çeşm-i hün-kârı çalar çarpar

Bir anda peyk-i feyzi şöyle kim hürşid-i tab'ânûñ
 Bu nüh tāk-ı revāk-ı çarh-ı devvârı çalar çarpar

- 5 Düçar oldukça mekr ü nâz u naḥvetle idüp teşhîr
 O çâr-ebrû perî uşşâk-ı nâ-çârı çalar çarpar

Nerimâna nice merdân-ı nazmı bu zemîn üzre
 Sabihûñ pehlevân-ı kilk âsârı çalar çarpar

IA. 76b-77a; IO. 74b; E. 86b; I.128a.

3a) kaçındukça: kaçındukça IO., I., E.

5a) oldukça megr-i nâz: oldukça mekr ü nâz IO., I., E.

5a) oldukça: oldukça IO., I., E.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
 (.)

- 1 Her şubh o gonçe- la'f-i leb-i ter güher döker
 Ebr-i bahâr şeb-nemi çün her seher döker

Ser-mest-i nâz olup beni mest-i niyâz ider
 Sâki-i bezm-i işve ki sâgar şunar döker

Sewdâ miyânına şarılır ol bütüñ hemâñ
 Görsem sırın-i sime ser-â- ser kemer döker

Geh nize-bâz gamze olup şahın-ı dilde âh
 Ol şeh-levend-i fitne ne kanlar şaçar döker

- 5 Ka't'en terahhüm itmez esirân-ı aşkına
 Tig-i nighle her dem o kâfir keser döker

Dil âşiyân-ı sinede âteş- feşân olur
 Pîrâmenine şanki semender şerer döker

Dökmez kapu kapu tolaşup âb-ı rû Şabiñ
 Eşkin der-i Hudâya kim ol der-beder döker

IA. 77a; IO. 75a; E. 87a; I.128a.

1b) şebnemi çün her seher döker: şebnemi her seher döker E.

Mefülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 Yarûñ haţ-ı 'izârı reg-i gül degül midür
Sevdâ-yı zülfî sâye-i sünbül degül midür

Ağmâz nâzik-ânesi her lahza ol şehün
'Uşşâk-ı zâre nâz-ı tegâfül degül midür

Reng-i tebessüm-i leb-i la'li o gonçenün
Zahîd temevvüc-i kadeh-i mül degü midür

Her şeb hayâl-i verd-i ruhuñla figân-ı dil
Tâ şubh olunca nâle-i bülbül degül midür

- 5 Hâl-i siyâh o gerden-i sîmîn-i yârde
Kafür içinde dâne-i fülful degül midür

Reng-i havâyı ey gül-i ter sünbülî iden
Âsâr-ı feyz nefha-i kâkül degül midür

Seyr eyle mümiyânın o kadd-i kıyâmetün
Maşşerde kıldan ince olan pül degül midür

Meclisde naql iden fem-i mînâ-yı bâdeden
Devr-i Cemi piyâleye kulkul degül midür

Nev-devlet-i zamâne-i nâ-fehme ey Şabiñ
Abdâl-veş gazel okumak zül degül midür

İA. 77a; İO. 75a; E. 87a; İ.128b.

Fesilâtün Fesilâtün Fesilâtün Fesilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Nice taklîd iderek hattuña benzer ‘anber
Bu siyeh renge ‘abeş girmesi kışmer ‘anber

Süziş-i hâl-i ruḥ-ı lâle-sitânuña olur
Dâğ-ı dil micmere-i sinede yer yer ‘anber

Hat-ı sebz-i ruḥ-ı ḥüy-gerdesine beñzedemez
Kılsa her bir kefi cüşin yem-i aḥḍar ‘anber

Reng ile bûyi anuñ ḥüsn ile ân turrei düd
Olmış el-ḥaḳ ezeli şahid-i esmer ‘anber

- 5 Hat-ı sebzüñ göre ruḥsâr-i ‘arâḳ-nâkuñda
Hiç utanmaz mı bihârın nice eyler ‘anber

Dâğ-ı sevdâ-yı süveydâyı dil-i zârüm olur
Bahr-ı ‘aşkuñda ayâ mihr-i münevver ‘anber

Merdüm-i didemi ‘aynıyla yem-i giryemde
Eyledi feyz-i ḥayâl-i hat-ı dil-ber ‘anber

Kesb-i feyz eylemese sünbül-i gîsüsündan
Ebedi olmaz idi böyle mu‘aṭṭar ‘anber

Tartılursa hat-ı müşğînüñ ile sevdâdur
K’olamaz çeşm-i terâzüde beraber ‘anber

- 10 O siyeh-çerde cüvân vaşfını yazdukça Şabih
Oldı müşğîn raḳam-ı kilik-i süḥan-ver ‘anber

İA. 77b; İO. 75a; E. 87a-87b; İ.128b.

1a) nice: niçe İO., İ., E.

1b) ‘abeş: ‘aceb İ., E.

3/5/6) İA., İO’da yok

8) eylemese: eylese İA., İO.

10- yazdukça: yazdıkca İA., İO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Dil-i zârûm ki tîr-i medd-i âha terkeş olmışdur
 Fezâ-yı gamda şaydum âhuvân-ı serkeş olmışdur

O murg-ı lâ-mekân pervâz-ı evc-i 'aşk-ı yârûm kim
 Baña Rûhu'l- kudûs feyz - âşiyânında eş olmışdur

Felek- meşrebdür itme mihr-bânlık şivesin me'mûl
 Ki cevritmekde şöhret-yâb o şûh-ı meh-veş olmışdur

Görüp reng-i şafak şanma şerâr-endâz-ı âhumdan
 Tutuşmuş dâmen-i çarh-ı sitem-ger âteş olmışdur

- 5 Sabihâ pençe-i mihr-i felekden zerre yok farkı
 O rütbe penc-beyt-i nev-zemînüm dil-keş olmışdur

İA. 77b; İO. 75b; E. 87b; İ.129a.

FÎ-HARFİ'Z-ZÂ (X)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(. . . - - . - . - . . .)

- 1 Haṭ-ber-âverde ḥande-rû olmaz
Sâye-i berg-i gülde bü olmaz

Mukabilî degül o bälâ kadd
Serv-i ser-keşde serfürü olmaz

Ser-i sâlim gerek 'alâikden
Kulzüm-i 'aşka her kedü olmaz

Mest-i vahdet olan olur bî-ḥarf
Bezm-i ma'nâda güft-gü olmaz

- 5 Zaḥm-ı tîg-i zebândan eyle hâzer
Ḥamenüñ çäkına rüfü olmaz

Dâg-ı mihr eşk ile degül zâ'il
Kelef-i mâh şüst ü şü olmaz

Şâ'iriyet sezâ Faşîhe Şabîḥ
Hâk budur böyle nükte-gü olmaz

İA. 77b; İO. 75b; E. 87b-88a; İ.130b.

(X) Harfî'z- Zâ' Nazîre-i Faşîh İ., E.

2a) mukabilî: mukabil İ., E.

GAZEL-İ DÜ- MATLA' (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Dü-tig-i ebruvānuñ zaħmı merhemle nigü olmaz
Şikâf-ı beyt kaç'en târ-ı mazmunla rüfû olmaz

Dil-i şehvet- perestân feyz-yâb-ı âb-ı rû olmaz
Ma'âşî pişenüñ vechinde envâr-ı vuzû olmaz

Tebesürnle hüveydâdur letâfet la'l-i nâbuñda
Şükûfte olmadukça gonçede âşâr-ı bü olmaz

Me'al-i sohbet-i rüşen-dilân bî-harf olur takrîr
Miyân-ı meclis-i işrâkiyânda güft gü olmaz

- 5 Harâb-âbâd-ı aşk olmuş derüni eyleme teftiş
Harîm-i beyt-i ma'mûr-ı Hudâda cüst cü olmaz

Hayâl-i bûs-ı la'lüñ çekmeyen nâ-puhtedür sâkî
Dil-i zâhîde feyz-i câma dâ'ir ârzü olmaz

Havâtırdur aceb şâfi - zamîrānuñ şühûdında
Has u hâşâka bak rüşen-ger-i meclâ-yı cü olmaz

Sabâhatdur alâmet- hüsn-i hulk-ı zât insâna
Sabîhü'l-vech olan âdem Sabîhâ tünd-ğü olmaz

IA. 78a; IO. 76a; E. 88a; İ.130b.

(X) Gazel-i dü Matla' IA., IO'da yok

2a) şehvet: şöhet IA.

3b) olmadukça: olmadukca IO., İ., E.

145

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . -)

- 1 Dil gubâr-ı hatt-ı şeb-reng istemez
Gonçe-i la'lûñ gören beng istemez

Oldı müstagnî 'izâruñ gâzeden
Verd-i terdür 'arızı reng istemez

Şaff-ı şikâf gamzeden ber-geştedür
Nize-dârân-ı müjeñ ceng istemez

Ta'ne-endâz olmasun zâhid 'abeş
Şişemüz şikestedür seng istemez

- 5 'Ârdan 'arî gerek abdâl-ı 'aşk
Mest-i şahbâ-yı ezel neng istemez

Besdür efsûn-ı nigh şayd-ı dile
Çeşm-i mestüñ gayri nireng istemez

Her gazel olmaz Şabiḥâ mu'teber
Hoş-ter ister zemîn teng istemez

Her zemîn olmaz Şabiḥâ mu'teber
Şüh-ı ter ister gazel teng istemez

İA. 78a; İO. 76a; E. 88a; İ.130b.

7b) şüh-ter: hoş-ter İ., E.

7. beyit İ. ve E'de yok.

8. beyit İ.A. ve İ.O'da yok.

GAZEL-İ DÜ- MATLA' (X)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Kabza-i âhumuzuñ şanma hüsâmın kesmez
Çarh-ı gaddâre bile zaħm-ı hışâmın kesmez
- Subh-dem peyk-i şabâ feyz-i selâmın kesmez
O gül-i gonçe-femüñ bü-yi peyâmın kesmez
- Şayd iderse yine murg-ı dilüm eyler âzâd
O şehe deşne- be-kef bâl-i hamâmın kesmez
- Teng-dest olsa da eyler yine şarf-ı himmet
Cüddan ehl-i kerem dest-i kirâmın kesmez
- 5 Pâreler sînesini husrev-i ma'mûre-i 'aşk
Şeh olan kimse nice sikke-i nâmın kesmez
- Tig-i zâhîr gibi mi kuvvet-i seyf-i bâtın
Kullanan ol kılıcı zıkr-i müdâmın kesmez
- Dile kaç'en eşer itmez çekilen şarım âh
Dem-i tîg olsa bile tîz-niyâmın kesmez
- Daħli 'işmet bil efendi bu sebebden kaç'en
İ'tirâzâtını câmide 'aşâ men kesmez
- Sâkı ben bi-kese nakislik ider yoħsa Şabiħ
Kimseden Cem gibi destindeki câmın kesmez

İA. 78a; İO. 76a; E. 88a; İ.130b.

(X) Gazel-i dü matla' İ.E.

1a/b ve diğer beyitlerin redifleri kesemez İA., İO.'da

1b) zaħm: zaħm İA.

3a) iderse: ider İA.

6a) kullanan: kullanman İ., E.

147

GAZEL-İ DÜ MATLA' (X)

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - . - . - . - - . - -)

1 Beyt-i Hudâ-yı dilde kılaldan namâzımız
Mi'râc-ı ma'nevîden olur keşf-i râzımız

Nâz eyledükçe dil-beri 'âşık nevâzumuz
Ezfün-ter oldu süziş-i âh-ı niyâzumuz

Çeşmin süzerse bâl ü per-i nâz ile ne dem
Murg-ı dili şikâr ider ol şâh-bâzumuz

Her gece şubha-dek eşer-i nâr-ı 'aşk ile
Mânend-i şem'a olmada süz u güdâzumuz

5 Evc-i makâm-ı 'aşkdan ursak 'aceb mi dem
Âteş-nevâ-yı nây-ı gelü oldu sâzumuz

Bikr-i hayâli şâhid-i ma'nâya 'akd idüp
Oldı Şabiḥ gevher-i maẓmûn cihâzumuz

İA. 78b; İO. 76b; E. 88b; İ.131a.

(X) Gazel-i dü-Matla' İA., İO'da yok

1b) İsra sûresi: 17. sûre; 1. âyet.

Meali: Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterdim diye (Muhammed)kulunu Mescid-i Aksâ'ya götürren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. O gerçekten işitendir, görendir.

2a) eyledükçe: eyledükce İO., İ., E.

148

Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlün
 (- . - - - . - - - . - - - . - -)

- 1 Şanma ebrûsın o meh tîg-i siyeh- tâb eylemez
 Açdığı zaḥm-ı dile şemşîr zehr-âb eylemez

Zâhîde telvîn ayâğ-ı bâde-veş virmez karar
 Hûm gibi erbâb-ı temkîn devr-i ebvâb eylemez

Cüş-i deryâ-yı eşk-i intizârüm şöyle kim
 Gerdiş-i nezzâremi emvâc-ı girdâb eylemez

Gonçenûñ rengin binâ-yı hâne-i sâmânını
 Eşk-i bülbül-veş perişân cüş-ı seyl-âb eylemez

- 5 Eyle kalb-i zâhîdi meyle Şabîhâ imtiyâz
 Neşve-i câm itdigi temyîz-i tîz-âb eylemez

İA. 78b; İO. 76b; E. 89a; İ.131b.

1b) zaḥm : zaḥm İA.

149

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Sırr-ı nâza mahrem ister nükte-perdâz-ı niyâz
 Kim bu râzı bilmese bilmez nedür râz-ı niyâz

Olmasaydı intihâ-yı nâz-ı âgâz-ı niyâz
 Nâzenînüm böyle itmezdi baña nâz-ı niyâz

Âh bir gül-çehrenün dil bülbül-i nâlânı kim
 Nice yüz biñ nâz ider güş itmez âvâz-ı niyâz

Yârdan hâhiş-ker-i bûs u kenâr olmak gibi
 'Aşk - bâzide ne mümkün ola mümtâz-ı niyâz

- 5 Menzil-i kâm al yûri sa'y it bu lu'bet-gâhda
 Vâz gelüp nâzendeligden ol resen-bâz-ı niyâz

Ol şeh-i nâz evc-i istignâda oldukça Şabih
 Büselik âgâzesinden ol nevâ-sâz-ı niyâz

İA. 79a; İO. 77a; E. 89a; İ.131b.

1b) bilmese: bilmeye İ., E.

1b) nâz-ı niyâz: nâz u niyâz İA.

3b) nice: niçe İA.

6a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

6b) âgâzesinden: âgâzesinde İ., E.

150

Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlün
 (.)

- 1 Verd-i rüyuñdur bahâr-ı gül-şen-i endişemüz
 Sünbül-i zülfüñdür ârâyîş-nümâ-yı şîšemüz

Sinemüzdür gâbe-i şîrân 'aşk-ı dil-berân
 Âh kim şîr-i jiyân sitân oldı bîšemüz

Şem'î-bezm - ârâyî nâ-büdi-i Kâf-ı hayretüz
 Tâfte-i şehbâl-i 'ankadan fitil-i rišemüz

Dağme-i takdîr açılmaz kâviş-i tedbîr ile
 Kâr-ger ol dağmeye olmaz yorulma tišemüz

- 5 Leşker-i âşâr-ı feyz-i şubh ile her dem Şabîh
 Kîşver-i icâzi teşhîr eylemekdür pišemüz

îA. 79a; îO. 77a; E. 89a; î.131b.

4a) dağme : dağme îA., îO.

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

(- - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Biz kıadd-i dü-tâmuzla ki ser-ħalka-i dâmuz
Âhû-yı emel şayd u şikârında benâmuz

Nâ-kâm olan eyler bizi ârâyiş-i destâr
Biz şişe-i çarħ içre şüküfte gül-i kâmuz

Tâ bezm-i ebed sâki-i ser- mest-i ezelden
Peymâne-keş-i mey-kede-i 'aşk-ı müdâmuz

Sücüd ile sâcîd bir olur mescidümüzde
Biz secde-ber-i vahdet olan şaffda imâmuz

- 5 Nâkış görünür şüret-i mevhümemüz amâ
Biz merd-i kalender gibi sîretde temâmuz

Gerçi degülüz muntazam el-ħâl Şabiħâ
Bu nazm-ı perîşâne mübâdi-i nizâmuz

İA. 79a; İO. 77a; E. 89a; İ.132a.

152

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Sabâ şanma ser-i mü -zülf-i şebbüya döker dökmez
Nice bād-ı havâ bî-gâne ol müya döker dökmez

İder ebr-i hicâbı gül-şen-i ruhsâresin sîr-âb
Hemân nezzâre-i germüm o meh-rüya döker dökmez

Nem-i eşkiyle lebriz olsa da minâçe-i dilde
Hayâl itme o sünbül târ-ı gîsüya döker dökmez

Hezârân nakd-i cân virsek bir ednâ pul kadar şanma
Meta^c-i vaşl-ı cânân-ı tenük hûya döker dökmez

- 5 Saña rağmen görüp yatarken eşhâsıyla der-kârîn
Zen-i dünyâ nice buñca tekâpûya döker dökmez

Kemend-i medd-i âhum olsa da tâ Sidreye peyvend
Kıyas itme o tûbâ-ğadd dil-cüya döker dökmez

Şabiḥ evşâf-ı la'linde o şûḥuñ olmasa kande
Maḳâlûñ tûti-i kilik-i sühân-güya döker dökmez

İA. 79b; İO. 77b; E. 89b; İ.132a.

1b) nice: niçe İA.

3a) dilde: dide İ.E.

4b) metâ^c-i vaşl: mesâ^c-i vaşl İA.

153

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Zümür-rüd tâc bu ser-i hüsrev-i pîrûzdur nev-rûz
 Ricâl-i nev-bahâra dâver-i firûzdur nev-rûz

Çoyunca dirhem-i sıfır-ı hamel mîzân-ı 'adl üzre
 'Abîr-i leyl ile kâfûr senc-i rûzdur nev-rûz

Olur şubh-ı ezelden tâ-be-ferdâ-yı ebed pür-feyz
 Ne düşîne perendüşin ne hod im-rûzdur nev-rûz

Fitil-i lâleden kandîl-i sünbül den gül-i terden
 Şeb-istân-ı bahâra şad-çerâğ efrûzdur nev-rûz

- 5 Zemîn-i nazmı ser-sebz-i mezâmîn ü nikât it kim
 Sabîhâ bu dem-i ferhündemüz nev-rûzdur nev-rûz

İA. 79b; İO. 77b; E. 89b; İ.132a.

154

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Perend-i pertev-i biniş perişân-târdur sensüz
 Fer-i nür-ı başar düş-ı müjemde bârdur sensüz

Behişt-i çâr- 'anaşırda degül kim rub' -i meskûnda
 Dil-i bî-çâreye şabr u sükûn nâ-çârdur sensüz

Taşavvurda 'arâzdur cevher-i mâhiyyeti güyâ
 Heyülâ-yı vücûdum şüret-i divârdur sensüz

Açıldukça gül-i şem' olmada bir gonçe-i dâgum
 Ki ebr-i nev-bahâr-ı âhum âteş-bârdur sensüz

- 5 Tururken câm-ı bezm mihnet-i hecrûn ile mest olmak
 Sabihe nûş-ı şahbâ-yı maḥabbet 'ârdur sensüz

İA. 79b; İO. 77b; E. 90a; İ.132b.

2b) şabr u sükûn: şabr-ı sükûn İA. İO.

4a) açıldukça: açıldukça İO., İ., E.

Fİ-HARFİ'S-SİN (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Bezm-i meyde olsa ol gül gonçe-i naḥvet celîs
 Ḥande-rîz-i 'işve eyler neşvesiyle ḥand-rîs
- Hüsn-i ḥatt-ı yâre ma'nen ândur revnak viren
 Şüh-ı ter eyler me'al-i nazm-ı ta'bir-i nefîs
- Gerdiş-i eflâk şad- mevc-i felâketdür baña
 Fülk-i şab'a olalı bahr-ı ma'ârifden re'is
- Naḫd-i cân vîrsen alınmaz kâle-i mihr ü vefâ
 Ḥvâce-i dollâb-ı çarḫ ol rütbe olmuş kim ḥâsîs
- 5 Şöyle mest-i bezm-i üns-â-üns-i 'aşkum kim baña
 Bu ḥarâbât-ı fenâda bilmezem kimdür enîs
- Pür hünêrse ceyb-i dil boşdur nuḫûd-ı kâmdan
 Kâm-rân müflislerüñ koynundaki manend-i kîs
- Sübḥa-i mevzûn olur nazm eyledükçe ey Şabîh
 Rişte-i ma'nâya mevârid-i mazmûn-ı selîs

İA. 80a; İO. 78a; E. 90a; İ.133b.

(X) Harfî's-sîn İ., E.

1a) olsa: olsa ger İA. İO.

4a) mihr ü vefâ: mihr vefâ İA., İO.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - -)

- 1 Şanma cām eyler tehi la'f-i leb-i cānānı būs
 Yoklar ağzın var mıdur itmiş diyü hiç anı būs
- Berg-i ruhsâr-ı gül-âb-efşân bezm-i hüsn olur
 Ol gül-i gonçe-fem itse sâgar-ı raşşâni būs
- Yâr olundukça der-âgûş-ı nigâh-ı intizâr
 Tıfl-ı eşk eyler dem-â-dem dâmen-i müjgâni būs
- Güiyâ sebbü gül-i şad- bergi isti'âb ider
 Kâfir-i zülf eyledükçe 'arız-ı hubâni būs
- 5 Sâki 'arşı būs ider bu tekye-i devrânda
 Kim leb-i sıdkıyla itse pây-ı dervîşâni būs
- Nim- cām aldukça sâki destine gör mâh-ı nev
 Şanki eyler pençe-i hürşid-i nür-efşâni būs
- Mevc-i eşküm gör kef-i müjgân-ı hün-efşânda
 Şan leb-i deryâdur eyler pençe-i mercâni būs
- Hüsni bir şüretde kim tasvîr iderken rüyını
 Nakş-ı ruhsârın leb-i hvâhişle eyler Mâni būs
- 'Âlemi hüsn-i edâsı dil-firîb eyler Şabiḥ
 Nev -'arûs-ı nazmumuñ olsa n'ola dâmâni būs
- İA. 80a; İO. 78a; E. 90b; İ.133b.

3a) olundukça: olundukça İO., İ., E.

4b) eyledükçe: eyledükce İO., İ., E.

5a) aldukça: aldukça İO., İ., E.

DÜ MATLA^c (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Degüldür hatt olındukça femüñ ey mihr-i enver būs
Leb-i gül-fāmuñ üzre oldı güyâ säye - güster būs

Degüldür gerden-i şâfn iden zülf-i mu'anber būs
Şarılmış şanki sevdâ-yı ser-i divānem eyler būs

İden rüşen-dilānuñ destini būs ehl-i vahdetdür
Öper kendi lebin gör rüy-ı mir'âtı idenler būs

İki gül-çehre sâkî bir birine mey şunar güyâ
Birinde sâgarı la'lüñ ide la'lüñi sâgar būs

- 5 Olur bi'l-vâsıta bezm-ehline bahşende-i büse
Tehî peymāneyi itmez leb-i mey-gün-ı dil-ber būs

Nice dil gönçe-veş hün olmasun nâziyla söylerken
Zebānuñ la'lüñi eyler nihāni ey gül-i ter būs

(X) Dü Matla^c İA., İO'da yok

1a) olındukça: olındukca İO., İ., E.

1b) fāmuñ: fāmın İA., İO.

4b) birinde: bezme İO., İ., E.

5a) nice dil: dil niçe İA.

Olur sînem mişâl-i şâne tiğ-i reşk ile şad-çâk
 Hâṭ-ı ruḥsârûñ itdükçe leb-i mikrâz-ı berber bûs

Ser-â-pâ güller açmış şâhdan lâ-fark olur kaddûñ
 Olup âzürde endâmuñ olunduḡca ser-â-ser bûs

Şabihâ sâde maẓmûnum daḡi ilbâs olunduḡca
 İder dâmân-ı bikr-i maẓmumı kilik-i sühân-ver bûs

İA. 80a-80b; İO. 78a-78b; E. 90b; İ.134a.

7b) itdükçe: itdükce İO., İ., E.

8) İA., İO'da yok

9a) olunduḡca: olunduḡca İO., İ., E.

DÜ MATLA^c (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - - . -)

- 1 Kâm almaksa merâmuñ ol harîdâr-ı heves
 Eyle bâzâr-ı talebde şarf-ı dinâr-ı heves

Olmasun nâ-kâm olan 'âlemde bî-kâr-ı heves
 Bâdi-i Nil-i merâm-ı dildür âşâr-ı heves

Feyz alınmaz nûkhet-i gül-gonçe-i âmâlden
 Olmaduğça 'andelîb-i zâr-ı gül-zâr-ı heves

Neş'e-yâb-ı kâm olup kesb-i ta'ayyünse murâd
 Ol habâb-ı mey gibi zâhid hevâ-dâr-ı heves

- 5 Zulmet-i yes'üm olurdu perde-rüy-ı matlabe
 Olmasa fânûs-ı dilde şem^c-i bîdâr-ı heves

Hîç genc-âbâd-ı kâm eyler dil-i virâneyi
 Bir mühendis görmedüm mânend-i mi'mâr-ı heves

Tâ girünce zeyl-i vaşl-ı şâhid-i makşûd ala
 Ol gubâr-ı pâyına mâlîde ruhsâr-ı heves

Olmasaydum zülf-i i'câzuñ hevâsında Sabîh
 Bîkr-ı fikre böyle olmazdum giriftâr-ı heves

İA. 80b; İO. 78b; E. 91a; İ.134a.

(X) Dü Matla^c İA., İO'da yok

3b) olmaduğça: olmaduğça İO., İ., E.

Fİ-HARFİ'Ş- ŞİN (X)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Bu âh u nâlenüñ encâm-ı kârı hayret imiş
Darâsı 'aşk-ı mecâzuñ meger hakikat imiş

Müşâhidât-ı ruḥ-ı şâhid-i şühûda sebep
Bakılsa şafha-i mir'ât-ı dilde şafvet imiş

Fütâde jâle gibi cezb iden dil-i zârı
Bir âfitâb şıfat-ı gül- 'izâr-i afet imiş

Şikenc-i zülfine bend olmadukça añlamadum
Meger selâsil-i keşret kemend-i vahdet imiş

- 5 Şeker tirâşesi harf-i zebân-ı nâtikası
İden o tütî-yi şirîn maḳâl-ı lüknet imiş

Meger mu'âyene-i merdümân-ı çeşm-i terüm
Hayâl-i hâl-i ruḥ-ı âfitâb-ı tal'at imiş

İden 'arûs-ı mezâyâ-yı nazmı cilve-nümâ
Sabih şafvet-i âyine-i tabia't imiş

İA. 80b; İO. 78b; E. 91a; İ.134b.

(X) Harfi'ş-şin İ., E.

4a) olmadukça: olmadukca İO., İ., E.

6) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Niyâm-ı dîdeden tig-i nigâhın nîm göstermiş
 Kazabıyım muşâfindan ser-i teslim göstermiş

O minû - hüsn eşer-yâb-ı nesim-i âhum oldukça
 Baña çin-i cebinin mevce-i Tesnîm göstermiş

Müdâm işrâb için bezm-i fenâyı sâki-i devrân
 Ser-i Cemde habâb-ı câmdan dihim göstermiş

Kirişme gamzeye gamze-nigâh-ı çeşm-i fettâna
 Fünûn-ı sihr-i gün-â-günden ta'lim göstermiş

- 5 Sabihâ ol dehân-ı tengi yokdan var iden Mevlâ
 Murahham güyyâ lafz-ı 'ademden mîm göstermiş

İA. 81a; İO. 79a; E. 91a-91b; İ.134b.

2a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

2b) çin-i cebinin: çin-i cebin İA., İO.

DÜ MAṬLA^c

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
(.)

- 1 Ol tâze gül-endâma ki agyâr şarılmış
Şâh-ı gül-i nevresteye şan hâr şarılmış
- Ol gerdene sevdâ-yı dil-i zâr şarılmış
Zanneyleme gisû-yı siyeh-kâr şarılmış
- Merfû'-ı kalem eyler alup 'aqlumı başdan
Görsem o meh-i kâtibî destâr şarılmış
- Hatt geldi dime hitta-i ma'mûre-i hüsne
Sürîş-fiken leşker-i küffâr şarılmış
- 5 Görsem şeb ider düd-ı dilüm şubh-ı sefidi
Ol gerdene kim turre-i tarrâr şarılmış
- Agyâr Şabiḥ itmiş o cânânı der-agüş
Pirâmen-i genc-i emele mâr şarılmış

İA. 81a; İO. 79a; E. 91b; İ.134b.

(X) Dü Maṭla^c İA., İO'da yok

3a) 'aqlumı: 'aqlımı İA., İO.

REDDÜ'L-‘ACZ ‘AL-E’S - ŞADR (X)

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (.)

- 1 Buñda nâ-binâ olanlar anda nâ-binâyımış
 Hep adât-ı nefy- binîş-i ĥarf-i Nâbî nâyımış

Ėayr-i nâ - peydâ bu mir'ât-ı tecellî-ĥânedede
 Râ'î bî-mer'î görenler ĥaĥ bu kim binâyımış

Ėaĥĥ sivâya âyine yâ mâsivâ mir'ât-ı Ėaĥĥ
 Merdümân-ı bî-başiret ‘ayn-ı nâ-binâyımış

Devr-i pergâr-ı nigâhında dü- ĥeşm-i ‘arifüñ
 Nokĥa-i vahdet sevâd-ı merdüm-i binâyımış

- 5 Ben selef şâ'irlerinde var mı hem ĥab‘um diyu
 Ėok tetabbu‘ eyledüm mânend-i Nâbî nâyımış

Didedür binâ olan zâhirde eylerüm ĥayâl
 Ėeşm-i nâ-binâda binâ -veş meğer bî-nâyımış

Dem ururmuş nev-bahâr-ı devr-i Cemden añledum
 ‘Andelîb-i meclis-i şahbâ-yı Nâbî nâyımış

Bundadur taĥsîl-i binîş ĥeşm-i idrâke Şabîĥ
 Bunda nâ-binâ olanlar anda nâ-binâyımış

İA. 81a; İO. 79a; E. 91b; İ.134a.

(X) Reddül-‘acz-‘al-e’s- şadr İA., İO’da yok
 2b) râiyyi mer’î : re’yi bî mer’î İA., İO.

163

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Mukavves ebruvâna çille-i târ nâzdan geçmiş
Hadeng-i nahvet anuñ çün dil-i ser-bâzdan geçmiş

Düşer elbet ol âhü - peççe bir gün halka-i dâma
Tutalum çenber-i çarç-ı kemend - endâzdan geçmiş

Behişt-i vaşla şol âdem duhül eyler ki bi-pervâ
Sırât-ı mümiyân-ı dil-ber-i şannâzdan geçmiş

Kazâ havf itmesün mi cünbiş-i ebrûlarından kim
Hadeng ol kavş-i nâza gamze-i gammâzdan geçmiş

- 5 Benân-ı şun'ı kudretle penâg-ı işve-i dil-düz
Bakılsa süzen-i müjgân cünbiş-i-sâzdan geçmiş

Görülmez mi ser-â-pâ çâk-ı bādâm-ı dü-mağz -âsâ
O kim şemşir-i nâz-ı çeşm-i hançer - bâzdan geçmiş

Siyeh - mest-i şarâb-ı nâz olaldan çeşm-i maħmûrı
O şah-ı kişver-i işve mey-i Şirâzdan geçmiş

Benüm her beyt-i maħbu'umda târ-ı nazm-ı mevzûnum
Şabiĥâ hadde-i tâb'ı sūĥan-perdâzdan geçmiş

İA. 81b; İO. 79b; E. 92a; İ.135a.

1b) hadeng: hadeng İA.

5) İA., İO'da yok.

7a) maħmûrı: maħmûrı İA.

REDDÜ'L- 'ACZ (X)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Mâcerâsın gönül işrâb iderkenmiş yaş
 Rahm idüp dideleri yarûñ o dem olmuş yaş

Dem-be-dem göz yaşıdur aldığı 'uşşâkından
 Şanki ol kâfire hüküm itdiği yer olmuş yaş

Nâz kitmân-ı kühen- sâleye meyl eyler imiş
 Yâr-ı nevreste- cüvânım diyü şaklarmış yaş

Şöyle cüş-âver o mâhuñ yem-i hüsn-i ruñı kim
 Bâdbân atlas-ı fülk-i feleküñ olmuş yaş

- 5 Böyle bir tâze gazel tab'a vürüd itdi Şabîh
 Mâcerâsın gönül işrâb iderkenmiş yaş

İA. 81b; İO. 79b; E. 92a; İ.135b.

(X) Reddül-'aciz İA., İO'da yok

DÜ MATLA^c (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Dile fikr-i gubâr-ı hatt-ı la'lûn neşve-pâş olmuş
Meger çün gonçe esrârum bu keyfiyyetle fâş olmuş

Şu rütbe kayd-ı zülfün vâye - bahş-ı inti'âş olmuş
Ki dil-vâreste-i der-bend-i sevdâ-yı ma'âş olmuş

Girişmeyle müje gamzeyle işve ey şeh-i bî-dâd
Girişme bir birine mülk-i hüsnünde savaş olmuş

Fürüg-ı hüsnî düşmiş hıttâ-ı Berber-zemîn üzre
Meger ol hatt-ber-âver meh-likâ tâze terâş olmuş

- 5 Dü dem tiğ-ı siyeh-tâb-ı kazâdan dest-i kudretle
Dü-tâ müjgân gibi yâre hamîde iki kaç olmuş

Şebîhün kaçdına mülk-i süveydâ-yı dile nâ-gâh
Ser-i zülfün cüyüş-ı fitne vü âşüba baş olmuş

Degül işkeste-hattun metn-i ân nüsha-i hasene
Yazılmış düde-i nür-ı siyehle pür havaş olmuş

Şabîhâ târ u püd-ı nükte vü mazmûndan nazmum
Tokınmış kâr-gâh-ı dilde ma'nen bir kumâş olmuş

İA. 81b; İO. 79b; E. 92a-92b; İ.135b.

(X) Dü Matla^c İA., İO'da yok.

1a) pâş olmuş: baş olmuş İA.

7a) degil işkeste: dil-i işkeste İA.

7b) düde-i nür: hürde-i nür İA., İO.

Fİ- HARFİ'S-ŞAD (X)

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 Bâb-ı Hudâda her kim olur çâker-i hülûş
Oldur serîr-i mülk-i dile dâver-i hülûş

Olmak muhâl ferbihi kâm-ı dil-i nizâr
Tâ olmadukça müy-be - mü lâgar-ı hülûş

Nâz-ı cefâ-yı yâr olur şive-i vefâ
Bu cilve-gehde olsa baña yâver-i hülûş

Eyler mişâl-i jâle beni evc-gîr-i kâm
Toğdukça mihr-i feyz dihi hâver-i hülûş

- 5 Şîr-i şadâkat olmalı kim perverîş bula
Âgûş-ı sinede püser-i mâder-i hülûş

Keyfiyyet-i humâr elemnden halâş olur
Nüş eyleyen müdâm-ı mey-i sâgar-ı hülûş

Nazmum me'al-i ma'ni-i ihlâş olur Şabîh
Tab'um hulâşa olalı feyz - âver-i hülûş

İA. 82a; İO. 80a; E. 92b; İ.140b.

(X) Harfi's-şad E.

4) İA., İO'da yok.

7a) nazmum: nazm İO., E.

166 İ'de yok.

Fİ-HARFİ'Z-ZÂD (X)

Gazel-i dü maṭla'

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Hüsnuñ bu ḥaṭṭla tâb-ı meh-i hâle-dâr-ı feyz
Hâlün şebih-i necm-i sa'âdet-medâr-ı feyz

Câm-ı maḥabbetünden olan bâde- ḥvâr-ı feyz
Çekmez müdâm mest-i şafâdur ḥumâr-ı feyz

Bî-gâyedür tecelli-i eltâf-ı Kibriyâ
Gelmez kıyasa mevc-i yem-i bî-kenâr-ı feyz

Seyr it degül mi gül-şen-i ḥüsniinde ol gülün
Ruḥsâr-ı lâle-reng ü ḥaṭ-ı sebze-zâr-ı feyz

- 5 Her naḥl-i ḥuşk-ı ye'süm açar tâze-verd-i kâm
Akdukça suyu bâğ-ı dile cüy-bâr-ı feyz

Ol gülsitân-ı 'işvede neşv ü nemâ bulur
Bir nîm ḥandesî ile gül şad-hezâr-ı feyz

(X) Harfü'z-zâd İ., E.

(X) Gazel-i dü Maṭla İA., İO'da yok

4b) lâle reng: lâle vü İA.

5b) akdukça: akdukca İO., İ., E.

Çekme elem bu bezm-i emelde gelür ele
Devr iderek ayag-ı mey-i hoş-güvâr-ı feyz

Oldukça şubh-dem açılır gonçe-i murâd
Ebr-i sipihr dîde-i ter jâle-bâr-ı feyz

Gavvâs-ı bahr-ı bün-i aşk olmasaydı dil
Olmazdı vâye- dâr-ı dür-i şâhvâr-ı feyz

10 Şâh-ı kalem açar gül-i mazmûn-ı ter Sabih
Geldükçe faşl-ı nâniye-bahş-ı bahâr-ı feyz

İA. 82a; İO. 80a; E. 93a; İ.140b.

8/9) İA., İO'da yok

10b) geldükçe : geldükce İO., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 O naḥl-i cilve kim gül-şende eylerse cemâlin 'arz
 Gül eyler bülbüle 'âr itmege ruḥsâr-ı âlin 'arz

Cihânı naḥd-i cân ber-kef idüp eyler ḥarîdârı
 Ger ol şeh-bender-i ḥüsn itse kâlâ-yı visâlin 'arz

İder çâk-i giribân gonçe-i gül şahn-ı gül-şende
 İderken görse ol sebzîn - kabâ gunc u delâl 'arz

O hercâi-meh-i nâ-mihr-bân yüz döndürür benden
 Şeb-i vuşlat dil-i fûrkât-zede itdükçe ḥâlin 'arz

- 5 Şu rûtbe fâriğ ü âzâdeyem kayd-ı sivâdan kim
 Cihânüñ rağbet itmem itseler mâl ü menâlin 'arz

Şabiḥ âşârına feyz-i dem-i şubḥüñ olur meḡhar
 İder âfâka ṭab'um âfitâb-âsâ kemâlin 'arz

İA. 82b; İO. 80b; E. 93a; İ.140b.

3) İA., İO'da yok.

4b) itdükçe: itdükce İO., İ., E.

Fİ-HARFİ'T-TÂ' (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 O mâhuñ 'arızında mü-be -mü mevce-i şafâdur hatt
Bakılsa cevher-i âyine-i hayret-fezâdur hatt

Tokınmış rişte-i nür-ı siyehden Ka'be-i hüsne
Ser-â-ser nev-kumâş-ı kisve-i 'âlem-bahâdur hatt

Ne gam ol sâde-rüy-ı dil-keşinden kim göründükçe
Şikest-i hâtır-ı 'uşşâk-ı zâre mümyâdur hatt

Şu rütbe âb u tâb-ı 'arızuñ cüşiş -nümâdur kim
Leb-i deryâ-yı hüsne mevce-i 'anber-resâdur hatt

- 5 Olur şeb- tâ- seher sünbül-güşâ dūd-ı dil-i 'aşık
'Aceb süziş-fezâ-yı şem'-i rüy-ı dil-rübâdur hatt

Düşer tâ hıttâ-i Çin ü Hıtâya şevket ü şanı
Ser-i ikbâl-i hüsne sâye-i bâl-i hümâdur hatt

'Aceb mi gâze-i reng şerm ise meşşâta-i nâza
Ki ebrü-yı 'arûs-ı hüsni-yâre vesme-sâdur hatt

N'ola medd-i nigâhum olsa mîl-i sürme her lahza
Sabihâ çeşmüme 'ayn-ı gubâr-ı tütüyâdur hatt

İA. 82b; İO. 80b; E. 93b; İ.141b.

(X) Harfu't-tâ' İ., E.

3a) göründükçe: göründükce İO., İ., E.

4) İA., İO'da yok

7) İA., İO'da yok

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Oynasam yâr ile bâziçe-i şeş der çat pat
 Tahta-i sinede zâr-ı dilüm eyler çat pat

Kerem-i Hakk yeter olmazsa ne gam bizde 'aķar
 Kâni'üz tekyemüz aķmazsa da tamlar çat pat

Adam olmaz yemedükçe felekün sillesini
 Bî-edebler nice günler nice aylar çat pat

Dil-i ferzâne-yi şatranc-ı mahabbetde o şâh
 Bend ider olsa da Leclâc-ı hüner-ver çat pat

- 5 Düşmen-i nefis-i 'anüdiyle küt-â-küt cengi
 Şanma küffâre tûfeng atmağa beñzer çat pat

Tâ kütüklîce okur yazar olunca etfâl
 Bî-terehhüm hÿvâcelerden ne kütük yer çat pat

Mihver-i sâ'at-i dil olsa da işkeste-i çarh
 Yine rakķası 'aceb turmayup işler çat pat

O mehe yab yab uyurken yürüsem bir gice âh
 Başmadan başlar o dem itmege her yer çat pat

Nev-zemîn üzre Sinimmâr-ı kalem böyle Şabih
 Dil-nişîn beyt-i muşanna' yapar ekşer çat pat

IA. 82b; IO. 80b; E. 93b; İ.141b.

3a) yemedükçe: yemedükce IO., İ., E.

3b) nice: niçe IA.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Döşense hacle harâb-ı dile besât-ı neşât
‘Arûs-ı tab‘a olur dâr-ı inbisât-ı neşât

Çadehde dürd ile âmiziş eylemez mey-i şâf
Kederle dilde ne kâbîldür ihtilât-ı neşât

Olur o kadd-i kıyâmet-nümâda müy - miyân
Keşide - düzah-ı ye’s üstüne şîrât-ı neşât

Gelünce bint-i ‘ineb mest ayak ayak sâkî
Çeküldi gam - kede-i sineye simât-ı neşât

- 5 ‘Alâka-i lebidür râbîta kitâb-ı dile
Haç-ı piyâleye vâ- beste irtibât-ı neşât

Bilinse şîve-i ferdâ-yı şâhid-i takdîr
Olur mı mûriş-i gam nâse inhitât-ı neşât

Degülse bahr-ı muhît-i melâl-i ‘aşka garîk
Muhâldür dil-i sâlik ola muhât-ı neşât

Fütâde-gân-ı gam âmed-şüd eylemezdi müdâm
Görünmeseydi eger mey-kede ribât-ı neşât

Çoyunca tîfl-ı mezâyâ-yı mehd-i nazma Şabîh
Ser-â-ser eyledi piçide-i kımât-ı neşât

IA. 83a; IO. 81a; E. 93b; İ.142a.

2b) ne kâbil: nâ- kâbil IA., IO.

8a) fütâde-gân-ı gam âmed-şüd: fütâde-gân âmed-şüd IA., IO.

8b) görünmeseydi: görünmeyeydi İ., E.

Fİ-HARFİ'-Z-ZÂ' (X)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 Şıgınsa kim der-i Hakka dilâ olur mahfûz
Gazâl-ı vâdi-i beyt-i Hudâ olur mahfûz
- Göñülde hıfz ide gör piç ü tâb-ı 'aşk-ı müdâm
Habâb-ı cânda mevc-i hevâ olur mahfûz
- Safâ-yı şâf- zamîrân olur kederden emîn
Letâfet âyinede da'imâ olur mahfûz
- Nühüfte hoşka-i yâkût-reng-i la'lüñde
Feride-i dil-i 'âlem-bahâ olur mahfûz
- 5 Der-i Hudâyı bil ey der-be-der mahall-i necât
O bâr-gâhda şâh u gedâ olur mahfûz
- Libâs-ı cismüñi âlüde-dâmen itme şakın
Olinca 'âriyet elbet kabâ olur mahfûz
- Muhâfaza ide gör dilde neşve-i 'aşkı
Müdâm şişede mey sâkiyâ olur mahfûz
- Şabîh hacle-geh-i lafza-i nigârında
'Arûs-ı ma'nî-i rengin edâ olur mahfûz

İA. 83a; İO. 81a; E. 94a; İ.145b.

(X) Harfî'z- zâ' İ., E.

1a) dilâ: velâ İ. E.

2a) müdâm: merâm İA.

DÜ MATLA' (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Olan zehr-âbe-i düşnâm-ı la'l-i yârdan mahzûz
Olur şahbâ-yı telh-i sâgar-ı ser-şârdan mahfûz
- Olur dil harf-i vâd-ı vuslat-ı dil-dârdan mahzûz
Olmaz mı bu güne lafz-ı ma'nîdârdan mahzûz
- Girih-gir eylemezdi böyle târ-ı küfr-i gîsûsın
O kâfir olmasaydı 'uqde-i zünnârdan mahzûz
- Fürûg-ı 'aşkdan eyler teneffür tîre-dil elbet
Degül huffâş-ı tıynet 'âlem-i envârdan mahzûz
- 5 O hürşid-i sipihr-i hüsn o güne dil-şikendür kim
Olur 'uşşâk-ı zârı gün-be-gün âzârdan mahzûz
- Hayâl-i zıll-nümâ-yı dehre bî-hüşân ider rağbet
Ki bengiler olur keyfiyyet-i esrârdan mahzûz
- Keremdür câm-ı ber-kef gelse ol meh bezm-i rindâne
Mey-âşâmân olur sâkî-i gül-ruhsârdan mahzûz
- Şabiḥ ihâm u mazmûn u nikât nazm-ı terûn it kim
Degüldür tab'-ı 'âlem dikkat-ı eş'ârdan mahzûz

İA. 83b; İO. 81b; E. 94a; İ.145b.

(X) Dü Matla' İA., İO'da yok

1a/b) ve diğer dizelerde mahzûz: mahfûz E.

1b) sâgar-ı ser-şâr: sâgar-ı şâr İA., İO.

5) İA., İO'da yok

FÎ-HARFÎ'L-‘AYN (X)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
 (- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Meh degül üstâd-ı çarh itmiş suṭurlâb ihtirâ‘
 Mihr hüsni-ı tala‘tuñden almag için irtifâ‘

Rüyuña ey mâh kılma zülf-i şeb-günüñ kınâ‘
 Tâb-ı hüsnuñden ide mihr-i felek kesb-i şuâ‘

Pir ile olmaz cüvânuñ şive-i âmizişi
 Tır ider elbet kemâniyle dem-i ülfet vedâ‘

Sırrı sırr it leblerüñden mahrem eylesün saña
 ما صدق قدر كل سر جاوز الإتيان شاع

- 5 Evce çıksa sır-i âheng olsa sâz-ı Zühreye
 Ol şeh-i nâzum nevâ-yı nâlem itmez istimâ‘

Her ne vâkt olsam ḥaridâr-ı meta‘-i vuşlatı
 Benden eyler âh ol şeh-bender-i hüsni imtinâ‘

Mevlevî-i çarh ider âyin nazmumla Şabîh
 Her-dem âheng-i nevâ-yı nây-ı ḥamemden semâ‘

İA. 83b; İO. 81b; E. 94b; İ.146b.

(X) Harfû'l-‘ayn İ., E.

2/6) İA., İO'da yok

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Sâķ-ı berrâķuñ aç ey mihr iltimâ°
Tâ °amûd-ı şubh ide kesb-i şua°

Sâķ-ı °arşa âhumı peyvend ider
Büse-i sâķından itse imtinâ°

Cedvel-i âb-ı hayâta mâ- şadak
Sâķuñ ey sâķi-i meşreb ittisâ°

Sâķuña hâl hâl olaldan çeşm-i ter
Merdümânüm h vâb ile itdi veda°

- 5 Sâķuñı bûs itdürüp emdürme kim
كل سر جاوز الإثنين شاع

Sâķuña havz olsa da çeşm-i terüm
Sıyt-ı cûş-ı eşküm itmez istima°

Hizmet-i evşâf-ı sâķuñda Şabiñ
Turmayup teşmîr-i sâķ eyler yerâ°

İA. 83b; İO. 81b; E. 94b; İ.146b.

Fİ-HARFİ'L- ĞAYN (X)

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(- - - - -)

- 1 Görsem ruhuñda âteş-i seyyâleden fûrûğ
Eyler şudûr sine-i pür-nâleden fûrûğ
- Dewr-i piyâle şevke medâr oldığın müdâm
Beldeñ görince şu'le-i cevâleden fûrûğ
- Mestüm şafâ-yı câm-ı murâşsayla güyiyâ
Gördükce sâgar-ı leb-i tebhâleden fûrûğ
- Eyler zuhûr reşk-i ruḡ-ı ateşinden
Şem'ı fiṭil-i dâğ-ı dili lâleden fûrûğ
- 5 Oldukca şevk- dâde kenâr-ı vişâlden
Güyâ virür o mâh-likâ hâleden fûrûğ
- Bûlbûl hezâr şu'le-i âvâze-gîr olur
Gördükçe ateşin gül-i pür - jâleden fûrûğ
- Eyler derûn-ı sâliki pür-şevk nev-be-nev
Mışbâh-ı feyz-i pîr-i kühen- sâleden fûrûğ
- Şem'olsun evc- kenîseye ey Ermeni peçe
Nûş itdigûñ şelâse-i ğassâleden fûrûğ
- Mihre Şabîh zerre kadar itsem iltifât
Görsem ruhuñda âteş-i seyyâleden fûrûğ

İA. 84a; İO. 82a; E. 95a; İ.147b.

(X) Harfî'l-Ğayn İ., E.

3/5/6) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 Akınca süy-ı riyâz-ı derüne cüy-ı furâğ
 Gül-i zamîrüm olur feyz-ı bahş-ı büy-ı furâğ

Şinâver-i yem-i vahdet olur mı her dil-i şâf
 Dü günü eylemeyince iki kedü-yı furâğ

Serâ-çe-i dili zulmet sivâyı rüşen ider
 Fürüg-yâfte oldukça şem^c-i rüy-ı furâğ

Serîr-i mülk-i tecerrüdde şâh odur kim ola
 Serinde bâl-i hümnâ-veş demîde müy-ı furâğ

- 5 Piyâle-i dil olur neşve-bahş-ı bezm-i Elest
 Olnca kâlib-ı hâkî-i ten sebû-yı furâğ

Fezâ-yı 'âlem-i ıtlâka pâ-nihâde olur
 O merd-i sâlike düşdükçe arzû-yı furâğ

Görünce âyine-i kevn-i şüret-i fâni
 Sabîh tütî-i tab^c oldu nükte-güy-ı furâğ

İA. 84a; İO. 82a; E. 95a; İ.147b.

3b) oldukça: oldukça İO., İ., E.

4b) demîde: remîde İA.

6b) düşdükçe: düşdükce İO., İ., E.

Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün
 (.)

- 1 Virürse hüsrev-i nücüm reh-i furâg fûrûg
 Virür mütâli-i dilden meh-i furâg fûrûg

Müzil-i târ-ı humâr-ı 'alâik-i dil olur
 Virürse sâgar-ı 'işret-geh-i furâg fûrûg

Şeb-i kanâ'atı rûşen-ter-i nebâhat ider
 Virüp çerâg-ı dil-i âgeh-i furâg fûrûg

Tarîk-i Rûşeniyi sâlike erâ'ik ider
 Virürse meş'ale-i dergeh-i furâg fûrûg

- 5 Zülâl-i zulmeti işrâb iderdi hıızr-ı dile
 Vireydi şafvet-i âb-ı çeh-i furâg fûrûg

Şabîh olurdu bu zulmet-serâ-yı dil-i ruşen
 Vireydi cevher-i tâc-ı şeh-i furâg fûrûg

IA. 84a-84b; IO. 82a-82b; E. 95b; İ.148a.

4) IA., IO'da yok

Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlün

(- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Fıkr-i hâlûñle süveydâ bu dil-i pür-ğüne dağ
Mıhr-i rüyuñla hüveydâ lâlede yüz güne dağ

Hasret-i la'lüñle sâki dağ-ber-dil ben degül
Her habâb oldu derün-ı sâgar-ı gül-güne dağ

Lânesin başında kızdırmazdı mürğân-ı hevâ
Yakmasaydı âteş-i leyli ser-i Mecnûne dağ

Reşk-i hüsn ü hattı rüy-ı âteşinüñden olur
Meh derün-ı hâleye hâle-i dil gerdüne dağ

- 5 Kûh-sâr-ı vahşetüñ olmuş peleng-i digeri
Şöyle nakş olmuş ki yer yer bu dil-i meftûne dağ

Âteşin hâmem Şabiḥâ şahid-i ma'na için
Yekdi her bâzû-yı desti mısrâf-ı mevzûne dağ

İA. 84b; İO. 82b; E. 95a; İ.148a.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (. . . - . . . - . . . - . . . -)

- 1 Fürüg-bağ ola bezm-i dile çerâğ-ı furâğ
 Vücûdı pâ-zede-i şevk ider ayâğ-ı furâğ

Olur nihâl-i tecerrüdde lâne-sâz-ı feyûz
 Göñül ne dem ki ola 'andelib-i bâğ-ı furâğ

Fezâ-yı 'âlem-i mahva kadem-nihâde olan
 Olur delil-i nişib ü firâz-ı râğ-ı furâğ

Şemîm-i verd-i emel şemmene dimâğ itmez
 Kimûn ki tıfl-ı dilinde ola dimâğ-ı furâğ

- 5 Şu rütbe lale- sitân-ı ferâgatum ki Şabîh
 Çekide-i kalem-i nazmum oldu dâğ-ı furâğ

İA. 84b; İO. 82b; E. 95a; İ.148b.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Dil-i ser-germ iderek âteş-i seyyâle-i dâğ
 Eyledi mest-i humeyyâ-yı kühen-sâle-i dâğ

Ser- bürehne ben o 'uryân şerer-i 'aşkum kim
 Külehüm bâl-i semender nemedüm kâle-i dâğ

Leb-i sevdâ-zede-i tıfl-ı süveydâ oldur
 Âteş-i hasret-i hâlûñle bu tebħâle-i dâğ

Kürre-i nâra felek dönmiş iken tâbindan
 İtmez ol mihre eşer zerre kadar nâle-i dâğ

- 5 Şeb-i hasretde çerâğân-ı dil-i zârûm için
 Gül-i şem' açdı fitilinde nice lâle-i dâğ

Tâ-be-key tâb-ı leb-i âbile- dâruñla senüñ
 Bâğ-ı dilde açıla bu gül-i pür-jâle-i dâğ

Dile vüs'atde felek nîsbet olınsa görünür
 Bu kemîne şerer-i şu'le-i cevväle-i dâğ

Âh bir şüh kamer-i tal'atum olsaydı Sabîh
 Dil-i çarħa kor idim reşk ile şad-hâle-i dâğ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - - . - - - - . -)

- 1 Şâ'ir-i şîrîn-ter ol kim ola mişkâr-ı dürüg
 Bî-nemekdür itmeyin şâ'irler ikşâr-ı dürüg

Kışt-i kânum vâ'd-ı kemmünla bulur neşv ü nemâ
 Hâsılı incâzdan müşmirdür âşâr-ı dürüg

Şâhid-i kezzâb müfsid-pişenün sevgend olur
 İtme bî-mâ'nâ yemîn eşnâ-yı güftâr-ı dürüg

Bir 'ilâve söz me'âl-i sohbeta revnâk virür
 Hüsn-i ta'büre sebebdür zerre-mikdâr-ı dürüg

- 5 Sâdikü'l-kavl ol sözi az şöyle mükşîr olma kim
 Kâdrün anduñ mâye eyler nutk-ı bisyâr-ı dürüg

Râst-güy-ı bezm-i şadâkatda Nedîm hâş olur
 Bâde iç rind ol güzel sev olma mihzâr-ı dürüg

Olmasaydı kizb müş'ir şâ'ir-i mu'cîz-şî'âr
 Ey Sabîh itmezdüm eş'ârumda eş'âr-ı dürüg

İA. 85a; İO. 83a; E. 96a; İ.149a.

1a) kim ola: kim ol İA.

4) İA., İO'da yok

5b) anduñ: atduñ İE., İA.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Dil-i zârüm olalı 'ayn-ı heyülâ-yı furâğ
Oldı mir'ât-ı vücûdum suver-ârâ-yı furâğ
- Olmayan dâhil-i ser-ħalka-i bezm-i itlâk
Olamaz mest-i mey-i sāgar-ı şahbâ-yı furâğ
- Çâr - 'unsürdan iden terkini tâc-ı fakruñ
Tekye-i dilde odur şeyh-i tesellâ-yı furâğ
- Şadef-i dide-i mâ-zâgda her kaṭre-i eşk
Dürr-i şeh-vâr-ı girân-mâye-i deryâ-yı furâğ
- 5 Gül-bün-i bâğ-ı tecerrüd gehi tab'umda olur
Bu dü- nâbüd-ı cihân bir gül-i ra'nâ-yı furâğ
- Dil o vahşi-i sivâdur ki süveydâsı olur
'Ayn-ı çeşm-i siyeh-e âhu-yı şahrâ-yı furâğ
- Süret-i terk nedür derk idemez tire dilân
Olsa zerrât-ı cihân aña merâyâ-yı furâğ
- Düşmedükçe dil-i sâlik harem-ı 'aşka Şabîh
Olamaz mahrem-i esrâr-ı mezâyâ-yı furâğ

İA. 85a; İO. 83a; E. 97b; İ.149b.

2a) olmayan: olmayın İA., İO.

8a) düşmedükçe: düşmedükce İO., İ., E.

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . - - - . - - - . - - -)

- 1 Maṭla'ı dilden ṭulü' itdükçe ḥürşid-i furâg
Sâye-bân-ı rûḥ-ı sultâni olur bîd-i furâg

Zevk alınmaz hâlet-i keyfiyyet-i tecriddeden
Olmadukça neş'e-yâb-ı bezm-i Cemşid-i furâg

Nâle pür te'sîr çıkmaz erġanun-ı sineden
Toġmadukça âsumân-i dilde nâhid-i furâg

Terk-i tecrîde heves kıl tek mecâz olsun seni
Vâsil eyler rûtbe-i tahkîka taklîd-i furâg

- 5 'Âlem-i seyr ü sülûkında gelünce sâliki
Çille-i kayd-ı sivâdan kurtarur 'ıyd-ı furâg

Devr-pâş-ı ḥükm-i âlâyîşle der-gâh-ı dile
'İzzet it güldükçe her dem itme teb'îd-i furâg

Feth olur şanma der-i genc-i ḥakâyık ey Şabîh
Olmadukça destûne teslim aklîd-i furâg

İA. 85b; İO. 83b; E. 97b; İ.149b.

1a) itdükçe: itdükce İO., İ., E.

2b) olmadukça: olmadukca İO., İ., E.

3) İA., İO'da yok

4a) terk: terk ü İ., E., İO.

6a) devr-pâş: devr - bâş İA.

Fİ-HARFİ'L-FÂ' (X)

Mefûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 Buldı ruhuında hattı geleli her taraf şeref
Şanma husûf-ı mâh iledür ber-çaraf şeref

Meclâ-yı dilde aşk iledür kabza rû-nümâ
Şîr-i Hudâdan aldı künâm-ı Necef şeref

Gamzen ki deşne-i müjenün feyz- giridür
Behrâma virse n'ola o hançer be- keff şeref

Virmez felekde dâyesi Nâhid olursa da
Âgûş-ı mâdere püser-i nâ-çalef şeref

- 5 Teshîr-i kişver-i dil ile eyle iktisâb
Şemşîr-i leşker-i müje-i şaf-be-şaf şeref

Hüsn-i diger virür ruhına uçde-i hattı
Mihri sipihre virmez iken her şeref şeref

Her tîr-i medd-i âh-ı seher-gâhuma Şabîh
Oldukça buldı dâire-i meh hedef şeref

İA. 85b; İO. 83b; E. 97b-98a; İ.153b.

(X) Harfî'l-fâ' İ., E.

3a) kabza: feyz İA., İO.

5a) eyle: inler İO.

7b) oldukça: oldukça İO., İ., E.

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Şaf it ey şûfi dilûn kineden inşâf inşâf
 Ne revâ âyine-i şâf ola nâ-şâf inşâf

Vâşîf-ı taşfiye ol zevk ü şafâya dâ'ir
 Ne şafâ var olasuñ mâ'il-i evşâf inşâf

Sîne-i şâfını şafvetle dem-i vâşfında
 'Adem-i kudretine eyledi vâşşâf inşâf

Munşîf inşâf ile vâşf itmeye inşâf degül
 Nişf-ı din olmuş iken ma'ni-i inşâf inşâf

- 5 Var iken câm-ı muşaffâ-yı mey-i 'aşk elde
 Çekme inşâf humâr-ı kadeh-i şâf inşâf

Görme kâmil nazar ol kimsede nokşan aşla
 Ola gör muttasîf-ı dîde-i inşâf inşâf

Cevher-i tab'a televvün ile keder virme Şabîh
 Ne revâ âyine-i şâf ola nâ-şâf inşâf

IA. 85b; IO. 83b; E. 98a; İ.153b.

4a) itmeye: olmaya İ.

4a) itmeye: eylemeye E.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - -)

- 1 Neşr-i feyz eylemese cur'a-i şahbâ-yı selef
 Neşve-yâb-ı eşer olmazdı hiç ebnâ-yı halef

Câme ol ger tarafında saña çespân - ter idi
 Lekke-dâr eylemese kâle-i meh-tâb-ı kelef

Dahme-i vuslatuñ oldukça 'azîmet - hânî
 Dile şemşîr-i dü-ebürü ider imâ'-yı telef

Görinür zülf-i girih-girine dil-bend olalı
 Saçlı sünbül gibi her sünbüle-i sâk-ı 'alef

- 5 Böyle ser-mest-i hüner olmaz idi tab'-ı Şabîh
 Neşr-i feyz eylemese cur'a-i şahbâ-yı selef

IA. 86a; IO. 84a; E. 98a; I.153b.

2a) çespân: cesbân IA., IO.

3a) oldukça: oldukça IO., I., E.

Fİ-HARFİ'L-KÂF (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Neşve-bağış oldukça bezm-i vahdete minâ-yı 'aşk
'Âşıkı ma'şûkla yek-reng ider şahbâ-yı 'aşk

Dilde şevk ü gamladur âsâr-ı feyz-i Âgehi
Ehl-i derde mâye-i 'irfân olur eczâ-yı 'aşk

Cezr ü medd-i kabz u bast u mevc-i girdâb-ı belâ
Olmaz ey gavvâş-ı ma'nâ sahil-i deryâ-yı 'aşk

Ehl-i hâlûn kâf-ı istignâdadur esâyişi
Sâye-bân-ı şâh-ı dildür şeh-per-i 'ankâ-yı 'aşk

- 5 Nefha-i ma'şûd birdür Ka'be wü büt-hânedede
Feyz- beğş-ı büy-ı vahdetdür gül-i ra'nâ-yı 'aşk

Gör o mir'ât-ı ruhı la'l-i şeker güftâr ile
İtdi ben hayrân-ı zârı tûti-i güyâ-yı 'aşk

Hâme-i 'îsî-dem ihyâ-yı nikât eyler Şabîh
Nefh idünce kâlib-ı nazma dem-i ma'nâ-yı 'aşk

İA. 86a; İO. 84a; E. 99b; İ.154b.

(X) Harfî'l- kâf İ., E.

1a) oldukça: oldukca İO., İ., E.

2a) şevk ü gamla: şevk gamla İA., İO.

6) İA., İO'da yok

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 Nüş eyledüm piyâle-i dilden şarâb-ı 'aşk
Oldum çeşide laht-ı cigerden kebâb-ı 'aşk

'Ayn-ı 'ademdi hesti-i zerrât-ı ka'inât
Neşr itmeseydi pertev-i feyz-âfitâb-ı 'aşk

Metn-i felek mecâz u hakikat me'âl olup
Bir 'âsumânî cild ile olmuş kitâb-ı 'aşk

Şeyb ü herem deminde bulur 'âlem-i şebâb
Bir pîr-i nâ-tüvân kim ola feyz-yâb-ı 'aşk

- 5 İtmezdi nâle tâ-be-seher bülbül-i çemen
Pervâne gibi olsa idi kâm-yâb-ı 'aşk

Haţtuñ gibi 'izârufâ efgende olmasam
Olmazdı bende hiç eşer piç ü tâb-ı 'aşk

Seyr ü sülûka himmet-i pîrân ile Şabîh
Meczûb sâlik itdi beni incizâb-ı 'aşk

İA. 86a-86b; İO. 84a; E. 100a; İ.155a.

6a) 'izârufâ: 'izârına İA., İO.

7a) seyr ü sülûk: seyr sülûk İA., İO.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Verâ-yı 'aqla daği feyz ider delâlet-i 'aşk
N'ola bidâyet-i hayret dinilse gâyet-i 'aşk

Kalenderân-ı hakikat mişâl ider rüşen
Göñül diyârına h'vâhiş-ger-i seyâhat-ı 'aşk

Cemâl-i şâhid-i ma'şûd olurdu şühüdum
Olaydı perde-ber-endâz-ı dil 'inâyet-i 'aşk

Meger hülâşa imiş fihris-i süveydâda
Kitâb-ı sinede mu'ciz-nümâ 'ibâret-i 'aşk

- 5 'Alâka 'âşıkı ma'şûk ile ider yek-reng
Ki şem' ider per-i pervâneyi harâret-i 'aşk

Güle sirâyet-i nûkhet gibi olur sâri
Bu gonçe-reng dil-i 'âşıkâ letâfet-i 'aşk

Hırâm-ı pür-fiten ü zülf-i mahşer- âşübuñ
Kopardı başuma ey serv-i kadd kıyâmet-i 'aşk

Ger uymasaydı tecelli dile degüldi diger
Derûn-ı bülbül ü pervânede bu hâlet-i 'aşk

Pür oldı fülk-i tabi'at dür-i hikemle Sabih
Şu rütbe geldi ki cûşa yem-i kinâyet-i 'aşk

IA. 86b; IO. 84b; E. 100a; İ.155a.

4/6) IA., IO'da yok

8) IA., IO'da yok

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

(.)

- 1 Ezelden dâd-ı Hakkdur merd-i dânyâya şabûr olmak
Ebed nâdân olanlar şivesindendür cesûr olmak

Tecellî-i ruhindandır hat-ı 'âyât-ı Nûr olmak
Be-câdur togrusu ol serv-i nâzum nahl-i Tûr olmak

Binâsın kendüye haşr eylemişken şâni'-i 'âlem
Ne kâbil kaşr-ı çâr-erkân âdemde kuşur olmak

Dem-i fûrkat olur ân-ı vişâli ol kaşı yayuñ
Kemândan tîr kurbîyyetledür hem-vâre dür olmak

- 5 Ser-â-ser müste'âruñken kabâ-yı cism-i 'uryâni
Libâs-ı fahr-ı devletle yakışmaz pür gurûr olmak

Şi'ar-ı hüşdur müş'ir Şabiḥâ nazm-ı eş'arı
Nizâm-ı şi'ri eş'âr itdi şâ'irde şu'ûr olmak

IA. 86b; IO. 84b; E. 99b; İ.154b.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
 (- - . - . - . - . - . -)

- 1 Çeşmüñ gibi iden beni bîmâr iftirâk
 Olsun esîr-i derd giriftâr iftirâk

Meşşâte-i takarrüb iken oldı şâne-ves
 Dil mü - şikâf- zülf-i siyeh-kâr iftirâk

Gül-çîn-i bâğ-ı vuslat-ı cânâne olmadan
 Oldum zükâm nûkhet-i ezhâr iftirâk

Şaşt-ı vişâlden beni bir lahza devr iden
 Olsun nişân-ı tîr kemân-dâr iftirâk

- 5 Mest-i şarâb-ı meclis-i Cemşîd vuslatum
 Çekmem humâr-ı sâgar-ı ser-şâr iftirâk

Derd-i firâka şabr olunur muydı olmasa
 Âgâz-ı vuslat âhir-i gam-kâr iftirâk

Bir nekre-nazm nâr-ı firâkum ki ey Şabîh
 Her dâgum oldı nokta-i eş'âr iftirâk

IA. 86b-87a; IO. 84b-85a; E. 99b- 100a; İ.154b.

FÎ-HARFİ'L-KÂF (X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - -)

- 1 Almasa sâkı ruhuñden âteş-i seyyâle reng
 Eylemezdi kahtresin gül-reng ü câmin lâle-reng

Virmeseydi âteşin olmazdı böyle berg-i gül
 Şu'le-i âvâzesinden bülbül-i pür-nâle-reng

Cilve-i meh-tâb şevk eyler şeb-i vuslat be-rüz
 İtse âgüşum o meh-tal'at felekde hâle-reng

Bezm-i gül-şende dönerdi câm-ı gül-güne müdâm
 Rûy-ı âlinden alaydı lâle-i pür-jâle-reng

- 5 Duht-ı rezdür gerçi zâhid vaşl-ı yâre vâsi'ta
 Ayagüñ denk al ider ol delle-i muhtâle reng

Mâh-rûze itdigüñ ol tevbe-i şahbâ Şabîh
 Olamaz zikr-i müdâm olmak kadar şevvâle reng

İA. 87a; İO. 85a; E. 100b; İ.159b.

(X) Harfî'l-kâf İ., E.

1a) almasa: olmasa İA., İO.

2) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Degül hatt virmiş ol âyine-rüya zıll-ı kâkül-reng
 Her âyine virür meclâ-yı âba 'aks-i sünbül-reng

Olur şâh-ı müjemde katre-i hün-âbeler gonçe
 Göründükçe ruhuñ feyz-i bahâr-ı neşveden gül-reng

Gelünce hacle-i bezm-i gam-endüd dil-i zâre
 Ruḡ-ı bikr-i neşâta tarḡ ider meşşâta-i mül-reng

Görünmezdi ḡayâl-i gerden-i kâfûrı dîdemde
 Bedidâr olmasaydı anda müşgîn-ḡâl-i fülful-reng

- 5 Gülistânda yine minnet Hudâya ders idüp viridi
 Çerâḡ-ı verde güyâ şu'le-i âvâz-ı bülbül reng

Sabîḡ eyler sevâd-ı kilki hem-nakş-ı Nigâristân
 Virüp sâde-libâs-ı nazma Bihzâd-ı taḡayyül reng

İA. 87a; İO. 85a; E. 100b; İ.159b.

2b) göründükçe: göründükce İO., İ., E.

5) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Vezân olmazsa bād-ı şartı-i tevfiği taqdirüñ
Düşer girdâbına fülk-i tefekkür bahr-ı tedbirüñ

Müzâhîrdür ta'addüd mâye vahdet zât-ı bahtuñdur
Merâyâdan yine 'aks eyleyendür kendi tasvirüñ

Bahâr-ı hüsn-i pür-mewc-i le'âfâf zîr-i ebrûda
Göreñ bæg-ı behiştî sâyesi altında şemşîrüñ

Cüvânân eylemezler pîr ile şohbet devâm üzre
Nümâyândur bu ma'ni ülfetinde kavş ile tîrüñ

- 5 Sanursuñ gül-şen-i zülf-i 'arûs eyler Nigâristân
Döküldükçe 'izâruñ üzre gîsü- yı girîh-girüñ

Gam-ı âzâdı ya kayd-ı giriftârimıdır derdi
Müselsel nâle-i divâne sen güş eyle zencîrüñ

Şabîhâ tâ-be-şubh ol kim kemend-endâz-ı medd-i âh
Gazâl-ı 'âlem-i bâlâ ola her günde naḥçîrüñ

İA. 87a-87b; İO. 85a; E. 100b-101a; İ.160a.

1a) bād: yâr İA.

6a) gam: dem İA.

6a) gâm-ı âzâdı: dem azâdı mı İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Dil-i hürşid-veş âyine-i vahdet-nümâ gördük
 Ki her bir zerresinde lem'a-i nür-ı Hudâ gördük

Secencel-ḥâne-i dil gam degül oldukça işkeste
 Anuñ her pâresinden biz cemâl-i kibriyâ gördük

İder ḥandân olunca gül şarâb-ı neşvesin işrâb
 Leb-i mey-günün ol Cem-meşrebüñ câm-ı safâ gördük

Nukûş-ı secdesin hep bu riyâ'âlûde zühhâduñ
 Bu ma'bed-gâhda hem-reng-i nakş-ı büriyâ gördük

- 5 Bize râgmen ider şeb-tâ-be - şubḥ agyâr ile cilve
 O hercâyî meh-i nâ-mihr-bânî bî-vefâ gördük

Olinsa meclise da'vet icâbet muḥtemeldür kim
 O nâzende perî-rûhsâreyi çeşm-âşinâ gördük

Nice ṭab'olmasun kim cilve-i mazmûnına meftûn
 Şabihûn şâhid-i nazmında bir ḥüsn-i edâ gördük

İA. 87b; İO. 85b; E. 101a; İ.160a.

2a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

4a) âlûde: âlud İA., İO.

7a) nice: niçe İA.

7b) bir: biz İE.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Gül-şen-i i'câzdur divânçesi eş'arumuñ
 Bülbül-i ilhâm-ı güdur hâmesi güftârumuñ

İtmede Bâbil- zemîn-i nazmı Hârûtî-sitân
 Nükte-i efsün me'âl-i tab'ı sihr-âşârumuñ

Şanma encüm sine-i gerdüni pür-dâg eylemiş
 Âh-ı şeb-gîr şerer-i bâri dil-i efkârumuñ

Sünbülî zülfüñ haţuñ şebbüyı gül-bergi ruhuñ
 Gonçe-i rengini la'lüñ gül-şen-i efkârumuñ

- 5 Şol kadar pür-neşve kim 'işretüñe tab'um Şabîh
 Rûh-ı Cem hâmyâze- rîzî sâgar-ı ser-şârumuñ

İA. 87b; İO. 85b; E. 101a; İ.160b.

5b) hâmyâze: hâmyâze İA., İO., İ., E.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (.)

- 1 Bâl-i 'işveyle süzülse çeşm-i şeh-bâzuñ senüñ
 Şayd ider kebg-i dili ser-pençe-i nâzuñ senüñ

İtse de mahrem şabâ esrâr-ı feyz-i la'lüñe
 Ey gül-i hod-rüste olmaz gonçe hem-râzuñ senüñ

Çäk-ı bädâm-ı dü-mağz eyler ser-â-pâ sinemi
 Gelse bir dem yâda tîg-i çeşm-i şannâzuñ senüñ

Câduvân-ı Bâbile hayret-fezâ-yı reşk olur
 Nîm-ıvâb-ı nâz-ı çeşmân-ı füsûn-sâzuñ senüñ

- 5 Zühreyi dem-beste eyler çarç-ı rakş - âver Şabîh
 Nâgme - sâz-ı nây-ı kîlk-i nükte-perdâzuñ senüñ

İA. 87a- 88a; İO. 85b-86a; E. 101b; İ.160b.

3a) sinemi: âdemi İA., İO.

5a) dem- beste: dem- beste mi İA., İO.

Fâsilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (.)

- 1 Kârbân-ı himmeti tâ 'âlem-i bâlâya çek
 Kâle-i 'aşk-ı mecâzı bender-i ma'nâya çek

Mağsaduñ 'ayn-ı şühüd-ı şahid-i mağsüd ise
 Hâk-pây-ı piri her-dem çeşm-i nâ- bînâya çek

Dil-şikende olsa yârûñ çekme seyf-i inkisâr
 Sârim-i âhı çekerseñ sine-i a'dâya çek

Hem-dem ol kâdrüñ bilenle bilmeyenler bezmine
 Varma pây-ı i'tibârı zeyl-i istignâya çek

- 5 Gevher-i ma'nâ-yı bahr-ı fikre taldukça Sabih
 Sâhil-i nazma çıkarup rişte-i imlâya çek

Piş-keş bir sühba düz bu güher-i tanzîrden
 Nâşid-i pâkize-gü ol nükte-dân ağaya çek

İA. 88a; İO. 86a; E. 101b; İ.160b.

5a) gevher-i ma'nâ: gü ma'nâ İO.

7) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(.)

- 1 Olur âhir şehe ma'mûre-i hâk
Gedâ-yı küçe-i ma'mûre-i hâk

Tecellî itmese mihr-i hüviyyet
Kalur şâm-ı 'ademde zerre-i hâk

Kemîne noktadır nisbet olinsa
Süveydâ-yı derüne mühre-i hâk

Netice haşr-ı ecsâduñ delili
Yeter üşkûfe-i bâkûre-i hâk

- 5 Kerem vâ- bestedür şahbâ güşâde
Ki sâkî cur'asıdur behre-i hâk

Yüzüñ sür pây-ı merdân-ı Hudâya
Sabihâ gül mişâli çehre-i hâk

İA. 88a; İO. 86a; E. 101b; İ.161a.

3a) nisbet: nist İA.

5a) güşâde: güşâ ne İ., E.

6a) merdân: meydân İ.

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (.)

- 1 Dâmdur mevc-i nigâh-ı çeşm-i mekkâruñ senüñ
 K'oldı vahşet-dîde âhûlar giriftâruñ senüñ

Ol bahâr-ı nahl-i işve gül-sitân-ı hüsnuñe
 Sâye-i gül-berg-i terdür hatt-ı ruhsâruñ senüñ

Nakş-ı pâyuñ 'ayn-ı çeşm-i ter n'ola itsem hayâl
 Cünbiş-i medd-i başardur serv-i reftâruñ senüñ

Kâle-i nâzuñ olaldan revnak-ı bazar-ı aşk
 'Âdem olmuş nakd-i cân ber-keff haridâruñ senüñ

- 5 Tüti-i hâmeñ şeker-riz-i makâl olmaz Şabiñ
 Vâf-ı la'l-i yârda olmaz ise güftâruñ senüñ

IA. 88a; IO. 86a; E. 102a; İ.161a.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 Şafâ-yı şevk-i derûnî şarâbdan gördük
 Fer-i fûrûg-ı mehi âfitâbdan gördük

Cemâl-i yâri verâ-i nikâbdan gördük
 Meh-i münevveri zîr-i şehâbdan gördük

Haç-ı 'izârı 'ibâret mütün şefâkatdan
 Me'âl-i mihr ü vefâyı kitâbdan gördük

Medâr-ı devrini câm-ı şarâb-ı bezm-i Cemüñ
 Müdâm-ı gerdiş-i siğ-i kebâbdan gördük

- 5 Kemâl-i ye's olur elbet huşûl-i kâma sebeb
 Cemâl-i hvâhişi çeşm-i pür-âbdan gördük

Piyâle-i leb-i düşnâ mı virdi zevk-i diger
 Şafâ-yı bâdeyi telğ-i 'itâbdan gördük

Şabîh hüsn-i peri şûret-i mezâyâyı
 Secencel-i ruğ-ı pür-âb u tâbdan gördük

İA. 88b; İO. 86b; E. 102a; İ.161b.

3a) yâri: bâri İ., E.

4b) mihr ü vefâ: mihr vefâ İA., İO.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - - . - -)

- 1 Sayd-ı dâm-ı mevc-i nezzâreñdür âhûlar senüñ
 Gamzeñe meshûrdur hayretle câdûlar senüñ

Ma'il-i reftâr-ı kaddüñ serv-i dil-cûlar senüñ
 Teşne-ter pâ- bûsuna ey gül leb-i cûlar senüñ

Secde-ber âteş-perestân gibi şem'î hüsnüñe
 Âteşin-rûhsârüñ üzre hâl-i hindûlar senüñ

Eylemiş ber-geşte-müjgânüñ cüyüş-ı fitnesin
 Kabza-i hüsnüñde ki şemşîr-i ebrûlar senüñ

- 5 Turra vü gîsûlaruñ açmış bahâr-ı hüsn ile
 Gül-ruhuñda saçlı sünbûllerle şebbûlar senüñ

Medd-i âh-ı sine hem-serdür 'amûd-ı şubh ile
 Gerdenüñden şarulup öpdükçe gîsûlar senüñ

Şîve-i güftârdan bir şîve bilmezler Şabîh
 Nazm-ı şûhuñ itmedükçe güş meh-rûlar senüñ

IA. 88b; IO. 86b; E. 102a-102b; İ.161b.

2a) dil-cûlar: dil-hûlar IA.

3b) hâl: hâl IA.

6b) öpdükçe: öbdükce IO., İ., E.

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- - - - - - - - - - - - -)

- 1 Faşş-ı la'lin zîb-i engüşt be-beyân itsem gerek
Kaşdum ol mâhı müşâr-ı bil-benân itsem gerek

‘Azm için yârûñ sevâd-ı çîn-i müşkîn zülfine
Rağş-ı fikre târ-ı sevdâdan ‘inân itsem gerek

Ol şeh-i nâzuñ olup dil-beste evc-i hüsnine
Ney gibi âteş-nevâ her dem figân itsem gerek

Dest-i sâkı-i hayâle la'l-i renginin görüp
Dîdemi câm-ı şarâb-ı ergavân itsem gerek

- 5 Medd-i âh-ı süziş-i dilden kad-i ham-geşteden
Ol gazâlî şayd için tîr ü kemân itsem gerek

Şâh-beyt-i midhat-ı zât-ı Halîmiye Sabîh
Nazmumuñ mısra'larından nerd-bân itsem gerek

Ya'ni defter-dâr efendi-i ma'ârif-perverüñ
Midhatıyla iktisâb-ı ‘izz ü şân itsem gerek

Âsitân-ı dergehin ol zât-ı cevdet-pişenüñ
Murg-ı kâm-ı bî-nevâya aşiyân itsem gerek

Mebhaş-ı vaşfinda vaşşâf-ı sühan-perdâz olup
Şâ'irân-ı ‘aşrı bir bir imtihân itsem gerek

- 10 Ebr-i luţfi nâmiye- bağş-ı bahâr-ı feyz olup
Rûzgâr-ı rûzgâra imtinân itsem gerek

Haşr-ı vâkt itmeme mahallî ister olsun olmasun
Çâker-âne ‘arz-ı hâlüm her zamân itsem gerek

İA. 88b-89a; İO. 86b-87a; E. 102b; İ.162a.

1a) be- beyân: beyân İA., İO., İ.

3a) şeh-i nâzuñ: şeh-i hüsnüñ İA., İO.

4) İA., İO'da yok

7/8/9/10) İA., İO'da yok

11) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

(. . . - . . . - . . . - . . . -)

- 1 Ne zevk-i bâde ne keyf-i gubârdan gördük
O neş'eyi ki haţ u la'l-i yârdan gördük

Fürûğ-ı vuslatı rüşende eyler âğuşum
Şuâ'-ı mihri meh-i hâle-dârdan gördük

Gül-i murâda tarâvet viren sirişkündür
Safâ-yı gül-şeni ebr-i bahârdan gördük

Derûn-ı bülbül ü pervâneye degül maşşûş
Şerâre-i dil-i zârı hezârdan gördük

- 5 Cemâl-i şâhid-i mazmûnı ân-be-ân Şabîh
Secencel-i dil-i şafvet şi 'ârdan gördük

İA. 89a; İO. 87a; E. 102b-103a; İ.162b.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Olur Eymen fezâsı şahı-ı dil nür-ı tecellinüñ
 Şanevber şekl olan dil 'aynıdur 7ür-ı tecellinüñ

Zuhür-ı feyz-i Bâri veşme-i tekrârdan 'ârî
 Merâyâ-yı müzâhirden ruhı hür-ı tecellinüñ

Nağam-sâz-ı Ene'l-Hakdur dil-i 'uşşâk-ı âgâha
 Dem-i vahdet nevâsı Şâh Mansûr-ı tecellinüñ

Her âyine şikest-âyine-veş oldukça sad-pâre
 Olur levh-i dil-i virâne ma'mûr-ı tecellinüñ

- 5 Sabihâ gûş iden dil-mürde-gân ihyâ olur derhâl
 Mişâl-i ehl-i haşr âvâzesin şûr-ı tecellinüñ

İA. 89a; İO. 87a; E. 103a; İ.162b.

2b) ruhı hür-ı tecellinüñ: dañı nür-ı tecellinüñ İO., İA.

4a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

Fİ-HARFİ'L- LÂM (X)

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 İtme ta'accüb itse rakîbân dırıl dırıl
Eyler gül-âb-ı meslağa elbet hırıl hırıl

Sir-âb olur sirişküm ile büstân-ı 'aşk
Akdıkça nâv-dân-ı müjemden şırıl şırıl

Dest-i keremle gürisne-çeşm olsa daği sir
H'ân-ı ne'anda gürbe-veş eyler mırıl mırıl

Yârün rehinden uçmaz iken tâ'ir-i hayâl
Bî-bâl ü per uçar dil-i zârum pırıl pırıl

- 5 'Uşşâk-ı mest hayret ider bezm-gâhda
Döndükçe bir ayâğ ile sâki fırl fırl

Her dem bahâr-ı feyz olamaz gül çi-fâ'ide
Bülbül dökerse şeb-nem-i eşkin zırıl zırıl

Olmaz nazîre bu gazel-i şûha ey Şabîh
Mânend-i hâme eylesünler cırıl cırıl

İA. 89a; İO. 87a; E. 103a; İ.162b.

(X) Harfî'l-Lâm İ., E.

2b) akdukça: akdukca İO., İ., E.

5b) döndükçe: döndükce İO., İ., E.

7b) cırıl cırıl: çırıl çırıl İO., İ.E.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Ne gerek nükte-verâne ne edibâne gazel
Merd-i nâ-fehme gerek sâde tûvândâne gazel

Ne dem ol şâ'ir-i nâz okusa mestâne gazel
Başka bir neşve virür tab'ı sūhan-dâne gazel

Kaddine mışra'ın ebrûlarına matla'ını
Nice tanzîr iderek beñzer o cânâne gazel

Sine-çâk öyle bir abdâl ki söyler kalemüm
Bir ayâğ üzre nice zümre-i 'irfâne gazel

- 5 Penç beytin nûket-i la'lûñ idünce rengin
Bahır-ı nazm içre döner pençe-i mercâne gazel

O perinûñ ki hayâliyle ola mâl-â-mâl
Tab'ı şâ'ir-veş olur 'ayn-ı perî-hâne gazel

Bül'l- 'aceb pîr-i muğân bir pula almaz gün olur
Nemek-i şohbet-i cân meclis-i rindâne-gazel

Ola vaşf-ı nigeş-i çeşm-i gazâlâne-i yâr
Hayret-efzâ görünür dîde-i im'âne gazel

Şıla manzûme-i vaşla zer ü sîmûñ gayri
Ne kaşide gerek ol yâre Şabiḥâ ne gazel

IA. 89b; IO. 87b; E. 103b; İ.167b.

3) IA., IO'da yok

3a) matla'ını: matla'sını İ.

4b) nice: niçe IA.

5) IA., IO'da yok

Müstefilün Fe'ülün Müstefilün Fe'ülün
 (.)

- 1 Devrinde neşve-bağ-ı şahbâ-yı jâledür gül
 Bezm-i çemende sâgar-mânend-i lâledür gül

Âşâr-ı levh-i bergi hem feyz-i gül-şen-i râz
 Âyîn-i Gülşenide rengin-risâledür gül

Bu hâki-i tenümde her tâze âteşin-dâg
 Güyâ nemâ-pezîr kühene sifâledür gül

Ol bæg-bân-ı cilve 'âşıkların ider zâr
 Zirâ ki bülbül-âne bâdî-i nâledür gül

- 5 Gül-şende ol meh-i hüsn aştâmlasa felekde
 Pîrâmeninde anuñ hem-reng-i hâledür gül

Devr-i Cemüñ şafâsın işrâb ider Şabiḥâ
 Güyâ ki bezm-i bâga rengin piyâledür gül

İA. 89b; İO. 87b; E. 103b; İ.168a.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
 (.)

- 1 Gâhi hevâ-yı zülfün açar sünbül-i hayâl
 Mihr-i ruhuñla gâh açılır şad-gül-i hayâl

Tâ şubh olunca çeşm-i tere h'âb olur harâm
 Düşdükçe sim-gerdenüne kâkül-i hayâl

Râh-ı tasavvurında o merd-i rehûñ olur
 Mülk-i bekâya dâr-ı fenâ bir pül-i hayâl

Eyler 'ademde rûh-ı Cemî neş'e-yâb-ı reşk
 Kim nûş iderse câm-ı lebinden mül-i hayâl

- 5 İşgüfte olsa gönçe-i mazmün-ı ter Şabîh
 Şevk-âver-i hezâr olur bülbül-i hayâl

İA. 89b; İO. 87b-88a; E. 103b-104; İ.168a.

2b) harâm: hırâm İA., İO.

2b) düşdükçe: düşdükce İO., İ.,E.

4b) iderse: ider İA.

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
 (.)

- 1 Meftüh olalı baña der-i genc-i tevakkül
 Oldı dil-i gencür-ı güher-senc-i tevakkül

Almam ele sîb-i zekân-ı hür-ı behîştî
 Destümde iken tuhfe-i nârenc-i tevakkül

Abdâl dili gonçe gibi eyledi hâmûş
 Keyfiyyet-i esrâr-bezir benc-i tevakkül

Kendüm olalı şahne berâyâ- ı havâssa
 Mahşülüm olur hâsılı ispenç-i tevakkül

- 5 Tül-ı emelün olma şikenc- âver-i kaydı
 Ol dil-şüde-i piçiş-i işkenc-i tevakkül

Rencür olana derd-i hakikatle Şabiha
 Sermâye-i şihhat mı degül renc-i tevakkül

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- - - - -)

- 1 Sa'y ile rızkuñ ziyâde olması kâbil degül
 Kısmet-i rûz-ı ezelden gayrısı hâsıl degül

Tîre-dil kesb-i kemâlât itse nâkışdur yine
 Bedr olur meh gerçi da'im mihr-veş kâmil degül

İtse de mahmil süvâr-ı vaş olup 'arz-ı cemâl
 Leyli-i dünyâya Mecnûn meyl ider 'âkıl degül

Olamaz mestür dilde neş'e-i esrâr-i 'aşk
 Şîşe-i reng âteş-i seyyâleye hâ'il degül

- 5 Bu muğaylân-zârdan dâmen-keş ü âzâde-ser
 Bir kabâdan mâ- 'adâya serv-veş mâ'il degül

Hîç rûşen-tab'ile hem-feyz olur mı tîre-dil
 Hem çü baır-ı güher-efşân bender-i sâhil degül

Müdde'î bilsün mi sırr-ı cevher-i 'aşkı Şabih
 Vâsıl-ı iksir olan esrârını nâkıl degül

İA. 90a; İO. 88a; E. 104a; İ.168b.

5a) dâmen-keş ü âzâde-ser: dâmen-keş âzâde-ser İA., İO.

FÎ-HARF'Î'L- MİM (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Ruḥuñ hüy-gerde oldukça ḥasedle dâğdur şeb-nem
Bu âteş ile gül-i şem'î harim bâğdur şeb-nem

Seherde süy-ı bâğa düşmeden gark-ı 'arak kaşdı
Peyâm-ı feyz-î şubhı bülbüle iblâğdur şeb-nem

Rakib-î zâğı kıt'a duḥter-î nâzik-ter-î gülden
Dem-î şemşîr ḥâr-ı nehl-î bâğa zâğdur şeb-nem

İnüp çıkdıkça evce feyz alup rûḥ-ı Mesîḥâdan
'Aceb ihyâ kün-î efsürde bâğ ü râğdur şeb-nem

- 5 Seher her nâkış-ı ḥvâbîdeyi bidârdan cehdi
Tarîḫ-î Gülşenide rütbesin isbâğdur şeb-nem

Alup nakş-ı gül-î mihri nüzül eyler gül-istâna
Muradı gonçeyi ol kâlîba ifrâğdur şeb-nem

(X) Harfû'l-Mim İ., E.

1a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

2a) gark-ı 'arak: gark gark E.

3b) zâğdur: âğdur İA.

4a) çıkdıkça: çıkdıkça İO., İ., E.

5) İA., İO'da yok

Bakılsa nergis-i sebzîn-kabâ-yı şahid-i bâğa
Mişâl-i merdüm-i çeşm-i ter-i mâ-zâğdur şeb-nem

Degül piçide mevc-i katre-i cism-i sebük-rûhı
Güle bülbülleri şayda dökülmüş âğdur şeb-nem

İçer ‘ayn-ı hayât-ı çeşme-i hürşidden her gün
Bu gül-şende mişâl-i Hızr anuñ çün sâğdur şeb-nem

10 Dil-i pür-hûn gam sad-çâk-ı âlâm olmadan başka
Gülün ey gonçe-fem sensiz başında tağdur şeb-nem

Sabâh-ı haşre-dek süzân olan kandil sünbülde
Gül-i hürşidden taktir olunmuş yâğdur şeb-nem

Gelüp mâ-fî’z-zamîr-i şubh-dem evrâk-ı ezhârı
Şu dibâsı kumâşında Şabîh aşbâğdur şeb-nem

İA. 90a-90b; İO. 88a-88b; E. 104b; İ.169b.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Ne hüküm-i neşve ile bend-i gamdan âzâdum
 Ne hatt-ı câm ile kayd-ı elemden âzâdum

Remide-i müje-i çeşm merdüm âzârum
 Bakılsa pençe-i şîr-i Acemden âzâdum

Harîm-i vahdet-i pîrüne mahremüm el-hak
 Kuyûd-ı şûret-i deyr ü haremden âzâdum

Gazâl-ı ser be-hevâ-yı 'alâyıkum ammâ
 Kemend-i silsile-i zülf-i hamdan âzâdum

- 5 Şikenc-i zülfüne kıldum güriz gamzeñden
 Esîr isem hele tig-i dü-demden âzâdum

Ne dil girifte-i bûd u nebûd âmâlüm
 Ne bend bend-i vücûd u 'ademden âzâdum

Olup hümâ-yı sebük-bâl lâ-mekân pervâz
 Sabîh dâm-ı hevâ-yı İremden âzâdum

İA. 90b; İO. 88b; E. 104b; İ. 170a.

5a) ser-be: ser İA., İO.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(.)

- 1 Haşîr- pâre be-düşüm haşem nedür bilmem
Şeh-i hakikatüm ammâ hadem nedür bilmem

Sebük-revüm o kadar menzil-i hakikatde

Mişâl-i bârika nakş-ı kadem nedür bilmem

Hemişe şavma'a-i vahdet oldı secde-gehüm

Tefâvüt-i reh-i deyr ü harem nedür bilmem

Şarâb-ı bî-hodi-i 'aşk idüp beni ser-mest

Humâr-ı câm-ı mey-i bezm-i Cem nedür bilmem

- 5 Gül-i şüküfte-i destâr-ı şahid-i emelüm
Zükâm-ı nükhet-i zülf-i elem nedür bilmem

Güşâyış-i der-i genc-i hünere şimdi Şabih

Mişâl-i kîse-i müflîs direm nedür bilmem

IA. 90b; IO. 88b; E. 105a; İ. 170a.

2a) sebük-revüm: sebük-rem IA., IO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Heyülâ-yı vücûdum şuret-i mevhûm imiş bildüm
 Taşavvur itdigüm hesti meger ma'cûm imiş bildüm

Şühûd-ı pertev-i mihr-i sipihr-i 'âlem-i itlâk
 Hemân her-zerre-i nâ-çizden ma'fûm imiş bildüm

Vücûd-ı mutlaquñ mir'ât-ı sırr-ı vahdeti el-hak
 Verâ-i nakş-ı keşretde meger mektûm imiş bildüm

Medâr-ı devr-i pergâr-ı ta'ayyün lâ- ta'ayyünde
 Vücûdum nokta-i mevhûme-veş mersûm imiş bildüm

- 5 Mişâl-i rûy-ı maqşûd u merâyâ-yı kulüb-ı şâf
 Tecellî wü müzâhîr lâzım u melzûm imiş bildüm

Kühen-derd-i dil-i bîmâre nev-derd-i dige el-hak
 Devâ-yı hikmet-âmîz olduğı meczûm imiş bildüm

Şabiḥâ mü-şikâf-i ma'ni-i ilhâm-ı rabbânî
 Dem-i şemşîr-i tâb'-ı ma'rifet mevsûm imiş bildüm

İA. 91a; İO. 89a; E. 105a; İ. 170b.

6a) nev-derd-i dige: nevdür dâd-ger İA., İO.

Mefülü Fâsilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Zātuñ gerek dü-âlemi ben yâ-Rab istemem
Ey maṭlab-ı yegâne diger maṭlab istemem

Ol ṭalibüm ki terk-i ṭalebdür sebak baña
Ben nüṣṣa-i meṭalibime maḳleb istemem

Tolsun dem-i füyüz-ı maḳâmât-ı 'aşk ile
Nây-ı ten-i nizârı tehi-ḳalib istemem

Hâdî-i kârvân-ı gama berḳ-i dil yeter
Ben reh-nümâ-yı meş'ale-i kevkeb istemem

- 5 Besdür Şabihe edhem-i âteş-'inân-ı 'aşk
Ser-menzil-i ṭalebde ḥarûn-eşheb istemem

İA. 91a; İO. 89a; E. 105a-105b; İ. 170b.

Mefûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
(.)

- 1 Dâmân-ı ferâg-ı emele dest- res oldum
Âzâde-i kayd-ı elem-i mültemes oldum

Güş eyle figânum eşer-i tîr-i nigehten
Şan her kaşı yâyuñ pütesinde ceres oldum

Âhir yanarak yakılarak şem'ine yâruñ
Pervâne-i dil- sühteye mültebis oldum

Geh kayda geh itlâka düşer turma dil-i zâr
Bu 'âlem-i 'unşurda 'aceb bü'l-heves oldum

- 5 Gark-âb-ı gam itmez beni emvâc-ı havâdiş
Bu bahr-ı hatîr-nâkda mânend-i has oldum

Manzûme-i mu'ciz-i eşer nâzım-ı kevne
Mazmûn-ı hoş -âyende olup muktebes oldum

Bu kâlbüd-i nazma virüp rûh Şabîhâ
İhyâ-yı mezâmînde 'îsi nefes oldum

Âşarına Nüzhet gibi bir mu'cize -güyuñ
Naqd-i hüneri virmede şanki nekes oldum

İA. 91a; İO. 89a; E. 105b; İ. 171a.

- 2) İA., İO'da yok
3b ve 5b) kafiyeleri bozuk
4a) dil-i zâr: dil-i râz İA.
6) İA., İO.'de yok
8a) nüzhet gibi: nüzhet İA.
8b) şanki: şanma İE.

Mefā'ilün Fe'ilâtün Mefā'ilün Fe'ilün
 (. - . - . . - - . - . - . . -)

- 1 'Aceb mi cevher-i harfiyle olsa fem tev'em
 Me'al-i la'li ile ma'ni-i 'adem tev'em

Kapılma neşve-i ikbâline cihânuñ kim
 Bu bezm-gehde humâr-ı emel elem tev'em

Degül o gamzeler ejder gızâl-çeşminden
 Toğar fezâ-yı tegâfûlde dem-be-dem tev'em

Tekâsül eyleme himmetde hem olursa dañi
 Bu kâr-gâh-ı talebde himemle hem tev'em

- 5 Meşîme-i şiyemümden Şabih pey-der-pey
 Toğar cenin-i mezâmîn mültezem tev'em

IA. 91a; IO. 89b; E. 105b; İ. 171a.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Hürüş-ı bahr-ı 'aşk-ı pür-dür-i nâ-yâbdur sinem
 Temevvüç - gâh-ı feyz -i gevher-i şâd-âbdur sinem

'Aceb mi eyleşem şeb - tâ-seher pervâne -veş pervâz
 Ki fânüs-ı çerâğ-ı 'aşk-ı âteş - tâbdur sinem

Şu rütbe ıztırâbum var ki ol âyine - sîmâdan
 Sükûnet yok bakılsa lücce - i sîm-âbdan sinem

Şu güne dâğ-dâr-ı sûziş-i hicrân-ı yârum kim
 Nümâyîşde bahâr-ı lâle-i sîr-âbdur sinem

- 5 N'ola tab'um Şabiḥâ olsa ser - mest-i mezmûn
 Hum-ı pür-neşve-i feyz-i şarâb-ı nâbdur sinem

IA. 91b; IO. 89b; E. 106a; İ. 171b.

1b) şâd-âbdur: şâd ider İ., E.

221

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Bir abdâlum ki pirân himmetiyle süftedür güşum
‘Aceb mi gevher-i terün ‘alâikse dü-mengüşum

Kaçar benden o kâfir görse ikbâl-i der- âgüşum
Şanur mihrâb-ı şüretdür çelipâ şekli âgüşum

Hayâl-i keyf-i esrâr-ı gubâr-ı hatt-ı la'lüfile
Dem-â-dem gonçe-i sırrdur giribân gibi hâmuşum

Komaz bir yerde ârâm itmege kudret hevâ-yı ‘aşk
Anun çün gird-bâd-âsâ bu yolda hâne-ber-düşum

- 5 Alur sevdâ-yı zülfinden füzün-ter çeşm-i fettânı
Başumdan pençe-i müjgân ile ser-mâye-i hüşum

Olup lübb-i mezâyâ-yı hakâyıktan sühan-pirâ
Me'âl-i kışr-ı ma'nâ-yı mecâz oldu ferâmüşum

Nihânî gonçe- la'linden söz açmak ihtimâliyle
O nahl-i naḥvete manend-i gül ser-tâ-be-pâ güşum

Dizildi silk-i nazma vezn olup çeşm-i terâzüde
Sabihâ gevher-i ma'nâ-yı bahr-ı feyz-i pür-cüşum

İA. 91b; İO. 89b; E. 106a; İ. 171b.

2b) çelipâ: çelibâ İA.

8b) pür- cüşum: bir cüşum İA., İO.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - - . - -)

- 1 Muşhaf-ı hüsnüñ ki levh-i dilde tahrîr eyledüm
 Her bir âyât-ı ruḥuñ yüz güne tefsîr eyledüm

Nevk-i müjgânumda ey gül katre-i ḥün-âb-ı eşk
 Gonçe-i terdür lebün fikriyle tasvîr eyledüm

Eyleyünce hızr-ı cân ol çâr-ebrû dil-beri
 Şan murabba' vefk ile her kâmi teşhîr eyledüm

Bu dil-i zârüm olaldan zülfinüñ divânesi
 Mewc-i eşkümden müselsel aña zencîr eyledüm

- 5 Ham degül kadem gelünce ḥusrev-i pirî Şabîh
 Pâyına düşdüm egildüm 'öçr takşîr eyledüm

İA. 92a; İO. 90a; E. 106a; İ. 171b.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Gubâr-ı haţţ-ı sebzüñden ki mest-i beng-i sevdâyum
Hayâlûñle bu ne esrârdur dil-teng-i sevdâyum

Olaldan ben fütâde âteşin bünyâd u 'aşk-âbâd
Cünün mülkinde Dârâ-yı dile evreng-sevdâyum

Terennüm-sâz-ı âlâm olduğum baht-ı siyehdendür
Ki kadd-i ham-şüdemle bezm-i gânda çeng-i sevdâyum

Terâzû-yı hevâ-yı gisuvânuñda senüñ cânâ
Nice sevdâ-zede 'uşşâk ile hem-seng-i sevdâyum

- 5 Süveydâ kim ne dem hâli ola sevdâ-yı hâlûñden
Ben ol haletle diger 'âlem-i bî-reng-i sevdâyum

Rebâb-ı sinem oldukça nağam-kâr-ı gam-ı zülfüñ
Nevâ- sâzî-i feryâdumla sîr- aheng-i sevdâyum

Dilüm gerd-i gam- âlûd eyleyelden ol siyeh-çerde
'Aceb hayret-fezâ âyine-i pür - jeng-i sevdâyum

Sebük-tâzum sevâd-ı lafzdan vâdî-i ma'nâya
Mişâl-i edhem-i hâme egerçi leng-i sevdâyum

Şabiḥ ol meh- cebinüñ mihr-i müşğîn- târ-ı zülfiyle
Sabâḥ-ı haşre-dek bahtum gibi şeb- reng-i sevdâyum

İA. 92a; İO. 90a; E. 106b; İ. 172a.

1a) sezbüñden: sebzüñ ile İA., İO.

1a) sezbüñden: sebz güzer E.

3b) ham-şüdemle: ham-şüdemde İA. İO.

4b) nice: niçe İA.

5) İA., İO'da yok

7a) oldukça: oldukça İA., İ., E.

8a) sebük-tâz: sebük - nâz İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Hayâl-i câm-ı yâkut-ı lebûñle bâde-nüş oldum
 Mey-i endîşe-i la'lûñle ser-mest ü hamûş oldum

Gelür şâhid diyü peygâm-ı büy-ı hatt-ı şebbüyuñ
 Bu gül-şende mişâl-i gonçe ey gül cümle güş oldum

Girünce hâle-i âgûşuma yüz döndirür benden
 Felek - meşreb 'aceb hercâyi bir meh-rûya düş oldum

Humâr-ı zühd huşkiden hülâşa bulmayup çâre
 Ayag-ı pîr-i bezm-i 'aşka düşdüm hırka-püş oldum

- 5 Açup tenûñ perend-i dil-pesend-i nazm-ı i'câzi
 Sabihâ bender-i ta'birde kâlâyı fûrûş oldum

İA. 92a; İO. 90a; E. 106b; İ. 172a.

2b) güş: güs İO.

4b) hırka-püş: hırka - bûs E.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (. . . - . . . - . . . - . . . -)

- 1 O şerv-i nâza ne dem sâye-veş karib olurum
 Fütâde-gânına meyle komam rakib olurum

Atup dü destümi deyr-i vişâlde o bütüñ
 Beyâz gerdenine şüret-i şalib olurum

Bahâr-i gül-şen-i hüsn-i ruhuñ hayâl iderek
 Şüküfe-zâri-i cennetde 'andelib olurum

Müdâm neş'e-i hayretle bezm-i vâsluñdan
 Tehî piyâle-veş ey sâki bi-naşib olurum

- 5 Şabih nüşâ-i kübrâ-yı âdemîde degül
 Hurûf-ı 'âliyede ma'ni-i garib olurum

İA. 92b; İO. 90b; E. 107a; İ. 172b.

3b) zâri-i cennetde: zâr-ı mahabbetde İ. E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 'Aceb hayret- nümâdur çeşm-i vahdet-bîn olan gönlüm
 Ki şâf-âyine-i Hakkdur şühüd âyin olan gönlüm

Süveydâsı me'âl-i nokta-i nün-ı ledünniden
 Hurûf-ı 'âliyyâta nüsha-i pişin olan gönlüm

Olur her dem bahâr-ı vahdetüñ murg-ı nevâ- sâzı
 Fezâ-yı gül-şen-i tevhidden gül-çin olan gönlüm

Karâr itmez ider seyr ü sefer ma'mûre-i 'aşka
 Cemâl-i zâtı bahta 'âşık-ı miskin olan gönlüm

- 5 Degül bir ân hâlî devr-i sâkî-i hüviyyetden
 Mey-i tevhid ile pür - sâgar-ı rengin olan gönlüm

Nuḥustin 'âlemin yâd eyleyüp gâhi olur mahzûn
 Firâk-ı şahid-i Bî-çün ile gam-gin olan gönlüm

Olur mazhar-ı şiven Hakkâ her ân-ı tecellide
 Televvünde Şabiḥ âyine-i temkin olan gönlüm

IA. 92b; IO. 90b; E. 107a; İ. 172b.

1b) şâf: inşâf IA.

5a) devr: dü IA.

Meʔulü Faʕilätü Meʔaʕilü Faʕilün

(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Kavs-i sipihri saht iken ey şüh-ı meh-veşüm
Eyler kepâde keşmekeş-i baht-ı ser-keşüm

Sensiz şafası ʕâlem-i âbüñ görölmedi

Girdâba döndi sāgar-ı şahbâ-yı bî-ğışşum

Ol âfitâba zerre kadar eylemez eşer

Süzân iderken atlas-ı gerdünı âteşüm

Sâmân-sâz-ı şavmaʕa-gâh-ı kanâʕatüm

Büd u nebüd oldı haşir-i münakkaşum

- 5 Şayd-ı gazâl-ı maʕniye minnet mi ver Şabih
Tir-i kalemle sim-devât oldı ter-keşüm

İA. 92b; İO. 90b; E. 107a; İ. 172b.

1a) şüh: şüy İA.

4b) бүd u nebüd: бүд nebüd İA., İO.

Fİ-HARFİ'N- NÜN (X)

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
(- - . . - - . - - . - -)

- 1 Şem'î hevesüm söndi dem-i âh-ı şebürnden
Mihrüm toğalı ma'la'î terüñ talebürnden

Lebrîz-i dür-i feyz olur ne şadef-i çarh
Cüş-âver olan ba'hr-ı dil-i bü'l- 'acebürnden

Kal kal diyü emir itme der mu'tribe güyâ
Güş it leb-i minâ-çe-i bintü'l- 'inebürnden

Ol mihre-i hüsn zerre kadar olmaz eşer-yâb
Lerzân iken endâm-ı felek-tâb tebürnden

- 5 Pervâne gibi nâr-ı ma'habbetle yanarsam
Açmam dehen-i şevke kemâl-i edebürnden

Olmaz eşer-i kışr-ı mecâzî sühanumda
Her lübb-i hakîkat olunur güş lebürnden

Teshîr ider feyz-i dem-i şubhı Şabîhâ
Âgâh olan esrâr-ı hurûf-ı lâkabumdan

İA. 93a; İO. 91a; E. 107b; İ. 177b.

(X) harfî'n-nün İ.E.

Mef'ülü Fa'ilatü Mefâ'ilü Fa'ilün
 (- - . - . - . - - . - . -)

1 Şād-âb olunca bezm-i çemen feyz-i jâleden
 Devr-i Cemûñ şafâsını gör cām-ı lâleden

Şāh-ı nigehte bir gül-i ra'cā nemâ bulur
 'Aks itse rûy-ı cām-ı şarâb-ı dü- sâleden

Ebr-i siyâhdan şanurum mihr ider bürüz
 'Arz-ı cemâl idünce o müşgîn-külâleden

Hey'et - nümâ-yı şu'le-i cevâledür müdâm
 Gör bezm-i meyde sâkiyi devr-i piyâleden

5 Bülbül görünce berg-i güli oldu nâle-sâz
 Güyâ ki derse başladı rengin-risâleden

Nuql eyle bûs-ı la'l-i nemek-rîzini Şabiñ
 Gör neşve-i müdâmı o şirin-nevâleden

İA. 93a; İO. 91a; E. 107b; İ. 177b.

2a) şāh: şāh İA.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - -)

- 1 Germ olunca şubha-dek bülbül çemende nâleden
 Rüşen itdi şad-güli şem'î fitil-i lâleden

Dönse de yakût-ı rümmâniye her bir kaçresi
 Neşve-i la'lüñ görölmez âteş-i seyyâleden

Nükhet-i gül beñzemez büy-ı ruḥ-ı ḥüy-gerdeñe
 Çıkısa yüz biñ kerre inbik-i ḥabâb-ı jâleden

İntizâr-ı mü-miyâniyla o mâhuñ şubha-dek
 Fark olunmaz gerdiş-i çeşmüm niṭâk-ı hâleden

- 5 Câme-i nazm içre her bir tâze mazmûnum Şabiḥ
 Farkı yok im'ân olunsa şüh anduñ sâleden

İA. 93a; İO. 91a; E. 107b; İ. 177b.

2a) dönsede: dönse İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 O şâh-ı işve tîğ-i ğamzesin çekse ğılâfından
Olur ber-geşte çün ebrû kazâbıyım maşâfından

Mey içdükçe görünse gerden-i kâfuruñ ey sâķi
Eşer kalmaz o dem binî-i Minânuñ ru'âfından

Ne yüzle haţ -ber-âver sâde-rüyâ olunur terciħ
Degüldür mu'teber âyine-i pür-jeng şâfından

Beni giryân idüp cânânı handân eylemezdi aşk
Televvün itmese nâz u niyâzuñ ihtilâfından

- 5 Şemîm-i yâsemenle şanki ta'tîr-i meşâmm eyler
O ğül-pirâhenüñ şemm eyleyen simîn nâfından

Çalış kesb-i ğüşâyîş ide gör âyine-i dilde
Nigü- ter hâlet olmaz kalb-i şâfuñ inkişâfından

Hicâbından açılmaz ğonçe-i hvâbide-i ğül-şen
Cemâlin itse arz ol ğül-beden zîr-i lihâfından

Dil-i zârüm çekelden cevri-i tîğ-i çeşm-i fettânuñ
Nümüne çâk-i sinem mağz-ı bādâmuñ şikâfından

Degül mâ-ğüy-ı hâme feyz-i nessâc-ı tabî'atdur
Şabîhâ nev-ķumâş-ı nazm-ı şûhuñ nükte- bâfından

İA. 93b; İO. 91b; E. 108a; İ. 178a.

1b) ğazabıyım: kazâbıyım İA., İO., İ., E.

2a) içdükçe: içdükce İO., İ., E.

4b) nâz u niyâzuñ: tâz u niyâzuñ İA., İO.

4b) itmese: itse İA.

9a) mâ ğüy: bâ-ğüy İO.

9a) mâ ğüy: yâ-ğüy İO.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Hiç 'azîz olmaz mı bu şahn-ı cihânda cândan
 Evvel imân - bend olan yok gayri bâdincândan

Bir oyunmuş dest gel itmek vezârat mührünü
 Añladum bu sırrı ben bâziçe-i fîncândan

Geçmedükçe cândan cânân ele girmek muhâl
 Bir meşeldür bu maqâl emşâl-i cân ben cândan

Katre-i hûn - âbelerle mü-be- mü târ-i müjem
 Fark olunmaz sübha-i şad-dâne-i mercândan

- 5 Ahsen-i takvîm-i insân câmi'ül- aḥkâmdan
 Böyle takvîm olmaz istihrâc lâhicândan

Bahr-ı eşk-i dîdede müjgân-ı hûn - âlüdemüz
 Bir nümünedür bakılsa pençe-i mercândan

Nezm idünce silk-i ma'nâya dür-i mazmûn Şabîḥ
 Her biri bir 'ıḳde - bend oldı güher- sencândan

İA. 93b; İO. 91b; E. 108a; İ. 178a.

3a) geçmedükçe: geçmedükce İO., İ., E.

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
(- - . . - - . - - . - -)

- 1 Ol mihr ile ben zevrak-ı şahbâ çekerekden
Göksüya çıkup bir gün uğurlandı felekden

Tiz-âb-veş eyler kızılan herkesün ibrâz
Fark eyleyemem câm-ı meyi seng-i mihekken

Geh bir şeh-i nâza geh olur beste-nigâra
Ayrılmadı râmiş-ger-i dil çifte-düyekden

Her şeyden olur 'ârif olanlar mütelezviz
Zenbür ider kesb-i nemâ dürlü çiçekden

- 5 Sifreñde ki mihmâni veliyyü'n- ni'amuñ bil
Rızkuñ olur eفزün yedigi nâm u nemekden

Sıdık olmaya gitmez ilerü toğrıca bir iş
Menzil alamaz tir ola bî-behre yelekden

Âşâr-ı televvünle süveydâ-yı dil-i zâr
Temyiz Sabihâ olamaz nokta-i şekkden

Bir zât-ı ma'ârif eşerün nazmını hâmem
Tanzîr ider meşk-i sühan kaşd iderekden

Qassâm-ı ezel muşsem-i feyz itmiş o zâti
Eفزün hüner-i sâiresi dâniş-i şakkden

İA. 93b-94a; İO. 91b-92a; E. 108b; İ. 178b.

8. 9. İA. İO'da yok.

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
 (- - . . - - . - - . - -)

- 1 Şol yâri ki sevdüñ büyüdüp tâ küçücekden
 Yorgan gibi şar sineye çek çıkma döşekden

Bir şeb kim ola tahte biti da'ire ber- keff
 Sâzende-i dil-düz gerek sivri siñekden

Üç çifte kayıkla idelüm 'azm-i Beşiktaş
 Gel iki gözüm çekdirerek süy-ı Bebekden

Mest it de çıkar cûrcunaya zâhid-i hüşki
 Lâ -fark ola ur kanburına şekl-i şebekden

- 5 Hiç istakoz u midye toruk ağzına alma
 Bezmüñ ki müretteb ola envâc-ı semekden

Şâhin-i dü-çeşmi süzilüp eylemeden şayd
 Keklik gibi kaç küyına yârüñ sekerekden

Ṭayy it qorı 'unvânı atup tutma hevâyı
 'Add olma bu âhûr-ı cihân içre eşekden

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 Ne nîm büseye râzî ne şemme gül memeden
 O gonçenûñ garañı fehm olındı gülmemeden

Turunc-ı terle letâfetde olsa da hem-reng
 Muḥâl açılması ra'na çemende gülmemeden

Terâküm itmemiş olsa bahâr-ı terden eger
 Şükûfe ḥod - be - ḥod olmazdı gonçe gülmemeden

Nemâ-pezir olur ol dem turunc-ı bâğ-ı vişâl
 Görünse ḥumret öpünce çü-reng-i gül memeden

- 5 Bu gâhvâre-i tende emer yatar şeb ü rûz
 Kesilmedi ne 'aceb tıfl- veş o gül memeden

Şafâ-yı gül-şen ider şanki bülbül-i dil-i zâr
 Meşâmm-ı câna gelünce şemim gül memeden

Bu rûtbe şüh-ı ter olmazdı bîkr-i şî'r Şabîḥ
 Redîf ü kâfiyesi olmasaydı gülmemeden

İA. 94a; İO. 92a; E. 109a; İ. 179a.

4b) öpünce: öpünçe İA., İO., İ.

5a) şeb ü rûz: şeb rûz İA., İO.

Fācīlātün Fācīlātün Fācīlātün Fācīlün
 (.)

- 1 Hırka-püşum pîr-i şahbâ-ḥâne-i pür-şürdan
 Sübḥa vü misvākum oldı tāk ile engürden

Dil nevâ-sâz-ı maḳârn-ı aşḳ olaldan güşuma
 Nağme-i vahdet gelür zîr ü bâm-i tanbürdan

Ebruvānuñ mü- be -mü kılsam o meh-rünüñ ḥayâl
 Came-ḥvâbum tâ şabâḥ-ı ḥaşr olur semmürdan

Şan ‘amüd-ı şubḥı isti‘âb ider nür-ı siyâh
 Büse - çîn oldukça zülfüñ gerden-i kâfürdan

- 5 Ol kadar ṭab‘um tecellî-zâr-ı ma‘nâ kim Şabîḥ
 Kilk-i âteş-nâkum olmaz fark naḥl-i Ṭürdan

İA. 94b; İO. 92b; E. 109a; İ. 179a.

3a) ebruvānuñ: ebruvânın İA.

4b) oldukça: oldukça İO., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Fişeng-i medd-i âh oldukça bâlâ- rev dehânurndan
 Yanar dâmân-ı gerdün süziş-i âteş - feşânurndan

Bakılsa şöyle sevdâ-yı müjeñden bî- vücûdum kim
 Olur çeşm-i hümnâ 'âciz hayâl-i üstüh'ânurndan

Nesîm-i âhum eylerdi cihânı lâle-zâr-ı reşk
 Şemîm- âver olaydı gonçe-i dâğ-ı nihânurndan

Mecâz olsun hakîkatde çekelden çille-i 'aşkın
 Kadüm ham-geşte-i cevîr oldı ol kaş-ı kemânurndan

- 5 Şabiğ ol rütbe tab'um jâle- rizân-ı tecellî kim
 Olur zahîr behâr-ı feyz her berg-i hazânurndan

İA. 94b; İO. 92b; E. 109a; İ. 179a.

1a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

2a) kim: ki İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Hâyl-i gerdüñ ile mihr-i ma'ni toğsa maṭla'adan
 Zemîn-i nazm olur rüşen-'amüd-i şubḥ mışra'adan
- Gül-i ḥürşid rengin olamaz gül-berg-i rüyundan
 Degüldür maṭla'un ḥüsni füzün-ter ḥüsni-i maṭla'adan
- O çâr-ebrü ki ḥırz-ı cân olur bâzû-yı vuslatda
 Mü'eşşerdür yanumda nüşâ-i vefk-i murabba'adan
- Hicâbindan açılmaz gonçeler yüz nev-bahâr olsa
 Leṭâfet-baḥş-ı ḥüsni oldukça rüyun zir-i bürka'adan
- 5 Haṭ-ı püşt-i leb-i ḥüy-gerdeñ ey sâkı-i gül-çehre
 'İbâretdür nezâketde haṭ-ı câm-ı muraşşa'adan
- Harîr-i reng-i meyden it ser-â-ser câmeñi zâhid
 Ne zevk alduñ riyâ-âlüd olan delk-i mülemma'adan
- Benüm her beytümün mışra'ları bu nev-zemîn üzre
 Şabiḥâ nerd-bândur tâ-be maḳṭa' evc-i maṭla'adan
- İA. 94b; İO. 92b; E. 109b; İ. 179b.

4b) oldukça : oldukça İO., İ., E.

4b) zir : riz İO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Dü- çeşm-i ter hayâl-i çîn-i zülf ü târ-ı gîsüden
İki nâdîde mâlî-şîşe sünbüllerle şebbüdan

Nigâh it tâ görünce Ka'be-i maqşûdı her sûdan
Yüzin döndürme çün Kible-nümâ mihrâb-ı ebrüdan

Yeter âyîne-i dil bakma meclâ-ğâne-i dehre
Degüldür câm-ı Cem 'âlem-nümâ mir'ât-ı zânüdan

Hevâ-yı serv-i kaddûñ itmese dîvâne-i ser-mest
Şaçılmazdı köpükler küh u şahrâya leb-i cüdan

- 5 Siyeh - mağz-ı cünûnum şöyle sevdâ-yı müjeñden kim
Göñül rem-gerdedür nür-ı nigâh-ı çeşm-i âhüdan

O şûha nergis ü gül göz kulağ olmazdı gül-şende
Hırâm-ı 'işvesin güş itmeseydi serv-i dil- cüdan

Degül çîn-i cebîn ol 'anberîn mevc in'ikâs itmiş
Dem-i yelmân şemşîr-i siyeh-tâb-ı dü- ebrüdan

Maqâl-ı la'l-i güher- bârın ol âyîne endâmuñ
Şabiğâ zîb-i güş it tütî-i kilik-i sühân-verden

İA. 95a; İO. 93a; E. 109b; İ. 179b.

5a) şöyle: söyle İA.

8b) sühân- ver: sühân- gü İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Olan ez-cân u dil fâriğ bu zulmet-gâh-ı fâniden
İçer mânend-i Hızr âb-ı bekâ-yı zindegâniden

Geçenler ihtiyâr-i şûre-zâr-ı hırş-ı pîriden
Olur gül-çîn-i kâm elbet riyâz-ı kâmrâniden

Gubâr-ı hatt-ı nâ- peydâsını her kim hayâl eyler
Olur hâmuş çün gonçe ol esrâr-ı nihâniden

Ne keyfiyyetdür ol gül-çehre sâkinüñ letâfetde
Leb-i mey-gûni fark olmaz şarâb-ı ergavâniden

- 5 Sabîh oldukça şayyâd-ı kalem- dâm-efken-i i'câz
Düşer âhû-yı mazmûn hıttâ-i Çin-i me'âniden

Hemân tanzîr-hvâh olmakdur ancak maksad-ı akşâ
Cenâb-ı Nâşid-i hoş-lehçe-i Hassân-ı şâniden

Kemâl-i feyz-i luğf-ı Hazret-i Hağğa olup mağhar
Ola mu'ciz eşerler neşr o mîr-i bî-merâniden

İA. 95a; İO. 93a; E. 110b; İ. 180a.

2a) geçenler: geçilmez İA., İO.

2a) hırş: hırş İO., İ., E.

5a) oldukça: oldukça İO., İE

6/7) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Müretteb bezm-i 'âlem şöyle kim hüsni imtizâcumdan
 Döner fânûsa gerdün pertev-i şem'-i mizâcumdan

Ben ol dil-ḥaste-i 'aşk-ı mecâzum kim ḥaḳikatde
 Olur 'âciz Felâḩun gelse tedbîr-i 'ilâcumdan

Ḥarîdârı olup 'âlem iderler naḳd-i cân işâr
 Metâ'-i feyz-i 'aşka verdiğim zîb ü revâcumdan

Olaldan âh-ı âteş-nâke bâd-i ḥâl-i şeb-günün
 Nücûm-ı âsumân nûr iḳtibâs eyler sirâcumdan

- 5 Gazel olmaz Şabiḩâ şûḩ olursa zerrece ḩâlî
 ḩayâl-i 'arîz-ı cânâne mihr-i ibtihâcumdan

İA. 95a; İO. 93a; E. 110a; İ.180a.

2a) ḩaste: ḩaste İO.

3b) zîb: reyb E., İO.

4a) ḩâl: ḩâr İA., İO.

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Nice dil virmeyeyüm ben saña ey zühre- cebîn
 Hâlûn olmuş felek-i hüsni ruhuñda pervîn

كل يوم هو في شأنه degüldür mazhar
 Olmayan şive-i telvînde ehl-i temkîn

Naşş olaldan haţ-ı levh-i dil-i zârûnda olur
 La'li güyâ ki ser-engüşt-i hayâlümde nigîn

Yârdan gayriye râz-ı dilin ifşâ idenüñ
 Kayd-ı ser-defter-i 'uşşâkdan olsun terkin

- 5 Farţ-ı diqqatden olur rüyuña çeşm-i terde
 Müje mânende medd-i nigeñ-i hayret-bîn

Fârigü'l-bâl o dil-ğaste-i 'aşkum ki baña
 İstemem olsa da şeh-bâl-i hümâdan bâlîn

Oldı gül-günesi ruhsâr-ı 'arûs-ı nazmuñ
 Ey Şabiğ eyledigüñ fikr ü hayâl-i rengîn

İA. 95b; İO. 93b; E. 110a; İ.180b.

2a) Rahman sûresi: 55. sûre; 29. âyet.

Meali: Göklerde ve yerde kim varsa O'ndan ister. O, her an yaratma halindedir.

3a) dil-i zâr: dil - râz İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Tarîk-ı bî-ğodî-i 'aşkı şor âgâh olanlardan
Şakın olma bu yolda 'aql ile hem-râh olanlardan

Bekâ-billâhdur ser-menzil-i râh-ı tecellîsi
O sâlik kim ola ehl-i fenâ-fillâh olanlardan

Bırak tıfl-âne vaz'ı pîş-gâh-ı pîre vardukça
Nemed-püş-ı edeb ol 'ibret al güm-râh olanlardan

Bahâr ile hazânı tev'emândur bâğ-ı iqbâlün
Bu bâğuñ germ ü serdîn añla devlet-ıhvâh olanlardan

- 5 Şu'ud eyler haziz-i ye'sden tâ evc-i âmâle
O kim sa'fında olmaz himmeti kütâh olanlardan

Koyup der-gâh-ı Haqqı devr-i ebvâb eyleyüp gezme
Çalış ey der-beder ol vâsıl-ı dergâh olanlardan

Humâr 'azil iderken derd-i ser-encâm-ı kâr-irâs
Olur mı rind olanlar neşve-dâr-ı câh olanlardan

Şakın itme 'abeşdür şive-i 'adl-i vefâ me'mûl
Serîr-i kişver-i hüsne müselleme şâh olanlardan

Gazâl-ı mihr-i feyz-i şubhı isterseñ şikâr itmek
Sabihâ ol kemend-endâz-ı medd-i âh olanlardan

İA. 95b; İO. 93b; E. 110b; İ.180b.

5a) haziz: haziz İ., E.

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . - - - . - - - . - . -)

- 1 La'î-i nâbuñ teng-terdür gonçe-i sîr-âbdan
Şûh-ı terdür rûy-ı handânuñ gül-i şâd-âbdan

Ruħlaruñ görseydi zîr-i turre-i pür-tâbdan
Mihr açılmazdı sehâb-ı şerm âb u tâbdan

Olsa eyler kôrkarum âzürde nerm endâmuñı
Saña pirâhen perend-i pertev-i meh-tâbdan

Şöyle nâzuñ mü-miyânı kim görülse bir daħı
Çıkmaz âgüş-ı hayâl-i dîde-i bî-ħvâbdan

- 5 Olmaduğça büse-i la'î-i nemek-rîzûñ meze
Tevbeler nûş itmeyüm sâkı şarâb-ı nâbdan

Gör ne muğberr itmiş ol âyîne-rûyı haţtı kim
Fark olunmaz piç ü tâb-ı cübiş-i sîm-âbdan

Neşve-i câhın gören minâ-yı çarħ-ı keç-revüñ
Şanki deryâ nûş-ı meydür kâse-i girdâbdan

Her sözüñ ħüsn-i edâda dil-pesend olmak muħâl
Tâ sebak-ı ħvân olmaduğça nûşâ-i âdâbdan

Vakt pîri ħâl-i gâfletden biri olmak Şabîh
Şubħ-dem-i bîdâr-ı feyz olmak gibi der ħvâbdan

İA. 95b-96a; İO. 93b-94a; E. 110b; İ. 181a.

5a) olmaduğça: olmaduğça İO., İ., E.

8b) olmaduğça: olmaduğça İO., İ., E.

Mef'ülü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün
(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Hecr-i lebûñle lâle hem olsun hem olmasun
Meysüz olan piyâle hem olsun hem olmasun

Sensüz çemende şubha-dek ey nev-bahâr-ı nâz
Bülbülde âh u nâle hem olsun hem olmasun

Devr-i ruñında ğata degül ğusnedür nazar
Mâh-ı felekde hâle hem olsun hem olmasun

Olsun da bülbülân-ı çemen kağre-bâr-ı eşk
Verd-i terinde jâle hem olsun hem olmasun

- 5 Bir meclisüñ ki nuğlı degül meyve-i vişâl
Ol bezm-i bî-nevâle hem olsun hem olmasun

Mübhem ğalur mütün-ı cemâl olmayınca ğat
Şerğ olmayan risâle hem olsun hem olmasun

Olmazsa bûs la'î-i lebi nağlimüz Şabîĝ
Câm-ı mey-i dü-sâle hem olsun hem olmasun

İA. 96a; İO. 94a; E. 111a; İ. 181a.

3a) devr-i ruñında : devr-i ruñında İA., İO.

Mef'ulü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

(- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Düzdîde tîr-i gamzeden olma emân emîn
Bir nâvek-i kazâdur olur der-kemân kemîn

Mihrâb-ı hüsni o tîg-i dü-ebürü iken muhâl
Ol secde-gâh-ı aşka kıya her cebân cebîn

Olmuş serîr-i dilde ma'ârif - nişâr için
Ol Hâlik-ı dü-kevn şeh-i lâ-mekân mekîn

Kaknûs-veş hayât-ı digerle be-kâm olur
Bilsün ki nâr-ı aşka vücûdın yekân yakîn

- 5 İtmezdi gâret akın idüp kîşver-i dili
Tâtâr gamzeñ eylemeseydi yamân yemîn

Âşâr-ı feyz-i vaktine vâ-bestedür Şabîh
Olmaz şükûfe-zâr-ı hüner her zamân zemîn

İA. 96a; İO. 94a; E. 111a; 181b.

1a) tîr: yeter İO.

4a) kaknûs: kuknûs İA., İO., İ., E.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Maṭla'um nükte-ver-i 'âleme ser-tâc olsun
 Şu' arâ mışra'-ı berceste me muhtâc olsun

Yine şatranc-ı maḥabbetde ider bend ol şâh
 Gerek üftâde-i ferzânesi Leclâc olsun

O kaş-ı yâdan iden çille-keşânın mehcür
 Sînesi nâvek-i müjgânına âmâc olsun

Nakd-i ceyb-i dilini ol şehe ḥarc itmeyenüñ
 Nâmı ser-defter-i 'uşşâkdan iḥrâc olsun

- 5 Hâme mâ-güy benân-ı hüner oldukça Şabîh
 Kâle-i dest-geh-i nazmuñı nessâc olsun

İA. 96b; İO. 94b; E. 111b; İ. 181b.

2a) ol: o İA

5a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Geçüp ezhâr-ı reng-â-reng-i bâğ-ı ârzûlardan
Sefer kıl 'âlem-i bî-reng-e dūr ol reng ü bûlardan

Ğaraž ol şahid-i bî-çündür bu hân-kâh içre
Haķıkat na're-i mestânelerden hây u hûlardan

Edeb kıl piş-i kâmilde bilüp nokşanuñ ol hāmūs
Unut bildüklerin keff-i lisân it güft - gülerden

Behişt-i i'tibârından bir âdem düşmedükçe dur
Ne kâbil dūstānuñ imtiyâz itmek 'adûlardan

- 5 Hazer kıl seyviü'l-halk olmadan tehzib-i ahlâk it
Çalış taḥşil-i hüsn-i ḥalka olma zişt-i hûlardan

Akar şularla dur def-i cününüm küh u şahrada
'Aceb mi ḥalka-i zencirüm olsa mevc-i cûlardan

Şanarlar atılır fevâresinden havz-ı Cemşidüñ
Görenler cūş idüp atıldığıın meyler sebûlardan

Dü- çeşm-i pür-füsünî âfet-i cândur amân zinhâr
Emîn olma o meger câduvân-ı fitne - cûlardan

Felek cevri ü cefâdan âh-ı şeb-girümle dönmüşken
Şabiḥâ gitmedi nâ-mihr-bânlık mâh-rûlerden

İA. 96b; İO. 94b; E. 111b; İ. 182a.

1b) devr ol reng: devr reng İA.

2a) ğaraž ol: 'arz ol İA.

3a) nokşanuñ: nokşanın İA.

4a) düşmedükçe: düşmedükce İO., İ., E.

4b) dūstānuñ: dūstānın İ., E.

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ılün
 (.)

- 1 Jeng-i keşretden beri bî-kînedür gönlüm şakın
 Şâf bir vahdet-nümâ âyinedür gönlüm şakın

Hâcib-i pîr iki seyf-i bâtını olmuş raşad
 Fethi müşkil bü'l-‘aceb gencinedür gönlüm şakın

Şem‘-i medd-i âhına dâ‘ir döner fânüs-ı çarh
 Âteşin-dem ‘âşık-ı dirinedür gönlüm şakın

Bir kemîne cür‘ası şad-neşve- bahşâ-yı elest
 Câm-ı bezm-i va‘de-i pişinedür gönlüm şakın

- 5 Cevher-i zâtı cilâ-dâd-ı Hudâ olmuş Şabîh
 Şâf bir vahdet-nümâ âyinedür gönlüm şakın

İA. 96b-97a; İO. 94b; E. 112a; İ. 182a.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Cemâl-i yâri zîr-i turre-i pür- piç ü tâbından
Göreydi mihr açılmazdı ebed ebr-i hicâbından
- Ol âhûnuñ döner her târ-ı katmer-sünbül-i çine
Açılsa 'ukde-i piçide zülf-i müşg-nâbından
- Turunc-ı ter konulmuş şişeye şan'atla zann eyler
Görenler aks-i pistânuñ meyûñ câm-ı habâbından
- O şüha merdüm-i çeşmüm süveydâ-yı dil-i zârüm
Görünmiş iki hâl olmuş ruḥ-ı âyîne-tâbından
- 5 Ne gam gül-berg-i rüy-ı yârde lâ-fark iken ey dil
Şikenc-i haṭṭ fezâ-yı hüsninüñ mevc-i serâbından
- Letâfet- baḥş olur hüykerde oldukça ruḥ-ı âlüñ
Hayâl it luṭfını verd-i terüñ büy-ı gül-âbından
- İder mi zıkr-i zâhid nâle-i 'âşık gibi te'sîr
Bu gül-zâr-ı fenânuñ bülbülin fark it gurâbından
- Eger her tire - dil rüşen-dilândan kesb ideydi feyz
Kamer-veş nûr alurdu sâye çarḥun âfitâbından
- Gül-âb - efşân şerm eyler leb-i nezzâre-i germüm
Olursa büse-çîn verd-i ruḥ-ı pür-âb u tâbından
- 10 Müdâm ol neş'e-dâr-ı pîr-i şahbâ -hâne-i 'aşkuñ
Hümâr -âlüd-ı keşret olma gör vahdet şarâbından
- Sabiḥ izhâr-ı 'acz it eyleyüp âşârına tanzîr
Füyüzât-ı himemle Şeyḥ Sıddıķun cenâbından
- Koyup dergâhın olma devr-i ebvâb itmege der-kâr
Geh ü bî-gâh ey der-bederi dür olma bâbından

İA. 97a; İO. 95a; E. 112a; İ. 182b.

1a) pür piç ü tâb: pür penc ü tâb İA.

2a) ol âhûnuñ: ol ebrûnuñ İA., İO.

2b) müşg-nâb: müşg-tâb İA.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - -)

- 1 Ol gülün bülbül göreydi 'aşık-ı dil-ḥastesin
 Güş idüp feryād iderdi nâle-i peyvestesin

Ḳadd-ı mevzûnuñ gören ol şâh-beyt-i 'işvenüñ
 Fehm ider dîvân-ı ḥüsnüñ mısra'ı bercestesin

La'l-i rengin-i güher-bârin görenler neylesün
 Gülsitânuñ gonçe-i pür-jâle-i nevrestesin

Mümyâ eylerdi görseydi süveydâsın o mâh
 Böyle işkeste-i dil üftâde-i dem-bestesin

- 5 Reng-i gül büy-ı semenden ister ol şûhuñ Şabîh
 Câme-i zîbînde vü pirâhen-i şâyestesin

İA. 97a; İO. 95a; E. 112b; İ. 183a.

2a) mevzûnuñ: mevzûnın İ., E.

Fİ-HARFİ'L-VÂV (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Alup rüşen-ger-i mihr ol meh-i levlâkdan pertev
Virür sîm-âb esâs-ı 'âleme eflâkdan pertev

Olur nûr-ı şafâya muttasıl rüşen-dilân maẓhar
Degüldür münfaşıl meclâ-yı şafvet-nâkdan pertev

Çenâruñ cevheri sûz-ı derüne virdi isti'dâd
Şerâr-ı 'aşk virmez her haş ü hâşâkdan pertev

Fitil-efrûz dâğ-ı 'aşk âh-ı hâksârândan
Alur rüşen çerâğ-ı lâle feyz-i hâkdan pertev

- 5 İder pervâne-i ser-geşte şem'î bezmine mihri
Viren fânûs-ı çarha şu'le-i idrâkdan pertev

Döner neşv ü nemâ-yı neşvesinden bid-i mecnûna
Gören 'âkıl müselsel-âb-şâr-ı tâkdan pertev

Degül kıvâs-ı kuzah ey mâh fikr-i ebruvânuñla
İder 'aks âsumâna âh-ı âteş-nâkdan pertev

İA. 97b; İO. 95b; E. 113b; İ. 183b.

(X) Harfî'l-vâv İ., E.

1b) virür: vir İA.

3) İA., İO'da yok

6a) neşv ü nemâ: neşv nemâ İA., İO.

7a) kuzah: kuzah İ., E.

Mürekkebdür midâdum lem'â-i nûr-ı siyehden kim
Virür hâmem Şabîhâ nazma levh-i pâkdan pertev

Sevâd-ı hâmeden görmez cemâl-i şâhid-i nazmum
Görür nûr-ı nigâh-ı dâver-i derrâkdan pertev

- 10 Semiy-i şâhib-i mühr-i nübüvvet kim virür çün mâh
Cihâne mihr-i zıll-ı Kird-gâr-ı pâkdan pertev

Fürûg-ı rağbetinden şevk-yâb oldukça görsünler
Hüner-mendân o tab'ı enver u çâlâkdan pertev

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(. - . - . - . - . - . -)

- 1 'Aceb mi 'arızuñ alsa şarâbdan pertev
Meh iktibâs ider âfitâbdan pertev

Şafâ-yı revnak-ı 'anber-feşân haţtı degül
Görindi mevce-i cüş-ı şarâbdan pertev

Fürüg-ı mihr gibi kesb-i feyz için sâkı
Düşer ayaguña şahbâ-yı nâbdan pertev

Bu âb u tâb-ı ruhuñdur iden leţâfet-bağş
Ki rüy-ı bahra düşer mâh-tâbdan pertev

- 5 Tokunmasaydı şiken-ber-şiken degüldi haţı
Şerâre-i dil-i pür-piç ü tâbdan pertev

Fitil-i âh derünü yakar göründükçe
Çerâğ 'arız-ı pür - âb u tâbdan pertev

Girer sehâb-ı hicâba felekde mihr-i münîr
Vire ol âyine-ţal'at nikâbdan pertev

Ne şeb hayâlüme alsam o şem'-i hüsni virür
Verâ-i perde-i çeşm-i pür-âbdan pertev

Olur felekde bedîdâr başka bir hürşid
Ruhuñla 'aks ola meclâ-yı âbdan pertev

- 10 Olur semender-i âh-ı Şabihe zerrin-bâl
Çıkan bu sine-i düzağ - 'azâbdan pertev

İA. 97b; İO. 95b; E. 114a; İ. 184a.

6/7) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Virünce 'aks-i rüyuñ dide-i bî-ḥvâbdan pertev
Yem-i eşke düşer âyine-i meh-tâbdan pertev

Felekde mihr-i 'âlem - tâb ile şöhret-şi'âr oldı
Urup evce o mir'ât-ı ruḥ-ı pür-tâbdan pertev

Degüldür revnaḫ-ı ḥüsn ol ḥaṭ-âver rüy-ı âlinde
Görindi hâle-dâr-ı mâh-ı 'âlem-tâbdan pertev

Göründükçe füzündür şu'le-i âvâze-i bülbül
Çemende âteşin-berg-i gül-i şâd-âbdan pertev

- 5 Sanar mînâ-yı mihr itmiş gül-i câm-ı meh-ı pür-feyz
'Izârında gören tâb-ı şarâb-ı nâbdan pertev

Degüldür tâb-ı sîmîn sâķi ol âyine-sîmânuñ
Görindi âb-ı şâf-ı cedvel-i sîm-âbdan pertev

Letâfet- baḫş olur cüy-ı sirişke revnaḫ-ı ḥüsnî
Virür meh-tâb şanki cüş iden seylâbdan pertev

Degüldür baḫr-ı mazmun gevher-i şeh-vâresi bî-feyz
Şabiḫâ rüşenâdur ol dür-ı nâ-yâbdan pertev

İA. 97b-98a; İO. 96a; E. 116a; İ. 185a.

2a) ol: evvel İ., E.

2a) ḥaṭ-aver: hatâ ver İ., E.

4a) göründükçe: göründükce İO., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Düşünce bâğa süz-ı bülbül-i pür- nâleden pertev
 Olur rüşen-i gül şem'ı fiñil-i lâleden pertev

Görünse devr iderken cām-ı meyde lâ'li ol mâhuñ
 Şalar âfâka güyâ şu'le-i cevvaleden pertev

Hañ-âver 'arızında rû-nümâ hüsn-i gelü süzü
 Bakılsa mâh-ı enverdür ki virmiş hâleden pertev

Murâşşâ' câmdan mevc-i şafâ güyâ ki eyler cüş
 Virünce lâ'li-nâbı gevher-i tebhâleden pertev

- 5 İder gül-şende bülbül şu'le-i âvâzın eفزün-ter
 Görünce âteşin berg-i gül-i pür-jâleden pertev

O Hindü peççenün kâlâ-yı hüsn şu'le-i tâbın gör
 Virür her mevcı şanki kâle-i Bengâleden pertev

Leñâfet bezm-i hüsninde Şabiñâ mevc urur yârũñ
 Göründükçe ruñında âteş-i seyyâleden pertev

İA. 98a; İO. 96a; E. 116a; İ. 185a.

5) İA., İO'da yok

7b) göründükçe: göründükce İO., İ., E.

256

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - - - . - -)

- 1 Mihr-i hüsnüñ virmese bæg-ı cihâne reng ü bü
Berg-i ezhârında bulmazdı zamâne reng ü bü

Câme olmuş saña bu nice harîr-i gül gibi
Târ u pûd olup kurnâş-ı hüsn ü âne reng ü bü

Şubha-dek bülbülleri feryâd itdürmezdi gül
Düşmese feyz-i ruhuñdan gülsitâne reng ü bü

Nâz ider hüsn-i Hudâ-dâd öyle kim meşşâtaya
İstemez verd-i ruḡ-ı düşîze-gâne reng ü bü

- 5 Fikr-i şemm ü büse-i la'l-i nemek-rizüñ olur
Dilde güyâ kim gül-i dâg-ı nihâne reng ü bü

Nükhet-i vahdet gül-i keşretten itmez infikâk
Eyler âmed-şüd berâber büstâne reng ü bü

Merd-i ma'na başka şüret-bîn olanlar başkadur
Maḡhar olmuş her biri bir hâl ü şâne reng ü bü

Gül ne vechiyle sebîh olmaz o rüy-ı meh-veşe
Beñzemişken anda ra'na hüsn ü âne reng ü bü

Şöyle nâzuñdur ser-â-ser kim olur âzürde-ter
Olsa gül pirâhen ol gonçe-dehâne reng ü bü

- 10 Günde bir şaḡş-ı digerle kaşdı der-kâr olmasa
İktiza itmezdi fertüt-ı cihâne reng ü bü

Naḡl-i gül-zâr-ı ḡayâlümde gül-i nazma Şabîḡ
Oldı ihâm u cinâsum şevketâne reng ü bü

IA. 98a-98b; IO. 96a-96b; E. 116a; İ. 184b.

5) IA., IO'da yok

6b) âmed-şüd: âmed- IA.

8) IA., IO'da yok

11b) ihâm u cinâs- : ilhâm u cinâs- IA.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Fitne-i hıttâ-i Çîn haţ-ı şebbüdur bü
 Şûriş-i kişver-i hüsni o şehûñ bûdur bü

Hatt-ı sebzîne terâvet-ruh-ı hûy-gerde virür
 Çemen-istân-ı letâfetde ne dil-cûdur cû

Dili rem -gerde iden na're-i Ya Hûdur hep
 Bâdi-i şive-i hâl-i remi âhûdur hû

Bâg-ı aşkuñ nem-i eşküm ile dür âb u tâb
 Revnak - efzâ-yı nişimen-gehi Gökşûdur şû

- 5 Şemm haţâ olsa dahî müşg-i Hutem haţtı Sabih
 Fitne-i hıttâ-i Çîn haţ-ı şebbüdur bü

İA. 98b; İO. 96b; E. 114a; İ. 184a.

Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün
 (- . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 'Arbede-cüy olup müjeñ gamzelerüñle mü-be-mü
 Kişver-i hüsñüñi ider fitne-girifte sü-be-sü

Bir mehi mihr- tal'atı âyine eyle kendine
 Gör şuver- 'işvelerin ân-be-ân rü-be-rü

Sâki-i bezm-i bâğ idüp bir gül-i nev- şüküfteyi
 Eyle nevâle büsesin nüş-ı mey it sebû sebû

Âyine-i hayâl-ı yâr eyleye gör dü-çeşmüñi
 Nazra-be- düş hayret ol küçe-be- küçe gü-be-gü

- 5 Yokdur o serv ü kadd gibi cilveler eyler ey Şabiñ
 Eyleme cüst cü 'abeş bâğ-be-bâğ u cü-be-cü

İA. 98b; İO. 96b; E. 115b; İ. 184b.

2b) vezin bozuk

3b) sebû sebû: sü-be-sü İA.

Fİ-HARFİ'L-HÂ' (X)

335

DİĞER NA'ÛT-I ŞERİF

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Butünüñ ma'la'-ı şubh-ı hüviyyet yâ Resûla'llâh
 Şu'ünüñ mihr-i 'âlem-tâb-ı rahmet yâ Resûla'llâh

Medâr-ı feyz-gâh-ı devr-i imkân-ı vücûbide
 Vücûdun nokta-i pergâr-ı vahdet yâ Resûla'llâh

Yitirmesüñ hitâmü'l-mürselîn olduğına hüccet
 Senüñ zahrındaki mühr-i nübüvvet yâ Resûla'llâh

Harem-gâh-ı şerifüñdür harim-i kurb-ı Ev-ednâ
 Saña maşşûşdur sırr-ı ma'iyyet yâ Resûla'llâh

- 5 'Înâyet kıl Şabîh-i ma'siyet-kârı şefâ'atden
 Meded mahrûm kılma eyle şefkat yâ Resûla'llâh

İA. 6b; İO. 4b; E. 7b; İ. 5b

3a) olduğına: olduğuna İ.

4a) Necm sûresi: 53. sûre, 9. âyet, Meali: Sonra ona yaklaştı ve sarktı. İki yay kadar yahut daha yakın oldu.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Haâ eyler düşen sevdâ-yı dâm-ı zülf-i pür-çine
Olur hâl-i siyeh murg-ı dili şayd itmege çine

Nihâni büse- çin-i la'l-i yâr ol câm-veş ammâ
O sırr-ı mübhemi bildirme agyâr-ı sühan-çine

Olur iklim-i fes ceş-i Habeşle ser-te-ser maşur
Tağıldukça o müşğîn turreler taraf- 'arak-çine

Sevâd-ı çeşm-i âhû-yı Hutendür 'ukde-i zülfün
Şebih itmek anı 'aynı haâdur nâfe-i Çine

- 5 Sevenler fülful-i hâlün geçer çin-i cebininden
Bilen kadr-i meta'-ı Hindi gitmez Çin ü Mâçine

Sühan perver yanında hod-fürüşe i'tibâr olmaz
Tururken şâh-bender bender-i ma'nâda cercine

Haâverse ne gam ol ser- tırâş-ı meh-cebin ey dil
Şeb-i vuslatda dendânüm olurken hem-çü mü-çine

İdüp ol şeh-süvâr âhû-yı âhum Çin sihr-naççir
Gehi fitrâk-ı nâza bend ider qor gâh hürçine

Şikâf-ı beyt olurdu mışraf-ı mevzün gibi yek-laht
Ser-i gülmih-i mazmünüm Şabiâ gelse perçine

IA. 98b-99a; IO. 96b; E. 116a; I. 189b.

(X) Harfû'l-ha' I., E.

1b) çine: hîne IO.

3a) iklim-i fas: iklim-i fen I.

5b) çin ü maçin: çin maçin IA., IO.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . - -)

- 1 Hıfıbe-i bezm-i ezel tâ-be -ebed güşumda
 Şoĥbet-i ewvel ü âĥîr leb-i ĥâmüşumda

Ĥayretümden müte'eşîr ĥîred-i ehl-i ĥikem
 'Aĥl-ı ewvel müteĥayyir eser-i ĥüşumda

Lübb-i ma'ní olalı tüşe-i idrâküm olur
 Kışr-ı bādâm-ı sühân tāk-ı ferâmüşumda

Geçdi sevdâ-yı ĥat u ĥâl-ı ruĥından dil-i zâr
 Kalmadı şıĥlet-ı gam düş u perendüşumda

- 5 Perverîş-yâftedür gevher-i feyz-i maĥsûd
 Şadef-i ĥulzüm-i 'aşĥ-ı dil-i pür-cüşumda

Bir şeb olsa ĥor idim sîne-i çarĥa şad dâĥ
 O meh-i zühre-cebîn ĥâle-i âĥüşumda

Çekemez arz u semâvât beni ĥiç Şabîĥ
 Bu girân-bâr emânet olalı düşumda

İA. 99a; İO. 97a; E. 116b; İ. 189b.

4b) kalmadı; kaldı İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Zağar gibi rakıbsün meniş-i tavşan taşında
Yataklendurmuş ol nâzende âhûyî firâşında

Degül ol âfitâb-ı behcetün gîsü-yı şeb-günü
Terâküm eylemiş bir âfetün sevdâsı başında

Ser-â pâ ra'seden hem - cünbiş-i sîm-âbum oldukça
Ben ol hayret-nümâ âyîne-sîmânuñ telâşında

Muhal azâde olmak miñnet-i kayd-ı ta'ayyüşden
Mukayyeddür cihân bir derd ile emr-i ma'âşında

- 5 O muğ-peççe kapılmış kendi gibi bir büt-i nâza
Döker göz yaşı her dem pîr olası genç yaşında

Degül hatt-ı me'ânî-i bedî'î hüsni ol şûhuñ
Beyân olmuş kitâb-ı rûynun metn-i havâşinde

Degül her sâde-bâf-ı nükte-dânun kâle-i şi'ri
Şabîhün nev-perend-i nazm-ı rengini kumâşında

İA. 99a; İO. 97a; E. 117b; İ. 190b.

3) İA., İO'da yok

6b) havâşinde: havâşinde İA., İO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Degüldür 'aşk-ı cânâne dil-i pāk-âne bî-gâne
 Derüni âşinâdür gevher olmaz kâne bî-gâne

Giren ey kaşı yâ ol kabza-i müjgâne bî-gâne
 Degüldür nâvek-i gamzeñdeki peykâne bî-gâne

Ol âhüdan nice çeşm âşinâlık eyleyem me'mül
 Bakarken lahza lahza 'âşıkâ bî-gâne bî-gâne

Dil-i feyz âşinâ kayda gehi itlâka düşmezse
 Olur devr-i vücüb u devre-i imkâne bî-gâne

- 5 Degüldür sâha-i sevdâsına mahrem ham-ı zülfün
 Ser-â-pâ güy-i gâltân olsa ol çevkâne bî-gâne

Şabîhâ âşinâdur tâ-ezelden hacle-i lafza
 Degüldür bikr-i ma'ni beyt-i çâr-erkâne bî-gâne

İA. 99b; İO. 97b; E. 117b; İ. 190b.

2b) pey-kâne bî-gâne: bî-gâne bî-gâne İO., E.

3a) nice: niçe İA.

5a) ham: ham İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Kalendar ol ma'âşuñ piç ü tâbın dem-be - dem çekme
 Zehirlik kaşdına ejder gibi her suya dem çekme

Lisânuñ kesme zikr-i erre-i tevħidden kaç'en
 'Abeş nañl-i hayâta zâhidâ minşarı dem çekme

Söz açma süz-i dilden şive-i pervânedür mişlün
 Hamuş ol gonçe-veş şüride bülbül gibi dem çekme

Kaduñ harn -geşte kılsa fikret-i ebrûsı ol mâhuñ
 Niyâm-ı sîneden tiğ-i siyeh-i tâb dü-dem çekme

- 5 Şabiñ evc-i maqâmât-ı sülûka seyr ise sa'yuñ
 Tenün sūrâñ sūrâñ olsa da ney gibi dem çekme

İA. 99b; İO. 97b; E. 118a; İ. 191a.

3a) mişlün: meslek İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (.)

- 1 Degül peydâ habâb-ı âteş-i seyyâleden gonçe
 Göründi 'aks-i la'li-sâki-i nev-sâleden gonçe

Leb-i huy-gerde-i yâre letâfetde degül hem-reng
 Leb-â-leb olsa da feyz-i gül-âb-ı jâleden gonçe

Görünse sāgar-ı gerdîş-nümâda la'li güyâ kim
 Olur rüşen derûn-ı şu'le-i cevâleden gonçe

Rakîb-i zâgı gördükçe çemende şâhid-i gülle
 Olur her kaatre-i eşk bülbül-i pür-nâleden gonçe

- 5 Femûn şeb-tâ-şabâh eyler Şabihi bülbül-i nâlân
 Göründükçe miyân-ı devre-i tebhâleden gonçe

İA. 99b; İO. 97b; E. 118a; İ. 191a.

1a) habâb: habâb E.

4a) zâgı: zâg İA., İO., E.

4a) gördükçe: gördükce İO., İ., E.

5b) göründükçe: göründükce İO., İ., E.

Mef'ülü Fâcîlâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
 (.)

- 1 Cädü-yi çeşmi gamzeyi şîr itdi sihr ile
 Nezzâre-yi gazâla nazîr itdi sihr ile

Nâz u nikâtı fitne vü âşüb idüp müjeñ
 İklim-i hüsni şür-pezîr itdi sihr ile

Peykân kılup o nâvek-i müjgâne gamzeden
 Çeşmüñ girişmeyi per-i tîr itdi sihr ile

Ol âfeti nigâh-ı füsün-kâr fitnesi
 Çekdi kemend-i nâza esir itdi sihr ile

- 5 Cädü-yi hûm-süvâr gibi hâme-i Şabîh
 Bâbil-zemîn-i nazmı mesîr itdi sihr ile

İA. 99b; İO. 97b; E. 118a; İ. 191b.

2a) nâz u nikât: nâz u nigâh İO., İ., E.

4b) nâza: târe İA., nâra İO., E.

5b) mesîr: müşîr İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Pirestü-peççe-i hüsn olmasa pâ- beste gîsüya
 Ne vecihiyle olurdu münis âyâ kim o meh-rüya

Temâşâ-yı cemâl-i şahid-i makşûd ise makşad
 Cilâ-dâd ola gör ser-şafha-i mir'ât-ı zânüya

Ağan şular tururken seyrine süy-ı gül-istânda
 Sözüñ toğrısı serv olmaz şebîh ol kadd-i dil-cüya

‘Aceb ol mü-miyânüm şöyle bir sihr âferîndür kim
 İki küh-sâr-ı billür eylemiş âvîze bir müye

- 5 Şabîh âyîne-rüyânüñ idelden vâsf-ı şîrinin
 Kalem güyâ döner destümde tütî-i sühan-güya

İA. 100a; İO. 98a; E. 118a-118b; İ. 191b.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Kühen-derde gerekdür derd-i diger tâzeden tâze
 Marîz-i aşka merhem urmağ ister tâzeden tâze

Gehi em gerden-i sîmînini geh sîne-i şâfîn
 Ola ol gül-bedende gonçe-i ter tâzeden tâze

Hayâl-i lâle-ğadduñ gâhi fikr-i âteşin-la'lüñ
 Açar şad-dâğ-ı dil sinemde yer yer tâzeden tâze

Niçün teşşis idersin hubbuñı bir neva maħbûba
 Haṭâ-veresû gehi newreste-dil-ber tâzeden tâze

- 5 Şabiḥüñ tâze şî'ri şanma kim dirîne-vâdidür
 Degül ma'îl kühen-mâzmûna söyler tâzeden tâze

İA. 100a; İO. 98a; E. 118b; İ. 191b.

4a) idersin: ider İA., İO.

4b) haṭ-âver: haṭâ-ver İ., E.

Mefâ'ilûn Fe'ilâtûn Mefâ'ilûn Fe'ilûn
(. . . - . . . - . . . - . . .)

- 1 Füzûn ider yine cevrin nevâziş itsem de
Terahhüm itmez o bî-rahma nâliş itsem de

Peyâm-ı tesliyet-i hâtırüm dirig eyler
Şabâya nûkhet-i yâri sipâriş itsem de

Virülmedükçe güşâd-ı şadâkat itmez eşer
Hadeng-i âh-ı hezâr âzmâyiş itsem de

Tebessüm eyler o gül-gonçe eylemez beni güş
Hezâr 'ukde-i dilden güşâyiş itsem de

- 5 Göñül be-kâm olamaz olmadukça müstâgni
Vişâl-i şâhid-i âmâle hvâhiş itsem de

'İzâr-ı terdür anuñ incinür hayâl iderüm
O yâre berg-i güli nâz bâliş itsem de

Kemîne hüsñ ü edâsın henüz medh idemem
'Arûs-ı nazm-ı Şabihi sitâyiş itsem de

İA. 100a; İO. 98a; E. 118b; İ. 192a.

3a) şad - âfet: şadâkat İA.

3a) virülmedükçe: virülmedükce İO., İ., E.

3b) vezin bozuk.

5a) olmadukça: olmadukca İO., İ., E.

7a) hüsñ ü edâ: hüsñ - edâ İ., E.

NAZİRE-İ AHMED PAŞA-ZÂDE
İBRAHİM BEY EFENDİ (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Ne hâcet virmek o tıfl-ı cefâ mu'tâdı üstâda
K'olur tanzîr her harf-i nev- icâdı ebicâde

Hiç olsun mı nihâyet lutf ü feyz-i rahmet-i Hakka
Ne mümkündür gele mevc-i yemûñ a'dâd-ı ta'dâde

Terahhüm eyleyüp ol şehvelendüm itmedi âzâd
Göñül murguñ getürdi dîde-i şayyâdı feryâde

İdenler ser-güzeşt-i 'aşkı güş ehl-i mahabbetdür
Degüldür ehli açma kışsa-i Ferhâdı zühhâde

- 5 Hayâl-i lâle-zâr-ı 'ârızuñla her şerâr-ı âh
Olur bâdî çerâgân-ı dil-i münkâdı ikâde

Tebessüm riz ider keyfiyyet-i mey la'lini güyâ
İder mihr-i dirâhşân gonçe ne güşâd be-güşâde

Şabîh olsa 'aceb mi mürşidi her sâlik-i nazmuñ
K'anı ehl itdi şeyhâne gazel inşâdı irşâde

Ne mümkündi nazîre itmeseydi kendüye tab'um
Cenâb-ı Nâşidânuñ feyz-i isti'dâdı dil-dâde

İA. 100b; İO. 98b; E. 119b; İ. 192a.

(X) Nazîre-i Ahmed Paşa-zâde İbrahim Bey Efendi İ., E. 3b) murguñ: murgın İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 'Arus-ı ma'niye meşâta-i icâzdur hâme
Ruḥ itnâbına zîb-âver-i icâzdur hâme

Fezâ-yı feyz-i esrâr-ı dil-i zârı temâşâya
Bakılsa destüme bir dür-bîn-i râzdur hâme

Rehâ bulmaz siyeh-baht olmadan ehl-i süḥan kaṭ'en
Giribân-çâk u ser der-piş ü şiven-sâzdur hâme

İdenler terk-i ser-i râz mezâyâdan olur güyâ
Anuñ çün nükte-dân bir 'âşık-ı ser-bâzdur hâme

- 5 Ney-i âteş-nevâdur itmede süz-ı dilin izhâr
Şarîr-i nağme-kârı güş olunsa sâzdur hâme

Serîn kaṭ' itmedükçe medd-i âhın âşikâr itmez
'Aceb bir kâtım-i sırr 'âşık-ı mümtâzdur hâme

N'ola itlâk olunsa aña işrâk-ı tabi'at kim
Benimle ma'nevî hem-şoḥbet ü hem-râzdur hâme

Konup şâḥ-ı benân üzre olur bülbül gibi güyâ
Sa'âdet-mend bir murg-ı hü mâ pervâzdur hâme

Sabîḥ evrâk-ı şubḥ u şâmına mecmu'a-i dehrüñ
Hemân ceff-el-ḳalem böyle gâzel-perdâzdur hâme

İA. 100b; İO. 98b; E. 119a; İ. 193b.

6a) itmedükçe: itmedükce İO., İ., E.

271

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
(- - . . - - . - - . - -)

- 1 Güş-ı güle vaşf-ı ruhuñ oldukça reside
Eylar yakasın pençe-i reşkiyle deride

Ol çeşm-i siyeh mest ide bir nîm kirişme
Hayretle turur seyrine âhû-yı remide

Her kande baña la'l-i şeker-ğandini şunsa
Güyâ ki virür ağzıma ol şüh 'akide

İtdükçe hayâl-i leb-i mey-günüñi sâki
Dönmeğe iki sāğar-ı gül-güne dü-dide

- 5 Serv-i çemenüñ oldı leb-i cüda görünce
Ol kâmet-i tûbâ - revişe âh-ı keşide

Gördükçe ider ol periye hâlümü tefhîm
Rüyumda bedidâr olan reng-i peride

Olmasa şikeste resen-i feyz-i tevekkül
Devl-i dilimüz düşmez idi çâh-ı ümide

Ol mihrüñ iden gerdenini yâd Şabiha
Muhtâç degül feyz-i dem-i şubh-ı sepide

Şahş-ı kalem üslûb-ı hakimâne bu nazmı
Tanzîr ider Hâfızı hem tab'ı levide

İA. 101a; İO. 99a; E. 120b; İ. 193b.

1a) oldukça: oldukça İO., İ., E.

4a) itdükçe: itdükce İO., İ., E.

4a) mey-günüñi: mey-günini İ., E.

6a) gördükçe: gördükce İO., İ., E.

9) İA., İO'da yok

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
 (.)

- 1 Seyr it cemâl-i zâtı tecellî-i lâlede
 Mazhar bu feyz-i hüsn ile ism-i celâlede

Gör 'aks-i la'î-i yâri pey-â-pey piyâlede
 Olmaz humâr böyle şarâb-ı dü-sâlede

Hün-rîz iken ruhında füzûn-terdür âb u tâb
 Berter olur terâvet-i gül zîr-i jâlede

Keçkûl ehille nüh-felek abdâl çâr - darb
 Mengûş o süfte -gûş-ı kalendarde hâlede

- 5 Güller çemende sînesin itmezdi çâk çâk
 Bülbüller olmasaydı bu süzişle nâlede

Naşş-ı nigâr-hâne-i Çini nüviştüdür
 Her bir şikenc-i sünbül-i müşgîn külâlede

Sensiz derûn-ı gonçemi pür-hûn u şerha-dâr
 Gül çâk çâk u sîne-şikâf oldı lâlede

Çek bezm-i nâ-halefden ayagun kim ey Şabîh
 Yok zevki olsa sâz u söz ü pür- nevâlede

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Müje kim pençesine almasa bâzû-yı nigâh
 Böyle olmazdı o ber-geşte-i nîrû-yı nigâh

Olmasa merdüm-i çeşm âdemi minû-yı nigâh
 'Ayn-ı nâ-büd idi Havvâyi melek -hû-yı nigâh

Çeh-i Bâbîl görünür dideme nakş-ı kademüm
 İdeli na'î-ı der âteş beni cādû-yı nigâh

Görünür âyine-i dîde-i hayrânumda
 Çeşm-i âfet gibi ol mevc-i fiten- cû-yı nigâh

- 5 Şîr gamzeyle ider cünbiş-i âmîziş-i nâz
 Bişe-zâr-ı müjede bü'l-'aceb âhû-yı nigâh

İderek oldu tütük- bâf hicâb-ı ruḥ-ı yâr
 Kef-i müjgândan âmed-şûd uma küy-ı nigâh

'Akd olup merdüm-i çeşmümle olur 'işve-nümâ
 Hacle-i dîde-i cânânedede bânû-yı nigâh

Süzerek bâl-i kirişme konarak oldu Şabîh
 Âşiyân-sâz-ı fiten dilde piristû-yı nigâh

İA. 101a-101b; İO. 99a-99b; E. 121a.

2) İA., İO'da yok

5b) bişe-zâr: pişe-zâr İA., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Fürüzân olsa şem'î-î hüsni fânüs-î hayâlümde
Virür nür-î şafâ pür-nür şeb-î gam iştimalümde

İder her cünbiş-î ebrûsı bir ma'nâ-yı lutf imâ
'Aceb ol hüsni-î ma'la' mültezemdür hasb-î hâlümde

Hayâl-î la'li kim faşş-î nigîn-î dîdedür ammâ
Gelür geç nakş-î hatt tab'a o faşş-î bî- mişâlümde

Degüldür ebruvânuñ ma'la'-î nazm-î Hilâlîdür
Taḥayyül kıldıgum manzûme-î mu'cîz-me'âlümde

- 5 Olaldan lâ-mekân pervâz-î murg-î bî-ḥudî-î 'aşk
Dü - günüñ bilmem âşâr-î hevâsın zîr-î bâlümde

Tefe'ül eyleyince baḥtuma dîvân-î tab'umdan
Şabiḥâ geldi böyle gazel-î ferḥünde fâlumda

İA. 101b; İO. 99b; E. 121a; İ. 194a.

1b) pür-nür: pür -nev İ., E.

3a) faşş-î nigîn: feyz nigîn İA., İO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. , , ,)

- 1 Eyâ nür-ı tecellî rüyuña şalduqça mü-sâya
Tekellüm-i be-riz-ħarflen terâni oldı Müsâya
- Düşelden âteşin nezzârem ol mâh-ı şeb-ârâya
Döner şem'ı ruhiyla nüh -felek fânüs-ı minâya
- İden teşbîh mevc-i 'anbere ol çin-ı gîsüya
Ĥatâ eyler düşer ser-ħalka-ı girdâb-ı sevdâya
- Döner târ-ı nigâhum pençe-ı müjgân-ı çeşmümde
Dür-ı eşkümle şan bir sübħa-ı lü'lü-ı lâlâya
- 5 İder sevdâ-yı Ĥattı ol bütüñ küttâbı güc âşâr
Ĥalem meyl eyledükçe keç-raqamdur Ĥatt-ı tersâya
- Nice fitrâk - bend -ı esb-ı nâzı olmayum ben kim
Uruldum âh tîr-ı ġamzesiyle ol kaşı yâya
- İder miydi cinâs-ı lafzuñ ihyâ-kerde-ı i'câz
Şabiħüñ Ĥab'ı vaşıl olmasaydı rûħ-ı ma'nâya

İA. 101b; İO. 99b; E. 121a-121b; İ. 194b.

1a) şalduqça: şalduqça İO., İ., E.

1b) be-riz: riz İO., İA., E.

3b) Ĥalka: Ĥalka İA., İO.

HER BİR İN-ŞA'-ALLÂH ÂLİ-AHİRE MÜSTAKİLEN
BİRER ME'ANÂYA İLTİZÂM OLUNMUŞDUR
VE FAKİRÜŃ İHTİRÂ'İDÜR (X)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Yokdan âsârı 'inâyet ider in-şâ'-Allâh
Görürüz mu'ciz eşerden neler in-şâ'-Allâh
- Saňa mürşid bulunur lâayk-ı irşad ola gör
Müstenid merd-i rehûn râh-ber in-şâ'-Allâh
- Mezhebi mu'tezil iden olunur mıydı rehâ
İtmese şart-ı tazammun eger in-şâ'-Allâh
- Yâd kıl Besmele var itme zühûl aşlâ kim
Emr-i zî-bâle olur bal ü per in-şâ'-Allâh
- 5 Mâ-şâ'-Allâh -veş âşârı olunmaz inkâr
Zıkr olunduğça ider neşr eşer in-şâ'-Allâh
- Olmaz iş yokdur olur 'âlem-i imkânda her iş
Var ise olmaya bedân meger in-şâ'-Allâh
- Hatt degül lutfın o şeh 'âşıkâ va'd itdükçe
Raḥne-i ḥâme-i kudret yazar in-şâ'-Allâh
- Feyz-i Hakkâ nice nokşan ola târi ki Şabîh
Yokdan âsârı 'inâyet ider in-şâ'-Allâh
- Nice böyle eşere Hâfız efendimüz olur
Bâdi-i cünbiş-i ehl-i hüner in-şâ'-Allâh

İA. 101b-102a; İO. 99b-100a; E. 121b; İ. 194b.

(X) olunmuşdur: olunarak İA., İO.

4b) zî-bâle: zî-bâl İA., İO.

5a) âşâr: eşer İA.

6a) yokdur: yokdurur E.

7a) itdükçe: itdükce İO., İ., E.

7b) raḥne: raḥne İA., İO.

9a) nice: niçe İA.

BU GAZELCİĞİMÜZ DAHİ NÂBİ MERHUMA
NAZİREDÜR İN-ŞÂ'-ALLAH LAFZLARI
‘ÂDET ÜZREDÜR

Fesîlâtün Fesîlâtün Fesîlâtün Fesîlün
(. . - - . . - - . . - - . . -)

- 1 Olur âh-ı seheri nâme-ber in-şâ'-Allah
Getürür ol gül-i terden haber in-şâ'-Allah

Ni‘met-i bâliğa-i rahmetini rezzâkuñ
Eylerüz tüşe-i h^vân-ı sefer in-şâ'-Allah

Oluruz vâsıl-ı ser-menzil-i râh-ı makşûd
Hızr-ı tevfiķ olup râh-ber in-şâ'-Allah

Açılır ‘ukde-i dilden nice gül gonçe-i kârn
Feyz-i eşer bâd-ı ‘inâyet eser in-şâ'-Allah

- 5 Seng- dildür diyu gam çekme Şabiĥâ o mehe
Bir gün eyler eşer âh-ı seher in-şâ'-Allah

İA. 102a; İO. 100a; E. 121b; İ. 195a.

3b) hızr-ı tevfiķ: hızr u tevfiķ İA., İO.

4a) açılır: açılup İA., İO.

4a) nice: niçe İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Ne hod nür-i siyâh ü ne karîn-i nürdur sâye
 Fürüg-i mihre nisbetle şeb-i deycürdur sâye

Degül zill-i şehâb-ı nev-bahâr etfâl-i gül-zâre
 Bakılsa ferve-i sincâb veyâ sammürdur sâye

Olur pâ-mâl-i zillet fark idenler pest ü bälâyı
 Mukârin pertev-i hürşide ammâ hvardur sâye

Sevâdü'l-vech fi'd-dareynüñ olmuş mazharı el-hak
 Siyâha garq olup kalbi gibi mestürdur sâye

- 5 Olur şeb-zinde-dâr-ı fürkat-ı mihr-i münîr ammâ
 Sabîhâ şubh-ı vuşlatdan yine mehcürdur sâye

İA. 102a; İO. 100a; E. 122a; İ. 195a.

5a) münîr ammâ: münîr-esâ İA., İO.

Mefâ'ilün Fe'ilatün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Gireydi kûs-ı felek kabza-i irâdemüze
Dönerdi çillemizi çekmeden kepâdemüze

Bilür hevâmuza reng-i perîdeden o perî
Şikest-i zerdi-i şûret yeter ifâdemüze

Göreydi Cem tarab-ı devr-i câm-ı bezmümüzi
Virürdi tâc-u serîn her habâb-ı bâdemize

Bizüz o haste-i nâzende-i maḥabbet kim
Mesîḥ gelse bile bakmayuz 'iâdemüze

- 5 Hâlîde-süzen-i dest-i nigâh olur müjemüz
Ne dem rakîb gözin dikse Derzi-zâdemüze

Bu kavş-i cevri felek baş ki sen de olmayasın
Nişâne nâveḳ-i âh-ı dil-i fütâdemüze

Sezâ Şabîḥ ḫarîdâr olursa ehl-i sūḫan
Bu nev-ḫumâş-ı pesendîde nazm-ı sâdemüze

İA. 102b; İO. 100b; E. 122a; İ. 195a.

2a) perîde: perende İA.

2b) ifâde: irâde İA., İO.

4b) bile: bize İA.

6a) baş: yaş İA., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Ğubâr-ı ħâk-pâyıñ olmasaydı kuĥl-ı nâdide
Hiç ey nür-ı başar olmazdı böyle rüşenâ dide

Göreydi câm-ı la'lin cevher-i kem-mâye-i zühhâd
Dönerdi devr-i Cemde neş'e-i zât-ı şanâdide

N'ola kılsa ħayâl itdükçe engüş-t-i nigârınuñ
Benân-ı pençe-i müjgâna ħün-âbın ħunâ dide

Bakılsa ħod-fürüşa şıklet olmaz kat-be-kat câma
Degüldür imti'a-i bâr-girân-ı düş münâdide

- 5 Olinca gâ'ib engüş-t-i nigehden ħâtem-i la'lüñ
Silindi merdümânüñ levĥ-i çeşm-i terden adide

Tecellî-i 'imâ de perde-dâr-ı 'ayn-ı ħayretdür
Fer-i çeşm-i şühüd-ı merdüm-i maĥv u fena dide

Dür-i nâ-süfteden kaç-ı naẓar naẓm-ı pesendideñ
Şabîĥ oldı kavâfi vü redifi gibi nâdide

İA. 102b; İO. 100b; E. 123b; İ. 195b.

5a) perde-dâr: per-dâr İA., İO.

5a) ħayretdür: ħayrette İO., İA.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Degüldür devlet-i 'ömr-i girân-mâye şebât üzre
Ki her bir dem dü-ser bir erredür naḥl-i ḥayât üzre

Nice ma' lüm idi 'âlemde semt-i kıble-i maḫşüd
Suṭurlâb-ı beşer vaz' olmasaydı şeş cihât üzre

Niyâz itdükçe eyler nâz u istignâsını ezfün
Kapulma şâhid-i âmâle olma iltifât üzre

Ne gam deryâ-yı tufân -cüş-i 'aşka düşse de nâgâh
Dil-i 'aşık mişâl-i Nüh olur fülk-i necât üzre

- 5 Ḥayâl-i ebruvânun her dü-çeşm-i terde 'ayniyle
İki nâ-dîde püldür cüy-ı Ceyhün u Firât üzre

Elinden rüzgârün ḥıfz için şem' -i ruḫun sâkî
Felek fânüs-ı minâdur bu bezm-i ka'inât üzre

Süḫan-fehmân-ı 'âlem ḫırz-ı cân eyler yazulduḫça
Şabîḫ âşâr-ı ṭab'urn levḫ-i nazm-ı pür-nikât üzre

İA. 102b-103a; İO. 100a-100b; E. 123b; İ. 195b.

1b) her bir dem: her dem İA.

2a) nice: niçe İA.

3a) itdükçe: itdükce İO., İ., E.

4b) nüh: nüh İA.

282

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
(.)

- 1 İhrâz-ı rütbeye bulamaz ehl-i câh râh
Tevfike bulmadukça be-emr-i ilâh râh
- Bilmezdi süy-ı rahmete ehl-i günâh râh
Bahr-ı sefide bulmasa bahr-ı siyâh râh
- Yek-pâre-çeşm olursa daği taraf-ı vahdete
Görmez degülse 'ârif eger merd-i râh râh
- Amed-şüd-i hayâl-i ruğ-ı meh-veşân için
Olmış bakılsa dîdede medd-i nigâh râh
- 5 Ehl-i garağdan olma şakın eyle ihtirâz
Semt-i selâmete bulamaz kîne-ğvâh râh
- Dilden dile güşâde olur târ-ı sübhâ-veş
Şad menzil-i mağabbete bî-iştibâh râh
- Bilmez siyâh mest-i tegâfûl şu rütbe kim
Semt-i Vefâya ol şehe çeşm-i siyâh râh
- Tâ âsitânüña taraf-ı 'âşıkândan
Olmış keşide vuzu' nûkûş-ı cibâh râh
- Ol verd-i nâza derdimi söyle yegân yegân
Düşdükçe ey nesim-i şabâ gâh gâh râh
- 10 Zâhid yorulma sa'y ide gör 'ârif olmağa
Çıkmağ gönül harîmine bî-intibâh râh
- Dikkat olinsa çeşm-i hakikatle ey Sabîh
Ser-menzil-i Hudâya olur her giyâh râh
- IA. 103a; IO. 101a; E. 123b; İ. 196a.

4a) amed-şüd: amed IA.

5a) ehl-i garağdan: ehl-i'arğdan IA., IO.

5b) kîne-ğvâh: yine ğvâh E.

9b) düşdükçe: düşdükce IO., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Göreydi mihr o rüyuñ zülf-i müşgîn-târuñ altında
Kalurdi haşre-dek şermende ebr-i târuñ altında

Şeb-i 'işretde sensüz ey şeh-i nâzum nihân eyler
Serîn murg-ı terâne bâl-i musikâruñ altında

Cemâlün zir-i ebrûda görenler seyr ider cânâ
Behiştî sâye-i şemşir-i cevher-dâruñ altında

Degül kendüm gibi çâkî-i gamdan sinemüz hâlî
Olaldan âsiyâb-ı çarh-ı keç-reftâruñ altında

- 5 Nefes kaç' olmadukça kesme zıkr-i erreden kendin
Kö tursun nehl-i 'ömrin zâhid ol minşâruñ altında

Görüp ol gerden üzer müy-dâr-ı hâl-i şeb-günî
Sabihâ şubhı seyr it Necm-i gisû-dâruñ altında

İA. 103a; İO. 101a; E. 124a; İ. 196a.

4a) sinemüz: şişemüz İA.

5a) olmadukça: olmadukça İO., İ., E.

5b) 'ömrin: 'ömrün İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Sen ey gonçe-dehen açılmasayduñ süy-ı gül-zâre
 Ruhuñ mihriyle böyle ceyb-i gül olmazdı şad-pâre .

Ne mümkün leb-güşâ-yı şekve bir dem olmamağ yâre
 Dehân-ı şekvedür sinemde her bir açdığı yâre

Zalâm-ı ebr-i düd-ı âhum eyler çarhı isti'âb
 Göründükçe hat-ı şeb-günüñ ey hürşid-ruhsâre

O şâkî gör ne câdûdur ki yokdan var ider nuqlin
 Ki 'aks itdükce la'lin döndürür câm içre gül-nâre

- 5 Medâr-ı gerdiş-i çeşm-i terümde intizâr gele
 Döner medd-i nigâh-ı bî-karârum pây-ı pergâre

Hayâl-i la'l-i şîrinin gör ol âyine ruhsâruñ
 Getürdi tûti-i kilik-i Şabihi nice güftâre

İA. 103b; İO. 101b; E. 124a; İ. 196b.

TANZİR-İ HAZRET-İ NÂŞİDÂ (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 O mâh-ı lâle-ḥadd kim bî-bedeldür ḥadd-i zâtinde
Cemâl-i maṭla'ı şubḥ-ı ezeldür ḥadd-i zâtinde

Geçilmez mümiyânından o mihr-i maḥşer-âşûbuñ
Sırât-ı muştakîm ol ince beldür ḥadd-i zâtinde

Garâz-ı taḥşil 'ilm-i zâhir ü bâtından ey tâlib
Me'al-i şive-i ḥüsn-i 'ameldür ḥadd-i zâtinde

O bî- mü şâḫ-ı sîmînün beyâz-i gerdenuñ sâķi
'Amüd-ı şubḥa bâdî-i ḥaleldür ḥadd-i zâtinde

- 5 Ne ḥaddüñdür Şabiḥ itmek cenâb-ı Nâşide tanzîr
Ki her beyti anuñ beytü'l-gazeldür ḥadd-i zâtinde

İA. 103b; İO. 101b; E. 124b; İ. 196b.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Şafâ-yı la'îlün olmaz büse-i hâl-i mu'anberde
 Görinmez neş'e-i ser-şâr-ı bâde habb-ı 'anberde

Döner şem'î şeb-ârâya fûrûg-ı 'aks-i ruhsârûñ
 Bedidâr olsa fânûs-ı habâb-ı bâde-i terde

Çıkunca dilden âh-ı pür-şerer sevdâ-yı zülfüñle
 Mişâl-i efser-i şâhî olur zerrin güle serde

Bahâr-ı 'anber-i bahr-ı melâhat rû-nümâ olmuş
 Degüldür mevc-i cüş sebz-i haţ-ı ruhsâr-ı dil-berde

- 5 Nühüfte olamaz minâ-yı dilde neş'e-i 'aşkuñ
 Ne keyfiyyetle reng-i mey olur mestür sâgârda

Sevad-ı merdüm-i hayret-nümûdum in'ikâs itmiş
 Degül hâl-i siyeh âyine-tâb-ı rû-yı enverde

Şabîh olmazsa hem-feyz-i bahâr-ı hande-i la'li
 Gül-i mazmûn açılmaz gül-bün-i kilk-i sühan-verde

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Gam-ı kevneyni terk it dil-ı hırâş-ı nâm u neng olma
Şafâ-yı âlem-i bî-rengi kesb eyle dü-reng olma

Mey-i la'lüñ görüp mest ol gubâr-ı haţtı neylersin
Dimâg-âşûfte-i keyfiyyet-i esrâr-ı beng olma

Sülük eyle tarîk-i deyr-i aşka istikâmetle
Dönüp zâhid çü câm-ı bâde hem-reng-i fireng olma

Şafâ-yâb eyle mir'ât-ı derûnuñ sırr-ı vahdetle
Şakın efkâr-ı keşretken keder-âlüd-ı jeng olma

- 5 Geçüp telvînden temkîn ile tevsî-i meşreb kıl
Hamûl ol hüm gibi hem-çün sebû-yı bâde- teng olma

Devâm-ı zindegî vâ- beste-i hilm ü kanâ'atdur
Şakın der nerre-bâz-âsâ harîs ü tiz ceng olma

Sabiḥâ berç-cevelân ol hünerle deşt-i ma'nâda
Semend-i nây-ı kîlk-i püç-mağzân gibi leng olma

İA. 104a; İO. 102a; E. 124b-125a; İ. 197a.

3b) hem- reng: hem-râh İ., E.

4b) jeng: reng İA.

5a) geçüp: gec İA., İO.

5a) telvîn: tekvîn İ., E.

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
(- - . . - - . - - . - -)

- 1 Şâki ideli şab'umuzu bâde- güşâde
Her 'ukde-i düşvâr gelür yâde güşâde

Çün rişte-i tesbîh olur silk-i maḥabbet
Şad menzile dilden dile ber-câde güşâde

Ol 'işve bahâr eylese bir ḥande çemende
Feyzinden olur gonçe ne güşâde güşâde

Baş üzre ferağ - ehli yine kopsa kıyâmet
Hem-vâre olur meşreb-i âzâde güşâde

- 5 Baḥt-ı siyeh olmazdı hicâb-ı ruḥ-ı âmâl
Olsa girih-i kâkül-i ḥam-dâde güşâde

Oldukça Şabîḥ itmede ilbâs-i mezâmîn
Her teng-i metâ'ı sūḥan-ı sâde güşâde

İA. 104a; İO. 102a; E. 125a; İ. 197b.

3) İA., İO'da yok

5b) girih: kerre İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Bakan fihrist-i bâb nüsha-i küberâ-yı insâna
Olur vâkıf me'âl-i nükte-i ma'ânâ-yı insâna
- Neğam - sâz-ı maqâm-ı 'âlem-i üns-i ilâhidür
Güşâd it perde-i güşuñ nevâ-yı nây-ı insâna
- Verâ-yı bezm-i 'arşa cur'a-bağşâ-yı mahabbetdür
Ser ü şân mest-i hayret neşve-i minâ-yı insâna
- Kalur hayrân tecellî-i sıfât u zât-ı Bârîde
Bakan âyîne-i vahdet -nümâ simâ-yı insâna
- 5 Hep ahkâm-ı rümüz-ı 'âlem-i lâhût olur mekşûf
Nazar-gâh-ı suşurlâb-ı dil-i dâñâ-yı insâna
- Bakup devriyye-i 'arşiyve esrârından ol âgâh
Bu tekye-gâhda âyîn-i Mevlânâyı insâna
- Temâşâdur ne görse şüret-i hâlin görür ancak
Nigâh-endâz olan mir'ât-ı hayret-zâ-yı insana
- Sevâd-ı nokta-i pergâr-ı imkân ü vücûbidür
Nazar kıl gör süveydâ-yı dil-i binâ-yı insâna
- Şikest-i dil gerek kim şahid-i bî-çün ola mihmân
Tecellî-hâne-i ma'mûre-i meclâ-yı insâna
- 10 Tevâz'ı kıl 'azâzîl gibi ser-keş olma âdemden
Zemîn-âsâ cebîn-sây ol gubâr-ı pây-ı insâna
- Hiç ihâm eylemezdi lafz-i insân merdüm-i çeşmi
Ser-â-pâ 'ayn-ı dîde dinmese a'zâ-yı insâna
- Sabiha ber-ķarâr olmazdı gerdün olmasa fânüs
Çerâg-ı lem'a-pâş-ı âteş-i sevdâ-yı insâna

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Terahhum eylemez ol şüh didemüñ seline
Garık ider beni mevc-i yem-i müselseline

Nice bakar çemenüñ nergis-i şüküftesine
Nigâh ider o gülüñ dide-i mukahhaline

Cemâl-i şahid-i vahdet o kec-nigâhânüñ
Ne ihtimâl görünmek dü-çeşm-i ahveline

Düşer ayağına her bir fütâde cur'a gibi
Alınca sâki-i gül-çehre câm-ı mey eline

- 5 Alur sevâd-ı dili zîr-i kabza-i hüsne
O şeh-levendüm eger şoksa hançerüñ beline

Hadeng-i âh-ı kemân - dâr-ı ebruvânından
Felek dönüp hedef-i bağı rüz u şeb deline

Mişâl-i şâne gönül reşk ile olur şad-çâk
Dokunsa turrezinüñ kıl kadar şabâ teline

Hayâl-i kâmet-i mevzûn-ı yâri neylersin
Şabihüñ eyle nazar mısra'-ı muhayyiline

İA. 104b; İO. 102a; E. 125b; İ. 198a.

2a) niçe: nice İO., İ., E.

5b) hançerüñ: hançerin İ., E.

6a) hadeng: hadeng İO.

7b) dokunsa: tokunsa İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Bu gül-şen-gehde bülbül gibi feryâd itme seslenme
Hamûş ol gönçe-veş izhâr-ı büyük itme nefeslenme

Garazın şeyh-i mahabbetle vücûduñ mahv ise şüfi
Hemîşe şive-i pervânenen gayre heveslenme

Dür-i maşşûd için taldukça bahr-ı bî-bün-ı aşka
Şadef- mânend olup leb- beste ey şüfi nefeslenme

Bu menzîl -gehde olma kâr-bân-ı nâle-i âmâl
Aşılma gerden-i cemmâze-i dehre çereslenme

Behâyım tab'olursañ olma erbâb-ı şikem zinhâr
Gel envâ'-ı ni'amla h'âb-ı nûşîn ile beslenme

- 5 Hemân pervâz olup her tu'me-i nâ-çize meyl itme
Bu çarç-ı 'ankebüti - hânede zâhid megeslenme

Atılma rüyına bî-çâre-gânuñ hetk 'arz itme
Alup boynuña tavç-ı la'n-i kelb-âsâ mereslenme

Şabîhâ kâle-i şeh-bender-i bâzâr-ı 'irfâne
Hemân naqdine-i ma'nâyı şarf eyle nekeslenme

İA. 104b; İO. 102b; E. 125b; İ. 198a.

7a) şeh-bender: şeh- bend İA.

7b) nekeslenme: megeslenme İA., İO.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Ta'addüdden müberrâ 'ayn-ı vahdet mâyedür nokta
Raşam - baş-ı merâtib şıfr-ı keşret pâyedün nokta

Cihânda lâ-yu'add te'lif olunmuş nüşha-i 'ilmün
Me'alinden 'ibâret metn-i mu'ciz vâyedür nokta

Haş-ı la'lüne ey gül başka bir hâlet virür hâlün
Haş-ı yakûta zirâ şive-i pirâyedür nokta

Kec evzâ' olma vel-hâşıl kalursañ soñra şıfrü'l-yed
Ki vâz'olsa raşamda 'aksine bî-mâyedür nokta

- 5 Nihâyet yok tecellî-i şıfat u zât u ef'ale
Degül evden ziyâde ammâ velî-bî-gayedür nokta

Olur bâdî-i rifat bî- vücûdâtıyla ünsiyyet
Sebeb zirâ raşamda ruşabâ vâlâyedür nokta

Şabîhün nev-zemîni n'ola ser-sebz-i nikât olsa
Kef-i dihkân kilke dâne-i sermâyedür nokta

İA. 105a; İO. 103a; E. 126a; İ. 198b.

3a) haş-ı la'lüne: haş-ı la'liyle İA.

NAZİRE-İ Bİ-GAZEL-İ NÂŞİD BEG EFENDİ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

- 1 Turılmaz karşı taqdîre tayanma hüsn-i tedbîre
Has u hâşâk-ı tedbîr olamaz sedd seyl-i taqdîre

Mu'âdil sâhte-i hüsn olamaz hüsn-i Hudâ -dâde
Gülün büy-ı lâtfi nakş olunmaz verd-i taşvîre

Hüner - mend ol dilerseñ tâ-be-maşer zinde-nâm almak
Kemâlât u hünerdür ba'îş ancak yâd u tezkîre

Çıkar bâlâya halka halka düd-ı âhı çün zencîr
Dil-i divâne-bend oldukça ol zülf-i girih-gire

- 5 Tarîkından alup feyz olmak isterseñ kemâl-i pîr
'Abeş âzâde gezme zâhidâ ol bende bir pîre

Kumâş-ı hüsnini 'arz itse ol şûh-ı siyeh-çerde
Gelür hâl-i şikesti revnak-ı kâlâ-yı Keşmire

'Ademden bü'l-hevesler nev-be-nev nazm itse de icâd
Muvaffak olmadukça şâ'ir olmaz hüsn-i ta'bîre

Şabiḥ âşâr-ı tab'ı Hazret-i Nâşid Efendiye
Rübûde olduğumdan mâ'il oldum ben de tanzîre

İA. 105a; İO. 103a; E. 126a; İ. 198b.

(X) başlık İA., İO'da yok

4b) oldukça: oldukça İO., İ., E.

5b) zâhidâ: zâhid İA., İO.

7b) olmadukça: olmadukça İO., İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Taleb-kâr olmaz abdâl-ı Hudâ ikbâl-i gerdüne
 Döner tās-ı felek yanında bir keçkül-i vārüne

Şehen-şehdür verâ-yı çâr-anaşırda dil-i 'arîf
 Nigâh-ı iltifât itmez serîr-i rub'-i mesküne

Şaşın aldanma kim tohm-ı ümîdüñ eylemez hâşıl
 Bu dihkân-ı sipihrüñ itdiği her vâ'd-ı kemmüne

İderse merdüm-i dâñâ ider fehîm eylemez nâdân
 Müşâbih nükte-i tevhîd bir rengîn-mazmûna

- 5 Yine derd-âzmâ-yi 'aşka derd-i tâze der çâre
 Marîz-i 'aşk vâ- beste degül re'y-i Felâtüna

Şabîh ez-cân u dil vâdî nevred vahdet o hem-dem
 Bırak Leylî-i sevdâ-yı dü-kevni küy-i Mecnûna

İA. 105a-105b; İO. 103a-103b; E. 126b; İ. 199a.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Dilümi ceşş-i gama cây-ı penâh eyledüñ âh
 Feyz-i âsâyişini cümle tebâh eyledüñ âh

Sen o hürşîd-i cihânsın ki sipîhr-i hüsne
 Haç-ı şeb-reng-i ruhuñ hâle-i mâh eyledüñ âh

Çille-i cevr ile kaddüm bükülüp oldı kemân
 Terkeş-i sînemi pür- nâvek-i âh eyledüñ âh

Bir tehî sâğar-ı mey mest iken ey sâki-i nâz
 Dest-i şîveyle şunup baña külâh eyledüñ âh

- 5 Düşdi girdâb-ı hayâl zevkine fülk-i dilüm
 Beni bu kûlzüm-i miñnetde şinâh eyledüñ âh

Kuñl-i nâz ile mûkaññal göreli dîdelerüñ
 Göz karardup baña dünyâyı siyâh eyledün âh

Şâhid-i kilik-i süñan-sâz-ı Şabihi âñir
 Da'va-i mañkeme-i 'aşka güvâh eyledüñ âh

İA. 105b; İO. 103b; E. 126b; İ. 199a.

7a) süñan-sâz: süñan-sâr İA.

5/6) İA., İO'da yok

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
 (- - . . - - . . - - . . - -)

- 1 Ol zışt 'Arap eyler iken denę ile denęe
 Pek gözle uçar bini k'odur renge terenęe

Olduk niçe dem zülle-i cânân ile der-kâr
 Ol fi'l-i řenî'añ bedeli oldu řerenęe

Yok imti'a-i nâza olur çünkü harîdâr
 Hübân-ı zamân başladı bir şive-i tanęa

Bir tâze cüvân arnavuduñ ardına düşdüm
 Bir büse virüp döndi didi bu ğama muşka

- 5 Piş ü peseñi gözle havâyı sena tenbih
 Ol zışt 'Arap eyler iken denę ile denęe

İA. 105b; İO. 103b; E. 127a; İ. 199a.

2a) niçe: nice İ., E.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Dü-çeşmüm kıble-gâh-ı cāmi'ül-ādāb-ı rüyuñda
İki kandıldür āvîhte-i mihrāb-ı rüyuñda

Ne haţtuñdur ne zülf-i pür-hamuñdur táb-ı rüyuñda
Benefşe sünbül açmış gül-şen-i şād-āb-ı rüyuñda

Degül ber-geşte ebrülar iki keşti-i 'anberdür
Ėarik olmuş yem-i pür-cüş-ı āb u táb-ı rüyuñda

Berehmen tab' ider fikri beni ol hāl-i Hindünuñ
Perestiş-gâh-ı deyr-i hüsn-i āteş-táb-ı rüyuñda

- 5 Felekde beñzedülseñ veci var mäh-ı şeb-ārāya
Şebih-i häledür zirā haţuñ meh-táb-ı rüyuñda

Sabiñuñ āteşin inbiķ-i çeşminde göründükçe
Gül-āb-ı şerm ider cüşiş gül-i sir-āb-ı rüyundā

İA. 105b-106a; İO. 103b-104a; E. 127a; İ. 199b.

2a) zülf-i pür- hamuñdur: zülf ü pür-hamuñdur İA., İO.

3b) yem-i pür-cüş; yem-i cüş İA.

3a) degül: diger İA., İO.

6a) göründükçe: göründükce İO., İ., E.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Çeşmüm ol nergis-i cânânı ki mestâne göre
 Câm-ı gül-güne döner meşreb-i rindâne göre

Nevk-i peykân-ı kazâ olsa be-câdur âmâç
 Nâvek-i gamze-i pür-fitne-i cânâne göre

İntizâride şad âbîsten-i nezzâre gerek
 Der-i luţfuñ gözeden çeşm-i nîgeh- bâna göre

Ruĥı ol naĥl-i kadûñ feyz-i bahâr mı eyle
 Gül-i şad-berg açılır bir iki peymâne göre

- 5 Heves-i râh-ı tecerrüdde 'alâikdendür
 Meslek-i mahv-ı fenâ mezheb-i'irfâna göre

Meh ü ĥürşîd-i ziyâ-pâş u nücûm-ı eflâk
 Kirm-i şeb-tâba döner meş'al-i imâna göre

Nice tütî-veş ol âyîne-ruĥuñ kilik-i Şabîĥ
 Vaşf-ı şîrinin ide şab'ı sũhan-dâne göre

İA. 106a; İO. 104a; E. 127a; İ. 199b.

4) İA., İO'da yok

3b) gözeden: gözden İ., E.

5b) şeb-tâba: şeb-nâme İA., E.

6a) nice: niçe İA.

HEVĀ-YI NAZĪRE-İ MUŞTAFĀ
NAKŞĪ MUŞAİB-HEMEDĀNĪ (X)

Mefûlû Fâsilâtü Mefâsilü Fâsilün
(- - . - . - . - - - . - . -)

- 1 Gör ehl-i keyfi esneyerek berş çekse de
Ekl eylemez gıdasını şaklar gerekse de

Hulyâda dâhi nâil olunduğça mansıba
Çaldur kapunda turma tavul dünbelekse de

İbrâm itme şüfre başında buyur deyü
Böyle ta'âm yenmez efendi kötekse de

Bir gürbe besle şöyle ki şalduğça pençesin
Şayd ide mûr u mârı degül kötebekse de

- 5 Tek âsiyâb-ı devlete sa'y it koşulmağa
Tevfik olunca döndürür âdam eşekse de

Haşr itme ersün ehl-i dile şohbetün müdâm
Âdem odur ki ülfet ider engerekse de

Güçdür nazire Nakşî Efendiye ey Şabiḥ
Nuḫ it hevâ-yı güne gazel bî-nemekse de

Cevlân-gâh-ı 'arşa-i tevfiḫde hemân
Râm olsun esb-i devlet aña başı pekse de

İA. 106a; İO. 104a; E. 127b; İ. 200a.

(X) İA., İO'da yok

2a) olunduğça: olunduğca İO., İ., E.

4a) şalduğça: şalduğca İO., İ., E.

5a) koşulmağa: koşulmaya İ., E.

Mefûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün
 (- - . - . - . - - . - . -)

- 1 Ol keç-külâh-ı şâh-levendüñ melekse de
 Şarf it hevâ-yı vuşlatına mâ- melekse de

Da'vet olinsa eyler icâbetden ictinâb
 Çarpulma göz göre o periye melekse de

Çok nîm cev kadar ser ü sâmnı hâşılı
 Dihkân-ı çarha hâle-i meh sîm elekse de

Bî-câ dökülse sebz olamaz dâne-i sirişk
 Kâmil degül o tohm-ı teri ekmel ekse de

- 5 Bilmek muhâl sözümler usûl-i maḥabbeti
 Şeytân fikirliler degül ibn-i melekse de

Geldükçe yâda şahid-i maẓmûn ey Şabîh
 Şarf it hevâ-yı vuşlatına mâ-melekse de

İA. 106a-106b; İO. 104a-104b; E. 127b; İ. 200a.

2a) ictinâb: ictibâb E.

3a) çok: yok İ.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 (. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Yeter kiş-i emelden tîr-i medd-i âh-ı gam çekme
 Döner kaddûñ kemâna çille-i saht-ı elem çekme
- Hevesden keff-i yed kıl künc-i 'uzletden kadem çekme
 Esir olma hevâ-yı nefsüñe kayd-ı nedem çekme
- Dimâg itme bu tenbâkû-yı kâm-ı şişe-i çarha
 Sakın ol neşve-i pâ-der-rikâbı dem-be-dem çekme
- Fenâ-fillâhdur râh-ı harem-gâh-ı beka-billah
 Tarîk-i bî-ğudî-i 'aşkda bîm-i 'adem çekme
- 5 Sebük-reftâr-ı tecrid ol girân-cân-ı 'alâikden
 'Abeş-kâr-ı cihânı yüklenüp bâr-ı sitem çekme
- Te'emmül kıl müdâm encâm-ı devr-i bezm-i iqbâli
 Harâbât-ı fenâdan geç humâr-ı câm-ı Cem çekme
- Ayâgın kesmemek peyk-i şafânıñ kaşd ise dilden
 Siper ber-düş-ı âmâl olma tîg-i hoş-kadem çekme
- Sipeh-sâlâr-ı ceş-i 'ârifân-ı 'aşr olursañ da
 Sabihâ hıttâ-i mülk-i mübâhâte 'alem çekme

İA.106b; İO. 104b; E. 127b-128a; İ. 204b.

1a) kiş-i emel: keşb-i emel İA., İO.

7) İA., İO'da yok

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - -)

- 1 Kıl nazar âyinede zülf-i dü-tânuñ 'aksine
 Döndi yemmde mevce-i 'anber-risânuñ 'aksine

Rast-rev ol ketm-i eşer reh-nümânuñ 'aksine
 Git hemân râh-ı çep-endâz-ı riyânuñ 'aksine

Didede âşâr-ı reng-i neşve-i şahbâ-yı 'aşk
 Döndi câm-ı meyde la'l-i cân-fezânuñ 'aksine

Hayretinden nakş-ı hüsnüñ alamaz mir'ât-ı şâf
 Olsa çeşm endâmı hep ol mehlikânuñ 'aksine

- 5 Şüret-i eşyâ verâ-yı perdeden eyler zuhûr
 Bak hayâl-i zıll olan nakş-ı fenânuñ 'aksine

Hañt sebebdür ol mehûñ tahvîl-i hüsn-i rüyına
 Dönmez âyine şeb olmazsa cilânuñ 'aksine

Ser berehne ehl-i terküñ piş-i çeşminde n'ola
 Tâc-ı şâhi dönse keçkül-i gedânuñ 'aksine

Devr-i idbârında da zulmi digerdür zâlimüñ
 Bak celâlidür yine lafz-ı şitânuñ 'aksine

Feyz-i nuñk âyine-i tab'-ı melihümde Şabîh
 Döndi güyâ tütî-i şîrîn-edânuñ 'aksine

İA.106b; İO. 104b; E. 128a; İ. 204b.

2b) çep: ceb İA., İO., İ., E.

4a) hüsnüñ: hüsnin İ., E.

6) İA., İO'da yok

9a) şabîh: faşih İO.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Pertev-i nûr-ı siyehdür ham-ı gîsû-yı siyeh
 Sâye-i verd-i İremdür hat-ı dil-cûy-ı siyeh

Perverîş- yâfte-i bâğçe-i hasenüündür
 Sünbül-i ham-be-ham-ı turre-i hoş- bûy-ı siyeh

Geh kirîşmeyle gehî gamze-i pür-fitne ile
 Oldum âfet-zede-i çeşm-i tenük- hûy-ı siyeh

Dağme-i vâslına olmuş ezeli vâz'-ı râşad
 İki şemşîr-i siyeh-tâb o dü- ebrû-yı siyeh

- 5 Hatt degüldür o şeh-i 'işvenüñ itmiş maşsur
 Kîşver-i hûsn-i ruhın leşker-i Hindü-yı siyeh

Seyr it ezhârını ol bâğ u bahâr-i hûsnüñ
 Zülfî sünbül ruhı gül kaküli şebbûy-ı siyeh

Dest-i Mâni-i hayâlürnde Sabîh ol mâhuñ
 Oldı ebrû-yı siyâhî kalem-i müy-ı siyeh

İA.107a; İO. 105a; E. 128a; İ. 211a.

1b) sâye-i verd-i iremdür; âyet-i nemle şebehdür İ.

5) İA., İO'da yok

6a) bâğ u bahâr: bâğ-ı bahâr İA., İO.

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Seyr it abdâl-ı sipihri kim o sÛfte- gÛşe
 Mihri pâlhenge mehi dÛnmiş anuñ mengÛşe

Ne bilÛrdi ne girân- kıadr idigin arz u semâ
 Almasaydı bu emânet yÛkin insân dÛşe

Reh-i maħvesin eşikdÛr didigin ehl-i fenâ
 şem'-veş-i sÛz u gÛdâz-ı dilin eyler tÛşe

Ćin-i ma'mÛre-i zÛlfe řeh o dildÛr k'ide Hakk
 Nâm-ı sevdâ-yı serin sikke-i naķd-ı hÛşe

- 5 Tâk-veş itmese ol naħle ta'alluķ nigeħÛm
 GÛrinÛr miydi mÛjem eşk-i terÛnden ĥÛşe

Bezm-i ĥÛsn òyle mÛretteb ki o řâķide mÛdâm
 BeñzedÛr anı gÛren meclis-i nÛş-â-nÛşe

Dâg-ı bî-ħadd ķor idÛm ķarĥa şebih-i hâle
 Bir şeb alsaydum o meh-ĥala'tı âh âgÛşe

DÛr-i ma'niyi ider sâhil-i ta'bire nişâr
 Baħr-ı nazmum ki ne dem gelse řabiħâ cÛşe

İA.107a; İO. 105a; E. 128b; İ. 211a.

3a) didigin: didigÛñ İ., E.

5) İA., İO'da yok

6b) beñzedÛr: beñzerdÛr İ., E.

305

Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlün
(- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Tâleb olmaz eyle, vğöñül ma'ânâsına
Haşr-ı ma'lab eyler ol ma'hub-ı müsteşnâsına

Ol gülün im'ân iden hüsn-i ruḥ-ı zibâsına
Hiç dimâğ eyler mi gül-zâruñ gül-i hamrâsına

Meclis-i rüşen-zamîrândan olanlar neş'e-dâr
Teşne olmaz tîre-diller bezmünün şahbâsına

Şemm iden bir şemme çek vahdet-şemimün bir dahî
Büstân-ı keşretün bakmaz gül-i ra'nâsına

- 5 Çîn-i ḥaṭṭ-ı sebz-i ruḥsâruñ ṭururken sevdigüm
Nev-bahâruñ kim bakar mevc-i çemen pirâsına

Nokta-i 'ilm-i ledünden almak isterseñ sebak
Bak şivenât-ı süveydâ-yı dilün ma'ânâsına

Câme-ḥvâb-ı tâ-be-şubḥ-ı ḥaşr olur sünbül-sitân
Kim düşerse bir şeb ol gîsûlaruñ ḥülyâsına

Kâmet-i servün uzatma Sidre bâlâ olsa da
Beñzemez ol gül-ruḥuñ naḥl-i kadi Ṭübâsına

Görmedünse ḥoş-edâ-mevzün u bâlâ-ḳad cüvân
Bak Şabîḥün mısra'-ı berceste-i garrâsına

İA.107a; İO. 105a; E. 128b-129a; İ. 211b.

2b) hamrâ: hamrâ İ., E.

4a) bir şemme: bir kerre İA., İO.

4a) şemimün: şemimin İ., E.

4b) bakmaz: bakmazdı E.

5/8) İA., İO'da yok

9a) ḥoş-edâ: ḥoş mevzün İA., İO.

10) İ'de yok

Mef'ülü Fâ'ilâtün Mef'ülü Fâ'ilâtün

(- - . - . - - - - . - . - -)

- 1 'Arz-ı cemâl-i zât eyler ehl-i hâle lâle
Maẓhar zihî tecellî ism-i celâle lâle

Gül-şende dâg-ber-dil şad reşk-âteşinle
Gül-berg-i 'arızında müşgîn hâle lâle

Kandil-i sünbül-i bâg olmağ için fûrûzân
İtmiş ser-i fitîlin meyl işti'âle lâle

Gör hacle-i çemende nakş u nigâr-ı hüsnin
Dönmüş 'arûs-ı gülde ruhsâr-ı âle lâle

- 5 İklim-i gül-sitâni teşhîr için pey-â-pey
Ceyş-i bahâra tîgüñ itmiş havâle lâle

Câm-ı mey olmasaydı bezminde şahn-ı bâguñ
İşrâb eylemezdi şahbâ-yı jâle lâle

Pür dür şabûh-ı şeb-nem her şubh-dem Şabîhâ
Bezm-i bahâra da'ir olmuş piyâle lâle

İA.107b; İO. 105b; E. 129a; İ. 211b.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Mukavves kaşları peyvend olaldan tîr-i müjgâne
Kirişdür cümle 'âlem ben degül ol mâh-ı tâbâna

Olurken bâğ-ı 'aşkuñ bülbül-i şurîdesi şimdi
Dil-i ser-geştem oldı şem'-i hüsn-i yâre pervâne

Hayâl itdükçe sâkî la'l-i mey-gün-ı 'arak-rizûñ
Döner çeşm-i terüm dest-i nigehte câm-ı raşşâne

'Alâikden ser-i sevdâ-zedem âzâd iken âhir
Beni zencîr-i zülfüñ kayd (u) bendi kıldı dîvâne

- 5 Sitîz-i rûzgâruñ def için dest-i sitem-kâruñ
Felek fânüsdur şem'-i cemâl-i mâh-rüy-âne

Yeter zîkr-i müdâmuñ tevbe-i şûrb-i şarâb olsun
Bırak elden ayâğ-ı bâdeyi döndür nemek-dâne

Ğazel-yâb yâd olunduğça Şabîh ol şüh-ı Keşmiri
Sevâd-ı hâmeñ olsun tütîyâ çeşm-i gazâl-âne

İA.107b; İO. 105b; E. 129a; İ. 212a.

2a) aşkuñ: aşkın İA., İO.

3a) itdükçe: itdükce İO., E.

4) İA., İO'da yok

4b) kayd (u) bend: kayd bend E.

7a) olunduğça: olunduğca İA., E.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

(. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Vakt-i 'îşret gicedür rind-i mey-âşâme göre
Nâ-münâsib görünür vakt-i diger şâme göre

Ne kadar râz-ı nihân-ı lebûñ itsem dañi fâş
Yine mübhem görünür bü'l-'aceb akşâme göre

Zülf-i şeb-güne müreccihdür o simîn-gerden
Feyz-i şubhuñ k'olur efzûn-ter aşşâme göre

Güç midür 'âlemi bu hüsn ile teşhîr itmek
Şeh-i Hâver gibi pertevli o pâşâma göre

- 5 Âdemi eylemese âb u hevâsı ihyâ
Cennet-ıtlâk be-câ olmaz idi Şâma göre

Hüsn-i ta'bir-i mezâmînde ahsen görünür
Nazm-ı mu'ciz- eşerüm şüh-ı ter inşâma göre

Hatt-ber-âverdelerüñ la'îni bûs it ki Şabîh
Vakt-i 'îşret giçedür rind-i mey-âşâme göre

Fİ - HARFİ-L-YÂ' (X)

Fâsîlâtün Fâsîlâtün Fâsîlâtün Fâsîlün
(- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Maḥrem-i esrâr-ı Mevlânâ olur hem-râz-ı ney
Olamaz her pûç-mağz-ı bî-nevâ dem-sâz-ı ney

Bu türâbuñ olalı feyz-i deminden mâye-dâr
Perde-i şavtın ḥüseynîye çıkardı sâz-ı ney

Nâlesi evce çıkarsa olamaz 'uşşâkdan
Sûfiyânuñ olmadukça sînesinde râz-ı ney

Dem uruldın şâh Mansûr iledür nâm-ı bülend
Nâgme-i sırr-ı Ene'l-Hakdan leb-i icâz-ı ney

- 5 Böyle çünbiş-sâz olmazdı 'aşâsı olmasa
Pîr-i çengi-i sipihruñ şahid-i şehnâz-ı ney

N'ola olsa sîr-i âheng-i makâmât-ı ezel
Perde-i encâm-ı kâr-ı 'aşkdur âgâz-ı ney

Ḥaşre-dek dil -mürde-ganı ḥvâb-ı gafletden Şabîḥ
Sûr-ı İsrâfîl-veş bidâr ider âvâz-ı ney

İA.108a; İO. 106a; E. 129b; İ. 205b.

(X) Harfû'l-yâ' İ., E.

3a) evce çıkarsa: tâ evce çıkısa İ.

5) İA., İO'da yok

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Dem-i şemşîr-i emelden kes eli
 Cevherüñ şâf ise def' it keseli

Eyledüm ben de çününüm taḥkîk
 Zülfine meylümi 'aqlum keseli

Şarım-i âhumı aşdum 'arşa
 Yârdan dest-i rakîbi keseli

Keder-i ebr-i bahâr ḥaṭṭ eyle
 Görme çok dîde-i nem-nâke seli

- 5 Kâmetin eyledi zibende ḥırâm
 Serv-i nâzum yeşil atlas keseli

Nâr-i şevkürnden olurken süzân
 Yâre nâmem nice gitsün keseli

Nakd-i ma'ânâyı nişâr eyle Şabîḥ
 Olmasun dest-i kalem nâ-kes eli

İA.108a; İO. 108a; E. 130a;

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Secde -gâh itmişler ey büt hâl-i hindûlar seni
 Bâbilistân eylemişler çeşm-i câdülar seni

Küyuñ olmazdı harem-gâh-ı ma'tâf-ı 'âşıkân
 Ka'be-i hüsni itmese mihrâb-ı ebrûlar seni

Sen hazize ağub evce çıkdı kuruş-ı âfitâb
 Vezni idünce mihr ile çeşm-i terâzûlar seni

Muhtefidür zülf-i pür-çinüñde şad müşg-i Hutun
 N'ola ağuş-ı hayâle çekse âhûlar seni

- 5 Böyle rûşen-tab' ile gördükçe eyler ey Şabîh
 Kendüye âyine tütî-i sühan-gûlar seni

İA.108b; İO. 106a-106b; E. 130a; İ. 205b.

5a) gördükçe: gördükce İO., İ., E.

Mefûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
 (.)

- 1 Kâsımpeşalı olsa idi mey gibi bir şey
 Ta'bir olunurdu añada şey gibi bir şey

Hem- meşreb ü hem-dem arama bezm-i fenâda
 Yok ülfete şâyeste mey ü ney gibi bir şey

Okmeydanı mı menzil-i cânân ki istemem
 Hiç na're-i ya- Hû gibi ya- Hayy gibi bir şey

Küh-i 'Arafât inlediğim 'Örf-i 'azâmuñ
 Yokdur diyecek ehline lebbey gibi bir şey

- 5 Tamğalığa lâyıq olamaz kâle-i 'aşka
 Ey şüfi gönülde yakılan keyy gibi bir şey

Bâzâr-ı hünerden bu meta'-ı dür-i nazmı
 Her neyse Şabiḥ aldı virüp pey gibi bir şey

İA.108b; İO. 106b; E. 130a; İ. 206a.

1a) peşalı: peşeli İO., İ., E.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 İtdı fıtratda Hüdâ pîr-i hikem-zâd beni
 Şandı ebnâ-yı zamân tıfl-ı ebî-câd beni

Edeb-âmûz-ı rûmûz-ı kef-i müjgân olalı
 Mü-şikâfân kılar kendüye üstâd beni

Eyledi pîr-i muğân berzah-ı maḥmûriden
 Şoḥbet-i kulḫul-ı mînâ ile irşâd beni

Midḫat-ı verd-i ruḫuñ vird-i zebânım olalı
 'Andelîbân idinür şubḫa-dek evrâd beni

- 5 Dâne-i ḫâl ile ser-ḫalka-i dâm-ı zülfe
 Düşürüp âh o şeh kılmadı âzâd beni

Oldı i'câz - nümâ ṭab'-ı perî-ḫâne Şabiḫ
 İdeli şun'-ı Hüdâ âyine bünyâd beni

İA.108b; İO. 106b; E. 130b; İ. 206a.

4) İA., İO'da yok

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Fikr-i şaṭranc-ı zamānı o ki der-pîş itdi
 Dil-i ferzānesi şâh-ı emele kiş itdi

N'ola zehr-âbe -çeş-i girye-i gamsam o şehûñ
 Nüş-ı ḥand-ı lebinî ḥaṭṭı gelüp niş itdi

Ne külâh itdi baña câmla gör pîr-i muğân
 Soyup abdâl idüp kenduye dervîş itdi

Pîr-i çengi-i sipihrûñ neğam-ı nâ-sâzı
 Perde-i sâmi'a-i şevķümi taḥdîş itdi

- 5 Zevķ-i la'l-i leb-i mey-güni Şabiḥâ yâruñ
 Tab-ı peymâne-i şahbâ-kede-i 'îş itdi

İA.108b-109a; İO. 106b-107a; E. 130b; İ. 206a.

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (.)

- 1 La'î-i mey-günün şafası neş'e-i şahbâ gibi
 Cüş-ı ħande-leblerüñde kulkul-ı mînâ gibi

Hüsn-i maţla' ebruvân dîvân-ı ân-ı rüyüña
 Kad-i mehzûn mışra'ı ber-ceste-i ħarrâ gibi

Sensüz ey gül-gonçenüñ gül-şende reng-i ħandesi
 Eyler âzerde dimâgum ħande-i bî-câ gibi

Ben o gül-çîn-i nikât-ı vahdetüm kim tab'uma
 Ma'ni-i deyr ü ħarem bûy-ı gül-i ra'na gibi

- 5 Olsa da pervâne-veş cismüñ fitil-i nâr-ı 'aşk
 Şem'î-i fânûs-ı dil olmaz âteş-i sevdâ gibi

Naşş-ı dünyâ şüret-i terkib-i rû'yâdur Şabîh
 Haqq ta'bîri cihânuñ 'âlem-i ma'nâ gibi

İA.109a; İO. 107a; E. 130b; İ. 206b.

1a) mey-günüñ: mey-günün İA., İO.

4) İA., İO'da yok

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

(- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Hey'et-i ferd-i leb-i mey-gün bir güyâ iki
Nokta-i la'l-i güher-meşhûn bir ammâ iki

Nergisi hattla iki nâ-dîde maṭla'dur müjeñ

Fitne vü efsûnda maẓmûn bir ma'ânâ iki

Her şiveni gerçi bir âyîne-i vahdet-nümâ

Zât-ı baht-ı şâni'î-bî-çün bir ḥaşâ iki

Hûn-ı eşkümle dü-çeşmüm oldığın işrâb ider

Bezm-i 'aşka bâde-i gül-gün bir mînâ iki

- 5 Sü-be-sü gül-zâr-ı dehri cüst-cü kılsañ Şabîḥ
Böyle serv-i kâmet-i mevzûn birdür yâ iki

İA.109a; İO. 107a; E. 131a; İ. 206b.

4a) ḥûñ-ı eşkümle: ḥvân-ı eşkümle İA., İO.

317

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . - - . . - - . . - - . . -)

- 1 Şanma ol gamze-i ğaddâresi ancak kılıcı
 Çeşm ü ebrûsı bile nice zahımlar kılıcı

‘Ukde-i râz-ı dil-i zâr mı hall itme degül
 Bir nigehele nice esrâr-ı nihânım bilici

Müjesi nâvek ü ebrûsı kemân-dâr olalı
 Gözüm ol şüh -ı cefâ -kâr Moğoldan yılıcı

Dest-i rüşen-ger-i nezzâre-i çeşm-i siyahî
 Jeng-i mir'ât-ı dil-i zârımı her dem silici

- 5 Dür-i nazm-ı şu'ara çeşm-i terâzüde Şabîh
 Olamaz gevher-i sencîdem ile tartışıcı

İA.109a; İO. 107a; E. 131a; İ. 206b.

1b) çeşm ü ebrû: çeşm ebrû İA., İO.

1b) nice: niçe İA.

2b) nice: niçe İA.

3b) yılıcı: bilici İA., İO.

318

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - . -)

- 1 Çarha dâg-ı reşk iderdüm şâbit ü seyyâreyi
 Hâle-veş bir şeb koç idim âh ol meh-pâreyi

Hiç urılmaz mı gören ol şeh-levend-i naḫvete
 Kabza-i çeşminde tiğ-ı gamze-i ğaddâreyi

Sîneme şad zaḫm-ı derd açdukça aġyâr eyledüm
 Yâre güyâ kim dehân-ı şevke her bir yâreyi

Bahr-ı giryemde hevâ-yı çîn-i zülfündür iden
 Halka-i girdâb-ı hayret mevce-i nezzâreyi

- 5 Şiše-i çarḫ içre mekrinden rehâ bulmak muḫâl
 Çarpulur âdem görünce ol perî ruḫsâreyi

Şâh-bâz-ı çeşm-i şayyâdı süzülse ol şehûn
 Sayd ider yek-laḫzada murg-ı dil-i âvâreyi

Âh bir şûḫa giriftârum ki mânend-i Şabîḫ
 Her ḫâm-ı zülfinde bend itmiş nice bî-çâreyi

İA.109b; İO. 107b; E. 131a-131b; İ. 207a.

2a) urılmaz mı: olmaz mı İA., İO.

3a) şad: şadr İO.

7b) nice: niçe İA.

319

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 Görmedüm âyine-i levh-i dil âgâh gibi
 Bulmadum feyz-resân âh-ı seher-gâh gibi

Zîb-i gûş it o le'âlî-i maķâlî kim olur
 Dür-i esrâr-ı dil-i 'arîf-i bi-llâh gibi

Olmasa hîleye ger sâlik o şeyh-i kallâş
 Elde olmazdı 'aşâsı dem-i rûbâh gibi

Dil odur kim ola fermân-ber-i huddâm havâss
 Da'imâ leşker-i ebrâr şehen-şâh gibi

- 5 Cehl-i billâh iledür hep çekilen renc ü 'azâb
 Var mı taḥşîle sezâ ma'rifet-Allâh gibi

İntizârũ müje-i çeşmümi şeb-tâ-be-seher
 Eşk-i germümle ider meş'ale-i râh gibi

Günde şad menzil-i âgyâre ider 'arz-ı cemâl
 Hîç hercâî güzel görmedüm ol mâh gibi

Hasret-i naḥl-i kadũñle leb-i cûda görünür
 Çemenün serv-i çemânı elif-i âh gibi

Bî- vücûdum o kadar kim reh-i cânâne Sabîḥ
 Bâl açup şevkıyle her gâh uçarum kâh gibi

İA.109a; İO. 107b; E. 132b; İ. 207a.

2a) zîb-i gûş it o: zîb-i gûş o İA., İO., E.

2a) olur: ola İ., E.

5a) çekilen: çıkılan İ., E.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- - - - - - - - - - - - - -)

- 1 Şu'le-i âvâzuñ ey bülbül nizâr itmiş seni
 Âteş-i hicrân-ı gül-şen dâg-dâr itmiş seni

Şeb-nem eşküñden gül-i ter dâg-ı sînenden olur
 Tâ ebed feyz-i ezel ebr-i bahâr itmiş seni

Başladup ders-i Gülistân Hıvâce-i Gülşen saña
 Şüh-ı ter dâniş-ver-i murg-ı hezâr itmiş seni

Hân-kâh-ı Gülşenide zâkir-i hoş-şavt iken
 Mâye-i 'aşk-ı ilâhi dil-figâr itmiş seni

- 5 Gonçe-veş pür-hün idüp şad şerha-dâr-ı sîneñi
 Hasret-i gül mübtelâ-yı âh u zâr itmiş seni

Mevce-i gülden kurup şad dâm-ı şayyâd-ı bahâr
 Şâh-sâr-ı verd-i bâg üzre şikâr itmiş seni

Daldan dala bu gül-şende hu âhum çün Şabîh
 Kõndurup her dem perîşân rûzgâr itmiş seni

İA.109b; İO. 110a; E. 107b-108a; İ. 207b.

2a) eşküñden: eşkinden İA., İO.

Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlâtün Fâcîlün
 (- . - - - . - - - . - - - . -)

- 1 Ârızuñda haţţ-ı sebz âyîñede cevher gibi
 Câmnda tebhâle-i la'î-i lebûñ gevher gibi

Âteşin-sevdâ-yı hâl-i 'anberinüñden olur
 Bu dil-i pür-dâğ dūd-ı âh ile mîcmer gibi

Büsedden reng-i kebûdîsi beyaz gerdenüñ
 Rû-nümâdur cedvel-i sîm içre nilüfer gibi

O gül-i gonçe-femüñ feyz-i bahâr-ı 'işveden
 Reng-i hânde gül-şen-i hüsnüñde verd-i ter gibi

- 5 Nev- bahâr-ı süz-ı dil dūd-ı kebūd-ı âhdan
 Hâm-be-ğam sünbül-güşâdur kakül-i dil-ber gibi

Pertev-endâz âteşin mazmün-ı tab'umdan Şabîh
 Perde-i fânüsdan şem'î-i ziyâ- güster gibi

Meʃülü Faʃilatü Meʃaʃilü Faʃilün
 (.)

- 1 Dildür riyâz-ı sinede bülbül didükleri
 Her dâğ-ı âteşine dinür gül didükleri

Düd-ı kebüd-ı âh-ı dil-i zâr imiş meger
 Ey gül sıfâl-i sinede sünbül didükleri

Mînâdan eylemez boşuna naql-i mâcerâ
 Bezm içre güş-ı sâğara kulkul didükleri

Sâkı hayâl-i laʃlûñ imiş câm-ı dîdede
 Her gece şubha-dek görilen mül didükleri

- 5 Bildüm Şabiḥ zâde-i bânü-yı tab° imiş
 Bu hacle-i cihânda tenâsül didükleri

İA.110a; İO. 108a; E. 133a; İ. 207b.

2b) sıfâl: süffâr E.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (.)

- 1 Ol âfitâbuñ elin öp görünce câm gibi
 Ayagına düşe gör cur'a-i müdâm gibi

Rakib hâr önine yem döküp şunup bir câm
 Müdâm ölçüsün al ağzınuñ licâm gibi

Tarik-i menzil-i maqşüduñ istikâmetdür
 Kec olma hem- çü kemân toğrı ol sihâm gibi

Görince gerden-i cânâneye 'aceb sevdâ
 Şaruldı kâkül-i pür-çîn-i müşg-fâm gibi

- 5 O serv-i kâmete şayd oldı kumrı-ı dil-i zâr
 Olalı halka-i zülf-i siyâhi dâm gibi

Şabih toğrısı bilmem kenâr-ı cûda dañi
 Olur mı 'işve- ger ol serv-i hoş-hırâm gibi

İA.110a-110b; İO. 108a-108b; E. 133a; İ. 208a.

6b) olur mı: olur İA., İO.

Fâcîlâtûn Fâcîlâtûn Fâcîlâtûn Fâcîlûn
 (- . - - - . - - - . - - - . - -)

- 1 Şafha-i hürşiddür yârûn ruḥ-ı âyinesi
 Şubḥ-ı şâdıkdur şabâhatde beyâz-ı sinesi

Ol kemân - ebrû ider düşdükçe şest-i 'aşkına
 Sîne mi ammâc-ı tîr-i gamze-i pür-kinesi

İtmede bî-hâşıl ol mihr-i felek- meşrebden âh
 Mezra'ı sâmanum ebr-i va'de-i pişinesi

Çîn-i zülfün dâm-ı sevdâ olmasa murg-ı dile
 Dâne-i hâl-i siyehden mi olurdu çinesi

- 5 Neşr ider tab'um pey-â-pey nukre-i ma'nâ Şabiḥ
 Feth olursa dest-i feyz-i şubḥ ile gencinesi

İA.110b; İO. 108b; E. 133b; İ. 208a.

2a) düşdükçe: düşdükce İO., İ., E.

4b) hâl: hâl İA., İO.

5a) nukre: na're İA.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . -)

- 1 O mehûñ hÛsn-i ruñı Şem'î Şeb-efrÛz oldu
 Dil anuñ Şem'ine pervâne-i cân- sÛz oldu

O kaç-ı yâya nice olmaya sînem âmâç
 Müjesi müy-be-mû nâvek-i dil-dÛz oldu

Beni dem- beste iden her dem ü ân ey bÛt-i nâz
 Ruñ-ı âlüñde olan hÛsn-i gülÛ sÛz oldu

Bil haķıķatde her eŐyâyı dañı mażhar-ı nÛr
 Yâlñuz Şanma Şerer sengde merkÛz oldu

- 5 Şu'arâ tıfl-ı ebî- câd gibi Şimdi Şabîh
 NÛŐa-i Şi'r-i terÛñden sebaķ-âmÛz oldu

İA.110b; İO. 108b; E. 133b; İ. 208b.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(.)

- 1 Tutup o pençe-i mihrûñ fûrûg-ı âfâkı
‘Amûd-ı şubha şebîh oldı sâk-ı berrâkı

Şu rûtbe ol şeh-i nâz itdi cevre kim âgâz
Çıkardı evc-i sipihre nevâ-yı ‘uşşâkı

Piyâle cur‘a gibi kalmasun ayakda müdâm
Bırakma göz göre elden yazuktur ey sâkı

Bırak televvüni rûşen-dilândan eyle hazer
Mişâl-i âyinedür kalb-i şâf işrâkı

- 5 Hâyâl-i zıll-ı cihânda görüñdi reng-â-reng
Şuver müzâhir-i fânî muharrik-i bâkı

Şu güne gül-şen-i yek-reng-i feyz ider ki ruhuñ
Gül ile yasemenüñ fark olunmaz evrâkı

Bırakma dâmen-i deşt-i cunûnda ser-gerdân
Kemend-i zülfüne bend it Şabîh müştâkı

İA.110b; İO. 108b; E. 133b; İ. 209a.

1b) sâkı: sâk İA.

3b) elden: dilden İA., İO.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . - -)

- 1 Feyz-i im'ân-ı ruḥuñdan çeşm-i ḥûn-bârüm tehi
 Neş'e-i şahbâ-yı gülden câm-ı ser-şârum tehi

Haşre-dek olsam daḥi gevher-nişâr-ı feyz-i 'aşk
 Bü'l- 'aceb olmaz yine genc-i dil-i zârüm tehi

Bir çalında çarḥı eyledüm dü- pâre neyleyüm
 Kabza-i tîg dūdumdan dest-i peygârum tehi

Bezme baḥş-ı neşvedür bil- vâsıta kaşdı müdâm
 Câm-ı minâ gibi meyl itmez leb-i yârum tehi

- 5 Kim alur gevher-fürüş-ı nazm olursam da Şabîḥ
 Kîse-i müflîs gibi ceyb-i ḥaridârum tehi

İA.111a; IO. 109a; E. 134a; İ. 209a.

Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlâtün Fa'îlün
 (- . - - - . - - - . - - -)

- 1 Âh kim göñlüm düşelden ol güle şeb-nem gibi
 Sürter ardunca rakîb olmaz cüdâ sâyem gibi

Sünbül-i Çîn her hamı her bir teli gül ibrişim
 Var mı bu 'anber - şiken müşg-i Hutun perçem gibi

Dem urur 'uşşâk-ı zâr evc-i ma'âm-ı 'aşkdan
 Güş olinsa nây-ı Mevlânâ ile hem-dem gibi

Bî-ser ü pâ Ka'be-i küyüñ tavâf itdükçe âh
 Çeşm-i pür-nem oldı 'ayniyle çeh-i zemzem gibi

- 5 Bezm-i hüsnüñ gör nişâb-ı neşvesin işrâb ider
 Ha'ı-ı püşt-i la'l-i sâkî ha'ı-ı câm-ı Cem gibi

Nâle pest olsun gerek tiz erganün-ı sinede
 Feyz eşerdür bî-nevâ 'uşşâka zîr ü bam gibi

Şa'ş-ı hâme irtifa'-i rütbe-i i'câz için
 Mısrâ'-ı nazmum Şabi'hâ päye-i süllem gibi

İA.111a; İO. 109a; E. 134a; İ. 209b.

4a) tavâf itdükçe: tavâif itdükce İ., E.

329

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Hañ degüldür muşhaf-ı hüsnüñ velî
Dest-i kudretle çekilmiş cedveli

Sevdiğüm düşvârdur encâm-ı 'aşk
Gerçi âsân terdür anuñ evvelî

Hân-ı iklim-i Kırım-ı 'işvedür
Ger zen-i kâkülle ol gözle velî

'Aynuñ olsa mihr ü mehdên zâhide
Vahdeti görmez dü-çeşm-i aşveli

- 5 Bir kulından olmaya hoşnüd Hâkk
Luñfi yokdur itse de himmet velî

Zülfüñ içre gerden-i şâfuñ gören
Zann ider âb-ı hayâtuñ cedveli

Zülf ü sîm endâm-ı kaduñ seyr iden
Zann ider leyl ü nehâruñ aţveli

Sen de ol çâlâk-ı himmetsüñ Şabîh
Tekye-i 'âlemde bir şeyh - velî

İA.111a; İO. 109a; E. 134b; İ. 209b.

6) İ., E'de yok

6a) zülfüñ: zülfin İA.

6a) şâfuñ: şâfin İA.

6b) âb-ı hayâtuñ: âb-ı hayâtın İA.

7) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Felekde şanma her meh-pârenüñ hayrâniyum şimdi
Receb nâmında bir meh - tala'tuñ Şa'bâniyum şimdi

Degülken fitne-i âfet nigâh-ı çeşm-i 'aynumda
O fettânuñ zebün-ı pençe-i müjgâniyum şimdi

Ben ol üftâde-i hecr-âşinâ-yı yâr iken evvel
Der-i mahrem-serây-ı vuslatuñ der-bâniyum şimdi

Ayağ-ı meclis-i keyfiyyet-i ferdâdan el çekdüm
Bu 'işret-ânenüñ mest-i mey-i 'irfâniyum şimdi

- 5 Düşüp dil nev-bahâr-ı hüsnine mânende-i şeb-nem
O nahl-i verd-i nâzuñ bülbül-i nâlâniyum şimdi

Şarılmışken muqaddim ol miyân-ı dil-keşe sevdâ
Kuzum câr-ı müzerkeş-târınuñ kurbâniyum şimdi

Gerekmez fikr-i hâli devr-i istikbâl ü mazinüñ
Ebü'l-vaqtüñ Şabiḥâ tıfluñ devrâniyum şimdi

İA.111b; İO. 109b; E. 134b; İ. 210a.

1b) meh-tala't: meh-pâre İA., İO.

1b) receb nâmında bir: receb nâ bir İO'da mısrası eksik

6) İA., İO'da yok

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Gerekmez ehl-i hâle Tûr dervîş-ânenen gayri
Nigû-ter hâlet olmaz vaz' abdâl-ânenen gayri

Gül-i şem'olsa 'âlem şu'le-i âvâz-ı bülbülden
Çerâğ-ı 'aşkı bilmem süziş-i pervânenen gayri

Harâbât-ı fenâ ma'mûre-i şahbâ-yı gafletdür
Degül hâl-i cihân keyfiyyet-i mey-hânenen gayri

Mezâkın üzre de dönse yine nüh-kâse-i devrân
Şafâ yok nûş-ı meyden büse-i cânânenen gayri

- 5 Füsûn-ı hokka-bâzîdür kapulma mihr-i gerdune
Degüldür va'd mükevveni kırî efsânenen gayri

'Aceb bir vâdi-i vahşet fezâ-yı 'aşka düşdüm kim
Enîs ü gam-güsârüm yok dil-i divânenen gayri

Sabiâ imtidâd-ı neş'e-i ikbâle aldanma
Degüldür devr-i gerdün gerdiş-i peymânenen gayri

İA.111a; İO. 109b; E. 134b-135a; İ. 210a.

2a) 'âlem: 'âleme İA.

4a) mezâkın: mezâkîñ İ.

6a) kim: ki İ., E.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - -)

- 1 Mezhar-ı sırr-ı Hudâ rüşen-dilânun sinesi
 Levh-i mahfûza mûmâsil şafha-i âyinesi

Bezm-gâh-ı 'aşkda yek-reng olur zevk ü humâr
 Neş'e-i vahdet virür câm-ı mey-i düşinesi

İrtikâ'-i rûtbeye pâ-bend olur kayd-ı sivâ
 Dâmen-i 'îsiye gül-mih oldu âhen ignesi

Târ u pûdı rişte-i terûn 'alâikden gerek
 Ehl-i tecrid-i kalender sîretün peşmînesi

- 5 Neşr ider rüşen-zamîrân sû-be-sû dürr-i hikem
 Cûş-ı feyz itdükçe deryâ-yı dil-i bî-kînesi

Şanma gerdün ehl-i dilden şimdi rû-gerdân olur
 Vaz' geç reftârı anuñ 'âdet-i dirînesi

Olahı gencîne-i 'irfân Şabihe feth-i bâb
 Bî-direm çün ceyb-i müflis kîse-i nakdînesi

IA.111b; IO. 109b-110a; E. 135a; İ. 210b.

3a) pâ-bend: pâ-pend İ., E.

4a) târ u pûd: târ pûd IA.

5a) itdükçe: itdükce IA., İ., E.

333

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (.)

- 1 Dil çerâg-ı zât-ı bahtuñ olalı pervânesi
 Pürdür envâr-ı şühüdiyle tecellî-ğânesi

Leyli-i zülf-i tecellî eylese 'arz-ı cemâl
 Ser-be-ser Mecnûn olur dehrüñ dil-i ferzânesi

Bir olur zevk ü humâr-ı bezm-gâh-ı vahdetüñ
 Bâde-i tevhîdden lebrîzdür peymânesi

Murg-ı dil pervâz iderken 'âlem-i ıtlâkdan
 Büm-veş virâne-i ten oldı şimdi lânesi

- 5 Yâd yok zâtında eşyâ bir biriyle âşinâ
 Ey Şabîh olmaz bu mihmân-ğânenüñ bigânesi

İA.112a; İO. 110a; E. 135a-135b; İ. 210b.

5b) mihmân ħânenüñ: mihmân ħâne İA., İO.

GAZEL-İ ENFİYYE (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(. - - - . - - - . - - - . - - -)

- 1 Çekerseñ bâri i'lacuñ çekilmez alçağ enfiyye
Ya merzencüş yâhud yoncadan çek ancak enfiyye
- Büyütmezdi çekerken böyle burnâz-zâdeler burnın
Eger 'unvâne bâdi olmasaydı mutlak enfiyye
- Dimâg itme bıyık bur yerlisin şundukça yâr anuñ
Müseddik rinde sen çek Kırfadan gelmiş çok enfiyye
- Berûniyye iken terkide anuñ Hakk ta'bîri
'Acab şehri Stânbül içre ismi olmak enfiyye
- 5 Şakın haddan burun çekme budur kanûn-ı minkârı
Çek ammâ günde bir çek çekme çok ey ahlamak enfiyye
- Hezârân âferin biñ burnidür ey Bâṭ-burun nazmuñ
Hazâ bürnâzlar yâduñla çekse el- hağ enfiyye
- Hevâ-yı günedür güş it makâl-ı Bâṭ-burun-zâde
Şabiḥâ sen daḥi ṭurma añıldukça çok enfiyye

(X) Bu enfiyye gazelinüñ menşür tezkiresi olduğına binâen hâ
kâfiyesine tahrir olunmayup bu mahalle kayd u şebt olındı.
İA., İO., İ., E.

1b) merzencüş: merzenhüş İA.

3a) yâr anuñ: aḥbâbuñ İ., E.

6a) Bat: Pat İA., İO.

6b) hazâ: sezâ İ., E.

Neşr

Sa'âdetlü, fetânetlü, necâbetlü biraderüm Efendi hazretleri hemâre boz burun heybet-i vakre burun şalâbet-i minķârı iftas-ı işti-mâl-i 'azamet-i 'unvân binî-i enfiyye meşhûn me'âlindenburun letâif kahķaha baķşâ-yı muzhakâneyi hâvi 'arz-ı hulus-ı hâlişâne-i birâde-ridür ki hâmüş u riķada Muhammed bu eşnâda zâde-i tab'umuz olan hevâ-yı vâdisinde nev-zemîn enfiyye-gazel çekmez. Hâşşeten sultânü-ma mizâc ü latife arzûsıyla gönderildi. Münâsib buyrulur ise bizüm ve sizüñ fi- zamânına Burnazlar müneyyiz-i kañarı Emin Ağa biraderi-müzüñ burnı dibinde vezn olunarak nür-ı dü- çeşmimiz, burnumuz berâberi karındâşımız Katip Süleymân Efendi taviil-Allâh Burune cenâbına haddan burun selâm eblâğından soñra gazelümüz evvelâ bu-run ucu ile okunmamak ve sâniyen çevik Burunzâde edâsında okun-mak şartıyla kırâat buyrulmasından hañt olunur. Gerçi fakire ve gerek sultânıma bu latife-i buruniyyeden Süleyman Efendi biraderimiz saķal burunî olup burnundan düşen hezâr - pâre olacağı melhûz ve muhakķdur. Likin kafiye terk olunmasına gürüh burnâzyânuñ çendân-ı müsâadeleri olmamağla tahrîr ü riķaye bâdi olmuşdur. Bu manzûme ve menşürenüñ câ'ize ve şilesi istifsâr buyrulur ise huzzârdan güş-ı cân ile istima' buyurân aķbâb-ı kirâm hemân Pâñburun- zâdeyi yâd iderek yegân yegân enfiye çeküp kutunuñ kaķağını kaķamakđur ve's-selâm.

Bâki hemişe 'ata-i 'âfiyet mezîd-i bâd.

LUGAZ-I NÂŞİNİDE

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Ol nedür kim câmi'ül-evşâf olur
Halkı hep tağlit için vaşşâf olur

Rüy-ı vahdet keşreti itmiş nişkâb
Her şifâtı zâtına olmuş hicâb

İsm-i zâtı zâtı ismidür tamâm
Feth-i müşkil bir mu'ammâ-yı benâm

Gâh nazm u gâh neşr olur teni
Mâ'il eyler kendüye merd ü zeni

- 5 Gör ne bülbül dilli meh-ruhsâredür
Pâyı guyâ seb'â-i Seyyâredür

Zât-ı esmâ vü şifâtuñ mazharı
Her tecellisi 'ulûm-ı zâhiri

Bî-zebân ammâ ki eyler kıl ü kâl
Meşneviden ekşeri eyler sü'âl

Gizledükçe isminüñ ihâmını
Ser-nüviştinden okurlar nâmını

Bu lugaz erbâb-ı 'irfâne Şabiḥ
Hâl ü şânın ḥod-be-ḥod söyler şariḥ

İA. 47b; İO. 45b; E. 26b; İ. 49b.

8a) gizledükçe: gizledikce İA., İ., E.

LUGAZ-I ŞAH-BULUT

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Ol nedür ham-geşte kıadd bür nâzdur
Turfe kanbur ekşer âteş-bâzdur

Bü'l-aceb düşünde var bi-hadd tüfeng
Sûy-ı bälâya atar gâhi fişeng

Dâ'imâ Hindü gibi âteş-perest
Çäk ider pirâhenin ol rind-mest

Nîze ber-düş oldığın görseñ eger
Yanına varmağdan eylersin hâzer

- 5 Râhib âsâ koruyup olur kadîd
Kendüyi vaqt-i şitâ eyler bedîd

Sînesin çäk eylemezse lâ-ilâc
Sıkletinden çatlar ol âteş-mizâc

Bursevidur şehri Dağıstândur
Dâhil-i bezm-i meyi rindândur

Süz-nâk u âteşindür her sözi
Bir ocağ-zâde velî kül öksüzi

Nâr-ı sevdâdan vücûdı kâl olur
Şeyh ü şâbe şoyunup abdâl olur

- 10 Ey Şabiğ a'lâm idüp da'vâyı kes
Tânedür bilsün anı her bu'l-heves

İA. 47b; İO. 45b; E. 26b; İ. 49b.

9a) nâr-ı sevdâdan: nâ sevdâdan

LUGAZ

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . - - - . - - - . - . -)

- 1 Ol ne ‘âşık kim tenî şad-çâkdür
Kimseden havf eylemez bî-pâkdür

Bir perîdür şişede maḥbûs olur
Âdeme bî-da‘vet ol me’nûs olur

Bu’l-‘aceb şûretdür ol rind-i cihân
Dürlü dürlü gösterür kendin ‘ayân

Gâh sünbül gâh gül geh yâsemen
Hâşıl eyler bî-bahâr erbâb-ı fen

- 5 Şol kadar maḥbû‘vü müsteḡnâ teni
Şanki kesmişler kâğıddan cismini

Şûretâ baksañ olur zıll-ı ḥayâl
Simyâ fenninde hem şâhib-kernâl

İtme dirlerse Şabiḥi imtiyâz
Uyma düşmen sözine ey mest-i nâz

İA. 48a; İO. 46a; E. 27a; İ. 49b.

3a) şuretdür: surettür İO.

6b) simiyâ: siyemmâ İA., İO.

LUGAZ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . . -)

- 1 Ol nedür bir noktedur mâhiyyeti
Fer'idür ol noktanuñ heb hey'eti

Sînesi cümle nuķuş-ı kâ'inât
Haķ bu kim bir başka 'âlemdür o zât

Ekşeri Mansûr-veş ber-dâr olur
Gâhice hem-şûret-i tûmâr olur

Dâ'im erbâb-ı başiret tâlibi
Olmez ammâ kimsenüñ ol râgıbu

- 5 Dide-bânî olsa bir dem merdümân
Keşf olur cümle zemîn ü âsumân

Şuretâ baksañ olur hıvâb u hayâl
Şanki olmuş 'âleme rengin mişâl

Bir nigehle herkesi hayrân ider
Seyr idenler 'âlemi seyrân ider

Pür-televvündür mişâl-i sîmyâ
Şûretâ âyine-i 'âlem-nümâ

Gerçi esrârın Sabihâ söylemez
Devrden eyler teccessüm bu lûgaz

İA. 48a; İO. 46a; E. 27a; İ. 50a.

6a) hıvâb u hayâl: hıvâb hışâl İO., İ., E.

LUGAZ GERM-ÂBE-İ DEST

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - -)

1 Ol nedür kim 'ayn-ı kuruş-ı âfitâb
Şakık olur ammâ mişâl-i mâh-tâb

Künbed-i gerdüne beñzer hey'eti
Mihr ü mehdür güyiyâ mâhiyyeti

Meyl olinsa ol zen-i âbistene
Vaz'-ı haml eyler o sâ'at destine

Vakt-i sermâ murg-ı âteş-ıvâr olur
Ülfeti pirân ile bisyâr olur

5 'Âşık-ı dil-sûhte yâ rind-i mest
Yâ semenderdür yâhûd âteş-perest

Zâhirân terdür velikin mâdedür
Bü'l-'acebdür hâlet-i hunşâdedür

Cüst-cü eyler gör ol meh-peykeri
Kâle-i vaşlîna kızgın müşteri

Muhtelifdür tab'ı halk-ı 'âleme
Germ ü serdi uymaz aşla âdeme

Şunsa el germ-âbe pîr-i nâtüvân
Bu luğaz sırrın Şabiğ eyler beyân

İA. 48b; İO. 46b; E. 27b; İ. 50a.

6b) hâlet: hâlet E.

LUGAZ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . . -)

- 1 Ol nedür zâtında hilm âşâr olur
Bir siyeh-çerde müdemmeğ yâr olur

Hiç ayag bâde-veş itmez direng
Muskağ-ı re'sidür iklim-i fireng

Ağzın açmaz söylemekden kaçınur
Sille yerse cünbiş eyler açılır

‘Üd ile kendin gehi tebhîr ider
Geh meşâmm-ı ‘âlemi ta‘tir ider

- 5 Cevher-i sencide-veş maqbül-ter
Herkesi kırağ ile kendin şatâr

‘İlm-i keffe intisâbın gösterür
Cümleye parmak hisâbın gösterür

Gonçe-veş esrârın itmez âşikâr
Neşe-i zâtiyesi keyf-i gubâr

İğbirâr-ı hâtırı haddan birin
Türmayup arz itme de derd-i derün

Fehm iden añlar Şabiğ imâsını
Vâkıf-ı şenn-i tabak ma'nâsını

İA. 48b; İO. 46b; E. 27b-28a; İ. 50b.

1a) hilm: hilm E.

LUGAZ

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
(- . - - - . - - - - . - -)

- 1 Ol nedür kim âb-ı rüyı gül-sitân
Sinesi âyine-veş hayret-sitân

Mihr ü meh eflâk u encüm rüz u şeb
Rû-nümâdur sine-i şâfında heb

Gerçi bir maḥbûb-ı sengîn-dildür ol
‘Âşık-ı şûride pâ-der-gildür ol

Bîm-i sayyâd-ı cihândan bî-şûmâr
Mâhiyân itmiş derûnında karar

- 5 Dem-be-dem zevk u şafâlar bahş ider
Bir gididür kim göbeginden işer

‘Âlemi teşhîr için her vâkt ü ân
Şanki bir vefk-i murabba‘dur hemân

Kim iderse bunda ḥall-i müşkilât
Havz-ı kevşerden içer âb-ı ḥayât

İA. 49a; İO. 47a; E. 28a; İ. 50b.

LUĞAZ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - -)

- 1 Ol nedür bir dil-ber-i zühre-cebin
Halkuñ ağuşında nâz eyler hemîñ

Bezme şevk-âver olur gelse o yâr
Bir muşâhibdur ki her kıldan çalar

Nutkı bî-ma'nidür ammâ ol civân
Ülfeti ehl-i 'Irâk u İsfahân

Ağladur hem güldürür bî-ihtiyâr
Aña dil-beste olur 'uşşâk-ı-zâr

- 5 Öyle ehl-i perde kim nutk eylemez
Hem-zebâni olmayınca söylemez

Geh 'Acemdür gâh Kurdidür veli
Söylese Türki çalar dâ'im dili

Aña virmezsün gehi sen gûş-mâl
Gûş idersin her kelâmın bî-me'âl

Ey Şabiḥ-i bî-nevâ zinhârsın
Kırma tel gelse o meh bozuk düzen

İA. 49a; İO. 47a; E. 28a-28b; İ. 50b.

1b) halkuñ: halkın İA.

6a) 'acemdür: 'acimdür E.

8a) bî-nevâ zinhârsın: bi-nevâz-nehârsın E.

LUGAZ-I BE-HAĞ-I 'ÖMER EFENDİ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

(- . - - - . - - - - . - - - - . - -)

- 1 Ol nedür kim zerd-i rû bir 'âşık-ı âşufte-hâl
Cümle aḥbâbuñ veli maḥbûbı ol şîrin makâl

Şeyḥ-i necdi olsa şâkird-i sebak-ḥvânı n'ola
Hey'et-i mecmû'ası bir nûşâ-ı pür-mekr u âl

Curcına itdükçe çarḥ urdukça 'âlem gışş olur
Ol kadar cünbiş-nümâ a'cûbe kim ol nev-nihâl

Ṭurmaz oturmaz ḥacı-yatmazuñ 'ayn-ı sırrıdur
Nesl-i tagulıdan olmasında olmaz kıl ü kâl

- 5 Geh bâlıkçin gâh kırlangıç gehi leylek olur
Söyledirsün bir ḥulûlî mezḥeb eylersün ḥayâl

Afyon u berş ü 'arâk u bâde vü esrârdan
Güiyâ terkib olunmuş ol vücûd-ı bî-mişâl

Öyle bir porsuk- nihâd u zür-bâz-ı dehr kim
Perveriş- yâb-ı şumâr oldukça tutmuş yâl ü bâl

Şöyle bir rind-i kalender-meşreb ü kallâş kim
Ḥân-kâh kötinci beg ide dal yırak bir abdâl

Bu lugaz şol kimsenün vaşfinda inşâd oldu kim
Mîr-i her olduğına lafz-ı mu'ammer oldu dâl

1

MUAMMEYÂT-I BE-NÂM-I EMÎN(X)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . - - - . -)

Râm olur ser-keşlik itmez bir daği dâmen-keşân
 Eylese rûy-ı zemînde cilve ol serv-i revân

İA. 49a; İO. 47b; E. 29b; İ. 53b.

(X) Muammeyat-ı be-nâm-ı Emîn: Be-nâm-ı Emîn İ., E.

2

BE-NÂM-I EMÎN

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . -)

Gevher-i zâtı olurken bi-girân
 Cezr ider medd-i dil-i deryâ dilân

İA. 49b; İO. 47b; E. 29a; İ. 53b.

3

BE-NÂM-I MUHAMMED AHMED

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . -)

Hâl-i rûyuñ jâle-veş üftâdedür
 Mihr ü meh ruhsârîña dil-dâdedür

İA. 49b; İO. 47b; E. 29a; İ. 53b.

1a) rûyuñ: rû'yet İ., E.

4

BE-NĀM-I SELĪM

Mefā'ilün Mefā'ülün Fe'ülün
 (.)

Dür-efşâni-i çeşmüm şubḥ-gâhest
 Şinâh-ı baḥr-ı kerîm mihr ü mâhest

İA. 49b; İO. 47b; E. 29a; İ. 53b.

5

BE-NĀM-I SA'İD

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 (-)

Ayda bir şubḥ-ı vişâl olur bedîd
 Olsa her mâhuñ Şabîḥ encâm-ı 'iyd

İA. 49b; İO. 47b; E. 29a; İ. 53b.

6

BE-NĀM-I ḤALĪM

Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
 (-)

Ḥaṭṭ-ı sebz ol ruḥ-ı dil-berde Şabîḥ
 Oldı âşufte vü piçide melîḥ

İA. 49b; İO. 47b; E. 29a; İ. 53b.

7

BE-NÂM-I 'OŞMÂN

Müsteḫilün Müsteḫilün Müsteḫilün Müsteḫilün
 (- - - - -)

Maẓmûn-ı sırr-ı vahdet ü keşret nedür bilsün o yâr
 Deryâda cûş-ı mevc ile olursa güher âşikâr

İA. 50a; İO. 48a; E. 29a; İ. 53b.

8

BE-NÂM-I NU' MÂN

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- - - - -)

Cûş idüp olmazdı 'arız mevc aşlâ üstüne
 'Arz-ı didâr itse mâhi çıksa deryâ üstüne

İA. 50a; İO. 48a; E. 29a; İ. 53b.

9

BE-NÂM-I İBRÂHİM

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (. . . - - . . . - - . . . - - . . . - -)

Dûd-ı dil olsa eger tâ-be-seher şu'le-nümâ
 Ebr-i âhurnda olur 'aksi o mâhuñ peydâ

İA. 50a; İO. 48a; E. 29a; İ. 53b.

10

BE-NÂM-I 'ABDÜ'L KÂDIR PÂŞÂ

Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fâ'ilün
 (. . - - . - . - . . -)

Kulına dest-gir olur Mevlâ
 Pây-dâr-ı şeh olsa olmasa da

İA. 50a; İO. 48a; E. 29b; İ. 53b.

11

BE-NÂM-I 'ÖMER

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . . -)

Bî- karar-ı 'aşka yok gamdan necât
 Gamze kor mı kendüde vech-i şebât

İA. 50a; İO. 48a; E. 29b; İ. 53b.

12

BE-NÂM-I 'ÖMER

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 (- . - - - . - - - . . -)

Çarh-ı dünün başa yetmezdi güci
 Yetmiş olsa âteş-i âhum uci

İA. 50a; İO. 48a; E. 29b; İ. 53b.

13

BE-NÂM-I DERVİŞ

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (.)

Münkir olma hây u hüy-ı ehl-i hâle ey fakir
 ‘Aid olmakda der-i Mevlâya pey-der-pey zamir

İA. 50a; İO. 48a; E. 29b; İ. 53b.

14

BE-NÂM-I MUHAMMED SİDDİK

Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilâtün Fâsilün
 (.)

Dem-i tîgi ham-ı ebrûsı gibi dönse Şabîh
 Tarafeyni iki yüzden görünür vech-i melih

İA. 50a; İO. 48a; E. 29b; İ. 53b.

15

BE-NÂM-I ŞÂLİH

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fâ'ilün
 (.)

Güşâyış-i girih-i zülfe haş olinca gönül
 Kalur mı ‘uqde-i sevdâ halâş olinca gönül

İA. 50a; İO. 48a; E. 29b; İ. 53b.

BE-NÂM-I 'ÖMER

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
(.)

Dem-â-dem tîr-i dil-düz-ı nigâhuñdan diger günüm
Düşelden nevk-i gamzeñle pey-â-pey kıatre-i hünüm

İA. 50a; İO. 48a; E. 29b; İ. 53b.

BE-NÂM-I SULTÂN SELİM

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(-)

Mihrdür bî-gâye luṭfi kîse-i iḥsân virür
Bir selâmında tokuz kıat âsumâne şân virür

Ma'îlüm-ı 'inâyet buyrıla ki bu mu'ammâ-yı hümâyünuñ ma'ânâ-yı beyti oldur ki mihr geh güneşdür. Andan şeh-zâde-i civân-beht olan Sultân Selîm Efendi Hazretleri murâddur. Luṭfi bi-hadd u bî-gâyetdür. Binâ-yı 'aliye iḥsân itmek istese bir bir virmez kîsesiyle virür demekdür. Dâd ile şeh-zâde-i 'âli-tebâr gerdün-ı vakârdur ki mülûkâne bir selâm virmesinde o hâlet vardır ki tokuz kıat âsumâne şân ve şeref u 'unvânvirür demekdür.

Ma'ânâ-yı mu'ammâyi(si) oldur ki mihr ile murâd fi-şems olmak taqrîbi fenn-i nücûmda işâreti(") luṭf-ı bi-gâyet olunca (j) kıalup (jK) olur. Mihr fâ'il olmak ḥasebiyle iḥsânüñ kîsesi tarafeyni i'tibâriyle elf ü nündür. İ'tâ eyleyüp aḥz olinsa me'âḥiz-miz eflû nün olup terkîb-yâfte olduk da Sultân lafzı ḥuşul-pezir olur. Selâm lafzında olan bir ki 'adedi itibâriyle ḥarf-i elfdür. Tokuz kıatılınca selâm lafzında olan ḥarf-i elf ḥurûf-ı yâya mübeddel olup Selîm lafzı bu güne cilve-nümâyi istinbâṭ u istiḥrâç çâkerleri olur.

İA. 50b; İO. 48b; E. 30a; İ. 54a.

11) ı'tâ: 'atâ İA., İO.

MU'AMMÂ-YI NAKŞI EFENDİ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - - - . - . -)

Faşl-ı neyde yüz bulup gör güş iden divâneyi
Âh bî-had çekdi çaldı arada baş pâreyi

Püşide buyrulmaya ki mu'ammâ inşâd olunan beyt-i merkûmede ney lafzı mazrûf u deh-i lafz-ı adât-ı zarf olmak vüsâtiyle lafz-ı neyde yüz bulup ya'ni kâl bulup nakî olduk da divânenüfî murâd-ı ney olan lafz-ı şeydâ lafz-ı nakide görüldük de nakşidâyı olur. Piçide olan âh ki elfdür çekdi ya'ni şeydâ fa'il olmak takrîbi nakşidâyı gelmesinden eflî izâle ve iskât eyledi. Nakşidi terkibi huşûl-pezîr olduk da ârade baş-pâreyi (ki harf-i nündür ve) çaldı baş pâreden murâd nâyûñ lafzunuñ bu mahalde iki ma'nâsı olup biri serka ve biri üfledi üflemek ise üf ile hâşıl olur. Ya'ni nakşidi arasında harf-i nün ile üf lafzı vâkı' olup terkîb-yâfte olduk da Nakşî Efendi mu'ammâsı şuret-nümâyı istinbât.

Şabihâ nemz olmuş olur diyu bâlâda terkîm olunan mu'ammaya cevâb tahriratlarıyla 'aynıyla bu mahalle şuret-i kayd u şebt olındı ma'lum buyrula.

İA. 50b-51a; İO. 48b-49a; E. 30a-30b.

KİT'Â (X)

1

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(- . - - - . - - - . - . -)

Menzil-i kurb budur râh-ı yakîn
Gir tarîk-ı hâvecâne diñle pend

Her tarîkuñ intihâsıdur Şabih
İbtidâ-yı şâh-râh-ı Nakş-bend

İA. 112a; İO. 110a.

(X) Rübâ'î İ., E.

KİT'Â (X)

2

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
(. - - - . - - - . - -)

'Aceb mekkâr (u) sehâr ol perî kim
Görünce çarpulur elbette insân

Degüldür âdem-î zâde ferîşteh
Velî bildircin ammâ şimdi şeytân

İA. 112a; İO. 110a.

(X) RÜBÂ'İ İ., E.

3

Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(- . - - . - - - . - -)

Aferîn ey sebak-âmüz-ı sühân
Aferîn nükte-şinâs-ı her fenn

Oğuyup şâhidini diñletdüñ
De'vâ-yı himmetüñi âhir sen

3) İA., İO'da yok.

İNDEK

- Abdullah Paşa 392
 Abdullah Ağa 372
 Abdurrahman 449
 Abdurrahman 472
 Abdü'lhamîd (Emîn Ağa'nın oğlu) 379
 Abudlhâlik 391
 Acem 300, 567, 697, 828
 Aden 563
 Afife 467
 Agehî 560
 Âl-i Beyt 388
 Âl-i Osman 310, 369, 411
 Âmine 472
 Anadolu 412
 Anber Ağa 415
 Arab 555, 781
 Arabacı başı Yahya Ağa oğlu Ömer Efendi 386
 Arif Mustafa 456
 Aristo 354, 392, 397, 476, 617
 Asâf 339, 395, 398
 Atıfzâde Ömer Ef.'nin oğlu Celal Ef. oğlu Mustafa Celaleddin 373
 Atıfzâde Ömer Efendi 373
 Atike 464
 Attar 299
 Ayasofya 406
 Ayaz Paşa 332
 Babil-zemin 476, 679
 Bebek 717
 Bedr 334, 442
 Behrâm 559
 Bengâle 739
 Berber-zemin 646
 Bermekî 315, 393
 Beşiktaş 407, 429, 717
 Beyhân Sultan 370
 Bihzad 524, 525, 538, 574, 676
 Boğaziçi 418
 Bostancıbaşı 408
 Brehmen 605
 Bu-bekr Ağa kızı Fatıma 382
 Câlinûs 617
 Cem 283, 340, 479, 497, 511, 550, 600, 612, 613, 615, 641, 643, 678, 679, 684, 692, 698, 764, 786, 813
 Cemşid 336, 666, 678, 732
 Ceyhun 431, 766,
 Çah-ı Babil 277, 606, 680
 Çavuşbaşı Ahmed Ağa 418
 Çeçekçi Sâlih Ef.zâde Feyzullah Ef. oğlu Muhammed 381

- Çekdirme Beyi Abdü'l-kâdir Paşa 453
 Çengelli Bel 309
 Çevikdâr Ağa 351
 Çin 363, 365, 404, 510, 525, 545, 562, 563, 651, 741, 757, 813
 Dağıstan 822
 Dâmad Râgıp Mehmed Paşa 300, 301, 372, 396
 Dârâ 283, 297, 356, 362, 363, 395, 706
 Darü's-sa'ade Ağası Beşir Ağa 417, 421, 422
 Dârü's-sa'âde Yazıcısı oğlu Abdü'lhamîd 377
 Defter Emîni Ali Efendi 442
 Defter-i Râgıp Paşa 460
 Derviş Abdi 452
 Derviş Mustafa Sırreddin 438
 Derviş Sadullah Efendi 435
 Derviş Süleyman 442
 Derviş Yakub 437
 Derviş Za'im Mustafa Tevfik Ağa 432
 Deşt-i Berber 558
 Deterdâr Halimî Mustafa Efendi 306, 309, 313, 315, 319, 323, 325, 340, 402, 686
 Divitdâr Bey Efendi 401
 Döldül 294, 393
 Ebuzâde Mustafa Efendi 413
 Eğri Kapı 425
 Emetullah 463, 471
 Emîn Ağa 379
 Enverî 334
 Ermeni 658
 Eyyüb 443
 Eyyüb Müezzınbaşısı Ebu Bekr 448
 Fatıma Sultan 364
 Fatma Kadın 465
 Felâtun 315, 393, 724, 779
 Ferhad 611, 754
 Feridûn 369
 Fetvâ-yı Sâlih Ef.zâde Muhammed Emîn 400
 Fırat 431, 766
 Gavsi Efendi 441
 Gidenler Kâtibi Süleyman Efendi 374
 Göksu 296, 741
 Gülistan 496, 805
 Gümrükcü Muhammed Emîn 445
 Habeş 744
 Habibe 461
 Hacı İbrahim Efendizâdesi Muhammed Raik 458
 Hacı Muhammed Sa'id Efendi 445
 Hacı Mustafa Ağa (Silah-dâr) 412
 Hadice (Yusuf Ağa'nın kızı) 380
 Hadice 467
 Hadice Kübra 361

- Hadîce Sa'ide (Kisedâr Nüzhed Ef.'nin kızı) 378
 Hadîce Sultan 361, 367, 369
 Hafız Efendi 756, 761
 Hâkân 283
 Halep 549
 Halîlî 371, 452
 Hamza Paşa 397
 Hanife 463
 Harûtistân 312, 606, 679
 Hasan-Hüseyn (Haseneyn) 442
 Hassan (Acem) 302, 310, 340, 474, 723
 Hâşim Efendi 375
 Haşimî 274
 Hatem Kadın 464
 Hâtem 302, 337, 340
 Havernak 406
 Hayber 393
 Hazinedâr Dede 381, 428
 Hekimbaşı Nuh 394
 Hekimbaşı Nuh Ef.zâde Ali Paşa 393
 Hıta 651
 Hızır 297, 414, 696
 Hibetullah Sultan 356
 Hibetullâh (Hazinedâr Dede'nin kızı) 381
 Hilâlî 319, 334, 759
 Hind 786
 Hindu 473, 476, 498, 601, 605
 Huneyn 334, 442
 Husrev 336
 Hutun 304, 317, 474, 563, 587, 601, 741, 796, 813
 Hüseyin 383, 449
 Hüseyin Yazıcı 374
 Hz. 'İsî 296, 520, 561, 670
 Hz. Âdem 338, 461, 565, 615
 Hz. Ali (Haydar) 278, 393, 394
 Hz. Ayişe 382
 Hz. Ebu Bekr 278, 382
 Hz. Havva 461, 758
 Hz. İdris 602
 Hz. Muhammed Mustafa 338, 340, 363, 377, 397, 409, 428, 431
 Hz. Nuh 281, 444, 453, 520, 766
 Hz. Osman 278, 394
 Hz. Ömer (Farûk) 278, 348, 378
 Hz. Resul Muhammed Emîn 339
 Hz. Süleyman 339, 396, 398, 413, 591
 Hz. Yekdes 425
 Hz. Yusuf 338, 608
 Irak 828
 İbn-i Mukle 457

İbn-i Sinâ 297
 İbrahim Ağa 457
 İbret-nüma 438
 İkinci Kadın 423
 İrem 462
 İsfahan 828
 İskender 280, 282, 363,
 İsmail Efendi 419
 İsrâfil 794
 İstanbul 410, 425, 819
 İzmir 420
 Ka'be 275, 280, 331, 410, 427, 484, 487, 600, 651, 722, 813
 Kaf 552, 630
 Kâim-Makam Hüseyin Ağa 420
 Kapudan Hacı Hüseyin 454
 Karûn 334
 Kasımpaşa 435, 440
 Kaşânî İsmail Efendi 427, 430
 Kâtib Hasan Efendi 451
 Kâtib Muhammed Efendi 446
 Kâtib Süleyman Efendi 819
 Kâtibzâde Kadı Sa'id 575, 610
 Kayseriyeli Ali Efendi 304
 Ked-hüda Sadr-ı Âtîfzâde Vahid Efendi 400
 Kelîm (Hz. Mûsa) 338, 760
 Kerbelâ 557
 Kesreli Ahmed Paşazâde Osman Bey 349
 Keşmir 778, 792
 Keykubad 364, 365
 Kırım 814
 Kisedâr Nüzhet Ömer Efendi 378
 Koca Mustafa Paşa 425
 Kûh-ı Arafat 797
 Kur'an 349, 354, 410
 Kureyş 274, 334
 Lalezar 406
 Leclac 652, 730
 Leyla 499, 569, 572, 579, 592, 694
 Lütî Efendi 558, 616
 Maçın 744
 Mâhir 304
 Mânî 297, 636, 788
 Mansur 577, 603, 688, 794, 824,
 Mecnun 499, 569, 572, 579, 592, 611, 661, 694, 818
 Mezcub Süleyman Ağa 455
 Mehâsin Ömer Efendi 348
 Melikşah Sultan 368
 Meryem 296, 300, 339, 840, 546
 Mesih 300, 310, 329, 339, 480, 695

Mevlânâ 442, 573, 774, 813
 Mısır 536
 Midillili Şeyh Osman Efendi'nin oğlu Ali Efendi 433
 Mihrmah 359, 360, 431
 Mihrşah Sultan 359
 Moğol 802
 Molla Mustafa 450
 Muhammed 375
 Muhammed Çelebi oğlu Muhammed Şakir 382
 Muhammed Emîn (Râgıp Paşa'nın oğlu) 372
 Muhammed Emîn (Yusuf Ağa'nın oğlu) 379
 Muhammed Parsa 391
 Muhammed Rüşdi Bey 447
 Muhammed Sa'id 448
 Mustafa (Hüseyn Yazıcı'nın oğlu) 374
 Mustafa Paşa (Mir-i derya) 444
 Müneccimbaşı Abdullah Efendi 331, 443
 Na'ile 460
 Nâbi 643, 762
 Nahşeb 460
 Nakşi 784
 Nakşibendi Şeyhi Muhammed Efendi 437
 Nâmık İbrahim Ef. 391
 Nâşid 723, 754, 770, 778
 Nebî (Hz. Muhammed) 310, 315, 318, 320
 Necef 667
 Nedim 617, 664
 Nefhâ-i Kuds 546
 Nefise 460
 Neriman 618
 Nesib 482
 Nesibe 374
 Neyzenbaşı Derviş 441
 Neyzenbaşı Derviş Mustafa 440
 Nigâristan 366, 562, 676, 677
 Nil 530, 639
 Nuh Abbas 470
 Nûmân Ağa 453, 832
 Nüzhed 701
 Osman Ağa 346
 Ömer Efendi 448, 833, 835
 Rabi'a (Haşim Efendi'nin kızı) 375
 Rabi'a Sultan 364
 Râkım Paşa 444
 Reis Osman Efendi 418
 Risto 315, 393
 Ruhû'l-Kudüs 480, 622
 Rukiye Kadın 468
 Rûz-nâmçe Sagir İsmail Efendi 404

Rüstem 283
 Rüstem Kadın 421
 Sa'id Muhammed Paşa 295, 405, 831
 Sa'id Paşazâde Mes'ud Bey 406
 Saçlı Hüseyin Efendi 434
 Sadra'zam Mustafa Paşa 334, 335
 Sadria'zam Şuden-i İzzet Muhammed Paşa 398
 Safiye Hatun 424
 Safiye Sultan 364
 Saka Burni 324
 Sâliha 466
 Sam 474, 497
 Seyyid Abdü'lvaḥhâb Ef. oğlu Seyyid Abdü'lrezzak 385
 Seyyid Ahmed 451
 Seyyid Ali 454
 Seyyid Halîm Efendi 346
 Seyyid Mustafa 452
 Sıddık Muhammed Paşa 297
 Sikender 414
 Silah-dâr Şehr-Yâr 293, 294
 Sinimmar 406, 415, 421, 422, 652
 Soğuk Çeşme 410, 414
 Sultan Abdü'lhamîd 344, 345, 363, 364, 395, 408
 Sultan Ahmed 362, 423
 Sultan Hamîd 361, 362, 365, 378, 398, 423
 Sultan Mahmûd 280, 281, 407, 416
 Sultan Muhammed 363, 365, 366
 Sultan Mustafa 287, 291, 331, 343, 352, 354, 356, 357, 358, 359, 360, 370, 390, 409, 411, 414
 Sultan Osman 407
 Sultan Selîm 352, 354, 355, 359, 370, 831, 835
 Sulu Manastır 416
 Sun'ullah Ef. kızı Ayişe 384
 Sun'ullah Efendi 419
 Süleyman Efendi 350
 Şah Sultan 357, 358, 359
 Şâhî 335
 Şam 549
 Şecere-i Tûr 579
 Şeh-i Hâver 793
 Şems 442
 Şerife Ayişe 468
 Şerife Fatıma 376, 465, 469
 Şeyh Abdullah 459
 Şeyh Ahmed 436
 Şeyh Efendi 323
 Şeyh Hüsameddin 435
 Şeyh Hüseyin 435
 Şeyh Nureddin Efendi 425
 Şeyh Sıddık 733

Şeyh Tokadi Abdü'lahâd 429
Şiraz 644
Taşkent 429
Tatar 317
Tıfl-ı İsmail Ağa 470
Tıflı 405
Tokadi Hoca Muhammed Emîn 425
Tophane 381, 428, 439
Tûr 673, 688, 816
Üçüncü 'Ayn-ı Hayat Kadın 431
Ümmü Gülsüm 462
Üsküdar 418, 423, 434
Ya'kûb Ef. kızı Na'ile 389
Ya'kûb-ı çarh 391
Yakûb Efendi 462
Yazıcıbaşı oğlu Muhammed Ağa 391, 392
Yazıcızâde Muhammed Emîn 413
Yusuf Ağa 379, 380
Zakir Mahmud Efendi 439
Zâl 295
Zengibâr 574, 575, 598
Zeynep Sultan 410, 414, 415
Züleyha 338, 380, 462, 471
Zülfekâr 294, 393